V-22548

Maailma maad

JÄÄMERI
GRÖÖNIMAA
ATLANDI OOKEAN
ISLAND
NORRI
ROOTSI
SOOME
SVLA
NSVLA
SDV
POOLA
PRANTSUSMAA
UNGARI
RUMEENIA
JUGOSLAAVIA
BULGAARIA
HISPAANIA
GIBRALTAR (Brit.)
ITAALIA
Korsika s. (Pr.)
Sardiinia s. (It.)
Sitsiilia s. (It.)
Malta s. (Brit.)
VAHEMERI
AAFRIKA
1 Suurbritannia
2 Iirimaa
3 Taani
4 Holland
5 Belgia
6 Luksemburg
7 Šveits
8 Liihtenštein
9 Austria
10 Tšehhoslovakkia
11 Portugal
12 Andorra
13 Monako
14 San Mariino
15 Albaania
16 Kreeka
17 Türgi

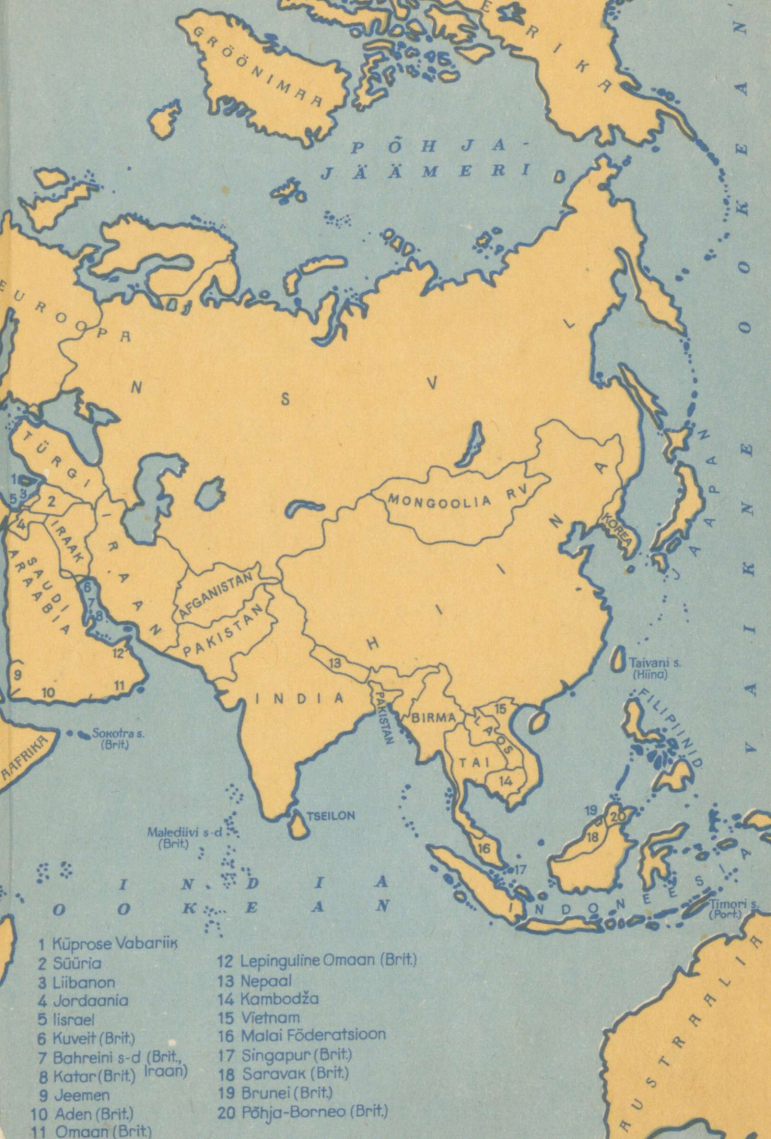

1 Küprose Vabariik
2 Süüria
3 Liibanon
4 Jordaania
5 Iisrael
6 Kuveit (Brit.)
7 Bahreini s-d (Brit., Iraan)
8 Katar (Brit.)
9 Jeemen
10 Aden (Brit.)
11 Omaan (Brit.)
12 Lepinguline Omaan (Brit.)
13 Nepaal
14 Kambodža
15 Vietnam
16 Malai Föderatsioon
17 Singapur (Brit.)
18 Saravak (Brit.)
19 Brunei (Brit.)
20 Põhja-Borneo (Brit.)

MAAILMA
MAAD

G
O C E A N

NA-1950 II

MAAILMA MAAD

Poliitiline
ja
majandusalane
lühiteatmik

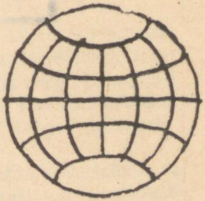

EESTI
RIIKLIK
KIRJASTUS
TALLINN
1963

33M
M02

Originaali tiitel:
СТРАНЫ МИРА
(Краткий политико-экономический справочник)
Государственное издательство политической литературы
Москва 1962

Kunstiliselt kujundanud
E. PALMISTE

Tõlkinud
L. RIIKOJA ja H. SEPING

N
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
82510

TOIMETUSELT

Teatmik «Maailma maad» sisaldab andmeid kõigi maailma maade majanduse ja poliitika kohta. Maad on grupeeritud maailmajagude järgi (Euroopa, Aasia, Aafrika, Ameerika, Austraalia ja Okeaania), iga maailmajagu on aga grupeeritud tähestiku alusel. Iga maa juures on ära toodud skemaatiline kaart.

Teatmik algab sissejuhatava osaga, milles iseloomustatakse jõudude paigutust maailma areenil, käsitletakse inimühiskonna arenemise mitmesuguseid tegureid kaasaegsel epohhil (sotsialistliku maailmasüsteemi osa, kolonialismi kokkuvarisemine, kapitalistliku süsteemi langus ja laostumine).

Teatmikus on iga maailmajao kohta sissejuhatavad artiklid, milles tuuakse andmeid vastava kontinendi ajaloolise arenemise iseärasustest, erineva sotsiaalse süsteemiga riikide gruppide osatähtsusest maailmajao kogu territooriumil, maailmajao elanikkonnast ja majandusest, poliitilistest, majanduslikest ja sõjalistest rühmitustest ning liitudest, rahvaste võitlusest rahu, demokraatia ja progressi eest.

Suure osa raamatust hõlmavad andmed nende maade kohta, kes on saavutanud iseseisvuse, ja nende kohta, kes võitlevad rahvusliku vabanemise eest.

Lisades tuuakse ära tabelid, kus esitatakse mõningaid andmeid maailma maade majanduse kohta, töötute hulga kohta tähtsamates kapitalistlikes riikides, streigiliikumise kohta, kommunistlike ja töölisparteide kohta, NSV Liidu diplomaatiliste suhete kohta, maailma maade valuuta kohta.

Käsiraamat on mõeldud propagandistidele, agitaatoritele ja nõukogude lugejate laiadele hulkadele, kes tunnevad huvi maailma maade majanduse ja poliitika vastu.

*

Käsiraamatu eestikeelses väljaandes on tehtud parandusi ja täiendusi seoses rahvusvahelisel areenil pärast venekeelse väljaande ilmumist toimunud sündmustega.

Osa raamatus toodud kaarte on varustatud tingmärkidega tähtsamate maavarade kohta, osa kaarte aga on ilma tingmärkideta. See on tingitud asjaolust, et on kasutatud mõningaid 1958. a. ilmunud raamatu «Välisriigid» kaarte.

Rohkem kui sada aastat tagasi kirjutasid K. Marx ja F. Engels «Kommunistliku partei manifestis», et kommunismitont käib ringi mööda Euroopat. Tänapäeval ei ole kommunism enam tont, ta on leidnud endale materiaalse kehastuse sotsialismi maailmasüsteemis ja teeb võidukäiku mitte ainult Euroopa maades, vaid ka Aasia ääretutel avarustel. Kommunismi ideed levivad kõikides maailmajagudes ja võidavad endale üha rohkem pooldajaid kogu maailmas. Sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimise ja arenemise tulemusel on kapitalistlik maailm territoriaalselt ahenenud ning tema võimu all olevate inimeste arv vähenenud.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis iseloomustatakse käesolevat ajastut kui sotsialistlike revolutsioonide ja rahvusliku vabastuse revolutsioonide ajastut, imperialismi kokkuvarisemise ja koloniaalsüsteemi likvideerimise ajastut, üha uute rahvaste sotsialismi teele asumise, kogu maailmas sotsialismi ja kommunismi võidulepääsu ajastut.

Kaasaja suured revolutsioonilised jõud on otsustavalt muutnud maailma poliitilist kaarti.

Imperialism on igaveseks kaotanud oma võimu enamiku rahvaste üle. On rajatud peatee, mida mööda inimkond liigub edasi. See tee on sotsialism.

	1919. a.				1961. a.			
	pindala		rahvaarv		pindala		rahvaarv	
	milj. km^2	%-des	milj.	%-des	milj. km^2	%-des	milj.	%-des
I. Kogu maailm	135,4	100	1777	100	135,4	100	3017	100
Sealhulgas:								
sotsialistlikud riigid	21,7	16,0	138,0	7,8	35,1	25,9	1072	35,5
muud riigid	113,7	84,0	1639	92,2	100,3	74,1	1945	64,5
II. Suured imperialistlikud riigid (Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Saksamaa — Saksa Föderatiivne Vabariik, Prantsusmaa, Jaapan, Itaalia) ja nende asumaad	60,3	44,5	855	48,1	18,6	13,7	541,5	17,9
III. Kõik asumaad, poolasumaad ja dominioonid	104,5	77,2	1230	69,2	14,2	10,5	85,4	2,8
IV. Endised asumaad ja poolasumaad, kes on saavutanud sõltumatuse pärast 1919. a. (välja arvatud sotsialistlikud riigid)	—	—	—	—	72,2	53,4	1228	40,7

SOTSIALISTLIK MAAILMASÜSTEEM KUI ÜHISKONNA ARENEMISE OTSUSTAV TEGUR

Saksa fašismi ja Jaapani militarismi purustamine Teises maailmasõjas, milles otsustavat osa etendas Nõukogude Liit, lõi rea Euroopa ja Aasia maade rahvastele soodsad tingimused kapitalistide ja mõisnike võimu kukutamiseks.

Sotsialismi lipu all elab juba üle 1/3 inimkonnast. Euroopas on jäänud kapitalistlikule süsteemile vähem kui 50% elanikkonnast ja Aasias ligikaudu 57%.

Sotsialistlike riikide territoorium hõlmab 1/4 maakerast. Enamikul sotsialismimaadel on ühised piirid ning nad moodustavad monoliitse massiivi, mille suurus on üle poole Euroopast ja Aasiast — maakera kõige suuremast ja rahvarikkamast mandrist. Lääne—ida suunas ulatub sotsialistliku vendluse maade territoorium Balti merest, mis kuulub Atlandi ookeani basseini, kuni Vaikse ookeanini. Kagus uhub selle territooriumi randa Lõuna-Hiina meri, põhjas Põhja-Jäämeri.

Sotsialistliku maailma loodusvarad on tohutud. Kõige tagasihoidlikumate hinnangute järgi kuulub sotsialismimaadele üle 80% maailma naftavarudest, 85% kaalisoolast, üle 60% söest, üle 50% boksiitidest ja rauamaagist ja 90% mangaanimaagist.

Sotsialistlik maailmasüsteem on vabade suveräänsete rahvaste sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline sõprusliit. Sotsialismimaade rahvad sammuvad mööda sotsialismi ja kommunismi teed, neid ühendavad ühised huvid ja eesmärgid ning rahvusvahelise sotsialistliku solidaarsuse tihedad sidemed.

Rahvavõim sotsialistlikes maades on tõestanud oma vankumatut kindlust. Rahvademokraatiamaades valitsevad sotsialistlikud tootmissuhted. Sotsialistlikel riikidel on ühetüübiline majanduslik alus — tootmisvahendite ühiskondlik omandus; ühetüübiline riigikord — võim kuulub rahvale, kelle eesotsas on töölisklass.

Sotsialistlik süsteem on astunud käesoleval ajal uude arenemisetappi. Seda etappi iseloomustavad sotsialismi otsustavad võidud kogu süsteemi ulatuses, sotsialismijõudude võimsuse, ühtsuse ja monoliitsuse edasine tugevnemine, sotsialistlike riikide järjest kiirenev edasiliikumine ühise lõppeesmärgi — kommunismi poole.

Otsustavat mõju inimühiskonna arenemisele avaldavad

sotsialismileeri maad eelkõige oma edusammudega majanduslikus ülesehitustöös.

Plaanipärane sotsialistlik majandus areneb sotsialismi majandusseaduste alusel, mis määravad nende maade rahvamajanduse kiire kasvutempo. Kogu sotsialistlikus maailmasüsteemis oli tööstusliku tootmise keskmine aastane kasvutempo 1951.—1960. a. 13,6%, kapitalistlikes riikides aga kõigest 5%.

1960. a. ületas tööstustoodangu maht sotsialistlike riikide territooriumil sõjaeelse taseme peaaegu 7-kordselt, samal ajal kapitalistlikes riikides vähem kui 2,5-kordselt.

Tööstusliku tootmise kasv sotsialistlikes riikides (võrreldes tasemega, mis oli nendel territooriumidel 1937. a.)

	1937. a. Kõik sotsialistlikud maad	Sealhulgas NSV Liit	1959. a. Kõik sotsialistlikud maad	Sealhulgas NSV Liit
Elektrienergia (miljr. *kWh*) . . .	66,9	36,2	417	265,1
Süsi (ümberarvestatult kivisöele, milj. *t*)	292	119,4	1051	435,8
Nafta (milj. *t*)	35,6	28,5	146,4[1]	129,5
Malm „ „	18,5	14,5	76,8	43,0
Teras „ „	24,1	17,7	92,8	60,0
Tsement „ „	13,0	5,5	73,4	38,8
Puuvillane riie (milj. *m*)	8415	3448	16105	6150

[1] Ilma Mongoolia Rahvavabariigita.

Sotsialistliku industrialiseerimise tulemusena on kõikides rahvademokraatiamaades olemas arenenud tööstus. Arenenud rasketööstusega industriaal-agraarriikideks on saanud Bulgaaria, Poola, Ungari, Rumeenia ja Korea Rahvademokraatlik Vabariik, rääkimata niisugustest tööstusriikidest nagu NSV Liit, Tšehhoslovakkia ja Saksa Demokraatlik Vabariik. Agraarmaadest on muutumas industriaal-agraarriikideks Hiina Rahvavabariik, Vietnami Demokraatlik Vabariik ja Mongoolia Rahvavabariik.

Edukalt lahendatakse sotsialistliku ülesehitustöö kõige raskemat probleemi — talurahva vabatahtlikku üleminekut kooperatiivsele teele. 1960. a. hõlmas sotsialistlik sek-

tor sotsialistlikes riikides üle 90% kõlvikutest. Põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine on lõpule viidud Hiina Rahvavabariigis, Bulgaarias, Saksa Demokraatlikus Vabariigis, Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis, Mongoolia Rahvavabariigis, Tšehhoslovakkias, Rumeenias. Ungaris on põllumajanduse tootmisalane koopereerimine lõpule jõudmas.

Leninliku kooperatsiooniplaani võidu tulemusena areneb põllumajanduslik tootmine rahvademokraatiamaades kiires tempos. Teraviljakultuuride kogusaak suurenes sotsialismimaades aastail 1955—1959 30%. Teravilja tootmine kasvab neis maades kiiremini kui kapitalistlikes maades. 1958. aastaks suurenes teravilja kogusaak sotsialismileeris 1950. aastaga võrreldes 84%, kapitalistlikes maades aga kõigest 14%. Käesoleval ajal toodetakse sotsialistliku maailmasüsteemi maades teravilja keskmiselt iga inimese kohta $^2/_3$ ja puuvilla $^1/_3$ võrra rohkem kui kapitalistlikus maailmas.

Sotsialismimaade osatähtsus maailmatoodangus
(%-des)

	1937. a.	1960. a.
Kogu tööstustoodang	ca 10	ca 36
Süsi (kivisõele ümberarvestatult)	8,6	52,1
Elektrienergia	7,8	20,5
Malm	14,0	35,1
Teras	13,1	30,8
Saematerjalid	18,3	42,1
Puuvillane toorriie	8,5	32,8

Sotsialistlik süsteem kujutab endast tohutut, väärama-tult kasvavat jõudu maailma majanduses. Sotsialistlike riikide tööstus annab praegu üle $^1/_3$ maailma maade kogu tööstustoodangust. Sotsialistlike riikide põldudel kasvatati juba 1959. a. peaaegu pool kogu maailma teraviljasaagist ja 40% puuvillast.

Sotsialistliku tootmise kasvuga kaasneb sotsialistlikes riikides töörahva materiaalse heaolu pidev tõus ja kultuuri arenemine. Paljudel tähtsatel aladel — eriti kosmose vallutamises, aatomienergia rahuotstarbelise kasutamise alal jne. — on sotsialistlikud riigid maailmas kindlalt esikohal.

Sotsialismimaade majandusliku ülesehitustöö kiire tempo ja sotsialismileeri võimsuse vääramatu kasv tugevdab järjest rohkem tema mõju kogu ajaloo arenemiskäigule, maailma saatusele. Suures võistluses, mis käib sotsialismi ja kapitalismi vahel, võidab kahtlemata sotsialism.

Tööstustoodangu hulgalt iga elaniku kohta jõudis sotsialistlik maailmasüsteem tervikuna juba 1959. a. kapitalistlikule maailmasüsteemile järele. Nõukogude Liidu ja rahvademokraatiamaade rahvamajandusplaanid näevad lähemaiks aastaiks ette suurt toodangu kasvu. Sotsialistlik maailmasüsteem annab orienteerivate arvestuste kohaselt 1980. a. ligikaudu $^2/_3$ maailma tööstustoodangust.

Läheneb aeg, millal sotsialism saavutab esikoha ka oma osatähtsuse poolest maailmatoodangus. **Kapitalism saab lüüa inimtegevuse otsustavas sfääris — materiaalse tootmise sfääris.**

Muidugi mõista toimub iga rahvademokraatiamaa arenemine üksnes temale omastes ajaloolistes tingimustes ning sellel on omad rahvuslikud iseärasused ja traditsioonid, omad majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised tingimused. Seepärast on sotsialistliku maailma maade ühiskondliku arenemise ühtede või teiste konkreetsete ülesannete lahendamise vormid mitmekesised (ühiskondliku tootmise juhtimise meetodid, põllumajanduse ümberkorraldamise vormid ja tempo; on ka mõningaid muid erinevusi vennasriikide vahel: näiteks mõnes neist eksisteerib mitu poliitilist parteid, kes tegutsevad ühtse rindena kommunistliku partei üldisel juhtimisel).

Kuid sotsialistlikud riigid on ühtsed peamises: nad on ustavad marksismile-leninismile, nad liiguvad sotsialismile Lenini poolt kättenäidatud teed mööda, rakendades ja üldistades NSV Liidu ning teiste vennasrahvaste kogemusi, mis on elu poolt järele proovitud. Kõik sotsialismimaad sammuvad ühise eesmärgi — kommunismi poole.

NSV Liit — sotsialistliku leeri kõige võimsam maa — on astunud kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ülesehitamise perioodi. Mitmed rahvademokraatiamaad on juba rajanud sotsialismi alused ja asunud arenenud sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisele. Suuri edusamme uue ühiskonnakorra kindlustamisel, sotsialismi ehitamisel on teinud ka kõik teised rahvademokraatlikud riigid.

Sotsialistlikud riigid on nii poliitiliselt kui ka majanduslikult täiesti sõltumatud. Samal ajal on nad omavahel

tihedalt ühte koondunud, nad liiguvad edasi õlg õla kõrval, andes üksteisele omakasupüüdmatut abi. Nende rahvuslikud huvid on harmooniliselt seotud kogu sotsialistliku süsteemi kui terviku huvidega. Sellel alusel on tekkinud ja tugevneb sotsialistliku leeri rahvaste moraalne ja poliitiline ühtsus, vennalik sõprus ja vastastikune abistamine. Seoses sotsialistliku süsteemi arenemisega kasvab veelgi nende riikide ja rahvaste monoliitsus ning tugevnevad nende koostöö kõik vormid.

Sotsialistlikud riigid arendavad täieliku võrdõiguslikkuse, vastastikuse kasusaamise ja sõltsimeheliku abistamise alusel laialdast ja tihedat majanduslikku, poliitilist ning kultuurialast koostööd.

Sotsialistlike riikide tootmisalaste jõupingutuste ühendamine kaasaegsel etapil väljendub rahvamajanduse arendamise plaanide koordineerimises, tootmise spetsialiseerimises ja koopereerimises sotsialistliku maailmasüsteemi raamides vabatahtlikkuse, vastastikuse kasusaamise ning tootmise teaduslik-tehnilise taseme igakülgse tõstmise alusel. Rahvusvahelise sotsialistliku tööjaotuse eesmärgiks on tagada iga maa ja kogu sotsialistliku süsteemi majanduse maksimaalne arenemine, mis on mõeldav olemasolevate tingimuste juures.

Sotsialistlike riikide rahvamajanduse perspektiivplaane koordineeritakse Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogus (VMAN). See nõukogu, rahvusvahelise majandusliku koostöö organ, loodi 1949. a. Selle liikmeks astusid võrdõigusliku esindatuse alusel Euroopa sotsialistlikud riigid. Nõukogu tööst võtavad osa Hiina Rahvavabariik ja teised Aasia sotsialistlikud riigid, keda esindavad siin vaatlejad. VMAN ei ole riikidest kõrgemal seisev direktiivne plaaniorgan, kuid ta etendab ülitähtsat osa sotsialistlike riikide igakülgse majandusliku koostöö organiseerimisel.

Esmajärjekorras kooskõlastati rahvamajandusplaanide ülesanded ning tootmise spetsialiseerimine ja koopereerimine rasketööstuse ja eriti masinaehituse arendamise alal. VMAN-i poolt kavandatud riikidevaheline tootmise spetsialiseerimine hõlmab üle tuhande masinate ja seadmete grupi ning liigi (sealhulgas energeetika-, elektrotehnika-, tõstetranspordi-, metallurgiaseadmed, sepapressid, söe- ja naftatööstuse seadmed, põllumajandusmasinad, raudtee veerev koosseis, laevad jne.). Näiteks kõrgahjuseadmeid valmistatakse NSV Liidus, Poolas, Tšeh-

hoslovakkias; söetööstuse seadmeid Saksa Demokraatlikus Vabariigis, Poolas, NSV Liidus ja Tšehhoslovakkias; alumiiniumitööstuse seadmeid Ungaris ja NSV Liidus; naftaseadmeid NSV Liidus ja Rumeenias; elektrironge Tšehhoslovakkias; isotermilisi vaguneid Saksa Demokraatlikus Vabariigis; trikotaažitööstuse seadmeid Saksa Demokraatlikus Vabariigis ja NSV Liidus; nahkjalatsite tööstuse seadmeid Tšehhoslovakkias jne.

Rahvusvaheline sotsialistlik tööjaotus võimaldab rahvademokraatiamaadel likvideerida tarbetu paralleelismi üksikute majandusharude arendamises, kokku hoida ressursse ja tööjõudu ning kiirendada majandusliku arenemise tempot. Koostöö ja vennaliku vastastikuse abistamise alusel likvideeritakse järk-järgult ajalooliselt kujunenud erinevused sotsialistlike riikide majandusliku arenemise tasemes ning luuakse materiaalne baas kõigi sotsialistliku süsteemi rahvaste enam-vähem üheaegseks üleminekuks kommunismile. Elu näitab, et üksikult ei saaks ükski riik areneda nii tormilise tempoga nagu sotsialistlike riikide süsteemis. Samal ajal toob iga sotsialistliku riigi kasv ja tugevnemine endaga kaasa kogu sotsialistliku süsteemi tugevnemise.

Sotsialistliku maailmasüsteemi võimas arenemine on lahutamatult seotud sotsialismi ajalooliste võitudega NSV Liidus.

Nõukogude Liit, olles ustav sotsialistliku internatsionalismi ja vabade rahvaste vennaliku sõpruse ideedele, on teinud ja teeb kõik mis võimalik vennasriikide majanduse ja kultuuri arendamiseks: ta annab neile pikaajalist laenu maksimaalselt soodsatel tingimustel, varustab neid eesrindliku tehnikaga, abistab kvalifitseeritud kaadri ettevalmistamisel, jagab nendega teaduse uusimaid saavutusi jne.

1961. aastaks oli sotsialistlikes riikides Nõukogude Liidu abiga ehitatud ligikaudu 500 tööstusettevõtet ja -objekti. NSV Liit on andnud nendele maadele laenu kokku 7,8 miljardit rubla (uues vääringus). Samal ajal annavad vennasriigid vastastikuse kasusaamise alusel Nõukogude Liidule oma tooteid ja materjale ning jagavad oma saavutusi. NSV Liidu kaubakäive rahvademokraatiamaadega, samuti ka kõikide sotsialistlike riikide omavaheline kaubakäive kasvab pidevalt.

Sotsialismi vaenlased, nähes rahvademokraatiamaade edusamme, ei ole ikka veel loobunud sotsialistliku maa-

ilma purustamise plaanidest, nad püüavad segada uue elu ehitamist ja taastada rahvademokraatiamaades kapitalistlik kord. Nad organiseerisid sotsialistlikele riikidele majanduslikku blokaadi, pidasid sõda Koreas ja Vietnamis, püüdsid esile kutsuda korratusi Saksa Demokraatlikus Vabariigis ja Poolas, provotseerisid kontrrevolutsioonilise mässu Ungaris, okupeerisid Hiina Rahvavabariigi territooriumi lahutamatu osa — Taivani saare, jne. Ameerika Ühendriikide imperialistlikud ringkonnad ümbritsesid sotsialistliku leeri sõjaväebaaside võrguga. Ameerika Ühendriikide Kongressi poolt vastuvõetud seaduse alusel eraldatakse igal aastal 100 miljonit dollarit sotsialismileeri vastu suunatud õõnestustegevuse finantseerimiseks.

Kuid need plaanid ei õnnestu. Sotsialistlikes riikides on likvideeritud kapitalismi restaureerimise sotsiaalmajanduslikud võimalused.

Sotsialistlik leer kaitseb kindlalt iga sotsialistlikku riiki kallalekippumiste eest imperialismi poolt.

Sotsialistliku süsteemi tugevnemine ja arenemine avaldab järjest suuremat mõju kapitalistlike riikide rahvaste võitlusele. Sotsialistlik maailmasüsteem revolutsioneerib oma eeskujuga kapitalistliku maailma töörahva mõtteid, innustab neid võitlusele kapitalismi vastu, kergendab tohutult nende võitluse tingimusi.

Käesoleval ajal, mil sotsialistlikud riigid on muutunud rahvusvaheliseks jõuks, avaldades tugevat mõju maailma arenemisele, on avanenud reaalne võimalus lahendada kaasaja kõige tähtsamaid probleeme uut viisi, rahu, demokraatia ja sotsialismi huvides.

Sotsialistliku leeri riigid on kõigi rahuarmastavate jõudude võimsa liikumise eesotsas. NSV Liidu ja teiste sotsialistlike riikide resoluutne positsioon, mida toetavad kõigi maade rahupooldajad, on juba korduvalt nurja ajanud imperialistide agressiivsed plaanid. Sotsialistliku leeri järjest kasvav võimsus ja sotsialistlike riikide järjekindel rahuarmastav positsioon on üks tähtsaid tegureid, mis suudab sõjaohutajaid ohjeldada.

Sotsialismileeri edasine tugevnemine Nõukogude Liidu ja kõigi sotsialistlike riikide majandusplaanide elluviimise tulemusena ning rahvaste kasvav võitlus rahu eest kogu maailmas loovad reaalse võimaluse sõja kui rahvusvaheliste küsimuste lahendamise vahendi kõrvaldamiseks ning võimaldavad välistada maailmasõja ühiskonna elust.

Rajades teed kommunismile, annavad sotsialistlike riikide rahvad kogu inimkonnale eeskuju uue ühiskonna loomiseks.

KOLONIALISMI KOKKUVARISEMINE

Moskvas 1960. a. toimunud kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise deklaratsioonis öeldakse: **«Koloniaalse orjuse süsteemi kokkuvarisemine rahvusliku vabadusliikumise survel on oma ajalooliselt tähtsuselt teine nähtus pärast sotsialismi maailmasüsteemi tekkimist.»**

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon haaras koloniaalrahvad kaasa üldisesse ülemaailmsesse revolutsioonilisse voolu, näitas asumaade ja sõltuvate maade rahvastele teed vabanemiseks. Algas **koloniaalsüsteemi kriis.** Kuid see oli alles esimene etapp koloniaalrahvaste vabadusvõitluses.

Fašismi purustamine Teises maailmasõjas, rahvademokraatlike riikide moodustamine reas Euroopa ja Aasia maades, Hiina revolutsiooni võit, sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimine — kõik see lõi eeldused asumaades toimuva rahvusliku vabadusliikumise uueks võimsaks tõusuks. Algas **koloniaalsüsteemi lagunemine** — üks kapitalismi üldkriisi tähtsamaid jooni. India, Indoneesia, Egiptus, Birma ja rida teisi maid võitsid kätte rahvusliku sõltumatuse ning langesid välja koloniaalsüsteemist.

Kapitalismi üldkriisi uue, kolmanda etapi üheks iseloomulikuks jooneks on see, et seoses sotsialistliku maailmasüsteemi võimsuse kasvuga ja tema muutumisega maailma arenemise otsustavaks teguriks algas periood, millal koloniaalsüsteemi lagunemine on muutunud tema **lõplikuks hävinguks.**

Kui 1945. a. elas asumaades ja poolasumaades kokku $^2/_3$ maakera elanikkonnast, siis praegu on kolonisaatorite võimu all veel kõigest 10% elamiskõlblikust maismaast (vähem kui 100 miljonit inimest, s. o. alla 3% maakera elanikkonnast). Kolonialismi ikkest on vabanenud 1,5 miljardit inimest, s. o. pool kogu inimkonnast, mis moodustab nüüd võimsa imperialismivastase jõu. Käesolevaks ajaks on poliitilise sõltumatuse kätte võitnud üle 80% asumaade rahvastest, samuti paljude endiste poolasumaade ja sõltuvate riikide rahvad.

Maad, kes on saanud poliitilise sõltumatuse pärast 1945. a.	Sõltumatuse saavutamise aasta
Alžeeria	1962
Birma	1948
Burundi	1962
Dahomee	1960
Elevandiluurannik	1960
Filipiinid	1946
Gaana	1957
Gaboon	1960
Ginea Vabariik	1958
Hiina Rahvavabariik	1949[1]
India	1947
Indoneesia	1945
Jamaika	1962
Jordaania	1946
Kambodža	1954
Kameruun	1960
Kesk-Aafrika Vabariik	1960
Korea Rahvademokraatlik Vabariik	1945
Kongo	1960
Kongo (pealinn Brazzaville)	1960
Küpros	1960
Laos	1954
Liibanon	1946
Liibüa	1951
Lääne-Samoa	1962
Malgaši Vabariik	1960
Malaia	1957
Mali	1960
Maroko	1956
Mauretaania[2]	1960
Nigeeria	1960
Niiger	1960
Pakistan	1947
Ruanda	1962
Senegal	1960
Sierra Leoone	1961
Somaalimaa	1960
Sudaan	1956
Süüria	1946
Tanganjiika	1961
Togo	1960
Trinidad ja Tobago	1962
Tseilon	1948
Tšaad	1960
Tuneesia	1956
Uganda	1962
Vietnami Demokraatlik Vabariik	1945
Ülem-Volta	1960

[1] Hiina Rahvavabariigi moodustamine.

[2] 28. novembril 1960 kuulutati välja Mauretaania sõltumatus. Kuid Maroko peab Mauretaaniat Maroko riigi mitteseaduslikult eraldatud osaks.

Koloniaalsüsteemi kokkuvarisemise tulemusena on tekkinud uus maailma poliitiline kaart.

Kolonialismi ideoloogid ei väsi kordamast, et kolonisaatorid on andnud ja annavad orjastatud rahvastele vabaduse vabatahtlikult, eelnevalt kavandatud «plaani» kohaselt. Kuid tegelikkus näitab, et iseseisvate riikide moodustamise dokumente ei kirjutata tindiga, vaid kümnete ja sadade tuhandete patriootide verega, kes võitlevad koloniaalikkest vabanemise eest. Võitluses kolonialismi vastu luuakse eranditult kõikides Aasia ja Aafrika maades enamasti organisatsiooniliselt vormistamata ühisrindeid, mis ühendavad kõik imperialismi- ja feodalismivastased jõud. Ühisrinnetesse koonduvad mitmesugused elanikkonna kihid — töölised, talupojad, rahvuslik kodanlus ja haritlaskond, vaimulikud, mitmesugused poliitilised parteid ja organisatsioonid, kes astuvad välja imperialismi vastu ja taotlevad rahvuslikku vabanemist.

Kolonialismivastase võitluse iseloom ja vormid on erinevad. Erinevad on ka selle võitluse tulemused.

Purustavaks löögiks imperialismile ja kolonialismile Aasias oli sõjajärgsel perioodil Hiina sotsialistlik revolutsioon, mille tulemusena imperialismisüsteemist langes välja tohutu suur maa. Edukalt ehitatakse sotsialismi aluseid ka Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis, Vietnami Demokraatlikus Vabariigis ja Mongoolia Rahvavabariigis. Nende varem orjastatud asumaade ja poolasumaade tüüpi maade asemele on nüüd tekkinud sotsialistlikud riigid, kus rahvavõim tugineb töölisklassi ja talurahva liidule, mida juhib töölisklass ja tema eesrindlik osa — kommunistlikud ja töölisparteid. Need riigid on kätte võitnud täieliku rahvusliku sõltumatuse. Sotsialismi ehitamisel juhinduvad nad marksismi-leninismi revolutsioonilisest teooriast ning kasutavad sotsialistliku süsteemi maade sotsialismi ehitamise rikkalikke kogemusi.

Rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena kujunes ka teine grupp Aasia ja Aafrika sõltumatuid riike, kus võim on rahvusliku kodanluse ja selle parteide käes. Paljud rahvad, kes on heitnud endalt kolonialismi ikke, taotlevad majanduslikku iseseisvust ja poliitilise sõltumatuse kindlustamist. Kuid on ka niisuguseid riike, kes on formaalselt iseseisvad, kuid tegelikult on poliitiliselt ja majanduslikus sõltuvuses välismaistest monopolidest.

Noored suveräänsed riigid ei kuulu imperialistlike riikide süsteemi ega ka sotsialistlike riikide süsteemi. Rõhuv

enamik neist ei ole aga veel end lahti rebinud kapitalistlikust maailmamajandusest, kuigi neil on selles eriline koht. See on maailma osa, mida ikka veel ekspluateerivad kapitalistlikud monopolid.

Majandusliku sõltumatuse kättevõitmine on kaasaegsel etapil rahvusliku vabadusliikumise peamine sisu, sest vabaduse, rahvusliku riikliku iseseisvuse kättevõitmine on alles esimene samm tõelisele vabanemisele. Ilma arenenud rahvusliku majanduseta, ilma imperialistide ülevõimu likvideerimiseta rahvamajanduses, ilma maa industrialiseerimiseta ei ole võimalik kolonialismi juuri välja kiskuda. Imperialistid püüavad kõigest jõust säilitada kolooniaalkorda, kindlustada ebardlikku, ühekülgset kapitalistlikku tööjaotust, mis sunnib sadu miljoneid inimesi nälgima ja virelema, ei võimalda likvideerida tohutut erinevust endiste metropolide ja asumaade arenemistasemes, mis on nõrgaltarenenud maade ekspluateerimise ja riisumise majanduslikuks aluseks.

Mõningaid näitajaid tööstuse arengu kohta 1953. a.

(%-des)

	Tööstuslikult arenenud kapitalistlikud maad	Kapitalistliku maailma nõrgaltarenenud maad
Põhimaterjalide tootmine . . .	95,1	4,9
Metallitöötlemise tööstus	96,4	3,6
Nafta ja gaas	69,7	30,0
Süsi	94,5	5,5
Tekstiil	84,1	15,9
Rõivad ja jalatsid	89,0	11,0

ÜRO andmetel langes Ameerika Ühendriikide, Kanada, Lääne-Euroopa riikide ja Jaapani arvele 1953. a. 91,7% kapitalistliku maailma töötleva tööstuse ja 74,5% mäetööstuse toodangust, aga majanduslikult nõrgaltarenenud riikide arvele vastavalt 8,3% ja 25,5%. Seejuures tuleb arvestada, et tööstuslikult arenenud riikide elanikkond moodustab vähem kui $^1/_3$ kogu kapitalistliku maailma elanikkonnast.

Nõrgaltarenenud riikide rahvusliku majanduse arendamist takistab ka see, et kuni viimase ajani on paljudes vabanenud maades suurem osa tööstuslikust ja põllumajanduslikust tootmisest, samuti ka väliskaubandus ikka veel nendesamade arenenud kapitalistlike riikide monopolistliku kapitali valduses. Tänini pumpab monopolistlik väliskapital, kes on haaranud enda kätte nõrgaltarenenud maade majanduse võtmepositsioonid, neist igal aastal miljardeid dollareid kasumit.

Eriti tugev on monopolistliku kapitali positsioon mäetööstuses. Monopolistlik kapital kontrollib nõrgaltarenenud maades peaaegu kõiki teadaolevaid rauа- ja uraanimaagi, kroomi, seatina, nikli, vase, inglistina, kulla, teemantide ja koobalti varusid. 380 miljonist tonnist naftast, mida toodeti Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades 1957. a., andsid 313 miljonit tonni (üle 80%) need ettevõtted, mida kontrollivad Ameerika, Inglise ja Hollandi monopolid.

Vabanenud riikide rahvad astuvad võitlusse majanduse valitseva väliskapitali ülevõimu vastu. Kõikides nendes maades kasvab väliskapitali natsionaliseerimist, rahvusliku tööstuse tugevdamist, demokraatlike reformide läbiviimist, välismonopolide majandusliku võimu likvideerimist taotlev liikumine.

Rahvusliku majanduse loomine tähendab ühtlasi ka rahvamajanduse struktuuri muutmist, endiste asumaade muutumist imperialistlike suurriikide agraar- ja tooraineripatsitest areneva tööstusega riikideks. Kolonialismi ikkest vabanenud maades on tööstus jõudsalt arenenud. Nii näiteks oli Kagu-Aasia rahvusriikide tööstuse kasvutempo aastail 1948—1957 suurem kui kogu kapitalistliku maailma tööstuse kasvutempo ning suurem kui Ameerika Ühendriikide ja Lääne-Euroopa riikide tööstuse kasvutempo.

Reas maades on juba ekspluatatsiooni antud või ehitamisel metallurgiatööstuse ja masinaehituse ettevõtted ning elektrijaamad. Indias ja teistes Aasia maades ehitatakse tööpingitehaseid, raskemasinaehituse tehaseid, kaevanduste sisseseadeid tootvaid tehaseid jne.

Avarad perspektiivid avab majanduslikult nõrgaltarenenud maade rahvastele rahvusliku demokraatia riikide moodustamine ja arenemine. Rahvusliku demokraatia riikide poliitiliseks aluseks on täieliku rahvusliku sõltumatuse eest, laialdase demokraatia eest, imperialismivastase,

feodalismivastase, demokraatliku revolutsiooni lõpuleviimise eest võitlevate kõigi progressiivsete patriootlike jõudude blokk.

Võitluses tõelise ja täieliku sõltumatuse eest kasutavad vabanenud maad sotsialistlike riikide omakasupüüdmatut, igakülgset — nii majanduslikku, tehnilist kui ka rahalist abi. Nõrgaltarenenud maad võivad soodsate hindadega ja vastastikku kasulikel tingimustel saada sotsialistlikelt riikidelt just niisugust toodangut, mida nad vajavad oma maa industrialiseerimiseks ja elanikkonna elatustaseme tõstmiseks. Sotsialistlikud riigid ehitavad nõrgaltarenenud maades ajakohaseid tööstusettevõtteid, mis võimaldab nende maade rahvastel luua omaenda majanduslik baas ja järk-järgult välja tõrjuda väliskapitali. Mõlemapoolselt soodne kaubavahetus, mida arendavad sotsialistlikud riigid vabanenud maadega, tugevdab samuti rahvuslikku vabadusliikumist.

Nagu ütles tabavalt N. S. Hruštšov, on sotsialistlike riikide poolt antav omakasupüüdmatu abi sõltumatuse kättevõitnud rahvastele nagu värske allikavesi. Need rahvad ei unusta kunagi seda abi, nagu rändur ei unusta puhast allikat, millest ta oma janu kustutas.

«Sotsialismimaad,» öeldakse Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis, «on imperialistlikust ikkest vabanemise eest võitlevate või sellest ikkest vabanenud rahvaste siirad ja ustavad sõbrad ning annavad neile igakülgset toetust. Nad pooldavad koloniaalse rõhumise kõigi vormide hävitamist ja aitavad igakülgselt kaasa koloniaalimpeeriumide varemetel tekkinud riikide suveräänsuse tugevnemisele.»

Vastupidiselt sotsialistlikele riikidele püüavad imperialistlikud suurriigid, kartes, et vabanenud rahvad pääsevad nende mõju alt, kõigi nende käsutuses olevate vahenditega lämmatada rahvuslikku vabadusliikumist, taastada vana koloniaalkord. Kuna aga vana ja jõhker koloniaalpoliitika enam ei kõlba, siis töötavad imperialistid välja uusi kolonialismivorme. Vormid on uued, kuid sisu jääb samaks — tungida nõrgaltarenenud maade majanduse kõikidesse sfääridesse, allutada need oma diktaadile.

Peamiseks koloniaalriigiks on praegu Ameerika Ühendriigid, kes püüavad kõigest jõust endistest asumaadest välja tõrjuda vanu koloniaalriike ning asuda ise nende kohale, lämmatada rahvusliku vabadusliikumise revolutsioonilist hoogu, kasutades selleks kõiki vahendeid —

alates majanduslikust ekspansioonist ning lõpetades vandenõude, mässude ja mõrvade organiseerimisega.

Kuid see agressiivne poliitika on läbikukkumisele määratud. Rahvuslik vabadusliikumine kasvab ja areneb. Võitluses vabanemise eest, täieliku poliitilise ja majandusliku sõltumatuse eest tuginevad rahvad sotsialistliku maailmasüsteemi kasvavale ja tugevnevale jõule. Nad ei taha enam kunagi orjapõlve juurde tagasi pöörduda. Imperialismil ja kolonialismil on üha raskem rahvaid aheldada.

Sõltumatuse kättevõitnud maade eeskuju innustab võitlusse miljoneid inimesi, kes praegu veel vaevlevad kolonialismi ikkes. Ja pole kahtlust, et ka need rahvad võidavad kätte sõltumatuse.

KAPITALISTLIKU SÜSTEEMI LANGUS JA LAGUNEMINE

Kahe süsteemi vahelise võistluse ja võitluse olukorras, kus jõudude vahekord muutub üha enam sotsialismi kasuks, tingimustes, kus koloniaalorjus variseb kokku rahvusliku vabadusliikumise surve all, ajajärgul, mil intensiivistub laiade rahvahulkade võitlus demokraatia, rahvusliku vabanemise ja sotsialismi eest, on alanud kapitalistliku süsteemi üldkriisi uus etapp. Maailma kapitalismi kriis on laialdane ja kõikehõlmav protsess, mis haarab kõiki kodanliku ühiskonna elu külgi: majandust, sise- ja välispoliitikat ning ideoloogilist pealisehitust.

Üha ilmsemaks saab sotsialismi vältimatu lõplik võit majanduslikus võistluses kapitalismiga. Kapitalismi osatähtsus maailma tööstustoodangus langeb pidevalt. 1937. a. oli see $^{9}/_{10}$, 1959. a. aga juba vähem kui $^{2}/_{3}$.

Kapitalistlike riikide arenemistempo aeglustumine annab tunnistust kapitalismi roiskumisest ja mandumisest.

Tööstustoodangu kasvutempo vähenemine kapitalistlikes riikides
(%-des)

	1953—1956	1956—1959
Ameerika Ühendriigid	9	5
Lääne-Euroopa	25	13
Saksa Föderatiivne Vabariik . .	38	17
Inglismaa	14	5
Prantsusmaa	33	19

Kaasaegse kapitalismi majanduslik arenemine muutub üha kõikuvamaks ja ebakindlamaks. Sügavad majanduskriisid vapustavad kapitalistlike riikide majandust üha halastamatumalt ja sagedamini. Tõusuperioodid aga on palavikulised ja lühiajalised.

Aastail 1957—1958 hõlmas kriis riike, mis annavad peaaegu $^2/_3$ kapitalistliku maailma tööstustoodangust.

Keskmised andmed toodangu languse kohta Lääne-Euroopa riikides sõjajärgsel perioodil on järgmised:

	Toodangu keskmine langus (%-des)	Toodangu languse keskmine kestus (kuudes)
Inglismaa	4,8	7,5
Prantsusmaa	3,0	3,0
Belgia	8,6	3,0
Rootsi	4,7	4,5

1957.—1958. a. kriisinähtuste tagajärjed kogu kapitalistlikus maailmas pole veel kaugeltki kõrvaldatud.

1960. a. lõpul seisid Ameerika Ühendriigid ja rida teisi kapitalistlikke riike jällegi uute majanduslike vapustuste ohu ees.

Igasugused katsed majanduskriise vältida on nurjunud, sest kriisid on kapitalistliku korra produkt, üks tema seaduspärasusi.

Imperialistlike riikide majanduses valitsevad suurmonopolid. Üksnes 200 suurmonopoli kätte on koondunud peaaegu $^1/_3$ kapitalistliku maailma toodangust. Riiklik-monopolistlik kapitalism ühendab monopolide jõu ja riigi jõu ühtseks mehhanismiks, selleks et rikastada finantsoligarhiat, suruda maha töölisliikumine ja rahvuslik vabadusliikumine ning päästa kapitalistlik kord.

Suure ulatuse on võtnud kõigis tähtsamates kapitalistlikes riikides tootmisvõimsuste alakoormatus. Ameerika Ühendriikides oli see 1960. a. kogu tööstuses vähemalt $^1/_5$, üksikutes tööstusharudes aga tunduvalt suurem. Must metallurgia töötab poole koormusega, auto- ja tööpingitööstuses seisab üle $^1/_3$ kõigist tootmisvõimsustest, üldises masinaehituses ja elektrotehnikatööstuses ligi vee-

rand. 1960. a. lõpul kasutati Kanadas tööstuse tootmisvõimsustest kõigest 70%, Inglismaal 75% ja Jaapanis 80%.

Kogu kapitalistliku süsteemi ebakindluse tähtsaks põhjuseks on imperialistlike riikide ebaühtlane arenemine ja nendevaheliste vastuolude teravnemine.

Kuigi Ameerika Ühendriigid on kaasaegse imperialismi peamine majanduslik, finantsiline ja sõjaline jõud, langeb selle riigi osatähtsus maailma majanduses ja poliitikas. Üha enam tuleb tal konkureerida teiste imperialistlike riikidega, eriti Lääne-Saksa imperialismiga, kes on juba kõrvale tõrjunud Inglismaa ja ähvardab nüüd tõsiselt Ameerika Ühendriikide positsioone paljudes kapitalistliku maailma piirkondades.

Ajavahemikus 1950—1959 ületas tööstustoodangu kasvutempo Lääne-Euroopas peaaegu 2-kordselt Ühendriikide oma. Kui 1946. a. Lääne-Euroopa tööstustoodang oli $^1/_2$ Ühendriikide toodangust, siis 1960. a. oli see juba $^3/_4$. Ajavahemikus 1948—1960 langes Ühendriikide osa kapitalistliku maailma tööstustoodangus 56,6 protsendilt 47 protsendile. Tunduvalt on vähenenud Ühendriikide osatähtsus kapitalistliku maailma terase-, autode, nafta-, söe- ja rauamaagitoodangus.

Inglismaa, Prantsusmaa, Saksa Föderatiivne Vabariik ja Jaapan, kelle toodang ületab tunduvalt sõjaeelse taseme, konkureerivad Ühendriikidega maailmaturul. 1947. a. oli Ühendriikide osatähtsus kapitalistlike riikide üldises ekspordis 32,5%, 1960. a. aga kõigest 18,1%.

Püüdes panna oma tootmismasin tööle enam-vähem täie koormusega ning valitseda maailma tootmises ja kaubanduses, tugevdab Ameerika kapital oma majanduslikku ja poliitilist ekspansiooni. Ta püüab hõivata teiste riikide positsioone kapitalistlikul maailmaturul, tungida nende koloniaalvaldustesse ja mõjusfääridesse. Muidugi põrkuvad need taotlused Lääne-Euroopa riikide monopolistliku kapitali vastuseisule.

Lääne-Saksa imperialism, kes on Ameerika monopolide mahitusel taastanud ja suurendanud oma võimsust, pretendeerib samuti majanduslikule ülevõimule Lääne-Euroopas ning isegi juhtivale positsioonile Lääne-Euroopa poliitikas. Ta on valmis Ühendriike ka nõrgaltarenenud maadest välja tõrjuma.

Kapitalistliku maailma riikide ebaühtlast arenemist ning nendevahelisi vastuolusid ei vähenda majanduslike

blokkide, rahvusvaheliste monopolide ja suurte kartellide loomine, vaid vastupidi — intensiivistab neid veelgi.

Monopolistlike koondiste kasvuga muutuvad nendevahelised kokkupõrked järjest tõsisemaks.

Imperialismi vastuolusid teravdab kapitalistlike riikide militariseerimine, mida teostavad imperialistlikud ringkonnad.

Kõik kapitalistlikud riigid kulutavad sõjalisteks eesmärkideks üle 65 miljardi dollari aastas. Relvastusele kulutatakse 15—20% natsionaalsest tulust.

Mittetootlikud kulutused võidurelvastumisele toovad kaasa majanduslike raskuste süvenemise imperialistlikes riikides. Viimastel aastatel on järsult kasvanud defitsiit paljude kapitalistlike riikide riigieelarves. Kui 1957/58. a. moodustas defitsiit Ameerika Ühendriikides 2,8 miljardit dollarit, siis 1958/59. a. suurenes see 12,5 miljardi dollarini. 1959. a. lõpul moodustas Ameerika Ühendriikide riigivõlg ligikaudu 299 miljardit dollarit. Inglismaa riigivõlg oli 31. märtsil 1960 27,7 miljardit naelsterlingit.

Majanduse militariseerimine lasub ränga maksukoormana rahva õlgadel. Elanikkonnalt võetavate maksude summa ületas aastail 1956—1960 ajavahemikus 1946—1950 laekunud summa Ühendriikides 85%. Inglismaal 60%, Prantsusmaal 4,7-kordselt. Maksud neelavad 1/3 Ameerika töölise palgast.

Töörahvalt maksude näol riisutud tohutud summad lähevad monopolide põhjatutesse seifidesse. Seejuures langeb lõviosa tuludest sõjatööstusega seotud monopolidele, kellele antakse suuri valitsuse tellimusi ning tohutuid riiklikke subsiidiume. Ühendriikides said 1959. a. valitsuse tellimustele eraldatud 22,6 miljardist dollarist 7,4 miljardit (ligikaudu 1/3) kaheksa suurimat monopoli. Inglismaal langeb suurem osa valitsuse sõjalistest tellimustest kontsernidele «Imperial Chemical Industries Ltd.», «Vickers» ja «Hawker Siddeley».

Kapitalistide kasumite kasv on saavutatud peamiselt töörahva ekspluateerimise intensiivistamise arvel.

Elukalliduse tõus kapitalistlikes riikides

(1960. a., 1950. a. võrreldes, %-des)

Ameerika Ühendriigid	122	Saksa Föderatiivne Vabariik	123
Inglismaa	149	Itaalia	134
Prantsusmaa	173	Jaapan	147

Kapitalistlike maade töörahvas on pidevalt mures homse päeva pärast. Kapitalism ei suuda tagada tööd kõigile töövõimelistele inimestele. Ühendriikides näiteks on täielikult töötute arv viimase viie aasta jooksul harva langenud alla 3 miljoni, 1961. a. jaanuaris oli see aga 5,5 miljonit. Euroopa riikidest on kõige rohkem töötuid Itaalias, kus nende arv pole viimastel aastatel langenud alla 1,5 miljoni. Inglismaal on töötuid ligemale 400 000, Saksa Föderatiivses Vabariigis 400 000. Belgias, kus on 9 miljonit elanikku, on krooniliselt töötuid ligemale 100 000, kõige väiksemagi depressiooni korral aga tõuseb see arv 300 000-ni. Täielikult töötute kõrval on kapitalistlikes maades miljoneid inimesi, kes töötavad mittetäieliku tööpäevaga või kärbitud töönädalaga.

Kõigis kapitalistlikes riikides peab töörahvas kommunistlike ja töölisparteide juhtimisel visa võitlust monopolide pealetungi vastu, elutingimuste parandamise eest.

1959. a. oli Ühendriikides 3708 streiki, millest võttis osa 1 880 000 inimest, 1960. a. jaanuarist kuni juulini toimus 2240 streiki, millest võttis osa 820 000 inimest. Inglismaal tõusis 1960. a. streikijate üldarv 819 000-ni. Prantsusmaal oli 1960. a. 1492 streiki. Kogu kapitalistlikus maailmas streikis 1960. a. üle 53 miljoni inimese.

Kapitalistliku korra toed on niivõrd pehkinud, et paljudes riikides ei ole valitsev imperialistlik kodanlus enam võimeline iseseisvalt vastu panema demokraatia ja progressi kasvavatele ja järjest monoliitsemaks muutuvatele jõududele. Imperialistid ühinevad sõjalis-poliitilistesse liitudesse, mille eesotsas on Ameerika Ühendriigid, et ühiselt võidelda sotsialistliku leeri ja rahvusliku vabadusliikumise vastu.

NATO (North Atlantic Treaty Organisation — Põhja-Atlandi blokk) kinnisest agressiivsest sõjalisest rühmitusest, mis organiseeriti 1949. a. Washingtonis, võtavad osa Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia, Prantsusmaa, Itaalia, Kanada, Belgia, Holland, Luksemburg, Norra, Taani, Island ja Portugal. 1952. a. astusid NATO-sse Kreeka ja Türgi, 1955. a. Saksa Föderatiivne Vabariik. Kümne aasta jooksul (1949—1959) moodustasid selle bloki liikmete sõjalised kulutused 555 445 miljonit dollarit.

NATO-ga on seotud Lääne-Euroopa Liit (loodi 1955. a), millest võtavad osa Suurbritannia, Prantsusmaa, Saksa Föderatiivne Vabariik, Itaalia, Belgia, Holland ja Luksem-

burg. Selle liidu tegevus on suunatud peamiselt NATO sõjaliste ja poliitiliste plaanide realiseerimisele.

Agressiivne sõjaline blokk SEATO (South-East Asia Treaty Organisation — Kagu-Aasia Lepingu Organisatsioon) loodi 1954. a. võitluseks rahvusliku vabadusliikumise vastu Kagu-Aasia maades ning ta on suunatud sotsialistliku leeri maade vastu. SEATO liikmesriikideks on Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia, Prantsusmaa, Austraalia, Uus-Meremaa, Tai, Filipiinid ja Pakistan.

Sõjalisse blokki CENTO (Central Treaty Organisation — Kesk-Aasia Lepingu Organisatsioon), mis loodi 1955. a. novembris, astusid Suurbritannia, Iraak, Türgi, Pakistan ja Iraan. Pärast 1958. a. juulirevolutsiooni astus Iraak sellest agressiivsest sõjalisest liidust välja. CENTO komisjonide tööst võtavad osa Ameerika Ühendriikide esindajad.

ANZUS on Austraalia, Uus-Meremaa ja Ameerika Ühendriikide agressiivne sõjaline liit (loodi 1951. a.), mis on suunatud Kagu-Aasia rahvaste rahvusliku vabadusliikumise vastu.

Kui see oleks imperialistide võimuses, oleksid nad juba ammugi tõuganud inimkonna uue maailmasõja keerisesse. Kuid käesoleval ajal eksisteerivad maailmas reaalsed jõud, kes on võimelised agressoreid ohjeldama ning nende kuritegelikud plaanid nurja ajama.

Kapitalistlike riikide laiad rahvahulgad astuvad üha aktiivsemalt välja rahuürituse kaitseks ning nõuavad võidurelvastumise lõpetamist.

Sotsialistliku leeri, rahvusvahelise töölisklassi, rahvusliku vabadusliikumise, kõigi sõja vastu võitlevate maade ja kogu maailma rahuarmastavate jõudude ühiste jõupingutustega on juba palju kordi takistatud imperialistidel lokaalseid sõdu valla päästa, edukalt on likvideeritud niisuguste sõdade kolded, laskmata neil kasvada maailmasõjaks.

Rahvusvaheliste suhete arenemisele avaldavad järjest suuremat mõju uued seaduspärasused, mis on seotud eeskätt sotsialistliku maailmasüsteemi võimsuse kasvuga.

Kapitalismimaades kasvavad ja tugevnevad sisemised jõud, kes kaitsevad rahu ja rahvuslikku sõltumatust, kindlustavad demokraatia ja sotsialismi võidu.

EUROOPA

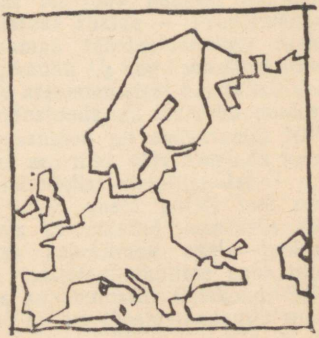

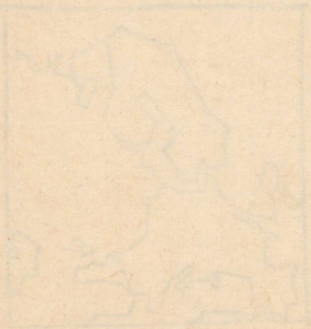

Euroopa on üks maailmajagudest. Tema pindala on 10 501 000 km², rahvaarv ligikaudu 600 miljonit. Siin asuvad riigid, kelle mõju maailma arenemisele on väga suur.

Enne Teist maailmasõda oli Nõukogude Liit ainuke riik, kes seisis kapitalistliku maailma vastu. Käesoleval ajal elab Euroopa sotsialistlikes riikides, mis hõlmavad üle 50% tema territooriumist, üle poole selle suure kontinendi elanikkonnast.

Kõigis sotsialistlikes riikides toimub tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise kiire ja lakkamatu kasv.

Määrav koht sotsialistlike riikide seas kuulub Nõukogude Liidule — kõige võimsamale sotsialistlikule riigile, kelle tööstustoodangu maht on juba kaugelt ületanud suurimate Euroopa kapitalistlike riikide — Prantsusmaa, Inglismaa ja Lääne-Saksamaa tööstustoodangu mahu kokku. NSV Liit annab ligikaudu $^1/_5$ kogu maailma tööstustoodangust. Ta on kõige arenenumatest kapitalistlikest riikidest ees ka põllumajandustoodangu üldmahu poolest.

Tootlikud jõud ja tootmissuhted on saavutanud NSV Liidus nii kõrge taseme, et see maa võis alustada kommunistliku ühiskonna laiahaardelist ülesehitamist.

NLKP XXII kongress võttis vastu partei uue programmi. NLKP programmis kavandatud peamiseks eesmärgiks on luua lähema kahekümne aasta jooksul (1961—1980) kommunismi materiaal-tehniline baas ning ehitada põhilises osas üles kommunistlik ühiskond. Selle aja jooksul suureneb NSV Liidus tööstustoodangu maht

vähemalt 6-kordselt ning põllumajandustoodangu üldmaht 3,5-kordselt.

Rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani elluviimise käigus teeb NSV Liit otsustava sammu kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel ning NSV Liidu võidu kindlustamisel rahulikus majanduslikus võistluses maailma kõige eesrindlikumate kapitalistlike riikidega.

Lähim eesmärk, mille on endale võtnud Nõukogude Liit majanduslikus võistluses kapitalistliku maailmaga, on iga elaniku kohta tuleva toodangu hulga poolest järele jõuda ja mööda minna Ameerika Ühendriikidest — majanduslikult kõige arenenumast kapitalistlikust maast.

Euroopa rahvademokraatiamaad on samuti aktiivselt lülitunud majanduslikku võistlusse kapitalistliku maailmaga.

Tšehhoslovakkia, kes on juba päris lähedal kõige arenenumate Euroopa kapitalistlike riikide — Inglismaa ja Saksa Föderatiivse Vabariigi tasemele, on püstitanud endale lähemateks aastateks ülesande samuti järele jõuda ja mööda minna Ameerika Ühendriikidest tööstustoodangu mahu poolest iga elaniku kohta.

Sotsialismimaade edu pandiks võistluses kapitalismiga on majandusliku arenemise kiire tempo nii Euroopa rahvademokraatiamaades kui ka kõigis teistes sotsialismileeri maades.

Eriti kiiresti areneb NSV Liidus ja Euroopa rahvademokraatiamaades rasketööstus, mis peab tagama kogu rahvamajanduse põhjaliku ümberkorraldamise ning kasvu uusima tehnika rakendamise alusel, ühiskondlikult kasuliku töö viljakuse kõrge taseme, mis vastab sotsialismile, ning rahvahulkade materiaalse heaolu ja kultuuritaseme pideva tõusu.

Tähtsamate tööstustoodangu liikide valmistamine Euroopa rahvademokraatiamaades

	1949. a.	1959. a.
Elektrienergia (miljr. *kWh*) . .	24,5	103,4
Süsi (milj. *t*)	189,9	455,0
Nafta „ „	6,9	13,2
Malm „ „	3,0	12,6
Teras „ „	5,9	18,9
Tsement „ „	5,3	20,1

Euroopa rahvademokraatiamaade põllumajanduslikus tootmises on saanud juhtivaks sotsialistlik sektor. Bulgaarias harivad riiklikud ja kollektiivsed majandid 98% külvipinnast, Saksa Demokraatlikus Vabariigis üle 90%, Tšehhoslovakkias 88% ja Ungaris üle 95% põllumaast.

Sotsialistliku tööstuse ja põllumajanduse kõrge arenemistase tagab töörahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme pideva tõusu.

Euroopa sotsialistlike riikide edusammud on võimalikud selle tõttu, et kõik sotsialismileeri maad abistavad üksteist vastastikku, arendavad igakülgset majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist koostööd. Ilmekaks näiteks sotsialistlike maade viljaka koostöö kohta on NSV Liidu, Poola, Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Ungari ühisel jõul ehitatav naftajuhe, mida mööda transporditakse naftat NSV Liidust nendesse maadesse. Võetakse ekspluatatsiooni elektriülekandeliinid Tšehhoslovakkia, Saksa Demokraatliku Vabariigi, Poola ja Ungari vahel. Tšehhoslovakkia ja Poola kaevandavad ühiselt Poola sütt. Doonau-äärsed rahvademokraatiamaad kasutavad ühiselt Doonau hüdroressursse.

Euroopa sotsialistlikud riigid koordineerivad Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu raamides oma rahvamajandusplaane, tootmise spetsialiseerimist ja koopereerimist.

Euroopa rahvademokraatiamaid seob kõigi sotsialistliku leeri riikidega vennalik sõprus, koostöö ja vastastikune abistamine ning nad moodustavad võimsa jõu, mis seisab vastu kapitalistlikule maailmale. Nende edusammud rahulikus majanduslikus võistluses kapitalismiga tugevdavad sotsialistlike riikide mõju maailma arenemisele rahu, demokraatia ja sotsialismi huvides.

Nagu kõik sotsialismileeri maad, sammuvad Euroopa sotsialistlikud riigid rahuvõitlejate esiridades, nad võitlevad järjekindlalt üldise ja täieliku desarmeerimise eest, maailma sõjalistesse blokkidesse jagamise vastu. Kuid tingimustes, kus läänеriigid keelduvad likvideerimast oma sõjalisi liite ning loomast kollektiivse julgeoleku süsteemi, sõlmisid Euroopa sotsialistlikud riigid 1955. a. Varssavi lepingu. See leping on kaitseiseloomuga ning on kindlaks aluseks rahu ja rahvaste julgeoleku garanteerimisele.

Kapitalistlik Euroopa hõlmab üle paarikümne riigi: Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Itaalia, Kreeka,

Norra, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksa Föderatiivne Vabariik, Soome, Suurbritannia, Sveits, Taani jt.

Pärast Teist maailmasõda, kui kapitalistlikust süsteemist langes välja rida riike, kus töörahvas võttis võimu enda kätte ja asus sotsialismi ehitamise teele, jäi Euroopa kodanlike riikide kohta vähem kui pool kontinendi elanikkonnast ja territooriumist. Ometi on kapitalistlik Euroopa endiselt tähtsal kohal kapitalistlikus maailmas.

Siin asuvad sellised majanduslikult arenenud riigid nagu Inglismaa, Saksa Föderatiivne Vabariik, Prantsusmaa ja Itaalia, kelle arvele tuli 1960. a. 27% kogu kapitalistliku maailma tööstustoodangust. Nende nelja riigi eksport ületas samal aastal rohkem kui 1,5-kordselt Ameerika Ühendriikide ekspordi.

Enamiku Lääne-Euroopa riikide majanduses on keskse kohal rasketööstuse harud — kivisõe- ja metallurgia-, elektrotehnika-, keemiatööstus, masinaehitus jt.

1959. a. ületas Lääne-Euroopa tööstustoodang 1937. a. taseme 94% võrra (samas ajavahemikus kasvas sotsialistlike riikide tööstustoodang 6,1-kordselt).

Tootmise kasvu kapitalistlikes riikides sõjajärgsel perioodil tingis esmajoones majanduse militariseerimine ja võidurelvastumine. Tööstus arenes ebaühtlaselt: õitses sõjatööstus ja sellega seotud harud. Samal ajal jäi maha laiatarbekaupu tootev tööstus.

Euroopa kapitalistid võisid tootmist suurendada üksnes töölisklassi järsult kasvava ekspluateerimise ja töötajate elatustaseme allakiskumise arvel.

Tohutuid kasumeid said Lääne-Euroopa kapitalistid oma asumaade ekspluateerimisest. Lääne-Euroopas asub enamik maailma koloniaalriikidest: Inglismaa, Prantsusmaa, Holland, Belgia, Portugal, Hispaania. Seistes fakti ees, et koloniaalimpeeriumid on hakanud lagunema rahvusliku vabadusliikumise võimsa tõusu tulemusena, hakkasid Euroopa koloniaalriikide valitsevad ringkonnad kasutama kõiki, ka kõige äärmuslikumaid vahendeid ja meetodeid, et vaid säilitada võimalus röövida ja saada tohutuid kasumeid.

Sõjajärgsetel aastatel on Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste riikide imperialistid pidanud sõda Indo-Hiinas, Indoneesias, Malaias, Koreas, Keenias, Egiptuses, Omaanis, Jeemenis. Palju aastaid pidas Prantsusmaa häbiväärset sõda Alžeerias.

Kuid et majanduse militariseerimine ega kapita-

listliku ekspluateerimise ja riisumise tugevdamine suuda kapitalistlikku maailma alalisest majanduskriiside ohust vabastada.

Juba 1951. a. keskpaigast kuni 1954. a. alguseni leidis kapitalistlikus Euroopas aset tunduv tootmise langus. Tootmise langus, mis toimus aastail 1957—1958 peaaegu kõigis kapitalistlikes riikides, vähendas tööstuslikku tootmist Inglismaal, Belgias, Luksemburgis ja teistes maades. Suuremal või vähemal määral halvas see kõigi Lääne-Euroopa riikide majandust, eriti aga nende tekstiili-, terasevalamis-, sõe- ja tööpingitööstust.

Kapitalistlikus Euroopas esinevad äärmiselt teravad, imperialismile omased vastuolud üksikute riikide vahel, imperialistlike suurriikide ning asumaade ja sõltuvate maade vahel, töö ja kapitali vahel.

Kaasaegsele kapitalistlikule süsteemile iseloomulik üksikute maade majandusliku arenemise ebaühtlus on tinginud olulisi muutusi jõudude vahekorras kodanliku Euroopa riikide vahel, samuti ka Euroopa ja Ameerika imperialismi vahel. Kui Inglismaa, Belgia ja Rootsi tööstustoodang kasvas 1960. aastaks 1953. aastaga võrreldes kõigest 27—29% ning Hollandi, Norra ja Soome tööstustoodang 44—56%, siis Saksa Föderatiivse Vabariigi, Prantsusmaa, Itaalia ja Austria tööstustoodang kasvas 1,7—1,8-kordselt.

Üheks Lääne-Euroopa riikide majandusliku arenemise tähtsamaks tulemuseks viimasel ajal on see, et Lääne-Saksamaa on Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa toetusel üle saanud raskustest, mida põhjustas Teine maailmasõda. Vähe sellest — ta on jällegi jõudnud tugevamate kodanlike riikide hulka.

Jõudude vahekorra muutumine Suurbritannia ja Lääne-Saksamaa vahel on esile kutsunud tõsise ärevuse Inglise monopolistlikes ringkondades. Samal ajal kui Inglismaa osa tööstussaaduste maailmaekspordis (ilma sotsialismileeri maadeta) langes 21,2 protsendilt 1953. a. 17,6 protsendini 1959. a., suurenes Lääne-Saksamaa osa samal perioodil 13,3 protsendilt 18,7 protsendini. Lääne-Saksamaa majandusliku võimsuse taastamine ei tõota midagi head ka Prantsusmaale.

Vastuolud Euroopa kapitalistlike suurriikide vahel ilmnevad selgesti ka selles, et aastail 1958—1960 moodustati kaks konkureerivat majanduslikku blokki. Üks nendest, mida nimetatakse «ühisturuks» (loodi 1958. a.), on tihedalt seotud NATO-ga. «Ühisturu» loomine soodus-

tab Lääne-Saksa monopolide edasist tugevnemist. Teine majanduslik ühendus on Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon (loodi 1960. a.). Juhtivat osa selles ühenduses etendavad Inglise monopolid. Need uued riikidevahelised organisatsioonid suurendavad vastuolusid ja konkurentsivõitlust imperialistlike riikide vahel ning kujutavad endast monopolide liitude vahel kapitalistliku maailmaturu jagamise uut vormi. Inglismaa astumine «ühisturu» liikmeks ei teeks lõppu konkurentsivõitlusele tema ja Lääne-Saksamaa vahel. Majanduslikud blokid on monopolide käes vahendiks, mis aitab rahvaid veelgi rohkem ekspluateerida ja nende vabadusi piirata. Samal ajal aitavad nad valla päästa majanduslikku ja kaubanduslikku sõda üksikute riikide vahel, mis langeb ränga koormana töörahva õlgadele.

Üks tähtsamaid tegureid, mis avaldab mõju kapitalistliku Euroopa poliitikale ja majanduselule, on Põhja-Atlandi pakt — NATO.

Põhja-Atlandi pakti organiseerijad sepitsevad agressiivseid plaane Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismileeri maade vastu, püüavad kasutada seda sõjalist blokki oma valitseva positsiooni kindlustamiseks Lääne-Euroopas.

NATO-sse kuuluvad Lääne-Euroopa riigid on sunnitud loovutama oma strateegilisi ja majanduslikke positsioone Ameerika Ühendriikidele — selle bloki peamisele innustajale, alistuma Ameerika diktaadile paljudes maailma poliitika sõlmküsimustes. Nad on tõmmatud kaasa võidurelvastumisse ning teevad suuri sõjalisi kulutusi.

Ainuüksi Euroopas on NATO väejuhatuse käsutuses ligikaudu 30 diviisi. Peale selle on Põhja-Atlandi liitu kuuluvatel Euroopa riikidel üle 30 rahvusliku diviisi.

Ameerika Ühendriigid on rajanud Lääne-Euroopa territooriumile suurel arvul sõjaväe- ja lennuväebaase ning rakettide stardiväljakuid. Sellised baasid ja stardiväljakud on Inglismaal, Prantsusmaal, Saksa Föderatiivses Vabariigis, Itaalias ja teistes Lääne-Euroopa riikides.

Põhja-Atlandi bloki tegevuse kõige rängemaks ja ohtlikumaks tagajärjeks on Lääne-Saksa militarismi taastamine. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistlikud jõud on astunud kuritegelikku sobingusse Lääne-Saksa revanšistidega. Nende jõudude toetusel taastatakse Lääne-Saksamaal militarism, formeeritakse palavikuliselt tohutut armeed, mida hakkavad juhatama hitlerlikud kindralid ning mida imperialistid varustavad

raketi-tuumarelvaga ja teiste uusimate massilise hävitamise vahenditega. Sellele agressiivsele armeele antakse sõjaväebaase Prantsusmaal ja teistes Lääne-Euroopa riikides, Lääne-Saksamaa territoorium ise on aga muutumas NATO tähtsaimaks sõjaväebaasiks.

NATO-ga on tihedalt seotud kinnine sõjaline rühmitus — Lääne-Euroopa Liit.

Ohjeldamatu võidurelvastumine koos monopolide maksimaalse kasumi jahiga toob kaasa kapitalistliku Euroopa töötajate elutingimuste halvenemise. Kogu sõjajärgsel perioodil on siin kasvanud maksude koorem ning tõusnud laiatarbekaupade hinnad.

Suuresti raskendab töörahva olukorda tööpuudus. Kõigile elanikele ei jätku tööd peaaegu mitte üheski Lääne-Euroopa riigis. Tööpuudus on siin pidev, krooniline. Tööpuuduse all kannatavad elanikud isegi tootmise kasvu korral. Ametlikel andmetel oli 1961. a. alguses töötute arv Inglismaal ja Saksa Föderatiivses vabariigis 400 000, Itaalias ligemale 2 miljonit, Belgias üle 250 000.

Valusaks küsimuseks on Lääne-Euroopa riikides ikka veel korteriprobleem. Inglismaal on elamuehituse ministri avalduse kohaselt 2 miljonit korterit elamiseks kõlbmatud, 4 miljonit korterit on ehitatud rohkem kui 75 aastat tagasi ning on halvas seisukorras. Lääne-Saksamaal on ametlike andmete kohaselt puudu 2 miljonit korterit. Korterikriis Prantsusmaal, nagu konstateeris statistika ja majandusliku uurimise instituut, võib praeguse ehitustempo juures likvideeruda alles... 100 aasta pärast.

Kapitalistliku Euroopa rahvaste elus on endiselt valusaks kohaks rahvaharidus. Kooliõpetuse, eriti kõrgema hariduse ulatus ja kvaliteet Prantsusmaal, Itaalias, Belgias ja enamikus teistes Lääne-Euroopa riikides ei vasta kaugeltki kaasaja nõuetele. Üliõpilaste arvu poolest tuhande elaniku kohta jäävad nad kõik kaugele maha sotsialismileeri maadest.

Euroopa kapitalistlikes riikides, sealhulgas ka mitmetes enamarenenud riikides, eksisteerivad ikka veel ja isegi laienevad majanduslikult nõrgaltarenenud piirkonnad, kus rahvahulkade viletsus on eriti suur.

Reaalne tegelikkus kummutab kodanlike ideoloogide ja revisionistide valelikud väljamõeldised selle kohta, et kaasaegne kapitalism olevat muutunud «rahvakapitalismiks», loonud nn. «üldise heaolu riigi», mis on suuteline jagu saama tootmise anarhiast ja majanduskriisidest

ning tagama kõigi töötajate heaolu. Kapitalism roiskub kiiresti ja igakülgselt, süvenevad kõik tema vastuolud, järsult teravneb töö ja kapitali, demokraatia ja reaktsiooni, vabaduse ja kolonialismi jõudude vaheline võitlus.

Võitluses tööpuuduse vastu, oma eluliste huvide ja demokraatlike õiguste eest demonstreerib Euroopa kapitalistlike riikide töörahvas üha sagedamini võitlusühtsust. Ühtsusele kutsuvad töötajaid üles nende maade kommunistlikud parteid ning kaitsevad seda. 1960. a. oli Euroopa kapitalistlike riikide kommunistlike parteide ridades 2,5 miljonit inimest (1939. a. üle 450 000, ilma nende maadeta, mis kuuluvad nüüd sotsialistlikku süsteemi).

1959. a. ja 1960. a. leidis Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias, Saksa Föderatiivses Vabariigis ja Belgias aset streigiliikumise suur tõus.

Julge ja visa võitlusega oma õiguste eest on Lääne-Euroopa töötajad suutnud mõningal määral piirata suurkapitali kiskjaliku poliitika hukatuslikke tagajärgi ning takistada ohjeldamatut kapitalistlikku ekspluateerimist.

Olukorras, kus rahvahulkade võitlus kapitali vastu kasvab, on suurkodanlus kartma hakanud isegi kärbitud kapitalistlikku demokraatiat. Reas Lääne-Euroopa riikides ilmneb selgesti tendents autokraatsetele ja fašistlikele valitsemismeetoditele.

Saksa Föderatiivses Vabariigis on keelatud kommunistlik partei ja enamik demokraatlikke organisatsioone ning seal tõstavad avalikult pead fašistlikud elemendid. Isikliku võimu režiim niisugusel kujul, nagu see on kehtestatud Prantsuse Vabariigis, kelle eesotsas on president, on kärpinud tugevasti rahvahulkade poliitilisi õigusi. Itaalias teevad monarhistlikud ja neofašistlikud rühmitused katset taastada fašistliku diktatuuri aegsed «korporatiivsed institutsioonid». Hispaanias ja Portugalis eksisteerib ikka veel fašistlik diktatuur, Kreekas jälitab reaktsioon demokraate. Reaktsioon aktiviseerub ka mitmetes teistes riikides.

Kuid rahvad annavad otsustava vastulöögi fašismi taassünni ohule. Euroopa üldsuse kõige laiemad kihid mõistavad nördinult hukka fašistlike provokaatorite jultunud väljaastumised ning nõuavad nende karmi karistamist. Demokraatlikud jõud muutuvad veelgi monoliitsemaks.

Eriti ilmneb see monoliitsus võitluses rahu eest, sõjaohu vastu. Euroopa laiad rahvahulgad astuvad üha aktiiv-

semalt välja rahuürituse kaitseks ja nõuavad võidurelvastumise lõpetamist. Rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise vaenlaste manöövrid kutsuvad esile rahvaste võimsa protesti, need saavad otsustava vastulöögi demokraatliku üldsuse laiadelt ringkondadelt.

EUROOPA MAAD

ALBAANIA

Riik Kagu-Euroopas Balkani poolsaare lääneosas Aadria mere rannikul. **Territoorium** — 28 700 *km*². **Rahvaarv** — 1,6 milj. (1960). **Pealinn**: Tiraana — 119 000 (1958). Suuremad linnad: Shkodër, Korçë, Vlora, Durrës.

Sõjaeelne Albaania oli Euroopa mahajäänumaid riike nõrgaltarenenud, poolkäsitööndusliku tööstusega. 1938. a. moodustas tööstuse kogutoodang vähem kui 10% kogu tööstus- ja põllumajandustoodangu üldväärtusest.

1944. a. novembris vabastati Albaania fašistlikest okupantidest, 1946. a. jaanuaris kuulutati välja rahvavabariik. 1960. aastaks oli tööstustoodangu maht sõjaeelse tasemega võrreldes suurenenud 25-kordselt. Tööstuse osatähtsus rahvamajanduses moodustas 1960. a. üle 50%. Peamised tööstusharud: maagi kaevandamine, puidu- ja tekstiilitööstus. 1960. a. toodeti 194,3 milj. *kWh* elektrienergiat, 25

milj. *m* puuvillast riiet, 289 milj. *t* kroomimaaki, 727 500 *t* naftat.

Albaania põllumajanduses on tähtsal kohal loomakasvatus, peamiselt lamba- ja kitsekasvatus. Peamised teraviljakultuurid on mais ja nisu. Kasvatatakse ka viinamarju, oliivipuid, tsitrusvilju (apelsine, mandariine, sidruneid).

Pärast Albaania vabastamist viidi läbi agraarreform. 70 211 kehviku- ja sulaseperekonda said üle 172 000 ha põllumaad, mis kuulus varem mõisnikele ja kapitalistidele.

1960. a. oli Albaanias ca 1500 põllumajanduslikku kooperatiivi, kuhu kuulus üle 71% vabariigi talumajanditest; kooperatiivid hõlmasid 85% kogu talupoegade poolt haritavast maast.

Albaania Rahvavabariik on saavutanud sotsialismi ehitamisel edu tänu Albaania rahva tööle ning Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike riikide omakasupüüdmatule vennalikule abile. Albaania Tööpartei juhtide poliitika, mille eesmärgiks on õõnestada sõprust Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maadega, kahjustab eelkõige Albaania rahva elulisi huve. Eemaldumine rahvusvahelise kommunistliku liikumise üldisest koordineeritud liinist võib lõppkokkuvõttes tuua kahju sotsialistlikele saavutustele Albaanias.

Albaania Rahvavabariigi kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on Rahvakogu. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks on Ministrite Nõukogu. Rahvakogu Presiidiumi esimees — H. Lleshi, Ministrite Nõukogu esimees — M. Shehu.

Albaania Tööparteisse kuulub 53 659 inimest (1961. a. veebruar). Albaania Tööpartei Keskkomitee esimene sekretär — E. Hoxha.

Ühiskondlik-poliitiline organisatsioon — *Albaania Demokraatlik Rinne.*

Albaania ametiühingutesse kuulub ca 113 000 inimest.

ANDORRA

Väikeriik Lääne-Euroopas, asub Ida-Püreneede mäeahelik u lõunanõlval, Hispaania ja Prantsusmaa vahel. **Territoorium** — 453 *km*². **Rahvaarv** —

ca 7000 (1959). Ametlik keel — kataloonia keel. **Pealinn**: Andorra — ca 2000.

Peamine majandusharu — lambakasvatus. Kasvatatakse viinamarju ja tubakat.

Andorra on Prantsusmaa ja Hispaania protektoraadi all olev vabariik. Esindusorganiks on Peanõukogu, kes nimetab täidesaatva võimu pea — sündiku.

AUSTRIA

Riik Kesk-Euroopas Doonau keskjooksul. **Territoorium** — 83 900 *km²*. **Rahvaarv** — 7 081 000 (1960); austerlased (97%), sloveenid, horvaadid. **Pealinn**: Viin — 1 670 000 (1960).

Austria on arenenud industriaal-agraarmaa. Üle 40% natsionaalsest produktist tuleb tööstuse ja käsitöö arvele. Majanduses on eramonopolide kõrval tähtsal kohal riiklik-monopolistlik kapital, mis loodi peamiselt pärast Teist maailmasõda varem Saksa kapitalistidele kuulunud suuremate pankade ja tähtsamate rasketööstuse ettevõtete natsionaliseerimise teel. Peamised tööstusharud: masinaehitus (eriti täppis- ja elektrotehniliste aparaatide tootmine), elektritööstus (1960. a. — 16 mljr. *kWh* elektrienergiat), metallurgiatööstus (3,2 milj. *t* terast, 2,2 milj. *t*

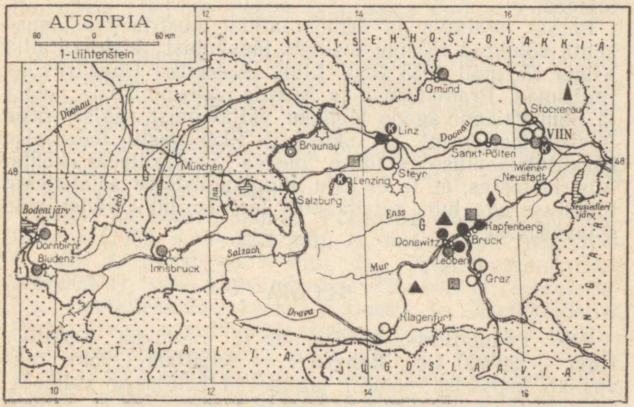

malmi), mäetööstus (1,6 milj. *t* magnesiiti — esikoht kapitalistlike riikide seas; 2,5 milj. *t* naftat), tekstiilitööstus, metsatööstus. On olemas keemiatööstuse, naftatöötlemise, saetööstuse, tselluloosi- ja paberitööstuse (igal aastal varutakse ca 11 milj. m^3 puitu, toodetakse 524 000 *t* paberit ja pappi, 430 000 *t* tselluloosi), tekstiili-, nahaja jalatsi- ning toiduainete tööstuse ettevõtted. 1960. a. lõpul oli Austrias 85 000 töötut.

Põllumajanduses domineerib loomakasvatus, peamiselt piimakarja kasvatus (1959. a. — 2,3 milj. veist). Põllundus ei rahulda riigi vajadusi, teravilja veetakse sisse. Suurem osa maast kuulub kulaklikele ja mõisamajanditele. Üle 10% kõigist majanditest on rendimajandid (kas täielikult või osaliselt).

Austria on föderatiivne vabariik. Riigipeaks on föderaalpresident (A. Schärf, Sotsialistlik Partei). Parlament — Föderaalkogu — koosneb Rahvusnõukogust (alamkoda) ja Föderaalnõukogust. Valitsuse eesotsas on kantsler (A. Gorbach, Austria Rahvapartei). Peamised poliitilised parteid: *Austria Rahvapartei* — suurkodanluse partei, seotud katoliku kirikuga; *Sotsialistlik Partei* — reformistlik partei; *Austria Vabastuspartei* — ühendab neofašistlikke elemente. Töörahva huvisid kaitseb *Austria Kommunistlik Partei* (esimees J. Koplenig).

Ametiühingukeskus — *Austria Ametiühingute Koondis*, kus peamistel juhtivatel kohtadel on Sotsialistliku Partei liikmed.

Pärast iseseisva ja demokraatliku Austria taastamise kohta sõlmitud riikliku lepingu jõustumist (kirjutati alla Viinis 15. mail 1955 NSV Liidu, Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja Austria välisministrite poolt) ja okupatsioonivägede lõplikku väljaviimist riigist võttis Austria parlament 26. oktoobril 1955 vastu föderaalse konstitutsioonilise seaduse püsiva neutraliteedi kohta. Austria teatas, et ta ei astu mingisugustesse sõjalistesse liitudesse ega luba rajada oma territooriumil välisriikide sõjaväebaase.

BELGIA

Riik Lääne-Euroopas Põhjamere rannikul. **Territoorium** — 30 500 *km*². **Rahvaarv** — 9 129 000 (1959); rahvusliku koosseisu poolest jagunevad belglased vallooni-

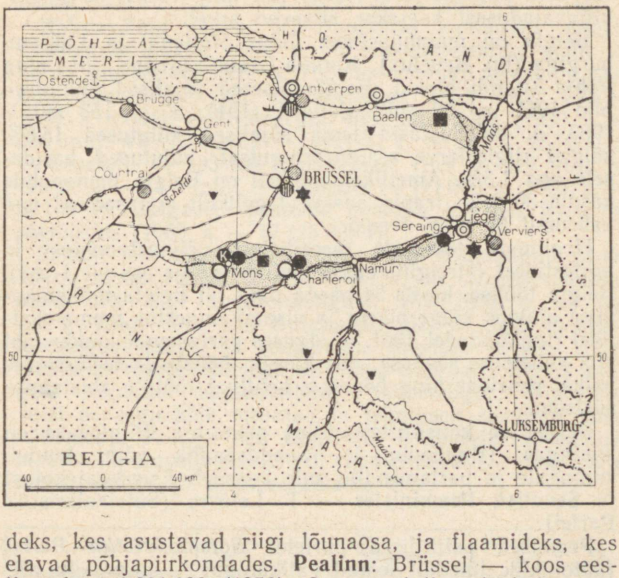

deks, kes asustavad riigi lõunaosa, ja flaamideks, kes elavad põhjapiirkondades. **Pealinn**: Brüssel — koos eeslinnadega 1 001 000 (1958). Suuremad linnad: Antverpen, Liège.

Kuni 30. juunini 1960 kuulus Belgiale Aafrikas loodus-like ressursside poolest rikas asumaa — Kongo. Belgia monopolid omastasid igal aastal 50% Kongo natsionaal-sest tulust (ca 25 mljr. Belgia franki). Pärast Kongo sõltumatuse väljakuulutamist organiseerisid imperialistli-kud jõud agressiivseid akte Kongo rahva vastu, selleks et säilitada oma ülevõimu.

Belgia on industriaalmaa. Peamised tööstusharud: söe-tööstus (1960. a. — 22,4 milj. *t*), metallurgia (malmi — 6 milj. *t*, terast — 7 milj. *t*), tsingi kaevandamine (247 000 *t*), vase kaevandamine (205 000 *t*), masinaehi-tus, elektrotehnika-, keemia-, klaasi- ja tekstiilitööstus. Pärast Teist maailmasõda hakkas arenema naftatöötle-mistööstus (sisseveetava nafta baasil). 1960. a. toodeti 14 mljr. *kWh* elektrienergiat. Belgia tööstus sõltub väli-sturust: ta veab sisse toorainet ja ekspordib valmistoodan-gut. Põllumajanduses etendab peamist osa loomakasva-

tus, eriti piimakarja kasvatus (2,7 milj. veist). 50% teraviljavajadusest kaetakse sisseveo arvel.

Belgia on majanduslikus liidus Hollandi ja Luksemburgiga (nn. Benelux). Kuulub Lääne-Euroopa Liitu ning Põhja-Atlandi blokki. Belgia otsesed sõjalised kulutused olid 1961. a. 395 milj. dollarit (1949. a. — 153 milj.). 1960. a. moodustasid tema sõjalised kulutused 15,8% kõigist riigieelarve assigneeringutest, kulutused haridusele aga 1,3%. Ametlikel andmeil on Belgia monopolide kasum 30 mljr. franki aastas, tegelikult aga saavad nad vähemalt 85 mljr. franki.

Hoolimata töötajate massilistest väljaastumistest ja protestidest (streigiliikumine, millest võttis osa üle 1 milj. Belgia töölise, kestis 34 päeva ning oli Belgia töölisliikumise ajaloos kõige pikem ja visam) õnnestus monopolistlikel ringkondadel 1961. a. alguses parlamendi kaudu läbi viia «viletsuse seadus», mis kärpis tööliste ja teenistujate palka, pensione ning õõnestas kehtivat töötute abistamise süsteemi.

Belgia on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas (Baudouin I). Seadusandlik võim kuulub kuningale ja parlamendile, mis koosneb Esindajatekojast ja Senatist. Peaminister — T. Lefèvre (Sotsiaalkristlik Partei).

Peamised poliitilised parteid: *Sotsiaalkristlik Partei* (katoliiklik, tihedalt seotud Vatikaniga) — on praegu võimul; *Sotsialistlik Partei* — reformistlik; *Liberaalne Partei* — väljendab tööstusliku suur- ja keskkodanluse huve. Töörahva huve kaitseb *Belgia Kommunistlik Partei* (esimees — E. Burnelle).

Ametiühingukoondised: *Belgia Üldine Tööföderatsioon*, kus juhtival kohal on Sotsialistliku Partei liikmed, *Kristlike Ametiühingute Konföderatsioon*, *Belgia Liberaalsete Ametiühingute Üldkoondis*.

BULGAARIA

Riik Balkani poolsaare kaguosas. **Territoorium** — 110 900 *km*². **Rahvaarv** — 8 milj. (1962). **Pealinn**: Sofia — 644 700 (1959). Suuremad linnad: Plovdiv, Varna.

Veel hiljaaegu oli Bulgaaria mahajäänud põllumajanduslik maa. 9. septembril 1944 toimunud antifašistlik rahvaülestõus, mis lõppes töötajate võiduga, avas Bulgaaria

ajaloos uue ajastu, viis maa sotsialistlikule arenemisteele.

Rahvavõimu aastail on Bulgaaria muutunud industriaal-agraarmaaks. 1960. a. oli tööstustoodangu maht 12 korda suurem kui 1939. a. Tööstustoodangu keskmine aastane kasvutempo oli ajavahemikus 1951—1960 14,8%. 1960. a. toodeti elektrienergiat 4657 milj. *kWh* (1939. a. — 266 milj. *kWh*), malmi — 192 000 *t*, terast — 253 000 *t*, valtsmetalli — 193 000 *t*, puuvillast riiet — 218 milj. *m* (1939. a. — 34,1 milj. *m*), suhkrut — 171 000 *t* (1939. a. — 25 100 *t*). Bulgaaria peamine hankiva tööstuse haru on söetööstus (1960. a. — 17 125 000 *t*).

Järsult on muutunud tööstus- ja põllumajandustoodangu mahu vahekord. Kui 1939. a. oli tööstustoodangu maht 25% riigi kogutoodangust, siis 1960. a. oli see 72,5%. Enne sõda tuli Bulgaarias üle $^3/_4$ kogu tööstustoodangust kerge- ja toiduainete tööstuse arvele. Tööstusliku arenemise tasemelt on rahva-Bulgaaria jätnud kaugele seljataha kapitalistlikud naaberriigid. Minevikus veeti peaaegu kõik masinad ja tehnilised seadmed sisse välismaalt. Praegu aga ekspordib Bulgaaria ise elektrimootoreid, transformaatoreid, raudteevaguneid ning palju muid masina- ja tööstusseadmete liike.

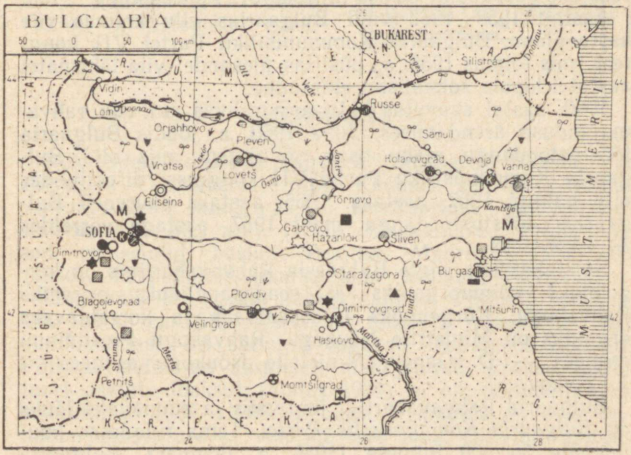

Vabariigi põllumajandus, mis oli enne killustatud ja primitiivne, on muutunud tähtsaks mehhaniseeritud sotsialistliku majanduse haruks. Sotsialistlike ümberkorralduste, ulatusliku mehhaniseerimise ja agrotehika parandamise tulemusena on põllumajanduslikus tootmises saavutatud suurt edu: keskmine nisusaak oli 1958.—1959. a. 16,7 *ts* hektarilt (1940.—1944. a. — 9,6 *ts*). Tunduvalt on suurenenud tehniliste kultuuride (eriti tubaka), puuviljade ja teiste kultuuride tootmine.

Sotsialistlikud tootmissuhted on täielikult võidule pääsenud kogu Bulgaaria rahvamajanduses. Sotsialistliku sektori arvele tuli 1959. a. 98,9% tööstustoodangust ja 98,6% põllumajandustoodangust (kooperatiivne sektor hõlmab Bulgaarias üle 98% haritavast maast) ning üle 99% jaekaubakäibest. 1959. a. saadi üle 98% natsionaalsest tulust sotsialistlikust sektorist.

Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud kindlustavad linna- ja maatöötajate heaolu süstemaatilise tõusu. 1959. a. oli natsionaalne tulu 2,6 korda suurem kui enne sõda. Ajavahemikus 1952—1960 kasvas tööliste ja teenistujate reaalpalk 95%.

Rahvas on saanud võimaluse omandada haridust. Kõrgemate õppeasutuste üliõpilaste arv kasvas 10 000-lt 1939/40. õppeaastal 55 000-ni 1960/61. õppeaastal.

Aastail 1958—1962 viidi Bulgaarias ellu kolmas viie aasta plaan. Bulgaaria Kommunistliku Partei VII kongress, mis toimus 1958. a., püstitas ülesande: viia lähematel aastatel lõpule sotsialismi ehitamine.

1960. aastal saavutas bulgaaria rahvas uut edu rahvamajanduse arendamises. Juba 1960. a. jõudis Bulgaaria tööstustoodangu mahu osas näitajateni, mis olid Bulgaaria Kommunistliku Partei VII kongressi direktiivides ette nähtud 1962. aastaks. 1965. aastaks suureneb Bulgaarias tööstustoodangu maht 1957. aastaga võrreldes 3—4-kordseks.

Sotsialistlikus riigis Bulgaaria Rahvavabariigis on kõrgeimaks võimuorganiks ja seadusandlikuks organiks Rahvakogu. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks on Ministrite Nõukogu. Rahvakogu Presiidiumi esimees — D. Ganev, Ministrite Nõukogu esimees — T. Živkov.

Bulgaaria Rahvavabariigi juhtivaks ja suunavaks jõuks on *Bulgaaria Kommunistlik Partei*. Tema ridadesse kuulub üle 500 000 inimese (1959. a. jaanuar). Bulgaaria

Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär on T. Živkov.

Suurimaks massiorganisatsiooniks, mida juhib Bulgaaria Kommunistlik Partei, on *Isamaarinne* — riigi kõikide demokraatlike ja patriootlike jõudude liit. Aktiivselt võtab sotsialismi ehitamisest osa *Bulgaaria Põllumeeste Rahvaliit,* kuhu kuulub osa talurahvast.

Bulgaaria ametiühingukoondistesse kuulus 1959. a. 1 300 000 inimest.

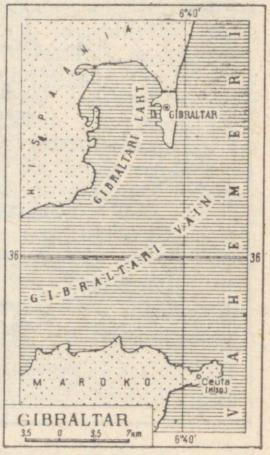

GIBRALTAR

Suurbritannia asumaa (anastati XVIII saj. alguses), sadam ja mereväebaas; asub Pürenee poolsaare lõunarannikul Vahemere ja Atlandi ookeani ühinemiskohas, kaljul, mis on eraldatud mandrist kunstliku kanaliga. **Territoorium** — 6 *km*². **Rahvaarv** — 26 000 (1959), arvestamata garnisoni.

HISPAANIA

Riik Edela-Euroopas Pürenee poolsaarel, Baleaari ja Pityuseni (Vahemeres) ning Kanaari saartel (Atlandi ookeani Aafrika ranniku ääres). **Territoorium** — 503 500 *km*². **Rahvaarv** — 31,2 milj. (1960); hispaanlased, kataloonlased, galissiidid, baskid. **Pealinn**: Madriid — 2 060 000 (1960). Hispaaniale kuulub rida asumaid Aafrikas.

Hispaania on agraar-industriaalmaa. Põllumajanduses, kus töötab ca 50% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast, on säilinud tugevad feodalismi igandid. Põllumajandus on äärmiselt mahajäänud. Franco diktatuuri aastate jooksul (alates 1939) ei ole põllumajandus saavutanud 1930.—1935. a. taset. Hispaania on suur viinamarjakasvatuse ja veinitööstuse maa. Oliiviõli tootmi-

selt (1960. a. — 385 000 *t*) on ta kapitalistlikus maailmas esikohal. Käesoleval ajal nende traditsiooniliste kultuuride tootmine langeb. Ligikaudu 50% külvipinnast on teravilja all. Suur osa maast kuulub aristokraatiale. Talupojad peavad maksma üle 40 mitmesuguse maksu.

Hispaania on rikas mitmesuguste maavarade poolest (süsi, rauamaak, püriit, elavhõbe). Suurem osa maaki veetakse välja. Tööstus areneb äärmiselt aeglaselt. Tähtsamad tööstusharud on tekstiili-, toiduainete, mäe- ja sõjatööstus. Tööstuses on tugev positsioon väliskapitalil. 1960. a. toodeti 1'4 milj. *t* sütt, 5,2 milj. *t* rauamaaki, 1,9 milj. *t* terast, 18,5 mljr. *kWh* elektrienergiat.

Suur osa riigieelarve summadest kulutatakse sõjalistel eesmärkidel ning tohutu bürokraatia- ja politseiaparaadi ülalpidamiseks. Ainuüksi otsesed sõjalised kulutused neelavad üle $^1/_3$ riigieelarvest (rohkem kui 16% natsionaalsest tulust).

Elukallidus tõusis Hispaanias üksnes 1957.—1959. a. 40%, tööliste sissetulekud enamikus tööstusharudes aga vähenesid 30—50%. Rahvusvahelise Vabade Ametiühingute Konföderatsiooni andmetel ulatus töötute arv Hispaanias 400 000-ni.

Riigis kehtib kindral Franco fašistlik diktatuur (alates 1939. a. märtsist). Franco on üheaegselt riigipea ja valitsuse juht, armee ülemjuhataja ja valitseva partei *Hispaania Falangi* (kaitseb finantskapitali ja suurmaaomanike huve) juht. 1947. a. kuulutati Hispaanias välja monarhia, kusjuures kuningavõimu võib kehtestada pärast Franco surma või erruminekut. Parlament (Cortes) on tegelikult nõuandev organ. Poliitilised parteid on kuulutatud väljaspool seadust olevaks. Riigis ei ole sõnavabadust, ajalehed ja raadiosaated on allutatud tsensuurile, on keelatud streigid. Tagakiusamisest hoolimata on viimastel aastatel tugevnenud Hispaania töölisklassi võitlus elutingimuste parandamise eest, Franco režiimi vastu. Ameerika baaside likvideerimise eest riigi territooriumil.

Töötajate huvisid kaitseb *Hispaania Kommunistlik Partei* (alates 1939. a. märtsist tegutseb illegaalselt), esimees — D. Ibarruri.

HOLLAND

Riik Lääne-Euroopas. **Territoorium** — 41 000 *km²*. 40% riigi territooriumist asub merepinnast madalamal. Kaitseks üleujutuste vastu on piki rannikut ehitatud võimsad tammid. **Rahvaarv** — 11,7 milj. (1961), hollandlased. **Pealinn**: Amsterdam — 872 000 (1959); valitsuse asukoht on Haag — 606 000 elanikku. Suuremad linnad: Rotterdam, Utrecht.

Hollandil on asumaad Ameerikas — osa Antilli saartest (Curaçao, Aruba jt.) ja Surinam.

Holland on industriaal-agraarmaa, kus on olemas hästi arenenud kaubandus, laevandus ja põllumajandus. Arenenumad tööstusharud on toidu- ja maitseainete tööstus (üle 25% tööstustoodangu koguväärtusest), tekstiilitööstus, laevaehitus, elektrotehnikatööstus ja masinaehitus. Riigi majanduses kuuluvad võtmepositsioonid neljale monopolile: «Unilever» (põllumajandussaaduste töötlemine, margariini ja seebi valmistamine), «Royal Dutch Shell Company» (naftakontsern), «Philips» (elektro- ja

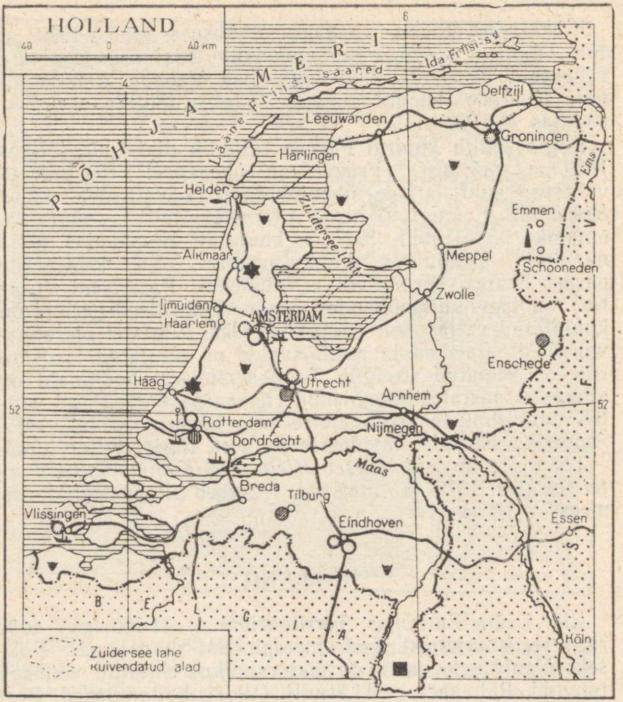

raadiotehniline aparatuur) ja AKU («Algemeene Kúnstzijde Unie» — kunstkiu, viskoosi, nailoni valmistamine). Need on maailma suuremad monopolid ning on tihedalt seotud Inglise, samuti (osaliselt) Ameerika ja Lääne-Saksa kapitaliga.

Juhtivaks põllumajandusharuks on loomakasvatus, peamiselt liha- ja piimakarjakasvatus, mis annab üle 50% põllumajanduse kogutoodangust. Kasvatatakse veiseid (1960. a. — 3,2 milj.), sigu (2,9 milj.), lambaid, kodulinde (33 milj.). Kõige tulusamateks põllundusharudeks on aiandus, köögiviljakasvatus ja lillekasvatus. Tähtsat osa riigi majanduses etendab kalandus.

Holland on majanduslikus liidus Belgia ja Luksemburgiga (nn. Benelux). Ta kuulub Põhja-Atlandi blokki ja Lääne-Euroopa Liitu. 1961. a. moodustasid Hollandi otsesed sõjalised kulutused 450 milj. dollarit (1949. a. — 179 milj.).

Holland (Hollandi Kuningriik) on konstitutsiooniline monarhia. Seadusandlik võim kuulub kuningale (kuninganna Juliana) ja Generaalstaatidele (parlamendile), mis koosnevad kahest kojast (esimesest ja teisest). Täidesaatev võim kuulub kuningale ja Ministrite Kabinetile. Peaminister on J. E. de Quay (Katoliiklik Rahvapartei).

Peamised poliitilised parteid: *Tööpartei* (reformistlik); *Katoliiklik Rahvapartei* — tihedalt seotud Vatikaniga, ja *Kristlik Ajalooline Liit* — protestantliku kodanluse partei. Töörahva huvisid kaitseb *Madalmaade Kommunistlik Partei* (partei Keskkomitee peasekretär — P. de Groot).

Ametiühingukeskused: *Hollandi Ametiühingute Koondis, Katoliiklike Ametiühingute Koondis, Protestantlike Ametiühingute Koondis.*

IIRIMAA

Riik Lääne-Euroopas, hõlmab suurema osa Iiri saarest Atlandi ookeanis. **Territoorium** — 70 000 *km²*. **Rahvaarv** — 2 834 000 (1960); peamiselt iirlased. **Pealinn**: Dublin, koos eeslinnadega — 649 000 (1956).

Iirimaa on agraarmaa. Peamine põllumajandusharu on loomakasvatus (domineerib veisekasvatus). Põllundus etendab tähtsusetut osa ega rahulda riigi vajadust teravilja järele. Arenenud on mere- ja jõekalastus (heeringas, tursk, krabi). Toodetakse turvast ja fosforiite. On olemas põllumajandusliku tooraine töötlemise ettevõtted. Rida tööstusharusid on väliskapitali (peamiselt Inglise) kontrolli all. Välja veetakse kariloomi, samuti peekonit, võid, mune, kodulinde. Suurem osa Iirimaa ekspordist läheb Inglismaale.

Iirimaa majandus on pikemat aega seisaku olukorras. Keskmine tulu ühe inimese kohta on peaaegu kaks korda väiksem kui Taanis ja Inglismaal. Igal aastal emigreerub Iirimaalt, peamiselt tööd otsima, umbes 40 000 inimest. Elanikkonna aastane loomulik juurdekasv on 25 000—27 000.

Iirimaa oli pikka aega Inglismaa ülevõimu all. Rahvusliku vabadusliikumise tõusu tulemusena kuulutati 1921. a.

TRÜ Raamatukogu

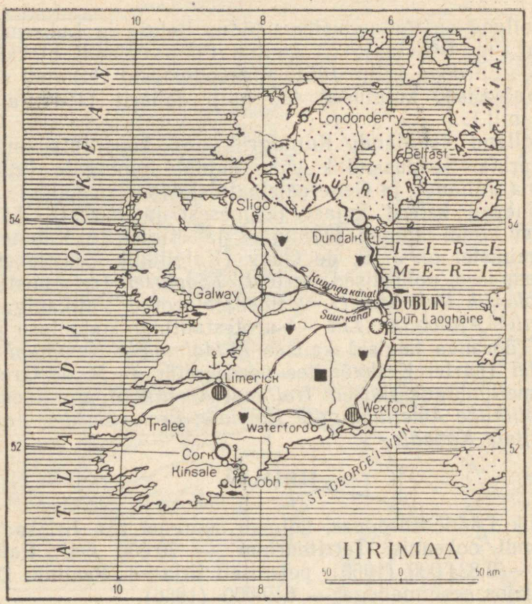

suurem osa Iirimaast (Eire) Suurbritannia dominiooniks, 1949. a. aprillis aga kuulutati välja Iiri Vabariik. Väiksem, põhjapoolne osa (Ulster) jäi Inglismaa võimu alla. Iirimaal laieneb liikumine maa ühendamise eest.

Iiri Vabariigi peaks on president (E. de Valera, Fianna Fáili partei). Parlament koosneb Esindajatekojast ja Senatist.

Peamised poliitilised parteid: *Fianna Fáil* («Saatuse sõdurid») — linna- ja maakodanluse natsionalistlik partei (liider — peaminister S. Lemass); *Fine Gael* (Ühinenud Iirimaa Partei) — suur- ja osaliselt keskkodanluse partei; *Leiboristlik Partei* — sotsiaalreformistlik partei. Töötajate huvisid kaitseb *Iirimaa Töölispartei.*

Ametiühingukoondis — *Iiri Ülemaaline Ametiühingute Kongress.*

ISLAND

Riik, mis asub samanimelisel mägisel saarel Atlandi ookeani põhjaosas. **Territoorium** — 103 000 km^2. **Rahvaarv** — 177 000 (1960). **Pealinn**: Reikjavik — 72 000 (1960).

Island on agraarmaa. Peamised majandusharud on loomakasvatus (1960. a. — 50 000 veist) ja kalapüük (1960. a. — 504 000 *t*). Islandi majanduslik olukord sõltub suurel määral kalatööstuse toodangu väljaveost. Kala ja kalasaadused moodustavad ca 95% ekspordi väärtusest. Peamisteks püügikaladeks on tursk ja heeringas.

Tööstus on seotud peamiselt kalade töötlemisega (kalakonservi tehased, kalarasva töötlemise vabrikud). Loomakasvatussaadused (vill, nahk ja nendest valmistatud tooted) lähevad ekspordiks. Maaharimine on kõrvalise tähtsusega.

Suur tähtsus Islandi majanduses on vastastikku kasulikul kaubavahetusel Nõukogude Liiduga. 1958. a. augustis sai Island Nõukogude Liidult soodsatel tingimustel krediiti.

Riigi majanduslikest ja eriti finantsilistest raskustest ülesaamiseks võeti vastu seadus Islandi krooni devalveerimise kohta ja rakendati teisi abinõusid «majanduse tervendamiseks». Need abinõud ei olnud soodsad töötajatele.

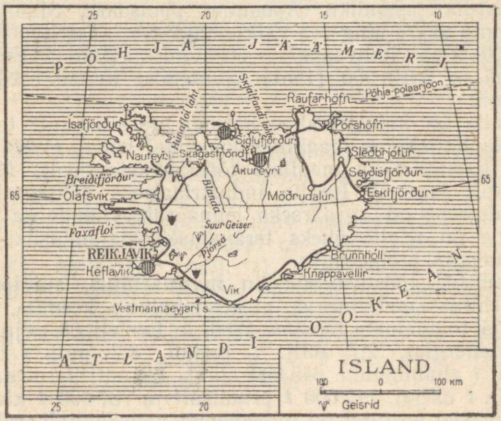

1954. aastast kuni 1960. a. septembrini tõusid jaehinnad keskmiselt 34%. Islandi töötajad astuvad välja kalatöösturite poliitika vastu, kes piiravad tööliste õigusi ja kahjustavad nende huve. Island kuulub Põhja-Atlandi blokki.

Viis ja pool sajandit (alates 1380. a.) kuulus Island Taanile. Rahvusliku vabadusliikumise tulemusena saavutas Island 1918. a. oma iseseisvuse tunnustamise ja jäi seotuks Taaniga personaalunioonі kaudu (Taani kuningas oli ka Islandi kuningas). 1944. a. juunis kuulutati Island sõltumatuks vabariigiks. Riigipeaks on president (A. Asgeirsson). Seadusandlik võim kuulub Althingile (parlamendile) ja presidendile. Poliitilised parteid: *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — reformistlik partei; *Progressiivne Partei* — suurpõllumeeste partei; *Sõltumatuse Partei* (konservatiivne) — esindab kalatöösturite ja kalakaupmeeste huve (liider — B. Benediktsson). Töötajate huvisid kaitseb *Islandi Sotsialistlik Ühtuspartei* (esimees — E. Olgeirsson).

Enamik riigi ametiühinguid kuulub *Islandi Ametiühingute Koondisse.*

ITAALIA

Riik Lõuna-Euroopas, hõlmab Alpide lõunanõlvad, Lombardia tasandiku, Apenniini poolsaare, Sitsiilia ja Sardiinia saare ning rea väiksemaid saari. **Territoorium** — 301 000 *km*². **Rahvaarv** — 50,4 milj. (1961). **Pealinn**: Rooma — 2 049 000 (1961). Suuremad linnad: Milaano, Naapoli.

Itaalia on industriaal-agraarmaa, tööstuslikult tootmiselt kapitalistlikus maailmas kuuendal kohal (1960. a. — 3,9% kapitalistliku maailma tööstustoodangust). Majanduslikult jaguneb Itaalia industriaalseks põhjaosaks ja nõrgaltarenenud agraarseks lõunaosaks. Lõunaosa arendamine on riigile üheks teravamaks majanduslikuks ja sotsiaalseks probleemiks.

Peamised tööstusharud on masinaehitus, autotööstus, laevaehitus, metallurgia, elektrotehnika-, keemia-, tekstiili- ja toiduainete tööstus. 1960. a. toodeti 56 mljr. *kWh* elektrienergiat, 2,7 milj. *t* malmi, 8,2 milj. *t* terast, 84 000 *t* alumiiniumi, 645 000 autot, 1,2 milj. *t* rauamaaki, 2 milj. *t* naftat, 712 000 *t* pruunsütt ja 737 000 *t* kivisütt.

Viimastel aastatel on tugevnenud väliskapitali, eelkõige

Ameerika kapitali sissetung majandusse. Ameerika kompaniide kapitalimahutused Itaalias kasvasid 63 milj. dollarilt 1950. a. 264 milj. dollarini 1958. a.

Põllumajanduses kuulub juhtiv koht põllundusele. Peamised põllumajanduskultuurid on nisu (1960. a. — 6,8 milj. *t*), mais (3,8 milj. *t*), riis, kaer, rukis, oder, suhkrupeet, tubakas. Kõikjal on arenenud viinamarjakasvatus (teine koht maailmas. 1960. a. — 8,6 milj. *t*) ja puuviljakasvatus. Kasvatatakse tsitrusvilju ja oliivipuid (oliiviõli tootmiseks). 1959. a. oli 9 milj. veist, 3,8 milj. siga, 10,1 milj. lammast ja kitse.

Itaalia osavõtt «ühisturust» ja sellega seoses põllumajandussaaduste tollitariifide vähendamine on avaldanud ebasoodsat mõju põllumajanduse olukorrale, kus on säilinud veel tugevad feodalismi igandid. Vähem kui 4 protsendile maaomanikest kuulub üle 50% kogu maast, aga 53,9 protsendile talupoegadest (kellel on kuni 0,5 *ha* suurused maalapid) kuulub ainult 4% kogu maast. Itaalias on 4,2 milj. maata ja vähese maaga talupoega ning 1,7 milj. sulast. Itaalia sulased saavad tavaliselt töötada ainult 100—150 päeva aastas, ülejäänud aja on nad aga ilma palgata.

1960. a. alguses oli Itaalias ca 1,9 milj. täielikult ja sadu tuhandeid osaliselt töötuid. Iga aasta on tuhanded itaallased sunnitud oma maalt lahkuma, et otsida tööd. 1960. a. emigreerus Itaaliast 500 000 inimest.

Tööliste ja käsitööliste laste suremus on suur, keskmiselt 63 last igast tuhandest sündinust sureb, Lõuna-Itaalia talupoegade lastest sureb aga koguni 69 igast tuhandest sündinust.

Itaalia töötajad astuvad üha aktiivsemalt välja oma õiguste kaitseks. 1960. a. streikis üle 5 milj. inimese. Arenes äge võitlus töölepingute revideerimise ümber, palga tõstmise eest.

Itaalia kuulub Põhja-Atlandi blokki ja Lääne-Euroopa Liitu. 1959. a. märtsis nõustus Itaalia valitsus esimesena Euroopa mandririikide valitsustest andma Ameerika Ühendriikidele maa-alasid raketibaaside ehitamiseks.

Itaalia on vabariik. Riigipeaks on president (A. Segni). Seadusandlik võim kuulub parlamendile, mis koosneb Saadikutekojast ja Senatist; täidesaatev võim kuulub valitsusele (peaminister — A. Fanfani, Kristlikdemokraatlik Partei).

Tähtsamad poliitilised parteid: *Kristlikdemokraatlik Partei* — katoliiklik partei, tihedalt seotud Vatikaniga, väljendab suurkodanluse, mõisnike ja katoliku kiriku huve; *Itaalia Vabariiklik Partei* — ühendab kesk- ja väikekodanlust ning osa haritlaskonda; *Itaalia Sotsiaaldemokraatlik Partei* — reformistlik partei; *Itaalia Sotsialistlik Partei.* Järjekindlaks töörahva huvide, rahu, demokraatia ja sotsialismi eest võitlejaks on *Itaalia Kommunistlik Partei* (üle 1,8 milj. liikme); partei peasekretär — P. Togliatti.

Peamised ametiühingukoondised: *Itaalia Üldine Töökonföderatsioon* (1960. a. 3,8 milj. liiget, kuulub Üle-

maailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni); *Itaalia Töörahva Ametiühingute Konföderatsioon* (ca 2 milj. liiget) on Kristlikdemokraatliku Partei mõju all; *Itaalia Tööliit* (ca 1,5 milj. liiget) on Sotsiaaldemokraatliku Partei mõju all.

JUGOSLAAVIA

Riik Kagu-Euroopas Balkani poolsaare loodeosas. **Territoorium** — 255 800 *km*². **Rahvaarv** — 18 512 000 (1961). **Pealinn:** Belgrad — 588 000 (1961). Suuremad linnad: Zagreb, Sarajevo, Skopje, Ljubljana.

29. novembril 1945 kuulutati Jugoslaavia Asutava Kogu poolt välja Jugoslaavia Föderatiivne Rahvavabariik. 1963. a. aprillis võeti vastu Jugoslaavia uus konstitutsioon, mille

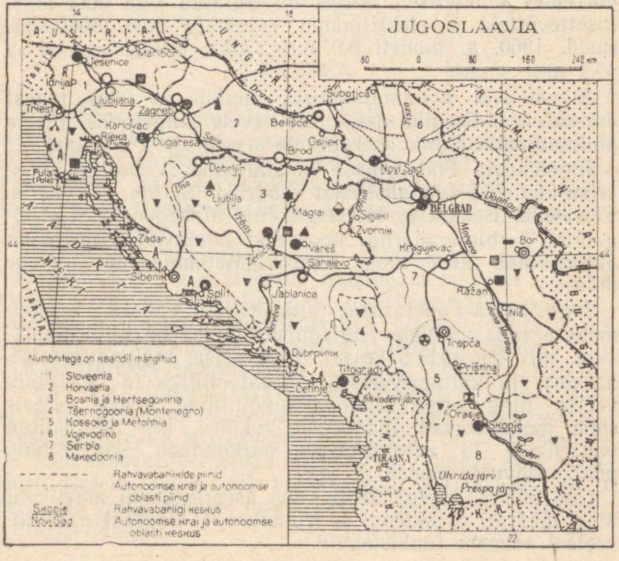

alusel Jugoslaaviat hakati nimetama Jugoslaavia Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Pärast Teist maailmasõda asus Jugoslaavia sotsialismi teele.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel toimusid riigis tähtsad demokraatlikud ümberkorraldused: viidi läbi agraarreform, natsionaliseeriti keskmised ja suurtööstusettevõtted, pangad, transport, hulgikaubandus. Faktiliselt kehtestati väliskaubanduse monopol. Vastavalt 1946. a. vastuvõetud Jugoslaavia Föderatiivse Rahvavabariigi konstitutsioonile said tootmisvahendid kas üldrahvalikuks riiklikuks omandiks, rahva kooperatiivsete organisatsioonide omandiks või üksikisikute omandiks. Valitsevaks omandivormiks kuulutati sotsialistlik omand.

Likvideerinud sõja poolt tekitatud kahjustuste tagajärjed, hakkas Jugoslaavia töötav rahvas energiliselt rajama uut majandust ja tegi sõjajärgseil aastail tähelepanuväärseid edusamme oma maa arendamisel. 1961. aastaks kasvas Jugoslaavia tööstustoodang sõjaeelse tasemega võrreldes 4,5-kordselt. Riigis on ehitatud rida uusi tööstusettevõtteid ja elektrijaamu, rajatakse uusi tööstusharusid. 1960. a. toodeti 8,9 mljr. *kWh* elektrienergiat ja 22,7 milj. *t* sütt.

Jugoslaavia põllumajanduses kuulub ca 90% maast erasektorile. Riiklike majandite arvele langeb üle 5% ja põllumajanduslike kooperatiivide arvele üle 4% maast.

Jugoslaavia Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi koosseisu kuulub 6 sotsialistlikku vabariiki: Serbia, Horvaatia, Sloveenia, Bosnia ja Hertsegoviina, Makedoonia, Tšernogooria, Serbia vabariigi koosseisu kuuluvad Vojevodina autonoomne krai ning Kossovo-Metohhia autonoomne oblast.

Jugoslaavia Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi kõrgeimaks seadusandlikuks riigivõimuorganiks on Liiduskupštšina, mis koosneb 5 kojast: liiduveetše, majandusveetše, haridus- ja kultuuriveetše, sotsiaalpoliitika ja tervishoiu veetše ning organisatsioonilis-poliitiline veetše. Peale selle moodustavad liiduveetše liikmed, kes on valitud vabariikide ja autonoomsete piirkondade skupštšinate poolt, rahvuste veetše.

Uue põhiseadusega seati sisse asepresidendi ametikoht ning määrati presidendi ja valitsuse (Täidesaatva Liiduveetše) esimehe funktsioonid.

Uus põhiseadus kitsendab deputaatide tagasivalimist. Iga kahe aasta tagant kuulub pool kõigist Liiduskupštšina kodadest ümbervalimisele.

Vabariigi presidendi valib Liiduskupštšina neljaks aastaks ja teda võib tagasi valida ainult veel järgmiseks neljaks aastaks. Viimane kitsendus ei kehti praeguse presidendi Josip Broz Tito suhtes.

1952. a. toimunud Jugoslaavia Kommunistliku Partei IV kongressil nimetati Jugoslaavia Kommunistlik Partei ümber *Jugoslaavia Kommunistide Liiduks.* Koos *Ametiühingute Liidu, Rahvanoorsoo* ja teiste massiliste ühiskondlik-poliitiliste organisatsioonidega kuulub Jugoslaavia Kommunistide Liit *Jugoslaavia Töötava Rahva Sotsialistlikku Liitu,* mis moodustati Rahvarinde baasil 1953. a. Jugoslaavia ajakirjanduse andmeil oli 1. juulil 1960 Jugoslaavia Kommunistide Liidul 983 825 liiget.

Jugoslaavia Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi president, riigi relvastatud jõudude kõrgem ülemjuhataja ja Jugoslaavia Kommunistide Liidu peasekretär on J. Broz Tito.

KREEKA

Riik Euroopas, mis hõlmab Balkani poolsaare lõunaosa ja ligikaudu 100 lähedal asuvat saart. **Territoorium** — 132 600 *km*². **Rahvaarv** — 8 358 000 (1961. a. märtsis); kreeklased (üle 90%), makedoonlased, bulgaarlased, türklased, albaanlased. **Pealinn:** Ateena, koos Pireusega — 1 837 000 (1961).

Kreeka on nõrgaltarenenud tööstusega agraarmaa. Töötleva tööstuse osatähtsus natsionaalses tulus on alla 20%. Reas majandusharudes (elektrienergia tootmine, metallurgiatööstus, mäetööstus jt.) etendab tähtsat osa väliskapital (peamiselt Ameerika ja Inglise kapital).

Kasvatatakse töömahukaid kultuure: tubakat (1960. a. — 63 000 *t*), õlipuid (471 000 *t*), viinamarju (üle 1 milj. *t*), millest suurem osa veetakse välja (75% ekspordist). Kasvatatakse ka tsitrusvilju ja puuvilla. Teraviljatoodang ja loomakasvatussaaduste toodang ei rahulda riigi vajadusi. Kreeka veab igal aastal sisse 300 000—400 000 *t* teravilja ning suurel hulgal liha, piima, võid, juustu, villa ja nahku.

Peamised tööstusharud on tekstiili-, toiduainete ja keemiatööstus, mis töötlevad peamiselt põllumajandussaadusi ja kohalikku toorainet. Tähtsat osa riigi majanduses etendab merekaubalaevastik.

Kreeka kuulub Põhja-Atlandi blokki. 1960. a. moodustasid otsesed sõjalised kulutused 4 mljr. 286 milj. drahmi (30% riigieelarvest), samal ajal kui haridusele, tervishoiule ja sotsiaalkindlustusele eraldati 815 milj. drahmi (6% riigieelarvest).

Peaaegu 80% riigieelarve tuludest laekub maksude näol. 1960. a. oli otseste ja kaudsete maksude kogusumma peaaegu 13 mljr. drahmi. Kreekas on tööliste palk väiksem kui mistahes Euroopa riigis. Kreekas valitseb krooniline tööpuudus (750 000 töötut). Enamikul

töötajatest puudub võimalus haridust omandada. 1959. a. lõpul korraldasid Ateena üliõpilased väljaastumise loosungi all: «Ka vaesed peavad õppima!» 1960. a. streikis 400 000 töölist. Kõige suurem oli ehitustööliste võitlus 1960. a. detsembris, kui kogu riigis streikis 100 000 inimest.

Kreeka on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas (Paul I). Seadusandlik võim kuulub kuningale ja ühekojalisele parlamendile.

Peamised poliitilised parteid: *Radikaalne Rahvusliit* — valitsev partei, esindab finants-tööstusliku suurkodanluse ja suurmaaomanike huve; *Pahempoolne Demokraatlik Ühtuspartei* — opositsiooniline progressiivne partei, mis loodi pahempoolsete sotsialistlike rühmituste liitumise tulemusena; *Liberaaldemokraatlik Partei* järgib valitsuse orientatsiooni; *Demokraatlik Liit* — osa haritlaskonna, väike- ja keskkodanluse partei, peamistes küsimustes jagab Pahempoolse Demokraatliku Ühtuspartei positsiooni; *Rahvuslik Progressiivne Tsentrumiliit* — ühendab väike- ja keskkodanluse esindajaid; *Uus Agraarliikumine* — võitleb demokraatlike ümberkorralduste eest maal, peamistes küsimustes on solidaarne Pahempoolse Demokraatliku Ühtusparteiga; *Uus Poliitiline Liikumine*. Töötajate huvide eest seisab *Kreeka Kommunistlik Partei* (alates 1947. a. tegutseb illegaalselt), Keskkomitee esimees — A. Grozos, Keskkomitee esimene sekretär — K. Kolijannis. Tähtsaim ametiühingukoondis — *Kreeka Üldine Töökonföderatsioon*. Demokraatlikke organisatsioone ja isikuid kiusatakse taga. Tuhanded kreeka patrioodid vaevlevad aastaid vanglates ja koonduslaagrites. Üle 100 000 kreeklase kirjutas alla petitsioonile, milles taotleti vanglas viibiva rahvuskangelase Manolis Glezose vabastamist. Üleskutset vabaduse, rahu ja demokraatia eest võitleja M. Glezose vabastamiseks toetas kogu maailma avalik arvamus. M. Glezos vabastatigi 1962. a. detsembris.

LIIHTENSTEIN

Riik Kesk-Euroopas Šveitsi ja Austria vahel. **Territoorium** — 158 *km*². **Rahvaarv** — 16 000 (1959). Riigikeel — saksa keel. **Pealinn**: Vaduz — 3000 (1958).

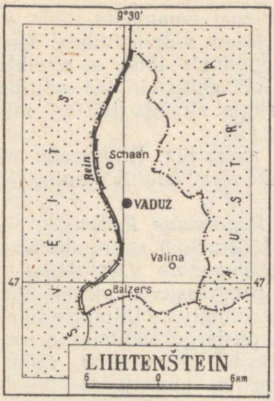

20% elanikkonnast töötab põllumajanduses. Kasvatatakse teravilja, levinud on viinamarjakasvatus ja aiandus, arenenud on karjakasvatus (6000 veist). Peamised tööstusharud: ketrus ja kudumine, puidu- ja nahatöötlemine, savitoodete valmistamine, metallitöötlemine, kunsthammaste valmistamine. Liihtensteini territooriumi läbib Viin—Pariisi raudtee. Selle tõttu, et Liihtensteinis on väga madalad maksumäärad sissetulekutelt (kuni 12%), asub Vaduzis palju investeerivaid välisriikide kompaniisid.

Liihtenštein on päritav konstitutsiooniline monarhia (vürstiriik). Parlament (Landtag) koosneb 15 saadikust. Diplomaatilistes suhetes välisriikidega esindab Liihtensteini Šveits.

LUKSEMBURG

Riik Lääne-Euroopas. **Territoorium** — 2 600 *km*². **Rahvaarv** —314 000 (1960). **Pealinn**: Luksemburg — 60 000 (1960).

Luksemburg on väike, kuid arenenud industriaalmaa, kus on tähtsal kohal metallurgiatööstus. 1960. a. sulatati 3,7 milj. *t* malmi ja 4,1 milj. *t* terast. Kaevandatakse rauamaaki (7 milj. *t*). Metallurgiatööstus ja hankiva tööstuse harud on võimsate kontsernide valduses, kus valitseb Belgia, Lääne-Saksa ja Prantsuse kapital.

Peamised põllumajanduskultuurid on nisu, oder, kaer ja kartul. Peaaegu 50% toidukaupadest veetakse sisse. Luksemburg on majanduslikus liidus Belgia ja Hollandiga (nn. Benelux) ning kuulub Põhja-Atlandi blokki ja Lääne-Euroopa Liitu.

Luksemburg on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on suurhertsog (suurhertsoginna Charlotte). Sea-

dusandlik võim kuulub Saadikutekojale. Valitsus on vastutav Saadikutekoja ees. Peaminister on P. Werner.

Peamised poliitilised parteid: *Sotsiaalkristlik Partei* (katoliiklik) — väljendab tööstuskodanluse ja suurmaaomanike huve; *Sotsialistlik Töölispartei* (reformistlik); *Demokraatlik Partei* — väljendab kesk- ja väikekodanluse huve. Võimul on Sotsiaalkristliku ja Demokraatliku Partei koalitsioon. Töörahva huve kaitseb *Luksemburgi Kommunistlik Partei* (peasekretär — D. Urbany).

Ametiühingukoondised: *Luksemburgi Vabade Ametiühingute Föderatsioon* (Ülemaailmse Ametiühingute Föderatsiooni liige), *Kristlike Ametiühingute Koondis.*

MALTA

Suurbritannia valdus, mis hõlmab rühma saari Vahemeres. Nendest suuremad on Malta (246 *km*²) ja Gozo (67 *km*²). Üldine **territoorium** — 316 *km*². **Rahvaarv** — 329 000 (1961), peamiselt maltalased. **Administratiivne keskus**: La Valetta — 18 400 (1959).

Malta on Suurbritannia tähtis mereväe- ja lennuväebaas. Seal on laevaremondi- ja mehaanikatöökojad ning põllumajandusliku tooraine töötlemise ettevõtted. Peamised põllumajanduskultuurid on nisu, oder, mais, kartul ja tomat.

1800. aastast peale on Malta Suurbritannia asumaa, 1961. a. lõpul kehtestati Malta konstitutsioon. Valitseb

Inglise kuberner. On olemas Seadusandlik Kogu ja valitsus. Poliitilised parteid: *Leiboristlik Partei* — nõuab täielikku sõltumatust; *Natsionalistlik Partei; Demokraatlik Natsionalistlik Partei; Progressiivne Konstitutsiooniline Partei.*

MONAKO

Riik Euroopas Vahemere rannikul. **Territoorium** — 1,5 *km*². **Rahvaarv** — 24 000 (1960). **Pealinn:** Monako — 20 400 (1956).

Mäeahelik kaitseb Monakot põhjatuulte eest. Oma pehme kliimaga ja subtroopilise taimestikuga on Monako üks paremaid kuurorte Prantsuse Rivieras. Suurem osa elanikkonnast tegeleb välismaa turistide (iga aasta külastab Monakot üle 600 000 turisti), kuurordi ja Monte Carlos asuva kaardipõrgu (üks peamisi sissetulekuallikaid) külastajate teenindamisega. Monakos asub Okeanograafia Muuseum — üks suuremaid maailmas.

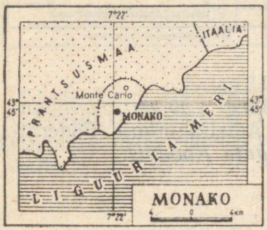

Monako on päritav konstitutsiooniline monarhia (vürstiriik) ja on Prantsusmaa kaitse all. Seadusandlik võim kuulub vürstile ja Rahvusnõukogule, täidesaatev võim — riigiministrile ja nõunikele. Poliitilisi parteisid ei ole.

NORRA

Riik Põhja-Euroopas Skandinaavia poolsaare läänеosas. **Territoorium** — 324 000 *km*². **Rahvaarv** — 3 602 000 (1960); norralased (97%), laplased, soomlased, rootslased. **Pealinn:** Oslo — 467 000 (1959). Norra valdused: Põhja-Jäämeres Svalbardi saarestik (Teravmäed jt.) ja Atlandi ookeanis Jan Mayeni ning Bouvet' saar.

Norra on industriaal-agraarmaa, kus on arenenud rasketööstus ja metsatööstus. Tööstus, mis on spetsialiseerunud poolfabrikaatide tootmisele, kasutab odavat vee-

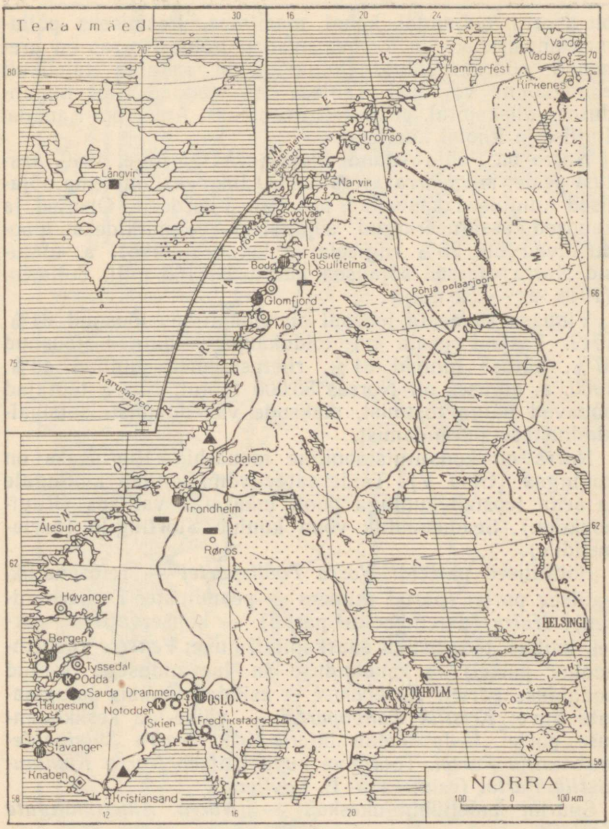

energiat (1960. a. tootsid hüdroelektrijaamad 30,5 mljr. *kWh* elektrienergiat) ja sisseveetavat toorainet. Juhtivad tööstusharud on mäetööstus, elektrometallurgia-, elektrokeemia-, metsa- ja energeetikatööstus. Tähtsamaid majandusharusid on kalapüük (1960. a. — 1,3 milj. *t*), vaalapüük ja meretransport. Kaubalaevastiku tonnaažilt

on Norra neljandal kohal maailmas. Peamiseks põllumajandusharuks on loomakasvatus. Põhja-Norras on arenenud põdrakasvatus. Põllundus ei rahulda täielikult elanikkonna vajadusi. Tähtsat osa etendab riigi majanduses väliskapital, peamiselt Prantsuse, Ameerika-Kanada, Inglise ja Rootsi kapital.

Norra on Põhja-Atlandi bloki (NATO) liige. 1949. aastast peale, kui Norra astus NATO liikmeks, on tema sõjalised kulutused kasvanud peaaegu 3-kordselt. Otsesed ja kaudsed assigneeringud sõjalisteks eesmärkideks moodustavad üle 25% riigieelarve kuludest. 1961. a. ulatusid Norra otsesed sõjalised kulutused 168 milj. dollarini (1949. a. — 52 milj.).

Viimase 10 aasta jooksul on elukallidus tõusnud 64%. 1949. aastast peale on toidukaupade hinnad tõusnud 87%, kütuse hinnad 81%, riietusesemete hinnad 48%. 1960. a. alguses oli Norras 35 000 töötut. Norra töötajad nõuavad palga tõstmist, maksude vähendamist, sotsiaalkindlustuse parandamist.

Norra on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas (Olav V). Täidesaatev võim kuulub kuningale ja seda teostab kuninga poolt määratav valitsus (Riigi-nõukogu). Seadusandlik võim kuulub Stortingile (parlamendile).

Poliitilised parteid: *Norra Töölispartei* — reformistlik, valitsev partei (partei esimees — peaminister E. Gerhardsen); *Høire* (parempoolne partei) — konservatiivne partei, kaitseb tööstusliku suurkapitali huve; *Venstre* (pahempoolne partei) — kaubanduse ja laevandusega seotud kodanluse partei; *Keskpartei* — esindab jõukate talupidajate huve; *Kristlik Rahvapartei* — väike- ja keskkodanluse partei, keda toetab luteri kirik; *Norra Sotsiaaldemokraatlik Partei*. Töörahva huve kaitseb *Norra Kommunistlik Partei* (esimees — E. Løvlien).

Suurim ametiühingukeskus — *Norra Ametiühingute Keskliit*.

NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIT

Riik, mis asub kahe maailmajao territooriumil — Euroopa idaosas ja Aasia põhjaosas. **Territoorium** — 22,4 milj. km^2 (1/6 maismaast).

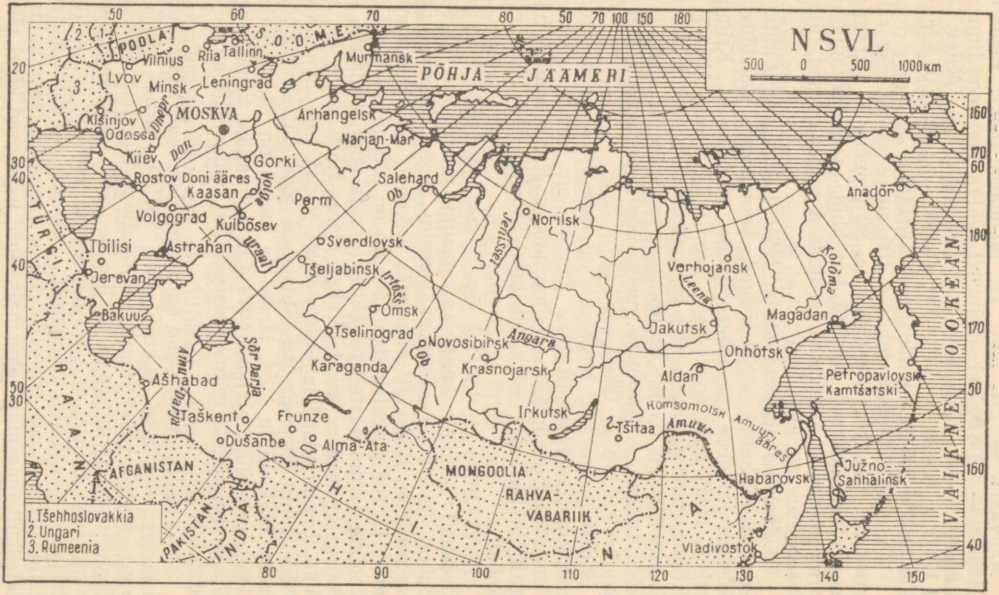
NSVL
500 0 500 1000 km
POOLA
SOME
Vilnius
Riia
Tallinn
Murmansk
PÕHJA JÄÄMERI
Lvov
Minsk
Leningrad
MOSKVA
Arhangelsk
Kišinjov
Odessa
Dnepr
Don
Kiiev
Narjan-Mar
Gorki
Rostov
Doni ääres
Kaasan
Volga
Salehard
Perm
Volgograd
Kuibõsev
Ural
Norilsk
Anadõr
Tbilisi
Astrahan
Sverdlovsk
Jenisei
Verhojansk
Jerevan
Tšeljabinsk
Irtõš
Lena
Kolõma
Omsk
Magadan
Bakuu
Tselinograd
Novosibirsk
Angara
Jakutsk
Ohhotsk
Karaganda
Krasnojarsk
Aldan
Petropavlovsk Kamtšatski
Ašhabad
Amu-Darja
Syr-Darja
Komsomolsk
Irkutsk
Taškent
Frunze
Tšitaa
Amur
Amuuri ääres
Dušanbe
Alma-Ata
Južno-Sahhalinsk
AFGANISTAN
MONGOOLIA
RAHVA-VABARIIK
Habarovsk
Vladivostok
1. Tšehhoslovakkia
2. Ungari
3. Rumeenia
PAKISTAN
INDIA
VAIKNE OOKEAN

Rahvaarv — 220 milj. (1. jaanuaril 1962). **Pealinn**: Moskva — 6 208 000 (1. jaanuaril 1961). Suuremad linnad: Leningrad — 3 445 000 (1. jaanuaril 1961), Kiiev — 1 174 000, Bakuu — 1 038 000, Gorki — 1 003 000. Linnu, kus on üle 500 000 elaniku, on NSV Liidus 26.

Nõukogude Liidus elab üle 100 suure ja väikese rahvuse, neist rohkearvulisemaid on 80 (venelased, ukrainlased, valgevenelased, usbekid, kasahhid, aserbaidžaanlased, armeenlased, grusiinlased, leedulased, moldaavlased, tatarlased, tšuvašid jt.).

Looduslikud tingimused on NSV Liidus väga mitmekesised. Tohutud viljakandvad tasandikud vahelduvad kõrgete mägede ja mäeahelikega (Karpaadid, Krimmi mäed, Kaukasus, Kopet-Dag, Pamiir, Tjan-Šan, Altai jt.). Kliima, pinnase, taimkatte ja loomariigi iseloomu alusel jaguneb NSV Liidu territoorium vööndditesse (arktiline kõrb, tundra, metsatundra, metsavöönd, metsastepp, stepp, poolkõrb, kõrb ja lähistroopika).

Nõukogude Liidu territooriumil asub $^1/_3$ kogu maakera metsadest. Metsa all olev pindala on peaaegu võrdne Ameerika Ühendriikide territooriumiga. Karusloomade hulgalt, liikidelt ja väärtuselt on NSV Liit maailmas esikohal.

NSV Liidus on 150 000 jõge. Siberi jõed Ob, Jenissei, Leena ja Amuur kuuluvad maailma suurimate jõgede hulka. Volga on Euroopa suurim jõgi. Hüdroenergia varudelt on NSV Liit maailmas esikohal. Ainuüksi suuremate jõgede potentsiaalne võimsus on 300 milj. *kW*. Nõukogude võimu aastail on ehitatud rida suuri kanaleid — Moskva-nimeline kanal, Valge mere—Balti mere kanal, V. I. Lenini nimeline Volga—Doni kanal, mis ühendavad NSV Liidu Euroopa-osa tähtsamad jõed ühtseks süsteemiks. NSV Liidu jõed, järved ja mered on rikkad kaladest. Kalapüügi alal on NSV Liit kolmandal kohal maailmas, kalaliikide mitmekesisuselt ja kvaliteedilt aga esikohal.

NSV Liidu loodusvarad on ammendamatud. Nõukogude Liit on maailmas esikohal söe- (57%), turba- (60%), rauа- (41%), vase-, mangaani-, seatina-, tsingi-, volframi-, fosforiitide, apatiitide ja kaalisoola- (54%) varude poolest ning üks esimesi nafta-, haruldaste elementide, kulla-, teemandi-, väävli-, keedusoola-, asbesti- ja ehitusmaterjalide varude poolest. NSV Liidu toorainebaas rahuldab täielikult oma maa rahvamajanduse vajadused kõigi tähtsamate maavarade osas, samuti kogu sotsialismileeri

maade vajadused ning peale selle võimaldab abistada koloniaalikkest vabanenud vähearenenud maid nende industrialiseerimisel.

NSV Liidus on sotsialism täielikult ja lõplikult võitnud. NSV Liidu töötav rahvas, keda juhib Kommunistlik Partei, on muutnud mahajäänud agraarmaa võimsaks sotsialistlikuks tööstusriigiks ja asunud kommunismi laiahaardelisele ülesehitamisele.

Nõukogude võimu aastail on NSV Liidus loodud võimas tööstus. Ajavahemikus 1913—1960 suurenes NSV Liidus tööstuse kogutoodang 45-kordselt. Tööstusliku arenemise tasemelt on NSV Liit esikohal Euroopas ja teisel kohal (Ameerika Ühendriikide järel) kogu maailmas. NSV Liit annab $^1/_5$ kogu maailma tööstustoodangust. Tootmisvahendite tootmise osatähtsus oli 1958. a. 71,6%. On kasvanud masinaehituse, keemiatööstuse, elektrienergia tootmise osatähtsus. Jõudsalt on arenenud auto-, traktori-, lennukitööstus, tööpingiehitus, ehitus- ja teedemasinate valmistamine, aparaaditööstus, elektrometallurgia, alumiiniumitööstus ja teised värvilise metallurgia harud; on loodud kümned keemiatööstuse harud, on hakatud valmistama mitmeid uusi ehitusmaterjalide liike jne.

Elektrienergia tootmine kasvas aastail 1913—1960 2 mljr. *kWh*-lt 292 mljr. *kWh*-ni, nafta tootmine 9,2 milj. tonnilt peaaegu 148 milj. tonnini, söe kaevandamine 29 milj. tonnilt 513 milj. tonnini, terase sulatamine 4,2 milj. tonnilt 65,3 milj. tonnini. Põhjalikult on NSV Liidus ümber korraldatud tootmise tehniline ja majanduslik organisatsioon. Tõuseb tööstuse kontsentreerimise ja tootmise spetsialiseerimise tase. Nõukogude tööstus nagu kõik teisedki rahvamajandusharud areneb tehnilise progressi teed mööda.

Suuri edusamme on teinud nõukogude võimu aastail NSV Liidu põllumajandus. Killustatud väheproduktiivsed väiketalumajapidamised on liitunud eesrindliku tehnikaga varustatud sotsialistlikeks suurmajanditeks. Põllumajandust teenindavate traktorite arv kasvas 18 000-lt 1928. a. (tsaari-Venemaal ei olnud üldse traktoreid) 1 985 000-ni 1960. a. Tunduvalt on suurenenud külvipind. Ainuüksi aastail 1954—1960 võeti kasutusele üle 40 milj. *ha* uudis- ja jäätmaid. Põllumajanduse kogutoodang suurenes aastail 1913—1960 rohkem kui 2-kordselt. Teraviljatoodang kasvas 5 mljr. puudalt 1953. a. 8,2 mljr. puudani 1960. a., liha- ja rasvatoodang suurenes samal aja-

vahemikul 5,82 milj. tonnilt (tapakaalus) 8,7 milj. tonnini, piimatoodang 36,47 milj. tonnilt 61,72 milj. tonnini.

NSV Liidus on teostatud kultuurirevolutsioon. Maast, kus enne revolutsiooni oli peaaegu 3/4 täiskasvanud elanikkonnast kirjaoskamatu, on Nõukogude Liit muutunud täieliku kirjaoskusega maaks. Kogu riigis on kehtestatud keskharidus. 1913. a. oli tsaari-Venemaal kokku ainult 290 000 kõrgema, lõpetamata kõrgema ja keskharidusega inimest, 1959. a. ulatus nende arv 13,4 miljonini. 1960/61. õppeaastal õppis üldhariduslikes koolides 36,2 milj. inimest (1914/15. a. — 9,7 milj.). Üldse õpib NSV Liidus üle 52 milj. inimese, s. t. iga neljas kodanik õpib (tsaari-Venemaal õppis iga viieteistkümnes).

Eriti suurt tähelepanu pööratakse NSV Liidus kõrgemale koolile, teaduse ja kultuuri arendamisele. Kõrgemate õppeasutuste arv on nõukogude võimu aastail kasvanud rohkem kui 7-kordselt — 105-lt 1914. a. 739-ni 1960. a. Rahvamajanduses töötavate insener-tehniliste töötajate arvult on Nõukogude Liit kaugele seljataha jätnud peamised kapitalistlikud riigid. Juba 1951. a. jõudis NSV Liit Ameerika Ühendriikidest ette inseneride ettevalmistamise osas (1959. a. oli NSV Liidus peaaegu 117 000 inseneri, Ameerika Ühendriikides aga 38 000). NSV Liidu rahvamajanduses töötab diplomeeritud insenere 2 korda rohkem kui Ameerika Ühendriikides.

Nõukogude Liidus oli 1960. a. üle 354 000 teadusliku töötaja. Meie maa peamine teaduslik keskus on NSV Liidu Teaduste Akadeemia. Kuni revolutsioonini oli see Venemaal ainuke akadeemia, kuid praegu on peale selle veel 14 vabariiklikku teaduste akadeemiat ja 13 eri teadusharude akadeemiat — arhitektuuri akadeemia, põllumajandusteaduste akadeemia, meditsiiniliste, pedagoogiliste teaduste akadeemia jne.

Nõukogude teadus võib olla uhke oma saavutuste üle. Nõukogude Liit on kapitalistlikest riikidest ees aatomienergia rahuotstarbelise kasutamise ja kosmose vallutamise probleemide lahendamisel ning terve rea tähtsate teaduse- ja tehnikaharude alal, ta on demonstreerinud ilmekalt sotsialistliku süsteemi majanduslikku ja tehnilist võimsust. 1954. a. lasti käiku maailmas esimene aatomielektrijaam, 1958. a. uue aatomielektrijaama esimene järk. Nõukogude teaduse ja tehnika triumfiks, tunnistuseks NSV Liidu kõrge industriaal-tehnilise ja teadusliku taseme kohta oli maailmas esimeste Maa tehiskaaslaste välja-

saatmine 1957.—1958. a., mitmeastmeliste kosmoseraketitide väljasaatmine 1959.—1960. a., kosmoselaevade orbiidile saatmine 1960. a., raskete Maa tehiskaaslaste ja kosmoselaevade-sputnikute väljasaatmine 1961. a. Nõukogude teaduse ja tehnika suursaavutuseks oli see, et 12. aprillil 1961 saadeti orbiidile ümber maakera ja pöördus tagasi Maale kosmoselaev «Vostok», mille pardal oli inimene — NSV Liidu kodanik J. A. Gagarin. 1961. a. augustis teostas nõukogude rahva vapper poeg G. S. Titov kosmoselaeval «Vostok 2» 25 tunniga 17 tiiru ümber Maa. 11. ja 12. augustil 1962 viisid võimsad Nõukogude raketid ümber Maa kulgevale orbiidile kosmoselaevad «Vostok 3» ja «Vostok 4», mida piloteerisid kosmoselendurid A. G. Nikolajev ja P. R. Popovitš. 15. augustil viidi edukalt lõpule ajaloos esmakordne grupikestuslend kosmoses. 14. juunil 1963 saadeti orbiidile kosmoselaev «Vostok 5», mida juhtis kosmoselendur V. F. Bõkovski. 16. juunil 1963 saadeti orbiidile kosmoselaev «Vostok 6», mida juhtis esmakordselt maailmas naine — kosmonaut V. V. Tereškova. Inimese lennud kosmosesse on avanud tohutud perspektiivid kosmose uurimiseks.

Kommunistlik Partei ja NSV Liidu valitsus hoolitsevad väga töötajate tervise eest. 1960. a. tuli NSV Liidus 10 000 inimese kohta 19 arsti (1913. a. — 1,5) ja 80 haiglakohta (1913. a. — 13). NSV Liidus on meditsiiniline teenindamine haiglates ja polikliinikutes tasuta. Sanatooriumi- ja puhkekodutuusikute eest ei tule töötajatel tasuda täies ulatuses, vaid osaliselt.

NSV Liit on maa, kus rahva heaolu kasvab pidevalt. Ajavahemikus 1913—1960 suurenes natsionaalne tulu riigis peaaegu 27-kordselt. Aastast aastasse kasvavad riiklikud assigneeringud tasuta haridusele, arstiabile, riiklikele pensionidele, toetuste maksmiseks lasterikastele ja üksikemadele, sotsiaalkindlustuse abirahadeks ja teisteks väljamakseteks töötajatele. Kulud nendeks otstarveteks moodustavad üle $^1/_3$ riigieelarvest. NSV Liidus on kehtestatud seitsmetunniline tööpäev ning kuuetunniline tööpäev tervistkahjustavatel ja rasketel töödel, samuti pühade-eelsetel päevadel. Seoses rahva heaolu ja kultuuritaseme pideva ja kiire kasvuga väheneb elanikkonna suremus, pikeneb eluiga ja suureneb sündimus. NSV Liidus on inimeste keskmine eluiga 68 aastat (enne revolutsiooni oli see 32 aastat).

1959. a. asus nõukogude rahvas täitma seitsme aasta plaani, mis on otsustavaks sammuks kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel ja NSV Liidu peamiste majanduslike ülesannete lahendamisel. Kontrollarvudes aastaiks 1959—1965 on ette nähtud suurendada tööstuse kogutoodangut ligikaudu 80% võrra. Põllumajanduse kogutoodang kasvab plaani kohaselt 1,7-kordselt. Riiklike kapitaalmahutuste üldmaht suureneb seitseaastaku jooksul 1,8-kordselt ja on seitseaastaku lõpuks peaaegu võrdne kõigi nõukogude võimu aastate jooksul tehtud kapitaalmahutuste üldmahuga.

Tööstuse ja põllumajanduse kasvu alusel suureneb üha kasvava tempoga ka rahvatarbeesemete tootmine.

Seitseaastaku jooksul suureneb natsionaalne tulu 62—65%, kusjuures tarbimisfond suureneb 60—63%. Reaaltulu ühe töötaja kohta kasvab keskmiselt 40%. 1964. a. algab üleminek 30—35-tunnilisele töönädalale. NSV Liidus kehtestatakse maailmas kõige lühem tööpäev ja kõige lühem töönädal.

Seitseaastaku aastad (1959—1965) on otsustavaks etapiks NSV Liidu peamise majandusliku ülesande täitmises — ajalooliselt lühima ajaga järele jõuda ja ette minna kõige arenenumatest kapitalistlikest maadest toodangu hulga poolest iga inimese kohta. Sotsialistliku majandussüsteemi eeliseks, mis kindlustab Nõukogude Liidu võidu majanduslikus võistluses kapitalismiga, on püsiv kiire arenemistempo. See tagab NSV Liidule ajavõidu selles võistluses ja võimaldab kiiremini arenenud kapitalistlikest maadest kõrgemat taset saavutada.

Kui 1929. a. oli NSV Liidus tööstuse kogutoodang iga elaniku kohta 21,3 korda väiksem kui Ameerika Ühendriikides, siis 1937. aastaks vähenes see mahajäämus 6,5 korrani ja 1959. aastaks 2,2 korrani.

Tööstustoodangu keskmine aastane kasvutempo ajavahemikus 1918—1960 oli NSV Liidus 10,1%, Ameerika Ühendriikides aga 3,3%. Ameerika Ühendriigid on jäänud Nõukogude Liidust tunduvalt maha tähtsamate tööstustoodangu liikide — malmi, terase, rauamaagi, söe, nafta, väävelhappe, tsemendi, puuvillase toorriide, villase riide, nahkjalatsite absoluutse juurdekasvu osas, samuti tähtsamate põllumajandussaaduste — teravilja, liha, piima ja villa toodangu absoluutse juurdekasvu osas.

Kui lähtuda NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide tööstuse kasvutempost, siis on Nõukogude Liidul pärast

seitsme aasta plaani täitmist vaja veel 5 aastat, võibolla isegi vähem, et tulla maailmas esikohale nii toodangu absoluutse mahu poolest kui ka toodangu hulgalt iga elaniku kohta.

NLKP XXII kongressil vastuvõetud partei programmis esitatakse esmakordselt inimkonna ajaloos kommunistliku ühiskonna ehitamise teaduslikult põhjendatud konkreetne plaan. 20 aasta jooksul (1961—1980) luuakse kommunismi materiaal-tehniline baas ja seega põhiliselt ehitatakse üles kommunistlik ühiskond. Tööstussaaduste tootmine suureneb selle aja jooksul vähemalt 6-kordselt, elektrienergia tootmine kasvab 2700—3000 mljr. *kWh*-ni, terase sulatamine 250 milj. tonnini aastas. Põllumajanduse kogutoodang suureneb aastail 1961—1980 peaaegu 3,5-kordselt. Natsionaalne tulu kasvab kahekümne aasta jooksul ca 5-kordselt, reaaltulu iga elaniku kohta aga rohkem kui 3,5-kordselt. Programmis on püstitatud ülesanne kindlustada Nõukogude Liidus kõrgem elatustase kui mistahes kapitalistlikul maal. NSV Liidus kommunismi ehitamise grandioosne programm näeb ette, et nõukogude inimeste praegusele põlvkonnale saab osaks elada kommunismi ajal.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja Nõukogude riik viivad ellu leninlikku rahvuspoliitikat, mis tagab avarad võimalused kõigi NSV Liidu rahvaste majanduse ja kultuuri igakülgseks arenemiseks. 15 võrdõiguslikku sotsialistlikku vabariiki on ühinenud majanduslikult ja poliitiliselt ühtseks võimsaks sotsialistlikuks riigiks — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduks.

NSV Liit on tõeliselt demokraatlik rahvariik, kus riigivõim lähtub rahvast, kuulub rahvale ja seda teostatakse rahva huvides.

Riigi poliitiliseks aluseks on töörahva saadikute nõukogud. Kõrgeim riigivõimuorgan on NSV Liidu Ülemnõukogu. Nõukogude riigi kollegiaalne juht, kes annab kogu oma tegevusest aru Ülemnõukogule, on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees on L. I. Brežnev.

Ülemnõukogu koosneb kahest võrdõiguslikust kojast: Liidunõukogust, kes esindab kõigi NSV Liidu kodanike huve, olenemata nende rahvuslikust kuuluvusest, ja Rahvuste Nõukogust, kes esindab kõigi NSV Liidu rahvuste ja rahvusgruppide huve. 1962. a. valiti Liidunõukogusse 791 saadikut, nendest 359 saadikut (45,4%) olid töölised

ja talupojad. Rahvuste Nõukogusse valiti 652 saadikut, kes esindavad kõiki NSV Liidu rahvusi ja rahvusgruppe, nendest 287 saadikut (44%) on töölised ja talupojad. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks riigivõimuorganiks on Ministrite Nõukogu, mis moodustatakse, nii nagu teisedki kõrgemad riigiorganid, Ülemnõukogu poolt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees on N. S. Hruštšov.

Nõukogude ühiskonna ja Nõukogude riigi juhtivaks ja suunavaks jõuks on V. I. Lenini poolt loodud *Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei,* kes relvastab töötajaid kommunismi eest peetava võitluse teaduslikult põhjendatud programmiga, kes organiseerib ja kasvatab töötajaid kommunistliku ideoloogia ja proletaarse internatsionalismi vaimus. NLKP ridades on 9 716 000 inimest (1961. a. oktoober). NLKP alaliseks kõrgeimaks organiks on NLKP Keskkomitee Presiidium ja NLKP Keskkomitee Sekretariaat. NLKP Keskkomitee esimene sekretär on N. S. Hruštšov.

Kõige rohkearvulisem parteitu ühiskondlik organisatsioon, mis ühendab kõigi kutsealade töölisi ja teenistujaid, on *ametiühingud.* Ametiühingutesse kuulub 63 milj. inimest (1961).

NSV Liit teostab järjekindlalt rahu ja kõigi riikidega rahuliku kooseksisteerimise poliitikat.

NSV Liit on üldist ja täielikku desarmeerimist ning rahvaste elust sõdade kui rahvusvaheliste tüliküsimuste lahendamise vahendi likvideerimist taotleva ülemaailmse liikumise initsiaator.

Nõukogude valitsus on korduvalt teinud konstruktiivseid ettepanekuid relvastatud jõudude ja relvastuse vähendamiseks, massilise hävitamise relva keelamiseks, võõrastel territooriumidel asuvate sõjaväebaaside ja sõjaliste rühmituste likvideerimiseks.

Nõukogude Liit on võimsaim sotsialismileeri maa, kus on kujunenud uut tüüpi rahvusvahelised suhted, mis põhinevad sotsialistlike huvide ühtsusel, marksistlik-leninlikul ideoloogial, rahvaste täieliku võrdõiguslikkuse ja rahvusliku suveräänsuse austamise ning laialdase vastastikuse abistamise printsiibi järjekindlal elluviimisel.

NSV Liit on kogu maailma rahvastele eredaks eeskujuks ja võimsaks kantsiks võitluses rahu, demokraatlike vabaduste, rahvusliku sõltumatuse ja sotsiaalse progressi eest.

Riik Kesk-Euroopas. **Territoorium** — 311 700 *km²*. **Rahvaarv** — 29,9 milj. (1961). **Pealinn:** Varssavi — 1 136 000 (1960). Suuremad linnad: Lodz, Krakov.

Kodanlik-feodaalne Poola oli majanduslikult mahajäänud maa, kus tööstus oli nõrgalt arenenud ja põllumajanduses valitsesid feodaal-pärisorjuslikud igandid. 1913. a. oli Poolas iga elaniku kohta tulev tööstustoodang kõigest 30% Euroopa keskmisest tasemest, 1938. a. aga ainult 20%.

1944. a. juulis, kui Nõukogude armee koos tema koosseisu kuuluvate Poola armee väeosadega alustas fašistlike anastajate väljakihutamist Poolast, kehtestati riigis rahvavõim.

Sotsialismi ehitamisel on Poola töötajad saavutanud tähelepanuväärset edu.

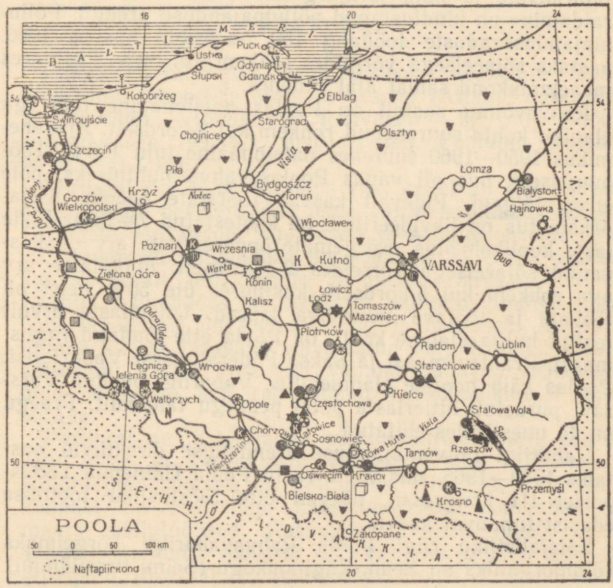

Riigi tööstustoodang suurenes 1960. aastaks sõjaeelse tasemega võrreldes rohkem kui 7-kordselt. On rajatud palju uusi tööstusharusid (auto- ja traktoritööstus, lennukitööstus, laevaehitus, keemiatööstus). Poola on muutunud mahajäänud agraarmaast industriaal-agraarmaaks. Uute ettevõtete hulgas on V. I. Lenini nimeline metallurgiakombinaat Nowa Hutas, mis ületab oma võimsuselt kogu sõjaeelse Poola metallurgiatööstuse.

Peamistest tööstustoodangu liikidest toodeti 1960. a.: terast 6,7 milj. *t* (võrreldes sõjaeelse tasemega 4,6 korda rohkem), malmi 4,6 milj. *t* (5,8 korda rohkem), valtsmetalli 4,4 milj. *t* (4,2 korda rohkem), kivisütt 104,4 milj. *t* (2,9 korda rohkem), elektrienergiat 29,3 mljr. *kWh* (8 korda rohkem), tsementi 6,6 milj. *t* (5,1 korda rohkem), puuvillast riiet 680 milj. *m* (2 korda rohkem). Terase tootmiselt iga elaniku kohta ületab Poola praegu ca 1,5-kordselt Itaalia ja Jaapani.

Mõisnike maavalduse likvideerimine, riigi abi töötavale talurahvale ja küla järkjärguline sotsialistlik ümberkorraldamine on kindlustanud põllumajanduse arengu. Põllumajandussaaduste toodang 100 *ha* kohta kasvas 1960. aastaks sõjaeelsega võrreldes rohkem kui 50%, kusjuures maaelanikkond samal ajal vähenes.

Rahvavõimu aastail on Poolas natsionaalne tulu iga elaniku kohta suurenenud rohkem kui 3-kordselt. Ajavahemikus 1950—1960 suurenes natsionaalne tulu 103%. Tööpuudusest, mis oli vanas Poolas rahva nuhtluseks, pole enam jälgegi. Pidevalt kasvab töötajate heaolu. Kirjaoskamatus on likvideeritud, on kehtestatud 7—13-aastaste laste koolikohustus. Kõrgemate õppeasutuste arv on kasvanud sõjaeelsega võrreldes 2,3-kordselt, üliõpilaste arv aga rohkem kui 3-kordselt, kusjuures üle 50% neist on tööliste ja töötava talurahva lapsed. Üliõpilaste arvult teatud hulga elanike kohta on Poola ette jõudnud Inglismaast, Prantsusmaast ja Saksa Föderatiivsest Vabariigist. Poolas käib hoogne elamuehitus. Vabariigi pealinn Varssavi purustati hitlerlaste poolt peaaegu täielikult. Praegu on ta uuesti üles ehitatud.

Vabariigi rahvamajanduse arendamise direktiivid aastaiks 1959—1965, mis võeti vastu Poola Ühinenud Töölispartei III kongressil, näevad ette tööstusliku tootmise edasist tunduvat kasvu.

Sotsialistliku riigi Poola Rahvavabariigi kõrgeimaks võimuorganiks on Seim. Riiginõukogu (Seimi Presiidium)

esimees on A. Zawadzki. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks võimuorganiks on Ministrite Nõukogu. Ministrite Nõukogu esimees on J. Cyrankiewicz.

Juhtiv koht ühiskondlikus elus kuulub *Poola Ühinenud Töölisparteile,* mis loodi 1948. a. detsembris Poola Töölispartei (Poola Kommunistliku Partei järeltulija) ja Poola Sotsialistliku Partei ühinemise tulemusena. Poola Ühinenud Töölispartei ridadesse kuulub 1,3 milj. liiget ja liikmekandidaati. Poola Ühinenud Töölispartei teostab riigis poliitilist juhtimist *Rahvaühtsuse Rinde* raamides liidus *Ühinenud Talurahvapartei* ja *Demokraatliku Parteiga,* kes seisavad sotsialismi ehitamise positsioonidel ja tunnustavad Poola Ühinenud Töölispartei juhtivat osa riigis. Poola Ühinenud Töölispartei Keskkomitee esimene sekretär on W. Gomulka.

Ametiühingutel oli 1960. a. juunis 5 889 000 liiget.

PORTUGAL

Riik Edela-Euroopas, asub Pürenee poolsaare läänеosas ning Assoori ja Madeira saartel (Atlandi ookeanis). **Territoorium** — 92 200 *km²*. **Rahvaarv** — 9,1 milj. (1960); portugallased (99,5%), hispaanlased. **Pealinn:** Lissabon — 835 000 (1956).

Portugal on ainus Euroopa riik, kellel on tänapäevani alles jäänud peaaegu kõik tema vanad asumaad Aafrikas (Angoola, Mosambiik jt.), Aasias ja Atlandi ookeani saartel. Asumaade üldpindala on peaaegu 25 korda suurem kui Portugali territoorium ja nende rahvaarv on üle 13 milj. Asumaades on faktiliselt säilinud sundtöö, omavoli, laialdaselt on levinud nälg ja haigused. Angoolas toimub järjest massilisi relvastatud väljaastumisi koloniaalrežiimi vastu. Portugali võimud püüavad repressioonide ja terrori abil rahvuslikku vabadusliikumist maha suruda.

Portugal on mahajäänud põllumajanduse ning tähtsusetu mäe- ja kergetööstusega agraarmaa. Tähtsamaks põllumajandusharuks on põllundus. Üle 75% maaelanikkonnast on rentnikud, kääbusmajandite omanikud ja maata põllutöölised. Kasvatatakse nisu (1960. a. — 435 000 *t*), maisi (609 000 *t*), viinamarju (1,1 milj. *t*), oliivipuid (620 000 *t*), tsitrusvilju, rukist, kaera. Tähtsa-

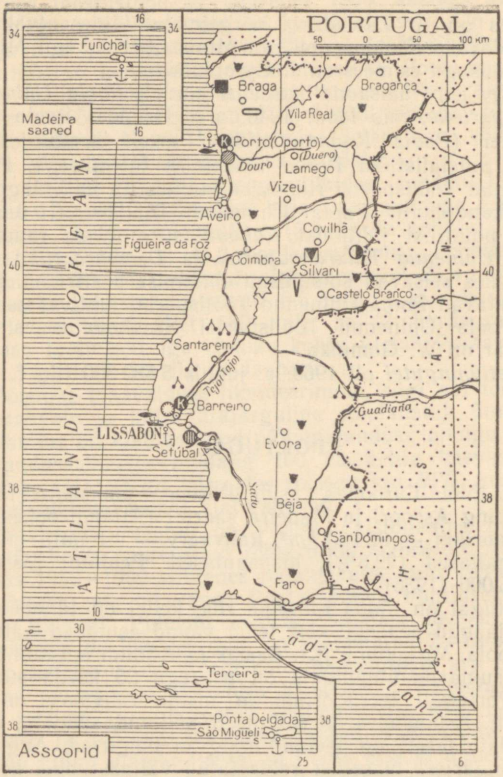

mateks väljaveoartikliteks on vein ja oliiviõli. Peaaegu 20% ekspordist annab metsamajandus (peamiselt korgitamme koor). Arenenud on kalandus (sardiinid, tursk, tuunikala, makrell).

Peamised tööstusharud on tekstiili-, toiduainete, mäetööstus (volfram, püriit, tina, uraan, plii, vask, kaoliin).

Portugal kuulub Põhja-Atlandi blokki, tema territooriumil asuvad Ameerika sõjaväebaasid. 1961. a. oli üksnes

otsesteks sõjalisteks kulutusteks ette nähtud 93 milj. dollarit (1949. a. — 50 milj.). 32% riigieelarvest kulutatakse armee ülalpidamiseks, vähem kui 6% tervishoiule ja alla 10% haridusele. Igast tuhandest portugallasest sureb 58 tuberkuloosi. Aastane tulu iga elaniku kohta on Portugalis 4—5 korda väiksem kui arenenud Lääne-Euroopa maades. Peamine osa riigi rikkustest on koondunud 50 perekonna kätte.

Portugal on vabariik, kelle eesotsas on president. Seadusandlikuks organiks on Rahvuskogu. Alates 1932. a. kehtib riigis Salazari diktatuur. Salazar on valitsuse juht ja samaaegselt valitseva kodanliku partei — *Rahvusliku Liidu* juht. Valitsusega on opositsioonis *Portugali Vabariiklik Partei, Sotsialistlik Liit* ja *Rahvuslikdemokraatlik Liikumine.*

Töörahva huve kaitseb *Portugali Kommunistlik Partei* (tegutseb illegaalselt), peasekretär — A. Cunhal.

Ametiühingud on valitsuse kontrolli all.

Riigis laieneb Salazari reaktsioonilise diktatuuri vastane liikumine. 1961. a. jaanuaris toimus Portugali aurikul «Santa Maria» ülestõus. Ülestõusnud eesotsas kapten H. Galvão'ga võtsid auriku üle ja juhtisid selle Brasiilia rannikule, kus nad kasutasid poliitiliste põgenike õigusi.

PRANTSUSMAA

Riik Euroopa mandri lääneosas. Prantsusmaa territooriumi juurde kuuluvad Korsika saar (Vahemeres) ja teised, väiksemad ranniku lähedal asuvad saared. **Territoorium** — 551 000 *km*². **Rahvaarv** — 46 150 000 (1961). **Pealinn:** Pariis, koos eeslinnadega — ca 5 milj.; ilma eeslinnadeta — üle 2,8 milj. (1954). Suuremad linnad: Marseille, Lyon.

Prantsusmaa oli veel hiljaaegu peamiselt Aafrikas asuvate ja nn. Prantsuse Liiduks ühinenud suurte koloniaalvalduste metropoliks. Pärast Teist maailmasõda on kaua kestnud ja visa võitluse tulemusena koloniaalikkest vabanenud Indo-Hiina, Tuneesia, Maroko, Ginea, Kameruuni, Togo, Madagaskari ja teiste maade rahvad. 1958. aastal moodustati Prantsuse Ühendus, kuhu peale metropoli kuuluvad Alžeeria, meretagused departemangud ja territooriumid. Peale selle on Prantsuse Ühenduse liik-

meks veel rida Aafrika riike — endised Prantsuse asumaad, kes on saanud iseseisvaks. Palju aastaid pidasid Prantsuse imperialistid sõda oma sõltumatuse eest võitleva Alžeeria rahva vastu. 1962. a. märtsis saavutati kokkulepe Alžeeria kuulutamise kohta sõltumatuks suveräänseks riigiks ja sõja lõpetamise kohta Alžeerias.

Prantsusmaa on arenenud industriaal-agraarmaa. Tööstustoodangu mahult on ta kapitalistlikus maailmas neljandal kohal (Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Saksa Föderatiivse Vabariigi järel).

1960. a. toodeti 67,7 milj. *t* rauamaaki, 14 milj. *t* malmi, 17,3 milj. *t* terast, 253 000 *t* alumiiniumi, 1 386 000 autot, 72 mljr. *kWh* elektrienergiat. Kergetööstuse harudest on ammust ajast tuntud riide, rõivaste, tualett-tarvete ja luksusesemete tootmine.

Juhtivad tööstusharud on metallurgia, mäetööstus, masinaehitus, elektrotehnika-, keemia-, kummi-, tekstiili- ja õmblustööstus. Ligikaudu 20% tööstusettevõtetest (söetööstus, masinaehitus, elektrienergia tootmine jt.) on riiklikud kapitalistlikud ettevõtted. Kuid otsustavat osa etendavad majanduses erakapital, suurmonopolid, mis on ühinenud võimsateks finants-tööstuslikeks rühmadeks: Schneider ja Co., de Wendel ja Co., Kuhlmann ja Co., Péchiney, Rotschildi perekond, vennad Lazard'id jt.

Peamised põllumajandusharud: teravilja tootmine (aastane nisusaak — üle 10 milj. *t*), viinamarjakasvatus (ca 50—60 milj. *hl* aastas), suhkrupeedikasvatus, liha- ja piimakarjakasvatus (1958. a. — 18,5 milj. veist, 8,7 milj. lammast, 8,4 milj. siga).

Sõjajärgsel ajal on Prantsusmaa väliskaubandus olnud pidevalt raskustes ja areneb ägeda konkurentsivõitluse tingimustes teiste kapitalistlike maadega. On suurenenud inflatsioon ja riigieelarve defitsiit, langenud frangi ostuvõime. 1960. a. oli riigieelarve defitsiit 6,76 mljr. franki (1959. a. — 6,19 mljr. uut franki).

Seoses pikaajalise sõjaga Alžeerias ning Prantsusmaa osavõtuga Põhja-Atlandi blokist, Lääne-Euroopa Liidust ja SEATO-st on suurenenud riigi sõjalised kulutused (1960. a. — üle 16,5 mljr. uue frangi). Hoolimata laialdase üldsuse protestist teostas Prantsusmaa aastail 1960—1961 mitmeid aatomipommi plahvatusi Sahaaras. 1960. a. oktoobris kirjutas ta alla kokkuleppele, mis andis Bonni võimudele õiguse paigutada Prantsuse territooriumile Lääne-Saksamaa väeosi.

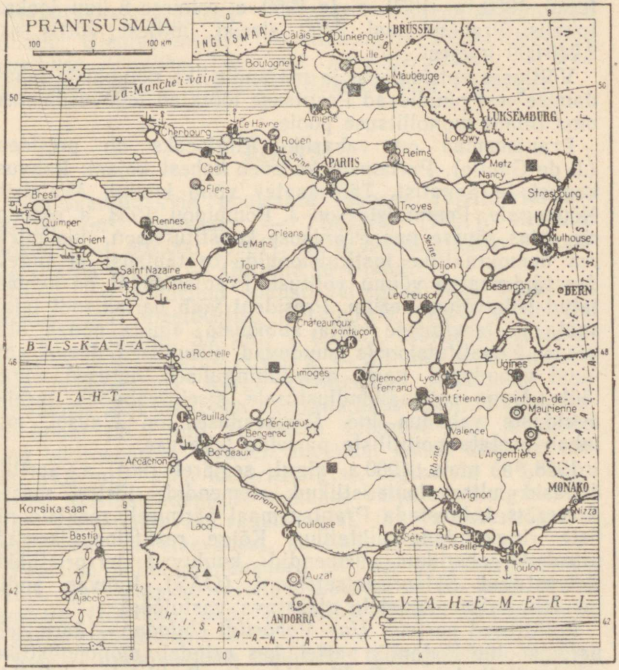

Sõjaliste kulutuste suurenemine ja pidev majanduslik kitsikus on tinginud töötajate elatustaseme languse. Kasvavad maksud. 1958. a. lõpust alates on tarbekaupade hinnad tõusnud 15—25% võrra. Vähenenud on perekondade abirahad, sõjaveteranide pensionid ja kulutused sotsiaalkultuurilisteks vajadusteks, on piiratud tarbekaupade müüki järelmaksuga jne. Tõusnud on elektrienergia, gaasi ja raudteetranspordi kasutamise tariifid. Rahvuskogu komisjoni aruande andmeil oli Pariisi tööliste ostuvõime 1960. a. jaanuaris 10% võrra väiksem kui 1957. a.

Prantsuse töötajad nõuavad üha aktiivsemalt elutingimuste parandamist, palga tõstmist. 1960. a. aprillis streikisid tuhanded põllumajandusega seotud asutuste teenis-

tujad. 1958. a., 1959. a. ja 1960. a. esimese 8 kuu jooksul toimus Prantsusmaal 3400 streiki, millest võttis osa 2 240 000 inimest.

Võitluses sotsiaalsete ja majanduslike nõudmiste rahuldamise eest püüdlevad Prantsuse töötajad tegevusühtsuse, oma ridade monoliitsuse poole.

Prantsusmaa on vabariik. Riigipeaks on president (J. de Gaulle). Parlament koosneb kahest kojast: Rahvuskogust ja Senatist. Täidesaatev võim kuulub Ministrite Nõukogule. Peaminister on J. Pompidou. 1958. a. oktoobris astus jõusse uus Prantsuse konstitutsioon, mis piiras rea demokraatlike institutsioonide osatähtsust ja tugevdas täidesaatva võimu volitusi. Prantsusmaal on kehtestatud isikuvõimu režiim. President võib parlamendi laiali saata ja tarvitusele võtta abinõusid, «mida nõuab olukord». Konstitutsioonis puuduvad niisugused demokraatlikud vabadused nagu ametiühingulised õigused, õigus tööle, õigus sotsiaalkindlustusele, streigivabadus, meeleavalduste vabadus jne. Põhiseaduses on klausel, mis lubab keelata poliitiliste parteide tegevuse.

1958. a. mais, 1960.a. algul, seejärel 1961. a. aprillis üritasid ultrakolonialistlikud elemendid, tõstes mässu Alžeerias, kehtestada Prantsusmaal äärmiselt reaktsioonilise ringkondade diktatuur. Kõige reaktsioonilisemad, ultrakolonialistlikud elemendid kuuluvad terroristlikku Relvastatud Salaorganisatsiooni (OAS). Rahvas andis nendele salasepitsustele otsustava vastulöögi.

Poliitilised parteid: *Uue Vabariigi Unioon* — äärmiselt parempoolne kodanlik partei, kes esindab monopolistliku suurkapitali huve; *Radikaalide ja Radikaalsotsialistide Vabariiklik Partei* — vanim kodanlik partei, toetub väike- ja keskkodanlusele; *Vabariiklik Rahvaliikumine* — suurtöösturite ja suurmaaomanike katoliiklik partei, tihedalt seotud Vatikaniga; *Prantsuse Sotsialistlik Partei* — reformistlik partei; *Sõltumatute ja Talurahva Sotsiaalse Aktsiooni Rahvuslik Keskus; Ühinenud Sotsialistlik Partei. Prantsusmaa Kommunistlik Partei* (1961. a. — 400 000 liiget; partei peasekretär — M. Thorez) kaitseb järjekindlalt töörahva huve, võitleb aktiivselt rahu, demokraatia ja sotsialismi eest. Valimistel hääletab kommunistide poolt ca 25% valijaist. Kuid Prantsusmaal kehtiv valimissüsteem, mis lubab kodanlike parteide kandidaatide poolt antud häälte liitmist, takistab töörahva esindajate valimist parlamenti ja kohalikesse võimuorganeisse.

Ametiühingukoondised: *Üldine Töökonföderatsioon* (kuulub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni); *Prantsuse Kristlike Töötajate Konföderatsioon; «Force Ouvrière»* (seotud Prantsuse Sotsialistliku Parteiga).

ROOTSI

Riik Skandinaavia poolsaare idaosas. **Territoorium** — 449 700 *km*². **Rahvaarv** — 7 543 000 (1961). **Pealinn:** Stokholm — 807 000 (1961). Balti meres kuuluvad Rootsile suured saared — Gotland ja Öland.

Rootsi on arenenud industriaal-agraarmaa. Peamised tööstusharud: mäetööstus, metallurgia (1960. a. toodeti 1,5 milj. *t* malmi, 3,2 milj. *t* terast), laevaehitus, tselluloosi- ja paberitööstus (1960. a. — 3,7 milj. *t* tselluloosi) ning puidutööstus. Kõrge kvaliteediga rauamaagi kaevandamise alal on Rootsi kapitalistlikus maailmas kolmandal kohal (21,8 milj. *t*), puidu tootmise alal neljandal ning hüdroenergia varudelt kuuendal kohal. 1960. a. toodeti 34,8 mljr. *kWh* elektrienergiat. Ligikaudu 60% kogu Rootsi tööstustoodangust veetakse välja, sealhulgas 90% riigis kaevandatavast rauamaagist, üle ²/₃ paberitööstuse toodangust, merelaevadest, kuullaagritest.

Peamine põllumajandusharu on liha- ja piimakarjakasvatus. Kasvatatakse veiseid (1960. a. — 2,5 milj. veist), lambaid (156 000), sigu (2 milj.). Rootsi lõunaosas on arenenud põllundus.

Rootsi majanduselus valitseb monopolistlik kapital. Kogu kuullaagrite tootmine on näiteks koondunud ühe kompanii — SKF kätte. Kaks trusti — ASEA ja «L. M. Ericsson» — annavad 75% kogu elektrotehnikatööstuse toodangust. Suurimad pangad — «Svenska Handelsbanken», «Skandinaviska Banken», «Stockholms Enskilda Bank» — on koondanud enda kätte ²/₃ pangakapitalist.

Rootsi riigieelarves esineb suur defitsiit. 1959/60. a. oli riigieelarve defitsiit 2,8 mljr. krooni. Rootsi sõjalised kulutused moodustasid 1959/60. eelarveaastal peaaegu 3,5 mljr. krooni (1946/47. a. — 729 milj. krooni).

Rootsi on ammuaegsete neutraliteeditraditsioonidega riik. Ta säilitas neutraliteedi ka Teise maailmasõja ajal. Pärast sõda keeldus Rootsi astumast Põhja-Atlandi blokki (NATO), kuulutades välja sõjalistest liitudest mitteosavõtu poliitika. Kuid mõningad monopolistliku

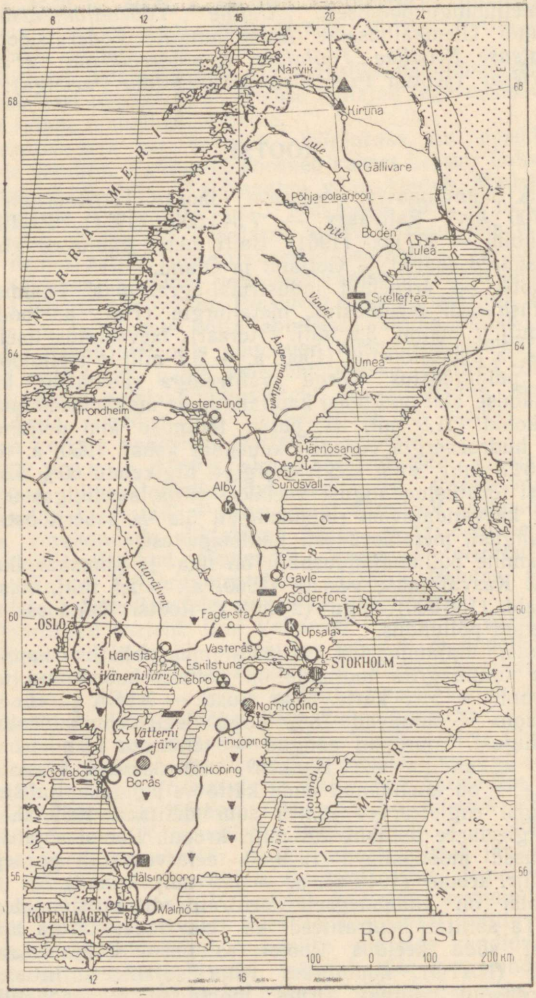

Narvik
Kiruna
Lule
Gällivare
Pöhja polaarjoon
Pite
Boden
Luleå
Skellefteå
Vindel
Ångermanälven
Umeå
Östersund
Trondheim
Härnösand
Sundsvall
Alby
Klarälven
Gävle
Söderfors
Fagersta
Upsala
OSLO
Vasterås
Karlstad
Eskilstuna
STOKHOLM
Vänernijärv
Örebro
Norrköping
Vätternijärv
Linköping
Göteborg
Borås
Jönköping
Gotland
Öland
Hälsingborg
Malmö
KÖPENHAAGEN
NORRA MERI
BALTI MERI
ROOTSI
100 0 100 200 km

suurkodanluse ringkonnad taotlevad Rootsi astumist NATO-sse ja riigi relvastamist aatomirelvaga.

Rootsi on konstitutsiooniline monarhia (kuningriik). Seadusandlik võim kuulub kuningale (Gustav VI Adolf) ja Riksdagile (parlamendile), mis koosneb Esimesest Kojast (ülemkoda) ja Teisest Kojast (alamkoda). Täidesaatev võim kuulub konstitutsiooni järgi kuningale, praktiliselt teostab seda valitsus.

Poliitilised parteid: *Rootsi Sotsiaaldemokraatlik Partei* — valitsev partei, reformistlik (liider — peaminister T. Erlander); *Rahvapartei* (liberaalne) — esindab kesk- ja suurtööstusliku, kaubandus- ja finantskodanluse ning ametnike huve; *Keskpartei* — väljendab maaomanike huve; *Parempoolne Partei* (konservatiivne) — väljendab monopolistliku kodanluse, suurmõisnike, sõjaväelaste, vaimulikkonna ja kõrgemate ametnike huve. Töörahva huve kaitseb *Rootsi Kommunistlik Partei* (esimees — H. Hagberg).

Suuremad ametiühingukeskused: *Rootsi Ametiühingute Keskkoondis, Rootsi Teenistujate Ametiühingute Keskkoondis.*

RUMEENIA

Riik Kagu-Euroopas Doonau alamjooksul ja Karpaadi mägedes. **Territoorium** — 237 500 *km²*. **Rahvaarv** — 18,4 milj. (1960). **Pealinn:** Bukarest — 1 364 000 (1961). Suuremad linnad: Cluj, Timişoara.

23. augustil 1944 viis Rumeenia rahvas Rumeenia Kommunistliku Partei juhtimisel Nõukogude armee võiduka pealetungi tingimustes läbi relvastatud ülestõusu ja kukutas sõjalis-fašistliku diktatuuri. Edasiste revolutsiooniliste ümberkujunduste käigus sai Rumeenia 30. detsembril 1947 rahvademokraatlikuks vabariigiks.

Rahvavõimu aastail on Rumeenia muutunud kiiresti arenevaks industriaal-agraarmaaks. 1960. aastaks oli tööstuse kogutoodangu maht 1938. a. tasemega võrreldes suurenenud 5-kordselt, sealhulgas masinaehituse toodangu maht 10-kordselt ja keemiatööstuse toodangu maht 11-kordselt. Elektrifitseerimise kümne aasta plaan, mis võeti vastu 1950. a., täideti edukalt ja ületati. 1960. a. toodeti elektrienergiat 7,6 mljr. *kWh* (plaanis oli ette nähtud 7 mljr. *kWh*). Elektrijaamade võimsus on üle 1,8 milj.

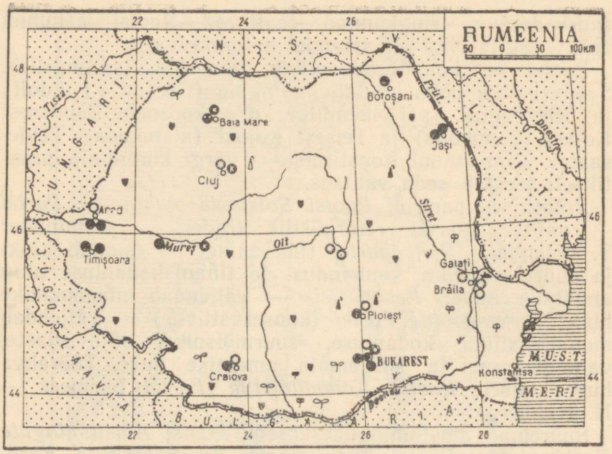

kW (1938. a. — 0,5 milj. *kW*). On loodud ühtne energiasüsteem kogu maa ulatuses, mis hõlmab üle 90% kogu elektrienergia tootmisest.

Naftavarudelt (1960. a. — 11 500 000 *t*) on Rumeenia Euroopas teisel kohal (NSV Liidu järel). Arenenud on söetööstus (1960. a. — 8 163 000 *t*), metallurgia (malmi — 1 014 000 *t*, terast — 1 806 000 *t*), masinaehitus, keemiatööstus, puidutööstus ja paberitööstus.

Tööstustoodangu keskmine aastane kasvutempo oli ajavahemikus 1951—1960 üle 13% (Teise maailmasõja eelse kümne aasta jooksul alla 4%).

Kui enne Teist maailmasõda oli tööstuse ja ehituse osatähtsus natsionaalses tulus vaid 35%, siis 1960. a. oli see 53%. Alles hiljuti vedas Rumeenia 95% talle vajalikest masinaist ja seadmeist sisse. Naftamaa ei tootnud ise seadmeid selle nii eluliselt tähtsa majandusharu jaoks. Rumeenia Rahvavabariigis on rajatud uued masinaehitusharud: naftaseadmete tootmine, laevaehitus, põllumajandusmasinate ja veoautode tootmine, tööpingiehitus, energeetika- ja elektrotehnikatööstuse masinate ehitus. Praegu rahuldab vabariik täielikult kõik oma vajadused paljude masinate osas ja veelgi enam — suur osa neist veetakse välja. Nüüd abistavad Rumeenia nafta-

tootjad-spetsialistid Indiat ja Afganistani naftatööstuse rajamisel.

Vabanenud mõisaorjusest, asus Rumeenia töötav talurahvas kindlalt sotsialistlikule arenemisteele. Sotsialistlikule sektorile kuulus 1960. a. ca 82% põllumaast. 1962. a. viidi lõpule kollektiviseerimine. Sotsialistlikud ümberkujundused külas andsid võimsa tõuke tootlike jõudude arenemiseks põllumajanduses. 1960. aastaks oli põllumajandustoodang sõjaeelse tasemega võrreldes suurenenud 24% võrra. Kuigi teravilja külvipinda vähendati tehniliste kultuuride kasuks, oli teravilja aastane saak ajavahemikus 1956—1960 9,2 milj. *t* (aastail 1934—1938 — 8 milj. *t*). Oluliselt on suurenenud tehniliste kultuuride tootmine (1960. a. — 3 399 000 *t* suhkrupeeti, aastail 1934—1938 — 392 000 *t*). 1960. a. oli veiseid 4 450 000 (1938. a. — 3 653 000), sigu 4 300 000 (1938. a. — 2 761 000), lambaid 11 500 000 (1938. a. — 10 087 000).

Rahvavõimu aastail on põhjalikult muutunud Rumeenia töörahva olukord, oluliselt on kasvanud töötajate materiaalne heaolu, tõusnud nende kultuuritase.

Riigi natsionaalne tulu oli 1960. a. 2,7 korda suurem kui 1950. a. Ajavahemikus 1950—1960 suurenes reaalpalk 85% võrra. On organiseeritud laialdane koolide ja kõrgemate õppeasutuste võrk. Kiiresti kasvab teaduslik-tehniline kaader; inseneride arv kasvas 9000-lt 1938. a. 600 000-ni 1960. a. Elanikkonnale on tagatud tasuta meditsiiniline teenindamine. 1959. a. oli Rumeenias üks arst 862 inimese kohta (1938. a. — 1895 inimese kohta), samal ajal kui Prantsusmaal on üks arst 934 inimese kohta.

Rumeenia Töölispartei III kongress, mis toimus 1960. a. juunis, kinnitas rahvamajanduse arendamise kuue aasta plaani direktiivid aastaiks 1960—1965. See plaan näeb ette suurendada tööstustoodangut 1965. aastaks 2,1-kordselt, võrreldes 1959. aastaga, ja põllumajanduse kogutoodangut samal perioodil 70—80% võrra.

Kuue aasta plaani peamiseks eesmärgiks on sotsialismi materiaal-tehnilise baasi edasine arendamine, sotsialistlike tootmissuhete loomise protsessi lõpuleviimine kogu rahvamajanduses.

Sotsialistliku riigi Rumeenia Rahvavabariigi kõrgeimaks võimuorganiks on Suur Rahvuskogu ja tema poolt valitav Riiginõukogu. Riiginõukogu esimees on G. Gheorghiu-Dej. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks

on Ministrite Nõukogu. Ministrite Nõukogu esimees on I. G. Maurer.

Rumeenia rahva juhtiv ja suunav jõud on *Rumeenia Töölispartei* (loodi 1948. a. kommunistliku ja sotsiaaldemokraatliku partei ühinemise tulemusena). Tema ridadesse kuulub 870 000 inimest. Rumeenia Töölispartei juhib massiorganisatsioone — *Rahvademokraatlikku Rinnet, ametiühinguid, Töötava Noorsoo Liitu* jt. Rumeenia Töölispartei Keskkomitee esimene sekretär on G. Gheorghiu-Dej.

SAKSA DEMOKRAATLIK VABARIIK

Riik, mis hõlmab Põhja-Saksa madaliku idaosa, Tüüringi Metsamäestiku ja Maagimäestiku alad. **Territoorium** — ca 108 000 *km*². **Rahvaarv** — 17,2 milj. (1960). **Pealinn:** Berliin (demokraatlikus Berliinis oli 1960. a. 1,18 milj. elanikku). Suuremad linnad: Leipzig, Dresden.

Pärast Teist maailmasõda jagati Saksamaa ajutiselt neljaks okupatsioonitsooniks (Nõukogude, Briti, Ameerika Ühendriikide ja Prantsuse), et läbi viia denatsifitseerimine, demilitariseerimine ja demokratiseerimine. Kuid vaatamata 1945. a. toimunud Potsdami konverentsi otsustele, milles nähti ette tagada Saksamaa kui ühtse rahuarmastava demokraatliku riigi arenemine, võtsid Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia ja Prantsusmaa valitsus kursi Saksamaa majanduslikule ja poliitilisele lõhestamisele, Lääne-Saksamaa remilitariseerimisele ja separaatse Lääne-Saksa riigi loomisele. 1949. a. septembris moodustati Saksamaa lääneosas, Ameerika, Inglise ja Prantsuse okupatsioonitsoonis, Saksa Föderatiivne Vabariik. 1949. a. oktoobris kuulutasid Ida-Saksamaa demokraatlikud jõud välja Saksa Demokraatliku Vabariigi. SDV ja SFV arenemine on kulgenud erinevat teed: SDV areneb sotsialismi teed mööda kui rahuarmastav demokraatlik riik, SFV areneb kapitalismi teed mööda kui militaristlik riik. SDV territooriumil asub Lääne-Berliin (pindala 481 km², rahvaarv 1960. a. 2 202 000). Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia ja Prantsusmaa säilitavad Lääne-Berliinis esimeste sõjajärgsete aastate ammu iganenud okupatsioonirežiimi. Okupatsioonirežiimi kehtimine Lääne-Berliinis takistab olukorra normaliseerimist Saksamaal ja seda kasutatakse õõnestustegevuseks SDV vastu. Nõukogude Liit, SDV ja teised rahuarmastavad

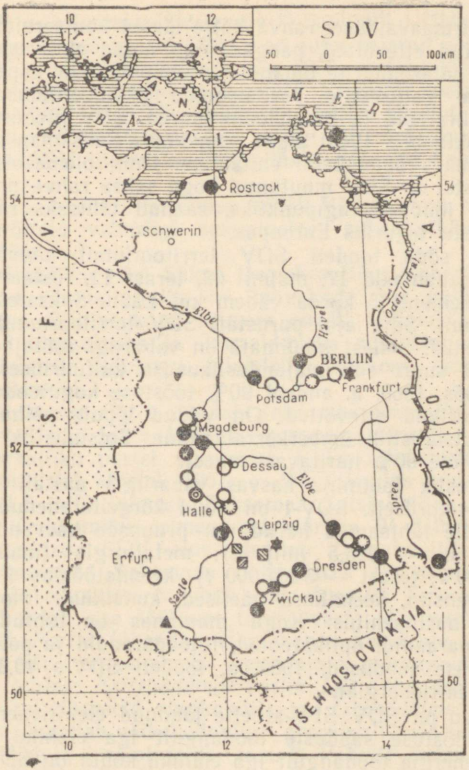

riigid esinevad ettepanekuga kaotada rahu kindlustamise huvides Teise maailmasõja jäänused — sõlmida rahuleping mõlema Saksa riigiga ning seoses sellega likvideerida hädaohukolded Lääne-Berliinis ja muuta see demilitariseeritud vabalinnaks.

Juba enne SDV moodustamist teostasid antifašistlikud demokraatlikud jõud, keda juhtis Saksamaa Sotsialistlik Ühtsuspartei, Saksamaa idaosas pärast fašismi purustamist otsustavaid sotsiaalmajanduslikke ja poliitilisi ümberkujundusi. Demokraatlik maareform kaotas junkur-

liku suurmaavalduse; rahva kätte läksid kontsernide konfiskeeritud ettevõtted, pangad ning muud aktiivsete natside ja sõjaroimarite omandid. Monopolistliku kapitali ja mõisnike valitsevate positsioonide likvideerimine raius läbi militarismi ja reaktsiooni juured. SDV moodustamisega (oktoobris 1949) algas suur pööre Saksamaa ajaloos ja võidukas sotsialismi ehitamine. Oma olemasolu aastate kestel on SDV muutunud kogu saksa rahva progressiivsete jõudude tugipunktiks, saanud tähtsaks rahu ja julgeoleku teguriks Euroopas.

Enne sõda toodeti SDV territooriumil kivisütt 36 korda, rauamaaki 17, malmi 62, terast 12, fosfaatväetisi 11 ja tsementi 5 korda vähem kui Lääne-Saksamaa territooriumil. Sõja ajal purustati SDV territooriumil töötlev tööstus. Sellest hoolimata on vabariigi töötajad saavutanud suurt edu majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös. 1960. a. andsid 90% tööstuse kogutoodangust sotsialistlikud ettevõtted. On viidud lõpule põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine. Sotsialistlik sektor hõlmab üle 90% haritavast maast.

Tööstuslik tootmine kasvas vabariigis aastail 1949—1960 3,4-kordselt. SDV-l on nüüd kõrgeltarenenud tööstus. Selle tähtsamad harud on: pruunsõe kaevandamine (1960. a. — 225,5 milj. *t*), metallurgia (malmi — 1 995 000 *t*, terast — 3 337 000 *t*), keemiatööstus (sünteetiline bensiin, keemilised väetised, kunstkiud, fotomaterjalid), masinaehitus. Kogu maailmas on tuntud SDV täppisaparaadid, optikatooted, fotoaparaadid ja polügraafiatööstuse saadused. 1960. a. toodeti SDV-s 40,3 mljr. *kWh* elektrienergiat.

Praegu on SDV SFV-st ette jõudnud elektrienergia ja keemiatööstuse saaduste toodangult iga elaniku kohta. Elektrienergia toodangult iga elaniku kohta on SDV kolmandal kohal Euroopas, keemiatööstuse toodangult teisel kohal maailmas (Ameerika Ühendriikide järel), kaalisoolade ja pruunsõe toodangult esimesel kohal maailmas.

SDV põllumajanduses on arenenud nii põllundus kui ka loomakasvatus. Peamised kultuurid: nisu (1960. a. — 1 456 000 *t*), rukis (2 126 000 *t*), kartul (14 821 000 *t*), suhkrupeet (6 837 000 *t*), söödakultuurid. Kasvatatakse veiseid (1960. a. — 4 675 000), sigu (8 316 000), lambaid (2 015 000) ja kodulinde (36 910 000).

Ajavahemikus 1950—1960 suurenes natsionaalne tulu 143%.

1958. a. toimunud Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei V kongress märkis, et SDV-s on juba rajatud sotsialismi alused, ja püstitas ülesande viia 1965. aastaks lõpule sotsialismi ülesehitamine vabariigis. Seitsme aasta plaan (1959—1965) näeb ette vabariigi tootlike jõudude edasist kasvu ja rahva elatustaseme veelgi kiiremat tõusu. 1965. aastaks SDV tööstustoodangu maht peaaegu kahekordistub.

1963. a. veebruaris toimus SSÜP VI kongress, mis tegi kokkuvõtteid vabariigi saavutustest sotsialistlikus ülesehitustöös.

Sotsialistliku riigi Saksa Demokraatliku Vabariigi kõrgeimaks võimuorganiks on Rahvakoda, kes valib Riigiнõukogu. Riiginõukogu esimees on W. Ulbricht. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks riigivõimuorganiks on Ministrite Nõukogu. Ministrite Nõukogu esimees on O. Grotewohl.

Juhtivat osa riigis etendab *Saksamaa Sotsialistlik Ühtsuspartei*, mis loodi 1946. a. kommunistliku ja sotsiaaldemokraatliku partei ühinemise teel marksismi-leninismi ideoloogilistel alustel. 1961. a. lõpul kuulus partei ridadesse 1,6 milj. inimest. Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei Keskkomitee esimene sekretär on W. Ulbricht.

Tähtsat osa SDV elus etendab *Demokraatlik Blokk*, kuhu kuuluvad Saksamaa Sotsialistlik Ühtsuspartei kui juhtiv ja organiseeriv jõud; *Demokraatlik Talurahvapartei* (ühendab osa töötavat talurahvast); *Rahvuslikdemokraatlik Partei* (ühendab elanikkonna keskkihte — käsitöölisi, väike-erakaupmehi, teenistujaid, mõningaid intelligentsi kihte); *Kristlikdemokraatlik Liit* (ühendab elanikkonna religioosseid ringkondi) ja *Liberaaldemokraatlik Partei* (ühendab väikekodanluse progressiivseid kihte, osa käsitöölisi ja teenistujaid), samuti *Vabade Saksa Ametiühingute Koondis*. Demokraatlik Blokk on aluseks *Demokraatliku Saksamaa Rahvusrindele*, mis ühendab kõiki demokraatlikult meelestatud sakslasi.

SAKSA FÖDERATIIVNE VABARIIK

Riik, mis hõlmab Põhja-Saksa madaliku ja Kesk-Saksa mäestiku lääneosa, Reini oru ja Baieri kiltmaa. **Territoorium** — 247 900 *km*². **Rahvaarv** — 53 872 000 (1961). **Pealinn:** Bonn — 173 600 (1957). Suuremad linnad: Hamburg — 1,8 milj., München — 1 milj.

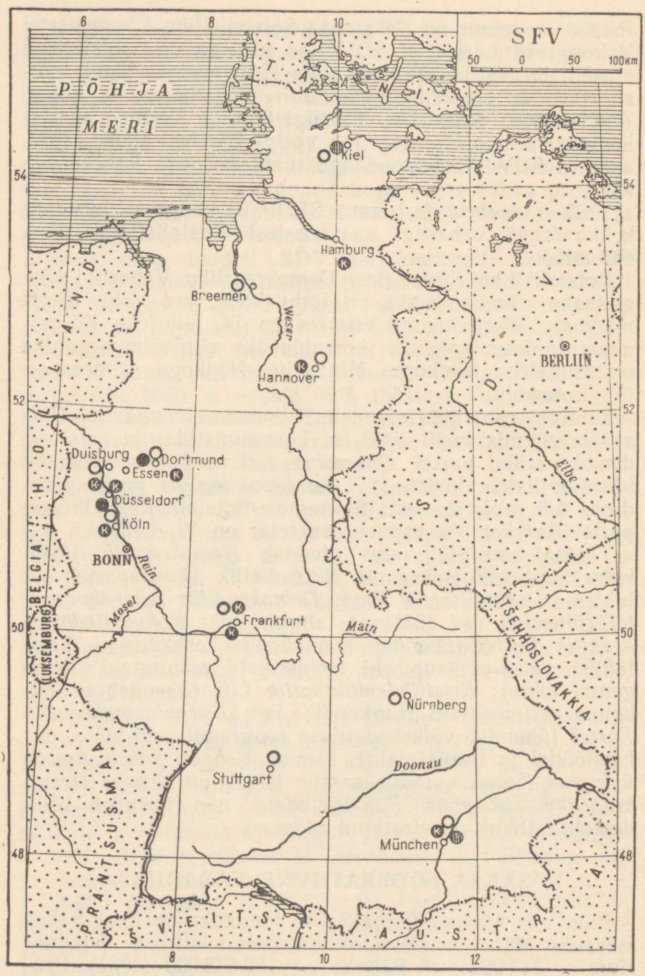
SFV
50 0 50 100km
PÕHJA MERI
TAANI
Kiel
Hamburg
Breemen
Weser
Hannover
BERLIIN
SDV
Elbe
Duisburg
Dortmund
Essen
Düsseldorf
Köln
BONN
Rein
Mosel
Frankfurt
Main
TSEHHOSLOVAKKIA
Nürnberg
Stuttgart
Doonau
München
HOLLAND
BELGIA
LUKSEMBURG
PRANTSUSMAA
SVEITS
AUSTRIA
6
8
10
12
54
52
50
48

Pärast Teist maailmasõda, vaatamata 1945. a. toimunud Potsdami konverentsi otsustele, milles nähti ette tagada Saksamaa kui ühtse rahuarmastava demokraatliku riigi arenemine, võtsid Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia ja Prantsusmaa valitsus kursi Saksamaa majanduslikule ja poliitilisele lõhestamisele, Lääne-Saksamaa remilitariseerimisele ja separaatse Lääne-Saksa riigi loomisele. 1949. a. septembris moodustati Lääne-Saksamaal Ameerika, Inglise ja Prantsuse okupatsioonitsoonis Saksa Föderatiivne Vabariik. Saksamaa lakkas eksisteerimast ühtse riigina. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistlikud jõud, astudes kuritegelikku sobingusse Lääne-Saksamaa imperialistidega, hakkasid taastama SFV sõjatööstuslikku potentsiaali. Lääne-Saksamaa militarismi taassünd kujutab tõsist ohtu rahule ja rahvaste julgeolekule.

SFV — arenenud industriaalriik — on rea majanduslike näitajate poolest teisel kohal kapitalistlikus maailmas. Tähtsamad tööstusharud: masinaehitus, metallurgia, söe-, elektrotehnika-, keemia-, tekstiili- ja toiduainete tööstus. 1960. a. toodeti 142 milj. *t* kivisütt, 25,9 milj. *t* malmi, 34,1 milj. *t* terast, 2 053 000 autot, 116 mljr. *kWh* elektrienergiat. Põllumajanduses domineerib loomakasvatus (12,9 milj. veist, 15,8 milj. siga, 1 milj. lammast, 0,3 milj. kitse). Peamised põllumajanduskultuurid: teravili, suhkrupeet, kartul.

Lääne-Saksamaa majandust kontrollivad suured monopolistlikud koondised, kes toetuvad Ameerika monopolidele. Rohkem kui 10 suure kontserni käsutuses on üle 80% kogu aktsiakapitalist. SFV endise rahandusministri Etzeli teadaandel oli 1957. a. riigis üle 3500 miljonäri. Viimastel aastatel on miljonäride arv tõusnud ca 7000-ni. SFV majanduses ja poliitikas on taastatud nende monopolistlike jõudude otsustav mõju, kes teenisid Saksa militarismi ja omal ajal upitasid Saksamaal võimule fašismi. Saksamaa Kommunistliku Partei konverentsi (1960. a. veebruaris) otsuses nimetati kõige agressiivsemateks monopolideks Flicki ja Siemensi kontserni, «Deutsche Bank», AEG ja «I. G. Farbenindustrie» järeltulijaid. Monopolide taassünd on toonud endaga kaasa reaktsiooni positsioonide tugevnemise Lääne-Saksamaa poliitilises ja ühiskondlikus elus. Endised aktiivsed natsid on paljudel vastutavatel kohtadel riigi- ja majandusaparaadis ning kohtuorganeis. 140 hitlerlikku kindralit ja

admirali on juhtivatel kohtadel bundesveeris. SFV-s töötab 1200 natslikku kohtunikku, siseministeeriumis aga 250 endist esseslast ja gestaapolast. Aktiviseeruvad rohkearvulised neonatslikud parteid ja organisatsioonid, nagu «Saksa impeeriumipartei», «tõeliste sakslaste ühing», ca 1200 militaristlikku revanšistlikku sõdurite ühingut (sealhulgas 45 endiste esseslaste ühingut) ja koondist, igasugused «ümberasunute» organisatsioonid.

SFV on lülitunud Põhja-Atlandi blokki ja Lääne-Euroopa Liitu ning muutunud NATO peamiseks sõjaliseks jõuks Euroopas. SFV-s on hitlerlike kindralite juhtimisel loodud relvastatud jõud — bundesveer (1962. a. jaanuaris 375 000 meest), kes on varustatud kõige kaasaegsemate relvaliikidega. SFV imperialistlikud jõud püüavad luua sõjaväebaase Hispaanias, Prantsusmaal, Taanis, Norras, Hollandis, Belgias ja Kreekas. Nad on rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise, Saksamaaga rahulepingu sõlmimise ja Lääne-Berliinis valitseva olukorra normaliseerimise vastu ning pooldavad «külma sõja» poliitikat.

Maailmaturul tugevdavad Lääne-Saksamaa monopolistid majanduslikku ekspansiooni. Kaupade ekspordi alal on SFV tagaplaanile tõrjunud Inglismaa ja tõusnud juba teisele kohale kapitalistlikus maailmas.

Riigi militariseerimisega kaasneb maksude kasv, hindade tõus ning reaktsiooni edasine pealetung töötajate elulistele õigustele ja huvidele. Elukallidus on SFV-s kõrgem kui enne sõda. Lääne-Saksamaa ametiühingute arvutuste kohaselt tõusis korteriüür 1960. a. suuremas osas ehitustest 16—38% ning neelab seega $^1/_3$ tööliste ja teenistujate palgast. 1961. a. jaanuaris oli SFV-s 400 000 töötut.

Saksa Föderatiivne Vabariik on 10 Lääne-Saksamaa landi föderatsioon. Riigipeaks on president (H. Lübke). Seadusandlikku võimu teostab föderaalne parlament, mis koosneb Bundestagist (alamkoda) ja Bundesrat'ist (landidekoda). Täidesaatev võim kuulub Ministrite Kabinetile, mille eesotsas on kantsler K. Adenauer (Kristlikdemokraatlik Liit).

Poliitilised parteid: *Kristlikdemokraatlik Liit* — monopolistliku kapitali ja suurmaaomanike valitsev partei, tihedalt seotud katoliku kirikuga; *Kristliksotsiaalne Liit* — tegutseb käsikäes Kristlikdemokraatliku Liiduga; *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — reformistlik partei; *Vaba Demokraatlik Partei* — kuulub valitsuse koalitsiooni,

esindab osa tööstus- ja kaubandusringkondade, peamiselt kesk- ja väiketööstu rite, kaupmeeste ja käsitööliste huve; *Ülesaksamaaline Partei* — Lääne-Saksamaa kodanluse revanšistlikult häälestatud natsionalistlike ringkondade partei. Militaristliku poliitika vastu astuvad välja *Sakslaste Liit* ja *Saksa Rahuliit.*

Ametiühingukeskus — *Saksa Ametiühingute Koondis,* kus peamistel juhtivatel kohtadel on sotsiaaldemokraadid.

Paljusid demokraatlikke organisatsioone ning progressiivseid poliitika- ja ühiskonnategelasi kiusatakse taga. *Saksamaa Kommunistlik Partei,* kes võitleb töötajate huvide eest, kuulutati 1956. a. augustis väljaspool seadust olevaks (partei Keskkomitee esimene sekretär on M. Reiman). Peale Saksamaa Kommunistliku Partei on SFV-s keelatud üle 200 demokraatliku organisatsiooni ja koondise, kes taotlevad Saksamaa arenemist rahu ja demokraatia teed mööda, sõprust ja koostööd rahvaste ning riikide vahel. Hoolimata repressioonidest, mida rakendatakse rahupooldajate suhtes, võitlevad Lääne-Saksamaa töötajad aktiivselt rahu eest, Saksa militarismi taassünni vastu, oma eluliste huvide eest.

SAN MARINO

Riik Euroopas Apenniini poolsaarel. Teda ümbritseb Itaalia territoorium. **Territoorium** — 61,6 *km*². **Rahvaarv** — 15 000 (1959). **Pealinn:** San Marino — 2000.

Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on põllumajandus; domineerivad nisu- ja maisikülvid. Iga-aastane teraviljasaak — 4000—5000 *t.* Levinud on viinamarjakasvatus ja aiandus. Kaevandatakse ehituskivi. Riigi tähtsamateks sissetulekuallikateks on turism ja postmarkide trükkimine. Itaalia maksab San Marinole iga aasta 150 milj. liiri, mille eest San Marino on kohustatud mitte kasvatama tubakat, mitte valmistama piiritust ning mitte välja laskma oma raha.

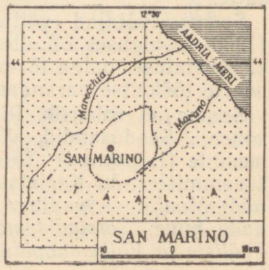

San Marino on vabariik. Seadusandlik võim kuulub

ühekojalisele parlamendile — Suurele Peanõukogule, kes valib 6 kuuks riigipea ja valitsuse juhi — 2 kaptenit-regenti.

Peamised poliitilised parteid: *Sotsialistlik Partei, Kristlikdemokraatlik Partei, Sotsiaaldemokraatlik Partei. San Marino Kommunistlikku Parteisse* kuulub ca 1500 inimest; peasekretär — E. Gasperoni.

Ametiühingukoondised: *San Marino Töökonföderatsioon, San Marino Töötajate Ametiühingute Konföderatsioon.*

SOOME

Riik Põhja-Euroopas. **Territoorium** — 337 000 *km²*. **Rahvaarv** — 4 479 000 (1961); soomlased, rootslased, laplased. **Pealinn:** Helsingi — 462 000 (1961). Suuremad linnad: Turu, Tampere.

Soome on industriaal-agraarmaa. Peamised tööstusharud: metsa- ja puidutööstus, metallide töötlemine, laevaehitus, samuti masinaehitus, mäetööstus, toidu- ja maitseainete tööstus (liha, piim, kala jne.), tekstiili- ja keemiatööstus. 1960. a. toodeti paberit ja pappi 1 978 000 *t*, saematerjale 1 360 000 standardit, elektrienergiat 8,7 mljr. *kWh*. Juhtivaks põllumajandusharuks on piimakarjakasvatus (1960. a. — ca 2 milj. veist, 432 000 siga, 340 000 lammast). Põlluharimisel on kõrvaline tähtsus. Arenenud on kalapüük. Põhja-Soome elanikud tegelevad põdrakasvatusega ja jahipidamisega, kasvatavad hinnalisi karusloomaliike (naaritsad, hõbe- ja sinirebased). Soomes on tootmise kontsentratsioon võrdlemisi kõrgel tasemel. Nii on keemia-, tubaka-, paberi-, tselluloosi- ja papitööstuses suurem osa tootmisest koondunud 20 perekonna kätte.

Soome töötajad võitlevad tööpuuduse likvideerimise (1960. a. alguses oli üle 64 000 töötu) ja täieliku tööga kindlustatuse, palga tõstmise, sotsiaalse seadusandluse ja noorte töökaitse parandamise eest.

Soome on vabariik. Riigipeaks on president (U. Kekkonen). Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele parlamendile (Eduskund). Täidesaatvat võimu teostab valitsus (peaminister A. Karjalainen). Peamised poliitilised parteid: *Maaliit* — valitsev partei, esindab jõukate talupoegade huve; *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — reformistlik; *Tööliste ja Väikemaapidajate Sotsiaaldemokraatlik Liit* —

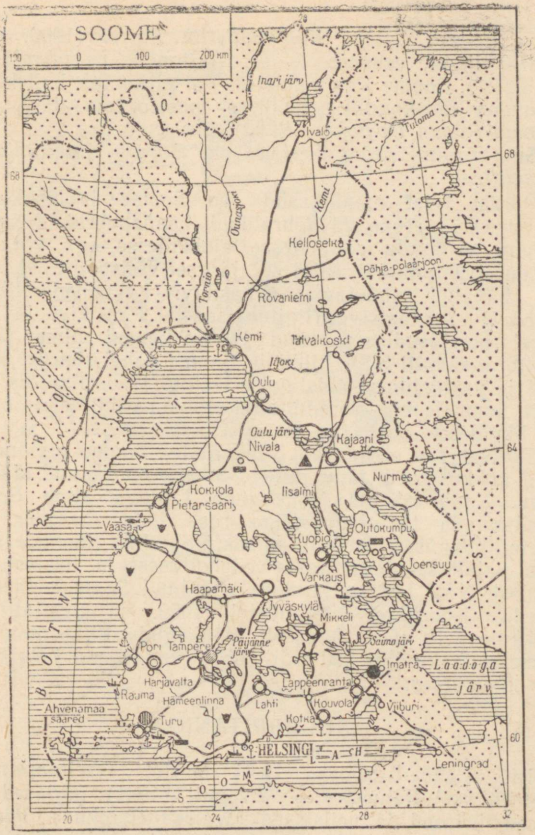

on opositsioonis Sotsiaaldemokraatliku Partei parempoolse juhtkonnaga; *Soome Rahvapartei* — esindab osa suur- ja väikekodanlust ning ametnikke; *Rootsi Rahvapartei* — rootsi vähemusrahvusest suurkodanluse ja väikekodanlike kihtide partei; *Rahvuslik Koalitsioonipartei* — kaitseb suurkodanluse ja maaomanike huve. Töörahva

huvé kaitseb *Soome Kommunistlik Partei* (1960. a. ca 50 000 liiget, esimees — A. Aaltonen, peasekretär — V. Pessi). Soome Kommunistlik Partei kuulub kollektiivse liikmena ühiskondlik-poliitilisse massiorganisatsiooni — *Soome Rahva Demokraatlikku Liitu.*

Suurim ametiühingukeskus on *Soome Ametiühingute Keskliit.*

Pärast Teist maailmasõda on Soome ja Nõukogude Liidu vahel arenenud sõbralikud, heanaaberlikud suhted. Soome ei kuulu sõjalistesse blokkidesse ega võta osa võidurelvastumisest. Riigi sõjajärgset välispoliitilist kurssi on hakatud nimetama «Paasikivi—Kekkoneni liiniks» (Soome silmapaistva riigitegelase J. Paasikivi ja tema järel presidendiks saanud U. Kekkoneni nime järgi). 1948. a. sõlmiti NSV Liidu ja Soome vahel sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise leping. 1956. a. andis NSV Liit Soomele tagasi renditud Porkkala-Uddi territooriumi ja likvideeris seal oma mereväebaasi.

Tähtsat osa etendavad Nõukogude—Soome majanduslikud kokkulepped, tänu millele Soome on saanud stabiilse turu. Kaubavahetus Nõukogude Liiduga aitab Soomel kindlustada töötajaid tööga reas tööstusharudes, eriti metallitööstuses. Samuti annab NSV Liit Soomele suure osa vajalikust teraviljast, vedelkütusest ja teistest kaupadest, NSV Liit on korduvalt andnud Soomele laenu ja krediiti soodsatel tingimustel. 1959. a. kirjutati alla kokkuleppele, mille kohaselt Nõukogude Liit andis Soomele kaubakrediiti 500 milj. rubla (vana kursi järgi) suuruses summas.

SUURBRITANNIA

Riik Lääne-Euroopas Briti saartel. **Territoorium** — 244 100 *km*². **Rahvaarv** — 52,7 milj. (1961); inglased, šotlased, iirlased ja ueilslased (Wales'i elanikud). **Pealinn:** London — koos eeslinnadega 8,2 milj. (1961). Suuremad linnad: Birmingham, Glasgow, Liverpool, Manchester.

Suurbritannia on metropoliks Briti Impeeriumile, mis on loodud Inglise kodanluse sajandeid kestnud koloniaalekspansiooni tulemusena. Pärast visa rahvuslikku vabadusvõitlust saavutasid sõltumatuse Briti Impeeriumi kuulunud Birma, India, Nigeeria ja teiste maade rahvad. Suurbritannia on Rahvaste Ühenduse (varem asumaadena Briti Impeeriumi kuulunud maade koondis) keskus. Suur-

britannia valduses on ikka veel asumaad, nagu Gambia, Põhja-Borneo jt.

Suurbritannia on kõrgeltarenenud industriaalmaa. Põllumajandusega tegeleb ainult 4,2% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Tööstustoodangu üld-

mahult on Suurbritannia teisel kohal kapitalistlikus maailmas (Ameerika Ühendriikide järel). 1960. a. tuli Suurbritannia arvele 9,4% kapitalistliku maailma tööstustoodangust (1948. a. — 11,2%). Tööstuses on suur tähtsus nii vanadel tööstusharudel (kivisöe kaevandamine, metallurgia, tekstiilitööstus, laevaehitus), mis hakkasid arenema XVIII saj. lõpul ja XIX saj., kui ka uutel tööstusharudel (elektrotehnika-, auto-, lennuki-, keemiatööstus), mis tekkisid XX saj. 1955. a. alates võis riigi majanduses täheldada seisakut, ent 1959. a. ja 1960. a. alguses leidis aset mõningane elavnemine. Kuid rida tööstusharusid (kaevandamine, tekstiili-, õmblus-, nahatööstus) on ikka veel seisaku olukorras. 1960. a. toodeti 197 milj. *t* sütt, 16 milj. *t* malmi, 24,7 milj. *t* terast, 1,8 milj. autot, 137 mljr. *kWh* elektrienergiat.

Põllumajandus (juhtivad harud — liha- ja piimakarjakasvatus ja linnukasvatus) ei rahulda täielikult riigi vajadusi toiduainete osas. Osa toiduaineid veetakse sisse. Suurbritannia on maailmas üks esimesi kalapüügi alal (ca 1 milj. *t* aastas).

Kasutades Suurbritannia rahalisi raskusi (1960. a. oli väliskaubanduse defitsiit 879 milj. naelsterlingit), on Ameerika Ühendriikide monopolid tunginud Suurbritannia majandusse ja nõrgendanud tema positsioone Briti Impeeriumi maades. Inglismaa arvele langeb 47% kõigist Ameerika otsestest erakapitali mahutustest Euroopas. Viimastel aastatel peavad Suurbritannia monopolistlikud koondised ägedat konkurentsivõitlust Lääne-Saksamaa monopolidega.

Suurbritannia on Põhja-Atlandi bloki, Lääne-Euroopa Liidu, CENTO ja SEATO liige. Riigi sõjalised kulutused 1960/61. a. riigieelarves olid 1637 milj. naelsterlingit. Relvastatud jõud on varustatud aatomi- ja vesinikurelvaga ning keskmise tegevusraadiusega ballistiliste raketidega. Hoolimata üldsuse protestist lubas Suurbritannia valitsus esimesena NATO riikidest rajada oma territooriumil Ameerika raketibaase, lubas ehitada Sotimaal baase Ameerika aatomi-allveelaevade jaoks ning andis Lääne-Saksamaa bundesveeri käsutusse kasarmud ja polügoonid oma territooriumil.

Ametlikel andmeil on Inglise suurkodanluse valduses, kes moodustab ainult 1% riigi iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast, 56% natsionaalsest rikkusest. 1960. a. ulatusid kapitalistlike kompaniide kasumid 5,8

mljr. naelsterlingini. Samal ajal tõusevad maksud, korteriüür, elukallidus. 1960. a. oli Inglismaal ca 400 000 töötut. Inglise tööministeeriumi andmeil toimus riigis 1960. a. 2800 streiki, millest võttis osa 819 000 töölist. Streikide tagajärjel kaotati 3 024 000 tööpäeva.

Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriik on konstitutsiooniline (parlamentaarne) monarhia (kuningriik). Seadusandlik võim kuulub kuningale ja parlamendile, mis koosneb Lordide Kojast (ülemkoda, enamik liikmeid on pärilikud lordid) ja Alamkojast, mille valib elanikkond. Suurbritannia riigipeaks on ametlikult kuningas (kuninganna Elisabeth II). Tegelikult on võim koondunud Ministrite Kabineti kätte, mis moodustatakse valitsevate parteide liidritest. Peamised poliitilised parteid: *Konservatiivne Partei* (väljendab monopolistliku kodanluse ja maa-aristokraatia huve, võitis 1959. a. oktoobris toimunud parlamendivalimistel, partei liider — H. Macmillan, kes juhib valitsust); *Leiboristlik Partei* (allub sotsiaalreformistide ideelisele mõjule ja juhtimisele). Mõningane mõju on kodanlikul *Liberaalsel Parteil.* Järjekindlaks töörahva huvide eest võitlejaks on *Suurbritannia Kommunistlik Partei* (üle 30 000 liikme). Partei esimees — F. Stanley, partei Täitevkomitee peasekretär — J. Gollan.

Ametiühinguorganisatsioonid on ühinenud *Briti Ametiühingute Kongressi,* üksikud selle koondise ametiühingud kuuluvad kollektiivse liikme õigustega Leiboristlikku Parteisse.

ŠVEITS

Riik Kesk-Euroopas. **Territoorium** — 41 300 *km*². **Rahvaarv** — 5 415 000 (1960); elanikkond kõneleb kohalikku saksa (72%), prantsuse (21%) ja itaalia murret. **Pealinn**: Bern — 164 000 (1960). Suuremad linnad: Zürich, Basel, Genf.

Šveits on kõrge kapitalistliku arenemistasemega maa. Tema majandus baseerub põhiliselt välismaalt sisseveetaval toorainel ja kütusel. Tähtsamad tööstusharud: metallide töötlemine, masinaehitus, kella-, tekstiili- ja toiduainete tööstus. Kellade tootmisel (kaasa arvatud mehhanismid — ca 43 milj. aastas) on ülemaailmne tähtsus. Põllumajandus (peamiselt piimakarjakasvatus) etendab

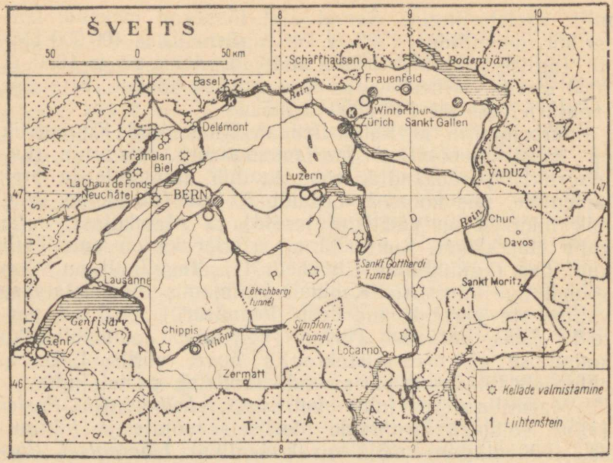

teisejärgulist osa ega rahulda riigi vajadusi toiduainete osas. Suurt tulu toovad välismaa turistid.

Šveitsis on saavutatud tootmise ja kapitali kõrge kontsentratsioon. Kolmel suurel pangal («Swiss Credit Bank», «Société de Banque Suisse», «Union de Banques Suisses»), kes tegutsevad käsikäes monopolistlike ettevõtetega, on otsustav mõju riigi majandus- ja poliitilises elus.

Arvukatel linna-väikekodanluse kihtidel tuleb konkureerida trustide, suurettevõtete ja universaalkauplustega, mis käib neil üle jõu. Talurahva sissetulekud katavad hädavaevalt tootmiskulud. Paljud talupojad lahkuvad maalt, müüvad oma maa elumajade või tootmishoonete ehitamiseks.

Välispoliitikas hoiab Šveits täielikku neutraliteeti. Kuigi Šveits ei ole ÜRO liige, kuulub ta mitmesse ÜRO spetsialiseeritud organisatsiooni.

Šveits on vabariik, koosneb 22 kantonist. Riigipeaks on president (P. Chaudet), kes samaaegselt juhib valitsust (Föderaalnõukogu). Parlament (Föderaalkogu) koosneb Rahvusnõukogust ja Kantonite Nõukogust. Valitsuse valib parlament. Valimisõigus on ainult meestel (ainult kahes kantonis ka naistel).

Poliitilised parteid: *Radikaaldemokraatlik Partei* — kodanlik partei; *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — reformistlik partei; *Konservatiivne Katoliiklik Partei* — kodanlik-klerikaalne partei; *Talupoegade, Käsitööliste ja Linnakodanike Partei* ning *Sõltumatute Partei* — väikekodanlikud parteid. Töötajate huve kaitseb *Sveitsi Tööpartei* (peasekretär E. Woog).

Ametiühinguorganisatsioonid: *Sveitsi Ametiühingute Koondis; Riigiasutuste ja Riigiettevõtete Ametnike Koondis; Sveitsi Liitude ja Teenistujate Koondis* jt.

TAANI

Riik Loode-Euroopas, hõlmab suure osa Jüüti poolsaarest ja rühma ümberkaudseid saari (Själland, Fyn jt.), samuti Bornholmi saare (Balti meres). Taanile kuuluvad ka Fär-saared ja maailma suurim saar Gröönimaa (Atlandi ookeanis). **Territoorium** — 43 000 *km²* (põhi-Taanimaa, kaasa arvatud Bornholmi saar). **Rahvaarv** — 4,6 milj. (1960); taanlased (üle 98%), sakslased, rootslased, norralased. **Pealinn:** Kopenhaagen, koos eeslinnadega — 1 247 000 (1958).

Taani on kõrge kapitalistliku arenemistasemega agraar-industriaalmaa. Tema põllumajanduse aluseks on loomakasvatus, mis annab peamiselt ekspordiks võid (toodang 1960. a. — 167 000 *t*), juustu (110 000 *t*), piima (5,4 milj. *t*), liha, peekonit, kodulinde, mune. 1959. a. oli Taanis 3,4 milj. veist, 6. milj. siga ja 26,5 milj. kana. Põllumajandussaadused moodustavad ca 50% Taani ekspordist. Taani külas domineerivad kulaklikud suurmajapidamised.

Suur tähtsus riigi majanduses on tööstusel. 1958. a. töötas tööstuses ca 315 000 töölist ja teenistujat. Juhtivad tööstusharud on toidu- ja maitseainete tööstus, tekstiili-, õmblus-, jalatsitööstus ja masinaehitus. Laevaehitus toodab nii sise- kui välisturu jaoks. (Taani laevatehastes on ehitatud rida laevu NSV Liidule.) Maavarade poolest on Taani vaene. Seal ei leidu kivisütt, naftat ega metallimaake.

Taani majanduse nõrgaks küljeks on see, et kaupade import ületab ekspordi. Tööstuses etendab tähtsat osa väliskapital (Ameerika, Inglise, Lääne-Saksa).

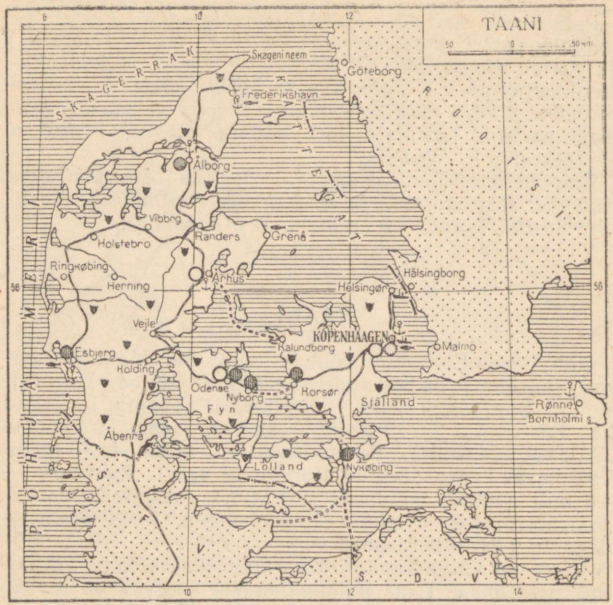

Viimastel aastatel on suurenenud maksud. 1958/59. a. moodustas tulumaks 2097 milj. krooni (1957/58. a. — 1971 milj.). Toiduainete hinnad on sõjaeelse, 1935. aastaga võrreldes tõusnud rohkem kui 2,5-kordselt. Korteriüür on tõusnud 9,6% võrra. Elamuehitus on vähenenud. Suvel on ilma tööta ca 30 000—40 000 inimest, talvel aga 120 000—150 000. 1961. a. aprillis toimus Taanis streik, mis on üks suuremaid riigi ajaloos. Streigist võttis osa 150 000 inimest.

Taani kuulub Põhja-Atlandi blokki (NATO). NATO liikmeks oleku ajal on Taani sõjalised kulutused kasvanud peaaegu 3-kordselt. 1961. a. moodustasid otsesed sõjalised kulutused 153 milj. dollarit (1949. a. — 52 milj.). Gröönimaal asuvad Ameerika Ühendriikide sõjaväebaasid ja radarseadmed.

Taani valitsus ei ole andnud nõusolekut paigutada oma territooriumile tuumarelvi ja seadeldisi rakettide väljasaatmiseks. Kuid ta pole ka ära ütelnud riigile hädaohtlikust sõjalisest koostööst Saksa Föderatiivse Vabariigiga.

Taani on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas (Frederik IX), kes teostab seadusandlikku võimu koos ühekojalise parlamendi — Folketingiga. Täidesaatev võim kuulub kuningale, kelle nimel seda teostab valitsus. Peamised poliitilised parteid: *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — reformistlik partei; *Venstre* (pahempoolne) — esindab maakodanluse huve; *Konservatiivne Rahvapartei* — finants- ja tööstuskodanluse partei; *Radikaalne Partei* — väikekodanluse, osa haritlaskonna ja mõnede talurahvakihtide partei. Töörahva huvisid kaitseb järjekindlalt *Taani Kommunistlik Partei* (esimees — K. Jespersen).

Suurim ametiühingukeskus on *Taani Ametiühingute Keskkoondis*, kus juhtivatel kohtadel on sotsiaaldemokraadid.

TŠEHHOSLOVAKKIA

Riik Kesk-Euroopas. **Territoorium** — 127 900 *km²*. **Rahvaarv** — 13 742 000 (1961); 66% tšehhid ja 28% slovakid. **Pealinn:** Praha — 997 000 (1960). Suuremad linnad: Brno, Bratislava.

1945. a., pärast Tšehhoslovakkia vabastamist fašistlikest röövvallutajatest, tulid võimule jõud, kes kerkisid esile rahvuslik-demokraatliku revolutsiooni käigus. Kontrrevolutsioonilise vandenõu purustamisega 1948. a. veebruaris sai kodanlus täielikult lüüa ja Tšehhoslovakkia rahvas hakkas ehitama sotsialismi. Praegu on vabariigis loodud sotsialismi alused ja Tšehhoslovakkia on astunud arenenud sotsialistliku ühiskonna ehitamise ajajärku. 1960. a. juulis nimetati Tšehhoslovakkia Vabariik ümber Tšehhoslovakkia Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Tšehhoslovakkia on tööstuslikult arenenumaid maid maailmas. Juhtiv tööstusharu on masinaehitus (traktorid, vedurid, elektrimootorid, autod, lennukid, tööpingid jne.). 1960. a. toodeti 58,4 milj. *t* pruunsütt ja ligniiti, 6 768 000 *t* terast, 4 696 000 *t* malmi, 24,4 mljr. *kWh* elektrienergiat. Kergetööstuse harudest on tähtsamad tekstiili-, jalatsi-, klaasi- ja portselanitööstus. 1960. a. ületas Tšehhoslo-

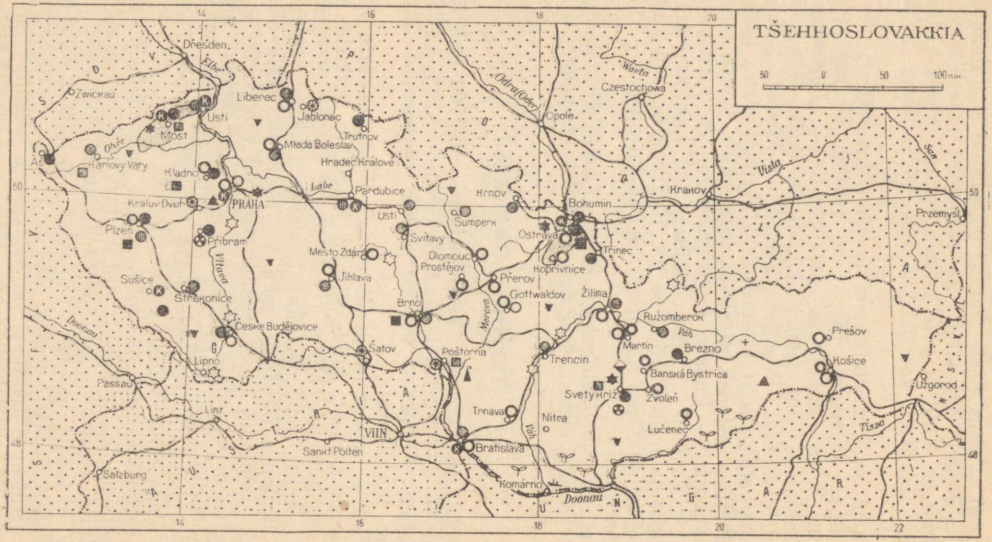
TŠEHHOSLOVAKKIA
50 0 50 100 mm
Dřesden
Elbe
Zwickau
Liberec
Jablonec
Trutnov
Mlada Boleslav
Hradec Králové
Ústí
Most
Ohře
Karlovy Vary
Kladno
Kraluv Dvůr
PRAHA
Labe
Pardubice
Pizeň
Příbram
Vltava
Sušice
Strakonice
Mesto Zdár
Jihlava
Ústí
Svitavy
Sumperk
Krnov
Opole
Odra (Oder)
Warta
Częstochowa
Bohumín
Ostrava
Třinec
Kopřivnice
Olomouc
Prostějov
Přerov
Gottwaldov
Žilina
Brno
Morava
Česke Budějovice
Lipno
Passau
Linz
Šatov
Poštorna
Trencín
Ružomberok
Váh
Martin
Brezno
Banská Bystrica
Svetý Kříž
Zvoleň
Lučenec
Prešov
Košice
Užgorod
Tisza
Trnava
Nitra
Bratislava
Komárno
Doonau
VIIN
Sankt Pölten
Salzburg
Krakov
Visla
San
Przemyśl
14
16
18
20
22
50
48

vakkia tööstustoodang rohkem kui 4-kordselt kodanliku perioodi kõige kõrgema taseme — 1937. a. taseme. Tšehhoslovakkia on peamiste toodanguliikide valmistamiselt iga elaniku kohta ette jõudnud Prantsusmaast ja Inglismaast. Kivi- ja pruunsöe kaevandamiselt iga elaniku kohta on ta ees Ameerika Ühendriikidest, Lääne-Saksamaast ja Prantsusmaast, terase tootmiselt Inglismaast, Rootsist, Prantsusmaast ja Lääne-Saksamaast. Tšehhoslovakkias on sotsialismi materiaal-tehniline baas põhiliselt rajatud.

Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Vabariik on põhiliselt lahendanud sotsialistliku ülesehitustöö ühe tähtsama ülesande — põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise. Sotsialistlik sektor hõlmas 1960. a. 88% kogu maast. Põllumajandus on saavutanud rahvavõimu aastail tähelepanuväärset edu. Teravilja (üle 22 *ts* hektarilt) ja mõnede teiste kultuuride saagikus ületab praegu Euroopa keskmise taseme. Ajavahemikus 1948—1960 kasvas veiste arv peaaegu $^1/_3$ võrra ja sigade arv rohkem kui 2-kordselt. Loomade produktiivsuselt on Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Vabariik ees paljudest Euroopa arenenud kapitalistlikest maadest.

Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi rahva elatustase on praegu märksa kõrgem, kui see oli kapitalismi ajal, ja kõrgem kui reas arenenud kapitalistlikes maades. Ajavahemikus 1948—1960 suurenes natsionaalne tulu 2,5-kordselt. Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi elanikkonna haridustase on kõrge, kõrgemate koolide arv on kasvanud 13-lt 50-ni. Järk-järgult minnakse üle 40—42-tunnilisele töönädalale.

1960. a. novembris võttis Rahvuskogu vastu seaduse rahvamajanduse arendamise kolmanda viie aasta plaani kohta aastaiks 1961—1965. Kolmas viie aasta plaan on arenenud sotsialistliku ühiskonna ehitamise rahvamajandusplaan, mille täitmise käigus luuakse eeldused üleminekuks kommunismi ehitamisele. Tööstustoodangu maht suureneb viisaastaku jooksul rohkem kui 1,5-kordselt, masinaehituse toodangu maht aga 83% võrra, põllumajanduslik tootmine kasvab 23%. Nisu saagikus tõuseb kuni 27 tsentnerini hektarilt. Natsionaalne tulu suureneb viisaastaku aastail 42% võrra.

Sotsialistliku riigi Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on Rahvuskogu, kes valib oma koosseisust presiidiumi ja presidendi. Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi president on

A. Novotný. Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi kõrgeimaks täidesaatvaks organiks on valitsus. Valitsuse esimees — V. Široký.

Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi juhtivaks ja suunavaks jõuks on *Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei*, asutatud 1921. a., 1,6 milj. liiget (1960). Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär on A. Novotný.

Laiad rahvahulgad on ühinenud *Tšehhide ja Slovakkide Rahvusrindesse*, keda juhib kangelaslik tööline klass ja tema avangard — Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei. Rahvusrindesse kuuluvad peale Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei veel *Rahvapartei*, *Sotsialistlik Partei* ja teised parteid, kes toetavad sotsialismi ehitamise programmi, samuti *Revolutsiooniline Ametiühinguliikumine*, Noorsooliit ja teised töörahva organisatsioonid.

UNGARI

Riik Kesk-Euroopas. **Territoorium** — 93 000 *km*². **Rahvaarv** — 10 milj. (1960). **Pealinn:** Budapest — 1 807 000 (1959). Suuremad linnad: Miskolc, Debrecen, Szeged.

Kuni rahvavõimu kehtestamiseni valitses Ungaris reaktsiooniline kodanlik-feodaalne režiim. Riigi majanduses etendas tähtsat osa väliskapital, mis kontrollis tähtsamaid tööstusharusid. Põllumajanduses olid tugevad feodaalsed igandid.

1945. a., pärast Ungari vabastamist fašistlikest orjastajatest Nõukogude armee poolt, kehtestati riigis rahvademokraatlik kord. Viidi läbi põhjalikud sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused ning saavutati suurt edu tööstuses ja põllumajanduses. 1956. a. oktoobris organiseerisid reaktsioonilised elemendid rahvusvaheliste imperialistlike jõudude aktiivsel toetusel kontrrevolutsioonilise mässu, selleks et hävitada Ungaris rahvavõim ja taastada kodanlik-feodaalne režiim. See sisemise ja rahvusvahelise kontrrevolutsiooni kallaletung nurjus. Ungari Sotsialistliku Töölispartei juhtimisel, Nõukogude Liidu ja kõigi sotsialismileeri maade abiga parandasid Ungari töötajad kiiresti kontrrevolutsiooni poolt tekitatud haavad ning on saavutanud suurt edu sotsialistlikus ülesehitustöös.

Sotsialistlik majandusvorm on saanud valitsevaks tööstuses, transpordis, kaubanduses, krediidiasjanduses ja

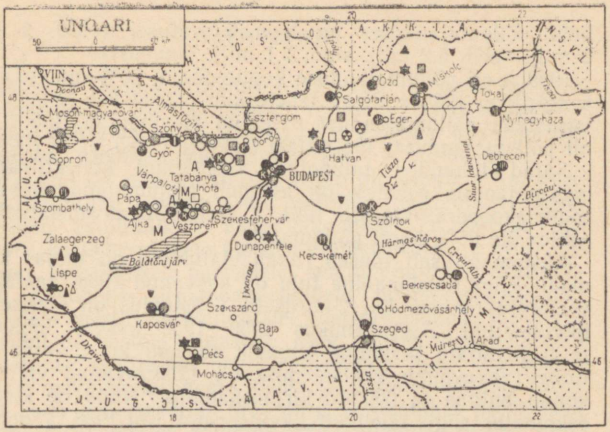

panganduses. 1960. a. oli sotsialistliku sektori osatähtsus Ungari tööstuses 97,4%. Tööstustoodangu üldmaht oli suurenenud 1960. aastaks 1938. aastaga võrreldes peaaegu 5-kordselt, tööstuse osatähtsus kogu rahvamajanduses kasvanud 42 protsendilt 71 protsendini. On rajatud ajakohane rasketööstus, on tekkinud uued tööstusharud: masinaehitus, kuullaagritööstus, elektrotehnikaseadmete tööstus. Kui tööstuse aasta keskmine kasvutempo oli perioodil 1920—1945 1%, siis rahvavõimu aastail on tööstustoodang aasta jooksul kasvanud keskmiselt 11% võrra. 1959. a. andis tööstus üle 54% natsionaalsest tulust.

Rasketööstuse arvele tuli 1959. a. 63% kogu tööstustoodangu mahust. 1960. a. toodeti sütt 26,5 milj. *t* (peaaegu 3 korda rohkem kui 1938. a.), elektrienergiat 7,6 mljr. *kWh* (1938. a. — 1,4 mljr. *kWh*), alumiiniumi 49 500 *t* (1938. a. — 1300 *t*), malmi sulatamine kasvas aastail 1938—1960 3,7-kordselt, terase sulatamine peaaegu 3-kordselt.

Ungari peamiseks põllumajandusharuks on maaviljelus. Peamised teraviljakultuurid on nisu (1959. a. — 1 909 000 *t*) ja mais (3 558 000 *t*). Kasvatatakse suhkrupeeti. Levinud on köögiviljakultuurid — sibul, pipar, hernes jt. Arenenud on viinamarjakasvatus ja veinivalmistamine (aastas ca 3 milj. *hl* lauaveini, sealhulgas kuulus tokai-vein). Tähtis

koht põllumajanduses on loomakasvatusel (1959. a. — 2 milj. veist, 6,2 milj. siga, 2,1 milj. lammast).

1959. a. oli põllumajanduse kogutoodang 20% suurem kui saagirikkal 1938. a. Suurt tähelepanu pööratakse sellele, et varustada põllumajandust paremini masinatega. 1960. a. oli põllumajanduses üle 40 000 traktori (1935. a. — 7000).

Sajad tuhanded talupojad, veendunud kollektiivsete suurmajandite eelistes, on astunud põllumajanduslikesse tootmiskooperatiividesse. 1961. a. mais hõlmas sotsialistlik sektor üle 95% kogu põllumaast.

Süstemaatiliselt tõuseb rahva elatustase nii linnas kui maal. Riigi natsionaalne tulu on kasvanud 1938. aastaga võrreldes rohkem kui 2-kordselt. Tööpuudus on alatiseks likvideeritud. Ajavahemikus 1950—1959 kasvas tööliste ja teenistujate keskmine kuupalk rohkem kui 2-kordselt. Enne rahvavõimu kehtestamist oli täiskasvanud elanikkonna hulgas ca 600 000 kirjaoskamatut. Nüüd on kirjaoskamatus riigis täielikult likvideeritud. Kui 1938. a. õppis keskkoolides 52 000 õpilast, siis 1959/60. õppeaastal oli see arv 204 400; üliõpilaste arv on kasvanud 11 700-lt 34 300-ni.

1960. a. viidi lõpule riigi majanduse arendamise kolme aasta plaani täitmine. Uued perspektiivid avas vabariigi töötajaile Ungari Sotsialistliku Töölispartei VII kongress, mis toimus 1959. a. Kongress püstitas ülesande — suurendada tööstustoodangut 1965. aastaks 1958. aastaga võrreldes 83—87% võrra ja põllumajandustoodangut 1954.—1958. aastaga võrreldes 30—32% võrra. Selle programmi edukas täitmine on tähtsaks etapiks Ungari töörahva võitluses sotsialismi ülesehitamise lõpuleviimise eest.

Sotsialistliku riigi Ungari Rahvavabariigi kõrgeimaks võimuorganiks on Riigikogu. Kõrgeimaks riigivalitsemisorganiks on Revolutsiooniline Tööliste ja Talupoegade Valitsus (Ministrite Nõukogu). Ungari Rahvavabariigi Presiidiumi esimees on I. Dobi, Ungari Revolutsioonilise Tööliste ja Talupoegade Valitsuse esimees on J. Kadar.

Ungari rahva juhtivaks ja suunavaks jõuks on *Ungari Sotsialistlik Töölispartei*, kes on vankumatult ustav marksismi-leninismi õpetusele ja proletaarse internatsionalismi printsiipidele. Partei ridadesse kuulub 478 000 inimest. Ungari Sotsialistliku Töölispartei Keskkomitee esimene sekretär on J. Kadar. Ungari Sotsialistliku Töölispartei juhtimisel tegutsevad massiorganisatsioonid — *Isamaa Rahvarinne, ametiühingud* jt.

VATIKAN

Linnriik Rooma (Itaalia) territooriumil, rooma-katoliku kiriku pea — Rooma paavsti residents. **Territoorium** — 44 *ha*. **Rahvaarv** — ca 1000 (1959); Vatikani asutuste teenistujad. Ametlike dokumentide keel — ladina keel.

Vatikan on rooma-katoliku kiriku ideoloogiline ja organisatsiooniline keskus. Oma poliitika teostamisel toetub Vatikan katoliiklikule vaimulikkonnale (ca 400 000 inimest), rohkearvulistele kloostriordudele (üle 1,2 milj. inimese), katoliiklikele parteidele, ametiühingutele, «Katoliikliku Aktsiooni» organisatsioonidele, noorsoo-organisatsioonidele, kristlikele ühingutele, heategevuslikele, kultuuri-, misjoni- ja teistele asutustele ning kaitseb monopolistliku kodanluse poliitiliste organisatsioonide huve. Ta toetab kõige reaktsioonilisemaid jõude ja organisatsioone, kasutab usku demokraatia- ja progressivaenulikel poliitilistel eesmärkidel, võitleb kommunistliku liikumise vastu. Vatikani laialdane misjonitöö asumaades ja sõltuvates riikides on suunatud rahvaste rahvusliku vabadusliikumise vastu. Vatikan, kes oli palju aastaid seotud fašistlike riikidega, on hakanud pärast Teise maailmasõja lõppu rahvusvahelise poliitika küsimustes üha rohkem orienteeruma Ameerika Ühendriikide imperialistlike ringkondade järgi, kes teda heldelt finantseerivad. Vatikan on seotud monopolide ja pankadega ning tal on tohutud kapitalid, mida hinnatakse 12 miljardile dollarile, ja suuri maavaldusi.

Vatikani peale — Rooma paavstile (alates 1963. a. — Paul VI) — kuulub kõrgeim seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim. Paavst nimetab kardinalide kolleegiumi, kes täidab konsultatiivseid funktsioone.

ASIA

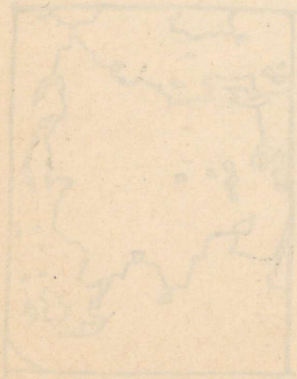

Aasia on kõige suurem maailmajagu. Tema territoorium on 43 980 000 *km*², rahvaarv (1960. a.) 1 709 milj. (57,5% maakera elanikkonnast).

Aasia maad on arenenud erinevat teed mööda. Paljudel Aasia riikidel oli omal ajal rikkalik rahvuslik kultuur, mille juured ulatuvad tagasi iidsesse minevikku. Kuid feodaalse killustatuse tagajärjel jäid need maad majanduslikus suhtes Lääne-Euroopa riikidest maha ega suutnud vastu panna kolonisaatoritest vallutajatele. XVIII—XIX sajandi jooksul, mõningatel juhtudel isegi varem, langesid peaaegu kõik Aasia maad koloniaalröövi ja -orjuse ohvriks.

Kõik imperialistlikud riigid võlgnevad oma praeguste rikkuste eest suurel määral Aasiale, kust nad on kokku röövinud tohutuid varandusi. Imperialism tõi aga Aasia rahvastele sundtöö ja viletsuse, nälja ja kirjaoskamatuse, katastroofilised epideemiad, rahvusliku ja inimväärikuse ennekuulmatu mõnitamise.

Teise maailmasõja eel oli $^{9}/_{10}$ Aasia maade elanikkonnast koloniaalses või poolkoloniaalses sõltuvuses Jaapanist, Inglismaast, Prantsusmaast, Ameerika Ühendriikidest, Hollandist ja Portugalist.

Aasia rahvad ei ole kunagi suutnud leppida orjastamisega. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul hakkas nende rahvuslik vabadusliikumine tohutu jõuga arenema, muutus organiseeritumaks ja otsustavamaks. Hoolimata imperialistide julmadest repressioonidest ja

massilistest tapmistest kasvas see aastast aastasse. Pärast Teist maailmasõda varises häbiväärne ja kuritegelik koloniaalsüsteem Aasia kontinendil kokku. Aasia rahvaste rahvuslikule vabadusliikumisele aitas paljus kaasa Saksa fašismi ja Jaapani militarismi purustamine, Hiina revolutsiooni võit ja sotsialistliku maailmasüsteemi kujunemine.

Aasia kaasaegne poliitiline kaart on kujunenud välja nende muutuste tulemusena, mis toimusid paljude Aasia riikide poliitilises olukorras peamiselt pärast Teist maailmasõda.

Osa Aasia riike, kes võitsid endale vabaduse pärast Teist maailmasõda, kuuluvad nüüd sotsialistlikku maailmasüsteemi. Need on Hiina Rahvavabariik, Korea Rahvademokraatlik Vabariik, Vietnami Demokraatlik Vabariik. Juba varem oli asunud sotsialismi ehitamise teele Mongoolia Rahvavabariik. Tuginedes uue ühiskondliku korra eelistele, kõigi sotsialistlike riikide, eelkõige Nõukogude Liidu vennalikule abile ja sõbralikule koostööle, on sotsialismi teele asunud Aasia riigid saavutanud suurt edu majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös. Aasia rahvademokraatiamaade nagu kõigi teistegi sotsialistlike riikide rahvamajandusplaanides kuulub põhiline koht sotsialistlikule industrialiseerimisele ning põllumajanduse sotsialistlikule ümberkorraldamisele koopereerimise alusel. 1949. aastaga võrreldes oli tööstuslik tootmine Hiina Rahvavabariigis 1959. aastaks kasvanud 13-kordselt, Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis 6-kordselt. Põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine on lõpule viidud Hiina Rahvavabariigis, Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis ja Mongoolia Rahvavabariigis; 1960. a. lõpuks kuulus Vietnami Demokraatlikus Vabariigis 75,9% maast sotsialistliku sektori majanditele. Sotsialistlikud ümberkorraldused tagavad sotsialistlike riikide rahvamajanduse kiire arenemise. Nende eeskuju innustab ja õpetab kõiki rahvaid, kes likvideerivad kolonialismi rasket pärandit.

Peale NSV Liidu liiduvabariikide ja rahvademokraatlike riikide on Aasias kümneid suuri ja väikesi riike, kus valitsevad kapitalistlikud ning feodaal-kapitalistlikud suhted. Neis elab ligikaudu $^1/_3$ maakera elanikkonnast. Ka need maad hakkavad rahvusvahelises elus üha aktiivsemat osa etendama.

India, Indoneesia, Afganistan, Birma, Kambodža, Tseilon ja rida teisi Aasia riike esinevad nüüd maailma areenil sõltumatute riikidena, kaitstes visalt oma õigust ise-

seisvale sise- ja välispoliitikale. Poliitilise vabaduse kättevõitmine on endiste asumaade ja poolasumaade rahvaste täieliku sõltumatuse esimeseks ja ülitähtsaks eelduseks. Kuid selline sõltumatus nõuab majanduslikku iseseisvust. Ometi paljud Aasia maad, kes olid pikka aega olnud ainult tooraineripatsiks väikesele koloniaalriikide grupile, kannavad oma õlgadel majandusliku mahajäämuse rasket koormat. Isegi Indias, Aasia mittesotsialistlike riikide hulgas tööstuslikult enamarenenud maal, on terasetoodang iga elaniku kohta ligikaudu 94 korda väiksem kui Inglismaal ja 132 korda väiksem kui Ameerika Ühendriikides.

Tootlike jõudude madal arengutase põhjustab paratamatult vaesust ja viletsust. Aasia majanduslikult nõrgalt-arenenud riikides piirdub iga elaniku kohta tulev keskmine aastane tulu ÜRO andmete põhjal tühise summaga — 60 dollariga.

Aasia mittesotsialistlike riikide võitlus majandusliku mahajäämuse vastu on seda raskem, et paljudes nendest kontrollivad Euroopa ja Ameerika kapitalistlikud monopolid seniajani suurt osa tööstusest, põllumajandusest ja väliskaubandusest. Näiteks hoiavad Ameerika ja Inglise-Hollandi kapitalistid koos Prantsuse kapitalistidega enda käes üle 90% nafta tootmisest Lähis- ja Kesk-Idas. Malaias on rahvusliku majanduse põhiharud kaheteistkümne suure välismaise kompanii käes.

«Tänapäeva kolonialismi peamiseks kantsiks on Ameerika Ühendriigid,» öeldakse kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise avalduses. «Imperialistid eesotsas Ameerika Ühendriikidega teevad meeleheitlikke jõupingutusi, et uute meetoditega ja uutes vormides jätkata endiste asumaade rahvaste koloniaalset ekspluateerimist. Monopolid püüavad hoida enda käes majandusliku kontrolli hoobasid ja poliitilist mõju Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades. Nende jõupingutuste eesmärgiks on säilitada endisi positsioone vabanenud maade majanduses ja vallutada uusi positsioone majandusliku «abistamise» sildi all, tõmmata vabanenud maid sõjalistesse blokkidesse, luua neis sõjalise diktatuuri režiim ja asutada sõjaväebaase.»

Noored Aasia riigid võitlevad visalt selle eest, et likvideerida väliskapitali omavoli, et saavutada majanduslik sõltumatus, tõsta laiade elanikkonna kihtide elatustaset. Nende rahvad on omaenda kogemuste najal veendunud,

et ilma rahvusliku tööstuse loomiseta on võimatu kindlustada majanduslikku ning järelikult ka poliitilist sõltumatust, ja nad on asunud sellele teele.

Nendes Aasia riikides, kus valitsus teostab rahvuslikele huvidele vastavat poliitikat, on välja töötatud majanduse arendamise programmid pikemaks ajavahemikuks. Indias, Indoneesias, Iraagis, Tseilonis, Birmas, Kambodžas ja mitmes teises mittesotsialistlikus riigis on juba tehtud mõningaid edusamme rahvusliku tööstuse loomisel.

Tähtsat osa Aasia mittesotsialistlike riikide majanduse ja kultuuri tõstmisel, kogu nende arenemises on etendanud Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike riikide omakasupüüdmatu abi. «Meile on mõistetavad ja lähedased nende rahvaste huvid ja püüdlused, kes võitlevad kolooniaalikke vastu, sõltumatuse, rahvusliku majanduse arendamise ja elatustaseme tõstmise eest,» ütles N. S. Hruštšov, esinedes 5. märtsil 1960 Moskva töötajate miitingul pärast sõprusvisiiti Kagu-Aasia maadesse. «Ja mida rohkem rahvaid asub sellele teele, mida rohkem nad arendavad oma majandust, seda tugevamaks muutuvad jõud, kes võitlevad kolonisaatorite ja imperialistide vastu, rahvastevaheliste võrdõiguslike suhete eest, vastastikuse abistamise eest majanduse ja kultuuri arendamisel, rahu eest kogu maailmas.»

Kui imperialistid muudavad oma majanduslikud suhted nõrgaltarenenud maadega šantaaži ja väljapressimise objektiks, siis sotsialistlikud riigid ei seo oma abi mingisuguste orjastavate tingimustega majanduslikus, sõjalises ja poliitilises suhtes. Nad abistavad siiralt ja omakasupüüdmatult noori riike nende rahvusliku tööstuse rajamisel, imperialistidest täieliku sõltumatuse saavutamisel.

Paljud Aasia mittesotsialistlikud riigid teostavad positiivse neutraliteedi poliitikat, mis oma olemuselt vastab erineva ühiskondliku süsteemiga riikide rahuliku kooseksisteerimise üllastele põhimõtetele. Nad annavad vastulöögi agressorite visadele katsetele tõmmata neid ühel või teisel teel Ameerika imperialistide poolt kokkuklopsitud sõjalistesse rühmitustesse (NATO, SEATO, CENTO). Ida rahvaste ühtsus võitluses rahu eest ja kolonialismi vastu väljendus ja kindlustus 24 Aasia ja Aafrika riigi ajaloolisel konverentsil Bandungis (Indoneesia) 1955. a. Selle konverentsi otsuseid tunnustas kogu progressiivne inimkond. Koos sotsialismileeri maadega astuvad Aasia sõltumatud riigid kindlalt välja imperialistlike suurriikide

agressiivse kursi vastu, selle eest, et kõik teravad rahvusvahelised küsimused lahendataks rahulikul teel, et kindlustataks rahu ja rahvaste julgeolek. On kätte jõudnud uus ajalooperiood, kus Ida rahvad võtavad aktiivselt osa kogu maailma saatuse otsustamisest, ajalooperiood, mille saabumist kuulutas ette V. I. Lenin.

Arvestades Aasia rahvaste pidevalt kasvavat osatähtsust kogu inimkonda puudutavates küsimustes, tõstis Nõukogude Liit päevakorda küsimuse suurte Aasia riikide kaasatõmbamisest maailma suurriikide valitsuste juhtide nõupidamistele, nendele ÜRO-s teiste suurriikidega võrdsete tingimuste loomisest.

Rääkides Nõukogude delegatsiooni tööst ÜRO Peaassamblee XV istungjärgul, ütles N. S. Hruštšov: «Kui varem, ÜRO loomise perioodil, nimetati viit suurriiki — Ameerika Ühendriike, Nõukogude Liitu, Hiinat, Inglismaad ja Prantsusmaad, siis nüüd on suurriikide nimestik loomulikult märksa laienenud. Muidugi ei saa praegu, võttes sellesse nimestikku Prantsusmaa ja Inglismaa, jätta välja Indiat ja Indoneesiat, — ma ei hakkagi enam rääkima Rahva-Hiina õiguste taastamisest.»

Nende riikide kõrval, kes lähevad sõltumatu, iseseisva arenemise teed, eksisteerib Aasias ka niisuguseid riike, kes liiguvad edasi teist, hukatuslikku ja ohtlikku teed mööda. Seda võib näiteks öelda Iraani, Pakistani, Tai ja Filipiinide kohta, kes on mässitud Ameerika Ühendriikidega sõlmitud orjastavate majanduslike ja sõjaliste lepingute võrku. Nendes riikides ajavad reaktsioonilised ringkonnad rahvuslikele huvidele vastukäivat poliitikat, mis on meelepärane agressiivsetele imperialistlikele jõududele.

Pakistanis, Jaapanis, Filipiinidel ja mitmes teises Aasia riigis asuvad Ameerika Ühendriikide sõjaväebaasid, mis seab nende maade rahvad väga suurde ohtu.

Aasia riigid, kes on sõlminud Ameerika Ühendriikidega kahepoolsed sõjalised kokkulepped, peavad selle eest kallilt maksma. Nende majandus on allutatud militariseerimisele, mis suurendab rahva viletsust. On küllaldane märkida, et Iraani, Pakistani, Tai ja Filipiinide sõjalised kulutused moodustavad 50—70% riigieelarvest. Filipiinide endine president Carlos Garcia iseloomustas oma maa olukorda järgmiselt: «Nähtavasti ei ole maailmas ühtegi teist iseseisvat riiki, kus välismaalaste kontroll oleks nii laialdane ja üldine nagu meie maal. Tegelikult muudab

niisugune olukord meie iseseisvuse pilkeks ja mõttetuseks. Aga seniks, kui see püsib, jääme me paljus suhtes asumaaks.»

Võitluseks rahvusliku vabadusliikumise vastu Aasiamaades moodustati 1954. a. agressiivne sõjaline blokk SEATO ja 1955. a. CENTO.

Iraani, Pakistani ja teiste Ameerika Ühendriikide poolt kokkuklopsitud sõjaliste blokkide liikmesriikide valitsused otsivad väljapääsu ummikust, kuhu neid on viinud nende enda militariseerimispoliitika, mis on andnud nende rahvuslikud loodusvarad ekspluateerida, täpsemalt öeldes riisuda välismaisele, peamiselt Ameerika kapitalile. Väliskapital takistab nende maade rahvusliku tööstuse arenemist ning suurendab nende majanduslikku sõltuvust imperialistlikest riikidest. Iseloomulik fakt selles suhtes: välismaiste kaupade sissevedu Iraani ületab viimastel aastatel väljaveo peaaegu 4,5-kordselt.

Ameerika majanduslik «abi» on tegelikult vaid vahend, mille abil nõrgaltarenenud maad orjastatakse ja lülitatakse sõjalistesse blokkidesse. Niisugust «abi» andes abistavad Ameerika Ühendriikide monopolistid iseennast. Sel teel turustavad nad oma seismajäänud toidu- ja tööstuskaupu, pumbates välja valuutat. Abi sildi all tungivad Ameerika monopolid sügavale nõrgaltarenenud maade majandusse, et allutada see oma ülevõimule, ning pidurdavad rahvusliku tööstuse arenemist.

Ameerika imperialistidest sõltuvate maade elanikkonna laiade kihtide materiaalne olukord halveneb iga aastaga, tõusevad toidukaupade ja tarbeesemete hinnad, kasvab tööpuudus, suurenevad maksud.

Kuid Iraani, Pakistani, Tai, Jaapani ja teiste Aasia maade rahvad, kus reaktsioonilised ringkonnad on asunud sõjalisse sobingusse Ameerika Ühendriikide imperialistidega, võitlevad üha intensiivsemalt rahu ja rahvuslike huvide eest.

Militarismi vastu ja rahvusliku sõltumatuse eest võitlejate esiridades on kommunistid. 1960. a. oli Aasia mittesotsialistlikes riikides ligikaudu 2,5 miljonit kommunisti (1939. a. — üle 20 000, välja arvatud need maad, mis kuuluvad nüüd sotsialistlikku süsteemi; 1957. a. — üle 1,7 miljoni).

Aasias eksisteerib veel väikesi maid või territooriume, mis on koloniaalses või poolkoloniaalses sõltuvuses imperialistlikest suurriikidest. Nende hulka kuuluvad näiteks

Aden, Omaan, Katar, Saravak, Brunei ja teised. Imperialistlikud suurriigid peavad visalt kinni oma Aasia asumaadest, röövides nende loodusvarasid ning kasutades neid eelpostidena oma agressiivsetes taotlustes Aasia maade vastu. Kuid pole kaugel aeg, kus häbiväärne koloniaalsüsteem lõplikult maha maetakse. Asumaade rahvad peavad väsimatult kangelaslikku võitlust oma vabaduse ja sõltumatuse eest. Rahvuslik vabadusliikumine Aasia asumaades, samuti ka Aafrikas ja Ladina-Ameerikas, leiab kaasatundmist ja toetust kogu vabadustarmastava inimkonna poolt, mis on selle võitluse edu pandiks.

Nõukogude Liit, olles ustav kõigi rahvaste võrdsuse ja enesemääramise leninlikele printsiipidele, esitas ÜRO Peaassamblee XV istungjärgule läbivaatamiseks asumaadele ja nende rahvastele sõltumatuse andmise deklaratsiooni projekti, mis nägi ette rahvaste koloniaalse rõhumise süsteemi viivitamatut kaotamist.

See deklaratsioon võeti Aasia, Aafrika, Ladina-Ameerika rahvaste ja kogu progressiivse inimkonna poolt vastu tohutu entusiasmiga ning sai asumaade ja sõltuvate riikide rahvastele tegevusprogrammiks.

14. detsembril 1960 võttis Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee vastu deklaratsiooni asumaadele ja nende rahvastele sõltumatuse andmise kohta, mille projekti esitasid Aafrika ja Aasia maad. Selles projektis kajastusid Nõukogude deklaratsiooniprojekti põhiprintsiibid. Imperialistlikud riigid eesotsas Ameerika Ühendriikidega püüdsid kõigiti takistada asumaadele ja nende rahvastele sõltumatuse andmise deklaratsiooni vastuvõtmist. Kuid kõik nende katsed olid asjatud.

Kolonialismi vastu suunatud deklaratsiooni vastuvõtmine Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee poolt, mis toimus Nõukogude Liidu initsiatiivil, annab veenvalt tunnistust sellest, et kolonialismi täielik kokkuvarisemine on vältimatu ning et koloniaalrežiimi kõigi vormide täielikku ja lõplikku likvideerimist dikteerib kogu ajaloolise arenemise käik.

ADEN

Suurbritannia valdus (alates 1839) Araabia poolsaare lõunaosas. Koosneb asumaast (Adeni linn, Kuria-Muria saared, Perimi ja Kamarani saar) ning Idaprotektoraadist (Hadramaut, Sokotra saar ja teised vürstkonnad) ja Lääneprotektoraadist (araabia vürstkonnad — sultanaadid). Asumaa **territoorium** — 200 *km*², protektoraatide

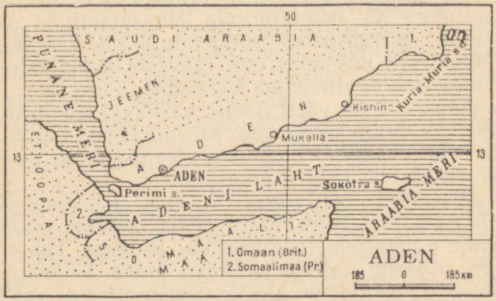

territoorium — 290 000 *km*². **Rahvaarv** asumaal — 155 000 (1960), protektoraatides — 650 000; peamiselt araablased. **Administratiivne keskus:** Aden — 32 500 (1955).

Elanikkonna peamisteks tegevusaladeks on soola tootmine, kalapüük, karjakasvatus, põlluharimine (hirss, kohv, puuviljad, puuvill); asumaal aga töö sadamas ja naftapuhastustehases. Maa kuulub feodaalidele ja suguharude aristokraatidele ning seda harivad peamiselt talupojad-pooleteramehed.

Asumaad valitseb Inglise kuberner, kelle juures asub Seadusandlik Nõukogu.

Protektoraatides valitsevad Inglise residendid. Nominaalselt on araabia vürstkondade eesotsas vürstid. 1959. a. moodustas Suurbritannia valitsus Araabia Emiraatide Föderatsiooni (Lõuna-Araabia Emiraatide Föderatsioon), kuhu kuulub peamiselt rida Lääneprotektoraadi vürst-

kondi. Adeni sadamast ida pool on alustatud föderatsiooni pealinna Ittihad City ehitamist. Föderatsiooni moodustamine kutsus esile elanikkonna vastupanu. Inglise võimud püüavad kasutada föderatsiooni rahvusliku vabadusliikumise mahasurumiseks. Patriootlik organisatsioon *Lõuna-Araabia Liiga* võitleb protektoraatide araabia vürstkondade enesemääramise õiguse eest. Ametiühingukoondis — *Adeni Ametiühingute Kongress.*

Adeni territooriumile on rajatud suured Inglise sõjaväebaasid — lennu- ja mereväebaasid.

Vastavalt 1934. a. lepingule peavad Suurbritannia ja Jeemen koos otsustama Jeemeni ja Lääneprotektoraadi vahelise piiri küsimuse. Laiendades föderatsiooni ja esitades plaani selle kohta, et anda Adenile nn. omavalitsus ning samaaegselt ühendada protektoraadid ja asumaa, loodab Inglismaa säilitada siin oma ülevõimu.

AFGANISTAN

Riik Kesk-Aasia edelaosas. **Territoorium** — 650 000 *km*². **Rahvaarv** — 13,1 milj. (1959), sellest ca 2 milj. nomaadid; ca 50% afgaanid, tadžikid, hesaarid jt. **Pealinn:** Kabul — 310 000 (1958).

Terve sajandi pidas Afganistani rahvas visa võitlust Inglise imperialistide vastu, kes püüdsid jõuga alistada Afganistani oma koloniaalülevõimule. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon avaldas suurt mõju rahvusliku vabadusliikumise arenemisele Afganistanis. 1919. a. kuulutati Afganistan sõltumatuks riigiks. Nõukogude valitsus tunnustas esimesena Afganistani riiklikku sõltumatust (mais 1919). Veebruaris 1921 sõlmisid Vene NFSV ja Afganistan sõpruslepingu.

Majanduse aluseks on põllumajandus (sellega tegeleb üle 85% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast), milles tähtsat osa etendab ränd- ja poolrändkarjakasvatus, peamiselt lambakasvatus (1960. a. — 22 milj. lammast ja kitse, nendest ca 6 milj. karakulli lammast ja ca 8 milj. karakulli kitse). Veetakse välja suurel hulgal karakullnahka (üle 2 milj.). Kasvatatakse teravilja ja aedvilja. Ligikaudu 40% haritavast maast niisutatakse. 75% maast kuulub mõisnikele, kõrgematele ametnikele, kaupmeestele, samuti riigile ja kirikule. 70% talurahvast on vähese maaga ja maata talupojad, kes on

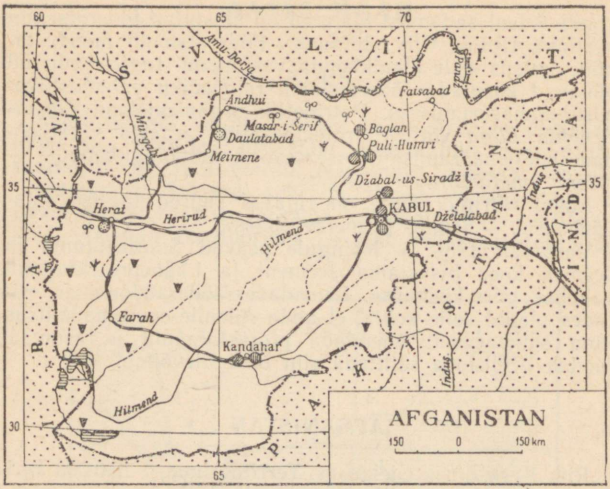

feodaalses sõltuvuses mõisnikest ning on sunnitud maad rentima. Tööstusettevõtteid on vähe (peamiselt tekstiilivabrikud). Laialdaselt on arenenud kodukäsitöö, eriti vaibakudumine.

Afganistani valitsus astub samme rahvusliku majanduse arendamiseks, eriti riikliku sektori osas, ergutab erakapitalimahutusi (peamiselt töötlevas tööstuses), kasutab välismaist finantsilist ja tehnilist abi. Täideti riigi majanduse arendamise esimene viie aasta plaan (1956/57—1960/61) ja töötati välja teine viie aasta plaan. Afganistani abistavad sotsialistlikud riigid (NSV Liit, Tšehhoslovakkia, Poola). Nõukogude spetsialistide abiga on ehitatud rida ettevõtteid, näiteks mehhaniseeritud leivakombinaat, asfaltbetooni- ja autoremonditehas Kabulis, elevaator Puli-Humris. Viimastel aastatel on Afganistanis saavutatud edu hariduse alal. Kuid riigi elule avaldavad veel mõju feodaalsuhete igandid majanduses ja sugukondliku korra jäänused igapäevases elus.

Afganistan on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on padišahh (kuningas — Muhammed Zahir-šahh). Peaminister on Muhammed Jussuf. Parlament koosneb Rahva-

nõukogust ja Senatist (kuni 60 senaatorit, keda nimetab kuningas eluajaks). Tähtsamate küsimuste otsustamiseks kutsub kuningas kokku suguharude esindajate ja teiste tähtsate isikute nõupidamise — Suure Džirga. Parteisid ja ametiühinguid Afganistanis ei ole.

Afganistani valitsus hoiab rahvusvahelisel areenil positiivset neutraliteeti ja teostab rahuarmastavat poliitikat.

BAHREIN

Vürsti-(šeigi-)riik Bahreini saarestikus Pärsia lahes, Suurbritannia protektoraat (alates 1861). Bahreini saartele pretendeerivad Saudi Araabia ja Iraan, kes peab saari oma territooriumi osaks. **Territoorium** — 598 *km*². **Rahvaarv** — 147 000 (1960), peamiselt araablased, on ka iraanlasi, indialasi, aafriklasi ja eurooplasi. **Administratiivne keskus** ja sadam: Manama — 62 000 (1959).

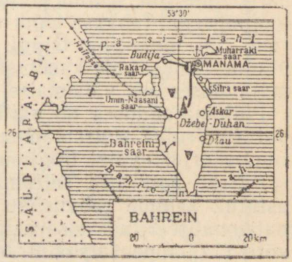

Bahreini saared on rikkad nafta poolest (varud — 27,2 milj. *t*; 1959. a. toodeti 2,2 milj. *t*). Naftatööndus ja naftatöötlemistehas (võimsus üle 10 milj. *t* aastas) kuuluvad Ameerika kompaniile «Bahrain Petroleum». Kasvatatakse datli- ja kookospalme, viinamarju, tsitrusvilju jt. Bahreini saarte piirkonnas asuvad maailmakuulsad pärlimadalikud. Inglismaaga sõlmitud lepingu (1934) põhjal kuulub kõrgeim võim nimeliselt Bahreini saarte šeigile, tegelikult aga valitseb Bahreini Inglise poliitiline resident. Bahreinile on rajatud Inglise ja Ameerika sõjaväebaasid.

1959. a. loodi *Bahreini Rahvuslik Vabastusrinne*, mis taotleb sõltumatust ja koostööd araabia maadega.

BIRMA

Riik Kagu-Aasias Indo-Hiina poolsaare loodeosas. **Territoorium** — 678 000 *km*². **Rahvaarv** — 21 527 000 (1961);

birmalased (ca 15 milj.), kareenid, kaiad, šanid, katšiinid, tšiinid, monid jt. **Pealinn:** Ranguun — 800 000 (1959).

Birma on vana kultuurimaa. XIX saj. õnnestus Inglismaal kolme anastussõja käigus (1824—1825, 1852—1853 ja 1885) vallutada Birma ja muuta ta oma asumaaks. Tohutut kahju tekitasid Birma rahvamajandusele ka Teine maailmasõda ja Jaapani okupatsioon (1942—1945). Birma rahva rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena astus Birma 4. jaanuaril 1948 välja Briti Impeeriumi koosseisust ja ta kuulutati sõltumatuks föderatiivseks vabariigiks nimetusega Birma Liit.

Birma sai kolonisaatoritelt päranduseks mahajäänud agraarse majanduse. Üle 70% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast tegeleb põllumajandusega. Peamine põllumajanduskultuur on riis (75% väljaveost, saak 1959/60. a. — 7 milj. *t*). Riisi kasvatatakse peamiselt Alam-Birmas. Eksporditakse ka tiikpuud (hinnaline puiduliik, 75% maailmatoodangust). Kasvatatakse seesamit, maapähklit, kaunvilju ja puuvilla. Tööstuses domineerivad harud, mis on seotud põllumajandusliku tooraine ümbertöötamisega. Tehakse tööd nafta (varud — 12 milj. *t*), volframi, plii, inglistina, tsingi, hõbeda jt. maakide, samuti rubiinide leiukohtade kasutuselevõtmiseks. Tähtis koht Birma majanduses on välismaisel (peamiselt Inglise) kapitalil.

Põllumajanduses on säilinud tugevad feodalismi igandid (mõisnike suurmaaomand, liigkasuvõtmine, maa rentimine orjastavatel tingimustel, agrotehnika madal tase).

Pärast poliitilise sõltumatuse saavutamist on Birmas astutud samme rahvusliku majanduse arendamiseks. On natsionaliseeritud siseveetransport, mitmed tööstusettevõtted (kompensatsiooni maksmisega). Riigile kuuluvad raudteed, side, väliskaubandus ja rahandus. Suurenenud on rahvusliku riikliku ja erakapitali osatähtsus; on loodud Inglise—Birma segakompaniid, kus suur tähtsus on rahvuslikul kapitalil. Majanduse arendamise nelja aasta plaan (1956—1960) nägi ette põllumajanduse, metsamajanduse ja mäetööstuse eelisarendamist. Töötati välja uus nelja aasta plaan (1960—1964). On astutud samme põllumajanduse arendamiseks.

Vastavalt 1947. a. konstitutsioonile on föderatiivse vabariigi Birma Liidu peaks president. Kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on parlament, mis koosneb Saadikutekojast ja Rahvuste Kojast. Täidesaatvaks organiks on Ministrite Kabinet eesotsas peaministriga.

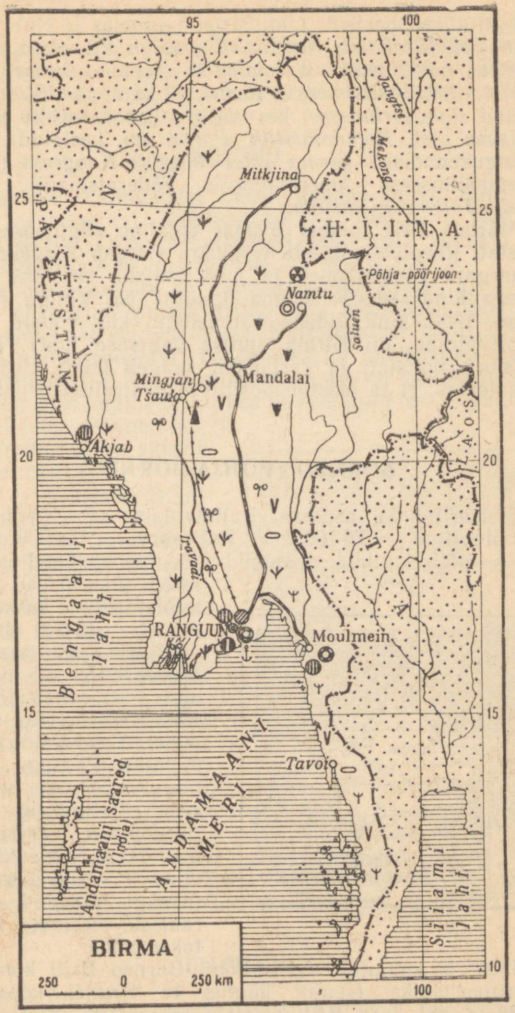
95
100
25
20
15
10
INDIA
PAKISTAN
HIINA
Jangtse
Mekong
Mitkjina
Namtu
Pöhja-pöörijoon
Saluen
Mandalai
Mingjan
Tšaul
Akjab
Irvadi
RANGUUN
Moulmein
Tavoi
Bengaali lahi
ANDAMAANI MERI
Andamaani saared (India)
Siiami lahi
BIRMA
250
0
250 km

Poliitilised parteid: *Liidupartei* (eesotsas U Nu), *Rahva Vabaduse Stabiilne Antifašistlik Liiga* (eesotsas parempoolsed sotsialistid), *Sotsialistlik Partei. Birma Töölispartei, Rahvaseltsimeeste Partei* jt. kuuluvad *Birma Ühinenud Rahvusrindesse,* kes võitleb demokraatlike jõudude ühtsuse eest. *Kommunistlik Partei* on keelatud. Ametiühingukoondised: *Birma Ametiühingute Kongress* (kuulub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni), *Birma Liidu Tööorganisatsioon.*

Märtsis 1962 toimus Birmas sõjaline riigipööre. Moodustati Revolutsiooniline Nõukogu (täidab kõrgeima võimuorgani funktsioone) ja uus valitsus eesotsas Birma armee kindralstaabi ülema kindral Ne Viniga (aastail 1958—1960, kuni üldiste valimisteni, kus võitsid U Nu poolehoidjad, oli Birma ajutise valitsuse juht). Konstitutsioon tühistati ja parlament saadeti laiali. Uus valitsus teatas, et ta teostab positiivse neutraliteedi poliitikat.

BORNEO (PÕHJA-BORNEO)

Suurbritannia asumaa Kalimantani saare põhjaosas. **Territoorium** — 76 100 *km*². **Rahvaarv** — 454 000 (1960); üle ²/₃ põliselanikud: dusuunid, murutid, badžaud jt.; hiinlased (üle 90 000) jt. **Administratiivne keskus:** Jesselton — 12 000 (1951).

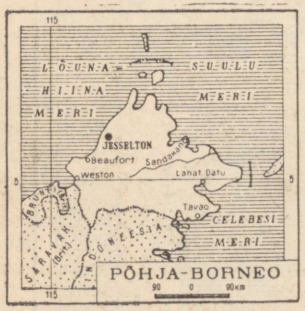

Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on maaharimine ja metsatööndus. Kasvatatakse riisi, saagot, maisi. Oma toiduainetest ei jätku. Peaaegu ¹/₃ tarbitavast riisist veetakse sisse (peamiselt Taist). Eurooplaste istandustes toodetakse kautšukit (peamine väljaveoartikkel), tubakat, kakaod. Mineraalseid ressursse kasutatakse vähe.

1881. a. kuulutati maa «Põhja-Borneo Briti kompanii» territooriumiks (senini kuulus ta Brunei koosseisu). 1888. a. sai tast Briti protektoraat. 1946. a. alates on

Põhja-Borneo Suurbritannia asumaa. Seal valitseb Inglise kuberner, kelle juures asuvad Seadusandlik ja Täidesaatev Nõukogu. Põhja-Borneos tugevneb koloniaalrežiimi vastane liikumine.

BRUNEI

Sultaniriik Kalimantani saare looderannikul, Suurbritannia protektoraat. **Territoorium** — 5800 *km*². **Rahvaarv** — 84 000 (1960); malailased (ca 50%), dajakid jt. **Administratiivne keskus:** Brunei — 16 000 (1955).

Majanduse aluseks on nafta tootmine (1960. a. — ca 5 milj. *t*), naftatööstuses töötab 75% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Naftatööstust kontrollivad Inglise naftamonopolid. Toodetakse ka looduslikku gaasi ja kautšukit. Üle 50% haritavast maast on kautšukiistanduste all, mis kuuluvad Inglise ettevõtjatele või kohalikele feodaalidele. Põllumajanduskultuuridest on suurim tähtsus riisil.

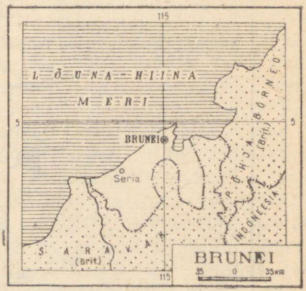

1888. a. kehtestas Suurbritannia Borneo üle oma protektoraadi. Enne seda valitses Brunei sultan peaaegu kogu praeguse Põhja-Borneo territooriumi (Borneo nimetus pärinebki sõna «Brunei» moonutatud kujust). 1959. aastani valitses sultaniriiki tegelikult Inglise resident, kes allus Saravaki kubernerile. 1959. a. septembris sõlmiti Inglise valitsuse ja sultan Omar Ali Saifuddini vahel kokkulepe, mille järgi residendi ametikoht asendati Inglise ülemkomissari ametikohaga, sultaniriigi õigusi sisepoliitika alal aga laiendati mõnevõrra. Bruneis on Seadusandlik Kogu. Kuid Inglise valitsus on säilitanud kontrolli sultaniriigi välissuhete, «kaitse» ja «sisemise julgeoleku» üle.

FILIPIINID

Riik Kagu-Aasias, asub rohkem kui 7000 Filipiini saarestikku kuuluval saarel. **Territoorium** — 299 400 *km*².

Rahvaarv — 27 456 000 (1960); rahvusgrupid — visaid (43%), tagalogid (20%) jt. **Pealinn:** Quezon City — 130 000 (1959). Suurim administratiivne ja kaubanduskeskus: Manila sadam (valitsuse asukoht) — 1,2 milj. (1959).

Filipiinid on agraarmaa. Kasvatatakse eksportkultuure: kookospalmi, suhkruroogu (1959. a. — 20 777 000 *t*), tubakat, abakat (manilla kanep — 99 000 *t*) jt. Oma maa tarbeks kasvatatakse riisi (3 564 000 *t*) ja maisi (944 000 *t*). Majanduses on säilinud feodalismi igandid. Üle poole haritavast maast kuulub mõisnikele, kirikule, välismaa ja kohalikele plantaatoritele. Üle miljoni talumajapidamistest on rendi- ja poolrendimajandid.

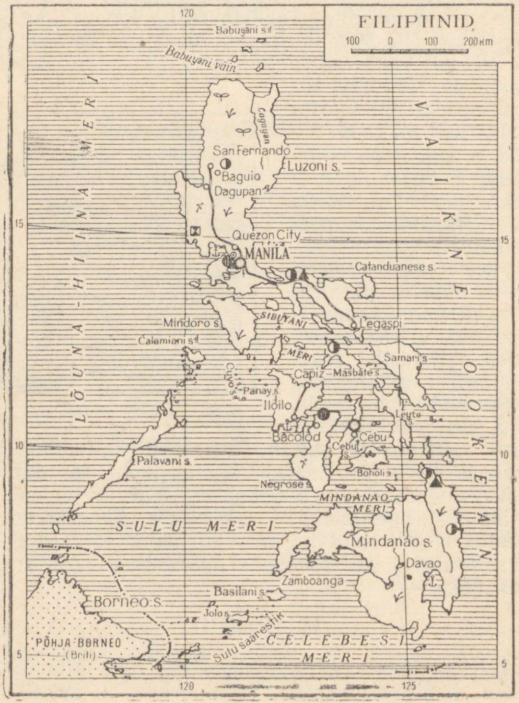

Tööstus on spetsialiseerunud peamiselt väljaveetava põllumajandusliku tooraine töötlemisele ja mõnede maavarade liikide (kuld, mangaani-, vase-, kroomi- ja rauamaak, elavhõbe) kaevandamisele. Mäetööstuse toodang veetakse peamiselt välja. Majanduses on tugevad positsioonid Ameerika kapitalil (1960. a. — ca 800 milj. dollarit). Kasvab Jaapani (üle 20 milj. dollari), Lääne-Saksamaa ja Briti monopolide aktiivsus.

Aastail 1565—1571 anastasid Hispaania kolonisaatorid suurema osa Filipiinidest, kuid mõned piirkonnad jäid alistamatuks kuni XIX sajandini. 1898. a. kukutati Hispaania ike ja moodustati Filipiini Vabariik. Hispaania—Ameerika sõja ajal 1898. a. maandusid Filipiinide territooriumil Ameerika väed, kellel õnnestus 1901. a. murda Filipiini Vabariigi armee vastupanu. Rahvusliku vabadusliikumise survel olid Ameerika Ühendriigid sunnitud 1934. a. välja kuulutama Filipiinide «autonoomia». Aastail 1942—1945 olid Filipiinid okupeeritud Jaapani imperialistide poolt. Pärast Teist maailmasõda, tingimustes, kus süvenes koloniaalsüsteemi kriis, kuulutati Filipiinid rahva vabadusvõitluse tulemusena 4. juulil 1946 vabariigiks. Ameerika Ühendriigid sundisid Filipiinidele peale kokkuleppe, mis garanteeris Ameerika monopolidele nende positsioonide säilimise Filipiini majanduses, allutas Filipiini relvastatud jõud faktiliselt Ameerika kontrollile ja andis Ameerika Ühendriikidele õiguse rajada Filipiinidel oma sõjaväebaase. Keelati kommunistliku partei ning mõnede teiste progressiivsete töölis- ja talupoegade organisatsioonide tegevus, kes nõudsid töötajate huvides demokraatlikke reforme. 1954. a. astusid Filipiinid agressiivsesse sõjalisse blokki SEATO. Filipiini laiades rahvakihtides kasvab liikumine töötajate olukorra parandamise, kõigi maadega sõbralike suhete arendamise ja Ameerika Ühendriikide sõjaväebaaside likvideerimise eest, Ameerika monopolide ülevõimu vastu.

Filipiinid on vabariik. Riigipeaks on president (D. Macapagal, Liberaalne Partei). Seadusandlik võim kuulub Kongressile (parlament), mis koosneb Senatist ja Esindajatekojast. President nimetab valitsuse ja juhib selle tegevust. Poliitilised parteid: *Natsionalistide Partei* — kodanluse ja mõisnike partei; *Liberaalne Partei* — väljendab mõisnike ning kaubandusliku ja tööstusliku suurkodanluse huve; *Demokraatlik Partei* — toetab Natsionalistide Parteid; *Rahvuslik Kodanikupartei* — mõningate

kodanluse ja mõisnike ringkondade ning elanikkonna keskkihtide partei. Töörahva huve kaitseb *Filipiini Kommunistlik Partei* (alates 1948. a. tegutseb illegaalselt). Filipiini ametiühingutesse kuulub üle 800 000 töölise. Suuremad ametiühingukoondised: *Filipiini Ametiühingute Nõukogu, Filipiini Vabade Töölisühingute Assotsiatsioon, Rahvuslik Töölisliit, Filipiini Tööliste Ühtsuse Liikumine, Vabade Tööliste Föderatsioon, Filipiini Tööliste Organisatsioon.*

HIINA

Riik Aasia mandri ida- ja keskosas. **Territoorium** — 9,6 milj. *km*². **Rahvaarv** — üle 656,6 milj. (1957); 94% — hiinlased, peale selle üle 50 mitmesuguse vähemusrahvuse. **Pealinn:** Peking — 4 milj. (1957). Suuremad linnad: Šanghai (6,9 milj.), Tianjin, Shenyang, Chongqing, Guangzhou.

Kuni rahvarevolutsiooni võiduni oli Hiina, suur iidse kultuuriga maa, poolkoloniaalses sõltuvuses imperialistlikest suurriikidest. Majanduslik ja kultuuriline mahajäämus oli tingitud sellest, et majanduses valitsesid feodalismi igandid ning Hiinat riisusid pikka aega välismaised imperialistid ja bürokraatlik kapital (Hiina kompradoorlik suurkodanlus, kes oli seotud välismaa monopolidega). Hiina rahvas võitles ennastsalgavalt rõhujate vastu. Hiina Kommunistlik Partei, mis asutati 1921. a., lõi vabadusvõitluse tules võimsa rahvavabastusarmee ning liitis kõik maa patriootlikud jõud Rahvademokraatlikku Ühisrindesse.

1. oktoobril 1949, pärast reaktsioonijõudude purustamist, kuulutati välja Hiina Rahvavabariik ja kehtestati demokraatlik rahva diktatuur, mis on üks proletariaadi diktatuuri vorme. Revolutsiooni võit avas tee uude ellu. Riigis viidi läbi suured majanduslikud ja sotsiaalsed ümberkorraldused, sealhulgas mõisnike maavalduse likvideerimine, kompradoorlikule suurkodanlusele kuuluvate ettevõtete, pankade, raudteede konfiskeerimine jne.

Väiismaa monopolide toetusel tegutsenud Guomindangi reaktsionääride kuritegeliku peremehetsemise ja pikaajaliste sõdade tagajärjeks oli sügav kriis kõigis Hiina majandusharudes. Rahvarevolutsiooni võidu eel (1949) oli kogu riigi tööstustoodang eelmiste aastate kõige kõrgema tasemega võrreldes 50% võrra väiksem. Põllumajandustoodang oli vähenenud peaaegu $^1/_3$ võrra. Kõik raudteed, kogu mere- ja jõetransport olid rivist väljas. Raharinglus

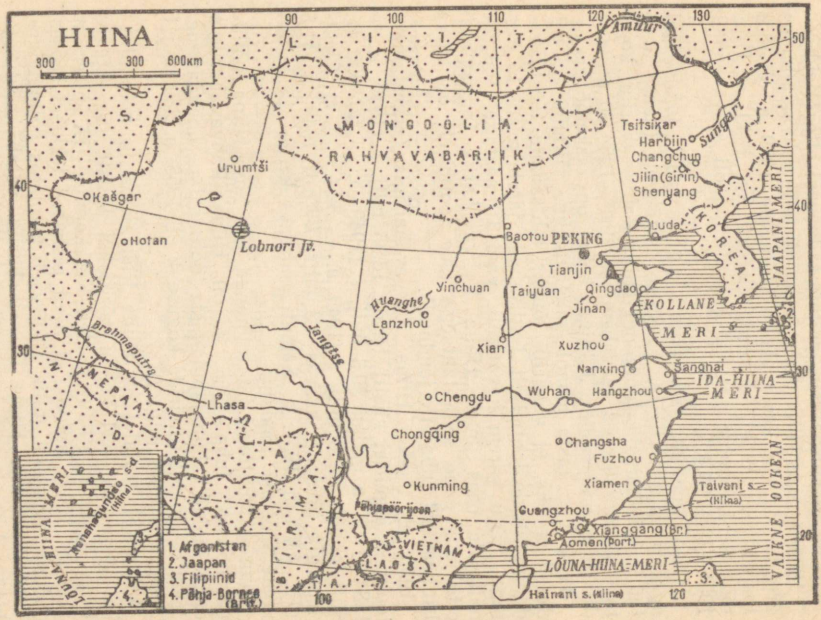
HIINA
300 0 300 600km
90
100
110
120
130
50
40
30
20
Amuur
Sungari
MONGOULIA
RAHVAVABARIIK
Urumtši
Kašgar
Hotan
Lobnori jv.
Tsitsikar
Harbiin
Changchun
Jilin (Girin)
Shenyang
Luda
KOREA
JAAPANI MERI
Baotou
PEKING
Tianjin
Yinchuan
Taiyuan
Qingdao
Jinan
KOLLANE
MERI
Huanghe
Lanzhou
Jangtse
Xian
Xuzhou
Nanking
Sanghai
IDA-HIINA
MERI
Brahmaputra
NEPAAL
Lhasa
Chengdu
Wuhan
Hangzhou
Chongqing
Changsha
Fuzhou
Kunming
Xiamen
Taivani s.
(Hiina)
Pähjaöörijoan
Guangzhou
Xianggang (Br.)
Aomen (Port.)
VIETNAM
LAOS
LÕUNA-HIINA-MERI
Hainani s. (Hiina)
VAIKNE OOKEAN
LÕUNA-HIINA MERI
Rahvaoundsa sd (Hiina)
1. Afganistan
2. Jaapan
3. Filipiinid
4. Pähja-Borneo (Brit.)

oli häiritud (ajavahemikus 1937 — august 1948 tõusid kaupade hulgihinnad Hiinas 4,8-kordselt).

1953. a. viidi Hiinas lõpule rahvamajanduse taastamine. Esimesel viisaastakul (1953—1957) algas Hiina Rahvavabariigi sotsialistlik industrialiseerimine. Loodi uusi tähtsaid tööstusharusid, ehitati sadu uusi ettevõtteid.

1958. a. asus Hiina Rahvavabariik teise rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani täitmisele. 1959. a. oli tööstustoodangu maht 13 korda suurem kui 1949. a. Hiina tööstuse keskmine aastane kasvutempo oli ajavahemikus 1951—1959 28,4%.

Hiina muutub järk-järgult agraarmaast industriaal-agraarseks suurriigiks. Tööstuse osatähtsus (kaasa arvatud kodutööonduslik tootmine) Hiina Rahvavabariigi kogutoodangus suurenes ajavahemikus 1949—1959 30 protsendilt 66,6 protsendini. Juhtival kohal on rasketööstus.

Teise viie aasta plaani ennetähtaegne täitmine lõi eeldused selleks, et vabariik jõuaks tähtsamate tööstustoodangu liikide tootmiselt Inglismaale järele mitte 15 aastaga, nagu varem kavandati, vaid 10 aastaga. Paljude näitajate osas jõuab Hiina Rahvavabariik Inglismaast ette juba enne seda tähtaega (söe tootmiselt on Hiina Inglismaast juba ette jõudnud).

1959. a. toodeti Hiina Rahvavabariigis (arvestamata tootmist algelisel viisil) terast 13,35 milj. *t* (1949. a. — 158 000 *t*) ja malmi 20,5 milj. *t* (1949. a. — 252 000 *t*). Sütt toodeti 347,8 milj. *t* (1949. a.— 32,4 milj. *t*). Elektrienergia toodang kasvas 4,3 mljr. *kWh*-lt 1949. a. 41,5 mljr. *kWh*-ni 1959. a. Samuti suurenes kerge- ja toiduainete tööstuse toodang.

Suured muutused on toimunud ka rahva-Hiina põllumajanduses. Juba 1956. a. oli Hiina Rahvavabariigis lõpule viidud talumajapidamiste tootmisalane ühendamine. Peamiste toidukultuuride kogusaak oli 1958. a. 250 milj. *t* (1949. a. — 108 milj. *t*).

Viimastel aastatel on Hiina Rahvavabariik majandusliku arenemise teel kokku põrganud tõsiste raskustega. Hiina Kommunistliku Partei Keskkomitee IX pleenum (jaanuar 1961) märkis, et need raskused tekkisid seoses loodusõnnetustega, mille all tõsiselt kannatas põllumajanduslik tootmine. Hiina Rahvavabariik võtab kasutusele abinõusid nendest raskustest ülesaamiseks.

Hiinas korraldatakse ümber erakapitalistlikku tööstust ja kaubandust. Rahvuslikule kodanlusele kuuluva erakapi-

talistliku omandi likvideerimine toimub tootmisvahendite osalise väljaostu teel. Kodanlusel oli kuni 1962. a. õigus oma kapitalilt protsente saada (5% aastas). Pärast seda lähevad ettevõtted täielikult üle ühiskondlikuks, üldrahvalikuks omandiks.

Natsionaalne tulu suurenes Hiina Rahvavabariigis ajavahemikus 1950—1959 rohkem kui 4,2-kordselt. Natsionaalne tulu jaotatakse praegu töörahva huvides ja see on nende materiaalse heaolu tõusu aluseks. Guomindangi-Hiinas oli peaaegu kogu töörahvas kirjaoskamatu. Praegu lahendab Hiina tähtsat ülesannet: ellu viia üldine algkoolikohustus ja likvideerida täiskasvanud elanikkonna kirjaoskamatus. Riigis areneb teadus ja kultuur. 1959. a. oli üldhariduslikes algkoolides 90 milj. õpilast, kõrgemates õppeasutustes 810 000 üliõpilast (1949. a. — 117 000). 10-kordselt on kasvanud keskõppeasutustes õppijate arv. Kiiresti arenevad tervishoid, kehakultuur ja sport.

Sotsialistliku riigi Hiina Rahvavabariigi kõrgeimaks võimuorganiks on Hiina Ülemaaline Rahvaesindajate Kogu. See valib Alalise Komitee ja Hiina Rahvavabariigi esimehe, kes täidavad riigipea funktsioone. Hiina Rahvavabariigi esimees on Liu Shao-qi. Hiina Ülemaalise Rahvaesindajate Kogu Alalise Komitee esimees on Zhu De. Täidesaatvaks riigivõimuorganiks on Hiina Rahvavabariigi Riiginõukogu (keskrahvavalitsus). Riiginõukogu peaminister on Zhou En-lai.

Hiina Rahvavabariigi juhtivaks ja suunavaks jõuks sotsialismi ehitamisel on *Hiina Kommunistlik Partei*. Tema ridadesse kuulub üle 17 milj. inimese. Hiina Kommunistliku Partei Keskkomitee esimees on Mao Ze-dong.

Hiina Kommunistliku Partei juhtimisel tegutseb *Rahvademokraatlik Ühisrinne*, mis ühendab kõiki parteisid (*Guomindangi Revolutsiooniline Komitee, Demokraatlik Liiga, Demokraatliku Rahvusliku Ülesehitustöö Assotsiatsioon* jt.) ja Hiina Rahvavabariigi ühiskondlikke organisatsioone, kes võtavad osa sotsialistlikust ülesehitustööst. Rahvademokraatliku Ühisrinde organisatsiooniliseks vormiks on Hiina Rahva Poliitiline Konsultatiivnõukogu. Hiina Rahva Poliitilise Konsultatiivnõukogu alaliseks organiks on Ülemaaline Komitee. Hiina Rahva Poliitilise Konsultatiivnõukogu Ülemaalise Komitee auesimees on Mao Ze-dong, esimees on Zhou En-lai.

Hiina Rahvavabariigi ametiühingud on ühinenud *Hiina Ülemaalisse Ametiühingute Föderatsiooni.*

Riik Lähis-Idas. **Territoorium** — 14 000 *km*² (1947. a. novembris ÜRO Peaassamblee otsusega kindlaksmääratud piirides; kaasa arvamata Iisraeli poolt Iisraeli—Araabia sõja ajal 1948. a. vallutatud 6700 *km*²). **Rahvaarv** — 2 183 000 (1961), peamiselt juudid, samuti araablased (ca 200 000). Peamine majandus- ja kultuurikeskus: Tel Aviv — 363 000 (1955). Valitsusasutused asuvad Jeruusalemma lääneosas. Tähtsaim sadam — Haifa.

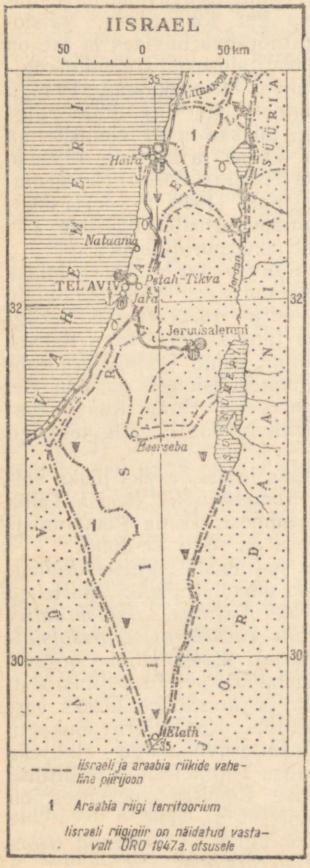

Iisrael on agraarmaa. Suur osa haritavast maast kuulub suurmonopolidele, milledes on esindatud väliskapital. Põllumajandus rahuldab ainult 10% riigi vajadustest nisu osas ja 55—60% teiste toiduainete osas. Tööstus (peale tsitrusviljade töötlemise, tsementitööstuse ja teiste vähemtähtsate harude) töötab sisseveetaval toorainel ja sõltub peaaegu täielikult kütuse sisseveost. Peamine koht majanduses kuulub välis-, eelkõige Ameerika kapitalile. Ameerika Ühendriikide otsesed kapitalimahutused moodustasid 1959. a. ca 200 milj. dollarit. Riigi majanduses etendavad tähtsat osa välismaised finantsilised laekumised (reparatsioonisummad, mis saadakse Saksa Föderatiivselt Vabariigilt,

Ameerika «abi», annetused). Riigi majanduslikke raskusi süvendavad tohutud sõjalised kulutused. 1959. a. juunis oli Iisraelis 50 000 täielikult ja 100 000 osaliselt töötut.

Iisrael on vabariik. Ta moodustati 1948. a. vastavalt ÜRO Peaassamblee otsusele 29. novembrist 1947 Palestiina jaotamise kohta kaheks sõltumatuks riigiks — juudi ja araabia riigiks. 1948. a. maist alates pidas Iisrael sõda Jordaania, Egiptuse, Süüria, Liibanoni ja Iraagiga. 1949. a. sõlmiti Iisraeli ja nende riikide vahel (välja arvatud Iraak) vaherahukokkulepe. Sõja käigus okupeerisid Iisraeli väed osa nendest Palestiina piirkondadest, kus ÜRO Peaassamblee 1947. a. 29. novembri otsuse järgi oli ette nähtud moodustada sõltumatu araabia riik. Välispoliitika alal orienteeruvad Iisraeli juhtivad ringkonnad imperialistlike koloniaalriikide, esmajärjekorras Ameerika Ühendriikide järgi ja võtavad osa imperialistlike jõudude salasepitsustest Lähis-Idas. 1956. a. oktoobris alustas Iisrael koos Inglismaa ja Prantsusmaaga kallaletungi Egiptusele. Tänu Egiptuse rahva võitlusele ja Nõukogude Liidu otsustavale vahelesegamisele, kes tegi agressoritele tõsise hoiatuse, olid Iisrael, Inglismaa ja Prantsusmaa sunnitud 1956. a. novembris lõpetama relvastatud agressiooni Egiptuse vastu. 8. märtsil 1957 viidi Iisraeli väed demarkatsioonijoone taha, mis määrati kindlaks 1949. a. (araabia riikide ja Iisraeli vahel).

Riigipeaks on president (Salman Sneur Sazar). Kõrgeim seadusandlik organ — Knesset (ühekojaline parlament). Peaminister — D. Ben-Gurion (MAPAI).

Poliitilised parteid: *MAPAI (Töölispartei)* — valitsev sotsiaalreformistlik sionistlik partei; *MAPAM (Ühinenud Töölispartei)* — sotsiaalreformistlik sionistlik partei, kuhu kuulub osa tööstustöölisi, põllumajanduskooperatiivide liikmeid, haritlasi; *Ahdut Haavoda-Poalei Tsion* — natsionalistlik partei, eraldus 1954. a. MAPAM'ist; *Rahvuslik Religioosne Partei* — klerikaalne partei; *Herut* — äärmiselt šovinistlik sionistlik partei, jt. Töölisklassi avangardiks on *Iisraeli Kommunistlik Partei* (Keskkomitee peasekretär — S. Mikunis). Enamik ametiühinguid on ühinenud *Juudi Tööliste Üldföderatsiooni (Histadrut)*, kes on MAPAI-partei mõju all.

INDIA

Riik Lõuna-Aasias Hindustani poolsaarel. **Territoorium** — 3 267 000 *km*². **Rahvaarv** — 437 milj. (1961); palju rahvusi, sealhulgas hindud, bengaalid, bihaarid, oriad, assaamid, kašmiirid, maratid, hudžaratid, radžastaanid jt. **Pealinn:** Dehli — 2,6 milj. (1961). Suuremad linnad: Bombay, Kalkuta, Madras, Haidarabad.

Peaaegu kaks sajandit riisusid Inglise kolonisaatorid seda suurt kõrge iidse kultuuriga maad. Alles pärast Teist maailmasõda, imperialismi positsioonide üldise nõrgenemise tingimustes, saavutas India rahva rahvuslik vabadusliikumine võidu. 1947. a. sai India sõltumatuks, 26. jaanuaril 1950. a. aga kuulutati suveräänseks vabariigiks.

Rikastudes muinasjutuliselt India arvel, takistas Inglise imperialism igati India tootlike jõudude arenemist. Imperialistide võimutsemise tagajärjeks Indias oli mahajäänud põllumajandus, mis oli majanduse aluseks, ja nõrgalt-arenenud tööstus, peamiselt kergetööstus. Põllumajandus ei rahulda praegugi täielikult elanikkonna nõudmisi toiduainete järele ja tööstuse nõudmisi mitmete tähtsate tooraineliikide järele. Toiduained on tähtsamaid sisseveoartikleid (1959. a. — 18%). Peamine põllumajandusharu on maaharimine. Kasvatatakse riisi (1959/60. a. — 29 809 000 *t*), nisu (9 890 000 *t*), maisi (3 673 000 *t*), puuvilla (682 000 *t*), džuuti (825 000 *t*), suhkruroogu (76 243 000 *t*), džovarit ja badžrat (hirsi liik) ning teed (üle 300 000 *t*). Indias on ca 20% kogu maailma (välja arvatud NSV Liit) veiste arvust (1956. a. — 159 milj.), kuid loomade produktiivsus on väike; neid kasutatakse peamiselt veojõuna. India põllumajanduses on tugevad feodaalsuhete igandid. Domineerib mõisnike suurmaavaldus. 60% talupoegadest on maata ja vähese maaga (kuni 1 *ha* suurused maatükid); 12% talupoegadest rendivad maad orjastavatel tingimustel. Viiakse läbi maareforme, mille eesmärgiks on mõisnike maavalduse piiramine, fikseeritud rendimaksu kehtestamine, rentnike õiguste kaitsmine, maa jagamine maata ja vähese maaga talupoegadele ning põllutöölistele. Valitsus ostab mõisnikelt maad suurte summade eest, mida talupojad peavad tasuma maa saamisel väljaostumaksu näol.

Tööstuslikus tootmises domineerivad kergetööstuse ja maitseainete tööstuse harud. Puuvillatööstuse toodangu

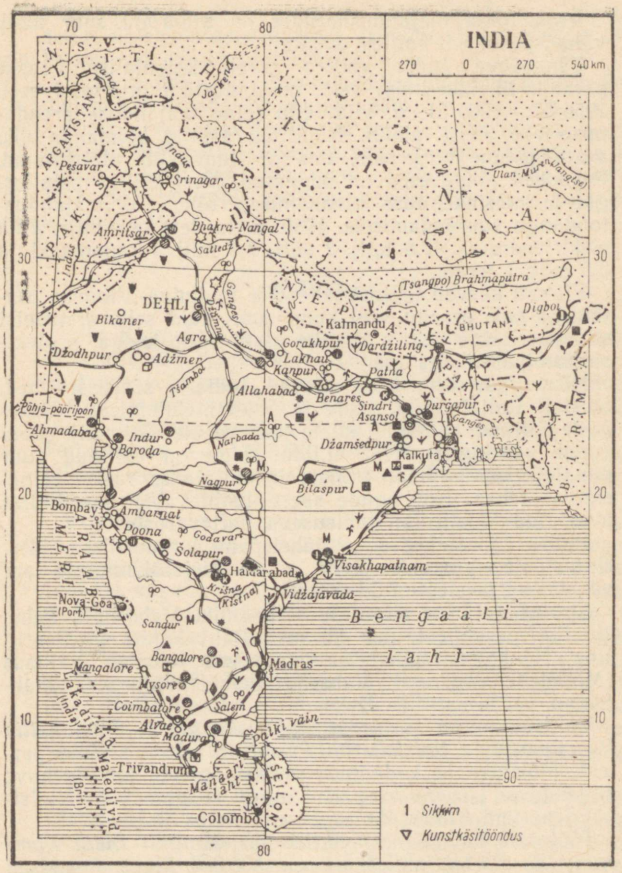

mahult on India kapitalistlikus maailmas teisel kohal (1960. a. — üle 4,6 mljr. *m* puuvillast riiet, 819 000 *t* džuuditooteid). Tähtsat osa etendab kodutööndus lik väiketootmine.

Reas India majandusharudes on seniajani suur mõju välis-, peamiselt Inglise kapitalil.

Tänapäeva India võitleb visalt kolonialismi raske pärandi likvideerimise eest, majandusliku progressi eest. 1956/57.—1960/61. a. viidi ellu teine majanduse arendamise viie aasta plaan. Nüüd on asutud kolmanda viie aasta plaani täitmisele, mis on tunduvalt ulatuslikum. Peamised pingutused on suunatud energeetika, metallurgia ja masinaehituse arendamisele ning põllumajandustoodangu suurendamisele. 1959. a. toodeti 14,5 mljr. *kWh* elektrienergiat, 47,8 milj. *t* sütt, 7,8 milj. *t* rauamaaki ja 2,5 milj. *t* terast.

Kiiresti kasvab tootmisvahendite tootmine. Viimase osatähtsus pole praegu veel kuigi suur, kuid selle arenemist stimuleeritakse suurte riiklike assigneeringutega, protektsionismipoliitikaga jne.

Nõukogude Liit, keda seovad Indiaga sõprussidemed, abistab Indiat 32 ettevõtte ja objekti ehitamisel. Nõukogude Liit on andnud Indiale krediiti üle 720 milj. rubla (uues vääringus). NSV Liidu abiga on ehitatud suur metallurgiakombinaat Bhilais ja ehitatakse raskemasinaehituse tehas. Nõukogude spetsialistide abiga on Indias avastatud tööstusliku tähtsusega naftavarusid.

Indias pööratakse suurt tähelepanu kultuurilisele ülesehitustööle. Võrreldes 1951. a. on kirjaoskamatute arv vähenenud peaaegu 2,5-kordselt.

Seadusandlikku võimu teostab India Vabariigis kahekojaline parlament, mis koosneb Rahvakojast ja Osariikide Nõukogust; täidesaatvat võimu teostab valitsus (Ministrite Nõukogu). Vabariigi president on S. Radhakrišnan, peaminister D. Nehru.

Valitsev partei — *India Rahvuskongress. Sotsialistlik Rahvapartei* ja *Sotsialistlik Partei* on reformistlikud parteid. Mõisnike ja kodanluse reaktsiooniliste kihtide huve väljendavad *Svatantra*-partei ning religioossed-šovinistlikud parteid *Hindu Mahasabha* ja *Džan Sangh.*

Töötajate huvide eest võitleb järjekindlalt *India Kommunistlik Partei,* millel on ca 300 000 liiget. Peamised ametiühingukoondised: *India Ülemaaline Ametiühingute Kongress* (kuulub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni); *India Ametiühingute Rahvuskongress,* kes on India Rahvuskongressi mõju all; *Hind Mazdur Sabha* (India Töölisliit) ja *Ametiühingute Ühinenud Kongress.*

Rahu- ja neutraliteedipoliitika võimaldab Indial pidada

vastastikku kasulikke sidemeid kõigi riikidega, olenemata nende ühiskondlikust korrast, ja pühendada peamist tähelepanu rahulikule ülesehitustööle.

India astub välja rahvusvahelise julgeoleku eest, kolonialismi ja sõjaliste blokkide vastu.

1961. a. vabastas India osa oma territooriumist — Hindustani poolsaare läänеosas asuvad Goa, Damani ja Diu (pindala 3400 *km*², rahvaarv ca 650 000), mis anastati XVI saj. Portugali poolt ning mis olid tema koloniaalülevõimu all.

INDONEESIA

Riik Kagu-Aasias Indoneesia saarestiku saartel; võtab enda alla osa Kalimantani (Borneo) saarest, Sumatra ja Sulavesi (Celebesi) saare, Moluki saared, Väike-Sunda saared, Jaava ja Madura saare, Lääne-Iriani (Uus-Ginea saare läänеosa, pindala 416 000 *km*², rahvaarv 700 000). **Territoorium** — 1 908 000 *km*². **Rahvaarv** — 95,9 milj. (1961); ca 50 indoneesia rahvust. **Pealinn:** Djakarta — üle 2,5 milj. (1960).

Peaaegu kaks sajandit võimutses Indoneesias Holland. Indoneesia rahvas saavutas vabaduse ja sõltumatuse kangelasliku võitlusega. 1942. a. okupeeriti Indoneesia Jaapani vägede poolt. Tagakiusamisest ja terrorist hoolimata arenes Indoneesias ulatuslik vabadusliikumine, mis kasvas paljudel juhtudel üle ülestõusudeks. 17. augustil 1945 kuulutati Indoneesia vabariigiks. 1945. a. septembri lõpus tungisid Indoneesia territooriumile Inglise, seejärel Hollandi väed. Indoneesia rahva mehine vastupanu ja kogu maailma avalikkuse meelepaha sundisid imperialismijõude läbirääkimisi alustama. Kuid sõjategevus kestis vaheaegadega 1949. aastani.

Imperialistid ei lõpeta oma salasepitsusi noore vabariigi vastu. 1958. a. puhkes riigis reaktsiooniline mäss, mida toetasid Ameerika Ühendriikide, Hollandi ja Suurbritannia imperialistid. Peamised mässulised jõud purustati. Indoneesia annab otsustava vastulöögi imperialistidele ja sisemisele reaktsioonile.

Indoneesial on tohutud loodusrikkused. Tema viljakal maal võib saada mitu väärtuslike põllumajanduskultuuride saaki aastas. Kuid koloniaalne rõhumine jättis vabariigile päranduseks majandusliku mahajäämuse.

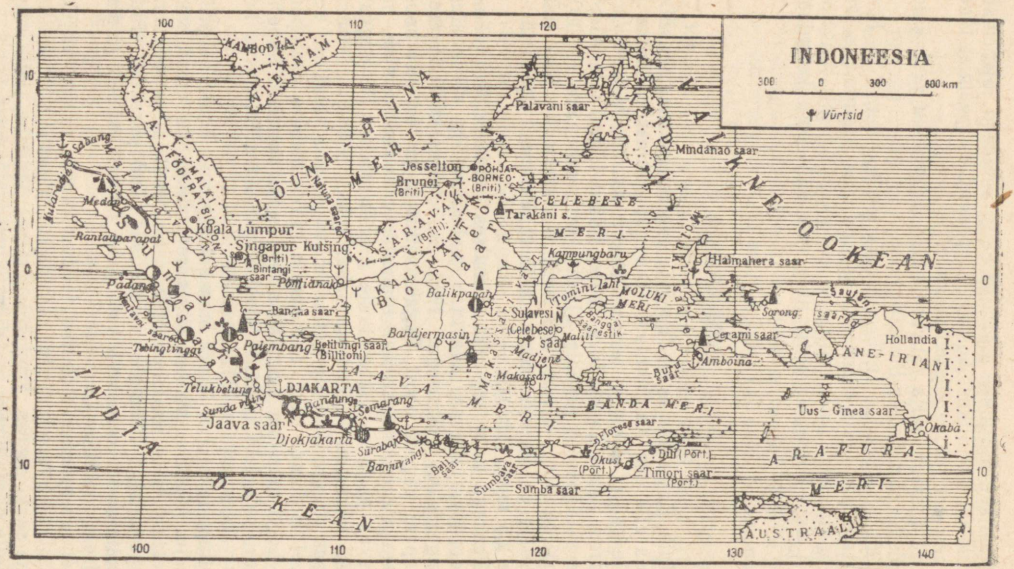
INDONEESIA
300 0 300 600 km
Vürtsid
KAMBODŽA
VIETNAM
FILIPIINID
Palavani saar
Mindanao saar
VAIKNE OOKEAN
LÕUNA-HIINA MERI
Jesselton
Brunei
(Briti)
PÕHJA-BORNEO
(Briti)
Tarakani s.
CELEBESE MERI
Kampungbaru
Halmahera saar
Tomini laht
MOLUKI MERI
Sulavesi
(Celebese)
saar
Malili
Bangga saar
Sarong
Cerami saar
Amboina
Hollandia
LÄÄNE-IRIANI
Uus-Ginea saar
Okaba
ARAPURA MERI
AUSTRAALIA
Bura saar
Flores saar
Dili (Port.)
Okusi (Port.)
Timori saar (Port.)
Sumba saar
Sumbava
Bali saar
Banjuvangi
Surabaja
Djokjakarta
Jaava saar
Sunda vain
Semarang
Bandung
DJAKARTA
Telukbetung
JAAVA MERI
BANDA MERI
Makassar
Madjene
Bandjermasin
Balikpapan
Pontianak
Bengkalis
Palembang
Belitungi saar
(Billiton)
Tebingtinggi
Padang
Bintangi saar
Singapur
(Briti)
Kutsing
Kuala Lumpur
Rantauparapat
Medan
Sabang
Malakka
MALAKA FÖDERATSIOON
Sumatra
INDIA OOKEAN
100
110
120
130
140
10
0

Kogu majandus on orienteerunud väljaveole. Tähtsamad eksportkultuurid: kautšuk, mille tootmise (1959. a. — 733 000 *t*) ja väljaveo poolest Indoneesia on maailmas esikohal; kopra (kookospähkli tuum), mille tootmise poolest (1959. a. — 1 449 000 *t*) Indoneesia on teisel kohal maailmas palmiõli (135 000 *t*), vürtsid. Kasvatatakse ka riisi (peamine toidukultuur — 12,4 milj. *t*), maniokki (12 milj. *t*), maisi, bataati, tubakat, kohvi, teed, kakaoube, pipart, suhkruroogu (toodang — 1,1 milj. *t* suhkrut) jt.

Indoneesias on veel säilinud feodaalsuhete igandid. Suur osa maast on mõisnike käes. Indoneesia valitsus võttis vastu otsuse agraarreformi läbiviimise kohta, mis näeb ette maavalduse piiramist ning maa andmist maata ja vähese maaga talupoegadele.

Tööstuses on arenenud hankivad harud. Tinamaagi tootmiselt (1959. a. — 22 000 *t*) on Indoneesia teisel kohal maailmas. Toodetakse ka naftat (18 218 000 *t*), boksiite (387 000 *t*), kivisütt, mangaanimaaki, kulda, hõbedat jt. Enamik tööstuskaupu veetakse välja. Töötlev tööstus on vähe arenenud.

Indoneesia valitsus võtab kasutusele abinõusid riigi majanduse kiireks arendamiseks ja rahva elatustaseme tõstmiseks. Viiakse ellu vabariigi majanduse arendamise kaheksa aasta plaani (1961—1969).

Vabariigi tööstuses ja põllumajanduses on kuni viimaste aastateni tähtsat osa etendanud väliskapital (Hollandi ettevõtteid hakati natsionaliseerima 1958. aastast).

Ettevõtete natsionaliseerimise tulemusena oli 1959. a. keskel juba ca 70% majandusse paigutatud otsestest kapitalimahutustest Indoneesia valitsuse kontrolli all. Natsionaliseeritud ettevõtted moodustasid riigi majanduse riikliku sektori tuumiku. Indoneesias rajatakse oma tööstust.

Nõukogude Liit abistab sõbralikku Indoneesiat musta ning värvilise metallurgia ja keemiatööstuse ettevõtete, autoteede jne. ehitamisel, samuti aitas Nõukogude Liit ehitada Djakartas staadioni 100 000 pealtvaataja jaoks. Aastail 1961—1963 ehitab ja sisustab Nõukogude Liit kingitusena Djakartasse haigla 200 voodikohaga ja polikliinikuga.

Indoneesia Vabariigi eesotsas on president Sukarno, kes on samaaegselt valitsuse juht ja relvastatud jõudude ülemjuhataja. Kõrgeimaks riigivõimuorganiks on Konsultatiivne Rahvakongress. Riigis on ühekojaline parlament — Rahvaesindajate Nõukogu.

Üks suuremaid parteisid on *Indoneesia Rahvuspartei*, kes väljendab rahvusliku kodanluse huve ning võitleb sõltumatu rahvusliku majanduse arendamise ja koloniaalrežiimi tagajärgede likvideerimise eest. Rahva hulgas on suur autoriteet *Indoneesia Kommunistlikul Parteil* (1960. a. — ca 2 milj. liiget), kes toetab valitsuse progressiivseid abinõusid. Indoneesia demokraatliku arenemise vastu astus välja Masjumi-partei, mis praegu on keelatud.

1960. a. jaanuaris moodustati Indoneesias *Rahvusrinne*, mis ühendab kõik rahvuslikud patriootlikud jõud. Rahvusrinde esimeheks on president Sukarno. Üheks Rahvusrinde esimehe asetäitjaks on Indoneesia Kommunistliku Partei Keskkomitee esimees D. Aidit. Üle 70% kõigist organiseeritud töölistest on ühinenud *Indoneesia Ametiühingute Keskorganisatsiooni*, mis kuulub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni.

Rahvusvahelisel areenil võitleb Indoneesia rahu eest, agressiooni ja kolonialismi vastu. 1955. a. toimus Indoneesia linnas Bandungis Aasia ja Aafrika maade konverents. Indoneesia rahvas pidas visa võitlust Lääne-Iriani ja Indoneesia taasühendamise eest. 1. maist 1963 kehtestati Indoneesia suveräänsus Lääne-Irianis.

IRAAK

Riik Lähis-Idas. **Territoorium** — 444 400 *km*². **Rahvaarv** — 6,9 milj. (1960); araablased (ca 80%). **Pealinn:** Bagdad — 1 086 000 (1957). Suuremad linnad: Mosul, Basra.

Neli sajandit oli Iraak Türgi ülevõimu all, seejärel langes Inglise imperialismi ikke alla. 1932. a. kuulutati Iraak formaalselt sõltumatuks riigiks, kuid välismaised imperialistid peremehetsesid seal edasi.

1958. a. juulis kukutati marionetlik monarhistlik režiim ja kuulutati välja Iraagi Vabariik.

1963. a. veebruaris pandi Iraagis toime riigipööre. Moodustati Iraagi Revolutsiooni Rahvuslik Nõukogu, kes nimetas Iraagi Vabariigi presidendiks Abdel Salam Muhammed Arefi ja peaministriks Ahmed Hassan Bekri.

Oma loodusvarade poolest on Iraak kõige rikkam maa Lähis-Idas (viljakad maad, suured veeressursid, rikkalikud naftavarud). Kuid kolonisaatorite ja kohalike feodaalide kauakestnud võimutsemine muutis Iraagi üheks kõige vaesemaks, mahajäänud agraarse majandusega

maaks Aasias. Enamik elanikkonnast (80%) tegeleb põllumajandusega. Kasvatatakse otra (1959. a. — 733 000 *t*), nisu, riisi, datleid (330 000 *t*, rahuldab peaaegu 70% maailma tarvidusest), puuvilju ja tubakat. Arenenud on ränd- ja poolrändkarjakasvatus (1959. a. — 8,2 milj. lammast, 2,1 milj. kitse).

Tähtsaim tööstusharu on nafta tootmine (1960. a. — 47,5 milj. *t*). Iraagi naftat töötlevad Inglise—Prantsuse—Ameerika—Hollandi kompaniid: «Iraq Petroleum Co. Ltd.», «Basra Petroleum Co. Ltd.», «Mosul Petroleum Co. Ltd.». Need kapitalistlikud monopolid saavad suuri kasumeid.

Töötlev tööstus on nõrgalt arenenud. Selleks et tugevdada vabariigi sõltumatust, püüab valitsus luua rahvuslikku tööstust.

Riigi poliitilisest tegevusest võtab osa *Progressiivne Rahvuspartei. Iraagi Kommunistlikul Parteil* on keelatud legaalselt tegutseda. 1959. a. loodi *Iraagi Ametiühingute Üldföderatsioon.*

24. märtsil 1959 teatas Iraagi Vabariigi valitsus, et Iraak astub välja Bagdadi paktist (CENTO), kuhu ta oli tõmmatud Nuri Saidi (oli võimul 1949. a. kuni 1958. a. juulini) valitsuse poolt. Välispoliitikas tugineb Iraak neutraliteedi printsiipidele.

1963. a. aprillis kirjutati Kairos alla kommünikeele, millega kuulutati välja Egiptuse, Süüria ja Iraagi föderatsioon.

IRAAN

Riik Edela-Aasias. **Territoorium** — 1 648 000 *km*². **Rahvaarv** — 20,6 milj. (1960); iraanlased (üle 50%), aserbaidžaanlased, kurdid, bahtiaarid, araablased, luurid, kaškaitsid, belutšid. **Pealinn:** Teheran — 1 623 000.

Iraani majanduse aluseks on põllumajandus. Kasvatatakse nisu (1959/60. a. — 3 100 000 *t*), otra (1 milj. *t*), riisi (526 000 *t*), kaunvilju, kartulit ja köögivilju. Levinud on aiandus, mille saadused on peamisi väljaveoartikleid, samuti karjakasvatus. 85% haritavast maast kuulub mõisnikele, vaimulikkonnale ja riigile. Kehtib orjastav rendisüsteem, mille järgi talupojad saavad ainult $^1/_4$—$^1/_5$ saagist. Säilinud on teoorjus ja feodaalsed naturaalkohustused. Tööstus on nõrgalt arenenud, domineerib kodutööndusliк tootmine, eriti vaibakudumine. Majanduses on kõige tähtsam koht nafta tootmisel (1960. a. — 52 milj. *t*). Rikkalikud naftaleiukohad on väliskapitali — Rahvusvahelise Naftakonsortsiumi kontrolli all. Sinna kuuluvad Ameerika, Inglise—Hollandi ja Prantsuse kompaniid, kes saavad tohutuid kasumeid.

Viimasel ajal on Iraani rahva aineline olukord halvemaks muutunud. Elukallidus on mitmekordselt kasvanud, riigi natsionaalne tulu on vähenenud, töörahvalt võetavad maksud suurenenud.

Iraan on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on šahh Mohammed Reza Pehlevi. Parlament koosneb kahest kojast — Medžlisest ja Senatist. Peaminister — Assadollah Alam.

Aastail 1957—1958 loodud parteid *Mardom* ja *Millijun*, kuhu kuulusid kõrgemad riigiametnikud, parlamendiliikmed, suurmõisnikud ja kodanlus, lagunesid 1961. a.

Iraani avalikkuse nõudmisel on viimasel ajal uuesti aktiviseerinud oma tegevust *Rahvusrinne*, kes 50-ndate aastate algul doktor Mosaddeki juhtimisel võitles välismaiste naftakompaniide vastu ja viis läbi Iraani naftatööstuse natsionaliseerimise (1953. a. kukutas kindral Zahedi Mosaddeki valitsuse, Rahvusrinne aga keelati). 1961. a. kevadel loodi uus poliitiline organisatsioon *Iraani Vabadusliikumine*, kes toetab Rahvusrinnet ja endise peaministri Mosaddeki poliitikat ning taotleb Iraani neutraliteeti.

Töölisklassi ja talurahva huve väljendab *Iraani Rahvapartei (Tude)*, keda kiusatakse taga ja kes on kuulutatud väljaspool seadust olevaks.

Iraan kuulub agressiivsesse CENTO blokki. Sõjalised kulutused moodustavad 40% riigieelarvest.

Riik Ida-Aasias, asub neljal suurel saarel (Honšiu, Hokaido, Kiušiu ja Šikoku) ja paljudel nende lähedal paiknevatel väikestel saartel. Osa Jaapani territooriumist (Okinava) on Teise maailmasõja ajast alates Ameerika Ühendriikide sõjalise okupatsiooni all. **Territoorium** — 372 000 *km*². **Rahvaarv** — 94,3 milj. (1961); üle 99% jaapanlased. **Pealinn:** Tokio — 9,9 milj. (1961). Suuremad linnad: Osaka, Nagoja, Kioto, Jokohama, Kobe.

Jaapan on majanduslikult arenenud industriaal-agraarmaa. Peamised tööstusharud: elektroenergeetika-, masina-, metallurgia-, keemia- ja tekstiilitööstus. Laevade, naturaalsiidi ja staapelkiu (1960. a. — 296 600 *t*) tootmiselt on Jaapan kapitalistlike riikide hulgas esikohal, kunstsiidi tootmiselt teisel kohal, puuvillase riide tootmiselt (3222 milj. *m*²) kolmandal kohal, elektrienergia tootmiselt (106,6 mljr. *kWh*) viiendal kohal.

Peamiseks põllumajanduskultuuriks on riis (1960. a. — 16,2 milj. *t*). Arenenud on loomakasvatus (1959. a. — 3 116 000 veist, 2 244 000 siga, 864 000 lammast), linnukasvatus, kalapüük (1959. a. — 5 875 000 *t*) ja meretööndus.

Kõiki tähtsamaid tööstusliku tooraine liike ja suurema osa toiduaineid peab Jaapan sisse vedama.

Jaapani majandus- ja poliitilises elus etendavad tähtsat osa finants-tööstusmonopolid — dzaibatsu (Mitsui, Mitsubisi, Sumitomo jt.), kellel on mõju isegi väljaspool Jaapanit, eriti Kagu-Aasia maades.

Jaapani imperialistid olid peamisi Teise maailmasõja organiseerijaid. Sõtta astusid nad 7. detsembril 1941 liidus hitlerliku Saksamaa ja fašistliku Itaaliaga. Pärast sõja lõppu okupeerisid Jaapani Ameerika Ühendriikide relvastatud jõud. Potsdami deklaratsioonis (1945), millega määrati kindlaks Jaapani küsimuse rahuliku reguleerimise põhiprintsiibid, oli ette nähtud Jaapani desarmeerimine ja tema muutumine demokraatlikuks riigiks. Kuid Ameerika Ühendriigid taganesid nendest printsiipidest. 1951. a. septembris sõlmisid nad Jaapaniga separaatse rahulepingu ja sundisid talle peale sõjalise kokkuleppe, millega kinnitati Ameerika vägede viibimine Jaapani territooriumil. Jaapani rahva tahet ignoreerides kirjutas Kisi valitsus 1961. a. jaanuaris alla uuele Jaapani—Ameerika «julgeolekulepingule», mis seob Jaapani Ameerika

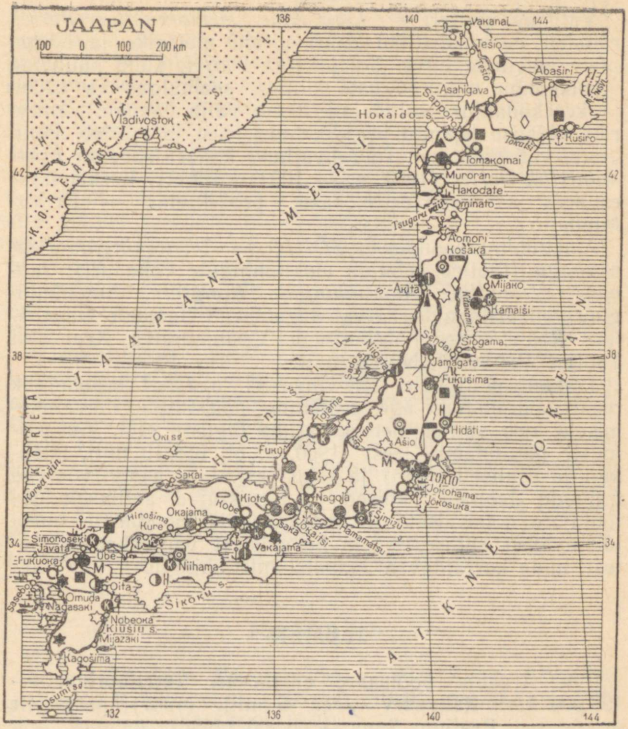
JAAPAN
100 0 100 200 km
Vladivostok
Hokaido s.
Tesio
Abasiri
Asahigava
Kusiro
Tomakomai
Muroran
Hakodate
Aomori
Hosaka
Akita
Miako
Hamaisi
Sendai
Niigata
Fukusima
Hidati
Fukui
Tokio
Yokohama
Nagoja
Kobe
Hirošima
Okajama
Kure
Simonoseki
Javata
Ube
Fukuoka
Nihama
Oita
Omuda
Nagasaki
Nobeoka
Kjusiu s.
Miazaki
Kagosima
Okinawa s.
Okusiri
Rebun
Sahalin
Vakanai
Asahigava
Tesio
Tomakomai
Muroran
Hakodate
Aomori
Hosaka
Akita
Miako
Hamaisi
Sendai
Niigata
Fukusima
Hidati
Fukui
Tokio
Yokohama
Nagoja
Kobe
Hirošima
Okajama
Kure
Simonoseki
Javata
Ube
Fukuoka
Nihama
Oita
Omuda
Nagasaki
Nobeoka
Kjusiu s.
Miazaki
Kagosima
Okinawa s.
Okusiri
Rebun
Sahalin
Vakanai
Tesio
Abasiri
Asahigava
Kusiro

Valitsev partei — *Liberaalne Demokraatlik Partei*, esindab monopolistliku suurkapitali, mõisnike ja kõrgemate ametnike huve. *Sotsialistlik Partei*, kuhu kuuluvad elanikkonna mitmesuguste kihtide, sealhulgas ka väike- ja keskkodanluse esindajad, astub välja Jaapani—Ameerika sõjalise lepingu likvideerimise eest ja taotleb sõltumatut välispoliitikat. Töörahva huve kaitseb *Jaapani Kommunistlik Partei* (1960. a. — 100 000 liiget), Keskkomitee esimees — Sandzo Nosaka, peasekretär — Kendzi Miamoto.

Ametiühingukoondised: *SOHIO — Ametiühingute Peanõukogu* (taotleb rahu ja ametiühingute vabadusi); *Jaapani Ülemaaline Ametiühingute Kongress*. Ametiühinguorganisatsioonide kõrval tegutsevad Jaapani Ülemaaline Rahukomitee, Aatomi- ja Vesinikurelva Keelamist Taotlev Rahvuslik Nõukogu jt.

Jaapani poliitikale on viimastel aastatel iseloomulik reaktsioonijõudude äge pealetung massilisele rahvaliikumisele, mis võitleb demokraatlike õiguste eest, elutingimuste parandamise eest (1960. a. oli üle 10 milj. täielikult ja osaliselt töötu) ja rahu eest. Igal aastal võtavad miljonid Jaapani töölised ja teenistujad aktiivselt osa töötajate sotsiaalsete ja majanduslike nõudmiste nimel toimuvatest sügisestest ja kevadistest võitluskampaaniatest, mida korraldavad Jaapani ametiühingud.

JEEMEN

Riik Araabia poolsaare edelaosas. **Territoorium** — 195 000 *km*². **Rahvaarv** — ca 5 milj. (1957); peamiselt araablased. **Pealinn:** Sana — 60 000 (1956).

Jeemen on feodalismi ja sugukondliku korra iganditega agraarmaa. Seal kasvatatakse sorgot, nisu, otra, maisi, viinamarju, indigot, puuvilla ja tubakat. Tähtsaks kultuuriks ja peamiseks väljaveoartikliks on mokakohv, mida peetakse maailmas parimaks (eksport — ca 5000—6000 *t* aastas). Külvipind on koondunud suurmõisnike kätte, 80% talupoegadest on ilma maata. Tööstus piirdub väikeste kodutööndustlikku tüüpi ettevõtetega.

1962. a. septembris toimus Jeemenis riigipööre. Monarhia likvideeriti ja Jeemen kuulutati araabia vabariigiks. Jeemeni Araabia Vabariigi president, valitsuse juht ja vägede ülemjuhataja on Abdalla Salal.

Jeemen on juba ammust ajast pannud mehiselt vastu anastajate sissetungidele. 1918. a., pärast Otomani impeeriumi lagunemist, saavutas Jeemen iseseisvuse. Kuid imperialistlikud jõud on korduvalt ette võtnud igasuguseid manöövreid Jeemeni riigi vastu. 1956. aastal pommitasid Inglise lennukid Jeemeni territooriumi.

Välispoliitikas hoiab Jeemen neutraliteeti ning astub välja imperialistide agressiivse poliitika vastu Lähis-Idas. NSV Liidu ja Jeemeni vahel on sõbralikud suhted. NSV Liit on andnud Jeemenile majandusliikku ja tehnilist abi mitmete tööstusettevõtete ehitamisel. 1961. a. algul avati Hodeida linna lähedal riigi esimene kaasaegne meresadam Ahmedi, mille ehitamiseks Nõukogude Liit andis finantsilist ja tehnilist abi.

JORDAANIA

Riik Lähis-Idas. **Territoorium** — 96 600 *km*² (tegelikes piirides). **Rahvaarv** — 1 695 000 (1960); araablased. **Pealinn:** Amman — 245 000 (1959).

Jordaania on nõrgaltarenenud agraar-karjakasvatusmaa. Peamised põllumajandusharud on teraviljakasvatus ja rändkarjakasvatus. Tähtsamate põllumajanduskultuuride saak 1959 a.: nisu — 103 500 *t*, oder — 26 000 *t*, mais — 7 100 *t*, tomatid — 126 100 *t*, viinamarjad — 54 100 *t*, banaanid — 13 700 *t*. Kariloomade arv 1957. a.: lambaid — 453 400, kitsi — 540 900, veiseid — 64 000, kaameleid — 13 500.

Jordaania tööstus on nõrgalt arenenud. Peamised harud: fosforiitide (1959. a. — 337 600 *t*) ja fosfaatide tootmine, marmori töötlemine, tubaka tootmine, seebi- ja toiduainete tööstus.

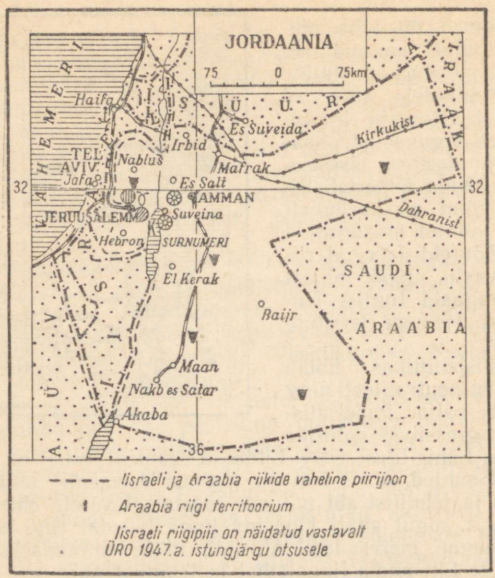

Monarhistlik riik Jordaania moodustati Inglise kolonisaatorite poolt pärast Teist maailmasõda Briti Impeeriumi ühe tugipostina Lähis-Idas. Kuid Jordaania rahvas ei tahtnud leppida kolonisaatorite ülevõimuga ja võitles sõltumatuse eest. 1957. a. märtsis tühistati orjastav Inglise—Jordaania leping ja Inglise väed viidi Jordaaniast välja. Kuid 1957. a. aprillis toimus Jordaanias riigipööre. Suleiman Nabulsi rahvuslik valitsus kukutati, riigis kuulutati välja sõjaseisukord ja tühistati elementaarsed kodanikuõigused. Poliitilised parteid, sealhulgas ka kommunistlik partei, ja ametiühingud kuulutati väljaspool seadust olevaks. 1958. a. juulis tõi Inglismaa Jordaaniasse oma väed, kuid 1958. a. oktoobris oli ta rahuarmastavate jõudude survel sunnitud oma väed sealt jälle välja viima.

Jordaania on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas (alates 1952. a. — Hussein I). Kõrgeimaks seadusandlikuks võimuorganiks on parlament, mis koos-

neb esindajatekojast ja senatist. Peaminister — Serif Hussein Nasser ben Džamil. Jordaanias kehtib feodaal-monarhistliku ladviku reaktsiooniline diktatuur.

KAMBODŽA

Riik Kagu-Aasias Indo-Hiina poolsaarel. **Territoorium** — 181 000 *km²*. **Rahvaarv** — 4 945 000 (1960); khmeerid (kambodžalased, üle 90%), vietnamlased, laoslased, hiinlased. **Pealinn:** Pnom Penh — 500 000 (1956).

Prantsuse imperialistid anastasid Kambodža XIX saj. ja kuulutasid ta oma protektoraadiks.

Kaua kestnud rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena vabanes Kambodža Prantsusmaa võimu alt ja kuulutas 1953. a. välja sõltumatuse.

Kambodža majanduse aluseks on põllumajandus. 80% haritavast maast on riisikülvide all (1958/59. a. saak — 1 153 000 *t*). Riis on peamine toidu- ja eksportkultuur. Kasvatatakse ka maisi, tubakat, kautšukit (1959. a. — 34 100 *t*) jt. Tööstusele on iseloomulikud põllumajandus-

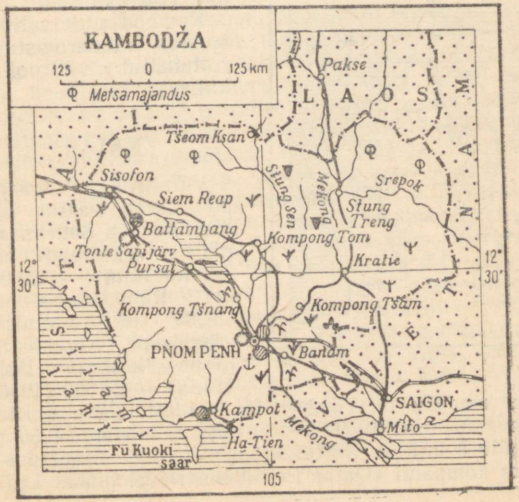

liku tooraine esialgse töötlemise kodutööndustikud ettevõtted. Arenenud on fosforiitide ja vääriskivide tootmine. Majanduses on tugevad positsioonid Prantsuse ja Ameerika kapitalil.

Kambodža valitsus võtab tarvitusele abinõusid põllumajanduse ja tööstuse arendamiseks. Majanduse arendamise kahe aasta plaani järel võeti vastu viie aasta plaan aastaiks 1960—1964. Kambodža majanduse arendamisel etendab tähtsat osa sotsialistlike maade abi. Paljudega neist on Kambodža sõlminud kaubanduslepingud. NSV Liit ehitas Kambodža rahvale kingituseks Pnom Penhi 500 voodikoha ja polikliinikuga haigla ning ehitab tehnilist kõrgemat õppeasutust 1000 üliõpilasele. Nõukogude spetsialistid abistavad Kambodžat geoloogilistel uurimistöödel ning teostavad uurimusi elektrijaama ehitamiseks. Hiina Rahvavabariik ja Tšehhoslovakkia ehitavad Kambodžas mitmeid tööstusettevõtteid.

Kambodža on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks ja valitsuse juhiks on prints Norodom Sianuk. Kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on parlament, mis koosneb Rahvuskogust ja Trooninõukogust. Valitsev partei — *Sotsialistlik Rahvaühendus (Sankum).*

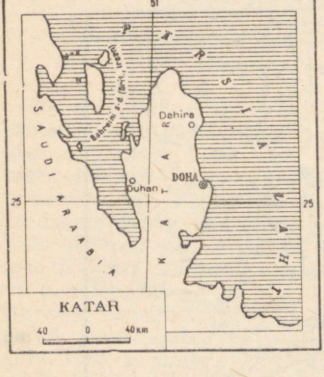

Kambodža valitsus teostab rahuarmastavat sõltumatut välispoliitikat.

KATAR

Vürstiriik Araabia poolsaarel Pärsia lahe rannikul; on Suurbritannia protektoraadi all. **Territoorium** — 22 000 *km*². **Rahvaarv** — ca 45 000 (1960), peamiselt araablased. **Administratiivne keskus:** Doha (Bida) — 27 000 (1956). Katari maapõu on rikas nafta poolest, mille uuritud varud moodustasid 1959. a. 229 milj. *t*, toodang 1960. a. oli aga üle 8 milj. *t*. Naftat toodab Inglise—Prantsuse—Ameerika kompanii «Qatar Petroleum Development Ltd.».

Kogu naíta veetakse toorainena välja. Kataris on nõrgalt-arenenud põllumajandus (köögiviljakasvatus, aiandus, loomakasvatus), tegeldakse ka kalapüügi ja pärlipüügiga.

Katar on vürstiriik. Tema eesotsas on formaalselt piiramatu valitseja — šeik. Tegelik võim kuulub Inglise poliitilisele residendile.

KOREA

Paikneb Aasia idaosas Korea poolsaarel ja selle läheduses asuvatel saartel. **Territoorium** — ca 221 000 *km*². **Rahvaarv** — üle 35 milj.; peamiselt korealased.

1945. a. vabastati Korea Nõukogude armee poolt Jaapani imperialismi koloniaalikkest. Vastavalt Jaapani vastu sõdinud liitlasriikide kokkuleppele moodustati Korea territooriumil selleks, et Jaapani armee relvad maha paneks ja kapituleeruks, ajutiselt sõjalised administratsioonid: 38. paralleelist põhja pool Nõukogude ja lõuna pool Ameerika administratsioon. Põhja-Koreas moodustasid rahvahulgad uue, demokraatliku võimu organid — rahvakomiteed, kes Korea Tööpartei juhtimisel viisid läbi põhjalikud demokraatlikud ümberkorraldused. Lõuna-Koreas surusid reaktsioonilised jõud Ameerika sõjaliste võimude otsesel toetusel maha demokraatliku liikumise ning rahvusvahelistest kokkulepetest ja Korea rahva tahtest hoolimata asusid maa lõhestamisele. 1948. a. mais moodustasid nad 38. paralleelist lõuna pool asuval Korea territooriumil nn. Korea Vabariigi marionetliku reaktsioonilise valitsuse eesotsas Li Sõn Maniga. Nendes tingimustes tugevdas Korea rahvas võitlust ühtse sõltumatu demokraatliku Korea loomise eest. 1948. a. augustis valiti nii Põhja- kui ka Lõuna-Korea elanikkonna absoluutse enamuse tahtel üldiste valimiste tulemusena Kõrgem Rahvakogu, mis kuulutas 1948. a. septembris välja Korea Rahvademokraatliku Vabariigi. Korea Rahvademokraatliku Vabariigi vastu suunatud agressiivse sõja ajal (1950—1953) kaitsesid Korea Rahvademokraatliku Vabariigi töötajad oma revolutsioonilisi saavutusi, rahvademokraatlikku korda maa põhjaosas. Korea Rahvademokraatliku Vabariigi valitsus on korduvalt esitanud konkreetseid ettepanekuid Korea ühendamiseks rahulikul teel. Kuid Lõuna-Korea reaktsioonilised ringkonnad on neid ettepanekuid ignoreerinud.

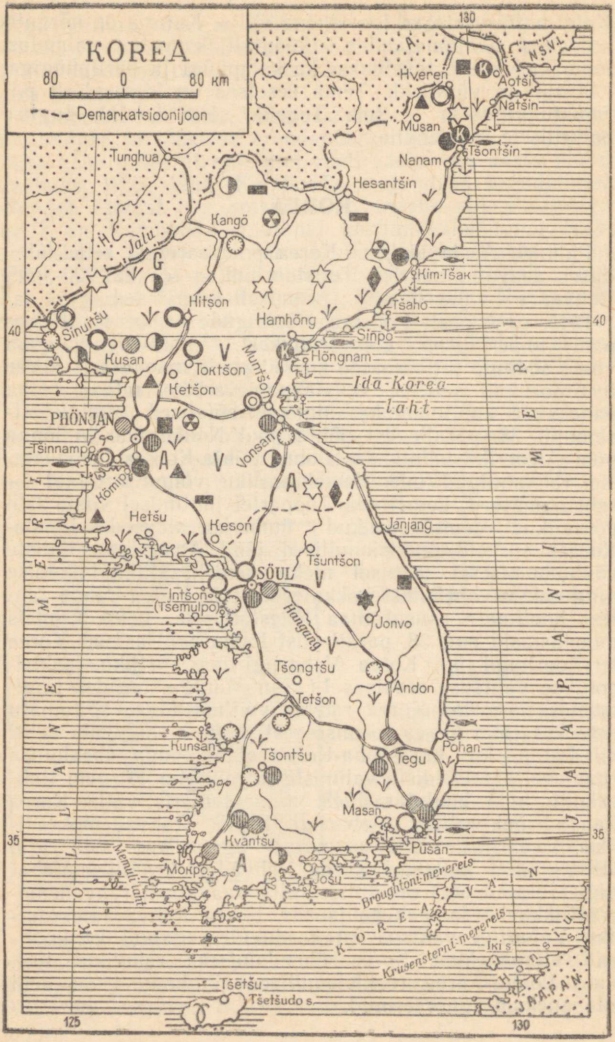
KOREA
80 0 80 km
Demarkatsioonijoon
130
40
35
125
Hveren
Aotši
Natšin
Musan
Tšontšin
Nanam
Tunghua
Hesantšin
Kangö
Jalu
Kim-Tšak
Tšaho
Hitšon
Hamhöng
Sinpo
Sinuitšu
Kusan
Toktšon
Höngnam
Ketšon
Muntšon
Ida-Korea laht
PHÖNJAN
Tšinnampo
Vonsan
Kömipo
Hetšu
Keson
Janjang
Tšuntšon
SÖUL
Intšon (Tšemulpo)
Hangang
Jonvo
Tšongtšu
Andon
Tetšon
Kunsan
Tšontšu
Tegu
Pohan
Masan
Kvantšu
Pusan
Mokpo
Jošu
Memuli laht
Broughtoni merereis
Krusensterni merereis
Iki s.
Tšetšu
Tšetšudo s.
KOLLANE MERI
JAAPANI MERI
KOREA VÄIN
JAAPAN
N.S.V.L.

KOREA RAHVADEMOKRAATLIK VABARIIK

Riik Korea poolsaare põhjaosas. **Territoorium** — 127 000 *km*². **Rahvaarv** — 10 789 000 (1960. a. lõpul). **Pealinn:** Phönjan — 495 000 (1949). Suuremad linnad: Tšontšin, Hamhõng, Vonsan, Sinuitšu, Keson.

Juba enne Korea Rahvademokraatliku Vabariigi väljakuulutamist viidi riigi selles osas, kus võim läks rahva kätte, Tööpartei juhtimisel läbi demokraatlikud ümberkorraldused: maareform, suurtööstuse, transpordi, sidevahendite, pankade jne. natsionaliseerimine.

Korea Rahvademokraatlik Vabariik on oma olemasolu kestel muutunud mahajäänud agraarmaast tööstuslikult arenenud sotsialistlikuks riigiks.

Korea Rahvademokraatliku Vabariigi töötajad taastasid kiiresti sõjas purustatud majanduse ja on saavutanud suurt edu selle edasiarendamisel ning pannud kindla aluse sotsialistlikule industrialiseerimisele. Riikliku ja kooperatiivse tööstuse kogutoodang kasvas 6 sõjajärgse aasta jooksul (1954—1960) 8,9-kordselt ja 1960. a. ületas 7,6-kordselt 1944. a. taseme. Tööstustoodangu keskmine aastane juurdekasv oli neil aastail 43%. Vabariigi esimene viie aasta plaan (1957—1961) täideti tööstuse kogutoodangu osas 1959. a. juunis, s. o. 2,5 aastat enne ettenähtud tähtaega. Korea Rahvademokraatlik Vabariik on Jaapanist ette jõudnud elektrienergia, söe, malmi, tsemendi ja teiste tööstustoodangu liikide tootmiselt iga elaniku kohta. 1960. a. toodeti 9139 milj. *kWh* elektrienergiat, 10 620 000 *t* sütt, 3 108 000 *t* rauamaaki, 641 000 *t* terast. Rahvavõimu aastail on rajatud uued tööstusharud. Masinaehituses on hakatud valmistama veoautosid, mitmesugust tüüpi kaasaegseid metallilõikepinke, elektrimasinaid ning mitmete tööstusharude seadmeid.

Sotsialistlikud tootmissuhted on võitnud kõigis rahvamajanduse sfäärides. Väikesed killustatud talumajapidamised on üle viidud kooperatiivse suurtootmise rööbastele. Vabariik on 1,5-kordselt ületanud teravilja tootmise sõjaeelse taseme. Teravilja saak oli 1960. a. 3 803 000 *t*.

Suuri edusamme on tehtud hariduse, teaduse, kirjanduse ja kunsti alal. Pidevalt tõuseb linna ja maa töötajate elatustase ning kasvab natsionaalne tulu.

Korea Rahvademokraatlik Vabariik on asunud rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani (1961—1967) täitmisele. Tööstuse kogutoodang kasvab seitse-

aastaku jooksul 3,2-kordselt ning kindlustatakse põllumajandusliku tootmise edasine tõus.

Korea Rahvademokraatlik Vabariik teostab järjekindlalt rahuarmastavat välispoliitikat ning taotleb oma maa ühendamist rahulikul demokraatlikul alusel. Korea Rahvademokraatliku Vabariigi valitsus tegi ettepaneku moodustada Korea ühendamiseks üleminekuvormina Põhja- ja Lõuna-Korea konföderatsioon.

Sotsialistliku riigi Korea Rahvademokraatliku Vabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on Kõrgem Rahvakogu. Kõrgema Rahvakogu Presiidiumi esimees — Tsoi Jen Gen. Kõrgeimaks täidesaatvaks võimuorganiks on Ministrite Kabinet. Korea Rahvademokraatliku Vabariigi juhtivaks jõuks on *Korea Tööpartei*. Tema ridades on üle 1,3 milj. inimese. Korea Tööpartei Keskkomitee esimees ja Korea Rahvademokraatliku Vabariigi Ministrite Kabineti esimees on Kim Ir Sen.

Korea Tööpartei juhib *Ühtset Demokraatlikku Isamaarinnet*, kuhu kuuluvad *Põhja-Korea Demokraatlik Partei*, partei *Tšenudan*, *Korea Ühinenud Ametiühingud*, *Korea Demokraatlik Noorsooliit*, *Korea Talurahvaliit* ja teised massiorganisatsioonid, kes nõuavad Korea ühendamist rahulikel, demokraatlikel alustel.

LÕUNA-KOREA

Asub Korea poolsaare lõunaosas (38. paralleelist lõuna pool). **Territoorium** — 93 600 *km*². **Rahvaarv** — 24,5 milj. (1960). Suuremad linnad: Söul (üle 2 milj.), Pusan, Tegu, Intšon.

Peamine majandusharu on põllumajandus (1959. a. — 37% natsionaalsest tulust; hõlmab üle 70% elanikkonnast). 1959. a. saadi 2 490 000 *t* riisi. Lõuna-Korea on sunnitud iga aasta Ameerika Ühendriikidest sisse vedama ca 395 000 *t* teravilja. Peamised töötleva tööstuse harud on tekstiili- ja toiduainete tööstus. 70—80% Lõuna-Korea tähtsamatest majandusharudest töötab sisseveetaval toorainel, kusjuures 85% sellest veetakse sisse Ameerika Ühendriikidest. 1959. a. toodeti 1,7 mljr. *kWh* elektrienergiat, 357 000 *t* tsementi, 267 milj. *m* riiet. Lõuna-Korea majanduses valitseb välis-, peamiselt Ameerika kapital. Lõuna-Korea on seotud Ameerika Ühendriikidega mitmesuguste ebavõrdsete «kokkulepete» kaudu. Lõuna-Korea

tööstustoodangu maht oli 1958. a. 50% väiksem kui aja-vahemikus 1940—1945, üldine külvipind oli vähenenud 600 000 tšonbo võrra (1 tšonbo = 0,99 *ha*), teravilja kogusaak aga 40% võrra. Talupoegade üldine võlg riigile, mõisnikele ja kulakutele moodustas 1959. a. lõpul 250 mljr. hvani, s. o. keskmiselt 110 000 hvani iga talundi kohta. Tööliste ja teenistujate palk on alla $^1/_3$ elatusmiinimumist. Tööta ja osaliselt tööta töölisi ning laostunud talupoegi oli 1960. a. töövõimelise elanikkonna hulgas 56,3%.

Kasutades oma marionette, on Ameerika imperialistid muutnud Lõuna-Korea oma sõjalis-strateegiliseks baasiks, ja seda juba Lõuna-Koreas viibimise esimestest päevadest peale. Lõuna-Korea territooriumil asuvad seniajani Ameerika väeosad, kes on varustatud aatomi- ja teiste massilise hävitamise relvadega. Otsesed sõjalised kulutused ja kulud politseiaparaadi ülalpidamiseks moodustavad üle 70% riigieelarvest.

Aastail 1950—1953 pidas Lõuna-Korea valitsev klikk Ameerika Ühendriikide imperialistlike ringkondade toetusel agressiivset sõda Korea Rahvademokraatliku Vabariigi vastu. Lõuna-Korea võimud lükkavad tagasi kõik Korea Rahvademokraatliku Vabariigi valitsuse patriootlikud ettepanekud, mis taotlevad Korea rahulikku ühendamist.

1948. a. kuni 1960. a. aprillini oli presidendiks ja valitsuse juhiks Korea rahva reetur, ameeriklaste marionett Li Sõn Man, kes teostas sisemise reaktsiooni toetusel rahvavastast poliitikat, mille eesmärgiks oli allutada Lõuna-Korea majanduslikult ja poliitiliselt Ameerika monopolide huvidele.

1960. a. aprillis aeti Li Sõn Man Lõuna-Korea rahva stiihilise ülestõusu tulemusena maalt välja. Kuid see ei kergendanud kuigi palju Lõuna-Korea rahva olukorda. Ameerika imperialistide abiga õnnestus Lõuna-Korea reaktsioonil võimule upitada uus Ameerika Ühendriikide marionett, üks Li Sõn Manile lähedasi isikuid — Tjan Men.

1961. a. mais teostasid Ameerika-vastaste meeleolude kasvust ja Lõuna-Koreas riigi rahuliku ühendamise eest peetava võitluse laienemisest ärahirmutatud ultrareaktsioonilised jõud sõjalise riigipöörde, mille tulemusena Tjan Men kõrvaldati võimu juurest ja kehtestati sõjalis-politseiline režiim.

Vaatamata halastamatutele repressioonidele ja terrorile, mida rakendavad Lõuna-Korea võimud, võitleb Lõuna-Korea rahvas oma õiguste eest ja Korea ühendamise eest.

KUVEIT

Vürstiriik Araabia poolsaare kirdeosas. **Territoorium** — ca 15 500 *km*². **Rahvaarv** — 219 000 (1959); peamiselt araablased. **Pealinn:** El Kuveit — 120 000.

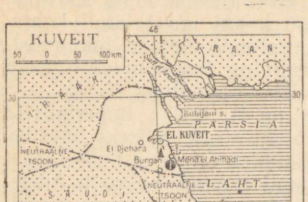

Teadaolevate naftavarude poolest (8,5 mljr. *t*) on Kuveit maailmas esikohal, nafta tootmiselt (1960. a. — 82 milj. *t*) kapitalistlike riikide seas kolmandal kohal (Ameerika Ühendriikide ja Venetsueela järel). Suurema osa naftat toodab Inglise —Ameerika kompanii «Kuweit Oil Company». Kuveidis asuvate naftakompaniide puhastulu ulatus ametlikel mittetäielikel andmeil 1958. a. 248 milj. naelsterlingini.

Rahvuslik tööstus piirdub naftatööstust ja kommunaalmajandust teenindavate harudega. On ka toiduainete tööstuse ettevõtteid. Peamine põllumajandusharu on rändkarjakasvatus. Peaaegu kõik põllumajandussaadused veetakse sisse. Maa kuulub suguharude šeikidele ja kaupmeestele. Rannikualade elanikud tegelevad kala- ja pärlipüügiga.

Kuveidi territooriumil asub suur Inglise lennuväebaas. 1899. a. kokkuleppe kohaselt on Kuveit Suurbritannia protektoraadi all. 1961. a. juunis tühistati see kokkulepe. Kuid Inglismaa peab endiselt Kuveidis oma poliitilist esindajat. Vürstiriigi eesotsas on šeik (Abdalla as-Salim as-Sabah). Peaminister — Sabah as-Salim as-Sabah. Riigis on Asutav Kogu.

KÜPROS

Riik, mis asub Vahemere idaosas Küprose saarel. **Territoorium** — 9300 *km*². **Rahvaarv** — 581 000 (1961); kreeklased (80%), türklased. **Pealinn:** Nikosia — 82 000 (1956).

Küprose majanduse aluseks on põllumajandus, millega tegeleb üle 50% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Kasvatatakse teravilja, viinamarju (1958. a. — 70 000 *t*), oliive (6000 *t*), tubakat, tsitrusvilju (60 000 *t*) ja kartulit. Suur osa põllumajandussaadustest veetakse

välja. Peaaegu kogu mäetööstuse toodang (rauda sisaldav püriit, vask, kroomimaak, asbest, kips) veetakse töötlemata kujul välja (peamiselt Saksa Föderatiivsesse Vabariiki ja Inglismaale). On olemas kodutööndusliku tekstiili- ja toiduainete tööstuse ettevõtted.

Küprose saar oli 82 aastat Inglismaa koloonia (kuni 1960. a.). Asudes geograafiliselt ja strateegiliselt soodsas kohas, etendas ta tähtsat osa Inglismaa sõjalistes plaanides ning oli tema võimsaks sõjaliseks baasiks Vahemere piirkonnas. Inglise kolonisaatorid püüdsid maha suruda rahvuslikku vabadusvõitlust Küprosel. Tänu Küprose rahva kangelaslikule võitlusele oma maa sõltumatuse eest kuulutati 16. augustil 1960 välja Küprose Vabariik. 1959. a. kokkuleppe alusel sai Suurbritannia õiguse hoida saarel edasi oma sõjaväebaase ning kasutada oma suva kohaselt sõjalistel eesmärkidel veel 30 väikest piirkonda saarel ja 6 tsooni sõjaliste polügoonide jaoks. See piirab küproslaste suveräänsust ja valmistab tõsiseid raskusi vabariigi põllumajandusele. Territooriumilt, mida Küpros ei saa kasutada, võiks saada $^1/_3$ kogu puuvillasaagist ning $^1/_4$ tsitrusviljadest ja teistest puuviljadest. Küprose patrioodid nõuavad võõramaiste vägede väljaviimist.

Riigipeaks on president (peapiiskop Makarios). Vabariigi parlament koosneb esindajatekojast, kus 35 kohta kuulub kreeklastele ja 15 türklastele, ning 2 kommunaalkojast (kreeka ja türgi kogukonna esindajad).

Poliitilised parteid: *Patriootlik Rinne* — valitsev kodanlik partei; *Küprose Demokraatlik Liit* — opositsiooniline partei.

Töörahva huve kaitseb *Küprose Töörahva Progressiivne Partei* (peasekretär E. Papaioannu). Ametiühingukoondised: *Küprose Ülemaaline Tööföderatsioon* (kuulub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni) — Küprose töörahva mõjurikas organisatsioon, *Küprose Ülemaaline Sõltumatute Ametiühingute Föderatsioon, Küprose Türgi Ametiühingute Föderatsioon, Küprose Tööliste Föderatsioon.*

Riik Kagu-Aasias Indo-Hiina poolsaarel. **Territoorium** — 231 000 *km*². **Rahvaarv** — 1 800 000 (1960), peamiselt laod. **Pealinn:** Vientjan — 100 000 (1956), kuninga residents asub Luang Prabangis.

Laos on agraarmaa. Üle 90% elanikkonnast tegeleb põllumajandusega. Paremad maatükid on mõisnike ja kõrgemate ametnike käes. Maal on säilinud mitmesugused töökohustused ja feodaalsed maksud. Peamise põllumajanduskultuuri — riisi (1958. a. saak — 500 000 *t*) all on 90% haritavast maast. Kasvatatakse ka maisi, kohvi, puuvilla jt. kultuure. Laose lõunapiirkondades on arenenud loomakasvatus (1958. a. — ca 1 milj. looma). Majapidamistes on kasutusel mõnisada kodustatud elevanti. Töötlevas tööstuses domineerib kodutööndusliк tootmine. Väikeses ulatuses ekspluateeritakse tina-, vase- ja soolaleiukohti. Tähtsaks väljaveoartikliks on hinnalised puiduliigid. Majanduses etendab tähtsat osa väliskapital, peamiselt Prantsuse kapital (tina tootmine, elektrijaamad, suurem osa saeveskitest, riisipuhastamisettevõtted).

1893. a. anastasid Prantsuse imperialistid Laose ja kuulutasid ta oma protektoraadiks. Laose rahvas tõusis korduvalt üles Prantsuse ülevõimu vastu (suuremad ülestõusud toimusid aastail 1901—1903, 1911, 1918—1922, 1928 ja 1930—1937). Teise maailmasõja ajal arenes Laoses ulatuslik rahvaliikumine Jaapani okupantide vastu. 12. oktoobril 1945 moodustati ülestõusu tulemusena rahva vastupanu ajutine valitsus, kes kuulutas välja Laose sõltumatuse (Patet-Lao). Pärast seda kui Prantsusmaa 1946. a. alguses Laose uuesti okupeeris, muutus rahvuslik vabadusliikumine partisanisõjaks, mille käigus loodi rahvavabastusarmee — Patet-Lao relvas-

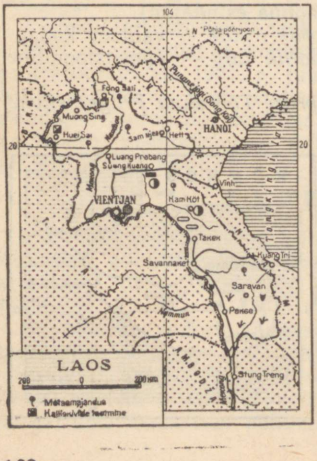

tatud jõud. Kasvava rahvusliku vabadusliikumise survel oli Prantsusmaa sunnitud järele andma. 1947. a. mais kuulutati Laos konstitutsiooniliseks monarhiaks Prantsusmaa protektoraadi all, 1949. a. juulis aga tunnustati Laose kuningriigi sõltumatust Prantsuse Ühenduse raamides.

Välisministrite Genfi nõupidamisel 1954. a. tunnustati Laose sõltumatust rahvusvaheliselt. Määrati kindlaks Laose kui neutraalse riigi staatus. Prantsusmaa oli nõus oma väed Laosest välja viima. Poliitilise reguleerimise ootel koondati Patet-Lao relvastatud jõud Sam Niea ja Fong Sali provintsi, kuningliku valitsuse relvastatud jõud aga üleiäänud territooriumile. Aastail 1954—1957 toimusid Patet-Lao juhtide ja kuningliku valitsuse vahel läbirääkimised riigi poliitilise reguleerimise asjus vastavalt Genfi nõupidamise otsustele. Hoolimata Laose siseasiadesse vahelesegamist välisriikide imperialistlike ringkondade katsetest need läbirääkimised nurja ajada moodustati Laoses 1957. a. novembris rahvuslik valitsus eesotsas prints Suvanna Fumaga Patet-Lao esindajate (sealhulgas Patet-Lao liikumise juhi, Patriootliku Partei liidri prints Sufanuvongi) osavõtul ja kirjutati alla kokkuleppele, mille järgi Patet-Lao väed lülitati kuningliku armeesse. Kuid 1958. a. augustis moodustati imperialistlike jõudude vahelesegamisel uus valitsus (ilma Laose Patriootliku Partei esindajate osavõtuta) eesotsas Fui Sananikonega. Välisministrite Genfi nõupidamise otsuseid rikkudes hakati taga kiusama Patet-Lao liikumisest osavõtnuid ja Patriootliku Partei aktiviste, veeti sisse suurel hulgal Ameerika relvi, Laose armeesse suunati suur grupp Ameerika sõjaspetsialiste ja tehti katseid kiskuda Laos SEATO agressiivsesse sõjalisse blokki. 9. augustil 1960 kukutasid Laose armee progressiivsed jõud eesotsas kapten Kong Lega rahva toetusel reaktsioonilise režiimi. Võimule tulnud prints Suvanna Fuma valitsus hakkas teostama rahu, neutraliteedi, demokraatia ja rahvusliku ühtsuse poliitikat. Kuid Savannaketi grupeering (prints Boun Oum ja kindral Fumi Nosavan) organiseeris mõnede SEATO sõjalisse bokki kuuluvate riikide toetusel seadusliku valitsuse vastu mässu.

11. juunil 1962 kuulutas prints Suvanna Fuma välja Laose ajutise koalitsioonivalitsuse koosseisu. Peaministriks ja kaitseministriks on Suvanna Fuma.

1961. a. aprillis, kui Laose peaminister Suvanna Fuma oli NSV Liidus ametlikul visiidil, avaldas Nõukogude valitsus valmisolekut anda Laosele majanduslikku ja tehnilist abi põllumajanduse arendamisel, loodusvarade uurimisel, transpordi ja kommunikatsioonide arendamisel, tervishoiu, kultuuri ja hariduse alal ning ehitada Laoses Nõukogude Liidu kingitusena haigla ja raadiojaam.

Laos on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas (Šri Savang Vatthana).

Poliitilised parteid: *Neutraalne Partei* — eesotsas prints Suvanna Fuma; *Laose Rahva Ühendus* — eesotsas Fui Sananikone; *Laose Liit* — ühendab väikekodanlust ja haritlaskonda; *Rahvuslike Huvide Kaitsmise Komitee* — ühendab peamiselt osa kõrgemaid ohvitsere ja ametnikke; *Demokraatlik Partei* — esindab väikest osa keskkodanlusest ja kaupmeeskonnast.

Elanikkonna laiade kihtide huvisid väljendab *Neo Lao Hak Sati* partei (Patriootlik Partei), kes ühendab endisi Patet-Lao demokraatlikust liikumisest osavõtjaid ja pooldajaid (partei esimees — prints Sufanuvong).

1960. a. moodustati *Rahu, Neutraliteedi, Rahvusliku Kooskõla ja Laose Ühtsuse Komitee* — ühiskondlik organisatsioon, mis ühendab Laose patriootlikke jõude.

LIIBANON

Riik Vahemere idarannikul. **Territoorium** — 10 400 *km*². **Rahvaarv** — 1,6 milj. (1961); 90% — araablased, ülejäänud — armeenlased, kurdid jt. 53% usklikust elanikkonnast on kristlased, 46,5% muhameedlased. **Pealinn:** Beirut — 450 000.

Liibanon on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Ehkki põllumajandusega tegeleb kuni 50% elanikkonnast, ei rahulda põllumajandus riigi vajadusi toidukaupade ja loomakasvatussaaduste osas. Teraviljatoodang rahuldab ca 25—30% riigi vajadusest. Arenenud on aiandus; õunu, banaane, apelsine ja viinamarju veetakse ka teistesse maadesse. 1959. a. toodeti 160 000 *t* tsitrusvilju, 50 000 *t* õunu, ca 75 000 *t* viinamarju, ca 3000 *t* tubakat, 18 000 *t* oliive ja 58 000 *t* nisu. Kariloomade arv 1958. a.: kitsi — 425 000, lambaid — 77 000, eesleid — 21 000, veiseid — 96 700.

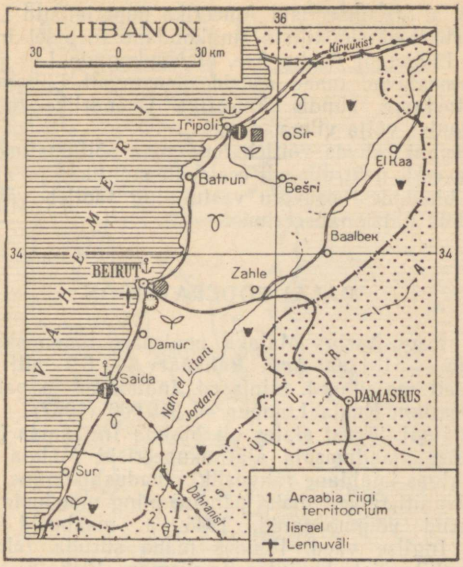

Peamised tööstusharud on toiduainete, tekstiili-, tubaka-, seebi- ja mäetööstus. Ülekaalus on väikesed kodutööndus-likud töökojad.

Liibanon on vabariik. Riigipeaks on president (Fuad Šehab). Kõrgeim seadusandlik organ — ühekojaline par-lament. Peaminister — R. Karama.

Tähtsamad poliitilised parteid: *Progressiivne Sotsialist-lik Partei* — väljendab väike- ja osa keskkodanluse huve; *Kataib* — väikekodanlik kristlik partei; *Rahvusblokk* — väljendab kristliku kodanluse ja mõisnike huve; *Konsti-tutsiooniliit* — kodanluse ja mõisnike partei.

Töötajate huvisid kaitseb *Liibanoni Kommunistlik Par-tei;* tema tegevus on ametlikult keelatud.

Riigis on ka rida suuri ametiühingukoondisi.

Liibanon oli pärast Esimest maailmasõda Prantsusmaa poolt okupeeritud. 1946. a. saavutas Liibanoni rahvas seda, et Prantsuse ja Inglise väed viidi tema territooriumilt välja.

1958. a. organiseerisid Ameerika imperialistid Liibanoni sisemiste reaktsiooniliste ringkondade toetusel interventsiooni Liibanoni vastu. See, et Nõukogude Liit ja teised rahuarmastavad maad asusid otsustavalt Liibanoni rahvast toetama, sundis Ameerika Ühendriike oma väed Liibanonist välja viima.

Liibanoni rahvas võitleb oma maa sõltumatuse tugevdamise eest, neutraliteedi eest välispoliitikas ja agressiivsetest blokkidest osavõtu vastu ning taotleb välismaiste ettevõtete natsionaliseerimist.

MALAI FÖDERATSIOON

Riik Kagu-Aasias Malaka poolsaare lõunaosas. **Territoorium** — 131 000 *km*². **Rahvaarv** — 6,9 milj. (1960); peamiselt malailased, hiinlased, indialased ja pakistanlased. **Pealinn:** Kuala Lumpur — 315 000 (1957).

XVIII saj. lõpust alates oli Malaia Inglismaa ülevõimu all. Teise maailmasõja ajal okupeerisid Malaia Jaapani väed. Algas laialdane rahvuslik vabadusliikumine, Jaapani väed sunniti relvad maha panema ning moodustati demokraatlikud võimuorganid. 1945. a. maabusid Malaias uuesti Inglise väed. Püüdes maha suruda rahvuslikku vabadusliikumist, kuulutas Inglismaa 1948. a. Malaias välja erakorralise olukorra ja alustas sõjategevust. 1949. a. moodustasid Malaia patriootlikud jõud kommunistliku partei juhtimisel rahvavabastusarmee. 31. augustil 1957 oli Inglismaa sunnitud tunnistama Malai Föderatsiooni sõltumatuks riigiks Briti Rahvaste Ühenduse raamides. Kuid 1957. a. oktoobris sundis Inglismaa Malai Föderatsioonile peale lepingu, mille alusel Malaias asuvad ikka veel Inglise sõjaväebaasid. Riigi majanduses etendavad tähtsat osa Inglise monopolid.

Tegelikult kestab Malaias juba aastaid kodusõda rahvusliku sõltumatuse kindlustamise eest võitlevate patriootlike jõudude ja valitsusvägede vahel.

Malaia progressiivsed jõud ja parteid võitlevad selle eest, et riigis seataks läbirääkimiste teel jalule rahu, viidaks välja välismaised väed, teostataks sõltumatut poliitilist kurssi ning arendataks suhteid kõigi maadega, olenemata nende sotsiaal-poliitilisest korraldusest.

Malaia on agraarmaa. Majanduse aluseks on kautšuki tootmine ekspordi jaoks (1959. a. — üle 700 000 *t*). Toidu-

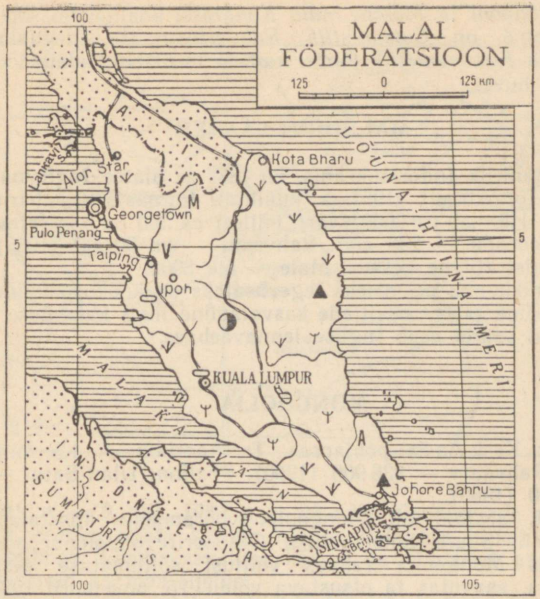

kultuuridest kasvatatakse riisi (450 000 *t*), kookospalmi, bataati (magus kartul), teed ja kakaod. Väliskapitali kontrolli all on 60% kautšuki- ja suurem osa kookospalmide istandustest.

Väärtuslike maavarade baasil (inglistinamaak, boksiidid, volfram, kuld, rauamaak, titaan, kolumbiit, ilmeniit) areneb mäetööstus. 1960. a. toodeti 50 800 *t* inglistina- ja 5 182 000 *t* rauamaaki. Väliskapitali käes on 60% maavarade kaevandamisest.

Malai Föderatsioon on konstitutsiooniline monarhia eesotsas ülemvalitsejaga, kes valitakse föderatsiooni kuuluvate vürstiriikide valitsejate poolt. Seadusandlik võim kuulub parlamendile, mis koosneb esindajatekojast ja senatist. Peaminister — Abdul Rahman Putra.

Praegu on võimul kolme kodanliku partei — *Malaia Ühinenud Rahvusliku Organisatsiooni, Malaia Hiina As-*

sotsialtsiooni ja *Malaia India Kongressi* koalitsioon. Opositsioonis on *Sotsialistlik Rahvarinne* jt. Illegaalne *Malaia Kommunistlik Partei* kaitseb mehiselt Malaia töörahva huve.

MALEDIIVI SAARED

Sultaniriik India ookeanis, on 1887. a. alates Inglismaa protektoraadi all (1953. a. kuulutati formaalselt vabariigiks). Hõlmab ca 2000 saart, millest ca 300 on asustatud. **Territoorium** — 298 *km*². **Rahvaarv** — ca 90 000 (1959). **Administratiivne keskus:** Male — üle 8000.

Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on kookospalmide, banaanide ja tsitrusviljade kasvatamine ning kalapüük.

Gani saarel asub Inglise lennuväebaas.

MONGOOLIA

Riik Kesk-Aasia põhjaosas. **Territoorium** — 1,5 milj. *km*². **Rahvaarv** — 936 900 (1960). **Pealinn**: Ulan-Bator — 164 000 (1960).

1911. aastani oli Mongoolia võõramaiste anastajate ikke all. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ajel alustas Mongoolia rahvas võitlust sõltumatuse eest. 1921. a. saavutas ta otsustava võidu. 26. novembril 1924 kuulutati välja Mongoolia Rahvavabariik. Kapitalistlikku arenemisstaadiumi vahele jättes viis Mongoolia läbi demokraatlikud ümberkujundused ja asus sotsialismile järkjärgulise ülemineku teele.

Kuni rahvarevolutsioonini oli Mongoolia üks mahajäänumaid riike Aasias. Ta sõltus täielikult väliskapitalist.

Rahvavõimu aastail on Mongoolia muutunud loomakasvatusmaast agraar-industriaalmaaks. Nüüd annab tööstus peaaegu 50% rahvamajanduse kogutoodangust ja, mis eriti oluline, üle poole tööstustoodangust moodustab tootmisvahendeid valmistavate ettevõtete toodang. 1960. a. oli Mongoolia Rahvavabariigi tööstustoodang 7,4 korda suurem kui 1940. a. Tähtsamad tööstusharud on mäe-, energeetika-, ehitus-, metsa-, puidu-, polügraafia-, farmatseutikatööstus, kergetööstus ja toiduainete tööstus.

Kuigi tööstus areneb jõudsalt, on tähtsaimaks rahvamajandusharuks endiselt loomakasvatus, millega tegeleb $^{2}/_{3}$ elanikkonnast. Kariloomade arv Mongoolias oli:

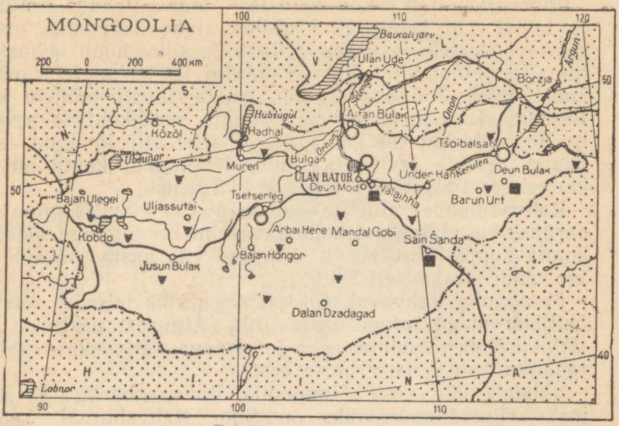

1919. a. — 9 milj., 1960. a. — 23 milj. Kariloomade arvult iga elaniku kohta kuulub Mongooliale üks esikohtadest maailmas. Loomakasvatuse kõrval on viimastel aastatel arenenud ka maaviljelus.

Praegu lahendatakse ülitähtsat majanduslikku ja poliitilist ülesannet — haritakse üles uudismaid, et varustada riiki oma teraviljaga. 1959. a. toodeti vabariigis juba üle 139 800 *t* teravilja, 1960. a. — 256 500 *t*.

Mongoolia Rahvavabariigis on lõpule viidud araatide (talupoegade) majapidamiste tootmisalane koopereerimine. 1961. a. oli 337 põllumajanduslikku ühistut. Põllumajanduslikele ühistutele annavad suurt abi viimastel aastatel loodud 37 masina-loomakasvatusjaama ja 29 riiklikku majandit.

Edukalt viidi lõpule rahvamajanduse arendamise kolme aasta plaan aastaiks 1958—1960. Mongoolia Rahvavabariik on asunud viie aasta plaani (1961—1965) täitmisele, mis on tähtsaks etapiks teel, mida mööda Mongoolia Rahvavabariik sammub sotsialismi täielikule võidule. Viisaastaku jooksul suureneb tööstustoodang 2,1-kordselt, külvipind aga peaaegu 3-kordselt. Mongoolia Rahvarevolutsioonilise Partei XIV kongress, mis toimus 1961. a. juulis, püstitas ülesande muuta Mongoolia Rahvavabariik agraar-industriaalmaast industriaal-agraarmaaks.

Pidevalt tõuseb rahva elatustase, areneb teadus, kultuur ja kunst. On kehtestatud üldine algkoolikohustus maal elavatele lastele ja üldine seitsmeklassilise kooli kohustus linnades. Mongoolia Rahvavabariigi iga tuhande elaniku kohta tuleb 7 üliõpilast, mis on tunduvalt rohkem kui Inglismaal ja Prantsusmaal. Haigla voodikohtade arvult iga tuhande inimese kohta on vabariik ette jõudnud Jaapanist, arstide arvult iga tuhande elaniku kohta on ta kaugel ees Pakistanist, Iraanist ja Türgist.

Rahvahulkade ainelise olukorra ja elamistingimuste paranemine ning tervishoiu arenemine on taganud elanikkonna suure juurdekasvu. Viimase viie aasta jooksul on see olnud keskmiselt 2,6%.

Mongoolia Rahvavabariik on nagu kõik teisedki sotsialistlikud maad rahuarmastav riik. Algusest peale on ta järjekindlalt võidelnud rahu ja erineva süsteemiga riikide rahuliku kooseksisteerimise eest.

Sotsialistliku riigi Mongoolia Rahvavabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on Suur Rahvahuraal. Suure Rahvahuraali Presiidiumi esimees on Ž. Sambu. Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks on Ministrite Nõukogu.

Vabariigis etendab juhtivat osa *Mongoolia Rahvarevolutsiooniline Partei*, kuhu kuulub ca 44 000 inimest (1961). Partei Keskkomitee esimene sekretär ja Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu esimees on J. Tsedenbal. Mongoolia Rahvavabariigi ametiühingutesse kuulub 120 000 inimest.

NEPAAL

Riik Kagu-Aasias, asub Aasia suurimate jõgede Gangese ja Brahmaputra vahel. **Territoorium** — 140 800 *km²*. **Rahvaarv** — 9,2 milj. (1960); india ja tiibeti päritoluga rahvad (gurkha ja nevara rahvad). **Pealinn:** Katmandu — 195 000 (1958).

Nepaal on agraarmaa (üle 90% elanikkonnast tegeleb põllumajandusega) tugevate feodalismi iganditega. 1957. a. vastuvõetud agraarreformi-seaduse elluviimine toimub feodaalide vastupanu tõttu aeglaselt. Peamised põllumajanduskultuurid on riis, nisu, mais, suhkruroog, indigo, tee jt. Suur osa viljakandvast maast seisab kasutamata, sest puudub niisutus. Arenenud on karjakasvatus (veised, lambad, kitsed, sead).

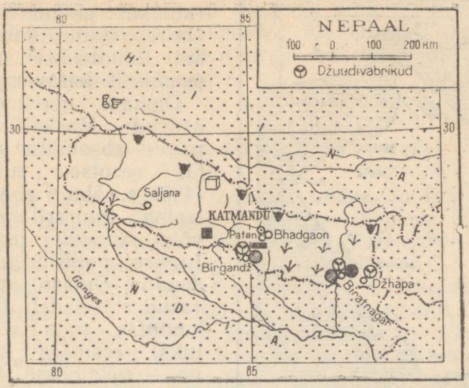

Nepaalis on ka mõned tekstiili- ja džuudivabrikud ning riisipuhastamistehased. Majanduses etendab tähtsat osa kodutööndus: kulla, salpeetri, vase ja söe kaevandamine, pottsepatööd, villase riide ja ehete valmistamine. Riigis on 2—3% kirjaoskajaid.

Nepaal on konstitutsiooniline monarhia. Riigi ja valitsuse eesotsas on kuningas (Mahendra Bir Bikram Devašahh). 1960. a. detsembris tühistas kuningas rea konstitutsiooni sätteid ning saatis laiali parlamendi ja valitsuse. Poliitiliste parteide ja ametiühingute tegevus on keelatud.

Välispoliitikas on Nepaal positiivse neutraliteedi positsioonil.

OMAAN

Imamaat ja sultanaat Araabia poolsaare idaosas. **Territoorium** — 212 400 *km*². **Rahvaarv** — 550 000 (1959); peaaegu 90% araablased (pooled neist on nomaadid). **Linnad:** Nisva (Omaani imamaadi pealinn), Maskat (sadam ja sultani asukoht — 5000).

Omaanis valitsevad feodaalsuhted ja on säilinud sugukondliku korra igandid. Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on maaharimine (kunstliku niisutusega; tähtsaim kultuur — datlipalm) ja rändkarjakasvatus (kaamelid);

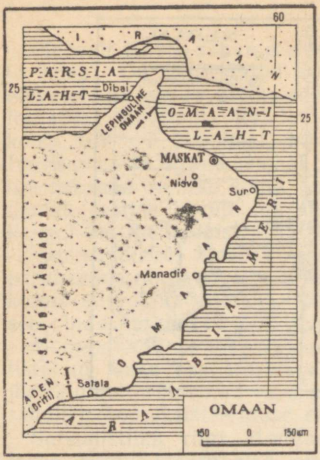

rannikul püütakse kalu. On avastatud naftavarusid. Raudteid ei ole, on peamiselt karavaniteed.

Omaani territooriumil asuvad: Maskati sultanaat — absoluutne monarhia eesotsas sultaniga (1951. a. sõlmiti ebavõrdne leping Suurbritanniaga), võim kuulub tegelikult Inglise poliitilisele residendile; Omaani imamaat (asub sisealadel; 1913. a. kuulutas enda sõltumatuks) eesotsas imaamiga — religioosse ja ilmaliku valitsejaga. 1955. a. tungisid Maskati sultani väed inglaste toetusel Omaani imamaati ja hõivasid selle pealinna Nisva. Imamaadi elanikkond alustas vabadusvõitlust, mis võttis eriti hoogu 1957. a. keskel. Vabadusliikumise mahasurumisest võtsid osa Inglise relvastatud jõud. Ülestõusnud olid sunnitud minema mägedesse. Nad jätkavad partisanivõitlust. Omaani rahva võitlus oma sõltumatuse eest leiab kaasatundmist ja toetust kogu progressiivse inimkonna poolt.

LEPINGULINE OMAAN

Araabia vürstiriigid Araabia poolsaare idaosas, on Suurbritannia protektoraadi all. **Territoorium** — 83 600 *km*². **Rahvaarv** — 86 000 (1960); peamiselt araablased. **Suurim linn** ja sadam: Dibai — 25 000.

Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on rändkarjakasvatus, oaasides põlluharimine (datlipalmid, teraviljad), rannikualadel kala- ja pärlipüük. On avastatud tööstuslikke naftavarusid.

Seades ettekäändeks võitluse piraatlike röövretkede vastu, saatis Suurbritannia XIX saj. Araabia poolsaarele relvastatud ekspeditsiooni, anastas jõuga 7 araabia vürsti-

riiki ja kehtestas nende üle oma protektoraadi. Poliitilist kontrolli Lepingulise Omaani üle teostab Inglise poliitiline resident, kes asub Bahreini saartel. 7 araabia vürstiriigi eesotsas on šeigid.

PAKISTAN

Riik Lõuna-Aasias. Koosneb Lääne- ja Ida-Pakistanist, mida lahutab teineteisest India territoorium 1600 km ulatuses. **Territoorium** — 944 800 *km²*. **Rahvaarv** — 93,8 milj. (1961). **Pealinn:** Ravalpindi — 343 000.

Pakistan kui riik tekkis 1947. a. Suurbritannia endise asumaa India jagamisel kaheks dominiooniks — Indiaks ja Pakistaniks. 1956. a. kuulutati Pakistan vabariigiks.

Peaaegu 90% elanikkonnast tegeleb põllumajandusega. Lääne-Pakistani peamised põllumajanduskultuurid on nisu (1959/60. a. — ca 4 milj. *t*) ja puuvill (295 000 *t*); Ida-Pakistanis — riis (üle 9,5 milj. *t*) ja džuut (ca 1 milj. *t*). Levinud on liha- ja piimakarjakasvatus. Tööstus on nõrgalt arenenud. On puuvilla- ja džuudivabrikuid ning põllumajandusliku tooraine esialgse töötlemise ettevõtteid.

Pakistani arenemist pidurdavad põllumajanduses valitsevad feodaalsuhete igandid ning Inglise ja Ameerika kapitali ülevõim. Pakistan kuulub CENTO ja SEATO

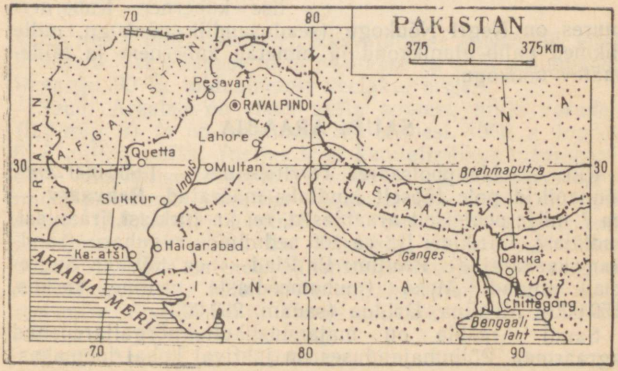

agressiivsesse sõjalisse blokki. 1960/61. finantsaastal assigneeriti sõjalisteks kulutusteks $^2/_3$ riigieelarvest.

Konstitutsiooni järgi on riigipeaks president, seadusandlikuks võimuorganiks ühekojaline parlament. 1958. a. oktoobris toimus Pakistanis sõjaline riigipööre. Võim läks relvastatud jõudude ülemjuhataja Mohammed Aiub-khaani kätte, kes sai riigi presidendiks. Parlament saadeti laiali, 1956. a. konstitutsioon tühistati, poliitilised parteid keelati.

SARAVAK

Suurbritannia asumaa. Asub Kalimantani saare põhjaosas. **Territoorium** — 123 000 *km*². **Rahvaarv** — 745 000 (1960); dajakid, malailased, hiinlased. **Administratiivne keskus:** Kutšing — 56 000 (1956).

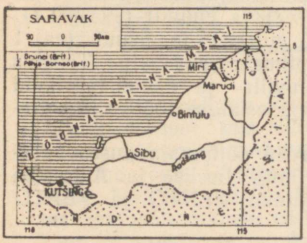

Saravak on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on põllumajandus. Istandustes, mis kuuluvad välismaalastele, toodetakse kautšukit. Väiksemates kogustes toodetakse ka naftat. On alustatud boksiitide kaevandamist.

Saravakis valitseb Inglise kuberner. Kuberneri juures on Negri Nõukogu (seadusandlik nõukogu, mille liikmed valib elanikkond ja nimetab kuberner) ja täidesaatev nõukogu.

SAUDI ARAABIA

Riik Araabia poolsaarel. **Territoorium** — 1 600 000 *km*², lõunapiirid pole täpselt kindlaks määratud. **Rahvaarv** — ca 7 milj.; peamiselt araablased, on ka türklasi, iraanlasi, indialasi, aafriklasi jt.; ca 100 beduiinide suguharu (rändkarjakasvatajad). **Pealinn:** Er Riad — ca 150 000. Suuremad linnad: Meka (muhameedlaste usuline keskus, 150 000), Mediina, Džidda (sadam, 200 000).

Saudi Araabia on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Põllumajanduses on juhtival kohal loomakas-

vatus (ca 4 milj. lammast). Kasvatatakse kaameleid, kitsi, hobuseid. Vee puuduse tõttu haritakse ca 15% põllumaast. Peaaegu 90 % toiduainetest veetakse sisse.

Saudi Araabia on rikas nafta poolest, mille varudelt (6,7 mljr. *t*) ta on maailmas üks esimesi. 1960. a. toodeti 61,8 milj. *t* naftat (neljas koht kapitalistlikus maailmas). Selle mineraalse tooraine tootmine on välismaiste kompaniide, peamiselt Ameerika «Arabian American Oil Company» (ARAMCO) kontrolli all. See firma saab Saudi Araabiast igal aastal üle 600 milj. dollari puhaskasu. Saudi Araabias laieneb välismaiste monopolide vastane liikumine, võitlus välismaiste naftakompaniide natsionaliseerimise ning Dahrani linnas asuvate Ameerika lennuväebaaside likvideerimise eest.

Saudi Araabia on absoluutne monarhia. Riigipeaks on kuningas (Saud ibn Abdul Aziz), kes on ühtlasi ka muha-

meedlaste ülemvaimulik, ülemkohtunik ja peaminister. Parlamenti ja poliitilisi parteisid Saudi Araabias ei ole.

Saudi Araabia valitsus on korduvalt deklareerinud, et ta teostab neutraliteedipoliitikat ega võta osa agressiivsetest sõjalistest blokkidest.

SINGAPUR

Riik sisemise omavalitsusega (1959. aastast), kuulub Briti Rahvaste Ühendusse, asub Kagu-Aasias Singapuri saarel ja selle lähedal paiknevatel väikestel saartel. **Territoorium** — 581 *km*². **Rahvaarv** — 1 634 000 (1960); peamiselt hiinlased. **Administratiivne keskus:** Singapur — 912 000 (1957).

Singapur on Kagu-Aasia suurim kaubanduskeskus, üks maailma suuremaid sadamaid (1959. a. oli sadama veosekäive 14,5 milj. *t*), Inglismaa suurim sõjaväe-, mereväe- ja lennuväebaas, SEATO tähtsamaid tugipunkte. Tööstusettevõtetest on seal tinasulatamistehas, kautšukit töötlevad ettevõtted, õli-, konservitehased, laevatehased jt. Maafond on piiratud. Kasvatatakse eksportkultuure (kautšukit, kookospalmi, juurvilju ja aiakultuure). Arenenud on seakasvatus ja kalapüük.

Singapur on 1819. a. alates Suurbritannia valdus. 1959. a. kuulutati välja «Singapuri riigi» moodustamine, kes on «iseseisev siseasjades». Singapuri eesotsas on Suurbritannia kuninga poolt nimetatud riigipea (Yusof bin Ishak). On olemas Seadusandlik Kogu. Täidesaatev võim kuulub Ministrite Nõukogule, kelle eesotsas on peaminister. Singapuri—Malaia—Inglismaa ühine sisemise julgeoleku nõukogu (3 esindajat Singapuri, 3 Suurbritannia ja 1 Malai Föderatsiooni valitsuse poolt) ja selle esimees — Inglise komissar Kagu-Aasias — kontrollivad Singapuri kaitset ja välissuhteid, võivad Suurbritannia kuninga käsul laiali saata Seadusandliku Kogu ning tühistada konstitutsiooni kehtivuse.

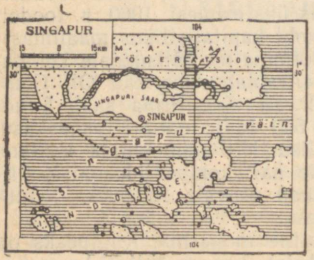

Peamised poliitilised

parteid: *Rahvaaktsiooni Partei* (valitsev partei, liider — peaminister Lee Kuan Yew), *Singapuri Rahvaliit, Liberaalsotsialistlik Partei, Töölispartei, Töörinne.* Enamik ametiühinguid (ca 40 000 liiget) on ühinenud *Singapuri Ametiühingute Kongressi.*

SÜÜRIA

Riik Ees-Aasias Vahemere idarannikul. **Territoorium** — 184 500 *km²*. **Rahvaarv** — 4 561 000 (1960). **Pealinn:** Damaskus — 532 000. Suuremad linnad: Haleb, Homs, Hama, Latakia (tähtsaim meresadam).

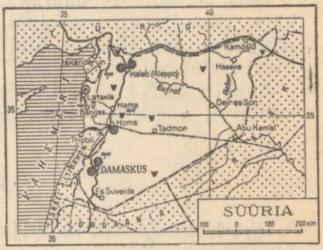

Süüria majanduse aluseks on põllumajandus, millega tegeleb 75% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Kasvatatakse nisu (ca 50% külvipinnast; 1960. a. — 553 000 *t*), otra (157 000 *t*), puuvilla (104 000 *t*), suhkrupeeti (122 000 *t*), kanepit, tubakat (5600 *t*), datleid, viigimarju, oliive (47 000 *t*) ja viinamarju (157 000 *t*). Pool harimiskõlblikust maast seisab vee puuduse tõttu kasutamata. Kasvatatakse mooruspuid. Arenenud on loomakasvatus (1959. a. — 5,9 milj. lammast, 1,8 milj. kitse, 0,6 milj. veist, 0,2 milj. eeslit, muula, hobust, kaamelit). Suur osa maast kuulub suurmaaomanikele. Tööstus on nõrgalt arenenud. Ülekaalus on põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtted, tekstiili- ja puuvillavabrikud, maitseainete tööstuse ettevõtted, tubaka-, tsemendi- ja klaasivabrikud. Nendes töötab ca 100 000 inimest. Viimastel aastatel on avastatud naftavarusid (Süüria kirdeosas, Džeziris) ja teisi maavarasid. Mõningal määral toodetakse ka bituumenit (Latakia lähedal), ligniiti ja keedusoola (Damaskuse ja Halebi piirkonnas). Tähtsat osa etendab kodutööndusliik tootmine ja käsitöö. Rohkearvulistes töökodades valmistatakse brokaati, karda, vask- ja klaasnõusid, külmrelvi jne.

Läbi Süüria territooriumi kulgevad naftajuhtmed — Iraagist Banijassi (Süüria) ja Tripolisse (Liibanon) ning Saudi Araabiast Saida (Liibanon) sadamasse.

Minevikus eksisteeris Süüria territooriumil rida kõrge kultuuriga riike. Süüria langes tihti anastajate vallutusretkede ohvriks. Kuni Esimese maailmasõjani oli ta Türgi ülevõimu all, 1920. aastast aga sai Prantsusmaa mandaatterritooriumiks. Rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena kuulutati 1943. a. välja Süüria sõltumatus. 1946. a. viidi tema territooriumilt välja välismaised väed.

1958. a. veebruaris ühinesid Egiptus ja Süüria ning moodustasid Araabia Ühinenud Vabariigi (AÜV), mis koosnes kahest rajoonist — Egiptuse ja Süüria rajoonist. 1961. a. septembris toimus AÜV Süüria rajoonis ülestõus, mille tulemusena see rajoon astus AÜV-st välja ja moodustati Süüria Araabia Vabariik.

1963. a. märtsis haaras Süürias sõjavägi võimu enda kätte. Moodustati «revolutsioonilise väejuhatuse rahvuslik nõukogu», kes nimetas Süüria peaministriks partei «Baas» liidri Salah ed-Din Bitari.

Aprillis 1963 kirjutati Kairos alla kommünikeele, millega kuulutati välja Egiptuse, Süüria ja Iraagi föderatsioon.

TAI

Riik Kagu-Aasias Indo-Hiina poolsaarel. **Territoorium** — 514 000 *km*². **Rahvaarv** — ca 25,5 milj. (1960); taid, hiinlased, indialased, malailased, vietnamlased. **Pealinn** ja tähtsaim sadam — Bangkok (Krungtep) — 1,6 milj.

Tai on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Kuni 90% kõlvikutest on riisi all, mis on peamine toidukultuur (1960. a. — 7 470 000 *t*). Kasvatatakse ka maisi, sojauba, seesamit ja suhkruroogu. Tai on üks suuremaid kautšuki tootjaid ja eksportijaid (1960. a. toodeti 173 000 *t*). Kuni 80% talupoegadest rendivad maad, saades tavaliselt $^1/_3$—$^1/_2$ saagist. Töötlev tööstus on väike. Kaevandatakse inglistina- (1959. a. — 9800 *t*) ja volframimaaki. Peamisi majandusharusid kontrollivad Inglise ja Ameerika monopolid.

Tai on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks ja ülemvaimulikuks on kuningas Pumipon Aduljadet (Rama IX). Konstitutsiooni järgi kuulus seadusandlik võim ühekojalisele Rahvaesindajate Rahvuskogule. Pärast 1958. a. oktoobris toimunud riigipööret tühistati konstitutsioon, Rahvuskogu saadeti laiali, keelati poliitilised parteid ja ametiühingud ning areteeriti massiliselt demo-

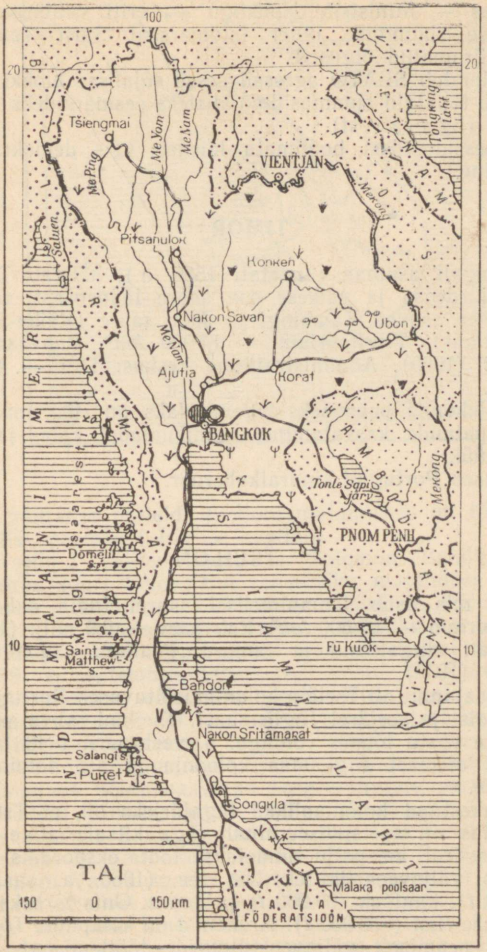
100
20
10
Tšiengmai
Me Ping
Me Nam
Me Nam
VIENTJAN
Mekong
Tongkingi laht
Salwen
Pitsanulok
Konken
Nakon Savan
Ubon
Me Nam
Ajutia
Korat
BANGKOK
Tonle Sapi järv
Mekong
PNOM PENH
Domeli
Saint Matthew s.
Fu Kuok
Bandon
Nakon Sritamarat
Salangi s.
Puket
Songkla
Malaka poolsaar
TAI
150 0 150 km
M A L A I
FÖDERATSIOON

kraatlikke elemente. Kehtestati sõjalise diktatuuri režiim. Valitsus — Ministrite Nõukogu —, eriti valitsuse juht (sõjalise rühmituse liider feldmarssal Sarit Tanarat) said piiramatud õigused.

Tai kuulub SEATO agressiivsesse sõjalisse blokki ning kulutab tohutuid summasid sõjalisteks eesmärkideks (60—70% riigieelarvest).

Repressioonidest hoolimata laieneb Tais demokraatlik liikumine.

TIMOR

Portugali asumaa (anastati 1586. a.), hõlmab Timori saare kirdeosa ja väikese osa saare lääneosast, samuti läheduses asuvad Kambingi ja Jako saare (Väike-Sunda saarestikus). **Territoorium** — 14 900 *km*². **Rahvaarv** — 502 000 (1960). **Administratiivne keskus:** Dili — 44 000 (1950).

Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on riisi, maisi ja kookospalmide kasvatamine, rannikualadel kala- ja trepangipüük.

Valitseb Portugali kindralkuberner.

TSEILON

Riik, mis asub samanimelisel saarel India ookeanis. **Territoorium** — 65 600 *km*². **Rahvaarv** — 9,9 milj. (1960); peamiselt singaleesid ja tamilid. **Pealinn:** Colombo — 426 000 (1953).

Neli sajandit oli Tseilon koloniaalsõltuvuses Portugalist, Hollandist ja seejärel Inglismaast. Tseiloni rahva võitlus rõhujate vastu lõppes võiduga. 4. veebruaril 1948 lakkas Tseilon olemast Inglismaa koloonia ja sai dominiooni staatuse.

Kauakestnud koloniaalikke tagajärjeks on, et Tseiloni majandus on spetsialiseerunud väga kitsale alale ning sõltub sellest, kui palju suudetakse toota ekspordiks. Peamisteks väljaveoartikliteks on tee (1960. a. saak — 167 000 *t*), kautšuk (99 000 *t*) ja kopra. Oma tarbeks kasvatatakse riisi (518 000 *t*). Arenenud on kalapüük. Tööstus piirdub peamiselt väljaveokultuuride töötlemisega. Kaevandatakse grafiiti, kalliskive (safiire, rubiine, granaate)

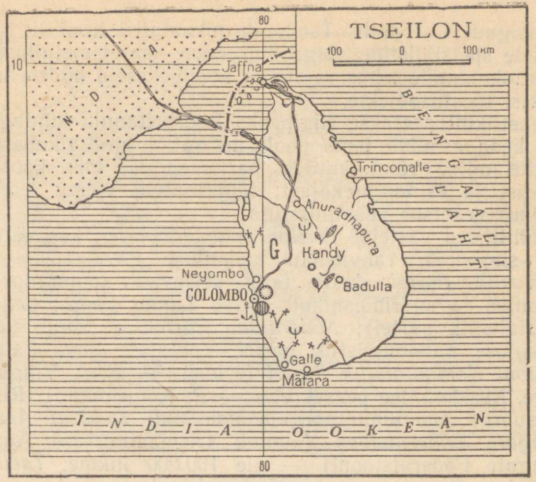

ja püütakse pärleid. Tseiloni majanduses on tähtis koht välis-, peamiselt Inglise kapitalil.

Tseiloni valitsus eesotsas Solomon Bandaranaikega pööras suurt tähelepanu rahvusliku majanduse tugevdamisele ja kodumaise tööstuse arendamisele. Välispoliitikas järgis S. Bandaranaike valitsus rahuliku kooseksisteerimise printsiipi ega võtnud osa sõjalistest blokkidest. 1959. a. septembris tapeti peaminister S. Bandaranaike reaktsioonilise vandenõu poolt. Kuid reaktsioon eksis oma arvestustes. 20. juulil 1960 toimunud parlamendivalimistel demonstreeris Tseiloni rahvas üksmeelselt oma poolehoidu sõltumatuse-, rahu- ja neutraliteedipoliitikale. Otsustava võidu saavutas progressiivsete parteide blokk (Tseiloni Vabaduspartei, Tseiloni Kommunistlik Partei ja Nava Lanka Sama Samadži partei). Uus Tseiloni valitsus eesotsas S. Bandaranaike lese Sirimavo Bandaranaikega, Tseiloni Vabaduspartei liidriga, deklareeris, et ta teostab rahvusvahelisel areenil neutraliteedipoliitikat, riigi siseelus aga viib läbi kindlustus- ja mõnede teiste kompaniide natsionaliseerimise, millest suur osa kuulub välismaalastele, ning rakendab veel teisigi progressiivseid abinõusid.

Nõukogude Liit andis Tseilonile pikaajalist krediiti. Nõukogude spetsialistide abiga ehitatakse saarel metallurgia- ja autokummide tehas, rajatakse komplekssed hüdroehitisi ja teisi tööstusobjekte.

Ametlikult peetakse riigipeaks Suurbritannia kuningannat, keda esindab tema poolt määratud kindralkuberner. Seadusandlik võim kuulub parlamendile, mis koosneb senatist ja esindajatekojast; täidesaatvat võimu teostab valitsus eesotsas peaministriga.

Poliitilised parteid: *Tseiloni Vabaduspartei,* kes väljendab singaleesi rahvusliku kodanluse huve; *Ühinenud Rahvuslik Partei;* kelle taga seisavad kompradoorlik kodanlus ja suurmõisnikud; *Nava Lanka Sama Samadž* (sotsialistlik partei); *Föderaalne Partei* — tamili keskkodanluse natsionalistlik partei. Töötajate huve kaitseb *Tseiloni Kommunistlik Partei* (esimees — S. A. Vikremasinge, Keskkomitee peasekretär — P. Keunemann). Riigis on suured ametiühinguorganisatsioonid: *Tseiloni Ametiühingute Föderatsioon* (kuulub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni) — üle 100 000 liikme; *Tseiloni Töötajate Kongress* — ca 250 000 liiget.

TÜRGI

Riik, mis asub Väike-Aasia poolsaarel ning sellest Bosporuse ja Dardanellide väinaga eraldatud Balkani poolsaare kaguosas Euroopas. **Territoorium** — 781 000 *km*² (sealhulgas Türgi Euroopa-osa — 23 500 *km*²). **Rahvaarv** — 27 829 000 (1960); peamiselt türklased. Riigikeel — türgi. **Pealinn:** Ankara — 606 000 (1955). Suuremad linnad: Istanbul (1,7 milj.), Ismir.

Põllumajandusega tegeleb üle 88% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Peamine põllumajandusharu on põllundus (peamiselt teraviljamajandus, 1960. a. — 15 082 000 *t*). Kasvatatakse ka suhkrupeeti (3,5 milj. *t*), tubakat (136 000 *t*) ja puuvilla (195 000 *t*). Ligikaudu 70% haritavast maast on ikka veel mõisnike ja kulakute käes. Talupoegadele (86,2% majandite üldarvust) kuulub 30% kõlvikutest. 1959. a. oli 33,6 milj. lammast, 18,9 milj. kitse, 6 milj. angoora kitse, 13 milj. lehma. Viimastel aastatel ei ole Türgi rahuldanud oma vajadusi toidukaupade osas. Peamised tööstusharud on maitseainete ja tekstiilitööstus. Kaevandatakse kivisütt

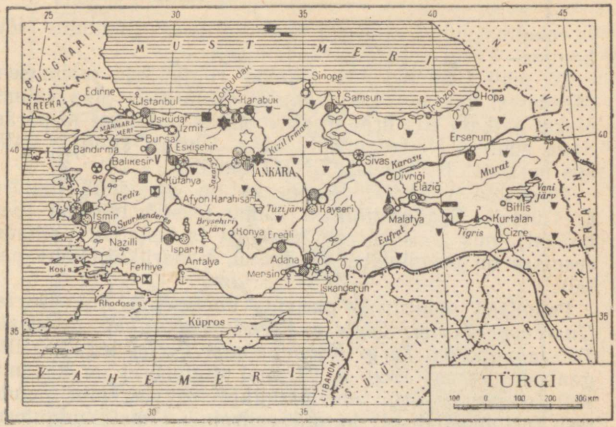

(6,3 milj. *t*), naftat (362 500 *t*), raua- (772 000 *t*), kroomi- (589 900 *t*) ja mangaanimaaki ning vaske. Majanduses on tähtsad positsioonid välis-, eriti Ameerika kapitalil.

Türgi kuulutati vabariigiks 29. oktoobril 1923. Riigi esimene president — Türgi Vabariigi rajaja Mustafa Kemal Atatürk — kaitses rahvuslikku sõltumatust ning pidas NSV Liiduga sõbralikke ja heanaaberlikke suhteid. Tema initsiatiivil viidi läbi rida progressiivseid reforme.

Teise maailmasõja eel, maailmasõja ajal ja eriti pärast sõda aktiviseerusid Türgis reaktsioonilised jõud. 1950. a. tuli võimule Demokraatliku Partei valitsus, kes esindas väliskapitaliga seotud maa-aristokraatia ja suurkodanluse huve. Valitsuse eesotsas oli A. Menderes. 1952. a. veebruaris astus Türgi valitsus Põhja-Atlandi liitu (NATO), seejärel CENTO sõjalisse blokki ja muutis riigi territooriumi sõjaplatsdarmiks naaberriikide vastu. Üle poole Türgi riigieelarvest kulutati sõjalistel eesmärkidel. Riigi militariseerimine, sõjalistest blokkidest osavõtuga seotud sõjalised kulutused ja välisvõla kasv (1959. a. — 4520,7 milj. Türgi liiri) on põhjustanud töörahva materiaalse olukorra halvenemist. Suur osa elanikkonnast on kirjaoskamatu. Julmadest repressioonidest hoolimata kasvas riigis rahulolematus seoses Türgi osavõtuga agressiivsetest sõjalistest blokkidest ning tema territooriumil aatomi-

ja raketibaaside loomisega ja võttis hoogu liikumine Nõukogude—Türgi suhete parandamise eest.

27. mail 1960 kukutati sõjalise riigipöörde tulemusena Menderesi valitsus. Uus valitsus deklareeris oma valmisolekut jätkata Atatürgi traditsioonilist poliitikat ja parandada suhteid Nõukogude Liiduga. Ühtlasi kinnitas valitsus ustavust NATO ja CENTO blokile.

Türgi on vabariik. Riigipeaks on president (kindral C. Gürsel). Seadusandlikku võimu teostab medžlis (parlament), mis koosneb rahvuskogust ja senatist. Valitsuse eesotsas on peaminister (I. Inönü, Vabariiklik Rahvapartei).

Peamised poliitilised parteid: *Vabariiklik Rahvapartei, Uus-Türgi Partei, Õigluse Partei, Vabariiklik Rahvuslik Talurahvapartei. Türgi Kommunistlik Partei* tegutseb illegaalselt. Pärast 1960. a. 27. mai riigipööret on hakanud aktiviseeruma Türgi ametiühingute tegevus, mis Menderesi režiimi ajal oli karmilt piiratud. Ametiühingutesse kuulub ca 300 000 inimest. Keskorganisatsioon — *Türgi Ametiühingute Konföderatsioon;* suur mõju selles on *Istanbuli Ametiühingute Koondisel,* kes on tihedalt seotud 1961. a. alguses loodud *Töölisparteiga.*

VIETNAM

Vietnam asub Kagu-Aasias Indo-Hiina poolsaarel. **Territoorium** — 330 000 *km²*. **Rahvaarv** — üle 30 milj.; peamiselt vietnamlased.

Vietnam oli üle 80 aasta Prantsuse kolonisaatorite ülevõimu all. Teise maailmasõja aastail okupeeris Vietnami imperialistlik Jaapan. Vietnami rahva võitlus orjastajate vastu muutus eriti hoogsaks pärast 1941. a. maid, kui Vietnami Kommunistliku Partei initsiatiivil ja juhtimisel loodi sõltumatuse eest peetava võitluse ühtne rahvusrinne — Vietnami Sõltumatuse Liiga. 1945. a. augustis kukutati relvastatud ülestõusu tulemusena kolonisaatorite ja nende käsilaste ülevõim.

2. septembril 1945 kuulutati välja Vietnami Demokraatlik Vabariik. Demokraatliku valitsuse võim kehtestati kogu riigi territooriumil. Kuid Prantsuse kolonisaatorid alustasid Ameerika imperialistide toetusel peatselt sõda noore vabariigi vastu ja kehtestasid anastatud territooriumil (riigi lõunaosas) marionetliku režiimi.

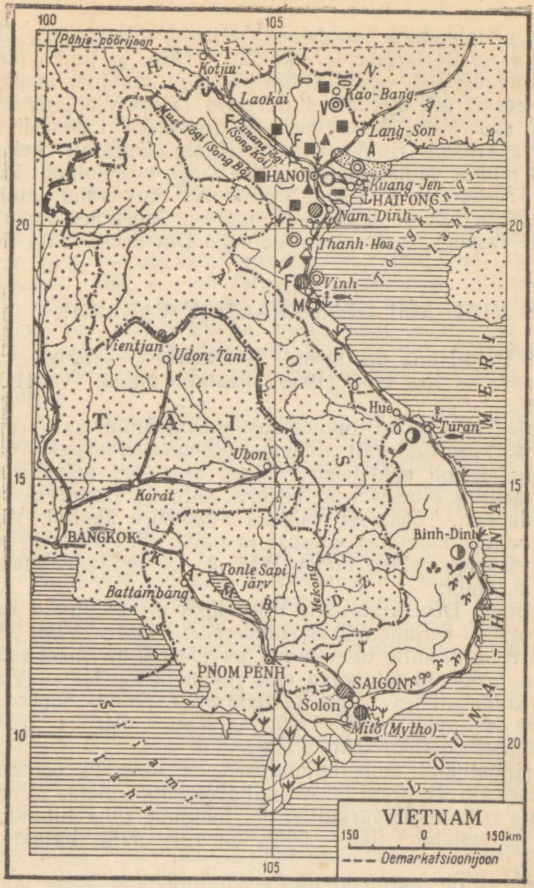

8 aastat kaitses Vietnami rahvas raskes võitluses oma vabadust. Genfi nõupidamisel 1954. a. saavutati tänu Nõukogude Liidu ja Hiina Rahvavabariigi jõupingutustele kokkulepe tulevahetuse lõpetamise kohta Vietnamis.

Genfi nõupidamine tunnistas Vietnami sõltumatust, ühtsust ja territoriaalset terviklikkust. 1956. a. juulis pidid toimuma üldised vabad valimised riigi rahuliku ühendamise eesmärgil. Valimised nurjusid Lõuna-Vietnami võimude süü tõttu, keda toetasid Ameerika Ühendriikide imperialistlikud ringkonnad. Vietnam lõhestati kaheks osaks ajutise demarkatsioonijoone järgi, mis kulgeb lõuna pool 17. paralleeli: Põhja-Vietnamiks, kus võim kuulub rahvale, ja Lõuna-Vietnamiks, mis on Ameerika imperialismile tugineva reaktsioonilise Ngo Din Djemi kliki ikke all.

VIETNAMI DEMOKRAATLIK VABARIIK

Riik Indo-Hiina poolsaarel. **Territoorium** — 159 000 *km²*. **Rahvaarv** — 15,9 milj. (1960). **Pealinn:** Hanoi — 644 000 (1960).

Põhja-Vietnam oli minevikus mahajäänud agraarpiirkond äärmiselt nõrgalt arenenud põllumajandusega. Tööstusharudest oli suhteliselt rohkem arenenud mäetööstus. Masinaehitus piirdus vaid veduri-, auto- ja laevaremonditöökodadega. Tööstuses valitses Prantsuse kapital. Vietnami rahvas kannatas vaesuse ja nälja all. Pärast Prantsuse vägede evakueerumist 1954. a. oli Põhja-Vietnamis 140 000 töötut.

Vietnami Demokraatlikus Vabariigis on toimunud suured sotsiaal-majanduslikud ümberkorraldused. Viidi läbi agraarreform, mille tulemusena likvideeriti mõisnike maavaldus, töötavad talupojad said maad ja kariloomi. Vietnami külas arenes liikumine talurahva tootmiskooperatiividesse astumise eest. 1960. a. lõpuks harisid 75,9% maast sotsialistliku sektori majandid.

Sotsialistlikud ümberkujundused on aidanud põllumajandusel kiiresti areneda. Aastail 1955—1957 ületas mitmesuguste põllumajanduskultuuride tootmine juba tunduvalt 1939. a. taseme (riis — 64%, mais — 41%, bataat — 246%).

1959. a. oli põllumajanduse kogutoodang 52% võrra suurem kui 1955. a. Riisisaak suurenes samas ajavahemikus 47% võrra (1959. a. — 5,2 milj. *t*), kusjuures 1959. a. saadi hektarilt keskmiselt 22,8 *ts*.

Praegu kuulub sotsialistlikule sektorile juhtiv koht vabariigi rahvamajanduses. Riikliku sektori arvele tuli 1960. a. ca 90% tööstuse kogutoodangust (ilma kodu-

tööjõuseta), ca 80% kõikide transpordiliikide veosekäibest ja ca 50% jaekaubakäibest. Erakapitalistlikud ettevõtted on peaaegu täielikult ümber korraldatud riigi- ja eraettevõteteks. Tänu vennasriikide abile ja rahva ennastsalgavale tööle on rajatud kindel alus kaasaegsele tööstusele. 1960. a. oli tööstustoodangu osatähtsus rahvamajanduses kuni 40,8% (aastail 1937—1939 ainult 10%). Võrreldes 1956. aastaga oli tööstuse kogutoodang 1960. aastaks kasvanud 2.5-kordselt, sealhulgas riikliku tööstuse kogutoodang 5,3-kordselt. On rajatud uusi tööstusharusid. 1959. a. valmistas masinatööstus mitmesugust liiki väikesi ja keskmisi tööpinke, kümneid tuhandeid täiustatud põllutööriistu, mehaanilisi pumpi ja palju muid seadmeid. On tõusnud rahva heaolu. Ajavahemikus 1955—1959 suurenes natsionaalne tulu peaaegu kahekordselt.

1960. a. lõppes Vietnami Demokraatlikus Vabariigis majanduse ja kultuuri arendamise ning ümberkorraldamise kolmaastak. 1961. aastast hakkas vabariik täitma rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani, mille direktiivid võeti vastu Vietnami Töörahvapartei III kongressil 1960. a. septembris.

Tööstustoodangu ja kodutööndusliku toodangu mahtu on ette nähtud suurendada viisaastaku lõpuks 2.5-kordselt ja põllumajandustoodangu mahtu rohkem kui 1.6-kordselt. Vietnami Demokraatlik Vabariik on asunud riigi sotsialistlikule industrialiseerimisele, mille aluseks on rasketööstuse eelisarendamine.

Vietnami Demokraatlik Vabariik võitleb Vietnami rahuliku ühendamise eest ühtseks demokraatlikuks riigiks. Vietnami Demokraatlik Vabariik on sotsialistliku maailmasüsteemi lahutamatu koostisosa, ta kannab hoolt selle eest, et tugevdada sõprust ja koostööd Nõukogude Liiduga ning teiste sotsialismileeri maadega.

Sotsialistliku riigi Vietnami Demokraatliku Vabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on ühekojaline Rahvuskogu. Rahvuskogu Alalise Komitee esimees on Tšiong Tin. Kõrgeimat täidesaatvat võimu teostab Ministrite Nõukogu. Peaminister — Fam Van Dong.

Vietnami Demokraatliku Vabariigi juhtiv ja suunav jõud on *Vietnami Töörahvapartei*, kuhu kuulub üle 500 000 inimese (1960). Vietnami Töörahvapartei Keskkomitee esimees ja Vietnami Demokraatliku Vabariigi president on HoŠi Min.

Vietnami Töörahvapartei juhib *Isamaarinnet*, kuhu kuuluvad veel *Sotsialistlik Partei* ja *Demokraatlik Partei*, kes väljendavad väikekodanluse, ettevõtjate ja osa haritlaskonna huve, *Vietnami Üldine Töökonföderatsioon*, *Talurahvaliit* ja *Töötava Noorsoo Liit*.

LÕUNA-VIETNAM

Territoorium — 171 000 *km*². **Rahvaarv** — 14,1 milj. (1960). Suuremad linnad: Saigon (koos Soloniga — üle 2 milj., 1955. a.), Long-Sujen.

Majanduslikult on Lõuna-Vietnam sõltuv peamiselt Ameerika ja Prantsuse kapitalist. 6000 Lõuna-Vietnami mõisniku käes on 1 milj. ha põllumaad, s. o. niisama palju, kui kuulub 3 milj. töötavale talupojale. Lõuna-Vietnami peamine põllumajanduskultuur on riis (1959/60. a. — ca 4,4 milj. *t*). Lõuna-Vietnamis on väikesi kodutööndustlikke ettevõtteid. Töörahva olukord on äärmiselt raske. Linnades ja maal on üle 1,5 milj. töötu ja osaliselt töötu.

Rikkudes Genfi nõupidamise (1954. a.) otsuseid, mis nägid ette viia 1956. a. juulis kogu Vietnamis läbi üldised vabad valimised eesmärgiga ühendada riik rahulikul teel, korraldati Lõuna-Vietnamis 1956. a. separaatsed ebademokraatlikud valimised Asutavasse Kogusse. Imperialistide marionett Ngo Din Djem kuulutas enda pärast valimisi presidendiks, peaministriks, rahvusliku kaitse ministriks ja relvastatud jõudude ülemjuhatajaks. Koondanud enda kätte kogu võimu, hakkas ta kindlustama antidemokraatlikku terroristlikku režiimi ja muutma Lõuna-Vietnami Ameerika Ühendriikide sõjaväebaasiks.

Ngo Din Djemi valitsus surub julmalt maha Lõuna-Vietnami progressiivseid elemente, veab massiliselt sisse Ameerika relvi ja suurendab palavikuliselt oma armeed ning esineb pidevalt ähvardustega Vietnami Demokraatliku Vabariigi aadressil. 85% eelarvest kulutatakse sõjalisel otstarbel. Ameerika informatsiooniagentuuride arvestuste järgi on Ameerika Ühendriigid 1954. aastast peale andnud Lõuna-Vietnamile üle 2 mljr. dollari. Peamine osa sellest summast kulutati relvade hankimiseks ja sõjaliseks väljaõppeks. Moodustati 150 000-meheline armee, keda juhivad rohkem kui 2000 Ameerika nõuandjat. Kui arvestada mitmesuguseid abiväeosasid, politseid ja reservvägesid, siis on püssi all ca 470 000 meest. Lõuna-Viet-

nami territooriumile on rajatud 57 lennuvälja ja 11 sõjasadamat.

Lõuna-Vietnamis kehtivat rahvavaenulikku režiimi toetavad *Töö ja Humanismi Partei, Rahvusliku Revolutsiooni Liikumine, Sotsialistlik Partei.*

Võitlust Ngo Din Djemi rahvavaenuliku marionetliku režiimi vastu juhib *Lõuna-Vietnami Rahvuslik Vabastusrinne* — patriootlike jõudude poolt loodud organisatsioon. 1961. a. moodustati *Vietnami Rahvarevolutsiooniline Partei.*

AAFRIKA

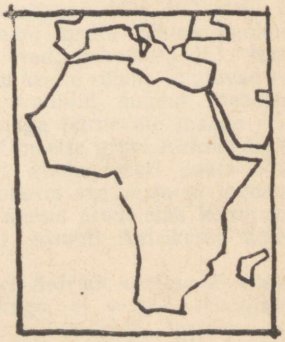

AFRIKA

Aafrika keeb ja pulbitseb nagu vulkaan. Vääramatu jõuga areneb siin liikumine kolonialismi vastu, vabaduse ja rahvusliku sõltumatuse eest. Aafrika rõhutud rahvad on tõusnud otsustavasse võitlusesse koloniaalorjuse vastu. Meie silme ees toimub nagu Aafrika kontinendi uus avastamine.

Aafrika on suuruselt kolmas kontinent. Tema pindala on 30 milj. km², elanike arv üle 240 milj. (1960). Kontinendi põhja- ja kirdeosas elavad peamiselt araablased (ligikaudu 65 milj.). Sahaara kõrbest lõuna pool elavad negroidsesse rassi kuuluvad rahvad (üle 150 milj. inimese): Lääne-Aafrikas sudaani keelte rühma kuuluvad rahvad (ašantid, joruubad, eved, dahomeed jt.), Kesk-, Lõuna- ja Ida-Aafrikas bantu keelte rühma kuuluvad rahvad (bakongod, bagandad, svahiilid, suulud, mašoonad jt.). Enamik Etioopia ja temaga piirnevate maade elanikest kuulub etioopia gruppi. Omaette grupi Aafrika elanikkonna hulgas moodustavad Madagaskari saare elanikud — malgašid; neil on rohkem sugulusjooni indoneeslastega kui aafriklastega. Vähesel arvul elab kontinendil eurooplasi (vähem kui 2%), samuti Aafrikasse ümberasunud indialasi.

Kolonisaatorid väidavad, et Aafrika kontinendi ajalugu olevat alanud valgete tulekuga, et valged «hooldajad» olevat toonud aafriklastele tsivilisatsiooni, õpetanud neile töövõtteid, kaasaegsete tootmisriistade kasutamist jne.

Nendele väljamõeldistele on rajatud kogu imperialistide propaganda ja poliitika, mis püüab võltsida Aafrika rahvaste ajaloolist minevikku.

Ometi on teada, et juba ammu enne seda, kui eurooplastest vallutajad Aafrikasse tungisid, oli Aafrika rahvastel olemas omapärane ja tolle aja kohta kõrgeltarenenud materiaalne kultuur. Ja ausad kodanlikud teadlased tunnistavad seda. «Vähemalt viis tuhat aastat enne meie ajaarvamist,» kirjutab prantsuse teadlane Hardie, «see tähendab ajal, millal muu maailm, sealhulgas ka Euroopa, oli veel välja kujunemata, oli egiptlastel suurejoonelisi kunstiteoseid, ja mitmeid neist ei ole kunagi ületatud ega korratud.» Suure kultuurilise õitsengu olid saavutanud ka Aafrika troopika-alade elanikud. Iidsel ajal eksisteerisid kontinendi troopikaosas arenenud riigid — Gaana, Mali, Songai, Kongo, Benin, Mokomotapa jt.

Kolonisaatorid on Aafrika rahvaid füüsiliselt hävitanud ja neid vaimselt laastanud. Mitu sajandit oli Aafrika, nagu tähendas Karl Marx, «jahimaaks, kus kütiti mustanahalisi». Euroopa orjakauplejad püüdsid Aafrikas kõige tugevamaid inimesi ning müüsid neid kogu maailma orjaturgudel. Orjakauplemine läks Aafrikale maksma 100 miljonit inimelu ning pidurdas aastakümnete jooksul kontinendi arenemist.

XIX sajandi teisel poolel kaotati orjakauplemine. Algas uus, niisama traagiline periood Aafrika ajaloos — koloniaalvallutuste ja -sõdade ajastu. Aafrika muinasjutulised maavarad, tohutud võimalused kaupade turustamiseks, ülisuuri kasumeid tõotavad kapitalimahutuste sfäärid — kõik see meelitas siia Euroopa kodanlust. Inglismaa, Prantsusmaa, Hispaania, Portugali ja teiste Euroopa riikide koloniaalvaldused tekkisid sadade tuhandete oma vabadust kangelaslikult kaitsnud aafriklaste luudele. XX sajandi alguseks oli selle kontinendi jagamine imperialistide vahel põhiliselt lõpule viidud. Pärast Esimest maailmasõda läksid Saksamaa asumaad Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja Lõuna-Aafrika Liidu valdusesse Rahvasteliidu «mandaatterritooriumide» nime all.

Asumaade piirid Aafrikas määrati täiesti meelevaldselt. Selle tagajärjel jäid paljud sugulasrahvad üksteisest eraldatuks. Araablastega asustatud alad hõivati Inglise, Prantsuse, Hispaania ja Itaalia kolonisaatorite poolt. Lääne- ja Ekvatoriaal-Aafrika rahvad eraldati Prantsusmaa, Inglismaa ja Portugali koloniaalpiiridega. Kesk-,

Lõuna- ja Ida-Aafrika jagati ära Inglismaa, Belgia ja Portugali vahel.

Aafrikas valitses pikki aastaid sünge koloniaalorjus.

Enne Teist maailmasõda oli Aafrika imperialismi reserviks. Imperialistid haarasid enda kätte Aafrika looduslikud ressursid, kuid ei kasutanud neid kuigi ulatuslikult. Pärast sõja lõppu kasvas järsult finantsmagnaatide huvi Aafrika vastu, eriti veel selle tõttu, et varises kokku koloniaalsüsteem Aasias.

Imperialistid teevad meeleheitlikke jõupingutusi, et säilitada Aafrika rahvaste koloniaalset ekspluateerimist. Nad püüavad hoida enda käes majandusliku kontrolli ja poliitilise mõju hoobasid Aafrika maades.

Mis huvitab imperialiste Aafrikas? Selle kontinendi rikkalikud maavarad. Teemanti saadakse siin 98% kogu kapitalistliku maailma toodangust, koobaltit 70%, kulda 65%, kroomi 38%, mangaani 36% ja vaske 25%. Uraani kaevandatakse Aafrikas juba praegu rohkem kui Ameerika Ühendriikides ja Kanadas kokku.

Aafrika on saanud kapitalistliku turu peamiseks põllumajandussaadustega varustajaks. 1958. a. veeti Aafrika maadest välja: kakaoube — 412 000 *t* ehk 62% maailmaekspordist, puuvilla — 620 000 *t* (23% maailmaekspordist), kohvi — 520 000 *t* (23%).

Võitluses Aafrika ressursside hõivamise eest põrkuvad alatasa kokku Inglismaa, Prantsusmaa, Lääne-Saksamaa, Itaalia ja teiste imperialistlike riikide saamahuvid. Kuid kõik nad on ühtviisi huvitatud kolonialismi säilitamisest ja seepärast sunnitud ühinema võitluseks Aafrika rahvaste vastu. Monopolistid tegutsevad ühiselt, luues mitmesuguseid sõjalis-poliitilisi liite ja majanduslikke ühendusi, et oleks hõlpsam lämmatada rahvuslikku vabadusliikumist ning riisuda Aafrika rahvaid.

Sõjajärgsel perioodil on Aafrikas tormiliselt tegutsema hakanud Ameerika Ühendriikide imperialism, kellest on saanud kõige suurema kaliibriga rahvusvaheline ekspluateerija. Ameerika Ühendriike huvitavad eriti Aafrika maade mineraalide ressursid. Reaktsiooniline ameerika teadlane Harry Roudeen kirjutas: «Aafrika kaotamine kujuneb tõeliseks hädaks. Ilma Aafrikata on võimatu toime tulla, sest meil on vaja tööjõudu, maad ja ressursse.»

Vastavalt Ameerika statistikale moodustasid Ameerika Ühendriikide kapitalimahutused Aafrikas enne Teist maailmasõda vähem kui 100 milj. dollarit, 1950. a. — 500

milj., 1956. a. — üle 1 mljr., 1960. a. ületasid Ühendriikide era- ja riiklikud kapitalimahutused 2 mljr. dollarit. Ameerika kapital on tunginud sügavale Aafrika maade majandusse. Aafrika rahuldab peamise osa Ühendriikide nõudmistest uraani, teemantide, nioobiumi, koobalti, kummiaraabiku ja palmiõli järele, vähemalt pooles ulatuses nõudmise kakao, nelgi, pikakiulise puuvilla, punase puidu ja asbesti järele ning peaaegu veerandi ulatuses nõudmise antimoni, kroomi, grafiidi, mangaani, tantaali ja muu mineraalse ning põllumajandusliku tooraine järele. Aafrikas tegutseb ligikaudu 200 Ameerika Ühendriikide korporatsiooni. «Ameerika monopolistliku kapitali vari,» kirjutab Londonis ilmuv progressiivne ajakiri «Afro-Asia», «hõljub tänapäeval kõikjal Aafrika kontinendi kohal: Sahaara naftatööndusettevõtetest põhjas kuni lõuna kulla- ja uraanikaevandusteni, Libeeria rikkalikest rauamaagi leiukohtadest ja kautšukiistandustest läänes, Kongo uraanikaevandustest ja Põhja-Rodeesia vasekaevandustest kuni Tanganjiika mineraalsete ressurssideni idas.» Ameerika kapitali sissetung Aafrikasse intensiivistub iga aastaga.

Ameerika Ühendriigid on loonud Aafrikas laialdase diplomaatiliste, propagandistlike, sõjaliste ja majandustike missioonide võrgu. Aafrika kontinendil tegutseb ligikaudu 7000 Ameerika misjonäri ja üle 30 Ameerika informatsiooniagentuuri osakonna. Äraostmise, šantaaži ja rahuarmastavate rahvaste laimamise teel püüab see imperialismi propagandistide armee veenda Aafrika avalikku arvamust selles, et Ameerika Ühendriikide monopolidel ei ole Aafrika suhtes mingeid omakasupüüdlikke ega agressiivseid plaane.

Teeseldes Aafrika rahvaste sõpru, püüavad Ameerika Ühendriigid neile peale suruda neokolonialismi iket. Neokolonialismi poliitika väljendub Ameerika majanduslikus ja sõjalises «abis» Aafrika maadele. See «abi» on omakasupüüdlik, ta seab Aafrika maad ebavõrdsetesse tingimustesse ning suurendab nende sõltuvust Ameerika Ühendriikide imperialistidest. Nii nagu Ameerika Ühendriigid, on ka teised imperialistlikud riigid sunnitud otsima koloniaalpoliitika uusi vorme. Arenev rahvuslik vabadusliikumine on õõnestanud Prantsuse—Aafrika ühenduse vana vormi aluseid, mille puhul Aafrika maad andsid oma suveräänsuse väga olulised elemendid — kaitse, rahanduse, välispoliitika — Prantsusmaale. Kui aga Prantsusmaa näiteks oli sunnitud andma sõltumatuse Ida-

Kameruunile, sõlmiti leping, mille põhjal kaitse, rahandus ja välispoliitika läksid Kameruuni kompetentsi. Kuid Prantsusmaal lubati Kameruuni territooriumil alal hoida sõjaväebaasid garnisonidega, välja õpetada kohalikku armeed ja politseid, milles paljud ohvitserid olid prantslased, kasutada majanduslikke ja rahanduslikke privileege jne. Samasugust poliitikat püüab Prantsusmaa teostada ka Elevandiluuranniku, Niigeri, Dahomee ja Ülem-Volta vabariigis. Neidsamu eesmärke — säilitada oma positsioone vabanenud ja vabanevates Aafrika maades — taotlevad suurimad lääneriigid mitmesuguste poliitiliste ja majanduslike rühmituste loomisega. Aafrika ja Malgaši Majandusliku Koostöö Organisatsiooni loomine peab nii Prantsuse kui ka Lääne-Saksa monopolistide arvates säilitama neile Aafrika maade turu. Imperialistide tõeliste eesmärkide kohta Aafrikas ütles avameelselt Eisenhoweri valitsuse nõunik Aafrika küsimustes Joseph Suttertwait: «Varsti on Ameerika Ühendriigid võimelised tasa tegema meie poliitika võrdlemisi suured ebaõnnestumised Aasias ja Kesk-Idas. Aafrika annab meile võimaluse revanšiks.»

Sõjaliste liitude, majandusliku ja sõjalise «abi» poliitika on peamine vahend, mille abil Ameerika Ühendriikide imperialistid kavatsevad revanšeerida Aafrikas. Reas Aafrika maades asuvad Ameerika Ühendriikide sõjaväebaasid. Sõjaväebaase on rajanud Aafrikas ka Inglismaa, Prantsusmaa ja teised suurriigid. Imperialistid kavatsevad kasutada «musta kontinendi» territooriumi, inim- ja materiaalseid ressursse oma avantüürideks. Nad muudavad Aafrikat palavikuliselt NATO arsenaliks, roiskuva kapitalistliku süsteemi tagalabaasiks ning püüavad iga hinna eest alal hoida oma viimast koloniaaltsitadelli.

Kolonialism on vajutanud ränga pitseri Aafrika rahvaste elu kõigile külgedele, toonud neile loendamatuid hädasid ja kannatusi. Ainult 8% Aafrikas toodetavast mineraalsest toorainest jääb kontinendile, ülejäänud 92% eksporditakse.

Hoolimata sellest, et Aafrikast veetakse välja järjest rohkem põllumajandussaadusi ja mineraalseid ressursse, ei suurene välisvaluuta hulk, mida Aafrika maad vajavad tööstuskaupade ostmiseks. Põhjus on selles, et välismaa monopolistide poolt kokkuostetava tooraine hindu ei määrata Aafrikas, vaid meelevaldselt väljaspool tema alasid, kapitalistlike kompaniide juhatustes. Suurem osa Aafrika

riikide rahvuslikest ressurssidest kulub tarbekaupade sisseveole, sest nad ei ole tehnilise kaadri ja kapitali puuduse tõttu võimelised oma tööstust rajama.

Aafrika maade riisutava elanikkonna iga inimese kohta tulev keskmine tulu on alla 100 dollari aastas, samal ajal kui tähtsamates kapitalistlikes riikides tõuseb see summa suurelt osalt asumaade ekspluateerimise arvel 2000 dollarini aastas. Natsionaalne tulu iga inimese kohta oli Belgias sel ajal, kui Kongo rahvas saavutas sõltumatuse, 13 korda suurem kui Kongos. Seejuures said Kongos nagu teisteski Aafrika maades lõviosa sellest äärmiselt madalast tulust kolonisaatorid. Mis võiks olla veel rängemaks süüdistusaktiks imperialismile, kes püüab hankida monopolidele kasumeid Aafrika ja maailma teiste majanduslikult nõrgaltarenenud piirkondade sadade miljonite inimeste ohjeldamatu riisumise ja rõhumise arvel!

80% Aafrika elanikkonnast moodustavad põlluharijad ja karjakasvatajad, kes elavad kirjeldamatus viletsuses ja alalises puuduses. Kolonisaatorid on röövinud kohalikult elanikkonnalt kõige väärtuslikuma — maa. «Alžeerias, Lõuna-Aafrikas, Keenias, Rodeesias ja Mosambiigis,» kirjutab Ameerika teadlane Hunton oma raamatus «Aafrika saatus», «on kordunud järjest üks ja seesama lugu: sissetungijad ajavad põliselanikud minema ja haaravad endale parimad maad, ülejäägid aga jätavad «pärismaalastele». Tohutud maamassiivid reserveeritakse tulevaste põlvede jaoks või lihtsalt ahnusest.» Selle tagajärjel on peaaegu kõigis Põhja-, Ida-, Kesk- ja Lõuna-Aafrika maades aafriklased tõrjutud kõrbetesse, metsadesse, soistesse paikadesse, nn. reservatsioonidesse — «mustanahaliste» vägivaldse ümberasustamise aladele.

Äärmiselt rasketes tingimustes elavad Aafrika töölised. Nad töötavad 10—12 tundi päevas eurooplastest ja ameeriklastest kapitalistide ettevõtetes. Aafrika proletaarlane saab tavaliselt 15—20 korda väiksemat palka kui valge tööline. Aafrika töölised on peaaegu täielikult ilma jäetud sotsiaalkindlustusest.

Tänapäevani püsib paljudes Aafrika piirkondades kolooniaalkord. Kogu maailma avalikkuse pahameele on esile kutsunud rassistide tegevus Lõuna-Aafrika Vabariigis, kes represseerivad, diskrimineerivad ja ekspluateerivad aafriklastest elanikkonda. Portugali asumaades Angoolas ja Mosambiigis ning teistes Aafrika sõltuvates maades pane-

vad kolonisaatorid aafriklasi sundkorras tööle istandustesse, kaevandustesse ja teedeehitusele. Üksnes Angoolas on aetud sunniviisilisele orjatööle kuni 400 000 aafriklast, nende hulgas suur hulk 5—14-aastasi lapsi. Hispaania ja Portugali kolonisaatorid tegelevad oma valdustes avalikult orjakauplemisega, müües aafriklasi teiste asumaade ettevõtjatele, nii nagu see oli raskel orjuseajal. Asumaades möllavad haigused ja nälg, elanikud on aetud reservatsioonidesse, kus nad elavad viletsuses, harimatuses ja õigusetuses. Aafriklaste keskmine eluiga ei küüni üle 30 aasta. ÜRO andmetel on asumaade elanike toiduratsioon üks väiksemaid maailmas. Levinud on epideemiad. Nälja ja haiguste tõttu kannatavad eriti lapsed. Igast neljast vastsündinust sureb üks juba esimesel eluaastal. See on kõige suurem laste suremus maailmas. Arstiabi võib saada ainult tähtsusetu osa põliselanikkonnast. Kolonisaatorid takistavad igati hariduse levikut. Enamik asumaade elanikkonnast on kirjaoskamatu. Koloniaalvõimud ajavad reaktsioonilist rassipoliitikat.

Paljudes Aafrika asumaades puuduvad kohalikul elanikkonnal elementaarsed poliitilised õigused ja vabadused: neil ei ole hääleõigust ega omavalitsuse organeid, neile on keelatud asutada mistahes rahvuslikke organisatsioone ja ametiühinguid, korraldada miitinguid ja koosolekuid. Kuid isegi nendes maades, kus aafriklastele on antud hääleõigus, teeb kõrge varanduslik ja hariduslik tsensus selle tegelikult vaid tühjaks sõnakõlksuks.

Kolonialismi alalhoidmise nimel kasutavad imperialistid oma lemmiktaktikat «jaga ja valitse». Nad õhutavad asumaade suguharude vahelisi tülisid, elustavad iganenud sugukondlikku ja feodaalset korda, tekitavad segadusi, ässitavad üht rahvast teise vastu ning püüavad lõhestada rahvuslikku vabadusliikumist.

Kõigis Aafrika maades on kolonialismivastasel liikumisel omad spetsiifilised jooned. See tuleneb ajaloolistest tingimustest, majandusliku arenemise tasemest, koloniaalvalitsemise meetodite erinevusest ja klassisuhete iseloomust, kuid kõiki Aafrika rahvaid lähendab ja ühendab võitlus kolonisaatorite vastu.

Viimastel aastatel on Aafrika rahvad saavutanud silmapaistvaid võite rahvuslikus vabadusliikumises. Praegu on Aafrika kontinendi territooriumil 34 iseseisvat riiki, kus elab üle 200 milj. inimese. Seega on suurem osa Aafrika elanikkonnast juba vabanenud kolonialismi ahelaist.

Eriti suurt edu võitluses vabaduse eest saavutasid Aafrika rahvad 1960. aastal, mida täie õigusega nimetatakse «Aafrika aastaks». Ainuüksi selle aasta jooksul saavutasid rahvusliku iseseisvuse 17 Aafrika maad, kus elab üle 80 milj. inimese.

Iseseisva arenemise teele asunud maad püüavad likvideerida koloniaalse ülevõimu tagajärgi ning võtavad tarvitusele abinõusid oma majanduse arendamiseks ja rahvusliku sõltumatuse tugevdamiseks. Ja sellel alal teevad nad märgatavaid edusamme.

Reas iseseisvates riikides (Gineas, Gaanas) on vastu võetud rahvamajanduse arendamise plaanid. Nendes plaanides on ette nähtud esmajärjekorras tõsta põllumajanduse arenemistaset, vähendada väliskapitali mõju põllumajanduses, likvideerida spetsialiseerumine monokultuuride tootmisele ning arendada toidukultuuride tootmist. Mitmetes maades viiakse läbi agraarreforme. Luuakse kooperatiivseid majandeid ning tehakse maaparandus- ja niisutustöid. Tööstuse alal on ette nähtud nende harude arendamine, mis töötlevad toorainet tarbekaupadeks, mida varem imporditi. Mitmete Aafrika riikide majanduse arendamise plaanides pannakse rõhku riikliku sektori laiendamisele.

Aafrika riikide võitluses majandusliku sõltumatuse eest on suur tähtsus vastastikuste majanduslike sidemete tugevdamisel.

Aafrika vabanemise võimas protsess jätkub tormilise tempoga. Kogu maailm oli tunnistajaks mehise alžeeria rahva kangelaslikule võitlusele oma vabaduse eest. Üha kõrgemale tõusevad vabadusvõitluse lained ka teistes Aafrika asumaades, kus elab ligikaudu 50 milj. inimest. Keenia, Angoola, Mosambiigi, Põhja- ja Lõuna-Rodeesia, Njassamaa, Edela-Aafrika ja Sansibari rahvad on tõusnud otsustavasse võitlusse oma vabaduse ja õiguste eest.

Kommunistlike ja töölisparteide esindajate 1960. a. nõupidamise avalduses öeldakse: «Koloniaalriigid ei kingi asumaade rahvastele vabadust ega lahku vabatahtlikult maadest, mida nad ekspluateerivad.» Aafrikas toimuvad sündmused illustreerivad seda väidet küllaltki ilmekalt.

Kolonisaatorid ei nõrgenda hetkekski veriseid repressioone Aafrika rahvaste vastu. Näiteks ei põrku Belgia, Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste lääneriikide imperialistid tagasi millegi ees, et säilitada

oma poliitilisi ja majanduslikke positsioone Kongo Vabariigis. Nad õhutasid rahvuslikku vihavaenu, ostsid ära marionette Kongo rahva reeturite hulgast, segasid ennast vahele Kongo siseasjadesse ning tapsid elajalikult peaminister Patrice Lumumba ja tema võitluskaaslased.

Kongo sündmuste kogemuste varal said Aafrika riigid näitliku õppetunni selle kohta, et kolonialism ei anna käest ühtegi positsiooni ilma lahinguta. Kui kolonisaatorid on sunnitud järele andma, kui nad teevad näo, nagu oleksid nad vabatahtlikult nõus andma poliitilise sõltumatuse ühele või teisele Aafrika maale, siis püüavad nad samal ajal kehtestada niisuguseid tingimusi, mis peavad praktiliselt, nende kavatsuste kohaselt, selle sõltumatuse nullini viima.

Aafrika rahvad õpivad tundma kolonisaatorite salariukaid. Kui sõltumatust ei ole võimalik saavutada rahulikul teel, siis asuvad aafriklased relvastatud vabadusvõitluse teele.

Rahvuslikust vabadusliikumisest võtavad osa peaaegu kõik Aafrika ühiskonnaklassid, eriti põlluharijad ja karjakasvatajad, kes on eluliselt huvitatud kolonialismi likvideerimisest, sest ilma selleta on võimatu lahendada agraarküsimust. Kõige aktiivsem ja järjekindlam jõud Aafrika imperialismivastases liikumises on töölisklass. See on viimastel aastatel arvuliselt kasvanud ja organiseeritumaks muutunud. Aafrikas on praegu üle 10 miljoni töölise, kellest ligikaudu 2 miljonit kuuluvad ametiühingutesse. Kuid enamikus kontinendi maades on töölisklass ikka veel suurel määral killustatud. Töölisklass on veel noor ning tal puuduvad vajalikud klassivõitluse kogemused. Paljudes Aafrika maades ei ole töölisklassil veel oma poliitilist parteid, mis ühendaks tema jõupingutused üldises võitluses imperialismi vastu. Töölisliikumise konsolideerumist takistab reformistlike elementide lõhestustegevus, kellel on ikka veel mõju Aafrika ametiühingutes. Ometi kasvavad Aafrika tööliste poliitilised kogemused ja klassiteadvus, tugevneb streigi- ja ametiühinguliikumine ning laienevad kommunistlike ja töölisparteide read, mis on olemas juba terves reas Aafrika riikides.

Aafrika maade kommunistid võitlevad aktiivselt imperialismivastase, feodalismivastase demokraatliku revolutsiooni järjekindla lõpuleviimise, rahvusliku demokraatia riigi loomise ja rahvahulkade elatustaseme tõstmise eest.

Kommunistid on kõige siiramad, kindlamad ja visamad Aafrika rahvaste rahvuslike huvide eest võitlejad. 1960. a. oli Aafrikas 50 000 kommunisti (1939. a. ligikaudu 5000, 1957. a. üle 20 000).

Koos teiste klassidega võtab kolonialismivastasest liikumisest osa ka Aafrika rahvuslik kodanlus.

Kuid ükskõik missugused voolud Aafrika rahvuslikus vabadusliikumises ka ei esineks, võidutseb praegu Aafrika rahvaste kõigi patriootlike kihtide ühtsuse ja solidaarsuse idee võitluses kolonialismi vastu.

Aafrika ühtsust kinnitati 8 Aafrika sõltumatu riigi konverentsil, mis toimus 1958. a. aprillis Akras (Gaana). Ühtsuse idee leidis uut kõlapinda esimesel Aafrika rahvaste konverentsil, mis toimus 1958. a. detsembris Akras. Aafriklaste üha tugevneva monoliitsuse uueks tunnistajaks oli teine Aafrika rahvaste konverents, mis toimus 1960. a. jaanuaris Tuniisi linnas. Järgnevalt toimus terve rida Aafrika riikide konverentse Conakrys, Leopoldville'is, Akras, Addis Abebas, Casablancas. Aafrika iseseisvate riikide riigipeade konverentsil Casablancas (1961. a. jaanuaris) võeti vastu uue Aafrika harta, milles rõhutatakse, kuivõrd vajalik on vabade Aafrika rahvaste ühtsus poliitilisel, majanduslikul, kultuurilisel ja sõjalisel alal. Kolmandal Aafrika rahvaste konverentsil, mis toimus Kairos 1961. a. märtsis, toodi konkreetselt esile kolonialismi uued meetodid ja vormid ning näidati kätte tee, kuidas nende vastu võidelda.

Tänapäeval on Aafrika riigid muutunud rahvusvaheliste suhete aktiivseks jõuks ning võtavad Euroopa, Aasia ja Ameerika rahvaste kõrval aktiivselt osa kogu maailma saatuse otsustamisest. 1960. a. astus suur grupp noori Aafrika iseseisvaid riike Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni. Nüüd kõlab ÜRO istungitesaalides uhkelt paljumiljoniliste Aafrika rahvaste hääl, kes võitlevad häbiväärse koloniaalsüsteemi lõpliku likvideerimise eest, üldise ja täieliku desarmeerimise eest ning rahu eest kogu maailmas.

Kõik Aafrika rahvad on eluliselt huvitatud rahu säilitamisest ja kindlustamisest. Nende rahupüüdlus väljendub võimsas protestiliikumises aatomipommide katsetamise vastu Sahaaras, see ilmneb Aafrika avalikkuse järjest tugevnevas võitluses imperialistide sõjaväebaaside likvideerimise eest, välismaiste vägede väljaviimise eest, kolonisaatorite sõjaliste avantüüride vastu, see ilmneb Aaf-

rika juhtivate tegelaste ettepanekutes, mis nad esitasid ÜRO Peaassamblee XV istungjärgul: muuta Aafrika raketi- ja tuumarelvavabaks tsooniks, jne. ÜRO-s ja teistes rahvusvahelistes organisatsioonides astuvad Aafrika iseseisvad riigid üha aktiivsemalt välja rahuliku kooseksisteerimise ja kõigi rahvaste vahelise sõbraliku koostöö printsiipide kaitseks.

Aafrika rahvaste võitlust imperialismi ikkest vabanemise eest toetavad otsustavalt maailma sotsialismi jõud. Sotsialistlik süsteem on saanud Aafrika vabanenud maade iseseisva rahvusliku arenemise kindlaks kaitsekilbiks. Sedamööda kuidas tugevneb sotsialistlik maailmasüsteem, muutub rahvusvaheline olukord üha otsustavamalt kõigi nende rahvaste kasuks, kes võitlevad sõltumatuse, demokraatia ja sotsiaalse progressi eest.

Nõukogude Liidu valitsus ja Nõukogude rahvad suhtuvad aafriklaste kangelaslikku vabadusvõitlusse sügava sümpaatia ja kaasatundmisega, tunnevad siirast rõõmu iga nende edusammu üle ning nõuavad otsustavalt nende vabastamist koloniaalorjusest. Nõukogude ettepanekud ÜRO Peaassamblee XV istungjärgul olid kantud rahvuste ja rahvaste vabaduse, võrdsuse ja sõpruse õilsatest ideedest ning leidsid kajastust asumaadele ja nende rahvastele sõltumatuse andmise deklaratsiooni tekstis. See deklaratsioon võeti ÜRO poolt vastu 43 Aasia ja Aafrika suveräänse riigi ettepanekul.

Nõukogude Liit tervitas palavalt uute iseseisvate riikide sündi Aafrikas. Olles ustav kõigi rahvaste rahvuslike õiguste austamise leninlikule poliitikale, tunnustas NSV Liidu valitsus tingimusteta nende suveräänsust ja avaldas valmisolekut arendada nendega suhteid täieliku võrdõiguslikkuse põhimõtte alusel. Nõukogude Liit ei sega ennast vahele Aafrika riikide siseasjadesse. Ta aitab Aafrika rahvastel vabaneda kolonialismi rängast pärandist, arendada rahvuslikku majandust ja kultuuri ning tõsta elanikkonna elatustaset. Nõukogude Liit arendab sõbralikku koostööd paljude Aafrika maadega. Käesoleval ajal on NSV Liidul kaubanduslikud, majanduslikud ja kultuurialased suhted Araabia Ühinenud Vabariigiga, Marokoga, Tuneesiaga, Liibüaga, Ginea Vabariigiga, Sudaaniga, Etioopiaga, Gaanaga, Somaalimaaga ja Maliga. Nõukogude Liit toetab siiralt Aafrika iseseisvate riikide püüdlust arendada rahvuslikku majandust ja kultuuri ning annab neile omakasupüüdmatut abi.

Aafrika ja Nõukogude Liidu rahvaste süvenevast sõprusest annavad tunnistust NSV Liidu ja Aafrika riikide juhtide vastastikused visiidid.

Kogu maailma vabadustarmastavate jõudude toetusel jätkavad Aafrika rahvad võitlust täieliku ja tõelise sõltumatuse eest. Mingid jõud ei suuda peatada suurt ajaloolist protsessi — pehkinud koloniaalsüsteemi likvideerimist ja Aafrika vabanemist.

AAFRIKA MAAD

ALŽEERIA

Riik Aafrika loodeosas Vahemere lõunarannikul. **Territoorium** — 2 382 000 *km*², millest ca 2 milj. *km*² võtab enda alla Sahaara kõrb. **Rahvaarv** — 10,4 milj. (1961); peamiselt araablased ja berberid, on ka eurooplasi (üle 1 milj. — prantslased, hispaanlased, itaallased). **Pealinn:** Alžiir, koos eeslinnadega — 805 600 (1959).

Prantsuse kodanlus muutis Alžeeria oma agraar-tooraainebaasiks. Tööstuse osa Alžeeria natsionaalses tulus on 28%, sealhulgas töötleva tööstuse osa alla 10%. Enamik põliselanikkonnast on talupojad. Kõige paremad ja viljakamad maad olid haaranud enda kätte Euroopa kolonisaatorid, kelle valduses olid mitme tuhande hektari suurused maatükid. 1850. a. kuulus prantslastele 100 000 *ha* maad, 1950. a. aga üle 2 milj. *ha*. Peale selle oli 11 milj. *ha* maad konfiskeeritud koloniaalvõimude poolt, võetud nn. riiklikku fondi. 9-miljonilisele põliselanikkonnale kuulus ainult 7 milj. *ha* väheviljakat maad põuastes piirkondades ja mäestikualadel. Peamised põllumajanduskultuurid: nisu (1960. a. — 850 000 *t*), oder (600 000 *t*), kaer, viinamarjad (1959. a. toodeti 18,6 milj. *hl* veini), oliivid, mandel. Kasvatatakse ka köögivilja, tubakat, puuvilla, maisi ja tsitrusvilju. Elanikkond tegeleb ka halfaheina (paberitööstuse tooraine) ja korgitamme koore korjamisega, mis koos puuvilja ja köögiviljaga moodustavad peamise osa Alžeeria ekspordis. Kasvatatakse veiseid, lambaid, kitsi, hobuseid ja kaameleid. Prantsuse monopolistlikud rühmitused («Banque de l'Union Parisienne», Roth-

schildide rühm, «Banque de l'Indochine», Pariisi—Hollandi pank jt.) kontrollisid tööstust, pangasüsteemi ja väliskaubandust. Nende käes oli maavarade kaevandamine (1960. a.— 3,5 milj. *t* rauamaaki, 1959. a. — 600 000 *t* fosforiite). Viimastel aastatel ekspluateerisid Prantsuse monopolid koos Ameerika, Inglise ja Lääne-Saksamaa kompaniidega tohutuid nafta leiukohti ja teisi Alžeeria Sahaara loodusvarasid.

Töötlev tööstus tegeleb põllumajandusliku tooraine ümbertöötamisega. Domineerib kodutööndustik tootmine (eriti vaibakudumine).

Põliselanikkonna elatustase on madalamaid maailmas. Viimase 50 aasta jooksul on Alžeeria elanikkond kasvanud rohkem kui kahekordselt, kuid teraviljasaak on vähenenud ca 20% ja kariloomade arv 50% võrra. Alžeerlase

keskmine sissetulek oli 10 korda väiksem kui Prantsuse kolonisaatori oma. Massiline tööpuudus sundis paljusid alžeerlasi kodumaalt lahkuma. Ainult 10—12% lastest käib koolis, peamiselt algkoolis.

1830. a. asus Prantsusmaa Alžeeria vallutamisele. Üle saja aasta võitles Alžeeria rahvas rahvusliku sõltumatuse eest.

1954. a. loodi *Alžeeria Rahvuslik Vabastusrinne* — patriootlik massiorganisatsioon, kes juhtis võitlust sõltumatuse eest. Selle koosseisu läksid peaaegu kõik varem eksisteerinud rahvuslikud parteid. Rahvuslikust vabadusvõitlusest võttis aktiivselt osa *Alžeeria Kommunistlik Partei* (Keskkomitee esimene sekretär — L. Buhali). Kommunistliku partei relvastatud salgad astusid Alžeeria rahvuslikku vabastusarmeesse. Alžeeria armeesse (loodi 1954. a., koosnes tollal 3000 halvasti relvastatud partisanist) kuulus mitusada tuhat meest. Püüdes murda Alžeeria patriootide vastupanu, võtsid Prantsuse imperialistid ette massilisi repressioone, areteerimisi ja jälitamisi.

19. septembril 1958 kuulutati välja Alžeeria Vabariik ja moodustati Ajutine Valitsus (emigratsioonis), keda tunnustasid rahuarmastavad rahvad. Riigi ametiühingukeskus — *Alžeeria Töötajate Üldkoondis.*

Kuna Prantsusmaal ei õnnestunud jõuga ja reformide lubamisega Alžeeria rahvale oma tahet peale suruda, siis oli ta sunnitud nõustuma läbirääkimistega Alžeeria Vabariigi Ajutise Valitsusega. Alžeeria rahvas nõudis, et tunnustataks tema seaduslikke õigusi rahvuslikule enesemääramisele, lõpetataks sõjategevus ja patriootide represseerimine. Püüdes läbirääkimisi segada, võtsid ultrakolonialistlikud elemendid ette rea provokatsioone. 1961. a. aprillis organiseeriti Alžeerias sõjalis-fašistlik mäss. Astunud otsustavalt välja vabariigi kaitseks, ajas prantsuse rahvas ultrakolonialistide avantüüri nurja.

Läbirääkimistel Alžeeria Vabariigi Ajutise Valitsuse ja Prantsusmaa valitsuse vahel 18. märtsil 1962 saavutati kokkulepe Alžeeria enesemääramise kohta iseseisva suveräänse riigina ja Alžeerias sõja lõpetamise kohta.

1962. a. septembris kuulutati välja Alžeeria Demokraatlik Rahvavabariik ja moodustati valitsus eesotsas Rahvusliku Vabastusrinde liidri Ahmed Ben Bellaga.

ANGOOLA

Portugali asumaa Lääne-Aafrikas, kuhu kuulub ka Kongo jõe suudmest põhja pool asuv Cabinda ringkond. **Territoorium** — 1 247 000 *km*², mis ületab 14-kordselt Portugali territooriumi. **Rahvaarv** — 4 605 000 (1960); põhiliselt bantu rahvad, on ka eurooplasi, peamiselt portugallased — ca 100 000. **Administratiivne keskus**: Luanda — 200 000 (1960).

Kuni kolonisaatorite sissetungimiseni eksisteerisid Angoola territooriumil Gola-an-Dango, Kongo ja Lunda riik, kes olid saavutanud küllalt kõrge arenemistaseme. Ametlikult kuulutati Angoola Portugali asumaaks 1885. a. Koloniaalrežiim tõi endaga kaasa Angoola laostumise ja mahajäämuse. Seal on säilinud feodaalsuhted sugukondliku korra igandítega. Angoola on muutunud põllumajandusliku ja mineraalse tooraine hankijaks. Maavaradest leidub seal teemante, mille tootmiselt Angoola on kapi-

talistlike maade hulgas neljandal kohal (1960. a. — 1 057 000 karaati), mangaani, vaske, tsinki, kulda ja naftat. Peamine põllumajanduskultuur on kohv (80 000 — 95 000 *t* aastas). Tegeldakse karjakasvatusega. Kasvatatakse suhkruroogu (1959. a. toodeti 57 000 *t* suhkrut, välja veeti 30 000 *t*), puuvilla (puuvillakiudu — 8000 *t*), maisi, kakaod ja teisi kultuure. Kogu territooriumist haritakse alla 1%. Kõik paremad maad on välismaalastest plantaatorite käes.

Angoola tööstuses ja põllumajanduses valitseb väliskapital (Portugali, Ameerika, Inglise ja Belgia kompaniid). Üle 90% territooriumist on Inglise—Portugali «Angola Diamand Company» kontsessioon. Kõige rohkem rikkusi veavad Angoolast välja Ameerika Ühendriikide kapitalistid (25% ekspordist), samuti Portugali ja Inglismaa kapitalistid.

Angoola põliselanike elatustase on kerjuslik. Tegelikult kehtib seal seadustatud sundtöö, millega on igal aastal seotud 400 000 inimest. «Kontrahi» seaduse põhjal antakse kohalikud elanikud üle välismaistele ettevõtjatele kui täievõimulistele peremeestele. Koloniaalvõimud müüvad igal aastal kümneid tuhandeid angoolalasi mitte üksnes Angoola plantaatoritele, vaid ka Lõuna-Aafrika Vabariigi ning Rodeesia ja Njassamaa Föderatsiooni suurmonopolidele. Angoolalased kannatavad rassilise diskrimineerimise all. Neil puudub liikumisvabadus. Paljud neist on olnud sunnitud kodumaalt lahkuma. Praegu elab üle 1 milj. angoolalase teistes Aafrika maades. Umbes 99% Angoola elanikkonnast on kirjaoskamatu. Kogu maal on ainult 15 haiglat. Suur on laste suremus: viiest lapsest jääb elama ainult üks.

1951. a. kuulutas Portugali valitsus Angoola oma meretaguseks provintsiks. Angoolas valitseb Portugali kindralkuberner.

Pärast Teist maailmasõda hakkas Angoolas arenema streigiliikumine. Võitluses koloniaalikke vastu püüab Angoola rahvas ühendada oma jõud. Maa sõltumatuse eest võitlevad *Angoola Rahvaste Liit* (1958. aastani nimetati Põhja-Angoola Rahvaste Liiduks) ja *Angoola Rahvavabastusliikumine* (loodi 1956. a.). 1959. a. lõid Angoola Rahvavabastusliikumine ja *Aafrika Sõltumatuse Partei* koordineerimiskeskuse — *Portugali Asumaade Rahvuslikku Sõltumatust Taotleva Aafrika Revolutsioonilise Võitlusrinde,* millega ühines ka partei *Kolonialismivastane Liiku-*

mine. Kõik parteid ja organisatsioonid, kes võitlevad Angoola vabastamise eest, tegutsevad illegaalselt. Aafriklased ei tohi Angoolas luua ei poliitilisi parteisid ega ametiühinguorganisatsioone. On kehtestatud sõjalis-politseiline režiim. Angoola elanikkond peab ennastsalgavat võitlust Portugali kolonisaatorite vastu, kelle väeosad üritavad repressioonide ja terrori abil maha suruda rahvusliku vabadusliikumist, mis on juba üle kasvanud rahva relvastatud ülestõusuks.

ARAABIA ÜHINENUD VABARIIK

Riik Aafrika kirdeosas ja Siinai poolsaarel Aasias. **Territoorium** — ca 1 milj. *km*². **Rahvaarv** — 26 080 000 (1960); põhiliselt araablased. **Pealinn:** Kairo — 3 299 000 (1961). Suuremad linnad: Aleksandria — 1,5 milj., Port Said, Tanta, Suess.

Araabia Ühinenud Vabariigi territooriumi läbib Suessi kanal (rajati 1869. a., pikkus ca 173 *km*), mis kujutab endast tinglikku piiri Aafrika ja Aasia vahel. Kanal ühendab Vahemerd Punase merega, tal on suur tähtsus kaubanduse ja transpordi alal.

Araabia Ühinenud Vabariigil tekkis muinasajal suurim Aafrika riik — Egiptus, mis oli üheks esimeseks tsivilisatsioonikoldeks. Selle tsivilisatsiooni suurepärased mälestusmärgid — püramiidid ja sfinksid, paleed ja templid — on säilinud meie päevini. Mitme sajandi jooksul oli Egiptus Türgi provints. 1882. a. okupeeriti ta Inglismaa poolt ja muudeti asumaaks. 1922. a. kuulutati Egiptus rahvusliku vabadusliikumise tulemusena iseseisvaks. Kuid Inglise imperialistid, kelle tahet Egiptuse monarh kuulekalt täitis, jätkasid võimutsemist. 1936. a. sundis Inglismaa Egiptusele peale mittevõrdõigusliku lepingu, mis andis Inglismaale õiguse pidada oma vägesid Suessi kanali tsoonis. 1951. a. tühistas Egiptuse parlament rahvahulkade survel selle lepingu. 1952. a. 23. juulil likvideeris ülestõusnud Egiptuse armee rahva toetusel monarhistliku režiimi. 18. juunil 1953 kuulutati Egiptus vabariigiks. 1956. a. lahkusid viimased Inglise sõdurid Suessi kanali tsoonist. Seoses Suessi kanali natsionaliseerimisega sooritasid Inglismaa, Prantsusmaa ja Iisrael, keda toetasid Ameerika Ühendriikide imperialistlikud jõud, 1956. a. oktoobris relvastatud kallaletungi Egiptu-

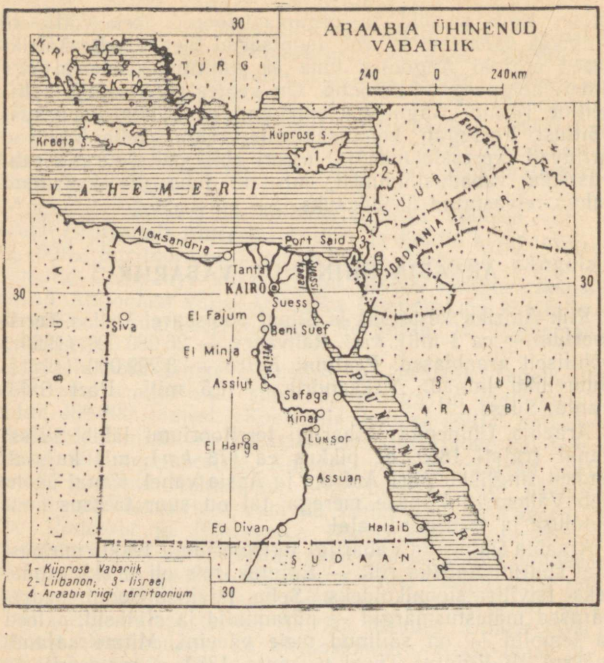

sele. Tänu Egiptuse rahva vastupanule ning Nõukogude Liidu ja teiste rahuarmastavate maade otsustavale väljaastumisele Egiptuse kaitseks nurjus interventsioon.

1958. a. veebruaris ühinesid Egiptus ja Süüria ning moodustati Araabia Ühinenud Vabariik, mis koosnes kahest rajoonist — Egiptusest ja Süüriast. 1961. a. septembris toimus Araabia Ühinenud Vabariigi Süüria rajoonis ülestõus. Ülestõusnud teatasid Süüria väljaastumisest Araabia Ühinenud Vabariigist ning Süüria Araabia Vabariigi moodustamisest. 1963. a. aprillis kirjutati Kairos alla kommünikeele, millega kuulutati välja Egiptuse, Süüria ja Iraagi föderatsioon.

Inglise imperialismi pikaajaline võimutsemine takistas tootlike jõudude arenemist ning põhjustas maa majanduslikku mahajäämust. Majanduse aluseks on põllumajandus, millega 1960. a. tegeles 54% iseseisvast tööst ja tulust

elatuvast elanikkonnast. Põllumajanduse juhtiv haru on puuvillakasvatus (ca 25% põllumajanduse kogutoodangu väärtusest; 1960. a. saak oli 488 000 *t*). Vabariik on kapitalistlikus maailmas esikohal pikakiulise puuvilla tootmiselt (1958/59. a. hooajal 55%).

Kasvatatakse ka seesamit, riitsinust, suhkruroogu ja maapähklit. Loomakasvatusel on teisejärguline tähtsus (1959/60. a. oli AÜV-s 2,8 milj. veist). Põllumajanduse arenemist takistas feodaalsete ja poolfeodaalsete suhete süsteem. Mõisnike-feodaalide käes olid parimad maad (enne 1952. a. 65% haritavast maast). Talupojad (fellahid) rentisid maad orjastavatel tingimustel (rent moodustas kuni $^3/_4$ saagist). Osa maad kuulus välismaalastele. Agraarreformi ja mõisnikelt maaülejääkide sundkorras väljaostu tulemusena (koos kompensatsiooni maksmise ja maa talupoegadele müümisega) said 1961. a. algul 180 000 talupoega maad. Kuid üle 70% talupoegadest oli veel ilma maata.

Kogu majanduselu on keskendunud Niiluse oru ja delta kitsale ribale (ca 4% territooriumist), kus elab ligikaudu 97% elanikkonnast. Ülejäänud osa territooriumist on kivised kõrbed, mis on kaetud liiva ja üksikute oaasidega. Majanduse edasiarenemine oleneb suurel määral Niiluse jõele ehitatavast Assuani kõrgpaisust, mis võimaldab projekti kohaselt suurendada haritavat maad selles piirkonnas ca $^1/_3$ võrra ning tõsta põllumajanduslikust tootmisest saadavat tulu 50%. Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa keeldusid Egiptuse valitsust abistamast Assuani paisu rajamisel. 1958. a. detsembris kirjutati alla kokkuleppele Nõukogude Liidu majandusliku ja tehnilise abi kohta Assuani kõrgpaisu esimese järgu ehitamisel. 1960. a. nõustus Nõukogude valitsus osa võtma ka paisu teise järgu ehitamisest. Ehitustööd, mida alustati 1960. a. jaanuaris, on ette nähtud lõpule viia 1964. a. lõpuks, kogu ehitus lastakse käiku enne 1970. aastat.

Kõige arenenumad tööstusharud (ca 60% tööstustöölistest, ca 75% tööstustoodangu väärtusest) on tekstiilitööstus (tarvitab ca 25% toodetavast puuvillast; 1960. a. 550 milj. *m* puuvillast riiet) ja toiduainete tööstus. Heluani on ehitatud Lähis-Ida kõige suurem metallurgiatehas (290 000 *t* terast aastas). Mitmesugustest maavaradest ekspluateeritakse peamiselt naftat (1960. a. 3,3 milj. *t*), fosforiite (567 000 *t* fosfaate), mangaanimaaki (240 000 *t*) ja tsementi (1,8 milj. *t*).

Viimase viie aasta jooksul on tööstuslik toodang kasvanud 26%. 1960. a. juulis võeti vastu tööstuse arendamise teine viie aasta programm (1960/61—1964/65). Suureneb riikliku sektori osatähtsus majanduses (suurte tööstus- ja kaubandusalaste eraettevõtete natsionaliseerimine jne.), on piiratud maaomandite suurust.

Tähelepanuväärset majanduslikku ja tehnilist abi tööstusettevõtete ehitamisel annab Nõukogude Liit. Nõukogude organisatsioonid osutavad tehnilist kaasabi ca 100 tööstusliku, põllumajandusliku ja muu objekti ehitamisel.

Suurt tähelepanu pööratakse tervishoiu ja hariduse arendamisele. Riiklikud raviasutused teenindavad nüüd 2 korda rohkem inimesi kui 1951.—1952. a. Algkoolide õpilaste arv on suurenenud 2,4 miljonini, tehniliste õppeasutuste arv 35-ni (1952. a. oli 14).

Vastavalt ajutisele konstitutsioonile on riigipeaks president (Gamal Abdel Nasser), kes on üheaegselt valitsuse juht ja relvastatud jõudude kõrgem ülemjuhataja, talle kuulub täidesaatev võim. 1962. aastal kutsuti kokku Rahvajõudude Rahvuskongress, kes võttis vastu «rahvusliku tegevuse harta» — Araabia Ühinenud Vabariigi programmi lähimaks kümneks aastaks. Poliitilised parteid on keelatud.

Ametiühingukoondis on *Ametiühingute Föderatsioon.*

Rahvusvahelisel areenil peab Araabia Ühinenud Vabariik kinni positiivse neutraliteedi ja sõjalistest blokkidest mitteosavõtu printsiipidest ning toetab rahvaste võitlust kolonialismi likvideerimise eest, rahu ja desarmeerimise eest.

BASUUTOMAA

Suurbritannia protektoraat Lõuna-Aafrikas. **Territoorium** — 30 300 *km*². **Rahvaarv** — 697 000 (1961); 99,5% — basuuto ja suulu rahvad, ülejäänud — Euroopast sisserännanud. **Administratiivne keskus:** Maseru — 5700 (1958).

XIX saj. keskel sundisid inglased pealik Mošeši poolt XIX saj. esimesel poolel asutatud tugevale basuutode riigile peale protektoraadilepingu, seejärel aga, kasutades selle riigi ajutist nõrkust, liitsid ta vägivaldselt oma valdustega. Basuutomaa rahvas on korduvalt välja astunud Inglise ülevõimu vastu. Kõige võimsam ülestõus toimus aastail 1878—1881.

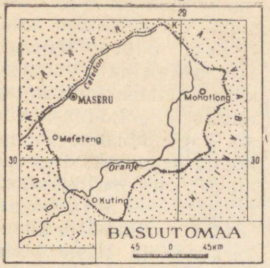

Tänapäeval on Basuutomaa tegelikult muudetud reservatsiooniks, allikaks, kust Lõuna-Aafrika Vabariigi kulla- ja teemandikaevanduste omanikud ning suurfarmerid värbavad sunniviisiliselt odavat tööjõudu. Töövõimeline meessoost elanikkond on sunnitud otsima tööd väljaspool Basuutomaa piire.

Põllumajandus on nõrgalt arenenud. Suurem osa maast on harimiseks vähekõlblik ning seetõttu tegeleb elanikkond peamiselt karjakasvatusega (1958. a. — 1 232 000 lammast, 505 000 kitse, 363 000 veist). Teraviljakultuuridest kasvatatakse nisu, samuti kaunvilju — hernest ja türgi uba.

Basuutomaad valitseb Inglise komissar — resident, kes kontrollib Rahvusnõukogu (seadusandlik nõukogu).

Juhtiv poliitiline organisatsioon — *Basuutomaa Aafrika Rahvuskongress,* saavutas 1960. a. jaanuaris toimunud valimistel enamuse Rahvusnõukogus, astub välja Basuutomaa Lõuna-Aafrika Vabariigiga ühendamise plaani vastu, taotleb täielikku omavalitsust ja rassilise diskrimineerimise likvideerimist. 1961. a. loodi *Basuutomaa Kommunistlik Partei.*

Ametiühingukoondised: *Basuutomaa Üldine Töölisliit* ja *Basuutomaa Tööliste Üldliit.*

BETŠUAANAMAA

Suurbritannia protektoraat Lõuna-Aafrikas. **Territoorium** —712 200 *km*². **Rahvaarv** — 288 000 (1961); 99% — betšuaanid (põliselanikkond koosneb mitmesugustest rahvastest — bamangvatod, bangvaketsid, batavaanid, bakveenid jt.).

1885. a. anastas Inglismaa betšuaanide maa ja kuulutas selle oma protektoraadiks. Paremad maad kuuluvad eurooplastest asunikele, põliselanikud on aga aetud reservatsioonidesse. Koloniaalvõimud võtavad põliselanikelt kõrget isikumaksu. Betšuaanamaal ei ole tööstust. 50% meessoost elanikkonnast on iga aasta sunnitud minema

naabermaadesse tööd otsima. Põliselanikke kasutatakse odava tööjõuna Lõuna-Aafrika Vabariigi kulla- ja teemandikaevandustes ning Lõuna-Rodeesia kaevandustes. Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on karjakasvatus (1958. a. — 1 314 000 veist, 384 000 lammast ja kitse). Teravilja ja teiste põllukultuuride tootmine pole veepuuduse, perioodiliste põudade ja kunstliku niisutuse puudumise tõttu kuigi arenenud. Kasvatatakse peamiselt maisi ja hirssi. Inglise firmad kaevandavad asbesti, kianiiti ja kulda.

Betšuaanamaa asend on strateegiliselt soodus. Inglased nimetavad teda põhja kulgevaks Suessi kanaliks. Valitseb Inglise komissar-resident, kelle peakorter asub Lõuna-Aafrika Vabariigi territooriumil Mafekingi linnas (rahvaarv — üle 3000). On olemas Seadusandlik Nõukogu.

BURUNDI

Riik Ekvatoriaal-Aafrikas. **Territoorium** — 27 800 *km*². **Rahvaarv** — 2,4 milj. (1960): peamiselt barundid. **Pealinn:** Usumbura — 29 000.

Burundi (kuni 1. juulini 1962 — Belgia hooldusaluse territooriumi Ruanda-Urundi lõunaosa) on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa, kus on säilinud tugevad sugukondlikud igandid. Kuni viimase ajani oli enamik talupoegi pärisorjad. Poolnaturaalse majapidamisega kohaliku elanikkonna elatustase on madal. Paremad maad kuuluvad välismaiste monopolide istandustele ja maagikontsessioonidele. Põliselanikud kasvatavad veiseid (1959. a. oli Ruanda-Urundis 1 milj. veist), lambaid ja kitsi. Oma vajadusteks kasvatatakse sorgot, maisi, maniokki, nisu, bataati, türgi ube, hernest, banaane ja maapähklit. Põhilisteks eksportkultuurideks on kohv, puuvill, õlipalm, tubakas, riitsinusepuu, püreetrum, hiniinipuu,

sisal. Maapõues leidub hinnalisi varasid: kulda, inglistina, volframit, titaani-kolumbiiti. On olemas väikesed toiduainete, puuvillapuhastamis- ja ehitusettevõtted. Burundis võimutses Belgia kapital. Pärast Teist maailmasõda hakkas riigi majandusse tungima Ameerika kapital.

Esimesed eurooplased ilmusid Burundi territooriumile XIX saj. 70. aastail. XIX saj. lõpul vallutasid selle Saksa väed. 1880. a. lülitati Burundi Saksa Ida-Aafrika koosseisu. Versailles'i rahulepingu alusel anti ta 1919. a. üle Belgiale kui mandaatterritoorium. Pärast Teist maailmasõda sai Burundist ÜRO hooldusterritoorium ja 1946. aastast kuni 1. juulini 1962 valitses teda Belgia.

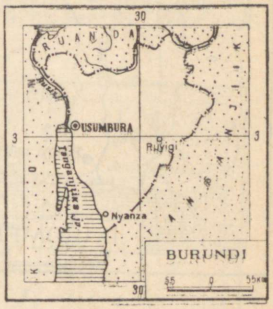

Burundi elanikkond oli ilma jäetud demokraatlikest vabadustest. Kogu täidesaatev võim oli koondatud Belgia pearesidendi kätte. Burundi rahvas koos Ruanda rahvaga võitles aktiivselt rahvusliku vabanemise ja oma õiguste eest. Erinevalt Ruanda sündmustest arenesid sündmused Burundis. Siin ei olnud rahva relvastatud väljaastumist, vaid parteide liidrid manitsesid rahvast rahule ja «korra säilitamisele». Burundis ei nõutud ka monarhia likvideerimist. 18. septembril 1961 toimunud valimiste tulemusena moodustati riigi seadusandlikud organid.

1. juulil 1962 kuulutati välja Burundi iseseisvus.

Burundi on kuningriik — kuningas Mwambutsa IV, peaminister P. Ngendandumwe.

DAHOMEE

Riik Lääne-Aafrikas. **Territoorium** — 116 000 *km*². **Rahvaarv** — 1 934 000 (1960); dahomeelased, joruubad, adžad, bariibad jt. **Pealinn**: Porto Novo — 59 000.

Agraarmaa, spetsialiseerunud palmiõli ja põhjaosas maapähkli tootmisele. 1959. a. eksporditi 50 300 *t* palmipähkli tuumi ja 13 000 *t* palmiõli. Kasvatatakse maisi ja hirssi. Dahomees on küll mitmesuguseid maavarasid (fosforiite, rauа- ja uraanimaaki), kuid neid ei kaevandata,

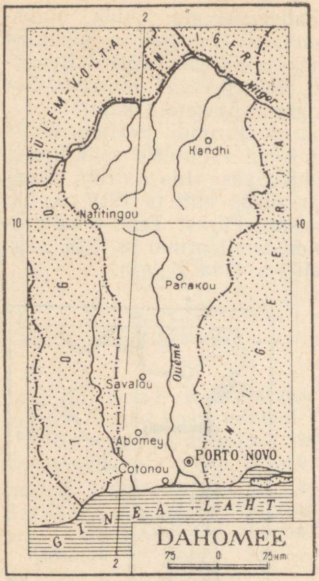

välja arvatud tööstusliku tähtsusega teemandid. Dahomees on üle 10 000 töölise, kes töötavad väikeettevõtetes (peamiselt õli-, sae-, puuvillapuhastamis- ja seebivabrikutes). On arenenud merekalastus (ca 10 000 *t* aastas). Majanduses valitseb välis-, peamiselt Prantsuse kapital.

Pikka aega kasutasid Prantsuse monopolid Dahomeed tooraineallikana. Prantsuse kolonisaatorid tungisid Dahomeesse algul misjonäridena, XIX saj. anastasid ta, murdes tema rahva visa vastupanu. Pärast Teist maailmasõda oli Prantsusmaa sunnitud andma Dahomeele iseseisvuse Prantsuse Ühenduse raamides. 1958. a. detsembris kuulutati Dahomee vabariigiks Prantsuse Ühenduse koosseisus. 1960. a. juuni algul nõudis Dahomee peaminister koos teiste Kokkuleppenõukogu liikmesriikide valitsuste juhtidega Dahomeele sõltumatust ning Prantsuse Ühenduse kompetentsi kuulunud volituste üleandmist Dahomee valitsusele. 1. augustil 1960 kuulutati Dahomee sõltumatuks riigiks.

Dahomee on vabariik. Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president. 1960. a. detsembris valiti presidendiks *Dahomee Ühtsuspartei* liider Hubert Maga. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule.

Riigis tegutseb partei *Dahomee Demokraatlik Liit* — Aafriklaste Demokraatliku Koondise sektsioon.

Ametiühingukoondised: *Dahomee Töötajate Rahvuskoondis* — suurim organisatsioon, on korduvalt juhtinud töötajate streigiliikumist, *Dahomee Usklike Töötajate Ametiühingukoondis, Force Ouvrière, Autonoomsete Ametiühingute Koondis.*

Dahomee on Kokkuleppenõukogu liige (loodi 1959. a. kokkuleppel Elevandiluuranniku, Ülem-Volta ja Niigeriga), kes koordineerib nõukogu liikmesriikide välis- ja sisepoliitikat ning majanduslikku tegevust, kooskõlastab nende maade arendamise plaane ja programme.

EDELA-AAFRIKA

Lõuna-Aafrika Vabariigi poolt okupeeritud maa-ala Lõuna-Aafrikas Atlandi ookeani rannikul. **Territoorium** — 824 000 *km*². **Rahvaarv** — 525 000 (1960); ca 84% aafriklased, kuuluvad põhiliselt bantu rahvaste rühma, ca 15% afrikanderid. **Administratiivne keskus:** Windhoek — 33 000 (1959).

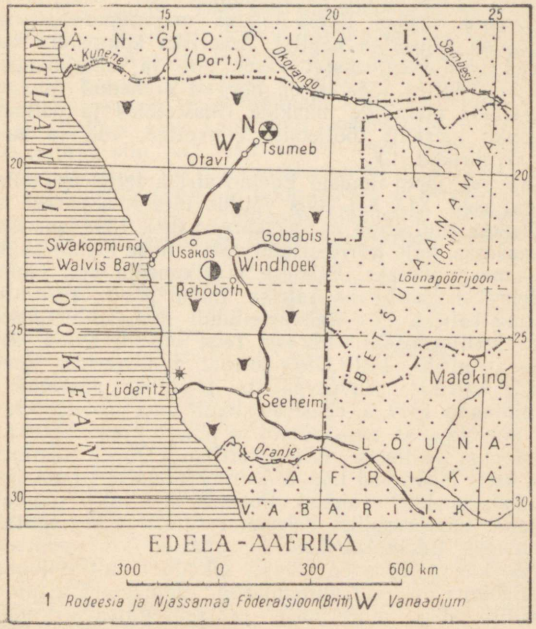

EDELA-AAFRIKA

300 0 300 600 km

1 Rodeesia ja Njassamaa Föderatsioon (Briti) W Vanaadium

Edela-Aafrika on rikas maavarade poolest. Kaevandatakse teemante (keskmiselt 800 000—900 000 karaati aastas), pliid, tsinki, kulda, mangaani, liitiumi, hõbedat, berülli, tantaali, grafiiti, poolkalliskive. Vanaadiumi kaevandamise poolest (1958. a. — 4000 *t*) on Edela-Aafrika ühel esikohtadest maailmas. On avastatud uraani leiukohti. Teine tähtis majandusharu on loomakasvatus. Paremad maad on kolonisaatorite poolt võetud loomakasvatusfarmide alla, mis on spetsialiseerunud karakulli lammaste (1958. a. — 2 709 000 karakullnahka) ja piimakarja kasvatamisele. Põliselanikud tegelevad primitiivse rändkarjakasvatusega. 1958. a. oli Edela-Aafrikas 2,2 milj. veist ja 3,8 milj. lammast. Maaharimise osatähtsus on väike. Majanduses võimutseb väliskapital. Maavarade kaevandamine, eksport ja import on Inglise kompaniide käes («Consolidated Mines of South-West Africa» — kontrollib teemantide kaevandamist jne.). Pärast Teist maailmasõda hakkas Edela-Aafrika majandusse energiliselt tungima Ameerika kapital. Ameerika kompaniid kontrollivad ühte kompleksset vase-, plii- ja tsingimaagi leiukohta. Töötlev tööstus on nõrgalt arenenud (on mitmed värviliste metallide maakide rikastamise ja põllumajandusliku tooraine töötlemise ettevõtted, või- ja kalakonservivabrikud jt.).

XV saj. lõpul ilmusid Edela-Aafrika territooriumile portugallased. XIX saj. käis võitlus ülevõimu pärast Edela-Aafrikas Inglismaa ja Saksamaa vahel. 1890. aastaks viis Saksamaa selle territooriumi vallutamise lõpule ja muutis ta oma asumaaks. Esimese maailmasõja ajal okupeeriti Edela-Aafrika Lõuna-Aafrika Liidu poolt. 1920. a. sai Lõuna-Aafrika Liit Rahvasteliidult mandaadi Edela-Aafrika valitsemiseks. Pärast Teist maailmasõda keeldus Lõuna-Aafrika Liit ÜRO otsust ignoreerides andmast Edela-Aafrikat rahvusvahelise hoolduse süsteemi ning kuulutas ta 1949. a. ebaseaduslikult oma provintsiks. ÜRO ei tunnista seda anneksiooni ja nõuab Edela-Aafrika andmist oma hooldusse. Edela-Aafrikat valitseb administraator, kelle määravad Lõuna-Aafrika Vabariigi (endine Lõuna-Aafrika Liit) võimud. Põliselanikel tuleb taluda ekspluateerimist, rassilist diskrimineerimist ja segregatsiooni. Suur osa Edela-Aafrikast on arvatud nn. «politseitsooniks», kus aafriklased võivad liikuda ainult erilubadega. Hääleõigus on vaid eurooplastel. Elanikkond astub välja rassilise diskrimineerimise ja segregatsiooni poliitika

vastu, vabaduse ja rahvusliku vabanemise eest. Rahvusliku vabadusliikumise eesotsas on 1959. a. loodud *Rahvuslik Liit* ja rahvaorganisatsioon *Ovambo*. Rahva ülestõus 1959. a. detsembris suruti kolonisaatorite poolt julmalt maha.

Edela-Aafrikas tegutsevad rassistlike parteide — *Lõuna-Aafrika Vabariigi Natsionalistliku Partei* ja *Lõuna-Aafrika Vabariigi Ühinenud Partei* kohalikud osakonnad.

ELEVANDILUURANNIK

Riik Lääne-Aafrikas Atlandi ookeani rannikul. **Territoorium** — 322 500 *km*². **Rahvaarv** — 3,3 milj. (1961); aafrika rahvused — bauulid, agnid, abronid jt.; eurooplasi — 14 300. **Pealinn:** Abidjan (suurim sadam) — 212 000 (1960).

Elevandiluurannikut peetakse majanduslike võimaluste poolest endise Prantsuse Lääne-Aafrika üheks rikkamaks territooriumiks. Avastati eurooplastest meresõitjate poolt XV saj. Aastasadu oli üheks orjadega ja elevandiluuga kauplemise keskuseks. Surunud maha kohaliku elanikkonna kaua kestnud ja visa vastupanu, kehtestasid Prantsuse kolonisaatorid siin XIX saj. keskel oma võimu. Pärast Teist maailmasõda sai Elevandiluuranniku rahvaste rahvuslik vabadusliikumine uut hoogu. 1958. a. sai Elevandiluurannik vabariigiks Prantsuse Ühenduse koosseisus. 7. augustil 1960 kuulutati Elevandiluurannik iseseisvaks riigiks.

Majanduse aluseks on põllumajandus, mis on spetsialiseerunud eksportkultuuride tootmisele: kohv (kolmas koht maailmas — ca 160 000 *t* aastas), kakao (viies koht maailmas — 52 000 *t*), banaanid, koolapähklid, puuvill, kautšuk. Arvukad istandused, kus kasvatatakse neid kultuure, asuvad parematel maa-aladel ja kuuluvad eranditult eurooplastele. Kohalikud elanikud kasvatavad oma

tarbeks riisi, maniokki, sorgot ja maapähklit. Põllundus ei rahulda riigi vajadusi. Toiduaineid imporditakse suurel hulgal. 40% territooriumist on kaetud troopikametsadega, kus leidub hinnalisi puuliike (punane puu jt.). On olemas ka mõningaid põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtteid. Maavaradest kaevandatakse kulda, teemante (1960. a. — 199 000 karaati), mangaani- ja rauamaaki.

Elevandiluurannik on vabariik. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule. Riigipeaks, kellele kuulub ka täidesaatev võim, on president. President nimetab ministrid, kes on tema ees vastutavad.

Rahvuskogus ja valitsuses kuuluvad kõik kohad *Demokraatlikule Parteile* (Aafriklaste Demokraatliku Koondise kohalik sektsioon). Partei liider ja riigi president F. Houphouët-Boigny hoiab välispoliitikas kurssi teiste Aafrika maadega vastastikuste suhete tugevdamisele. Samal ajal pooldab valitsus «traditsioonilisi sidemeid» lääneriikidega, peab vajalikuks luua Aafrikas «NATO tüüpi blokk» ja Aafrika riikide föderatsioon. 1959. a. moodustati Elevandiluuranniku, Ülem-Volta, Dahomee ja Niigeri vahelise kokkuleppe põhjal «Aafrika koostöö» arendamise eesmärgil Kokkuleppenõukogu (Sahel-Benini kokkulepe), kes koordineerib nõukogu liikmesriikide välis- ja sisepoliitikat ning majanduslikku tegevust, kooskõlastab nende maade arendamise plaane ja programme.

Progressiivse ametiühingukeskuse — Elevandiluuranniku Töötajate Rahvuskoondise tegevus keelati 1959. a. novembris valitsuse poolt. 1960 a. lõpul loodi valitsusele meelepärane ametiühingukeskus, mida nimetatakse samuti *Elevandiluuranniku Töötajate Rahvuskoondiseks*. Sinna kuuluvad riigi legaalselt tegutsevad ametiühingud (ca 150 000 inimest).

ETIOOPIA

Riik Aafrika idaosas Punase mere rannikul. **Territoorium** — 1,2 milj. *km²* (sealhulgas Eritrea — 124 000 *km²*). **Rahvaarv** — 21,8 milj. 1959. a. (sealhulgas Eritrea — üle 1 milj.); peamiselt amhaara ja galla rahvad. Riigikeeleks on amhaara keel. **Pealinn:** Addis Abeba — 400 000 (1952). Suuremad linnad: Asmara — Eritrea pealinn (120 000), Diredaua. Administratiivselt koosneb Etioopia 12 provint-

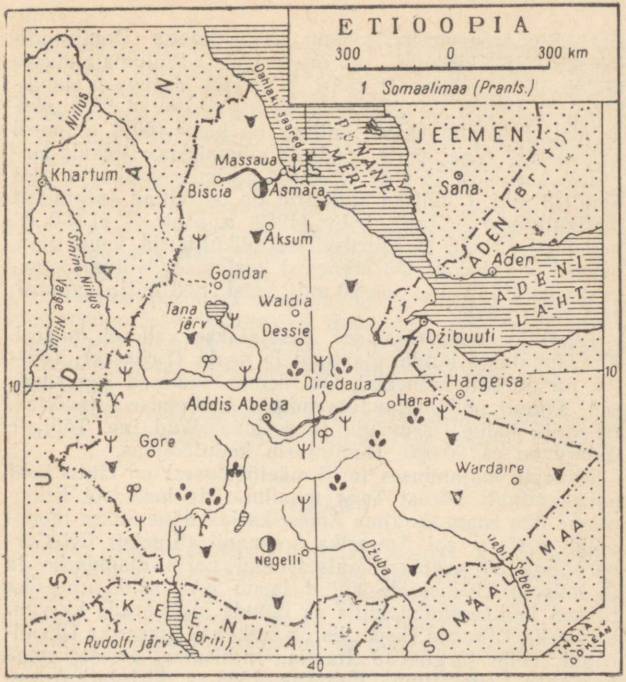

sist ja Eritreast, mis ÜRO Peaassamblee otsusega kuulub 1952. aastast föderatiivsetel alustel Etioopia koosseisu.

Etioopia on üks maailma vanemaid riike, mis kujunes XIII saj. kunagise võimsa orjandusliku riigi Aksumi maa-alal. Sajandite jooksul tuli Etioopia elanikkonnal pidada visa võitlust rohkearvuliste välisvaenlaste — araablaste, türklaste, gallia suguharude, portugallaste ja itaallaste vastu. Eriti raske ja purustav oli vallutussõda, mida alustas Etioopia rahva vastu fašistlik Itaalia 1935. aastal. Etioopia rahvas pidas kolonisaatorite vastu partisanisõda. 1941. a. vabastati maa Itaalia fašistidest.

Etioopia on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Feodaalsuhted ja sugukondliku korra jäänused põimuvad

siin ühte areneva kapitalismi elementidega. Domineerib mõisate ja kirikute suurmaavaldus. Põllumajanduses töötab 90% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Põllumajandussaadused moodustavad 98% ekspordist. Tähtsaim eksportkultuur on kohv (60% ekspordi väärtusest). Vaatamata soodsale kliimale ja viljakale pinnasele haritakse 55 milj. hektarist harimiskõlblikust maast ainult 8 milj. Põhilised kultuurid on teraviljad (peamiselt hirsikultuurid — taff), kohv (1959. a. saak — 51 000 *t*), banaanid (20 000 *t*), tsitrusviljad, õlikultuurid, kaunviljad, puuvill ja tubakas. On arenenud karjamaaviisiline loomakasvatus (1959. a. — ca 20 milj. veist, 19,8 milj. lammast, 14.4 milj. kitse).

Tohutuid loodusressursse kasutatakse vähesel määral. Kaevandatakse kulda, plaatinat ja soola (Eritreas). Tööstus on nõrgalt arenenud. On olemas väikesed kaevandused, samuti põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtted, tekstiili-, naha-, tsemendi- ja seebivabrikud jne. Tööliste üldarv on ca 20 000. Domineerib kodutööndus.

Etioopia majanduses (eriti mäetööstuses) on tähtis koht väliskapitalil. Pärast Teist maailmasõda hakkasid Etioopiasse üha enam tungima Ameerika ja Lääne-Saksa monopolid. 1945. a. sai Ameerika kompanii «Sinclair Oil Corporation» 50 aastaks kontsessiooni nafta otsimiseks ja tootmiseks. Etioopiale antud laenu eest said Ameerika firmad kontsessiooni kulla ja muude maavarade kaevandamiseks. Etioopia ekspordis on esikohal Ameerika Ühendriigid, neile järgnevad Itaalia, Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksa Föderatiivne Vabariik. 1953. a. kirjutati Ameerika Ühendriikide ja Etioopia vahel alla kokkulepetele «vastastikuse kaitse» ja «Etioopia kaitseehitiste kasutamise kohta Ameerika Ühendriikide relvastatud jõudude poolt».

Püüdes tugevdada majandust, laiendab Etioopia viimastel aastatel majanduslikke sidemeid teiste riikidega, sealhulgas Nõukogude Liidu ja rahvademokraatiamaadega. 1959. a. juulis andis Nõukogude Liit Etioopiale soodsatel tingimustel krediiti 40 milj. rubla suuruses summas tööstuse ja põllumajanduse arendamiseks. 8. märtsil 1960 kirjutati alla kokkuleppele, et Nõukogude Liit ehitab Etioopiasse (NSV Liidu valitsuse kingitusena) tehnikakooli tuhande õpilase jaoks. Sõlmiti kokkulepe Etioopiale tehnilise abi osutamise kohta mitme tööstusobjekti ehitamisel (naftapuhastamistehas, kullakaevandus koos rikastamis-

vabrikuga) ja geoloogiliste tööde läbiviimisel suurel osal Etioopia territooriumil. 1947. aastast on Addis Abebas avatud Nõukogude Liidu poolt kingitusena ehitatud haigla, mis on kohaliku elanikkonna hulgas populaarseks saanud.

Etioopia on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on keiser (Haile Selassie I). Eritreas valitseb keisri asemik. Seadusandlik võim kuulub Etioopias keisrile ja parlamendile, viimane koosneb saadikutekojast ja senatist. Valitsus on vastutav keisri ees. Eritreal on oma konstitutsioon, Seadusandlik Assamblee ja administratsioon, kes teostab kohalikku omavalitsust.

Poliitilisi parteisid Etioopias ei ole. Ühiskondlikest organisatsioonidest tegutsevad *Rahvuslik Patriootlik Assotsiatsioon, Kristlik Noorsoo Organisatsioon* ja *Etioopia Kooliõpetajate Assotsiatsioon.* Ametiühingute tegevus on keelatud.

Etioopia valitsus toetab rahu säilitamise ja erineva sotsiaalse süsteemiga riikide vastastikuse koostöö ideed.

GAANA

Riik Lääne-Aafrikas Ginea lahe kaldal. **Territoorium** — 237 800 *km*². **Rahvaarv** — 6 691 000 (1960); rahvad, kes kõnelevad peamiselt ginea keeli: ašantid, gaad, eved, fantid, samuti mossi rahvad — gruused, haussad, fulbed (riigi põhjaosas) jt. **Pealinn** ja tähtsaim sadam: Akra — 338 000 (1960).

Gaana on esimene riik Kesk-Aafrikas, kes võitis kätte iseseisvuse. Palju sajandeid riisusid kolonisaatorid seda maad, mida nad nimetasid Kullarannikuks. XIX saj. teisel poolel liitis Briti Impeerium Gaana vägivaldselt enda külge. Rahvusliku vabadusliikumise survel kehtestati 1954. a. konstitutsioon, mis nägi ette täielikult valitava Seadusandliku Assamblee moodustamist. Seadusandliku Assamblee valimistel võitis Konventsiooniline Rahvapartei, kelle eesotsas on Kwame Nkrumah. 1956. a. suvel nõudis Kwame Nkrumah' valitsus Gaanale sõltumatust ja dominiooni staatust Briti Rahvaste Ühenduse raamides. 6. märtsil 1957 loodi uus sõltumatu Gaana riik. 1958. a. võtsid Gaana ja Ginea Vabariik vastu otsuse liidu loomise kohta, mis nende riikide esindajate avalduse kohaselt peab «saama tulevaste Aafrika Ühendriikide tuumikuks». 1960. a. aprillis toimunud rahvahääletuse ajal avaldas

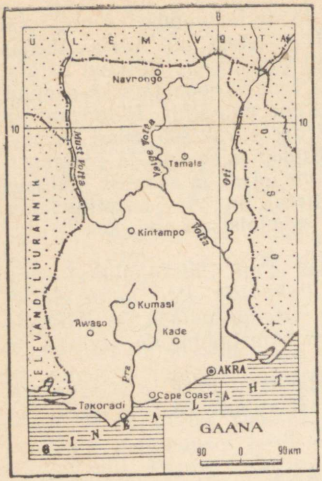

Gaana rahvas soovi muuta Gaana vabariigiks (kuulutati välja 1. juulil 1960) ja hääletas uue konstitutsiooni poolt. 29. aprillil 1961 kirjutasid Gaana, Ginea ja Mali president alla Aafrika Riikide Liidu põhikirjale.

Gaana on agraarmaa, kakaoubade tootmiselt ja ekspordilt esikohal maailmas (30% maailmatoodangust; 1959. aastal — 291 500 *t*; 60% Gaana ekspordi väärtusest). Teistest põllumajanduskultuuridest kasvatatakse maisi, hirssi, maniokki, magusat kartulit ja maapähklit. Gaanas on hinnalisi puiduliike (punane puu), mis lähevad ekspordiks. Põhjapiirkondades on arenenud karjakasvatus. On olemas mäetööstus (kulla, teemantide, boksiitide ja mangaanimaagi kaevandamine), milles on tähtsad positsioonid Inglise monopolidel. 1959. a. kaevandati 1,3 milj. *t* mangaanimaaki, 180 000 *t* boksiite, 3 milj. karaati teemante ja 913 000 untsi kulda ning toodeti 339 milj. *kWh* elektrienergiat.

Kolonisaatorid, kes pumpasid Gaanast välja tohutuid rikkusi, jätsid endast maha nõrgaltarenenud majanduse. Enamik Gaana elanikkonnast oli kirjaoskamatu. Praegu taaselustavad Gaana rahvad täie meelekindlusega oma maad ja taotlevad peale poliitilise sõltumatuse ka majanduslikku iseseisvust. Gaana sõltumatuse arendamise viieaasta plaan näeb ette assigneerida aastail 1959—1964 riigi arendamiseks 342 milj. naelsterlingit, sealhulgas 100 milj. hüdroenergeetika arendamiseks. Suurt tähelepanu pööratakse uute põllumajanduskultuuride juurutamisele. Esmajärjekorras kavatsetakse ehitada ettevõtteid nende vajalike kaupade tootmiseks, mida veel veetakse sisse (kunstväetis, tsement, tekstiilitooted, jalatsid, värvained jne.). Viiakse läbi ulatuslikku kirjaoskamatuse lik-

videerimise kampaaniat. 1964. aastaks peab koolide, õpetajate instituutide ja teiste õppeasutuste võrk tunduvalt laienema.

Gaana on vabariik. Riigipeaks on president (Kwame Nkrumah), kes on samaaegselt peaminister. Seadusandlik organ — ühekojaline Rahvuskogu. Võimul on *Konventsiooniline Rahvapartei,* kelle eluaegseks esimeheks on Kwame Nkrumah. Opositsiooniline *Ühinenud Partei* (loodi 1957. a.) väljendab suguharude juhtide ja feodaalaadli, samuti osa kodanluse huve.

Ametiühinguid ühendab *Gaana Ametiühingute Kongress,* keda peetakse Konventsioonilise Rahvapartei lahutamatuks koostisosaks.

Gaana pealinnas Akras on toimunud palju rahvusvahelisi assambleesid rõhutud rahvaste õiguste ja rahuürituse kaitseks. Laienevad ja tugevnevad sõprussuhted, majanduslik ja tehniline koostöö Gaana ja Nõukogude Liidu rahvaste vahel. 1961. a. juulis külastas Kwame Nkrumah Nõukogude Liitu.

Kasvab Gaana autoriteet rahvusvahelisel areenil. Gaana võitleb kolonialismi vastu, koostöö eest teiste Aafrika maadega ja kõigi rahuarmastavate rahvastega ning rahu eest.

GABOON

Riik Aafrikas Atlandi ookeani rannikul. **Territoorium** — 267 000 *km*². **Rahvaarv** — üle 440 000 (1960); pangve, mpongve, bakalai, baviili rahvad. Metsades elab mõni tuhat pügmeed (kääbusrahvas). **Pealinn** ja tähtsaim sadam: Libreville — 23 000 (1960).

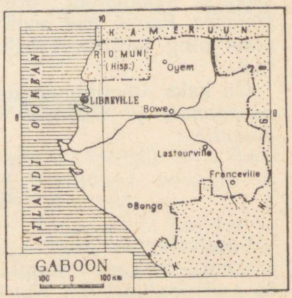

Gaboon on agraarmaa, suur metsa eksportija. Peaaegu 80% Gabooni territooriumist võtavad enda alla niisked troopikametsad, kus on rikkalikult hinnalisi puuliike (punane, roosa, must puu jt.). See on ainus koht maailmas, kus kasvab hinnaline puu okume, millest tehakse vineeri. Metsatööstuse toodang moodus-

tab üle 70% kogu ekspordi väärtusest. Gabooni maapõu on rikas nafta, raua, mangaani, uraani, kulla (1960. a. — 550 *kg*) ja teemantide poolest. 1960. a. toodeti 800 000 — 950 000 *t* naftat. Ülemaailmne tähtsus on Mounané piirkonnas asuvatel uraanikaevandustel (varud — 20 milj. *t* maaki). Kogu metsa- ja mäetööstus on Ameerika, Prantsuse, Lääne-Saksa ja teiste monopolide käes, kes on ühinenud Gabooni mäetööstuse ettevõtete sündikaadiks.

Põllumajanduses etendab otsustavat osa väliskapital. Monopolistid veavad välja kakaod, kohvi ja kautšukit. Oma tarbeks kasvatatakse maniokki, bataati, maisi ja maapähklit.

Alates XIX saj. teisest poolest oli Gaboon Prantsusmaa koloonia. 1958. a. sai Gaboon vabariigiks — Prantsuse Ühenduse liikmeks. Seadusandlikus Kogus jagasid kõik kohad omavahel Prantsusmaaga koostööd taotleva kahe rahvusliku partei — *Gabooni Demokraatliku Bloki* ja *Gabooni Demokraatliku Sotsiaalse Liidu* esindajad. Kuid Gabooni rahvas nõudis otsustavalt iseseisvust ja üldiste valimiste läbiviimist. Nendes tingimustes oli Prantsusmaa sunnitud alla kirjutama kokkuleppele selle kohta, et anda Gabooni valitsusele üle mõningad volitused, mis varem kuulusid Prantsuse Ühenduse kompetentsi. 17. augustil 1960 kuulutati Gaboon iseseisvaks riigiks Prantsuse Ühenduse koosseisus.

Gaboon on vabariik. Riigipeaks on president, kes juhib valitsust. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule. Valitsev partei — *Gabooni Demokraatlik ja Sotsiaalne Ühendus* (endine Gabooni Demokraatlik Blokk). Partei liider Léon M'Ba valiti 1961. a. veebruaris riigi presidendiks. 1958. a. moodustati opositsiooniline *Gabooni Rahvusliku Ühtsuse Partei,* kes asub kolonialismivastastel positsioonidel ning taotleb Aafrika rahvaste ühtsust ja sõltumatust.

On kaks ametiühingukoondist: *Gabooni Töötajate Rahvuskoondis* ja *Gabooni Usklike Töötajate Ametiühingukoondis.*

GAMBIA

Suurbritannia asumaa ja protektoraat Lääne-Aafrikas Atlandi ookeani rannikul. Asumaa (territoorium — 66 km^2) paikneb St. Mary saarel ja väikesel osal konti-

nendi territooriumist. Protektoraat (territoorium — 10 300 *km*²) võtab enda alla maariba mõlemal pool Gambia jõge, ulatudes 350 km jõesuudmest ülespoole. Üldine **territoorium** — 10 400 *km*². **Rahvaarv** — 301 000 (1959); malinkeed, volofid, fulbed.

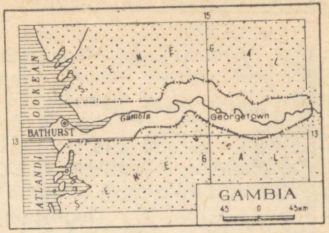

Administratiivne keskus: Bathurst — 21 000 (1956).

Sajandeid kestnud koloniaalse ülevõimu tagajärjel on Gambia majandus ühekülgne. Gambia on spetsialiseerunud maapähkli — peamise põllumajanduskultuuri (90% väljaveost, sellest 60% läheb Inglismaale; 1958. — 1959. a. saak — 92 000 *t*) tootmisele. Gambia majandus sõltub täielikult toiduainete sisseveost. Elanikkond sõltub nii maapähklite kokkuostjatest kui ka toidukaupade müüjatest — Inglise monopolidest. Igal aastal jääb pärast maapähkli saagi kogumist kümneid tuhandeid inimesi ilma tööta. Vabrikutööstust Gambias ei ole. Mõningal määral kaevandatakse ilmeniiti (maaki, mis sisaldab titaani). 98—99% põliselanikkonnast on kirjaoskamatu.

Valitseb Inglise kindralkuberner, kelle juures asuvad Seadusandlik Nõukogu ja Täidesaatev Nõukogu. Peamised poliitilised parteid: *Demokraatlik Partei* — esindab protektoraadi suguharude juhtide huve, *Gambia Muhameedlaste Kongress, Progressiivne Rahvapartei, Ühinenud Partei* (taotleb asumaa ja protektoraadi ühendamist, sisemist omavalitsust, üldiste valimiste läbiviimist).

Ametiühingukoondised: *Gambia Töölisliit* ja *Gambia Tööliit.*

GINEA (GINEA VABARIIK)

Riik Lääne-Aafrikas. **Territoorium** — 246 000 *km*². **Rahvaarv** — 3 milj. (1960); fulbed, malinkeed, sussuud jt. rahvad. **Pealinn:** Conakry — 112 500 (1960).

Eelmise sajandi lõpul anastati Ginea pärast kestvat ja visa võitlust Prantsusmaa poolt. Ginea rahvad astusid korduvalt relvastatult välja anastajate vastu. Pärast Teist maailmasõda loodi Gineas massilisi ametiühinguorganisat-

sioone ja Ginea Demokraatlik Partei, kes juhtis rahva võitlust sõltumatuse eest. 28. septembril 1958 toimunud referendumi ajal lükkas Ginea elanikkond Ginea Demokraatliku Partei üleskutsel tagasi Prantsuse konstitutsiooni projekti, väljendades sellega oma tahet saavutada iseseisvus. 2. oktoobril 1958 kuulutas Territoriaalse Assamblee erakorraline istungjärk välja iseseisva Ginea Vabariigi. Moodustati valitsus eesotsas Ginea Demokraatliku Partei peasekretäri Sékou Touré'ga ja võeti vastu uus konstitutsioon.

Ginea on agraarmaa. Toodetakse peamiselt eksportkultuure: kohvi, banaane, ananasse, tsitrusvilju jt. 1959. a. saak: kohv — 15 000 *t*, banaanid — 57 000 *t*, palmipähkli tuumad — 22 700 *t*. Osa elanikke tegeleb karjakasvatusega (1 350 000 veist) ja kalapüügiga. Maavarasid — boksiiti (1959. a. — 302 000 *t*), rauamaaki, teemante (657 000 karaati), kulda, mangaani — on hakatud kaevandama alles viimastel aastatel.

Püüdes takistada Ginea iseseisvat arenemist, korraldasid Prantsuse monopolistid Ginea majandusliku blokaadi. Sotsialistlike riikide abiga suutis Ginea võitu saada seoses blokaadiga tekkinud majanduslikest raskustest. 1959. a. loodi väliskaubanduse valitsus, kes teostab kontrolli ekspordi ja impordi üle. 1. märtsist 1960 lasti ringlusse koloniaalse frangi asemel Ginea valuuta. Ginea Demokraatliku Partei konverentsil, mis toimus 1960. a. aprillis, arutati ja võeti vastu esimene Ginea Vabariigi arendamise kolme aasta plaan (1960—1963), mille täitmiseks assigneeriti 39 mljr. Ginea franki. Plaanis pööratakse peamist tähelepanu põllumajanduse arendamisele, mis on tähtsaimaks akumulatsiooniallikaks oma tööstuse rajamisel. Suuri summasid eraldatakse tööstuse arendamiseks — mööbli- ja nahavabrikute ning teiste ettevõtete ehitamiseks. Laiendatakse riiklikku ja kooperatiivset majandussektorit. Kavatsetakse moodustada üle 500 kollektiivse talumajandi. On juba saavutatud edu kirjaoskama-

tuse likvideerimisel ja meditsiinilise teenindamise parandamisel.

Ginea on vabariik. Riigipeaks on president, kes juhib valitsust. 1961. a. jaanuaris valiti presidendiks valitsuse esimees Sékou Touré. Kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on ühekojaline Rahvuskogu.

Kõigis riigi tegevussfäärides etendab juhtivat osa *Ginea Demokraatlik Partei*. Tema juhtimisel tegutsevad ametiühingukoondis *Ginea Töötajate Rahvuslik Konföderatsioon* ja teised massiorganisatsioonid.

Ginea võitleb aktiivselt kolonialismi vastu ja rahu eest rahvaste vahel. Oma majanduse ja kultuuri arendamisel ning rahvusliku kaadri ettevalmistamisel saab Ginea igakülgset ja omakasupüüdmatut abi Nõukogude Liidult ning teistelt sotsialismileeri maadelt. 1958. a. võtsid Gaana ja Ginea Vabariik vastu otsuse liidu loomise kohta, mis nende riikide esindajate avalduse kohaselt peab «saama tulevaste Aafrika Ühendriikide tuumikuks». 29. aprillil 1961 kirjutasid Gaana, Ginea ja Mali president alla Aafrika Riikide Liidu põhikirjale.

GINEA (HISPAANIA GINEA)

Hispaania asumaa Ekvatoriaal-Aafrikas Ginea lahe rannikul; tema koosseisu kuuluvad mandriosa, mida nimetatakse Rio Muniks (ca 26 000 *km*², 160 000 elanikku), ning Fernando Po (ca 2000 *km*², 50 000 elanikku), Corisco, Elobey ja Annoboni saar. **Territoorium** — 28 100 *km*². **Rahvaarv** — 218 000 (1960); peamiselt bantu rahvad, on ka eurooplasi — ca 4000. **Administratiivne keskus** ja sadam: Santa Isabel, koos eeslinnadega — 12 500 (1950).

Sajandeid kestnud koloniaalse ülevõimu tagajärjel on Hispaania Ginea nõrgaltarenenud põllumajandusmaa. Seal ei ole tööstust ega raudteid. Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on primitiivne maaharimine ja metsikult kasvavate õlipalmide viljade kogumine (5000 *t* aastas) ning karjakasvatus. Suurt osa territooriumist katab troopikamets. Paremad maad kuu-

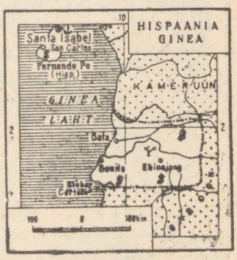

luvad eurooplastest kolonisaatoritele. Eurooplaste istandustes kasvatatakse kakaod, kohvi, suhkruroogu ja tubakat. Kakaoistandused ja maavarade kaevandamine on peamiselt Inglise monopolide käes. 1959. a. sai Ameerika Ühendriikide monopol «Gulf Oil Company» Hispaania valitsuselt kontsessiooni naftaluureks Hispaania Gineas. Asumaad valitseb Hispaania kuberner. Põliselanikkonnal ei ole poliitilisi õigusi.

GINEA (PORTUGALI GINEA)

Portugali asumaa Aafrika lääneranniku, võtab enda alla osa mandrist, Bolama saare (tähtis strateegiline punkt lennuliinidel, mis ühendavad Lääne-Euroopat Lõuna-Ameerikaga) ja Bissaagi saarestiku. **Territoorium** — 36 000 *km*². **Rahvaarv** — 571 000 (1960); fulbed, balangid, manžakod jt.; eurooplasi — 2500 (peamiselt portugallased). **Administratiivne keskus** ja sadam: Bissau — 20 000.

Esimesed portugallased maandusid Aafrika lääneosas 1446. a., kuid alles XVI saj. lõpul õnnestus neil pärast pikaajalisi sõdu kohalike elanike vastu see territoorium anastada. XVII—XVIII saj. saatsid Portugali kolonisaatorid siit «elavat kaupa» (orje) Ameerikasse, saades selle pealt tohutut kasu.

Portugali Ginea on majanduslikult nõrgaltarenenud maa mahajäänud põllundusega (kasvatatakse riisi ja maapähklit, korjatakse õli- ja kookospalmide vilju). On olemas väikesed õlivabrikud ja riisipuhastamisettevõtted. Loodusvarasid kasutavad Ameerika, Inglise, Prantsuse ja Portugali kompaniid, peamiselt Rockefelleri kompanii «Standard Oil». Soodsa geograafilise asendi tõttu peavad NATO sõjaspetsialistid

Portugali Ginead tähtsaks sõjalis-strateegiliseks punktiks ning moderniseerivad ja laiendavad tema lennuvälju ja sadamaid.

Asumaad valitseb kuberner. 99% elanikest on ilma kodanikuõigusteta ja koloniaalseadus peab neid «mittetsiviliseeritud» inimesteks.

Portugali Gineas laieneb rahvuslik vabadusliikumine, mis muutub järjest organiseeritumaks ja sihipärasemaks. On tekkinud illegaalsed poliitilised parteid, kelle eesmärgiks on rahvuslik vabanemine. 1961. a. loodi *Ginea Vabastusrinne* — ühinenud kolonialismivastane rinne, kes võitleb maa vabastamise eest.

Ametiühingukeskus — *Ginea Töötajate Rahvuskoondis* — tegutseb illegaalselt ja teda kiusatakse taga võimude poolt.

IFNI

Osa Maroko territooriumist Atlandi ookeani rannikul, okupeeriti Hispaania poolt 1860. a. ja muudeti asumaaks. 1959. a. kuulutas Hispaania Ifni oma provintsiks. Maroko nõuab Ifni vabastamist. **Pindala** — 1500 *km²*. **Rahvaarv** — 53 000 (1959); peamiselt aafrika rahvad. **Tähtsaim linn** — Sidi Ifni.

Kohaliku elanikkonna peamiseks tegevusalaks on kalapüük, aiandus ja datlipalmide kasvatamine, samuti loomakasvatus. Põliselanike elatustase on väga madal. Hispaania võimud suruvad maha igasuguse vabadusliikumise. Ifnis asub hulgaliselt Hispaania vägesid. Valitseb Hispaania kindralkuberner.

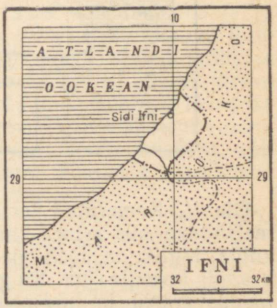

KAMERUUN

Riik Lääne-Aafrikas. **Territoorium** — 475 000 *km²*. **Rahvaarv** — 4 100 000 (1960); lõunaosas peamiselt bantu keeli kõnelevad rahvad, põhjaosas sudaani keelte rühma kuuluvad rahvad. **Pealinn:** Yaoundé — 54 000 (1957).

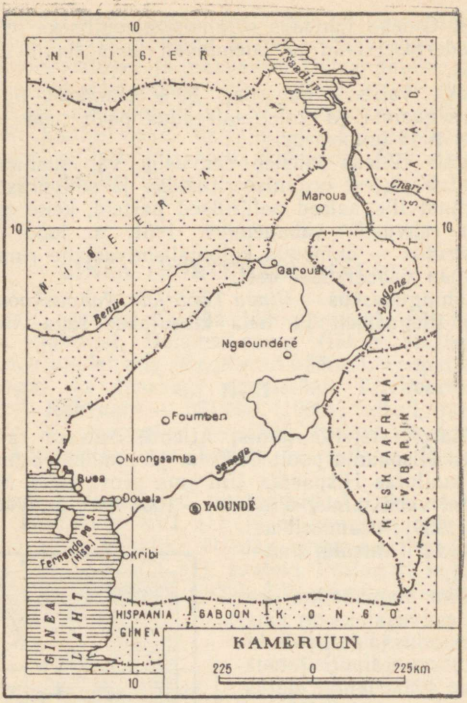

Üle $^1/_3$ Kameruuni territooriumist on kaetud troopikametsadega, kus esineb hinnalisi puuliike. Maapõu sisaldab kulda, inglistina, molübdeeni, volframit, vaske, mangaani, uraani, boksiite jm. Kuigi Kameruunis leidub rikkalikke loodusvarasid ja hüdroenergiaressursse, on tööstus nõrgalt arenenud. On olemas mõned puidutöötlemise ja maitseainete tööstuse ettevõtted, sealhulgas Aafrika suurimad riisipuhastamisvabrikud. Põllumajandustoodang: kakao (1959. a. — 67 700 *t*), kohv (27 400 *t*), puuvill (6900 *t*), kautšuk (37 500 *t*), riis, maapähkel (14 600 *t*), banaanid (158 000 *t*), tubakas (957 *t*). 1958. a. oli 1,5 milj. veist. Paremad põllumaad ja metsakõlvikud on ikka veel

välismaiste monopolide ja plantaatorite käes. Välismaiste monopolistide kätte on koondunud peaaegu kogu mäe- ja energeetikatööstus, samuti tooraine esmase töötlemise ettevõtted.

1884. a. annekteeris Kameruuni Saksamaa. Esimese maailmasõja ajal aga Inglise ja Prantsuse väed. 1922. a. kuulutati Kameruun Rahvasteliidu otsusel Inglismaa ja Prantsusmaa mandaatterritooriumiks. 1946. a. läks Kameruun ÜRO Peaassamblee otsuse kohaselt ÜRO hoolduse alla, kusjuures maa lääneosa hakkas valitsema Suurbritannia ja idaosa Prantsusmaa.

ÜRO hooldusalune Lääne-Kameruun (Briti valdus) kuulus kuni Nigeeria sõltumatuse väljakuulutamiseni administratiivselt Nigeeria koosseisu. Kameruuni rahvas astus otsustavalt välja oma õiguste kaitseks. Aastail 1946—1960 toimus Lääne-Kameruunis 70 streiki, millest võttis osa üle 100 000 töölise. Streigid paistsid silma tööliste erakordse monoliitsuse poolest. Streikijate vastu võeti korduvalt tarvitusele tulirelvi. 1949. a. moodustati Kameruuni Rahvuslik Föderatsioon, kes ühendas progressiivsed ühiskondlikud organisatsioonid, paljastas kehtivat koloniaalrežiimi ning tegi ulatuslikku agitatsiooni Lääne-Kameruuni Nigeeriast eraldamise ja Ida-Kameruuniga taasühendamise eest. 1955. a. asus taasühendamise ja sõltumatuse eest peetava võitluse etteotsa Kameruuni Rahvuslik Demokraatlik Partei. Rahvusliku vabadusvõitluse tõus Nigeerias ja Kameruunis sundis Inglise võime järeleandmistele. 15. mail 1958 sai Lääne-Kameruuni lõunaosa iseseisva piirkonna õigused Nigeeria Föderatsiooni raamides, 1961. a. veebruaris aga korraldati rahvaküsitlus, millega selgitati, et Lääne-Kameruuni lõunaosa elanikkond soovib ühinemist Kameruuni Vabariigiga.

Ida-Kameruunis astusid demokraatlikud jõud välja maa ühtsuse ja sõltumatuse loosungi all. Võitlusest rahvusliku sõltumatuse eest võttis aktiivselt osa töölisklass, kes oli ühinenud Kameruuni Üldisse Töökonföderatsiooni. Kameruuni Üldise Töökonföderatsiooni üleskutsel toimus 1955. a. jaanuarist kuni aprillini streik, mis paralüseeris kõik koloniaalmajanduse harud. Korraldati massimiitinguid ja demonstratsioone, kus nõuti Kameruuni viivitamatut taasühendamist ja sõltumatuse väljakuulutamist. Prantsuse väed kasutasid kahureid, lennukeid ja tanke ning tulistasid rahulikke demonstratsioone Doualas, Yaoundés, Bmangas, Bafussamas ning paljudes teistes linnades ja

asustatud punktides. 1955. — 1960. a. tapeti üle 10 000 patrioodi, 50 000 heideti koonduslaagreisse. Vastuseks kolonisaatorite omavolile alustas rahvas relvastatud rahvuslikku vabadusvõitlust. Võitlust Prantsuse kolonisaatorite ja sisemise kontrrevolutsiooni vastu juhtis *Kameruuni Rahvaste Liit.*

Rahva vastupanuliikumise jõud, kes olid andnud 4 aasta jooksul Prantsuse regulaarvägedele tugevaid lööke, reorganiseeriti Kameruuni Rahvaste Liidu juhtimisel Kameruuni Rahvuslikuks Vabastusarmeeks, kes relvastas end vaenlaselt äravõetud relvadega. Nõuti tõelist sõltumatust, demokraatlikke vabadusi, maa andmist rendele, kes seda harivad (antud juhul talupoegadele) ning Kameruuni töötajate heaolu tagamist.

Kameruunis ja teistes asumaades levinud võimsa rahvusliku vabadusliikumise survel olid imperialistlikud riigid sunnitud ÜRO spetsiaalsel XIII istungjärgul nõustuma Ida-Kameruunile iseseisvuse andmisega ning 1. jaanuaril 1960 kuulutati välja Kameruuni Vabariik. Kuid Prantsuse valitsus ei andnud nõusolekut oma vägede väljaviimiseks, rahvuslikust vabadusliikumisest osavõtnute amnesteerimiseks, demokraatlike vabaduste tagamiseks ja vabade valimiste läbiviimiseks ÜRO kontrolli all kuni iseseisvuse saamiseni.

Referendumi tulemuste põhjal läks Lääne-Kameruuni põhjaosa 1. juunist 1961 Nigeeria koosseisu, kuna Kameruuni lõunaosa taasühines 1. oktoobril 1961 idaosaga ning moodustas Kameruuni Föderatiivse Vabariigi.

Riigipeaks on president (Amadou Ahidjo), kes juhib föderaalvalitsust ja nimetab föderatsiooni igas riigis peaministri. Kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on Föderaalne Rahvuslik Assamblee. Valitsev partei — *Kameruuni Liit* (liider Amadou Ahidjo) väljendab peamiselt põhjapiirkondade feodaalide huve ning taotleb koostööd Prantsusmaaga. Opositsioonilised parteid — *Kameruuni Rahvaste Liit* ja *Kameruuni Demokraatide Partei.*

Ametiühingukoondised: *Kameruuni Üldine Töökonföderatsioon* — kiusatakse taga valitsuse poolt ning paljud tema juhid olid sunnitud emigreeruma; legaalselt tegutsevad *Kameruuni Töötajate Üldkoondis* ja *Kameruuni Usklike Töötajate Ametiühingukoondis.*

Suurbritannia asumaa ja protektoraat Ida-Aafrikas. **Territoorium** — 583 000 *km*². **Rahvaarv** — 6 551 000 (1960); peamiselt aafriklased, kes kõnelevad bantu, niloodi ja kušiti keelte rühma kuuluvaid keeli. **Administratiivne keskus:** Nairobi — 288 000 (1959). Tähtsaim sadam: Mombasa — 85 000 (1956).

Keenia on nõrgaltarenenud agraarmaa. Ligikaudu 90% ekspordist moodustavad põllumajandussaadused. Kõik paremad maad on eurooplastest plantaatorite käes, kes moodustavad vähem kui 1% elanikkonnast. Suur osa eksportkultuuridest (sisal, tee, kohv, püreetrum) toodetakse nende istandustes ja farmides. 1960. a. saak: kohv — 23 400 *t*, sisal — 62 500 *t*, tee — 12 400 *t*. Oma tarbeks kasvatatakse nisu (1959.—1960. a. — 127 000 *t*), maisi (137 000 *t*), sorgot, kaunvilju, bataati (magus kartul), seesamit ja banaane. Majanduses etendab tähtsat osa loomakasvatus. Kaevandatakse soodat, soola, diatomiiti, grafiiti, lubjakivi ja kulda. Aafriklastest tööliste keskmine palk on 60 naelsterlingi aastas, eurooplastel aga üle 700 naelsterlingi. Enamik elanikkonnast on kirjaoskamatu.

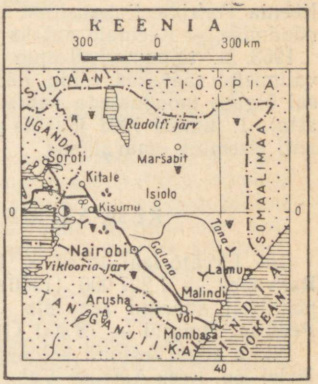

Keenia on Inglise monopolidele suurte kasumite allikaks (veetakse välja teed, kohvi, puuvilla ja teisi kaupu) ja Suurbritannia tähtis sõjaväebaas.

Keenia rahva võitlus kolonisaatorite vastu intensiivistus eriti pärast Keenia Aafriklaste Liidu — põliselanike esimese poliitilise massiorganisatsiooni moodustamist 1944. a. Aafriklaste Liit eesotsas Jomo Kenyattaga ühendas rahvahulgad võitluseks sõltumatuse ja vabaduse eest. Koloniaalvõimud panid liidu keelu alla, areteerisid Jomo Kenyatta ning organiseerisid valgete asunike-rassistide toetusel aafriklaste vastu repressioone.

Kõrgeimat võimu teostab Keenias kindralkuberner, kelle nimetab Suurbritannia kuningas (kuninganna). Peamine ametiühingukoondis — *Keenia Tööföderatsioon.*

1961. a. veebruaris toimusid Keenias Seadusandliku Kogu valimised. Aafriklased, kes toetasid *Keenia Aafrika Rahvusliitu* või *Keenia Aafrika Demokraatlikku Liitu* (põliselanikkonna poliitilised parteid), said esmakordselt oma esindajatele parlamendis enamuse. Kõige rohkem parlamendikohti sai Aafrika Rahvusliit (1952. a. keelatud Keenia Aafriklaste Liidu järeltulija). 1961. a. olid Inglise võimud sunnitud vabastama J. Kenyatta; viimane sai Keenia Aafrika Rahvusliidu esimeheks. Rahvusliit esitas nõudmise, et Keeniale antaks viivitamatult sõltumatus.

1963. a. toimunud Keenia Rahvuskogu Esindajatekoja valimistel saavutas võidu Keenia Aafrika Rahvusliit, kes sai õiguse moodustada valitsus (peaminister — J. Kenyatta). 1. juunist 1963 jõustus põhiseadus, millega Keeniale anti sisemine omavalitsus.

KESK-AAFRIKA VABARIIK

Riik Ekvatoriaal-Aafrikas. **Territoorium** — 617 000 *km*². **Rahvaarv** — 1 227 000 (1960); aafriklased, kes kuuluvad põhiliselt sudaani rahvaste ja bantude etnilisse rühma. **Pealinn:** Bangui — 78 400 (1959).

Pikka aega kestnud kolonisaatorite võimutsemise tagajärjel on Kesk-Aafrika Vabariik majanduslikult nõrgalt arenenud agraarmaa. Ta asub savannide ja steppide rajoonis. Põliselanikud kasutavad primitiivseid maaharimise viise. Põhilised põllumajanduskultuurid on kohv (1959. a. saak 6000 *t*), puuvill (40 000 *t*), tubakas ja maapähkel, mis lähevad ekspordiks (üle 70% kogu ekspordi väärtusest). 1958.a. oli Kesk-Aafrika Vabariigis 350 000 veist ja 380 000 kitse. Maapõue on vähe uuritud. Kaevandatakse vaid teemante, mille leiukohad on välismaiste kompaniide rõõvelliku ekspluateerimise tõttu tunduvalt ahenenud (1959.a. kaevandati 86 000 karaati), ja kulda (15 *kg*). Eeldatakse uraaniladamete olemasolu, mille luurega energiliselt tegutseb aatomienergiaalane Prantsuse komissariaat. Leidub väikesi põllumajandussaaduste esmase töötlemise ettevõtteid. Raudteid ei ole. Jahimajandus annab elevandiluud ja loomanahku.

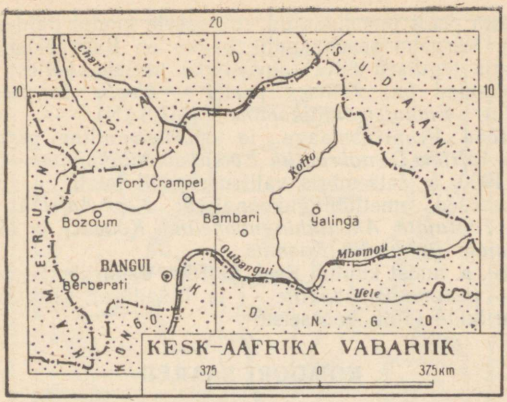

See Aafrika osa koloniseeriti prantslaste poolt XIX sajandil ja XX saj. algul. Surunud maha Aafrika rahvaste visa vastupanu, kes olid varustatud vaid primitiivsete relvadega, muutis Prantsusmaa selle territooriumi oma asumaaks, lülitades selle Ubangi-šari nimetuse all Prantsuse Ekvatoriaal-Aafrika koosseisu. Orjakauplejate ja hiljem Prantsuse sõjaväeliste asukate tegevuse tagajärjel ning põliselanike halastamatu ekspluateerimise tõttu suurte kontsessioonikompaniide poolt, kes sajandeid nagu marutõbised maal määratsesid, hävitati ja surid välja terved kohaliku elanikkonna rühmad. Vaatamata repressioonidele ei katkestanud Ubangi-šari rahvas võitlust enda vabanemise eest. Aafrika rahvusliku vabadusliikumise üldise tõusu tulemusena, mis eriti tugevnes pärast Teist maailmasõda, võttis see liikumine massilisema ja organiseerituma iseloomu. 1958. a. lõpul sai Ubangi-šari Prantsuse Ühenduse liikmesriigi staatuse. 1958. a. detsembris võttis kohalik Seadusandlik Kogu vastu otsuse Ubangi-šari Kesk-Aafrika Vabariigiks ümbernimetamise kohta. Rahvusliku vabadusvõitluse edasine kasv sundis Prantsusmaad alla kirjutama kokkuleppele iseseisvuse andmise kohta Kesk-Aafrika Vabariigile 13. augustil 1960. Vabariik jäi Prantsuse Ühenduse liikmeks.

Riigipeaks on president (1960. a. augustist Musta Aafrika Sotsiaalse Evolutsiooniliikumise partei esimees David Dacko), kes on ühtlasi valitsuse juht. Presidendile

ja tema poolt moodustatud valitsusele kuulub täidesaatev võim. Kõrgeim seadusandlik organ on Rahvuskogu. Vabariigis tegutseb mitu rahvuslikku parteid, kellest kõige mõjukamad on: valitsev partei — *Musta Aafrika Sotsiaalne Evolutsiooniliikumine* (MESAN) —, taotleb koostööd Prantsusmaaga, ja opositsiooniline partei — *Kesk-Aafrika Demokraatlik Evolutsiooniliikumine* —, saadeti 1960. a. detsembris valitsuse poolt laiali.

Peamised ametiühingukoondised: *Kesk-Aafrika Vabariigi Töötajate Ametiühinguvaheline Koondis* ja *Usklike Töötajate Rahvuslik Koondis.*

1960. a. maist kuulub Kesk-Aafrika Vabariik (koos Kongo — pealinn Brazzaville — ja Tšaadiga) Kesk-Aafrika Vabariikide Liidu koosseisu.

KOMOORI SAARED

Prantsusmaa valdus Mosambiigi väinas India ookeanis (Suur-Komoori, Anjouani, Moheli, Mayotte'i saar). 1950. a. eraldati Madagaskari koosseisust iseseisvaks administratiivseks üksuseks. **Territoorium** — ca 2200 *km*². **Rahvaarv** — 185 000 (1959). **Administratiivne keskus** — Dzaoudzi.

Elanikkonna peamiseks tegevusalaks on maaharimine ja karjakasvatus. On olemas suhkruroo-, aromaatsete taimede, vanilli- ja kakaoistandused. Eksporditakse suhkruroogu.

KONGO

Riik Kesk-Aafrikas, asub mõlemal pool ekvaatorit. **Territoorium** — 2 345 000 *km*² ($^1/_{12}$ Aafrika kontinendist). **Rahvaarv** — 14 150 000 (1960); bantu, kesk-sudaani ja niloodi keelte rühma kuuluvaid keeli kõnelevad rahvad. Kongo keskosa metsades elavad pügmeed — maailma kõige väikesekasvulisemad inimesed. **Pealinn:** Leopoldville, koos eeslinnadega — 380 000 (1959).

Maavarade mitmekesisuselt ja varudelt on Kongo üks esimesi maid maailmas. Suur osa mineraalse tooraine (vase, koobalti, uraani, raadiumi, inglistina, tsingi, mangaani, kadmiumi, germaaniumi, hõbeda, kulla, rauamaagi jne.) varudest asub maa kaguosas, Katanga provintsis. Katanga naabruses asuvas Kassai provintsis (Kongo Vabariigi lõunaosas) on rikkalikud teemandi leiukohad (peamiselt tehnilised teemandid), maa ida- ja kirdeosas aga (Ida ja Kivu provintsis) on suured kulla ja inglis-

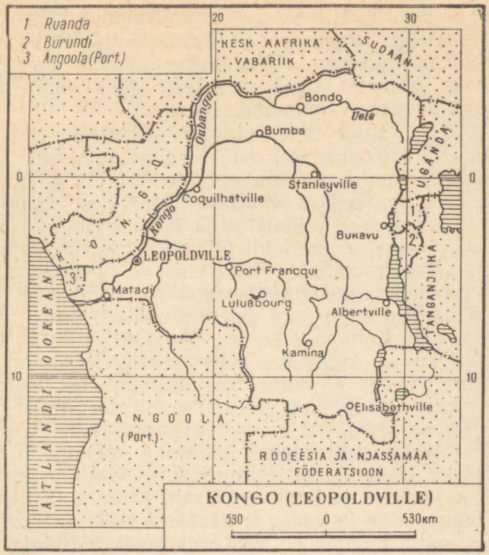

tina leiukohad. Koobalti ja teemantide kaevandamiselt on Kongo kapitalistlike maade hulgas esikohal ja uraani kaevandamiselt neljandal kohal. 1959. a. toodeti 282 000 *t* vaske, 8400 *t* koobaltit, 14,8 milj. karaati teemante, 9300 *t* inglistina, 386 200 *t* mangaani, 10 800 *kg* kulda, 2100 *t* uraanihapendit, 70 000 *t* tsinki.

Eriti rikkalikud on Kongo Vabariigi energiaressursid. Seal leidub tohutuid kivisõe- ja põlevkivivarusid. Kongo hüdroenergia varusid hinnatakse 103 milj. *kW* (kogu maakera jõgede võimsus kokku on 500 milj. *kW*). 1959. a. toodeti üle 2,5 mljr. *kWh* elektrienergiat.

Peaaegu pool Kongo territooriumist on kaetud metsaga, kus leidub hinnalisi troopiliste puude liike (punane puu, eebenipuu, kollane puu, sandlipuu jt.).

Kongo looduslikud tingimused on soodsad mitmesuguste toidu- ja tehniliste kultuuride kasvatamiseks: puuvill, õlipalm (1958. a. saadi 225 000 *t* palmiõli ja 143 800 *t* palmituumasid), kohv (53 700 *t*), suhkruroog (234 700 *t*), maniokk (7,6 milj. *t*), maapähkel (169 000 *t*),

banaanid (1,8 milj. *t*), mais, kakao, tsitrusviljad, kautšukitaimed jt. Belgia professor A. Gillet väitis, et kaasaegsete tootmismeetoditega võiks Kongos saada saaki, millest piisaks peaaegu poole maakera elanikkonna vajaduste rahuldamiseks toiduainete osas.

Kõik need tohutud rikkused olid välismaiste monopolide käes. Kuni Kongo sõltumatuse saavutamiseni kuulusid Kongo majanduses võtmepositsioonid viiele monopolistlikule grupile (Belgia «Société Générale», «Ampene» «Crédit Lyonnais», «Cominière» ja Inglise-Hollandi kontsernile «Unilever»), kelle kontrolli all oli kokku 90% kõigist kapitalimahutustest. Peale nende peremehetsesid Kongos mitmed teised finantsgrupid ja kompaniid, sealhulgas Rotschildi, Morgani ja Rockefelleri grupp. Kapitalimahutustelt Kongos on Ameerika Ühendriigid Belgia järel teisel kohal. Ameerika monopolistid haarasid enda kätte suurema osa Kongos kaevandatavatest teemantidest, uraanist, koobaltist ja muust strateegilisest tooraainest. Pärast seda, kui oli välja kuulutatud, et Kongo saab iseseisvaks, tugevdasid Ameerika monopolid sisse tungi Kongo majandusse. Mitmed Ameerika Ühendriikide pangad, monopolid ja kompaniid said Kongos tegutsevate Belgia monopolide ja pankade kaasosalisteks.

Kongo, mille pindala on 77 korda suurem Belgia territooriumist, oli aastakümneid Belgia kolonisaatorite valduses. XIX saj. 70-ndatel aastatel õnnestus Belgia kuningal Leopold II vägivalla ja äraostmise teel anastada tohutu territoorium Kongo jõe basseinis. Kolonisaatorid tõukasid Kongo rahva äärmisse viletsusse. Tagakiusamise, ekspluateerimise, nälja ja haiguste tagajärjel vähenes Kongos rahvaarv 30 miljonilt 1884. a. 15 miljonini 1914. a. 1960. a. aga oli Kongos veidi üle 14 milj. elaniku. Pärast Teist maailmasõda algas Kongos massiline kolonialismi- ja imperialismivastane liikumine.

Kongos on olemas küllalt suurearvuline töölisklass (1959. a. alguses oli üle 1 102 000 töölise), kes võtab aktiivselt osa võitlusest rahvusliku sõltumatuse eest.

1958. a. loodi mõnikümmend rahvuslikku poliitilist parteid, kes seadsid endale eesmärgiks vabastada Kongo kolonialismi ikkest. Kõige mõjukamad parteid — *Kongo Rahvuslik Liikumine, Aafrika Solidaarsuse Partei, Aafrika Ühenduskeskus (SEREA), ABAKO.* Kongo progressiivsetel rahvuslikel parteidel on suuri teeneid rahvuslikus vabadusvõitluses.

1959. a. lõpuks oli Kongos kujunenud olukord, mis oli lähedane revolutsioonilisele plahvatusele. Mõnede provintside elanikkond, nõudes kohest sõltumatust, keeldus koloniaalvõimudele makse maksmast. Koondanud enda ümber kongolaste erinevad sotsiaalsed rühmad, etendasid progressiivsed rahvuslikud parteid otsustavat osa Brüsseli «ümmarguse laua» konverentsil (20. jaanuarist 20. veebruarini 1960), kus võeti vastu otsus kuulutada 30. juunil 1960 välja Kongo iseseisvus. Belgia võimud olid sunnitud astuma selle sammu rahvusliku vabadusliikumise survel. Riigis valiti parlament ning moodustati valitsus eesotsas Kongo Rahvusliku Liikumise liidri Patrice Lumumbaga.

Kohe pärast Kongo sõltumatuse väljakuulutamist hakkasid Belgia kolonisaatorid tegema jõupingutusi selleks, et nõrgestada ja õõnestada noort vabariiki. Enne sõltumatuse väljakuulutamist Kongole pealesunnitud lepingu alusel jäid Kongo territooriumile (Kaminas, Kitonas ja Bananas) Belgia sõjaväebaasid. Belgia ohvitserid juhatasid endiselt Kongo armeed. Kasutades sõdurite väljaastumist, kes nõudsid Belgia ohvitseride tagandamist, organiseerisid Belgia imperialistid teiste NATO riikide toetusel relvastatud interventsiooni sõltumatu ja suveräänse Kongo Vabariigi vastu. Belgia väed okupeerisid Kongo tähtsamad keskused ja hakkasid arveid õiendama Kongo patriootidega. Samaaegselt astuti samme vabariigi lõhestamiseks. Vastuseks Belgia otsesele agressioonile pöördus Kongo Vabariigi valitsus kaebuse ja abipalvega ÜRO Julgeolekunõukogu poole. Kuid mõnede maade väed, kes olid saadetud Kongo Vabariiki ÜRO lipu all, tegelikult ei toetanud vabariigi seaduslikku valitsust võitluses kolonisaatorite salasepitsuste vastu. Kongo seadusliku valitsuse juht Lumumba, senati esimees Okito ja kaitseminister Mpolo areteeriti, seejärel aga mõrvati metsikult. Kolonisaatorite ja nende käsilaste repressioonide ohvriks langes ka rida teisi Kongo riigi- ja poliitikategelasi.

1961. a. suvel saavutas Kongo rahvas seda, et kutsuti kokku vabariigi parlament, kes valis uue valitsuse. Kuid reaktsiooni jõud võtavad lääneriikide imperialistlike ringkondade toetusel ette uusi samme selleks, et lõhestada Kongo Vabariiki, ning kiusavad taga progressiivseid tegelasi.

Ajutise konstitutsiooni põhjal (19. maist 1960) on Kongo unitaarne riik. Kõrgeimaks seadusandlikuks organiks on

kahekojaline parlament. Riigipeaks on president (J. Kasavubu). Kõrgeimaks täidesaatvaks võimuorganiks on keskvalitsus, kes annab aru parlamendile. Peaminister — C. Adoula.

KONGO (PEALINN BRAZZAVILLE)

Riik Ekvatoriaal-Aafrika lääneosas, asub mõlemal pool ekvaatorit. **Territoorium** — 342 000 *km*². **Rahvaarv** — 900 000 (1960); bakongod, batekid, bubangid jt., on ka eurooplasi (11 000). Metsades elab mõni tuhat pügmeed — maailma kõige väikesekasvulisemad inimesed. **Pealinn:** Brazzaville — 100 000.

Kongo on nõrgaltarenenud agraarmaa, kus püsivad sugukondlike suhete igandid. Põllumajandusega tegeleb 80% elanikkonnast. Suured maatükid on Prantsuse kompaniide käes, kes on rajanud nendele istandused eksportkultuuride — õlipalmide, kakao, tubaka ja kautšukitaimede kasvatamiseks. Kuid Kongo ekspordis on põllumajandustoodang tähtsusetul kohal. Peamiseks rikkuseks on mets, mis katab peaaegu poole Kongo territooriumist. Suured metsakontsessioonid kuuluvad välismaalastele. Hinnaline puit (must, punane ja roosa puu) veetakse välja. Metsatööstuse toodang moodustab ca 70% ekspordi väärtusest. Kongo maapõue on vähe uuritud. Mäetööstus on välismaiste kompaniide käes. Kaevandatakse pliid (8000 *t* aastas) ja kulda (114 *kg*). Pointe Noire'i lähedal avastati nafta leiukoht. Riigieelarve tähtsamaks tuluartikliks on laekumised transiitkaubandusest.

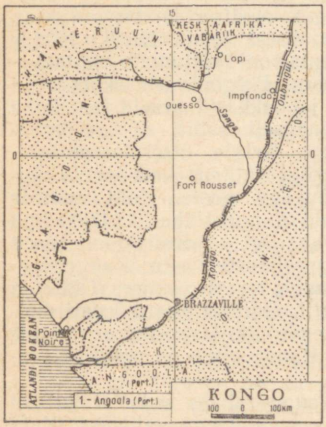

XIX saj. lõpul anastasid Kongo territooriumi prantslased. Kongo läks Prantsuse Ekvatoriaal-Aafrika koosseisu

Kesk-Kongo nimetuse all. Kongo rahvas pidas koloniaalse ülevõimu vastu ennastsalgavat ja rasket võitlust. Pärast Esimest maailmasõda algas Kongos kolonialismivastane rahvuslik liikumine, millel oli religioosne iseloom. Pärast Teist maailmasõda algas rahvusliku vabadusliikumise võimas tõus, toimus rida ülestõuse, mis suruti kolonisaatorite poolt julmalt maha. Loodi poliitilised organisatsioonid, kes võitlesid selle eest, et Kongole antaks laialdane autonoomia ja ta vabastataks koloniaalsest sõltuvusest. Prantsuse võimud olid sunnitud omavalitsuse küsimuses järeleandmisi tegema. 1956. a. moodustati Kongos Valitsusnõukogu, kelle tegevust suunas Prantsuse administratsioon, ja Territoriaalassamblee. 1958. a. lõpul astus Kongo Prantsuse Ühendusse ja sai vabariigiks. 15. augustil 1960 kuulutati Prantsusmaa ja Kongo Vabariigi valitsuse vahel sõlmitud kokkuleppe alusel välja Kongo sõltumatus. Kongo jäi Prantsuse Ühenduse liikmeks. 1960. a. maist kuulub ta koos Tšaadi ja Kesk-Aafrika Vabariigiga Kesk-Aafrika Vabariikide Liidu koosseisu.

Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president. Seadusandliku organi — Rahvuskogu valimistel, mis toimusid 1959. a. juunis, sai võidu natsionalistlik partei — *Aafriklaste Huvide Kaitsmise Demokraatlik Liit* (liider — president ja peaminister abee Fulbert Youlou). Teine mõjukas partei — *Aafrika Sotsialistlik Liikumine.*

Ametiühingukeskused: *Aafrika Üldise Töökonföderatsiooni Rahvuslik Sektsioon* ja *Kongo Usklike Töötajate Ametiühingukoondis.*

LIBEERIA

Riik Lääne-Aafrikas. **Territoorium** — 111 000 *km*². **Rahvaarv** — 1 250 000 (1956). **Pealinn:** Monroovia — 41 000 (1956).

Libeeria on üks vanemaid Aafrika riike, ta eksisteerib 1847. aastast. Vabariik moodustati pärast seda, kui Ameerika Ühendriikidest asus mõni tuhat orjusest vabanenud neegrit elama Aafrika läänerannikule. Nende ümberasunute järglased (ca 20 000 inimest) moodustavad Libeeria elanikkonna privilegeeritud ladviku. Libeeria põliselanikkond (üle 1,2 milj.) koosneb 28 Aafrika rahvast.

Libeeria majanduse aluseks on kautšuk (1958. a. eksporditi 43 000 *t*). Selle tootmine on põhiliselt Ameerika monopoli «Firestone Tire and Rubber Co» käes, kelle

heaks töötavad viletsa tasu eest kümned tuhanded libeerlased. Kaevandatakse rauamaaki (1958. a. üle 2 milj. *t*), teemante, mangaani, kulda ja grafiiti.

Ameerika monopolide rõhumise all on põllumajandus muutunud ühekülgseks. Libeeria on sunnitud teistest riikidest ostma riisi, suhkrut, köögivilja ja muid toiduaineid.

Ameerika Ühendriikidelt saadud laenud ja Ameerikaga sõlmitud lepingud on asetanud Libeeria majanduslikku ja poliitilisse sõltuvusse Ameerika monopolidest. Libeeria territooriumil asuvad Ameerika Ühendriikide mereväe- ja lennuväebaasid.

Pärast Teist maailmasõda hakkas Libeeria valitsus president W. Tubmani juhtimisel ellu viima Libeeria majandusliku ja kultuurilise arendamise programmi. Välismaiste monopolide võimutsemine takistab elanikkonna erakordselt madala elatustaseme tõusu.

Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president. Seadusandlik võim kuulub kongressile, mis koosneb esindajatekojast ja senatist. Võimul on kodanlik *Tõeliste Viigide Partei.* Teised parteid on tegelikult keelatud.

Ametiühingukoondised: *Libeeria Töötajate Kongress* ja *Libeeria Töötajate Liit.* Peale nende on veel *Libeeria Tootmisametiühingute Kongress,* mis tegutseb valitsuse kontrolli all.

LIIBÜA

Riik Põhja-Aafrikas, Vahemere rannikul. **Territoorium** — 1 760 000 *km*². **Rahvaarv** — 1 195 000 (1960); peamiselt araablased ja berberid. **Pealinnad:** Tripoli — 181 000 (1960), Bengasi — 75 000 (1959).

Palju sajandeid oli Liibüa võõramaiste röövvallutajate ikke all. XVI saj. vallutati ta türklaste poolt ja lülitati Osmani impeeriumi koosseisu. Esimese maailmasõja eel anastati ta Itaalia poolt, pärast Teist maailmasõda viibisid Liibüa territooriumil Inglise ja Prantsuse väed. Vastavalt

Peaassamblee otsusele kuulutati Liibüa 24. detsembril 1951 iseseisvaks riigiks.

Liibüa on agraarmaa. Elanikkonna peamiseks tegevuseks on maaharimine ning ränd- ja poolrändkarjakasvatus (1959. a. oli 1 416 000 lammast, 1 311 000 kitse, 110 000 veist, 173 000 kaamelit).

Suur osa Liibüa territooriumist on kõrb. Ainult 8% maad on majanduslikult kasutatav. Pool Liibüa põliselanikkudest on ränd- või poolrändeluviisiga. Lõunarajoonide elanikud kasvatavad teravilja ja koguvad halfaheina. Oaasides ja Vahemere rannikul kasvatatakse datlipalme (35 000—40 000 *t*), tsitrusvilju, viinamarju, oliivipuid, mandlipuid ja tubakat. Vahemere rannikul püütakse käsni, tuunikala ja sardiine. On olemas poolkodutööndusliku tüüpi toiduainete, tekstiili- ja jalatsitööstuse ettevõtteid. Riigi majanduses on tähtis koht väliskapitalil (Itaalia, Ameerika, Inglise kapital), on säilinud feodaalsed ja poolfeodaalsed igandid. Rikkalike naftaleiukohtade avastamine Liibüa territooriumil loob võimaluse riigi majanduse arendamiseks. Enamik naftaleiukohtadest on aga Ameerika kompaniide kontrolli all. On avastatud uraanimaagi varusid.

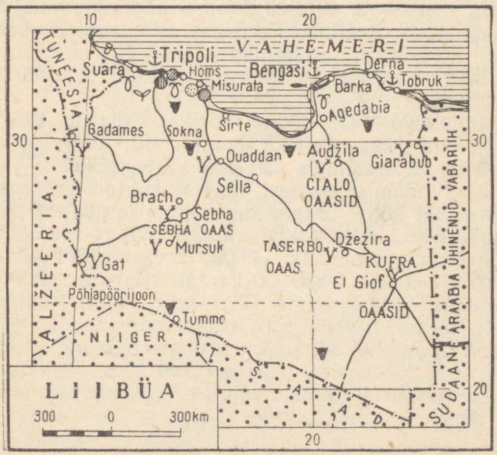

Liibüa territooriumil asuvad välismaised sõjaväebaasid — Inglise sõjasadam Tobrukis ja Ameerika lennuväebaas «Wheelus Field» Tripoli lähedal.

Iseseisvuse väljakuulutamise eel oli 90% Liibüa elanikkonnast kirjaoskamatu. Praegu võtab valitsus kasutusele abinõusid rahvahariduse arendamiseks.

Liibüas kehtib konstitutsiooniline monarhia (Liibüa Ühendatud Kuningriik). Liibüa on föderatsioon, mis koosneb Tripolitaaniast, Kürenaikast ja Fessanast. Riigipea — kuningas Idris I — määrab valitsuse. Peaministriks on Mohammed ben Osman. Kõrgeim seadusandlik organ on Rahvuskogu, mis koosneb senatist ja esindajatekojast. Poliitilised organisatsioonid aktiivselt ei tegutse.

Ametiühingukoondised: *Kürenaika Ametiühingute Üldkonföderatsioon* ja *Liibüa Ametiühingute Üldkonföderatsioon.*

LÕUNA-AAFRIKA VABARIIK

Riik Lõuna-Aafrikas. **Territoorium** — 1 223 000 *km*². **Rahvaarv** — 15 841 000 (1960); sealhulgas ca 10 milj. aafriklast, kes kuuluvad bantu rahvaste hulka, 3 milj. eurooplast, peamiselt afrikanderid (buurid) ja inglased, 1,4 milj. metissi ja 461 000 Aasiast sisserännanut, peamiselt indialased. **Pealinn:** Pretooria (valitsuse asukoht) — 343 000 (1958). Suuremad linnad: Johannesburg (1 006 000), Kaplinn (parlamendi asukoht; 729 000), Durban (634 000).

Majanduslikult on Lõuna-Aafrika Vabariik üks kõige arenenumaid riike Aafrika kontinendil. 1957. a. oli ta kapitalistlikus maailmas esikohal kulla, plaatina ja antimoni kaevandamise poolest, ühel esikohtadest teemantide ja kolmandal kohal uraani kaevandamise poolest. 1959. a. kaevandati 36,2 milj. *t* kivisütt, 2,9 milj. *t* rauamaaki ja 962 000 *t* mangaanimaaki, 49 000 *t* vaske, 674 000 *t* kromiite, 622 *t* kulda, 2 838 000 karaati teemante. Suhteliselt arenesid ka elektrienergia (21,7 mljr. *kWh*), malmi (1,8 milj. *t*). terase (1,9 milj. *t*), transpordivahendite ja mäeseadmete tootmine, samuti metsamaterjali ja põllumajandussaaduste töötlemise tööstus. Tööstuses võimutseb välismaine, peamiselt Inglise kapital. Viimastel aastatel suureneb Ameerika manopolide sissetung. Peamiseks põllumajandusharuks on karjamaaviisiline loomakasvatus.

Domineerib lambakasvatus (1959. a. 40 milj. lammast; villasaak oli 1960/61. a. 135 000 *t*). Aafriklastele kuulub vaid 10% lammastest. Riigis on 12 milj. veist. Maaharimine ei rahulda riigi vajadusi. Põhilised põllumajanduskultuurid on mais, nisu, tubakas. 87% kogu maast kuulub eurooplastele.

Lõuna-Aafrika rassistid ekspluateerivad julmalt aafriklasi, veelgi enam, nad püüavad pidevalt nende inimväärikust jalge alla tallata. 1959. a. võeti vastu seadus selle kohta, et kõik mitteeurooplased heidetakse ülikoolidest välja. Aafriklastel pole üksnes keelatud elada teatud rajoonides, vaid nad ei tohi seal ilma lubadeta isegi käia. Aafriklased on ilma jäetud elementaarsetest õigustest ning nad on aetud nn. reservatsioonidesse. Ülerahvastatud aafriklaste reservatsioonides möllavad haigused ja nälg, laste surevus on suur. Rassistide käitumine kutsub esile kogu rahvusvahelise üldsuse õiglase viha.

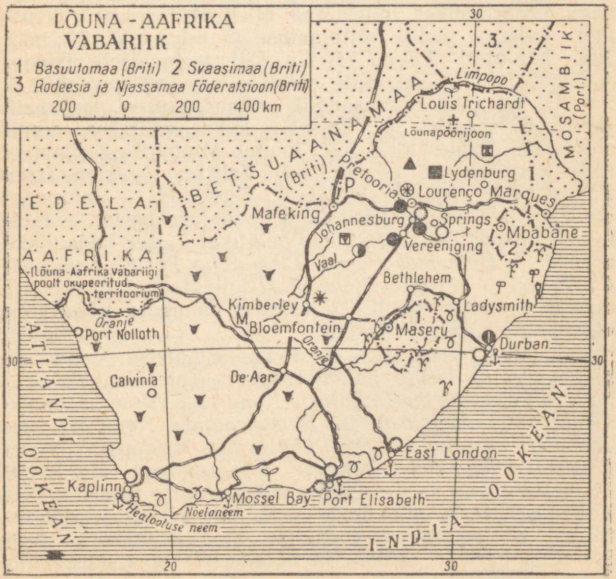

Lõuna-Aafrika Liit moodustati 1910. a., kui Suurbritannia dominioon endiste Inglise asumaade Kapimaa ja Natali liitmise teel endiste buuride (buurid ehk afrikanderid — esimeste eurooplastest kolonistide järeltulijad) vabariikide Transvaali ja Oranjega, kes kaotasid oma sõltumatuse Inglise-Buuri sõja tagajärjel aastail 1899—1902. Lõuna-Aafrika Liit kuulutati föderatsiooniks, mis koosnes 4 provintsist: Kapimaa, Natal, Transvaal ja Oranje Vabariik. 50 aastat kuulus Lõuna-Aafrika Liit Briti Rahvaste Ühendusse. Aasia ja Aafrika maade survel, kes astusid välja Lõuna-Aafrika Liidus teostatava rassistliku poliitika vastu, oli Verwoerdi valitsus 1961. a. märtsis sunnitud teatama, et ta lahkub Briti Rahvaste Ühendusest. Lõuna-Aafrika Liidu sunnitud lahkumine Briti Rahvaste Ühendusest, millega pidid vastu tahtmist nõustuma Suurbritannia valitsevad ringkonnad, et endid Verwoerdi rassistliku režiimi avaliku toetamisega mitte lõplikult diskrediteerida, oli Aasia ja Aafrika rahvaste jõudude ja edusammude demonstratsiooniks, kes võitlevad kogu progressiivse inimkonna täielikul toetusel rahvusliku võrdsuse, tõelise sõltumatuse ja rahu eest. 31. mail 1961 kuulutati Lõuna-Aafrika Liit formaalselt Lõuna-Aafrika Vabariigiks, mille eesotsas on president (C. R. Swart). Kõrgeim seadusandlik võimuorgan on parlament (koosneb senatist ja kojast), kuhu valitakse ainult eurooplasi. Täidesaatev võim kuulub Ministrite Kabinetile, kelle eesotsas on peaminister. Valitsev *Natsionalistlik Partei* (liider peaminister H. F. Verwoerd) — suurmaaomanike ja Euroopa päritoluga kodanluse partei — teostab reaktsioonilist rassistlikku poliitikat. Teised kodanlikud parteid — *Ühinenud Partei, Liberaalne Partei, Leiboristlik Partei* ja *Progressiivne Partei* — toetavad rassilise diskrimineerimise poliitikat, astudes mõnikord välja selle «äärmiste vormide» vastu.

Vabaduse ja võrdsuse eest Lõuna-Aafrika Vabariigis võitlevad *Aafriklaste Rahvuskongress* (president A. Luthuli), *Lõuna-Aafrika Indialaste Kongress, Värvilise elanikkonna Organisatsioon* ja *Demokraatide Kongress*, kes ühendab rassismi vastu võitlevaid eurooplasi. Koos *Lõuna-Aafrika Ametiühingute Kongressiga* (üle 50 000 liikme) astuvad need organisatsioonid ühtse rindena välja Vabaduse Harta elluviimise eest, mis nõuab võrdõiguslikkust kõigile rahvusrühmadele, maa andmist nendele, kes seda harivad, võimu ja natsionaalsete rikkuste üle-

andmist rahva kätte. 1952. a. moodustasid progressiivsed jõud *Lõuna-Aafrika Ühisrinde.*

Töötajate huvide eest võitleb *Lõuna-Aafrika Kommunistlik Partei,* kes töötab illegaalselt. Kommunistlik Partei ja Lõuna-Aafrika Vabariigi progressiivne avalikkus peavad otsustavat võitlust reaktsioonilise rassistliku poliitika vastu.

Seoses vabadusliikumise tõusuga ning massiliste kampaaniatega «lubatähtede seaduse» ja teiste alandavate seaduste vastu võtsid Lõuna-Aafrika Vabariigi rassistid 1960. — 1961. a. kasutusele uued repressioonid: tulistati rahulikke demonstratsioone Sharpevilles ja Langes, areteeriti massiliselt aafriklasi, keelati ära kõik progressiivsed organisatsioonid. Kuid need repressioonid ei suutnud murda Lõuna-Aafrika Vabariigi rahvaste tahet, kes võitlevad Verwoerdi politseirežiimi vastu.

LÄÄNE-SAHAARA (HISPAANIA SAHAARA)

Hispaania asumaa Sahaara kõrbe lääneosas. Koosneb kahest territooriumist: Rio de Oro (pindala — 184 000 *km*²) ja Seguiet el Hamra (pindala — 82 000 *km*²). Üldine **territoorium** — 266 000 *km*². **Rahvaarv** — ca 20 000 (1960), arvestamata 80 000 nomaadi, kes tulevad siia Alžeeriast ja Mauretaaniast pärast vihmaperioodi. Enamik rahvastikust on araablased ja berberid. **Administratiivne keskus** — Villa Cisneros (ca 3000), kus on meresadam ja lennuväli, mille kaudu peetakse sidet Kanaari saartega.

Sajandeid kestnud koloniaalorjuse tagajärjel on Lääne-Sahaara arenemistase madal. Seniajani on säilinud sugukondlike suhete jäänused. Suur osa elanikkonnast on nomaadid, kes kasvatavad kaameleid (1958. a. — 44 000), lambaid (29 000) ja kitsi (39 000). Paikne elanikkond kasvatab teravilja (otra, hirssi) ja datlipalme ning tegeleb kalapüügiga. Lääne-Sahaaras pole mingisugust tööstust,

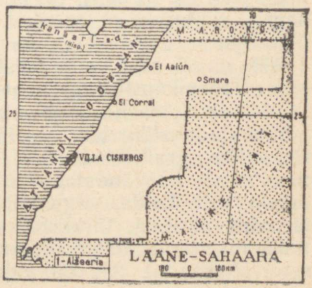

raudteid ega maanteid. Viimastel aastatel on avastatud suuri boksiitide ja rauamaagi varusid.

XV saj. keskpaiku tungisid Lääne-Sahaarasse portugallased ja rajasid siin kaubandusfaktooria, XV saj. lõpul ja XVI saj. algul hispaanlased, seejärel ka prantslased. XX saj. algusest võimutsevad Lääne-Sahaara territooriumil Hispaania kolonisaatorid. 1958. a. sai Lääne-Sahaara formaalselt Hispaania meretaguse provintsi staatuse (nn. Hispaania Sahaara). Valitseb Hispaania ülemkomissar. 1958. a. algul puhkes Lääne-Sahaaras relvastatud ülestõus koloniaalülevõimu vastu. Moodustati Hispaania Sahaara Vabastusarmee, kes haaras enda kätte rea asustatud punkte. Koloniaalvõimud surusid selle ülestõusu julmalt maha. Ameerika-Hispaania kokkuleppe põhjal 1953. a. ehitati Lääne-Sahaara territooriumile lennuvälju, mis võivad vastu võtta raskeid lennukeid.

Maroko nõuab Rio de Oro ja Seguiet el Hamra taasühendamist oma territooriumiga.

MALGAŠI VABARIIK

Riik Madagaskari saarel Aafrika kaguranniku juures India ookeanis. **Territoorium** — 590 000 *km*². **Rahvaarv** — 5 298 000 (1960): üle 95% malgašid, peale nende rohkem kui 100 000 välismaalast, peamiselt prantslased. **Pealinn:** Tananarive — 206 000 (1959).

Malgaši Vabariik on agraarmaa. Põllumajanduses töötab ca 70% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Kasvatatakse riisi (60 % haritavast maast; aastasaak ca 1,2 milj. *t*), maniokki, maisi, bataati, kohvi, samuti suhkruroogu, tubakat, maapähklit, vürtse ja eeterõlikultuure. On arenenud karjamaaviisiline loomakasvatus (1959. a. oli ca 5 milj. veist, peale selle lambad ja kitsed). Troopikametsades on rohkesti hinnalisi puuliike.

Tööstus spetsialiseerub maavarade kaevandamisele ja põllumajandusliku tooraine töötlemisele. Ekspluateeritakse rikkalikke grafiidilademeid (neljas koht kapitalistlikus maailmas), kaevandatakse uraani-, tooriumi-, berülliumimaaki, sütt, kulda, vilgukivi, kalliskive. Riigis on suhkru- ja viinavabrikud, tärklise-, või-, seebi-, lihakonservi- ja tubakavabrikud. Mäetööstuses ja töötlevas tööstuses valitseb väliskapital. 250 000 palgatöölisest töötab ca 25 000

tööstuses, 11 000 ehituse alal ja 7000 transpordis.

Malgaši väliskaubakäibes on Prantsusmaa osatähtsus ekspordi osas ca 60% ja impordi osas 70%. Põhilised ekspordiartiklid on kohv (42% kogu ekspordi väärtusest), tubakas, nelk, grafiit, riis, vanill.

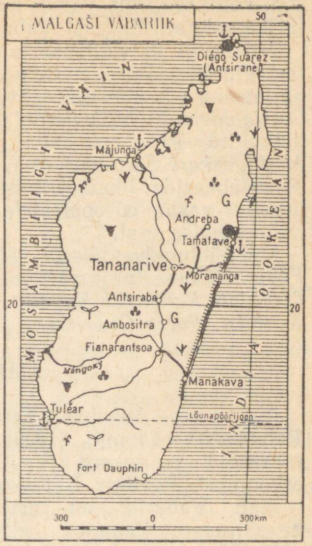

XIX saj. lõpul vallutas Prantsusmaa Madagaskari ja sundis talle peale mittevõrdõigusliku protektoraadilepingu, 1896. a. aga kuulutas Madagaskari oma asumaaks. Alates XX saj. algusest arenes Madagaskaril rahvuslik vabadusliikumine (1905. a. ülestõus), mis eriti tugevnes pärast Teist maailmasõda. Madagaskaril hakati looma poliitilisi parteisid. 1946. a. loodi massiline partei — Malgaši Taassünni Demokraatlik Liikumine. 1947. a. provotseerisid prantslased Madagaskaril ülestõusu, seejärel aga surusid selle veriselt maha. Tapeti 90 000 Malgaši elanikku, Malgaši taassünni eest võitlev partei saadeti laiali, tema juhid ja ametiühingutegelased heideti vanglasse. Repressioonid Malgaši elanikkonna vastu kestsid peaaegu 10 aastat. Kuid ametiühinguisse koondunud tööline jätkas oma väikesearvulisusele vaatamata ennastsalgavat võitlust. 1958. a. mais toimus Madagaskari sõltumatuse kongress. Sellest võtsid osa kümne poliitilise partei esindajad. Kongress võttis vastu otsuse ühendatud partei loomise kohta, nõudis Madagaskari sõltumatuse tunnustamist ning asutava kogu kokkukutsumist konstitutsiooni väljatöötamiseks. 14. oktoobril 1958 provintsikogude kongressil Tananarives kuulutati Madagaskar Malgaši Vabariigiks Prantsuse Ühenduse koosseisus. Prantsuse valitsus säilitas kontrolli välispoliitika, kaitse, rahanduse ja majanduse valdkonnas. 1960. a. veebruaris anti vabariigile üle

kõik volitused, mis varem kuulusid ühendusele. 26. juunil 1960 kuulutati Malgaši Vabariik sõltumatuks riigiks.

Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president (1960. aastast Philibert Tsiranana). Kõrgeim seadusandlik organ on parlament, mis koosneb rahvuskogust ja senatist. Valitsev *Sotsiaaldemokraatlik Partei* taotleb majanduslikku ja sõjalist liitu Prantsusmaaga. Teised poliitilised parteid: *Madagaskari Sõltumatuse Kongress* — võitleb Prantsuse sõjaväebaaside likvideerimise eest, sõjalistest blokkidest osavõtu vastu, eurooplastele kuuluvate ettevõtete natsionaliseerimise eest.

Ametiühingukoondised: *Malgaši Töötajate Rahvuslik Föderatsioon* (progressiivne organisatsioon), *Usklike Töötajate Rahvuslik Koondis, Kristlike Töötajate Rahvuslik Koondis, Force Ouvrière.*

MALI

Riik Lääne-Aafrikas. **Territoorium** — 1 204 000 *km*². **Rahvaarv** — 4,1 milj. (1960); bambaarad, fuulad, songaid, tuareegid, malinkeed jt. Aafrika rahvad, samuti 7300 eurooplast. **Pealinn:** Bamako — 101 000.

Mali Vabariik on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Peamine eksportkultuur on maapähkel (100 000 *t* aastas). Veetakse välja ka hirssi. Kohalikuks tarbimiseks kasvatatakse bataati (570 000 *t*), riisi (180 000 *t*) ja sorgot (700 000 *t*). Põllumajanduse aluseks on loomakasvatus ekspordi jaoks (üle 10 milj. kariloom). Maapõue on vähe uuritud. Kaevandatakse soola ja rauamaaki. On avastatud boksiitide ja mangaanilademeid. Töötlev tööstus peaaegu puudub. Domineerib käsitööndusliik tootmine.

Maa koloniseerimine algas 1879. a., kuid alles 10 aastat hiljem suutsid Prantsuse imperialistid selle täielikult vallutada ja muuta oma asumaaks — Sudaaniks. 1899. a. lülitati Prantsuse Sudaan äsjaloodud Prantsuse Lääne-Aafrika koosseisu. Elanikkond tõusis korduvalt üles rõhujate vastu. Pärast Teist maailmasõda olid kolonisaatorid võimsa rahvusliku vabadusliikumise survel sunnitud tegema mõningaid järeleandmisi. 1958. a. sai Sudaan Prantsuse Ühenduse liikmesriigi (Sudaani Vabariigi) staatuse. Kuid Prantsuse valitsus hoidis enda käes juhtivad positsioonid (sõjavägi, välissuhete juhtimine, rahandus). 17. jaanuaril 1959 võtsid endise Prantsuse Lääne-

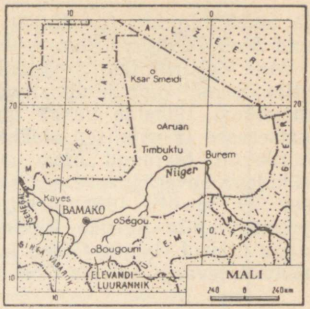

Aafrika nelja maa — Sudaani, Senegali, Ülem-Volta ja Damonee esindajad vastu otsuse Mali Föderatsiooni loomise kohta (see nimetus pandi keskaegse suure Aafrika riigi nime järgi, mis hõlmas oma õitsenguperioodil peaaegu samasuguse territooriumi). Peagi astusid Dahomee ja Ülem-Volta Prantsuse imperialistlike ringkondade survel föderatsioonist välja ning selle koosseisu jäid Sudaan ja Senegal. 1959. a. märtsis loodi Aafrika Föderaalpartei, kes ühendas kõik föderalistlikud parteid. 1959. a. aprillis toimus Mali Föderatsiooni Seadusandliku Kogu esimene istungjärk. Kujundati föderaalvalitsus eesotsas peaminister Modibo Keitaga. 4. aprillil 1960 kirjutati alla kokkuleppele koostöö kohta Prantsusmaaga ja Prantsuse Ühenduse funktsioonide üleandmise kohta Mali Föderatsioonile. 20. juunil 1960 kuulutati Mali Föderatsioon iseseisvaks riigiks Prantsuse Ühenduse raamides. Kuid Prantsusmaa sundis föderatsioonile peale mitmeid poliitilise, majandusliku ja sõjalise iseloomuga mittevõrdõiguslikke kohustusi. Imperialistide poolt Aafrika sõltumatute rahvaste vastu suunatud järjekordsete salasepitsuste tagajärjel teatas Senegal 20. augustil 1960, et ta astub föderatsioonist välja. Neis tingimustes kuulutas Sudaan enda 22. septembril 1960 suveräänseks ja sõltumatuks riigiks — Mali Vabariigiks, kes on vaba kõigist kohustustest ja poliitilistest köidikutest Prantsusmaaga suhtlemisel. Föderatsiooni lagunemisega lakkasid olemast Aafrika Föderaalpartei ja Mali Ametiühingute Rahvuslik Konföderatsioon.

1961. a. septembris lahkusid Prantsuse väed Mali Vabariigi valitsuse nõudmisel lennuväebaasist Bamakos, mis oli viimane baas Mali territooriumil.

Mali Vabariigi kõrgeim riigivõimuorgan on ühekojaline Rahvuskogu. Riigipeaks (president) ja valitsuse juhiks on Modibo Keita. Ainuke poliitiline (valitsev) partei — *Sudaani Liit* (liider M. Keita) — kontrollib täielikult olukorda riigis ning suunab ühiskondlike organisatsioonide

ja ametiühingute (ca 40 000 liiget) tegevust, mis kuuluvad *Mali Töötajate Rahvuslikku Ühendusse*.

Mali Vabariik taotleb kolonialismi likvideerimist, toetab ettepanekuid, mis kindlustavad üldist ja täielikku desarmeerimist, mõistab hukka imperialistlikud sõjad, tuumakatsetused ja sõjalised blokid. Mali Vabariigi valitsus on korduvalt teatanud oma soovist rajada suhteid teiste riikidega suveräänsuse austamise, koostöö ja sõpruse alusel. 29. aprillil 1961 kirjutasid Gaana, Ginea ja Mali president alla Aafrika Riikide Liidu põhikirjale. See liit, nagu ütlesid Gaana, Ginea ja Mali esindajad, peab «kujunema tulevaste Aafrika Ühendriikide tuumikuks».

MAROKO

Riik Loode-Aafrikas, teda ümbritsevad Vahemeri ja Atlandi ookean. **Territoorium** (ÜRO andmeil) — 444 000 *km*². **Rahvaarv** — 11,6 milj. (1960); peamiselt araablased ja berberid. **Pealinn:** Rabat — 225 000. Suuremad linnad: Casablanca — 961 000, Fess, Marrakeš, Tanger.

Põllumajanduses töötab ca 70% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast. Kasvatatakse teravilju (1960. a. 1 281 000 *t* otra, 987 000 *t* nisu, 350 000 *t* maisi), kaunvilju (80 000 *t*) ja aiakultuure (730 000 *t* köögivilja), õlipuuvilju (140 000 *t*), viinamarju (1,5 milj. *t*), tsitrusvilju (462 000 *t*); tehnilistest kultuuridest — puuvilla, lina ja tubakat. 1959. a. oli 2,6 milj. veist, 10,3 milj. lammast, 5,3 milj. kitse, samuti kaameleid, hobuseid, eesleid ja muulasid. Ligikaudu 1 milj. ha maad kuulub ikka veel eurooplastele (peamiselt prantslastele), kellel on tavaliselt ekspordisuunaga suurkapitalistlikud majapidamised, ja ca 2 milj. ha marokolastest suurmõisnikele, kes annavad seda pooleterarendile. Peaaegu 50%-l iseseisvast tööst ja tulust elatuvast maaelanikkonnast (pooleteramehed, sulased, põllumajandustöölised) ei ole maad. Nende disproportsioonide leevendamiseks on 1957. aastast alustatud riiklike jäätmaade ja uuesti kasutuselevõetud maade jaotamist talupoegade vahel, abi osutamist talumaade harimisel jne.

Maapõu on rikas kasulike varade poolest. Kaevandatakse fosforiite (1960. a. 7,3 milj. *t*), koobaltit (12 600 *t*), rauamaaki (1 480 000 *t*), mangaani, pliid (130 000 *t*), tsinki (90 000 *t*), vaske (5000 *t*); toodetakse naftat

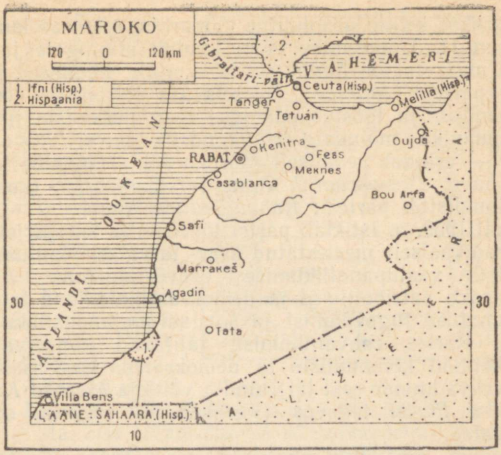

(100 000 *t*), sütt (440 000 *t*) jt. Tähtis koht Maroko majanduses kuulub väliskapitalile: Prantsuse kapitalile, kes kontrollib osa tööstust, transporti ja väliskaubandust, Ameerika kapitalile, kes kontrollib 10% pliitoodangust ja 80% tsingitoodangust, ning Hispaania kapitalile. Väliskapitali positsioonide säilimine majanduses ja feodalismi jäänused pidurdavad tootlike jõudude edasist arenemist. Töötlev tööstus on nõrgalt arenenud.

Viimastel aastatel võtab valitsus kasutusele mõningaid abinõusid rahvamajanduse riikliku sektori laiendamiseks. On välja töötatud rahvusliku majanduse arendamise viie aasta plaan (1960—1964).

Rahvusliku vabadusliikumise tulemusena saavutas Maroko pärast palju aastakümneid kestnud koloniaalorjust 1956. a. sõltumatuse. 2. märtsil 1956 tunnustas tema iseseisvust Prantsusmaa, kes võimutses suurel osal Maroko territooriumil, 7. aprillil 1956 aga Hispaania, kelle võimu all olid mitmed Maroko piirkonnad. Ent Hispaania hoiab endiselt enda käes mereäärset Centa ja Melilla linna ning Ifnit ja Lääne-Sahaarat. Maroko rahvas nõuab kõigi oma maade taasühendamist, võõramaiste vägede maalt väljaviimist ja oma territooriumil asuvate Ameerika sõjaväebaaside likvideerimist.

Marokos kehtib absoluutne monarhia, eesotsas kuningas Hassan II. Täidesaatev võim kuulub kuningale ja tema poolt määratavale Ministrite Nõukogule. Peamised poliitilised parteid: *Istiklal* (Iseseisvuse Partei) — esindab kaubandus- ja tööstuskodanluse ning keskmiste ja suurmaaomanike mõjukate ringkondade huve; *Rahvaliikumine* — esindab peamiselt Maroko põhjarajoonide feodaalide huve; *Demokraatlik Konstitutsioonipartei* (kodanliknatsionalistlik partei); *Rahvajõudude Rahvusliit* — moodustati 1959. a. Istiklali partei lõhenemise tagajärjel, kaitseb radikaalselt meelestatud kesk- ja väikekodanluse ringkondade, vastupanuliikumisest osavõtjate huve.

Maroko patrioottilised ja demokraatlikud jõud taotlevad sõltumatuse tugevdamist ja sotsiaal-majanduslikku progressi. Kartes rahvaliikumist, jälitavad konservatiivsed ringkonnad kommuniste ja demokraate. 1960. a. keelati ära rahva huvide eest järjekindla võitleja *Maroko Kommunistliku Partei* tegevus (Keskkomitee esimene sekretär Ali Jata).

Suurim ametiühingukoondis on *Maroko Tööliit* (ca 650 000 liiget), kes on koostöös Rahvajõudude Rahvusliiduga. 1960. a. loodi valitsust pooldav *Maroko Töötajate Üldliit.*

Maroko valitsus avaldas, et ta teostab neutraliteedi ja sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitikat.

MAURETAANIA

Riik Loode-Aafrikas. **Territoorium** — 1,1 milj. *km*². **Rahvaarv** — 730 000 (1959); peamiselt berberid, ca 150 000 on Aafrika rahvad — tukuloorid, sarakoled, fulbed, bambaarad jt. Valitsevaks usuks on islam. **Pealinn:** Nuakšott — 2000.

Mauretaania territoorium kujutab endast kõrbet, välja arvatud kitsas riba lõunas Senegali jõe orus, mis kõlbab põlluharimiseks. Toiduainete ressursid on piiratud. Enamik elanikest tegeleb rändkarjakasvatusega; kasvatatakse lambaid ja kaameleid. 1959. a. oli Mauretaanias ca 1,3 miljonit veist, 5 miljonit kitse ja lammast ning 300 000 kaamelit. Atlandi ookeani rannikul on arenenud kalatööndus.

Mõned aastad tagasi avastati Mauretaanias rikkalikud rauamaagi- ja vaseleiukohad. Nende ekspluateerimisest võtab osa Prantsuse, Inglise ja Lääne-Saksa kapital.

Mauretaania tähtis geograafiline asend Põhja-Aafrika ja Troopilise Aafrika ühenduskohas, samuti tema maavarad tõmbavad Mauretaaniale imperialistide tähelepanu.

Prantsuse kolonisaatorid tungisid Mauretaaniasse XX sajandi algul, luues tema territooriumil sõjaväebaase ja kindlustusi. 1903. a. sundisid nad Mauretaaniale peale oma protektoraadi ning 1920. aastast lülitasid ta endise Prantsuse Lääne-Aafrika koosseisu. 1958. a. sai Mauretaania ofitsiaalselt autonoomse riigi staatuse (Mauretaania Islamivabariik) Prantsuse Ühenduse koosseisus. 28. novembril 1960 kuulutati välja Mauretaania sõltumatus. Andes Mauretaaniale sõltumatuse, jättis Prantsusmaa oma väed ja sõjaväebaasid tema territooriumile ning tahab säilitada selle riigi majanduslikku sõltuvust. Mauretaania Islamivabariigi loomine tekitas pinevust tema suhetes Marokoga. Maroko valitsus arvab, et Mauretaania on Maroko riigi territooriumi ebaseaduslikult ärarebitud osa. Maroko nõuab Mauretaania kui ühise ajaloo, usu ja kultuuriga maa taasühendamist.

Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president Moktar Ould Daddah Ould Mohammedden. Kõrgeim seadusandlik organ on Ravuskogu. Valitsev *Mauretaania Ühinemispartei* taotleb koostööd Prantsusmaaga ning esindab peamiselt feodaalide ja vaimulikkonna huve. Valitseva partei poliitikat toetavad *Mauretaania Rahvusliit* ja *Mauretaania Muhameedlaste Sotsialistlik Liit. Progressiivne Rahvapartei* ühendab mitmesuguste elanikkonnakihtide esindajaid. *Rahvusliku Taassünni Partei,* mis koosneb põhiliselt Mauretaania Marokoga taasühendamise pooldajaist, keelati 1960. aastal.

Ametiühingukoondised: *Mauretaania Töötajate Rahvuslik Ühendus, Mauretaania Töötajate Ühendus. Kristlike Töötajate Konföderatsioon, Mauretaania Töötajate Vabariiklik Ühendus.*

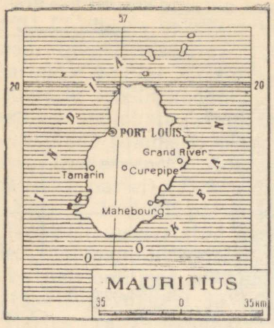

MAURITIUS

Suurbritannia asumaa (1810. aastast) India ookeani lõunaosa samanimelisel saarel ja paljudel väikestel saartel. **Territoorium** — 2100 *km*². **Rahvaarv** — 639 000 (1960); peamiselt indialased ja aafriklased. **Administratiivne keskus:** Port Louis — 104 000.

Maa peamiseks rikkuseks on suhkruroog (98,8% kogu ekspordist; 1958. a. eksporditi 522 700 *t* suhkrut), mille all on suur osa haritavast maast. Suhkruroogu ja teisi eksportkultuure (tee, tubakas) kasvatatakse peamiselt suuristandustes, mis kuuluvad välismaistele, peamiselt Inglise kompaniidele. Nende käes on samuti suhkruvabrikud ning tee- ja tubakavabrikud. Kasvatatakse sisalit, aaloed ja köögivilju. Osa elanikkonnast tegeleb kalapüügiga. Kuna paremad maad on kompaniide ja suurmaavaldajate omanduseks, on väiketalupojad sunnitud tööd otsima kolonisaatorite istandustes või rentima neilt maad orjastavail tingimustel. Enamik elanikkonnast on kirjaoskamatu ja ilma jäetud elementaarsetest kodanikuvabadustest.

Valitseb Inglise kuberner, kelle juures on väga piiratud õigustega Seadusandlik Nõukogu ja Täidesaatev Nõukogu.

Peamised ametiühingukoondised: *Mauritiuse Tööföderatsioon* (Ülemaailmse Ametiühingute Föderatsiooni liige) ja *Mauritiuse Ametiühingute Kongress.*

MOSAMBIIK

Portugali asumaa Aafrika kagurannikul. **Territoorium** — 783 000 *km*². **Rahvaarv** — 6 310 000 (1959); peamiselt bantud. **Administratiivne keskus:** Lourenço Marques — 160 000.

Mosambiik on rikas loodusvarade poolest. Seal on palju metsi, tema viljarikkal pinnasel kasvatatakse, peamiselt ekspordiks, väärtuslikke toidu- ja tehnilisi kultuure, seal-

hulgas sisalit (1959. a. — 28 000 *t*), puuvilla (45 000 *t* kiudu), suhkruroogu (suhkrutoodang 165 000 *t*), banaane, teed, kookospalme. Tähtis koht majanduses on kešupähklite kogumisel ekspordiks (üle 60 000 *t*).

Paremad maad on põliselanikelt eksproprieeritud ja kuulutatud «riiklikuks maafondiks» ning antakse võõramaistele istanduste kompaniidele rendile. Suuri söe ja boksiitide, raua, kulla, volframi, mangaani ja muude maavarade leiukohti ekspluateeritakse nõrgalt. Suhkru ja kautšuki tootmine on Inglise monopolide käes. Kokkuleppel Portugaliga said Ameerika firmad õiguse Lourenço Marquesi ja Beira sadamate uute seadmetega varustamiseks, raudteede ehitamiseks ja geoloogilisteks uurimusteks. Ameerika monopoli «Mozambique Gulf Oil Company» kontsessioon nafta ja muu mineraalkütuse luureks ja ekspluateerimiseks haarab vähemalt 15% Mosambiigi territooriumist.

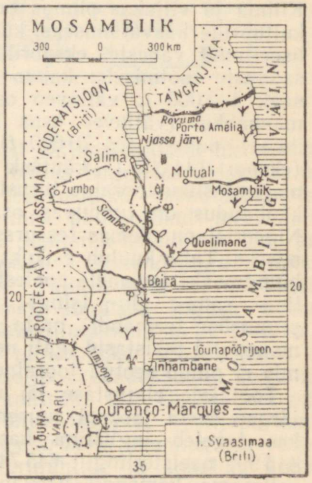

Portugali kolonisaatorid saadavad igal aastal üle 300 000 mosambiiklase Lõuna-Aafrika Vabariiki, Rodeesiasse ja Njassamaale tööle kulla- ja söekaevandustesse. Kaevanduste omanikud kasutavad mosambiiklasi odava tööjõuna.

Maad valitseb Portugali kindralkuberner. Nagu teisteski Portugali Aafrika asumaades ei peeta ka Mosambiigis põliselanikke oma maa kodanikeks ja neil ei ole mingisuguseid õigusi. Nad võitlevad aktiivselt kolonisaatorite vastu. Nii toimus 1949. a. Lourenço Marquesis suur dokitööliste streik. Patriootlikud organisatsioonid *Mosambiigi Rahvuslikdemokraatlik Liit*, *Mosambiigi Aafrika Rahvusliit* ja *Rahvusliku Ühtsuse Partei* võitlevad Mosambiigi vabastamise eest.

Riik Lääne-Aafrikas Ginea lahe rannikul. **Territoorium** — 923 000 *km²*. **Rahvaarv** — ca 38 milj. (1961); kõige suurema rahvaarvuga maa Aafrika kontinendil. Nigeerias elavast 250 rahvusrühmast on kõige suuremad haussad ja fulaanid (põhjas), joruubed (läänes) ja ibod (idas). **Föderaalne pealinn:** Lagos — 350 000 (1959). Suuremad linnad: Ibadan — 500 000, Ogbomosho — 140 000, Kano — 130 000, Oshogbo — 123 000.

Pikka aega kestnud koloniaalvõim jättis rasked jäljed Nigeeria majandusele. Ligikaudu 80% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast tegeleb põllumajandusega. Kliima ja viljakas pinnas on soodus väga mitmesuguste kultuuride kasvatamiseks, kuid põllumajandus on spetsialiseerunud väheste, ekspordiks määratud põllumajandussaaduste tootmisele: kakao (1959/60. a. oli kakaoubade saak 145 000 *t*: väljaveo osas kolmas koht maailmas), maapähkel (väljaveo osas India järel teine koht maailmas), puuvill (ca 70 000 *t*), seesam, palmipähklituumad (eksport 144 000 *t*), kautšuk (1959. a. — 54 000 *t*). Põllumajandusliku tooraine turustamine maailmaturul ja väliskaubandus on tunduvas osas Inglise kompaniide käes. Nigeerial on olemas ressursse paljuharulise tööstuse loomiseks. Talle kuulub esikoht maailmas kolumbiidi- (nioobiumimaak) lademete poolest ning riigis on suured inglistina-, raua-, plii-, tsingi-, volframi-, kulla-, kivisõe- ja pruunsõe-, teemandi-, nafta- ja uraanivarud. Kuid Inglise monopolid takistasid igati nende tööstusharude arenemist, mis ei olnud seotud tooraine tootmise ja ekspordiga.

Töötajate elatustase jäi madalaks. Kõigest ühe sõjajärgse aasta jooksul suurendas «Bisichi Tin Company», kes tegeleb inglistina kaevandamisega, oma kasumid 415 999 naelsterlingilt 645 749 naelsterlingini. Töölise palk sellesama kompanii kaevandustes oli nii enne kui ka pärast sõda 8—10 naelsterlingit aastas. Samal ajal tuli ühe lapse õpetamise eest koolis tasuda 25 naelsterlingit aastas. Suur osa kohalikust elanikkonnast on kirjaoskamatu. Inglise Alamkoja eelarvekomisjoni aruandes teatati, et Nigeerias oli iga 133 000 elaniku kohta üks arst.

Nigeeria töötav rahvas pidas pikaajalist ja visa võitlust Inglise kolonisaatorite vastu, kes võimutsesid Nigeerias ligemale 100 aastat. Rahvuslik vabadusvõitlus, mille avangardi tõusis noor Nigeeria proletariaat, kasvas Teise

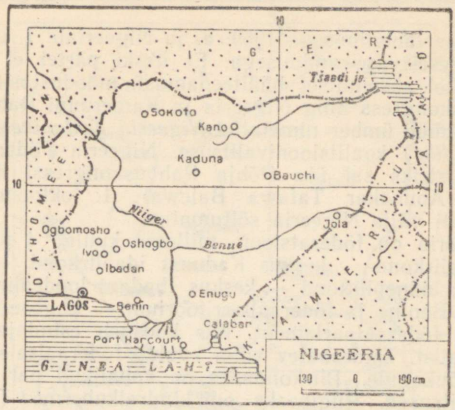

maailmasõja lõpul üksikutest väljaastumistest üle massiliseks liikumiseks. 1945. a. toimus Nigeerias üldstreik, mis lõppes tööliste võiduga. Rahvuslikku vabadusliikumisse lülitusid ka kohaliku kodanluse patriootlikult meelestatud kihid, kes rajasid 1944. a. kodanlik-natsionalistliku partei — *Nigeeria ja Kameruuni Rahvusnõukogu.* Viimane taotles Nigeeria iseseisvust. Tundes rahutust vabadusliikumise ulatuslikkuse pärast, sundisid Inglise võimud 1947. a. Nigeeriale peale konstitutsiooni, mille järgi maa jaotati kolmeks eraldatud piirkonnaks: põhja-, lääne- ja idapiirkonnaks. Igaühes neis loodi seadusandlik kogu, mis oli piirkonnakuberneride kontrolli all. Üheks jaotamise tagajärjeks oli *Põhja Rahvakongressi* (põhjapiirkonna feodaalide partei) ja *Aktsioonirühma* loomine, kes väljendas läänepiirkonna suguharujuhtide ja kohaliku kodanluse ladviku huve. Nende parteide tegevus, kes asusid religioossetel, suguharude huvidest tulenevatel seisukohtadel, nõrgendas Nigeeria ja Kameruuni Rahvusnõukogu mõju. Feodalismivastaseid jõude ühendab *Põhja Edumeelsete Liit* (tal on ühine programm Nigeeria ja Kameruuni Rahvusnõukoguga). 1963. a. asutati Nigeeria Sotsialistlik Töölis- ja Talurahvapartei.

Londoni konverentsil (1958. a.) olid Inglise esindajad üldsuse survel sunnitud nõustuma föderaalparlamendi

valimiste läbiviimisega 1959. a. ja Nigeeriale 1. oktoobril 1960 iseseisvuse andmisega. Et ükski partei ei saanud valimistel absoluutset häälteenamust, moodustasid Põhja Rahvuskongress ning Nigeeria ja Kameruuni Rahvusnõukogu (nüüd ümber nimetatud *Nigeeria Kodanike Rahvuskonvendiks*) koalitsioonivalitsuse. Nigeeria Föderatsiooni peaministriks sai üks Põhja Rahvuskongressi liider — Alhaji Abubakar Tafawa Balewa). 1. oktoobril 1960 kuulutati välja Nigeeria sõltumatus.

Nigeeria on föderatsioon, millesse kuulub 4 piirkonda (põhjapiirkond — keskus Kaduna; idapiirkond — keskus Enugu; läänepiirkond — keskus Ibadan; loodepiirkond — keskus Benin) ja föderaalterritoorium — Lagose linn. On olemas föderaalparlament, mis koosneb esindajatekojast ja senatist. Täidesaatev võim kuulub föderaalsele Ministrite Nõukogule. Piirkondades on kohalikud parlamendid ja valitsused. Riigipeaks on kindralkuberner (Nnamde Azikive — Nigeeria Kodanike Rahvuskonvendi liider), kelle määrab Inglise kuningas.

Suuremad ametiühingukoondised: *Nigeeria Ametiühingute Kongress* (üle 200 000 liikme) — võitleb aktiivselt töötajate huvide eest; *Nigeeria Ametiühingute Kongress* loodi võimude ja Vabade Ametiühingute Rahvusvahelise Konföderatsiooni toetusel). Esinedes 1960. a. oktoobris ÜRO Peaassamblee isungjärgul, ütles Nigeeria Föderatsiooni peaminister Alhaji Abubakar Tafawa Balewa, et sõltumatu Nigeeria on valmis elama rahus kõigi maadega.

NIIGER

Riik Kesk-Aafrikas. **Territoorium** — 1 189 000 *km*². **Rahvaarv** — 2,9 milj. (1960); haussad, džermad, fulbed, tuareegid jt. 90% elanikkonnast on muhameedlased. **Pealinn:** Niamey — 30 000.

Niiger on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Suur osa tema territooriumist, kus on džunglid, savannid ja kõrbed, on uurimata. Majanduse aluseks on maapähkli kasvatamine (igal aastal üle 160 000 *t*) ja loomakasvatus. Kasvatatakse ka riisi, puuvilla, sorgot, maniokki ja hirssi (üle 600 000 *t*). Põllumajandussaadused (maapähkel) ja loomakasvatussaadused moodustavad peamise eksportartikli. Maapõues leidub vaske, rauda, uraani, pliid, volframit, inglistina, naftat, kulda. Kuid käesoleval ajal kae-

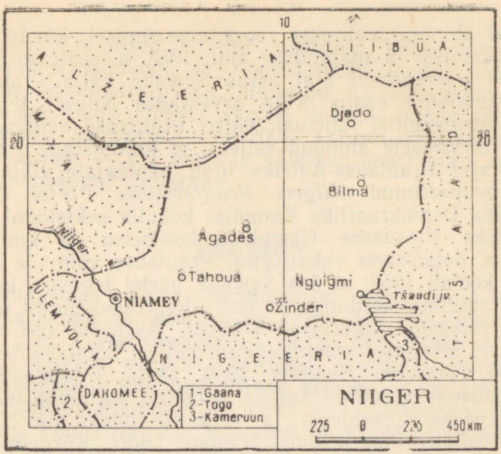

vandatakse vähesel hulgal ainult inglistina ja kaustilist soodat. On olemas mõned puuvilla puhastamise ja võivabrikud, mis kuuluvad välismaistele kompaniidele.

XIX saj. lõpul vallutati Niiger Prantsusmaa poolt, kes muutis ta oma asumaaks ja hakkas teostama assimileerimispoliitikat. Kohe pärast Teise maailmasõja lõppu arenes Niigeris rahvuslik liikumine. 1946. a. loodi ametiühingud ja poliitilised parteid. Esimene partei, kes kuulutas välja sõltumatuse eest võitlemise loosungi, oli Aafrika Demokraatlik Koondis. Kuid imperialistide survel muutis partei juhtkond peagi oma poliitilist orientatsiooni, asudes kolonisaatoritega koostöö teele. Võitlust Aafrika Demokraatliku Koondise esialgse progressiivse programmi alusel jätkas ametiühingute toetusel Niigeri Demokraatlik Liit, mis hiljem muudeti *Sawaba* parteiks (hausa keeles tähendab sawaba «vabadus»). Seoses rahvusliku liikumise kasvuga olid Prantsuse võimud sunnitud sisemise omavalitsuse küsimustes mõningaid järeleandmisi tegema: loodi Valitsev Nõukogu ja 1957. a. viidi läbi valimised Territoriaalsesse Assambleesse. Valimistel võitis Sawaba partei. Valimiste tulemusena loodud valitsus, mille juhiks oli Sawaba liider Djibo Bakary, viis ellu mitmed progres-

siivsed abinõud valitsuse reorganiseerimisel, kaadri ettevalmistamisel ja majanduse alal. 1958. a. septembris toimunud referendumi ajal astus Sawaba välja Prantsuse konstitutsiooni vastu. Kuid arvestades Niigeri territooriumi strateegilist tähtsust, võttis Prantsuse administratsioon tarvitusele abinõud selleks, et kindlustada referendumi ajal Prantsuse-Aafrika liidu pooldajate võitu, kes olid grupeerunud *Niigeri Progressiivse Partei* ümber (Aafrika Demokraatliku Koondise kohalik sektsioon). Niiger läks Prantsuse Ühenduse koosseisu ja kuulutati 1958. a. detsembris vabariigiks. Prantsuse võimude nõudmisel keelati 1959. a. ära Sawaba partei tegevus, kes oli välja astunud sõltumatuse eest. Repressioonidest hoolimata jätkasid niigerlased võitlust. Aktiivset osa selles võitluses etendasid ametiühingud, millest kõige suurem on *Niigeri Töötajate Koondis*. 1960. aasta 3. augustil oli Prantsusmaa sunnitud andma Niigerile sõltumatuse.

Riigipeaks (president) ja valitsuse juhiks on Niigeri Progressiivse Partei liider Hamani Diori. Kõrgeim seadusandlik võimuorgan on Rahvuskogu. Praegune valitsus, kes taotleb liitu Prantsusmaaga, jälitab ametiühinguorganisatsioone, noorsooliikumist ja Sawaba parteid.

Niiger on Kokkuleppe Nõukogu liige, mis loodi 1959. aastal kokkuleppel Elevandiluuranniku, Ülem-Volta ja Dahomeega, et koordineerida välis- ja sisepoliitikat, majandustegevust ning kooskõlastada majanduse arendamise plaane ja programme.

PÜHA HELENA SAARED

Suurbritannia asumaa (1695. aastast) Atlandi ookeani lõunaosas, 1900 km kaugusel Aafrika läänerannikust. **Territoorium** — 122 *km*². **Rahvaarv** — 5000 (1959); aafriklased, hiinlased, inglased. **Administratiivne keskus** ja sadam: Jamestown — 1600 (1956).

Kohalike elanike põhitegevuseks on maaharimine ja loomakasvatus. Kultiveeritakse peamiselt lina (saak üle 500 *t*), kasvatatakse samuti puu- ja köögivilja. On olemas mõned linatöötlemise ning linast kõie, nööri ja sidumisnööri valmistamise ettevõtted. Kogu linatöötlemise ettevõtete toodang veetakse välja. Elanikkond tegeleb ka läbisõitvate laevade teenindamise ja varustamisega.

Asumaad valitseb Inglise kuberner, kelle juures on Täidesaatev Nõukogu ja Konsultatiivnõukogu. Kubernerile on administratiivselt allutatud ka Ascensioni saar (1100 *km* Püha Helena saarest loodes, territoorium — — 88 *km*², rahvaarv — ca 200). Tristan da Cunha saar (territoorium — 117 *km*²) ja väikesed asustamata saared Atlandi ookeani lõunaosas.

RÉUNION

Prantsusmaa valdus samanimelisel saarel India ookeanis Maskareenide saarestikus (700 km Madagaskarist kagu pool). **Territoorium** — 2500 *km*². **Rahvaarv** — 336 000 (1960); põhiliselt kreoolid, malgašid, indialased ja prantslased. **Administratiivne keskus:** Saint Denis — 42 000 (1954). Réunionil on lennu- ja laevaühendus Madagaskari, Lõuna-Aafrika Vabariigi ja Prantsusmaaga.

Selle asustamata vulkaanilise tekkega mägise saare avastasid portugallased XVI sajandil. XVII saj. asusid siia elama esimesed Prantsuse kolonistid. 1767. a. sai ta aga Prantsusmaa valduseks. Aegade kestel on saarel olnud erisugune nimetus: Mascarenhas, Bourbon, Réunion, Buonaparte. 1848. aastast kujunes kindlaks Réunioni nimetus. 1947. aastast oli Réunionil Prantsusmaa meretaguse departemangu staatus. Valitsevad Prantsuse prefekt ja Peanõukogu.

Réunion on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Prantsuse kolonisaatorid muutsid ta toorainealliikaks. Põllumajandusel on monokultuurne iseloom (suhkruroo kasvatamine). Eksporditiks kasvatatakse ka vanilli ja eeterõlikultuure. Kohalik elanikkond kasvatab oma tarbeks maniokki ja maisi. See osa harimiskõlblikust maast on Prantsuse suurmaavaldajate käes. Põhiline tööstusharu on toiduainete tööstus. On olemas suhkru- ning piiritus- ja viinavabrikud, eeterõlitehased, konservi-, parkimis- ja tubakavabrikud ning jahuveskid. Réunioni ma-

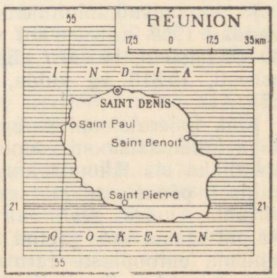

jandust kontrollivad Prantsuse kompaniid «Crédit foncier de Madagascar et de la Réunion» ja «Banque de la Réunion».

Saare rahvad elavad rasketes tingimustes. 40 000 inimest ei leia tööd. Palk on madal. Tuhandest lapsest sureb 160. Keskmine eluiga ei ületa 25 aastat.

Kasvab rahvuslik vabadusliikumine, mida juhib *Réunioni Kommunistlik Partei* (enne 1959. a. kommunistlik organisatsioon Prantsuse Kommunistliku Partei föderatsiooni õigustes; esimene sekretär P. Vergès).

RODEESIA JA NJASSAMAA FÖDERATSIOON

Suurbritannia valdus Aafrika lõuna- ja keskosas. Koosneb omavalitsuslikust Lõuna-Rodeesia kolooniast (territoorium — 389 000 *km*², rahvaarv — 3 110 000) ning Põhja-Rodeesia protektoraadist (territoorium — 746 000 *km*², rahvaarv — 2 460 000) ja Njassamaa protektoraadist (territoorium — 118 000 *km*², rahvaarv — 2 860 000). Föderatsiooni **territoorium** — 1 253 000 *km*². **Rahvaarv** — 8 430 000 (1960); põhiliselt bantu rühma rahvad, samuti umbes 300 000 eurooplast. **Pealinn:** Salisbury (Lõuna-Rodeesia) — 250 000 (1960).

Föderatsiooni territooriumil leidub rikkalikke vase-, kulla-, mangaani-, tsingi-, plii-, söe-, koobalti- ja asbestilademeid, samuti kromiitide ja uraanimaagi lademeid. Kõige enam arenenud on mäetööstus. Selles võimutsevad suured välismaised monopolid («Rhodesian English-American Corporation Ltd.», «American Metall Clymex», «Rhodesian-Catanga Ltd.», «Rhodesian Selection Trust» jt.); kes saavad tohutuid kasumeid. Põhja-Rodeesias kaevandati 1960. a. 580 500 *t* vaske, 57 900 *t* mangaanimaaki, 30 500 *t* tsinki, 14 700 *t* pliid, Lõuna-Rodeesias — 134 700 *t* asbesti, 15 813 *kg* kulda, 682 700 *t* kromiite, 4 milj. *t* sütt.

Kõik föderatsiooni paremad maad on eurooplaste käes. Juba kolonisatsiooni esimestel aastatel hakkasid inglased kohalikku elanikkonda kõige viljakamatelt maadelt vägivaldselt põuastesse ja tervistkahjustavatesse rajoonidesse tõrjuma, luues seal aafriklaste jaoks reservatsioonid. Paljud maast ilma jäetud aafriklased olid sunnitud tööle minema eurooplaste farmidesse või linnadesse. Eurooplaste farmides (kapitalistlikku tüüpi suuretteyõtted) kas-

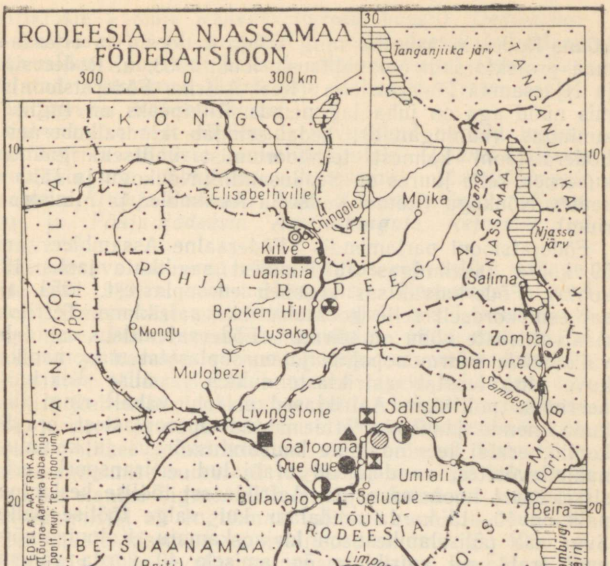

vatatakse peamiselt ekspordiks tubakat, puuvilla, teed ja maisi. Poolnaturaalsetes aafriklaste majapidamistes kultiveeritakse põhiliselt isiklikuks tarbimiseks hirssi, maapähklit ja maisi. Föderatsiooni vajadusi toiduainete osas täielikult ei kindlustata. 1959. a. toodeti 559 300 *t* maisi, 105 100 *t* tubakat, 10 300 *t* puuvilla, 23 300 *t* maapähklit ja 12 000 *t* teed.

Praegu föderatsioonile kuuluv territoorium on XIX saj. lõpust Inglise kolonisaatorite võimu all. Aastail 1889—1890 vallutati Lõuna-Rodeesia ja osa Põhja-Rodeesiast Briti Lõuna-Aafrika kompanii poolt, mille rajas Inglise kolonisaator C. Rhodes (siit ka nimetus Rodeesia), ülejäänud osa Põhja-Rodeesiast kuulutati 1891. a. Inglise protektoraadiks. 1890. a. vallutas Inglismaa Njassamaa. Sellest hoolimata ei aafriklastest põliselanikud tahtsid

Lõuna-Rodeesia asumaa ning Põhja-Rodeesia ja Njassamaa protektoraadi omavalitsust, loodi 1953. a. Rodeeesia ja Njassamaa Föderatsioon (Kesk-Aafrika Föderatsioon), mis nüüd aga on juba lagunemas. Riigipeaks on Inglise kuningas (kuninganna), keda esindab kindralkuberner. Föderatsiooni kolmest territooriumist valitseb igaühte kuberner, kelle juures on Seadusandlik Nõukogu ja Täidesaatev Nõukogu (Lõuna-Rodeesia Assamblee ja Ministeerium).

Föderatsiooni parlamendis (Föderaalne Assamblee) on 59 kohta (sealhulgas aafriklastest saadikute jaoks 12 kohta). Föderaalvalitsus koosneb eurooplastest. 1959. a. sai esmakordselt selle koosseisu üks aafriklane. Territoriaalvalitsuste võim on piiratud. Föderaalvalitsus esindab välismaiste suurmonopolide ja eurooplastest maaomanike huve ning teostab aafriklaste suhtes rassilise diskrimineerimise poliitikat. Aafriklased ei tohi vabalt ringi liikuda, nende jaoks on ette nähtud eurooplastest eraldi koolid, eraldi teenindamine kaubandusvõrgus ja kommunaalettevõtetes, nendele on eraldatud eritransport, erisissekäigud hoonetesse jne. Aafriklasest töölise keskmine palk on 10—15 korda madalam kui valge töölise palk. Suur osa põliselanikest on kirjaoskamatu. Koloniaalvõimud eraldavad aafriklase õpetamisele 40 korda vähem summasid kui eurooplase õpetamisele.

Aafriklastest elanikkond võitleb pikki aastaid visalt oma õiguste ja sõltumatuse eest. Juba 1893.—1894. a. pidasid relvastatud võitlust kolonisaatorite vastu matabeled, 1896. a. aga tõusid koos matabeledega üles mašonad. Need rahva väljaastumised suruti inglaste poolt julmalt maha. Pärast Teist maailmasõda, kui loodi poliitilised parteid ja ametiühingud, võttis rahvuslik vabadusliikumine aktiivsema ja organiseerituma kuju. See liikumine taotleb föderatsiooni laialisaatmist, aafriklastest demokraatliku valitsuse loomist föderatsiooni kuuluvatel territooriumidel, neile territooriumidele sõltumatuse andmist, kõigi diskrimineerivate seaduste tühistamist, üldise valimisõiguse sisseseadmist ning ühiskondliku ja poliitilise elu demokratiseerimist.

Rahvuslikku vabadusliikumist juhtisid niisugused poliitilised parteid nagu Põhja-Rodeesia, Njassamaa ja Lõuna-Rodeesia aafriklaste rahvuslikud kongressid, samuti Aafriklaste Sambia Rahvuskongress, 1959. aastast aga *Rahvusliku Sõltumatuse Ühendatud Partei* (loodi ärakeelatud

Aafriklaste Sambia Rahvuskongressi baasil), *Demokraatlik Rahvuspartei* (ärakeelatud Lõuna-Rodeesia Aafriklaste Rahvusliku Kongressi baasil), *Malavi Partei* (loodi ärakeelatud Njassamaa Aafriklaste Rahvuskongressi baasil) ja *Kongressi Vabastuspartei.*

Vabanemise eest võitlevad rahvuslikud parteid tuginevad Aafrika tööliste ametiühingutele (*Lõuna-Rodeesia Ametiühingute Kongress, Njassamaa Ametiühingute Kongress, Põhja-Rodeesia Aafrika Ametiühingute Kongress* ja *Põhja-Rodeesia Ametiühingute Reformeeritud Kongress*).

Eriti terava iseloomu võttis võitlus rahvusliku vabanemise eest 1959. a. veebruaris-märtsis Njassamaal alanud kolonialismivastase väljaastumise ajal, mis haaras peagi kogu maa. Föderaalvalitsus kuulutas välja erakorralise olukorra ja kasutas väljaastunutega arveteõiendamiseks relvastatud jõudu. Sajad inimesed tapeti, tuhanded areteeriti. Rahvusliku liikumise juhid heideti vanglasse. 1961. a. suvel ja sügisel toimusid Põhja-Rodeesias kokkupõrked politsei ja aafriklastest elanike vahel. Rahvusliku vabadusliikumise survel oli Inglismaa sunnitud laiendama kohalike elanike õigusi. 1962. a. lõpus Londonis toimunud läbirääkimistel oli Inglismaa valitsus sunnitud nõustuma Njassamaale sisemise omavalitsuse andmisega 1963. a. veebruaris. Uue valitsuse peaministriks on Hastings Banda.

Koloniaalse kodanluse peamised parteid on *Föderaalpartei* — taotleb föderatsiooni säilitamist; *Dominiooni Föderaalpartei* ja *Lõuna-Rodeesia Dominiooni Partei* — võitlevad selle eest, et föderatsioon muudetaks Briti dominiooniks; rassistlikud parteid on *Lõuna-Rodeesia Partei* ja *Konservatiivne Partei; Kesk-Aafrika Partei* võitleb rassilise diskrimineerimise režiimi vastu, föderatsiooni muutmise eest kolme territooriumi konföderatsiooniks metropoli võimu all.

ROHELISE NEEME SAARED

Portugali asumaa Atlandi ookeanis Aafrika läänerannikul. Võtab enda alla 10 suurt ja 5 väikest saart. **Territoorium** — 4000 *km*². **Rahvaarv** — 195 000 (1959); peamiselt mulatid ja aafriklased. **Administratiivne keskus:** Praia — 10 000 (1950).

Kohaliku elanikkonna peamiseks tegevusalaks on põllu-

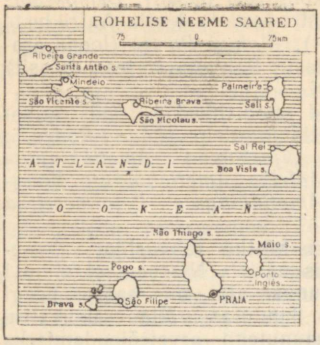

harimine ja karjakasvatus. Kasvatatakse toidukultuure: kartulit, maisi, maniokki ja kaunvilju. Suurem osa haritavast maast kuulub Portugali plantaatoritele, kes toodavad peamiselt eksportkultuure — kohvi, tubakat, tsitrusvilju, sinepit, riitsinuspuud. Osa elanikkonnast tegeleb kalapüügiga ja käsitööga ning sissesõitnud laevade teenindamisega. On olemas väikesed õli-, kalakonserv- ja tubakavabrikud, mis kuuluvad portugallastele. Saarte elanikkond võitleb oma õiguste eest.

Rohelise neeme saarte tähtsuse määrab ka nende geograafiline asend — nad asuvad Euroopast Ekvatoriaal- ja Lõuna-Aafrikasse ning Lõuna-Ameerikasse viival mereteel.

Asumaad valitseb kuberner, kelle nimetab Portugali valitsus.

RUANDA

Riik Ekvatoriaal-Aafrikas. **Territoorium** — 26 400 km^2. **Rahvaarv** — 2,5 milj. (1960); peamiselt banjaruandid. **Pealinn:** Kigali — 2900 (1958).

Ruanda (kuni 1. juulini 1962 — Belgia hooldusaluse territooriumi Ruanda-Urundi põhjaosa) on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa, kus on säilinud tugevad sugukondlikud igandid. Kuni viimase ajani oli enamik talupoegi pärisorjad. Poolnaturaalse majapidamisega kohaliku elanikkonna elatustase on madal. Paremad maad kuuluvad välismaiste monopolide istandustele ja maagikontsessioonidele. Põliselanikud kasvatavad veiseid (1959. a. oli Ruanda-Urundis 1 milj. veist), lambaid ja kitsi. Oma vajadusteks kasvatatakse sorgot, maisi (1959. a. 175 000 *t*), maniokki, nisu, bataati, türgi uba, hernest, banaane ja maapähklit. Põhilisteks eksportkultuurideks on kohv (1959. a. 29 000 *t*), puuvill, õlipalm, tubakas, riitsinusepuu, püreetrum, hiniinipuu, sisal. Maa-

põues leidub hinnalisi varasid: kulda, inglistina, volframit, titaani-kolumbiiti. Ruandas on olemas tekstiilivabrik, väikesed toiduainete, puuvilla puhastamise ja ehitusettevõtted. Ruandas võimutses Belgia kapital. Pärast Teist maailmasõda hakkas riigi majandusse tungima Ameerika kapital.

Esimesed eurooplased ilmusid Ruanda territooriumile XIX saj. 70. aastail. XIX saj. lõpul vallutasid selle Saksa väed. 1880. a. lülitati Ruanda Saksa Ida-Aafrika koosseisu. Versailles'i rahulepingu alusel anti ta 1919. a. üle Belgiale kui mandaatterritoorium. Pärast Teist maailmasõda sai Ruandast ÜRO hooldusterritoorium ja 1946. aastast kuni 1. juulini 1962 valitses teda Belgia.

Ruanda elanikkond oli ilma jäetud demokraatlikest vabadustest. Kogu täidesaatev võim oli koondatud Belgia pearesidendi kätte. Ruanda rahvas koos Urundi rahvaga võitles aktiivselt rahvusliku vabanemise ja oma õiguste eest. 1959. a. novembris puhkes Ruandas ülestõus, mis haaras kogu maa. Talupojad, kes nõudsid üle jõu käivate feodaalmaksude tühistamist, haarasid kätte piigid, raudvardad ja rööpad ning tapsid feodaale ja süütasid põlema nende külvid. Belgia väed õiendasid julmalt arveid ülestõusnutega. Sajad aafriklased tapeti, tuhanded heideti vanglasse. Püüdes nõrgendada rahvuslikku vabadusliikumist, õhutasid Belgia kolonisaatorid igati vaenu suguharude vahel. Kuid repressioonid ei suutnud maha suruda rahva püüdeid sõltumatuse saavutamiseks. Rahvuslikku vabadusliikumist juhtisid paljud rahvuslikud parteid. Kõige suurem neist oli *Ruanda Rahvusliit.* Nende liidrid nõudsid iseseisvuse viivitamatut kehtestamist ja Belgia vägede väljaviimist. 25. septembril 1961 toimunud referendumil hääletas rahvas monarhia säilitamise vastu ja valis oma seadusandlikud organid. 1. juulil 1962 kuulutati Ruanda sõltumatuks vabariigiks.

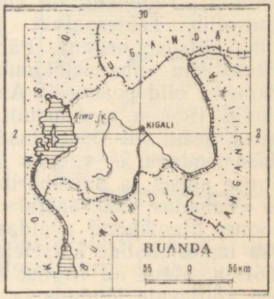

Vabariigi presidendiks on G. Kayibanda.

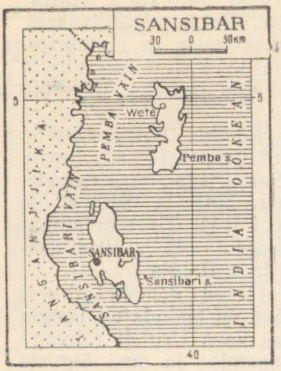

SANSIBAR

Sultaniriik Ida-Aafrikas, Suurbritannia protektoraat. Asub Sansibari, Pemba jt. saartel. **Territoorium** — 2 657 *km*². **Rahvaarv** — 307 000 (1960); bantud, araablased, indialased, eurooplased jt. **Administratiivne keskus:** Sansibar — 57 900 (1958).

Põllumajandusmaa. Majanduse aluseks on nelkide ja nelgiõli tootmine (80% maailmatoodangust ja ca 80% Sansibari ekspordist 1959. a.; 1958. a. saak — üle 24 000 *t*), mida toimetab Euroopasse Inglise kompanii. Eksporditakse ka koprat (ca 10 000 *t*) ja kookospähkleid. Põliselanikke ekspluateerivad Inglise monopolid ja kohalikud feodaalid-maaomanikud.

Sansibar on sultaniriik (alates 1960. a. — sultan Seid Abdulla). Tegelikult on võim Inglise residendi käes, kes kontrollib Täidesaatvat ja Seadusandlikku Nõukogu (omavalitsuse organ). Pärast Teist maailmasõda juhtis rahvuslikku vabadusliikumist Natsionalistlik Partei, mille liikmeiks olid peamiselt Aasia (enamasti Araabia) emigrandid. 1957. a. moodustati Aafrika-Sirasi Liit, kuhu kuuluvad peamiselt aafriklased. Mõlemad parteid nõudsid ühise rindena, et viidaks läbi valimised üldise valimisõiguse alusel ja Sansibarile antaks sõltumatus. Loosungi all «Vabadus 1960. aastal» toimus hulgaliselt demonstratsioone. Elanikkond avaldas otsustavat vastupanu Ameerika imperialistide katsetele rajada Sansibaris raketibaas. 1961. a. algul oli Inglise valitsus Sansibari sõltumatuse eest võitlevate jõudude ja maailma progressiivse avaliku arvamuse survel sunnitud nõustuma Seadusandliku Nõukogu valimistega. Valimistest võtsid osa *Natsionalistlik Partei, Aafrika-Sirasi Liit* ning *Sansibari ja Pemba Rahvapartei* (grupp, kes lõi lahku Aafrika-Sirasi Liidust). Moodustati ajutine valitsus, kuhu läks kaks esindajat igast parteist. Uutel valimistel, mis toimusid 1961. a. juunis, saavutasid võidu Natsionalistlik Partei ning Sansibari ja Pemba Rahvapartei. Need parteid moodustasid valitsuse.

1963. a. juunis sai Sansibar sisemise omavalitsuse.

1963. a. asutati *Sansibari Kommunistlik Partei* (peasekretär — Abdurrahman Mohamed).

Ametiühingukoondised: *Sansibari ja Pemba Tööföderatsioon* (on Aafrika-Sirasi Liidu mõju all) ja *Sansibari Progressiivsete Ametiühingute Föderatsioon* (seotud Natsionalistliku Parteiga).

SÃO TOMÉ JA PRINCIPE

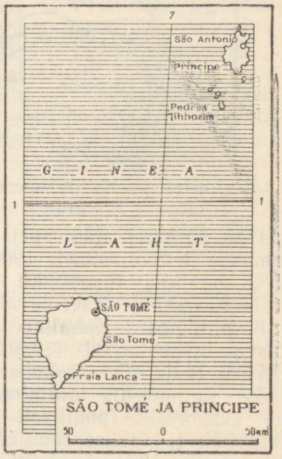

Portugali asumaa Ginea lahes asuvatel samanimelistel saartel Ekvatoriaal-Aafrika läänerannikul lähedal. **Territoorium** — 1000 *km*² (São Tomé 836 *km*², Principe 128 *km*²). **Rahvaarv** — 64 000 (1959); bantud. **Administratiivne keskus** ja sadam: São Tomé — 7800 (1950).

Elanikkonna põhitegevuseks on maaharimine (istandused, peamiselt kakao ja kohvi, kookospalmide, hiniinipuude jt. kasvatamine) ja loomakasvatus.

1951. a. kuulutati São Tomé ja Principe Portugali meretaguseks territooriumiks. Mõlemaid saari valitseb üks kuberner. 1953. a. puhkes São Tomé saarel üldine ülestõus protesti märgiks sunniviisilise töö vastu. Kolonisaatorid surusid ülestõusu julmalt maha.

SENEGAL

Riik Lääne-Aafrikas Atlandi ookeani rannikul. **Territoorium** — 197 000 *km*². **Rahvaarv** — 2 973 000 (1960); volofid, fulbed, sererid, tukuloorid jt., samuti ca 30 000 eurooplast. 75% elanikkonnast on islami usku. **Pealinn:** Dakar — 383 000 (1961).

Senegal on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa,

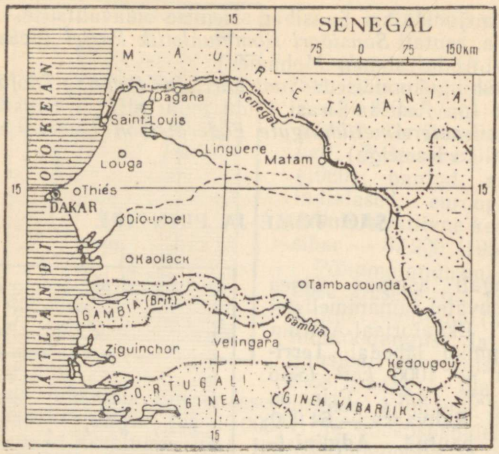

mis on ammust ajast spetsialiseerunud maapähkli kasvatamisele ja töötlemisele (90% ekspordi koguväärtusest ja 25% maailma maapähkli ekspordist; 1960/61. a. veeti välja 830 000 *t*). Käesoleval ajal haritakse vaid 5% Senegali pindalast. Kohaliku elanikkonna toidukultuuridest kasvatatakse hirssi (1959/60. a. 390 000 *t*), maniokki (75 000 *t*) ja riisi. Rohelise neeme rajoonis on arenenud köögi- ja puuvilja tootmine kohaliku turu jaoks ja osaliselt ekspordiks (põhiliselt Prantsusmaale), rannikul aga kalapüük (püütakse tuunikala). Riigi põhjaosas kasvatatakse veiseid ja lambaid. 1960. a. oli 1,6 milj. veist. Senegal on sunnitud suures ulatuses toiduaineid importima.

Teiste Lääne-Aafrika maadega võrreldes on Senegalil küllaltki arenenud töötlev tööstus. Senegalis, peamiselt Dakari rajoonis, on loodud tööstus kogu endise Prantsuse Lääne-Aafrika siseturu jaoks. On olemas toiduainete tööstuse ettevõtted (võivabrikud, riisipuhastamise ettevõtted, külmutushooned, konservivabrikud, kondiitritoodete vabrikud), tekstiilitööstuse ettevõtted (ketramis-, kudumis- ja õmblusvabrikud), ehitusettevõtted (tsemendi tootmine), tuletiku-, seebi-, jalatsi-, tubakavabrikud. Senegal on rikas loodusressursside poolest. Siin ekspluateeritakse

fosforiitide lademeid, kaevandatakse titaani, ilmeniiti, tsirkooni, rutiili. On avastatud nafta ja gaasi leiukohti. Maavarade luure ja kaevandamisega tegelevad välismaised, eelkõige Prantsuse kompaniid («Péchiné» jt.). Kaevandava tööstuse toodang veetakse välismaale.

XVII saj. sattus Senegal esimese Lääne-Aafrika maana Prantsuse mõjusfääri, XIX saj. keskel okupeeriti Prantsuse vägede poolt ja 1896. a. sai Prantsuse Lääne-Aafrika kindralkuberneri residentsiks. 1946. a. anti talle Prantsusmaa meretaguse territooriumi staatus. Kuid alles 1958. a., pärast seda, kui Senegal hääletas referendumil uue Prantsuse konstitutsiooni kasuks, läks ta Prantsuse Ühenduse koosseisu ja kuulutati vabariigiks. Senegal sai mõninga autonoomia sisemistes omavalitsuse küsimustes, kuid jäi majanduslikult, poliitiliselt ja sõjaliselt sõltuvaks Prantsusmaast. 1959. a. jaanuaris ühines Senegal föderaalsetel alustel Sudaaniga, mille tulemusena loodi Mali Föderatsioon, kes kuulutas enda 1960. a. 20. juunil sõltumatuks. Kaks kuud hiljem teatas Senegal, tingitult imperialistlike ringkondade salasepitsustest, et ta astub Mali Föderatsiooni koosseisust välja. Senegal kuulutati iseseisvaks vabariigiks Prantsuse Ühenduse raamides. Prantsusmaa säilitas juhtiva seisundi Senegali majanduses ja jättis alles oma sõjaväebaasid.

Riigipeaks on president (1960. a. septembrist Léopold Senghor). Kõrgeim seadusandlik organ on Rahvuskogu. Täidesaatev organ on valitsus; peaministri määrab president. Valitsev partei *Senegali Progressiivne Liit* (liider L. Senghor) peab silmas tihedaid sidemeid Prantsusmaaga. Oma moodustamisel haaras see liit kaasa mitu väikest parempoolset rühmitust. Sellest lõi lahku pahempoolne tiib, kes *Aafrika Ümberrühmituse Partei*, kes kaitseb rahvusliku intelligentsi progressiivse osa seisukohti ja tegutseb poollegaalselt. Kõik ülejäänud parteid on laiali saadetud ja nende tegevus keelatud. Kõige järjekindlam rahvahulkade huvide väljendaja on *Aafrika Iseseisvuspartei* (1960. a. keelati selle tegevus). Progressiivseid organisatsioone ja tegelasi jälitatakse. 1960. a. keelati ära Musta Aafrika Töötajate Üleaafrikalise Koondise sektsiooni tegevus Senegalis, organisatsioon ise saadeti laiali. 1960. a. lõpul loodi uus *Senegali Töötajate Rahvuslik Koondis* (ca 90 000 liiget), kes teostab valitsusega koostöö poliitikat. On olemas ka teised ametiühinguorganisatsioonid: *Senegali Usklike Töötajate Ametiühingu-*

koondis ja *Senegali Autonoomsete Ametiühingute Koordineerimiskeskus,* kelle progressiivset tegevust võimude poolt piiratakse.

SEYCHELLI (SEIŠELLI) SAARED

Suurbritannia asumaa (1794. aastast) India ookeanis, koosneb 92 saarest ja Amirandi saartest. **Territoorium** — 405 *km*². **Rahvaarv** — 41 000 (1960): bantu rühma rahvad, samuti indialased ja eurooplased (peamiselt prantslased). **Administratiivne keskus:** Victoria (Mahé saarel) — 10 000 (1954).

Elanikkonna põhitegevuseks on maaharimine, kasvatatakse kookospalme, vanilli, kaneeli, kohvi, kakaod. Sisemiseks tarbimiseks kasvatatakse maisi ja muid toidukultuure, kuid oma toiduainetest ei piisa. Osa elanikest tegeleb mangopuu koore kogumise, kalapüügi ja loomakasvatusega. Töödeldakse ka guaanot (merelindude väljaheide), mis läheb väetiseks. Põhilised ekspordiartiklid on kookospähklite tuumad (kopra), kookosõli, vürts ja guaano.

Seychelli saari valitseb Inglise kuberner. Kuberneri juures on Seadusandlik Nõukogu ja Täidesaatev Nõukogu, kellel tegelikult võimu ei ole.

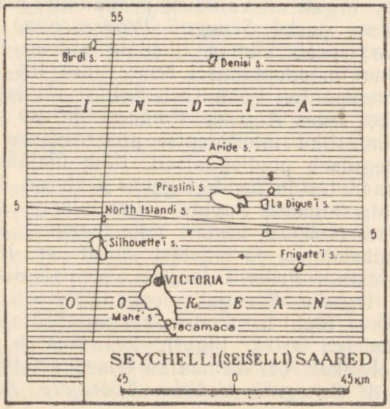

SIERRA LEOONE

Riik Aafrika läänerannikul. **Territoorium** — 72 300 *km²*. **Rahvaarv** — 2,4 milj. (1959): mended ja temned (60%), bullomid jt. **Pealinn:** Freetown — 100 000 (1958).

Sierra Leoone on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Enamik elanikkonnast tegeleb põllumajandusega, kasvatatakse eskpordiks õlipalmide vilja (1959. a. eksport oli 58 500 *t*), koolapähkleid, kakaod, kohvi ning sisemiseks tarbimiseks riisi (kohalike elanike peamine toiduaine; 1959. a. toodang 264 000 *t;* riigi vajadusi täielikult ei kindlusta), maniokki, sorgot, maisi. Piassaava tootmiselt (raffia lehtedest saadav kiudaine) on Sierra Leoone maailmas esikohal.

Põhiliseks tööstusharuks on mäetööstus. On olemas rikkalikud teemantide (igal aastal kaevandatakse üle 1 milj. karaadi), rauamaagi (1959. a. kaevandati 1,5 milj. *t*), kroomi ja kulla leiukohad. 1959. a. avastati maa põhjaosas molübdeeniladestumeid. Teemantide, rauamaagi ja muude maavarade kaevandamine ja eksport on koondunud põhiliselt Inglise kompaniide «Sierra Leone Selection Trust», «Sierra Leone Development Corporation» jt. kätte. Töötleva tööstuse ettevõtted tegelevad peamiselt põllumajandussaaduste ümbertöötamisega (riisipuhastamise ja võivabrikud, mis kuuluvad välismaistele ja kohalikele ettevõtjatele).

Esimesed eurooplased, kes tungisid Sierra Leoonesse, olid portugallased (portugali keelest tõlgituna tähendab Sierra Leone (Lõvide Mäed). XVIII saj. tõrjuti portugallased Sierra Leoonest välja inglaste poolt, kes tegelesid orjakauplemisega. XVIII saj. lõpul rajasid põhiliselt Lääne-Indiast tulnud vabastatud orjad Sierra Leoone poolsaarel koloonia Freetown (Vaba Linn). XIX saj. kujunes ümberasunute hulgast eriline elanikkonna kiht —

kreoolid. Sõltumatuse väljakuulutamise momendil koosnes Sierra Leoone Inglise kolooniast (1807. aastast), mis asus maa rannikuäärses osas, ja siserajoonides asuvast protektoraadist (1896. aastast). Rahva liitumist takistas pikka aega koloonia ja protektoraadi elanike vaheline antagonism, mida õhutasid Inglise kolonisaatorid. Viimastel aastatel astusid Sierra Leoone töötajad korduvalt välja välismaiste kompaniide rõhumise ja koloniaalvõimude omavoli vastu. Eriti suur tähtsus oli Freetowni tööliste streigil 1955. a. veebruaris ning talurahva väljaastumistel 1955. a. novembris ja 1956. a. märtsis. 27. aprillil 1961 kuulutati Sierra Leoone iseseisvaks riigiks. Ta jääb Briti Rahvaste Ühenduse liikmeks. Suurbritannia säilitab Sierra Leoones oma mereväebaasi.

Kõrgeim riigivõimuorgan on Esindajatekoda. Täidesaatvaks organiks on valitsus (peaminister M. A. S. Margai). Valitsev *Rahvapartei* taotleb riigi kõigi rahvuste rahvuslikku monoliitsust, tugineb Freetowni linnaelanikele, mõningatele talurahva kihtidele, teemandiotsijatele ja osale suguharujuhtidele, esindab kohaliku kodanluse huve. Opositsiooniline partei *Rahvuskongress* võitleb Suurbritanniaga sõlmitud kokkuleppe vastu säilitada maal Inglise sõjaväebaasi. 1961. a. areteeris valitsus opositsiooni juhid.

Ametiühingukoondis — *Sierra Leoone Töönõukogu*, kuhu kuulub ca 50 000 liiget, on valitsuse kontrolli all.

SOMAALIMAA

Riik Kirde-Aafrikas. **Territoorium** — 638 000 *km*². **Rahvaarv** — ca 2 milj. (1960): peamiselt somaali rahvad. **Pealinn:** Mogadiscio — 87 000 (1958).

Somaalimaa on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Elanikkonna põhitegevuseks on rändkarjakasvatus (ca 2 milj. kaamelit, 12 milj. lammast ja kitse, 1,5 milj. veist), peamised põllumajandussaadused on banaanid (1960. a. 90 000 *t*), durra (sorgo liik), mais. Kasvatatakse ka suhkruroogu, puuvilla ja sisalit.

Somaalimaal leidub väheseid plii-, raua-, ligniidi- ja potaselademeid. Riigis on olemas väikesed põllumajandusliku tooraine töötlemise ettevõtted (peamiselt suhkru ja või tootmine, toornaha töötlemine). Somaalimaa põhjarannikul kaevandatakse vähesel määral soola.

Somaalimaa majanduses etendavad tähtsat osa Itaalia ja Inglise kompaniid. Neile kuuluvad parimad harimiskõlblikud maad, samuti põhilised tööstusettevõtted. Suuresti mõjutab majandust Ameerika kapital. 1954. a. sõlmis Itaalia Ameerika Ühendriikidega kokkuleppe finantskoostöö ja Somaalimaa hooldusterritooriumi tehnilise abi kohta, Ameerika kompaniid «Sinclair Somaly Corporation», «Standard Vacuum Oil» ja «Frobisher Ltd.» said kontsessiooni nafta luureks. Kompanii «Sinclair Somaly Corporation» kontsessiooniala moodustas ca 1/3 Somaalimaa territooriumist.

Antiikajal oli Somaalimaa Egiptuse mõju all, VII saj. aga vallutati araablaste poolt. XV saj. hakkasid Somaalimaale tungima Euroopa kolonisaatorid. 1887. a. kehtestas Inglismaa oma protektoraadi Somaali põhjaranniku üle, nimetades selle Somaalimaaks. 1889. a. sundis Itaalia oma protektoraadi peale kagurannikule (1936. a. lülitati Itaalia Ida-Aafrika koosseisu kui üks selle provints). Pärast Teist maailmasõda (1949. a.) andis ÜRO Peaassamblee selle osa Somaalist (kui ÜRO hooldusterritooriumi) jälle Itaalia valitsemise alla kuni 1. juulini 1960.

Somaali rahvad pidasid rasket ja pikaajalist võitlust oma vabanemise eest. 1889. a. algas Somaalimaa Briti protektoraadi territooriumil ulatuslik vabadusliikumine Muhhammed ben Abdallahi juhtimisel. See liikumine haaras kohaliku elanikkonna kõik kihid ja kestis kuni 1920. aastani.

Somaali rahva vabadusvõitluse tulemusena loodi Itaalia valitsemisel olevas hooldusaluses Somaalis 1956. a. Seadusandlik Kogu ja moodustati kohalik valitsus. 1957. a. olid Inglise võimud sunnitud looma Seadusandliku Nõu-

kogu Somaalimaa kuberneri juurde, 1960. a. juunis aga andma Somaalimaale sõltumatuse ning nõustuma tema ühinemisega hooldusaluse Somaali territooriumiga ühtseks riigiks. Otsus mõlema Somaalimaa osa ühendamise ja ühtse sõltumatu riigi loomise kohta võeti vastu hooldusaluse Somaali ja Somaalimaa esindajate konverentsil, mis toimus 1960. a. aprillis Mogadiscios. 1. juulil 1960 kuulutati välja Somaali Vabariigi iseseisvus.

Riigipeaks on president (üks valitseva partei — Somaali Noorsooliiga väljapaistev tegelane — Aden Abdullah Osman). Seadusandlik organ on Seadusandlik Assamblee. Täidesaatev võim kuulub valitsusele. Peaministriks on 1960. a. juulist Abdirašid Ali Šermark, üks *Somaali Noorsooliiga* (loodi endise hooldusaluse Somaali territooriumil) juhtiv tegelane. Suurim opositsiooniline partei on *Suur-Somaali Liiga* (moodustati 1958. a. aprillis Somaali Noorsooliiga pahempoolsest tiivast). Teisteks poliitilisteks parteideks endise hooldusaluse Somaali territooriumil on *Somaali Rahvusliit* ja *Somaali Sõltumatu Konstitutsioonipartei* ning endise Somaalimaa territooriumil *Somaali Rahvusliiga* ja *Somaali Ühendatud Partei.*

Ametiühingukoondised: *Somaali Tööföderatsioon* — ühendab endise Somaalimaa töötajaid, *Somaali Aafrika Ametiühingute Koondis, Somaali Ühtsete Ametiühingute Föderatsioon, Somaali Töötajate Konföderatsioon.*

Somaali Vabariigi valitsus taotleb neutraliteedipoliitika teostamist, Aafrika ja Aasia solidaarsuse tugevdamist ning teiste maadega sõbralike suhete arendamist.

Somaali vabariigi peaministri Abdirašid Ali Šermarki viibimise ajal NSV Liidus ametlikul visiidil 24. maist 2. juunini 1961 kirjutati alla kokkuleppele majandus- ja tehnikaalase koostöö, kaubavahetuse, samuti kultuurialase koostöö kohta NSV Liidu ja Somaali Vabariigi vahel. NSV Liit nõustus andma Somaali Vabariigile soodsail tingimustel pikaajalist krediiti 40 milj. rubla ulatuses tööstuse ja põllumajanduse arendamiseks ning kaubanduslikku krediiti 5 aastaks 7 milj. rubla suuruses summas. Nõukogude valitsus otsustas anda tasuta abi kahe haigla, keskkooli, trükikoja ja raadiojaama ehitamisel, saata Somaali Vabariiki omal kulul grupi nõukogude arste ja teadlasi, aidata NSV Liidus ette valmistada Somaali meditsiinilist kaadrit jne.

Prantsuse valdus Kirde-Aafrikas Bab el Mandebi väina ääres. **Territoorium** — 22 000 *km*². **Rahvaarv** — 70 000 (1959): peamiselt somaali rahvad ja danakilid, samuti ca 4000 eurooplast (põhiliselt prantslased). **Administratiivne keskus:** Džibuuti — 31 000 (1959).

Elanikkonna põhitegevuseks on rändkarjakasvatus. Kasvatatakse veiseid, kaameleid, kitsi ja lambaid. Väikesed maatükid on durra (sorgo liik) ning köögivilja- ja viljapuuaedade all. Mererannikul saadakse mereveest soola. Veetakse välja nahku, kariloomi, soola, aromaatseid vaike, sisse veetakse toiduaineid, kangaid, valmisriideid, metallitooteid, sütt. Suurt osa majanduses etendab Džibuuti sadam, mis on tähtis kaubandus- ja transpordikeskus. Džibuuti sadama kaudu, millel on raudteeühendus Addis Abebaga, kulgeb tunduv osa Etioopia väliskaubakäibest.

Antiikajal oli see maa Egiptuse ja Aksumi (praeguse Etioopia territooriumil eksisteerinud riik) mõju all, VII saj. vallutati araablaste poolt ning alates XVI saj. langes Türgi võimu alla. Sundinud kohalikele feodaalidele peale mitu protektoraadilepingut, haaras Prantsusmaa aastail 1883—1887 oma võimu alla suure osa territooriumist. Prantsuse valduste praegused piirid Somaalimaal määrati kindlaks XIX saj. lõpul Inglismaa, Etioopia ja Itaaliaga sõlmitud lepingute teel. 1940. a. vallutas selle maa Itaalia. 1942. a. detsembris maabusid siin Inglise-Prantsuse väed ning see osa Somaalimaast sai jälle Prantsusmaa valduseks.

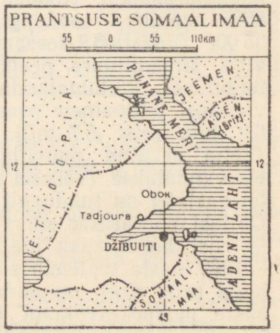

Prantsuse Somaalimaa elanikkond peab aktiivset võitlust oma sõltumatuse eest. Aastail 1917—1918 toimus mitu ülestõusu koloniaalorjuse vastu. 1958. a. septembris korraldatud referendumi ajal oli 80% valijaist uue Prantsuse konstitutsiooni vastu, hääletades seega oma maa sõltumatuse poolt. Kuid koloniaalvõimud võltsisid valimisi, teatades, et enamik

elanikkonnast hääletas uue Prantsuse konstitutsiooni poolt. See kutsus esile protestilaine, organiseeriti rohkearvulisi kolonialismivastaseid demonstratsioone.

Prantsuse Somaalimaal on Prantsuse meretaguse territooriumi staatus. Valitseb Prantsuse kuberner, kelle juures on Täidesaatev Nõukogu. Elanikkond valib Territoriaalse Assamblee (nõuandev organ). Sõltumatuse eest võitleb *Somaali Demokraatlik Liit*.

Juhtivat osa ametiühinguliikumises etendab *Prantsuse Somaalimaa Põliselanikkonna Sõltumatute Ametiühingute Koondis*, keda võimud jälitavad.

SUDAAN

Riik Kirde-Aafrikas Niiluse jõe orus. **Territoorium** — 2,5 milj. *km*². **Rahvaarv** — 12,1 milj. (1961): peamiselt araablased, lõunaosas niloodid. Riigikeeleks on araabia keel. **Pealinn:** Khartum — koos eeslinnadega 246 000 (1956). Suuremad linnad: Omdurman — 131 000, El Obeid — 71 000.

Sudaan on agraarmaa. Maaharimine on rajatud kunstlikule niisutamisele. Põllumajanduse põhiharuks on puuvillakasvatus (peamiselt toodetakse pikakiulist puuvilla); iga-aastane saak 135 000 — 140 000 *t*. Rahalised laekumised puuvillaoperatsioonidelt moodustavad ca $^1/_3$ riigi üldsissetulekutest. Pärast praegu käimasolevate hüdrotehniliste tööde lõpuleviimist suureneb haritavate maade pindala peamises puuvillakasvatuse rajoonis Geziras (Valge ja Sinise Niiluse vahel) tunduvalt. Eksporditakse ka kummiaraabikut (toodang 35 000 — 40 000 *t* aastas; ca 85% maailma toodangust). Kasvatatakse datleid (ca 35 000 *t* aastas), seesamit (kunžuut), maapähklit, teravilju, hirsikultuure, peamiselt durrat (sorgo liik, põhiline toiduaine). Põllumajandus ei kindlusta täielikult Sudaani vajadusi toiduainete osas. 1960. a. oli 6,9 milj. lammast, 6,9 milj. veist, 5,7 milj. kitse, 2 milj. kaamelit. Tööstus (välja arvatud puuvillatööstus) on nõrgalt arenenud. Kaevandatakse (vähesel määral) kulda ja soola. Viimastel aastatel on tunduvalt laiendatud puuvilla kasvupinda. Ühtlasi pööratakse suurt tähelepanu uute põllukultuuride — riisi, kohvi, nisu jne. viljelemisele.

1962. aasta septembris kinnitas Sudaani Ministrite Nõukogu selle riigi majanduse arendamise esimese kümne aasta perspektiivplaani (aastaiks 1961/62—1970/71).

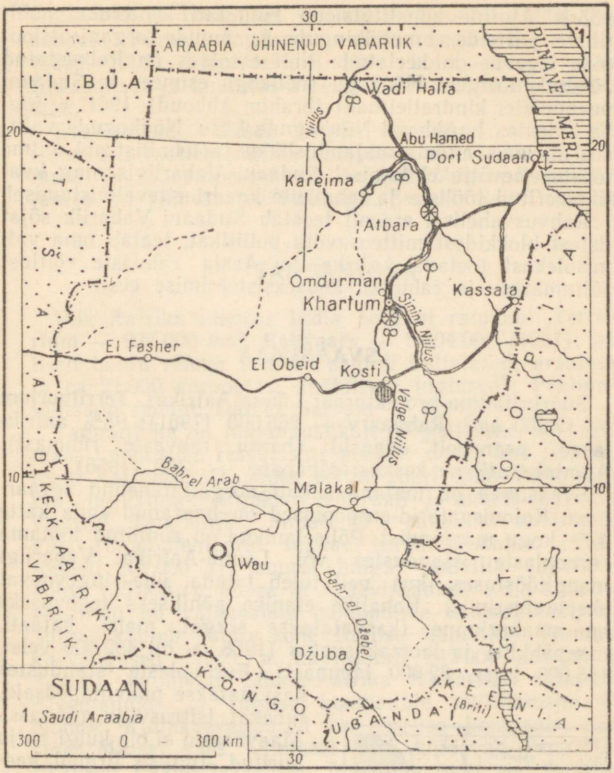

Ka natsionaalse kapitali osatähtsus Sudaani majanduses on viimastel aastatel kasvanud. 1960. a. avati Sudaani Keskpank.

Paljude aastakümnete jooksul oli Sudaan Inglise kolonisaatorite võimu all, kes muutsid ta põllumajandusliku tooraine allikaks. Sudaani rahvas võitles mehiselt oma rahvusliku sõltumatuse eest.

1. jaanuarist 1956 on Sudaan suveräänne vabariik. 1958. a. novembris toimus Sudaanis sõjaväeline riigi-

pööre. Ajutine konstitutsioon kuulutati kehtetuks, poliitiliste parteide, ametiühingute ja muude organisatsioonide tegevus on keelatud. Riigi eesotsas on Relvastatud Jõudude Kõrgem Nõukogu (nõukogu esimees ja Sudaani peaminister kindralleitnant Ibrahim Abboud). 1961. a. juulis külastas I. Abboud Nõukogude Liitu. Nõukogude valitsus oli nõus andma majanduslikku ja tehnilist abi mitme tööstusettevõtte ehitamisel Sudaani Vabariigis ning kvalifitseeritud tööliste ja tehnikute kaadri ettevalmistamisel. Rahvusvahelisel areenil teostab Sudaani Vabariik sõjalistest blokkidest mitteosavõtu poliitikat, teatab oma valmisolekust toetada Aafrika ja Aasia rahvaste võitlust sõltumatuse ja rahuliku kooseksisteerimise eest.

SVAASIMAA

Suurbritannia protektoraat Lõuna-Aafrikas. **Territoorium** — 17 400 *km*². **Rahvaarv** — 266 000 (1961); 98% aafriklased, peamiselt svaasid (bantu rahvaste rühmast). **Administratiivne keskus:** Mbabane — 3400 (1956).

Svaasimaa on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Kolonisaatorid-eurooplased on haaranud enda kätte 47% kogu maafondist. Põliselanikud on sunnitud töötama eurooplaste istandustes või Lõuna-Aafrika Vabariigi maagitööstuses, kus neil tuleb taluda üha tugevnevat ekspluateerimist. Kohalike elanike põhiliseks tegevuseks on maaharimine (kasvatatakse sorgot, maisi, bataati, maapähklit) ja loomakasvatus (1958. a. oli 492 000 veist, 165 000 kitse, 32 000 lammast). Eurooplaste istandustes kasvatatakse puuvillapõõsaid, tubakat, tsitrusvilju, ananassi. Maavarasid ei ole kuigi palju uuritud. Inglise firmad kaevandavad vaid asbesti (neljas koht kapitalistlikus maailmas; ca 22 000 *t* aastas), samuti pürofülliiti, barüüti ja inglistina. On olemas mõned põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtted. Kõigis majandussfäärides valitseb Inglise kapital.

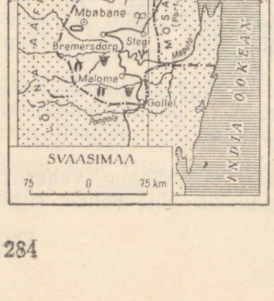

XIX saj. keskel pidasid

Inglismaa ja Transvaal võitlust ülemvõimu pärast Svaasimaal. Pärast Inglismaa võitu Inglise-Buuri sõjas (1899—1902) kinnitasid Inglise kolonisaatorid kanda Svaasimaal ja kuulutasid selle 1906. a. oma protektoraadiks.

Svaasimaad valitseb Inglise komissar-resident, kelle rinne, mis taotleb Inglise ülemvõimu alt vabanemist. maal ja Basuutomaal on loodud ühinenud poliitiline juures on Täidesaatev Nõukogu. Svaasimaal, Betšuaana-

TANGANJIIKA

Riik Aafrika idaosas India ookeani rannikul. **Territoorium** — 937 000 *km*². **Rahvaarv** — 9 404 000 (1961): põhiliselt bantu rühma rahvad, samuti indialased, araablased ja ca 21 000 eurooplast (põhiliselt inglased). **Pealinn** ja tähtsaim sadam: Dar es Salaam — 128 700 (1957).

Tanganjiika on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Looduslike ressursside poolest on ta üks rikkamaid maid Aafrikas. Maapõues peitub suuri teemantide, kulla-, plii-, inglistina-, vilgukivi-, volframi- ja muude maavarade varusid. Tanganjiika annab 40% maailma sisalitoodangust (agaavilehtedest saadav tekstiilikiudaine; 1959. a. toodeti 209 000 *t*), suurel hulgal puuvilla (37 000 *t*), kohvi (25 000 *t*), kopra ja agaavisaadusi. Kuid kõik need ressursid on välismaiste monopolide kontrolli all, kelle hulgas kuulub juhtiv koht Inglise kapitalile. Teemandikaevandused (1959. a. kaevandati 643 000 karaati teemante) kuuluvad Lõuna-Aafrika Vabariigi kompaniile «Teemandid» ja Inglise kompaniile «Williamson Diamond». Kullakaevandused on Inglise kompanii «Geita Gold Mines» käes. Viimasel ajal kõidavad Tanganjiika rikkused Lääne-Saksa ja Ameerika monopolide tähelepanu. Eksportkultuure kasvatatakse suurtes istandustes, mis kuuluvad eurooplastele. Aafriklaste väikemajapidamistes, kus põhiliseks tööriistaks on kõblas, kasvatatakse oma tarbeks sorgot, maisi, maapähklit, maniokki ja paljusid muid kultuure. 1959. a. oli Tanganjiikas 7,7 milj. veist, 3 milj. lammast ja 4,2 milj. kitse. On olemas sisali, kohvi, teravilja- ja tehniliste kultuuride töötlemise ettevõtted.

Vaatamata Tanganjiika suurtele loodusrikkustele on põliselanikkonna elatustase madal. 80% põliselanikest

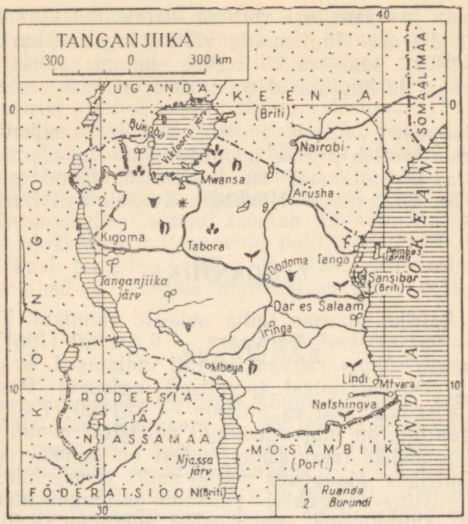

on kirjaoskamatud. Kogu maal on kõigest 450 arsti, s. o. keskmiselt 1 arst 20 000 inimese kohta.

Tanganjiika territooriumil oli juba muinasajal arenenud maaharimiskultuur. Alates VII saj. asusid Tanganjiika rannikurajoonidesse araablased, hiljem aga tungisid siia portugallased. XIX saj. läks maa rannikuosa Sansibari sultanaadi koosseisu. Seejärel vallutasid Tanganjiika territooriumi Saksa kolonisaatorid (1890. aastast Saksa Ida-Aafrika). Esimese maailmasõja ajal okupeerisid selle Inglise väed ja ta sai Tanganjiika nimetuse. 1920. aastast oli Tanganjiika Suurbritannia mandaatterritoorium, 1946. aastast aga ÜRO hooldusterritoorium, mis oli Inglismaa valitsemise all.

Tanganjiika elanikud on korduvalt välja astunud koloniaalorjuse vastu. Juba 1905.—1906. a. puhkes seal rahva ülestõus, mis Saksa kolonisaatorite poolt julmalt maha suruti. Eriti suure ulatuse võttis rahvuslik vabadusliikumine pärast Teist maailmasõda. Selle kogu maad haaranud liikumise survel olid Inglise võimud 1958. a. sunni-

tud läbi viima Tanganjiika ajaloos esimesed Seadusandliku Nõukogu valimised (kusjuures rakendati kõrget varanduslikku ja hariduslikku tsensust ning paiksuse tsensust), 1959. a. aga vastu võtma uue valimisseaduse, mis laiendas aafriklaste valimisõigusi. Tugevnes Tanganjiika tööliisklassi (1959. a. 450 000 palgatöölist) võitlus oma õiguste eest. 1959. a. toimus kogu maal 205 streiki, millest võttis osa 83 000 inimest.

Rahvuslikku vabadusliikumist juhtis 1954. a. loodud *Tanganjiika Aafrika Rahvusliit* (liider J. K. Nyerere), kes nõudis sõltumatuse andmist 1961. aastal. Seadusandliku Nõukogu valimistel 1960. a. sai ta 70 kohta 71-st ja moodustas valitsuse, kuid selle tegevus oli Inglise kuberneri kontrolli all ja toimus tema juhtimisel.

1959. a. novembris kiitis ÜRO Peaassamblee XIV istungjärk heaks resolutsiooni, milles nõuti, et Inglise valitsus määraks kindlaks Tanganjiikale sõltumatuse andmise tähtaja.

1. mail 1961 sai Tanganjiika omavalitsuse õiguse. 9. detsembril 1961 teatati, et Tanganjiika saab iseseisvaks vabariigiks.

9. detsembril 1962 kuulutati välja Tanganjiika Vabariik Briti Rahvaste Ühenduse koosseisus.

Seadusandlik võim kuulub parlamendile, täidesaatev võim aga valitsusele. Tanganjiika esimeseks presidendiks on Julius Nyerere.

On olemas mitu ametiühingut, kes on ühinenud *Tanganjiika Tööföderatsiooni.*

TOGO

Riik Lääne-Aafrikas Ginea lahe rannikul. **Territoorium** — 57 000 *km*². **Rahvaarv** — 1,4 milj. (1960): peamiselt eved, minid jt. **Pealinn:** Lomé — 70 000 (1960).

Maa majanduse aluseks on põllumajandus, kasvatatakse ekspordiks minevaid kultuure: kohv (1959. a. 11 000 *t*), kakao (8000 *t*), puuvill, õlipalmi tuumad jt. Osa elanikkonnast tegeleb kalapüügi ja loomakasvatusega. 1960. a. oli Togos 117 000 veist, 252 000 kitse, 227 000 siga ja 303 000 lammast.

Ehkki Togos on avastatud rikkalikke boksiitide, fosforiitide, raua- ja mangaanimaagi leiukohti, ei ole siin oma tööstust, kui mitte arvestada Euroopa kompaniidele kuu-

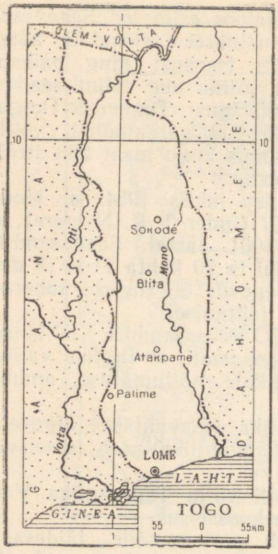

luvaid väikesi põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtteid. Kolonisaatorite pikaajalise võimutsemise tagajärjel on elatustase madal ja elanikkond põhiliselt kirjaoskamatu. Rahvusliku majanduse tugevdamiseks on Togos ette nähtud läbi viia mõningaid abinõusid.

Togo rahva rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena kuulutati Prantsuse võimu all olnud endine ÜRO hooldusterritoorium Togo 27. aprillil 1960 iseseisvaks vabariigiks. 1963. a. jaanuaris toimus Togos sõjaväeline riigipööre.

Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule, täidesaatev võim — Ministrite Nõukogule. Kõige mõjukamad poliitilised parteid: *Togo Elanikkonna Demokraatlik Unioon* (opositsiooniline partei), kelle liider on vabariigi president Nicholas Grunitzky; *Juvento* ja *Togo Ühtsuse Partei.*

Peamine ametiühinguorganisatsioon on *Togo Töötajate Rahvusliit.*

TŠAAD

Riik Kesk-Aafrikas. **Territoorium** — 1 284 000 *km*². **Rahvaarv** — 2 660 000 (1960): berberid, haussad, fulbed, samuti eurooplased (5000). **Pealinn:** Fort Lamy — 94 000, tähtis lennuliikluse keskus Aafrikas.

Tšaad on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa, kus on säilinud suguharuigandid. Prantsuse kolonisaatorid püüdsid teda kasutada kui tooraineallikat. Natsionaalse tulu ulatuselt iga elaniku kohta on Tšaad üks vaesemaid Aafrika maid. Laialdastel põhja- ja idaaladel on elanikkonna põhitegevuseks, kes on peamiselt islami usku, rändkarjakasvatus (üle 8 milj. veise, lamba ja kitse). Kalarikaste Chari (Šari) ja Logone jõe (kalasaak

60 000 — 80 000 *t* aastas) vahelisel alal tegeleb elanikkond, kes on ristiusku ja asunud paiksele eluviisile, maaharimisega. Kasvatatakse maapähklit, sorgot, riisi ja maisi. Põhiline põllumajanduskultuur on puuvill (1958/59. a. saak 23 400 *t* kiudu, 65 000 *t* seemet), mida Prantsuse kolonisaatorid sundisid kasvatama toidukultuuride tootmise vähendamise arvel. Loomakasvatussaadused ja puuvillatoodang veetakse maalt välja ning see moodustab üle 90% kogu ekspordi väärtusest.

Maapõue on vähe uuritud. Põhjaosas on avastatud suuri tooriumi ja uraanimaagi leiukohti. On olemas mõningad välismaistele kompaniidele kuuluvad põllumajandus- ja loomakasvatussaaduste töötlemise ettevõtted (puuvillapuhastamise vabrik, võivabrikud, riisipuhastamise ettevõtted, külmutushooned).

Tšaadi vallutamine algas XIX saj. lõpul ja jõudis lõpule XX saj. algul, mil maa vallutati Prantsuse kolonisaatorite poolt, kes oma sakslastest ja inglastest rivaalidest ette jõudsid, ning lülitati Prantsuse Ekvatoriaal-Aafrika koosseisu. Tšaadi elanikkond pidas rasket võitlust vabaduse ja sõltumatuse eest. Rahvusliku vabadusliikumise üldine tõus Aafrikas ja selle tugevnemine pärast Teist maailmasõda kajastus ka poliitilise võitluse aktiviseerumises Tšaadis. Hakati looma poliitilisi parteisid. 1958. a. lõpul sai Tšaad Prantsuse Ühenduse liikmesriigi staatuse, 1958. a. oktoobris kuulutati vabariigiks. 1960. a. juulis oli Prantsuse valitsus sunnitud alla kirjutama Tšaadi Vabariigi esindajatega sõlmitud kokkuleppele Tšaadi Vabariigile mõningate ühenduse volituste üleandmise kohta. 11. augustil 1960 kuulutati välja Tšaadi Vabariigi sõltumatus, kes jäi Prantsuse Ühenduse liikmeks.

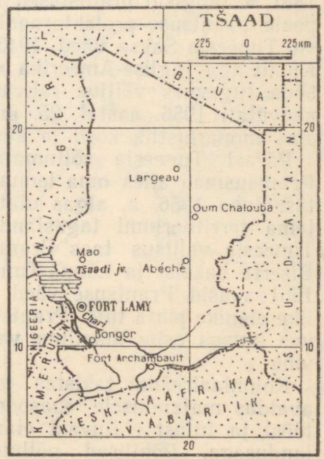

Riigipeaks (president) ja valitsuse juhiks on

François Tombalbaye. Kõrgeim seadusandlik organ on Rahvuskogu. Valitsevaks parteiks on *Tšaadi Progressi Võitlusliit*, mis loodi 1961. a. märtsis Tšaadi Progressiivse Partei (Aafrika Demokraatliku Ühenduse sektsioon) ja Aafrika Rahvusliku Partei liitmise tulemusena. Opositsiooniline kolonialismivastane partei on *Tšaadi Rahvaliikumine.*

Ametiühingukoondised: Aafrika Töötajate Üldise Konföderatsiooni (liitub Ülemaailmse Ametiühingute Föderatsiooniga) kohalik sektsioon, Usklike Töötajate Üleaafrikalise Konföderatsiooni kohalik sektsioon ja autonoomsed ametiühingud.

1960. a. maist kuulub Tšaad (koos Kongo — pealinn Brazzaville — ja Kesk-Aafrika Vabariigiga) Kesk-Aafrika Vabariikide Liidu koosseisu.

TUNEESIA

Riik Põhja-Aafrikas. **Territoorium** (ÜRO andmeil) — 125 200 *km*². **Rahvaarv** — 4 170 000 (1960): peamiselt araablased ja berberid. Riigikeeleks on araabia keel. **Pealinn:** Tunis — koos eeslinnadega ca 700 000 elanikku.

Prantslaste sissetung Tuneesiasse algas XVIII saj. 1881. a. tungisid prantslased Tuneesiasse ja sundisid talle peale Prantsuse protektoraadi lepingu. 1942. a. okupeerisid Tuneesia Saksa väed, 1943. a. maabusid tema territooriumil aga Inglise-Ameerika väed. Pärast Teist maailmasõda tugevnes võitlus rahvusliku sõltumatuse eest, mis saavutati 1956. aastal. 25. juulil 1957 likvideeriti Tuneesias monarhistlik kord ja kuulutati välja vabariik.

Pärast Tuneesia sõltumatuse väljakuulutamist jättis Prantsusmaa alles oma lennuväe- ja mereväebaasi Bisertas. Juba 1956. a. algas ulatuslik kampaania Tuneesiale tema territooriumi tagasiandmise eest. 1961. a. nõudis Tuneesia valitsus taas Prantsuse vägede evakueerimist Biserta baasist ja Lõuna-Tuneesia piiritsoonist. 19. juulil 1961 avasid Prantsuse väed Tuneesia väeosade ja rahulike elanike pihta tule. Prantsuse vägede relvastatud tegevus kutsus esile maailma vabadustarmastavate rahvaste viha.

Koloniaalrežiim takistas tootlike jõudude arengut ja avaldas majandusele ebasoodsat mõju. 80% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast tegeleb põllumajandusega. Põhilised põllumajanduskultuurid on nisu

(1959. a. toodang oli 517 000 *t*) ja oder (226 000 *t*). 1959. a. oli üle 27 milj. oliivipuu (toodeti 45 000 *t* oliiviõli) ja 2,5 milj. datlipalmi (76 000 *t* datleid). Kasvatatakse viinamarju (1958. a. 273 000 *t*, veini 1,7 milj. *hl*), tsitrusvilju (50 000 *t*) ja teisi puuviljakultuure, tubakat, halfaheina (paberitööstuse tooraine, ca 100 000 *t*). Leidub suuri korgitammesalusid. On arenenud köögivilja kasvatamine ekspordiks. Loomakasvatuses domineerib lammaste (1960. a. 3 410 000 lammast), kitsede ja veiste kasvatamine (563 000 veist).

Rannapiirkondades on levinud kalapüük ja käsnakogumine. Tootlike jõudude arengut põllumajanduses pidurdab feodaalsete jäänuste olemasolu maal. Välismaalaste käes on veel ca 20% külvipinnast. Tunduv osa talupoegadest on ilma maata ning on sunnitud linnadest tööd otsima.

Maavaradest kaevandatakse kõige rohkem fosforiite (1959. a. 2 185 000 *t*; neljas koht maailmas). Leidub rauamaagi- (toodang 982 000 *t*), plii-, tsingi-, elavhõbeda-, püriitide jt. lademeid. Peaaegu kogu mineraaltooraine veetakse töötlemata kujul välismaale. Mäetööstuses on tähtis koht Prantsuse kapitalil. Töötlev tööstus tegeleb peamiselt põllumajandussaaduste ümbertöötamisega. Kodutööndus es töötab ca 150 000 inimest.

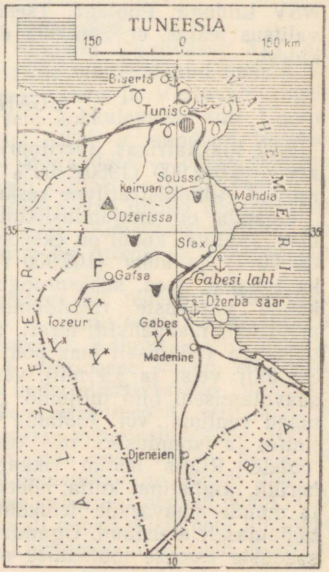

Et jagu saada koloniaalrežiimi raskest pärandist, avati Tuneesia Emissioonipank, likvideeriti Tuneesia valuuta (dinaar) sõltuvus Prantsuse frangist, konfiskeeriti endise Tuneesia bei (monarh) ja tema perekonna maavaldused, tehakse ettevalmistusi välismaalaste käes oleva

maa natsionaliseerimiseks jne. Tuneesia valitsus kehtestas tasuta õpetamise koolides, üliõpilastele stipendiumi, ehitab koole, tehnikume ja muid õppeasutusi, avati ülikool.

Tuneesia Vabariigi juht — president (Uus-Desturi Partei esimees Habib Burgiba) — on samal ajal valitsuse (Ministrite Nõukogu) eesotsas. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule. Valitsev partei Uus Destur esindab rahvusliku kodanluse huve. Tuneesia eluliste rahvuslike huvide kaitseks astub järjekindlalt välja *Tuneesia Kommunistlik Partei* (Keskkomitee esimene sekretär M. Ennafaa), 1963. a. jaanuaris keelati Tuneesia Kommunistliku Partei tegevus. Ametiühingukoondis on *Tuneesia Töötajate Üldliit.*

Tuneesia Vabariigi välispoliitikas annab tunda imperialistlike riikide pidev surve. Sellele vaatamata on Tuneesia asunud paljude maadega poliitiliste, majanduslike ja kultuuriliste sidemete arendamise teele võrdsuse ja vastastikuse kasulikkuse alusel. Ta on sõlminud kaubanduslikud kokkulepped ka paljude sotsialistlike maadega: NSV Liiduga, Poolaga, Tšehhoslovakkiaga jt. Vabariigi valitsus teatas, et Tuneesia ei võta osa sõjalistest blokkidest.

UGANDA

Riik Ida-Aafrikas. **Territoorium** — 243 000 *km*². **Rahvaarv** — 6 682 000 (1960): 99% aafriklased, põhiliselt bantu rahvad. **Administratiivne keskus:** Entebbe — 8500 (1959).

Uganda on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Juhtival kohal on eksportkultuurid: puuvill (1959. a. 65 000 *t*) ja kohv (105 900 *t*). Ekspordiks kasvatatakse ka tubakat, teed, suhkruroogu, kanepit. Kohaliku elanikkonna vajaduste rahuldamiseks kasvatatakse bataati, maniokki, maapähklit, hirssi, maisi, tegeldakse loomakasvatusega (põhiliselt maa põhjaosas; 1959. a. oli Ugandas 3,6 milj. veist ja 3,9 milj. väikeloomа). Kuni iseseisvuse saavutamiseni olid miljonid Aafrika talupojad sunnitud maad rentima või töötama sulastena suurmaaomanike juures ja istandustes, mis kuulusid välismaistele kompaniidele. Riigis leidub rikkalikke fosforiitide, volframi, berülli, inglistina, kulla, hõbeda, vismuti, nioobiumi, vase ja muude maavarade leiukohti. Kuid mäetööstus ei ole küllaldaselt arenenud. Ugandas on olemas põllumajandussaaduste esmase töötlemise ettevõtteid (puuvillapuhasta-

mise, tubaka- ja võivabrikud jt.). Mäe- ja töötlevas tööstuses kuulub valitsev seisund Inglise kapitalile. Inglise kompaniide («United Africa Co.», «Uganda Company» jt.) käes on parimad maad, mida nad kasutavad eksportkultuuride istandustena. Need kompaniid kontrollivad ka eksporti ja importi. Viimastel aastatel tugevnes Ameerika kapitali sissetung Ugandasse (näiteks kompanii «Uganda Development Corporation»). Välismaised kompaniid ekspluateerisid kohalikku elanikkonda. Ugandas esines massiline tööpuudus.

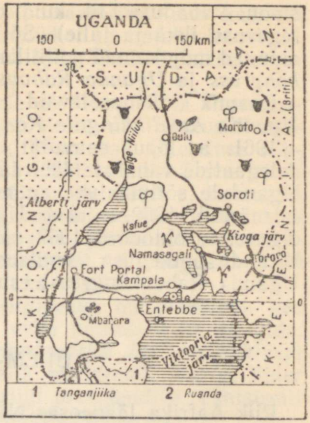

Euroopa kolonisaatorid tungisid Ugandasse XIX saj. keskel. Sel ajal paiknesid tema territooriumil mõned feodaalriigid: Buganda, Ankole, Toro jt. Vastavalt Inglismaa ja Saksamaa vahelisele kokkuleppele anti Uganda 1890. a. Inglise mõjusfääri. 1894. a. sundisid inglased kõige suuremale riigile — Bugandale — peale protektoraadi lepingu, millesse peagi lülitati kogu ülejäänud territoorium. 31. detsembril 1960 teatas lukiko (kohalik parlament) Buganda iseseisvusest. Konstitutsiooniline monarhia (1955. aastast) kehtib ka Ankole ja Bunjore piirkonnas.

Valdav enamik põliselanikest oli tegelikult hääleõigusest ilma jäetud, sest 1960. a. juunis vastuvõetud valimisseadus nägi ette palju tsensusi. Kolonisaatorid õhutasid igati suguharudevahelist ja religioosset vaenu. Hoolimata repressioonidest võttis imperialismivastane rahvuslik vabadusliikumine pärast Teist maailmasõda eriti laialdase ulatuse. Suurt osa rahvusliku vabadusliikumise arendamisel etendas maa sõltumatuse eest võitlev patriootlik organisatsioon *Uganda Rahvusliikumine* (loodi 1959. a. märtsis, kuid saadeti Inglise kuberneri otsusel peagi laiali; organisatsioon loodi korduvalt uuesti niisuguste nimetuste all nagu Vabaduse Eest Liikumine, Vabaduse Konvent-

sioon, Vabaduse Liit, kuid koloniaalvõimud keelasid tema tegevuse ikka ja jälle). Sõltumatuse andmise eest väljaastuvad mõjukamad poliitilised parteid on *Uganda Rahvakongress* ja *Uganda Rahvuskongress.*

Enamik olemasolevaid ametiühinguid on liitunud *Uganda Ametiühingute Kongressiks.*

1961. a. lõpul saavutati Inglise võimude ja Uganda delegaatide vaheliste läbirääkimiste tulemusena kokkulepe Ugandale sõltumatuse andmise kohta 1962. a. oktoobris. 1. märtsil 1962. a. sai Uganda sisemise omavalitsuse õiguse. 9. oktoobril 1962 sai Uganda iseseisvaks riigiks. Uganda praeguse valitsuse peaministriks on partei Uganda Rahvakongressi esimees Milton Obote.

ÜLEM-VOLTA

Riik Aafrika lääneosas Niigeri jõe vasakul kaldal. **Territoorium** — ca 300 000 *km*². **Rahvaarv** — 3,7 milj. (1960); peamiselt mossid, gurunsid ja fulbed. **Pealinn:** Ouagadougou — 65 000 (1960).

Majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Majanduses valitseb välis-, peamiselt Prantsuse kapital. Paremad maad kuuluvad Prantsuse kolonisaatoritele. On olemas ka väikesed põllumajandusliku tooraine töötlemise ettevõtted (nendest on tähtsaim taimeõli-, seebi- ja küünlatehas). On avastatud kulla leiukoht. Elanikkond tegeleb peamiselt maaharimise ja loomakasvatusega (1960. a. — 1,7 milj. veist ning 2,4 milj. lammast ja kitse). Kasvatatakse maapähklit, maisi, riisi, puuvilla, sorgot ja hirssi. Oma toiduainetest ei jätku ning peale tööstuskaupade veab Ülem-Volta sisse ka toiduaineid. Arenenud on kalapüük jõgedest ja järvedest (4500—5000 *t* aastas). Kuni viimase ajani oli Ülem-Volta majandusele iseloomulik see, et palju noori siirdus naa-

bermaadesse tööd otsima. Kolonisaatorite kaua kestnud võimutsemise tagajärjeks on elanikkonna madal elatustase. Ainult 6% kooliealistest lastest õpib. 77 000 inimese kohta on üks arst.

XIX saj. teisest poolest peale oli Ülem-Volta Prantsusmaa koloonia. 1958. a. sai Ülem-Volta, mis kuulus Prantsuse Lääne-Aafrika koosseisu, Prantsuse Ühenduse liikmeks ja kuulutati vabariigiks. Kuid peamised positsioonid kuulusid ikka Prantsuse võimudele. 1960. a. jaanuaris sai Prantsuse komissariaat aatomienergia küsimustes õiguse läbi viia uurimisi maa-alal, mis moodustab peaaegu 25% Ülem-Volta territooriumist. 5. augustil 1960 kuulutati Ülem-Volta sõltumatuks riigiks.

Ülem-Volta on vabariik. Riigipeaks on president, kes juhib valitsust. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule. Valitsev partei — *Volta Demokraatlik Liit* (Aafriklaste Demokraatliku Koondise kohalik sektsioon). Partei liider Maurice Yameogo valiti vabariigi presidendiks. Tähtsuselt teine partei on *Volta Ümberrühmitusliikumine.*

Ülem-Voltas on tugevad mineviku igandid. Suur mõju on suguharude juhtidel, kellel on oma organisatsioon — *Volta Suguharujuhtide Koondis.*

Riigis on rida ametiühinguorganisatsioone: *Volta Töötajate Rahvuslik Ühendus, Usklike Töötajate Ametiühingukoondis* jt.

Ülem-Volta on Kokkuleppenõukogu liige (loodi 1959. a. kokkuleppel Elevandiluuranniku, Dahomee ja Niigeriga), kes koordineerib nõukogu liikmesmaade välis- ja sisepoliitikat ning majanduslikku tegevust, kooskõlastab nende maade arendamise plaane ja programme.

AMEERIKA

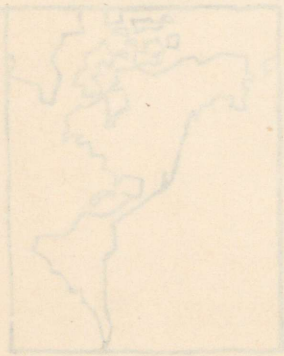

Ameerika on läänepoolkeral, Vaikse ja Atlandi ookeani vahel asuv maailmajagu. Ta koosneb kahest mandrist — Põhja- ja Lõuna-Ameerikast — ning paljudest läheduses asuvatest saartest. Pindala — 42 milj. km^2. Rahvaarv — 407 milj. (1960).

Põhja- ja Lõuna-Ameerika maade poliitiline ja majanduslik areng on kulgenud eri rada.

PÕHJA-AMEERIKA

Põhja-Ameerikas asuvad Ameerika Ühendriigid — tänapäeva kapitalistliku maailma kõige arenenum maa. Ameerika kodanlikud majandusteadlased ja reformistid püüavad Ameerika Ühendriikide võrdlemisi kiiret muutumist kapitalistliku maailma esimeseks tööstusriigiks seletada Ameerika kapitalismi «eripärasusega».

Tegelikult on Ameerika kapitalismile omased kõik kapitalistliku süsteemi üldised seaduspärasused. Kuid tema kiiremat arenemist, võrreldes Euroopa maadega, soodustasid paljud asjaolud.

Ameerikas on soodsad kliimatingimused, rikkalikud loodusressursid, mis paiknevad võrdlemisi kättesaadavalt tema territooriumil. Ameerika kapitalismi ei aheldanud feodalismiköidikud (välja arvatud lõunaosariigid, kus orjanduse majanduslikud igandid, mis tegelikult ei erine feodalismiiganditest, olid väga tugevad). Kapitalismi are-

nemisele põllumajanduses aitas samuti kaasa tohutute vabade maa-alade olemasolu läänes ning nende kiire farmeritega asustamise võimalus.

Ühendriikide kodanluse kasutuses oli palju Euroopa kapitali, masinaid ja kvalifitseeritud tööjõudu tööstuse loomiseks ja laiendamiseks. Ainuüksi aastail 1871—1910 immigreeris Euroopa maadest ja Aasiast Ameerika Ühendriikidesse üle 20 milj. inimese.

Kapitalism Ameerika Ühendriikides arenes neegritest orjade ja sisserännanud tööliste ränga ekspluateerimise, põliselanike — indiaanlaste hävitamise ning naaberriikide ja saarte riisumise alusel.

Suuresti mõjutasid Ameerika Ühendriikide kapitalistliku majanduse arenemist kaks maailmasõda. Olles lahinguväljadest ookeanidega eraldatud, rikastusid Ameerika kapitalistid relvade müügist, laiendasid pidevalt oma tööstust, et täita sõjalisi tellimusi. Ameerika töölisliikumise tuntud tegelase William Z. Fosteri väljenduse järgi «Ameerika kapitalistlik süsteem paisus ja puhkes õitsele, toitudes inimverest».

Ameerika Ühendriikide ajalugu ja nende tänapäeva tegelikkus kajastavad kapitalistliku süsteemi loendamatuid pahesid ja paiseid.

Käesoleval ajal on Ameerika imperialism muutunud kõige suuremaks rahvusvaheliseks ekspluataatoriks. Ameerika Ühendriigid pumpavad rohkem kui ükski teine kapitalistlik riik rikkusi välja Aasia maadest ja eriti Ladina-Ameerikast, takistades nende arenemist. Intensiivistub Ameerika kapitali sissetung Aafrikasse. Allutanud paljude maade majanduse oma kontrollile, esinevad Ameerika Ühendriigid kõige suurema koloniaalriigina, kes võitleb majanduslike, poliitiliste ja sõjaliste vahenditega maailma edasise ümberjaotamise eest enda kasuks. Ameerika imperialism on agressiivsete sõjaliste blokkide ja rühmituste organisaator.

Just seetõttu, et Ameerika kapitalism on saavutanud tootlike jõudude kõige kõrgema taseme, mis on kapitalistliku korra juures üldse võimalik, avalduvad kapitalistliku süsteemi majanduslikud ja poliitilised vastuolud ning klasside varanduslik ja poliitiline ebavõrdsus sellel maal eriti tugevasti. Ameerika Ühendriikides võib kõige selgemini näha kõiki kapitalismi roiskumise tunnuseid. Ameerika monopolistlik kapital on ilmselt võimetu kasutama olemasolevaid tootlikke jõude. Arenenud kapitalist-

like maade hulgas kõige rikkam maa on muutunud eriti suure kroonilise tööpuudusega maaks. Tavaliseks nähtuseks on seal üha suurenev tööstuse alakoormus. Vaatamata sõjaliste assigneeringute tohutule suurenemisele, mida tehakse töötajate elatustaseme allaviimise arvel, on tootmise tempo sõjajärgseil aastail aeglustunud. On sagenenud ületootmiskriisid. Kõige arenenum kapitalistlik tööstusmaa on muutunud kõige militariseerituma majandusega maaks.

Ameerika imperialismi närivad ja õõnestavad teravad sisemised ja välised vastuolud, nõrgendavad tema positsiooni omal maal ja rahvusvahelisel areenil. Loojangul oleva Ameerika monopolistliku kapitali jõudude langus paistab eriti silma NSV Liidu ja teiste sotsialistliku leeri maade edusammude taustal, kes saavutavad üha uusi võite kommunistlikus ülesehitustöös, kahe vastandliku süsteemi majanduslikus võistluses.

Ameerika Ühendriikidest põhja pool asub Kanada, mis on pindalalt suur, kuid hõredalt asustatud maa. Kanada on Suurbritannia dominioon.

LADINA-AMEERIKA

Ameerika imperialism püüab säilitada oma ülevõimu ka Kesk- ja Lõuna-Ameerika maades. Ameerika kontinendi selles osas, samuti Lääne-India saartel asuvad Ladina-Ameerika vabariigid, mille üldpindala on ca 21 milj. km^2, rahvaarv — üle 200 milj.

18 Ladina-Ameerika maal on riigikeeleks hispaania keel, Brasiilas — portugali keel, Haiitis — prantsuse keel. Kõik need keeled on arenenud ladina keele baasil, millest on tulnud ka nimetus «Ladina-Ameerika».

Ladina-Ameerikas on loendamatul hulgal loodusrikkusi. Tema maapõues leidub naftat, rauamaaki, vaske, inglistina, kulda, hõbedat, tsinki, pliid — peaaegu kõiki maavarasid. Ladina-Ameerikas on viljarikkaid maa-alasid rohkem kui ühelgi teisel kontinendil. Seal on ka rikkalikud metsamassiivid. Enamik kiirevoolulisi jõgesid kujutavad endast potentsiaalseid elektrienergia allikaid, mis võiksid olla kindlaks aluseks hästiarenenud tööstuse loomisel. Kuid Ladina-Ameerikat ei nimetata asjata röövitavaks kontinendiks. Sajandite jooksul on võõramaised orjastajad ja nende kannupoisid — kohalikud diktaatorid,

Wall Streeti agendid, mõisnikud ja suurkodanlus — rikastunud Ladina-Aafrika rahvaste julma ekspluateerimise arvel.

Kohe pärast seda, kui Kolumbus avastas Ameerika, levisid kuuldused Uue Maailma muinasjutuslistest rikkustest kulutulena Euroopasse. Oli möödunud pool sajandit Kolumbuse ekspeditsioonist, kui hispaanlased ja portugallased vallutasid kogu nüüdse Ladina-Ameerika territooriumi. Kolm sajandit oli see maailma osa koloniaalorjuses. Alles XVIII saj. algul puhkes sõda Hispaania asumaade sõltumatuse eest Ameerikas. Õiguse eest vabale elule maksid Ladina-Ameerika rahvad tol ajal kallist hinda — tuhandete oma poegade elu.

Hispaania ülevõim purustati. Kuid endiste kolonisaatorite asemele tõttasid uued orjastajad — Inglismaa ja Prantsusmaa, nende kannul aga Ameerika kolonialism. Praegu on Ladina-Ameerika ikka veel imperialistlike riikide valduses: Puertoriiko (Ameerika Ühendriigid); Briti Hondduuras, Briti Guajaana (Suurbritannia); Hollandi Guajaana, Aruba ja Curaçao' saar (Holland); Martinique'i ja Guadeloupe'i saar (Prantsusmaa). Paljud maad on aga poolasumaad ja sõltuvad riigid.

1823. aastal esines Ameerika Ühendriikide president James Monroe välispoliitilise deklaratsiooniga, mis sai hiljem «Monroe' doktriini» nimetuse. Deklaratsioon hoiatas Euroopa monarhistlikke riike vahele segamast Ameerika vabariikide siseasjadesse. Kuid juba XIX saj. lõpuks muutus doktriinis püstitatud loosung: «Ameerika ameeriklastele» tegelikult kolonialismi loosungiks: «Ameerika põhjaameeriklastele». Seda kasutati laialdaselt Ameerika Ühendriikide vahelesegamise õigustamiseks Ladina-Ameerika riikide siseasjadesse, nende orjastamiseks ja ekspluateerimiseks monopolistliku kapitali poolt.

1889. a. astuvad Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad veel ühe sammu selleks, et rebida Ladina-Ameerika maad lahti teiste riikide, eelkõige Inglismaa mõjusfäärist ning haarata nad lõplikult oma huvide orbiiti. Loodi Pan-Ameerika Unioon, mis muudeti 1948. a. Ameerika Riikide Organisatsiooniks. Pan-Ameerika süsteemi loojad on püüdnud ja püüavad tekitada illusiooni, nagu kujutaks see süsteem endast just seda läänepoolkera maade ühtsust, millest unistasid Ladina-Ameerika rahvaste juhid (Bolivar, Miranda, San Martin, O'Higgins jt.) võitluses sõltumatuse eest. Tegelikult on nii Pan-Amee-

rika Unioon kui ka Ameerika Riikide Organisatsioon alati olnud ja on vaid sirmiks, et varjata Ameerika Ühendriikide reaktsiooniliste ringkondade imperialistlikku poliitikat. Endine Guatemaala president José Arévalo võis täiesti põhjendatult väita, et selle süsteemi «raudne seadus» on «see, mida vajavad tänapäeval Ameerika Ühendriigid». «Haikala ja 20 sardiini» — nii hindab ta tõelist jõudude vahekorda Ameerika Riikide Organisatsioonis. Ega asjata nimetata Ladina-Ameerikas Ameerika Riikide Organisatsiooni «asumaade Washingtoni ministeeriumiks». Pan-Ameerika Unioon ja Ameerika Riikide Organisatsioon ei ole kordagi välja astunud Ladina-Ameerika maade tõeliste huvide kaitseks. Mehhiko ajaloolase L. Cantanille andmeil on Ühendriigid ainult viimase 50 aasta jooksul sooritanud üle 60 interventsiooni sellesse maakera ossa.

Ameerika Ühendriikide monopolistlikud ringkonnad on korduvalt muutnud oma poliitikat Ladina-Ameerika maade suhtes. Käesoleva sajandi algul nimetati seda küünilise avameelsusega «suure malga» poliitikaks, seejärel «dollari diplomaatiaks», «hea naabri» poliitikaks ja lõpuks praegu «hea partneri» poliitikaks. On muutunud küll nimetused, kuid Washingtoni diplomaatia Ladina-Ameerikas on taotlenud alati seda, et jäädvustada selles maailma osas kiskjaliku Ameerika monopolistliku kapitali ülevõimu.

Sõltuvus monopolistlikust kapitalist annab end hukatuslikult tunda kogu Ladina-Ameerika maade elus. Nende majandus on ühekülgne ning see sõltub põhiliselt tooraine või toidukaupade tootmisest ja väljaveost. Sageli on see «ühe kultuuri», «ühe produkti» majandus. Venetsueelas on selleks produktiks nafta, Brasiilias — kohv, Tšiilis — vask, Boliivias — inglistina, Argentiinas — liha, enamikus Kesk-Ameerika maades — puuvili. Kontroll nende «tõotatud» majandusharude üle toob Ameerika monopolistidele suuri kasumeid. Aastail 1946—1958 kasvasid Ameerika Ühendriikide otsesed erakapitalimahutused Ladina-Ameerika maades 3,1 miljardilt dollarilt 8,7 miljardi dollarini. Kasumid neilt kapitalimahutustelt moodustasid samal perioodil 7,9 miljardit dollarit. Ameerika monopolide võimutsemine Ladina-Ameerika väliskaubanduses annab neile võimaluse müüa oma kaupu kõrgendatud hindadega, osta Ladina-Ameerika kaupu aga alandatud hindadega ning sel teel saada täiendavat kasumit.

Ainuüksi mitteekvivalentse kaubavahetuse tõttu Ameerika Ühendriikidega kaotavad Ladina-Ameerika maad igal aastal ca 2 miljardit dollarit.

Niivõrd suured rahalised kaotused (neile aga tuleb veel lisada kaotused ekspordi vähenemisest ja väljaveetavate kaupade hindade langusest) sunnivad Ladina-Ameerika maid neile eluliselt vajalike toiduainete kokkuostu vähendama. See omakorda tekitab inflatsiooni ja hindade tohutu tõusu. Hädad tabavad eelkõige töötajaid. Ent need ei möödu ka keskkihist, riivavad rahvusliku kodanluse huve. Võidab ainult Ladina-Ameerika maade suurkodanluse kitsas ring, kes on tihedalt seotud Ameerika imperialismiga. Ameerika monopolide teenistuses on ka iga liiki vahendajad väliskaubanduses, segakompaniide suuraktsionärid, kes esinevad «rahvusliku» väljaveo sildi all, panga-, börsi- ja kaubandusoperatsioonide agendid, kõrgem ametnikkond, generaliteedi ladvik. Vaatamata oma väikearvulisusele käsutab just see väike grupp koos Ameerika bisnesmenidega lõviosa Ladina-Ameerika kontinendi rikkustest. Neid ringkondi ühendavad poliitilised parteid on äärmiselt parempoolse orientatsiooniga. Nad võitlevad tiheda majandusliku ja välispoliitilise koostöö eest Põhja-Ameerika monopolistlike ringkondadega, eitavad majanduse üle riikliku kontrolli sisseseadmist. Nad kummardavad välismaise kapitali ees, püüdes olla igati selle meele järgi. Seetõttu sõltub enamiku Ladina-Ameerika maade majandus seniajani tegelikult täiesti Ameerika Ühendriikide pankadest ja korporatsioonidest.

Üheks kõige kindlamaks monopolistide võimutsemise aluseks Ladina-Ameerikas on latifundiumide, suurte maaomandite süsteem. Argentiinas näiteks on 370 suurte latifundiumide omaniku (mõisniku) käes 52 miljonit ha maad, samal ajal kui 240 000 väikeomaniku kohta tuleb kõigest 3,3 miljonit ha maad. Paljudel Ladina-Ameerika parunitel on nii suured mõisad, mille mõõtmeid võiksid kadetseda isegi keskaegsed monarhid. Välismaised monopolid on haaranud enda kätte tohutuid Ladina-Ameerika maarikkusi, Ameerika Ühendriikide «United Fruit Company'd» nimetatakse «banaani impeeriumiks» — ja mitte asjata. Ainuüksi Kesk-Ameerikas kuulub talle sadu tuhandeid hektareid viljarikkaid maid.

Feodaalsed igandid ja monopolistlik rõhumine on muutunud Ladina-Ameerika põllumajanduse arenemise põhiliseks piduriks. Need raskendavad selle kasvu, hoiavad

talupoegade elatustaseme äärmiselt madalal tasemel ja piiravad siseturu laiendamise võimalusi. Külas valitsevad liigkasuvõtjad, pangad ja tööstusmonopolid. Suurmaaomanikud on raevukalt agraarreformi läbiviimise vastu.

Oma kultuurilt, rahvastiku koosseisult, majandusliku arenemise tasemelt ja Ameerika imperialismist sõltumise astmelt erinevad Ladina-Ameerika maad suuresti üksteisest. Kuid nende maade praeguses olukorras on peamine see, et nende ajaloos on olnud palju ühiseid jooni. «Meil on ühine ajalugu, ja meie ees seisavad ühised ülesanded,» ütles Uruguai Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretär R. Arismendi. «Vaatamata kõigile erinevustele iga maa olukorras on ajalugu asetanud meid ühte leeri, ja see leer võitleb Ameerika imperialismi vastu.» Oma peavaenlasele ja tema kohalikele agentidele hakkavad Ladina-Ameerika rahvad nüüd vastu seadma kõigi imperialismivastaste, antifeodaalsete ja demokraatlike jõudude liitu.

Ladina-Ameerika maade poliitilisel areenil kujuneva uue jõudude vahekorra aluseks on need suured muutused, mis on toimunud nende majanduses viimaseil aastail. Vaatamata imperialistide võimutsemisele, on natsionaalne kapital oma positsioone märgatavalt laiendanud ja tugevdanud. Kapitalistlikud suhted rajavad teed ka põllumajanduses. Proletariaat on tunduvalt kasvanud ja tema osatähtsus kogu elanikkonna hulgas on suurenenud. Selle tagajärjel Ladina-Ameerika maades üha teravneb põhiline vastuolu — vastuolu ühelt poolt Ameerika imperialistide, latifundiumide omanike ja antirahvusliku kodanluse ning teiselt poolt Ladina-Ameerika maade rahvaste vahel. Seda vastuolu võib lahendada ainult imperialismivastane, antifeodaalne revolutsioon. Selle lõppeesmärk on monopolistliku rõhumise likvideerimine, põhjaliku agraarreformi läbiviimine, rahvusliku sõltumatuse kättevõitmine. Selle revolutsiooni liikumapanevaiks jõududeks on: proletariaat, kõige järjekindlam võitleja üldrahvalike huvide eest; talurahvas, kes on huvitatud maa saamisest ja poolfeodaalsete igandite likvideerimisest külas; linnaväikekodanlus, kes ei ole suuteline arendama oma tegevust kohalike ja välismaiste monopolide konkurentsi tõttu; rahvuslik kodanlus, kes on huvitatud kodumaise majanduse sõltumatust arenemisest. Olles oma klassikuuluvuselt väga erinevad, ei saa need jõud oma tegevuses olla muidugi ühteviisi järjekindlad. Kuid neid kõiki ühendab üks: võitlus imperialistliku rõhumise vastu. Poliitilise elu kogemu-

sed näitavad, et imperialismivastased ja antifeodaalsed jõud võidavad ainult siis, kui need ühinevad ühtseks rindeks.

Praegu ei ole ainustki Ladina-Ameerika maad, kus ei peetaks võitlust sellise rinde loomise eest. Suurt edu on saavutatud näiteks Tšiilis, kus Rahvaaktsiooni Rinne koordineerib parlamendi ja ametiühingute tegevust ning paljude poliitiliste parteide, kaasa arvatud Kommunistliku Partei ja Sotsialistliku Partei valimiseelset tegevust. Käesoleval ajal on selle rinde ümber grupeerunud kõik jõud, kes on valmis võitlema Tšiilis imperialismivastase, antifeodaalse programmi elluviimise eest.

Ladina-Ameerikas ei ole veel kunagi streigiliikumine olnud nii ulatuslik kui viimaseil aastail. Aastail 1954—1958 kasvas streikijate arv Ladina-Ameerikas 2-kordseks. Mittetäielikel andmeil streikis 1960. a. Ladina-Ameerika maades vähemalt 5,5 milj. inimest. 1960. a. toimusid Argentiinas ja Tšiilis üldstreigid, Brasiilias massilised streigid ja Venetsueelas tänavalahingud. Majanduslik võitlus põimub üha tihedamalt ühte võitlusega üldrahvalike huvide eest. Poliitilise võitluse juhtivaks ja suunavaks jõuks kujunevad ikka kindlamalt töölisklass ja tema võitlusavangard — kommunistlikud parteid. Ameerika kontinendil on üle 250 000 kommunisti (1939. a. ca 180 000, 1957. a. 215 000), sealhulgas Ladina-Ameerika maades ligi 250 000 (1939. a. 90 000, 1957. a. 200 000). Vaatamata imperialistide agentuuri meeleheitlikule vastupanule taastati Uruguais, Venetsueelas, Tšiilis, Ekuadoris, Kolumbias ja Peruus uuesti ühtsed rahvuslikud ametiühingukeskused. Ametiühingulise ühtsuse taastamiseks on palju ära tehtud Brasiilias ja Argentiinas. Kujuneb välja ja tugevneb töölisklassi ja talurahva liit, mis kujutab endast, nagu rõhutatakse kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise (1960) avalduses, kõige tähtsamat jõudu rahvusliku sõltumatuse kättevõitmisel ja kaitsmisel, põhjalike demokraatlike ümberkujunduste läbiviimisel ja sotsiaalse progressi kindlustamisel. See liit peab olema laialdase rahvarinde aluseks.

Muidugi mõista on igas Ladina-Ameerika riigis niisuguse rinde loomisel veel palju takistusi. Imperialistid, kes püüavad Ladina-Ameerika rahvaid võitlusest rahvuslike huvide eest kõrvale juhtida, teevad raevukat kommunismivastast propagandat. Kuid tõde sotsialistlike maade kohta, nende edusammudest vallutab ladinaameeriklaste

teadvuse. Eriti laialdast poolehoidu leiab kontinendil Nõukogude Liidu välispoliitika, mis on suunatud rahu kindlustamisele ja usalduslike suhete tugevdamisele rahvaste vahel.

Ladina-Ameerika rahvad näevad, et võidu saavutamiseks on vaja ühendada oma jõupingutused mitte ainult ühe maa, vaid kogu kontinendi ulatuses. Niisuguse ühendamise võimsaks stiimuliks oli Kuuba revolutsioon. Kuuba patrioodid purustasid müüdava diktaatorliku režiimi. Revolutsioon hävitas Kuubas kogu vana türanliku politsei- ja bürokraatiaaparaadi, tõi võimu juurde imperialismi- ja feodalismivastase valitsuse ning viis Kuuba rahva sotsialismi ehitamise teele.

Patriootiliste ja imperialismivastaste jõudude kasvu ja tugevnemise tõendiks on töötajate massilised väljaastumised 1961. a. Venetsueelas, Brasiilias, Uruguais ja Dominikaani Vabariigis ning Jamaika, Trinidadi ja Tobago iseseisvuse kättevõitmine.

Ladina-Ameerikas laialt arenenud imperialismivastane rahvuslik vabadusvõitlus liitub ühiseks võitluseks kolonialismi vastu, mida peavad rahvad kogu maailmas, ning leiab toetust kõigi vabadustarmastavate, revolutsiooniliste jõudude poolt, kes võitlevad imperialistliku rõhumise ja ekspluateerimise vastu.

Rahvusliku vabadusliikumise kasv Ladina-Ameerikas tekitab Ameerika imperialistides rahutust, kes teevad uusi katseid tugevdada oma kõikumalöönud ülevõimu aluseid. Ameerika Ühendriikide juhtivate tegelaste sõidud mööda Ladina-Ameerika maid, Ameerika Riikide Organisatsioonist osavõtjate nõupidamised, provokatsioonilised väljaastumised ja interventsioon Kuuba vastu — need kõik on ühe ahela lülid. Nende eesmärgiks on säilitada Ameerika Ühendriikide ülevõimu sellel tohutu suurel maakera osal. Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad püüavad ellu äratada juba ammu surnud «Monroe' doktriini» ning selle alusel organiseerida Ladina-Ameerika maade ja Ameerika Ühendriikide kollektiivset vahelesegamist Kuuba siseasjadesse. Kuid praegu põrkab niisugune Ameerika Ühendriikide poliitika Ladina-Ameerika maade rahvaste tugevnevale vastupanule.

Võidukas rahvarevolutsioon Kuubas on äratanud Ladina-Ameerika rahvastes lootuse, on kujunenud nende vabadusvõitluse lipuks. «Kaitsta Kuubat,» kirjutab Brasiilia ajaleht «Novos Rumos», «tähendab tegelikult kaitsta

meie endi õigust, see on õigust iseseisvalt valitseda ja lahendada meie siseprobleeme enesemääramise alusel.» Kuubaga solidaarsuse liikumine laieneb ja tugevneb iga päevaga, see muutub üha massilisemaks ja organiseeritumaks.

Kuuba revolutsioon näitab kõigile Ladina-Ameerika demokraatlikele ja progressiivsetele jõududele, et võitu on võimalik saavutada ainult järjekindla ja ennastsalgava võitlusega Ameerika imperialismi vastu. Ladina-Ameerikas toimuvad sündmused veenavad üha enam selles, et «solidaarsus» Pan-Ameerika Uniooni ja Ameerika Riikide Organisatsiooni mõiste järgi, kes on kutsutud toetama ja säilitama Ameerika monopolistliku kapitali positsioone Ladina-Ameerikas, loovutab koha tõelisele solidaarsusele, mis vastab Kesk- ja Lõuna-Ameerika rahvaste huvidele.

AMEERIKA MAAD

AMEERIKA ÜHENDRIIGID

Riik Põhja-Ameerikas. **Territoorium** — 9,4 milj. *km*². **Rahvaarv** — 185,2 milj. (1961). **Pealinn:** Washington — 746 000 (1960). Suuremad linnad: New York (8 milj.), Chicago (3,6 milj.), Philadelphia, Los Angeles, Detroit.

Ameerika Ühendriikidel on Kariibi meres ja Vaikses ookeanis palju valdusi, mis tegelikult on asumaade olukorras. Kõige suuremad neist on Puertoriiko ja Virginia saared Lääne-Indias ning Guam ja Ida-Samoa Vaikses ookeanis. Peale selle on Ameerika valitsus «rendile võtnud» Panama kanali tsooni. Ameerika Ühendriikide valitsemise all on samuti ÜRO hooldusterritooriumid — Karoliini, Mariaani ja Marshalli saared Vaikses ookeanis.

Ameerika Ühendriikide põhielanikkonnaks on mitmesugustest Euroopa riikidest ümberasunute järglased. Ligemale pooled elanikest on anglosaksi päritoluga ameeriklased. Maa põliselanikud — indiaanlased, samuti eskimod — on peaaegu täielikult hävitatud.

Ameerika Ühendriigid on kapitalistliku maailma kõige arenenum tööstus- ja agraarmaa. Ühendriigid annavad ca 50% kapitalistlike maade tööstus- ja 25% põllumajandustoodangust. Majanduses etendab peaosa tööstus, eriti

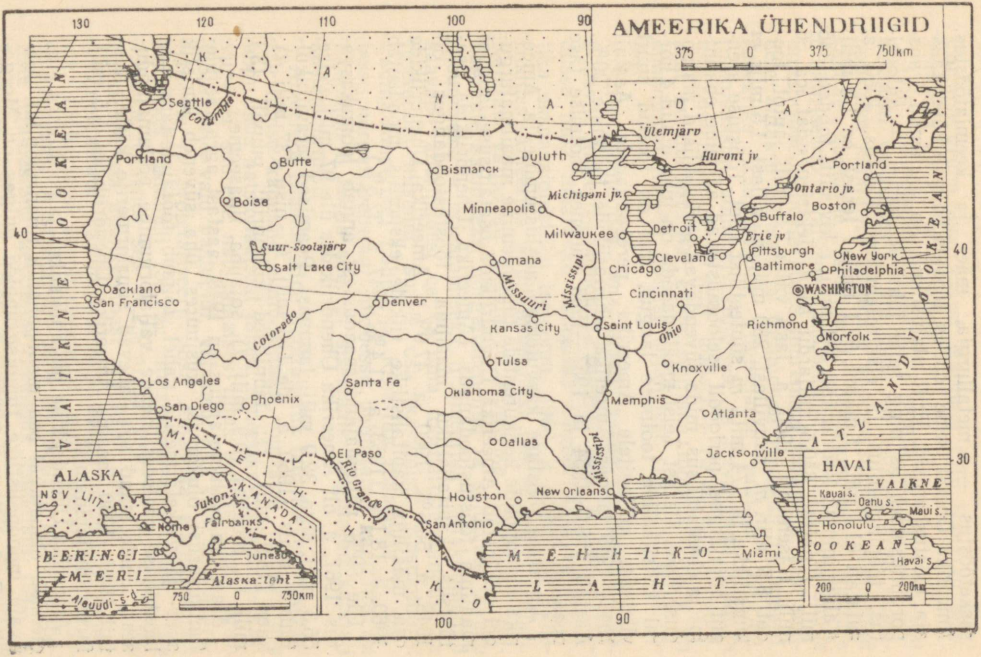
AMEERIKA ÜHENDRIIGID
375 0 375 750km
130
120
110
100
90
40
30
K A N A D A
VAIKNE OOKEAN
ATLANDI OOKEAN
MEHHIKO LAHT
Seattle
Columbia
Portland
Butte
Boise
Bismarck
Duluth
Ülemjärv
Huroni jv
Michigani jv.
Minneapolis
Milwaukee
Detroit
Ontario jv.
Portland
Boston
Buffalo
Erie jv
Pittsburgh
Baltimore
New York
Philadelphia
WASHINGTON
Cleveland
Chicago
Cincinnati
Suur-Soolajärv
Salt Lake City
Omaha
Missuuri
Mississipi
Oackland
San Francisco
Denver
Kansas City
Saint Louis
Ohio
Richmond
Norfolk
Cotorado
Tulsa
Knoxville
Los Angeles
Santa Fe
Oklahoma City
Memphis
San Diego
Phoenix
Atlanta
Dallas
El Paso
Jacksonville
Rio Grande
Houston
New Orleans
San Antonio
Miami
ALASKA
NSV LIIT
Jukon
KANADA
Nome
Fairbanks
Juneau
BERINGI MERI
Alaska-tehl
Aleuudi s-d
750 0 750km
HAVAI
VAIKNE OOKEAN
Kauai s.
Oahu s.
Maui s.
Honolulu
Havai s.
200 0 200km

rasketööstus — metallurgia, mäe- ja keemiatööstus. Ameerika Ühendriikide töötlev tööstus hõlmab kõiki kaasaja tööstusharusid. Eriti ulatuslikult on arenenud transpordimasinaehitus ning selle juhtivad harud — autoehitus, tööpingiehitus ja elektrotehniline tööstus. 1960. a. sulatati 61,1 milj. *t* malmi, 92,1 milj. *t* terast, ca 1,8 milj. *t* alumiiniumi; kaevandati 394 milj. *t* kivisütt, toodeti 346 milj. *t* naftat, 840,5 miljardit *kWh* elektrienergiat, ca 56 milj. *t* tsementi. 1960. a. lasti välja 7,9 milj. autot, toodeti 8,5 mljr. *m* puuvillast, 280 milj. *m* villast, 1,5 mljr. *m* kunstlikku ja 774 milj. *m* sünteetilist riiet. Tööstuse arengut sõjajärgsel perioodil iseloomustavad äärmine ebaühtlus ja ebastabiilsus, mida süvendavad perioodilised majanduskriisid. Pärast Teist maailmasõda on juba olnud 4 korral kriisitaoline tootmise langus, mis on toonud suurt viletsust miljonitele Ameerika perekondadele. Aastail 1948—1949 langes Ameerika Ühendriikide tootmine 20%. Aastail 1953—1954 ja 1957—1958 vähenes tootmise tase peaaegu 15%.

Ameerika tööstuse kasvutempo aeglustumine ja Ameerika monopolide konkurentide tugevnemine maailmaturgudel põhjustab Ameerika Ühendriikide osatähtsuse langust maailma tööstustoodangus (Ameerika Ühendriikide osatähtsus kapitalistliku maailma tööstustoodangus oli 1948. a. 56,6%, 1960. a. 47,0%). Ameerika Ühendriikide osa maailma kapitalistlike riikide ekspordis moodustab 1960. a. 18,1% (1953. a. 21,4%, 1947. a. 32,5%).

Üle 50% põllumajandussaadustest annab loomakasvatus. 1961. a. oli Ameerika Ühendriikides üle 97 milj. veise, 55,3 milj. siga, 32,9 milj. lammast. Peamised teraviljakultuurid: mais (1960. a. üle 110 milj. *t*), nisu (37 milj. *t*), kaer (16,9 milj. *t*); tehnilised kultuurid: puuvill (3,1 milj. *t*), tubakas (0,9 milj. *t*), sojauba, linaseeme.

Ameerika põllumajandus on 1948. aastast agraarse ületootmiskriisi olukorras, kusjuures üha süveneb kuristik suur- ja väikefarmerite vahel, toimub töötajate-farmerite laostumise protsess, nende väljatõrjumine põllumajandusest, nende maad aga lähevad suurfarmerite kätte. Aastail 1940—1960 laostus Ameerika Ühendriikides 1,5 milj. farmerimajapidamist.

Ameerika Ühendriikide majanduslikus ja poliitilises elus etendab otsustavat osa monopolistlik finantskapital. Juhtivate monopolistlike finantsgruppide hulgas on Morganite, Rockefellerite, Dupontide, Mellonite, Clevelandi ja

Chicago grupp ning «First National City Bank of New York» ja «Bank of America».

Sajad monopolistliku kapitali esindajad on juhtivatel kohtadel valitsuses ja kindlustavad väikese arvu monopolistlike koondiste kasumite suurendamiseks ettenähtud riiklike abinõude läbiviimist. Sõjamonopolide huvides militariseerib valitsus majandust. Võidurelvastumine annab monopolidele kõige suuremaid kasumeid, sest nendele antakse tähtsad ja tulutoovad riiklikud tellimused. Ameerika Ühendriikide riigieelarve eraldas 1961/62. finantsaastal võidurelvastumisele ja relvastatud jõudude ülalpidamiseks üle 50 mljr. dollari — ca $^3/_5$ kõigist riiklikest kulutustest. 100 kõige suurema monopoli kätte on koondunud $^2/_3$—$^3/_4$ kõigist sõjalistest riiklikest tellimustest.

Mitte rahuldudes oma maalt saadavate kasumitega, püüavad Ameerika monopolid tungida teiste maade majandusse ning määravad Ameerika Ühendriikide välispoliitika ekspansionistliku iseloomu. 1960. a. algul oli välisriikides Ameerika kapitalimahutusi üle 65 mljr. dollari. Kapitali väljavedu kasutavad Ameerika monopolid ülikasumite saamiseks, nõrgaltarenenud ja sõltuvate maade riisumiseks ja orjastamiseks. 5 Ameerika naftakompaniid saavad välisriikidest ca $^2/_3$ oma toornaftatoodangust ja ligikaudu niisama suure osa kasumist. Kasuminorm Ladina-Ameerika, Lähis- ja Kesk-Ida maadesse ja teistesse nõrgaltarenenud riikidesse paigutatud kapitalilt on ligikaudu 6 korda suurem sisemaale paigutatud kapitali kasuminormist.

Ameerika Ühendriikide kapitalistlik ladvik, kes moodustab tühise käputäie elanikkonnast, omastab valdava osa kogu maa natsionaalsest tulust. Ameerika majanduse kasvuga ei suurene natsionaalses tulus see osa, mis läheb töötajatele, vaid vastupidi, väheneb. Kui 1900. a. sai proletaarne ja proletariseeruv osa Ameerika elanikkonnast ametlikel andmeil 59,7% natsionaalsest tulust, siis 1953. a. vähenes see 46,2%-ni ja 1956. a. — 45,9%-ni, ehkki see osa elanikkonnast arvuliselt kasvas.

Ohjeldamatul kasumijahil tugevdavad monopolid Ameerika tööliskassi ekspluateerimist, suurendavad tema tööintensiivsust. Aastail 1945—1954 oli töötleva tööstuse tööliste iga-aastane keskmine reaalpalk madalam 1944. a. tasemest; 1955. ja 1956. a. ületas see 1944. a. taseme 2—6%, see-eest aga 1957.—1958. a. langes uuesti.

Kõige madalamapalgaliste Ameerika töötajate hulka kuuluvad neegrid ja teised «värvilised», kellel tuleb taluda rassilist diskrimineerimist, eriti Ameerika Ühendriikide lõunaosas. Tööliste-neegrite palk tööstuses on 2,5 korda ja põllumajanduses peaaegu 3 korda madalam kui valgete tööliste palk.

Ameerika töölisklassi nuhtluseks on krooniline tööpuudus, mis isegi sõjajärgseil aastail, tootmise kasvuperioodil, haaras 2,2—3 milj. inimest. Kriiside ajal suurenes töötute arv veelgi, neid oli üle 7 milj. Osaliselt töötuid on aga pidevalt väga palju.

Ameerika Ühendriikide töötajad on sunnitud oma sissetulekuist maksma tunduva summa maksude näol, mis seoses majanduse militariseerimisega pidevalt suurenevad. Maksude üldsumma kasvas Ameerika Ühendriikide föderaalse riigieelarve järgi 5,5 mljr. dollarilt 1939. a. 65 mljr. dollarini 1959. a., s. o. peaaegu 12-kordseks. Töötajatelt võetavad maksud moodustavad Ameerika Ühendriikide riigieelarves üle 2 korra suurema summa kui kapitalistidelt võetavad maksud. Tööliste ja teenistujate palgalt võetavate otseste maksude summa ulatub $^1/_3$-ni nende teenistusest.

Ameerika perekondade büdžetis on tähtsal kohal korteriüür ning kulutused haridusele ja arstiabile. Korteriüür moodustab 25—30% Ameerika perekonna büdžetist ning üüril on tendents pidevalt tõusta (ajavahemikus 1940—1950 suurenes see 2-kordseks). Isegi Ameerika reaktsioonilised ajalehed on sunnitud tunnistama rahvahariduse kurba olukorda Ameerikas ning kirjutama «hariduse sügavast kriisist». Igal aastal jäävad miljonid Ameerika lapsed kooliuste taha. On puudus kümnetest tuhandetest õpetajatest ja kümnetest tuhandetest kooliruumidest.

Summad, mis riik assigneerib tervishoiu, sotsiaalkindlustuse ja hariduse peale, ei ületa 1—2% eelarvest.

Kõik need faktid tõendavad veenvalt, et Ameerika Ühendriigid on drastiliste sotsiaalsete ja majanduslike kontrastide maa. Ühel pool on kodanlus, kes elab palgatöö ekspluateerimise arvel luksuslikult, teisel aga töörahvas, kes kannatab üha kasvava ekspluateerimise all.

Ameerika töötav rahvas, eelkõige töölisklass, võitleb visalt oma õiguste eest, monopolide pealetungi vastu. Esimesel kümnel sõjajärgsel aastal kasvas streikide arv kümne sõjaeelse aastaga võrreldes peaaegu kahekordseks.

Ainuüksi 1959. a. toimus Ameerika Ühendriikides 3708 streiki, mille tagajärjel kaotati 69 milj. tööpäeva. 500 000 metallurgi streik, mis toimus samal aastal, kestis 116 päeva. 1960. a. oli Ameerika Ühendriikides 3330 streiki, millest võttis osa 1,3 milj. inimest. Paljud 1960. a. toimunud Ameerika tööliste streigid paistsid välja suure ulatuse ja järjekindluse poolest (kompanii «Bethlehem Steel» laevatehase 16 000 töölise streik kestis 5 kuud, Portlandi trükitööliste streik — 8 kuud).

Ameerika monopolide agressiivne olemus avaldub erilise jõuga Ameerika Ühendriikide välispoliitikas.

Päästnud XIX ja XX sajandi vahetusel valla Hispaania-Ameerika sõja, esimese sõja maailma ümberjaotamise pärast, panid Ameerika Ühendriigid aluse kapitalismi ajaloo uuele, imperialistlikule staadiumile. Edasiselt võttis Ameerika imperialism üha agressiivsema iseloomu, muutudes maailma reaktsiooni keskuseks ja rahvahulkade kõige õelamaks vaenlaseks.

Varsti pärast Teise maailmasõja lõppu keeldus Ameerika Ühendriikide valitsus koostööst NSV Liiduga ning hakkas Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maade suhtes teostama agressiivset välispoliitilist kurssi, mis on tuntud «jõupositsiooni» ja «külma sõja» poliitika nimetuste all. Selle kursi iseloomulikeks joonteks on vahelesegamine teiste riikide siseasjadesse, võidurelvastumine, agressiivsete sõjaliste blokkide loomine ja rahvusvahelise pinge kunstlik teravdamine. See väljendub ka rahvusliku vabadusliikumise vägivaldses mahasurumises, sotsialistlike riikide vastu suunatud õõnestustöös ning nõrgaltarenenud maade majanduslikus ja poliitilises allutamises.

Ameerika Ühendriikide valitsus on ainuke valitsus maailmas, kes on süüdi aatomirelva tarvituselevõtmises rahulike inimeste vastu. 1945. a., kui hitlerlik Saksamaa oli juba purustatud ja imperialistliku Jaapani vastase sõja lõpplahendus täielikult otsustatud, hävitati Ameerika lennukitelt heidetud aatomipommidega Jaapani linnade Hirošima ja Nagasaki kümned tuhanded kaitsetud elanikud. Ameerika Ühendriigid olid agressiivse ja sõjalise NATO bloki peamised organisaatorid. 1950. a. alustati Ameerika imperialistide toetusel agressiivset sõda Korea Rahvademokraatliku Vabariigi vastu ning okupeeriti Hiina saar Taivan. 1951. a. sõlmisid Ameerika Ühendriigid Austraalia ja Uus-Meremaaga sõjalise «vastastikuse kaitse» lepingu (ANZUS) ning toetasid Bagdadi pakti (praegu

CENTO) loomist. Ameerika Ühendriigid on sõjalise bloki SEATO liige. Ameerika imperialistlikud ringkonnad on ümbritsenud maailma sõjaliste blokkide võrguga ning paljude kapitalistlike riikidega sõlmitud kahepoolsete sõjaliste kokkulepetega. Ameerika Ühendriikidel on välisriikides ca 1400 sõjaväebaasi.

1954. a. organiseerisid Ameerika Ühendriigid interventsiooni Guatemaalasse, mille tagajärjel seaduslik valitsus kukutati. 1957. a. üritasid nad koos Türgiga interventsiooni Süüriasse. Aasta hiljem võtsid nad koos Inglismaaga ette relvastatud interventsiooni Liibanoni ja Jordaaniasse ning aktiviseerisid järsult agressiivset tegevust Hiina Rahvavabariigi vastu Taivani väina piirkonnas. Alates 1960. a. sügisest muutus kõikvõimalike kallaletungide, õõnestustöö, majandusliku agressiooni ja sõjalise interventsiooni objektiks Kuuba Vabariik.

Ameerika Ühendriikide imperialistid koos mõnede teiste kapitalistlike riikidega takistavad Nõukogude Liidu ettepanekute elluviimist, mis on suunatud rahvusvahelise olukorra tervendamisele ja üldise julgeoleku tugevdamisele ning üldise ja täieliku desarmeerimise probleemi lahendamisele.

Kommunistlikud ja töölisparteid rõhutasid oma ühises avalduses 1960. a., et viimastel aastatel on rahvusvaheliste sündmuste käik andnud palju uusi tõendeid selle kohta, et Ameerika imperialism on maailma reaktsiooni peamine tugikants ja rahvusvaheline sandarm, on kogu maailma rahvaste vaenlane.

Kuid sotsialistliku leeri — eesotsas Nõukogude Liiduga — üha kasvav võimsus, kes kindlalt seisab rahu valvel, ning kõigi rahuarmastavate jõudude tugevnemine takistavad Ameerika militaristlike ringkondade avantüristlike plaanide elluviimist. 1961. a. märtsis-aprillis toimusid paljudes Ameerika Ühendriikide linnades «rahu nädalate» retked ja demonstratsioonid. Nendest osavõtjad nõudsid tuumarelva katsetuste ärakeelamist ning üldist ja täielikku desarmeerimist, samuti piketeerisid nad sõjaväebaase.

Ameerika Ühendriigid on föderatiivne vabariik, mis koosneb 50 osariigist ja Columbia föderaal- (pealinna-) ringkonnast.

Ameerika Ühendriikide riigipeaks ja valitsuse juhiks ning relvastatud jõudude kõrgemaks ülemjuhatajaks on president, kes teostab ka täidesaatvat võimu. Ta valitakse

4 aastaks kaudsete valimiste teel. Viimastel valimistel 1960. a. novembris balloteerisid kaks monopolide kandidaati — vabariiklane R. Nixon ja demokraat J. Kennedy. Võidu saavutas Kennedy.

Kõrgeim seadusandlik organ on Kongress. Sellel on kaks koda: senat ja esindajatekoda. Kongressi koosseisus ei ole ainsatki töölist ega töötavat farmerit. Kongressi tegevuse määravad kapitalistlikud monopolid.

Ameerika Ühendriikides on nn. kahe partei süsteem, kusjuures võimul on vaheldumisi Ameerika monopolistliku kapitali peamised parteid — *Vabariiklik Partei* ja *Demokraatlik Partei*. Nende parteide vahel ei ole mingit erinevust. Neid mõlemaid subsideerivad monopolid ning nad on allutatud monopolide tahtele, nad mõlemad kaitsevad ühesuguse agarusega suurkapitali huve.

Peamine ametiühingukoondis on *Ameerika Tööföderatsioon ja Tootmisametiühingute Kongress*, kelle juhtkond teostab «klassirahu», ettevõtjatega kokkuleppe ja koostöö poliitikat.

Ameerika töötajate huvide eest võitleb mehiselt *Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei* (Rahvusliku Komitee esimees E. Flynn, peasekretär G. Hall), kellel tuleb taluda võimude repressioone. Pärast seda, kui Ameerika Ühendriikide Ülemkohus 1961. a. kiitis heaks McCarran-Woodi reaktsioonilise seaduse, hakati Ameerika Ühendriikide Kommunistlikku Parteid ja teisi Ameerika progressiivseid organisatsioone uuesti jälitama.

ARGENTIINA

Riik Lõuna-Ameerikas. **Territoorium** — 2,8 milj. *km*². **Rahvaarv** — 21 milj. (1960): 96% Hispaaniast, Itaaliast, Saksamaalt ja teistest Euroopa maadest väljarännanute järglased. **Pealinn:** Buenos Aires — 3,8 milj. (1958). Suuremad linnad: Rosario (507 000), Córdoba (511 000), La Plata (342 000).

Argentiina on majanduslikult kõige arenenum Ladina-Ameerika maa. Põllumajanduse juhtivaks haruks on karjamaaviisiline loomakasvatus (peamiselt lihaloomakasvatus), mille saadustest tunduv osa eksporditakse. Veiste arvult (1959. a. ca 40 milj.) on Argentiina neljandal, lammaste arvult (üle 40 milj.) teisel kohal maailmas. Tähtsat osa etendab teraviljade: nisu (1959/60. a. ca

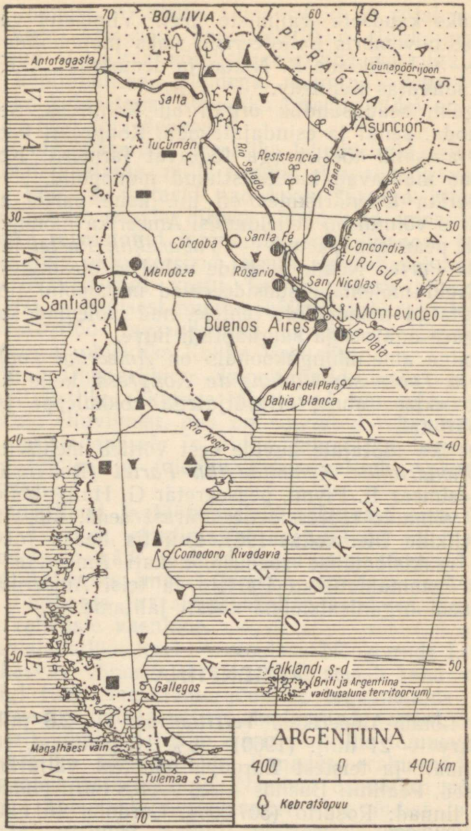

6 milj. *t*), maisi (4 milj. *t*), rukki, odra ja kaera, samuti lina, päevalille, puuvilla ja viinamarjade kasvatamine. Põllumajanduses võimutsevad suurmaapidajad ja välismaised kapitalistid.

Töötlev tööstus spetsialiseerub peamiselt põllumajandusliku tooraine ümbertöötamisele. Sõjajärgseil aastail on laienenud keemia-, masinaehituse ja puidutöötlemise töös-

tuse toodang. Argentiina annab peaaegu 90% kebratšopuust saadava parkimisekstrakti toodangust maailmas.

Võtmepositsioonid Argentiina tööstuses on Ameerika monopolide käes. Rööbides Argentiina loodusrikkusi ja ekspluateerides töötajaid, said nad viimase 40 aasta jooksul igalt Argentiina majandusse paigutatud dollarilt 5 dollarit kasumeid. Alates 1958. a. viiakse Argentiinas ellu majanduse «stabiliseerimise plaani», mille talle peale sundisid Ameerika monopolid Rahvusvahelise Valuutafondi vahendusel. Selle plaani tõeliseks olemuseks on muuta Argentiina majandus veel rohkem Ameerika kapitalistidest sõltuvaks. Selle tagajärjel tõusis elatusminimum 1959. a. aprillist 1960. a. aprillini 42%, samal ajal kui palk jäi endisele tasemele.

Suure ulatuse on võtnud Argentiina töötajate streigivõitlus. Töötajad nõuavad elatustaseme tõstmist, natsionaalsete rikkuste kasutamist rahva huvides. 1960. aasta 7. novembril alanud 24 tundi kestnud üldstreik haaras kaasa 3 miljonit inimest (peaaegu pooled Argentiina töölised), 1961. aasta 6. oktoobri üldstreik aga üle 4 miljoni töötaja.

Argentiina on föderatiivne vabariik, mille eesotsas on president (José Maria Guido), viimasele kuulub täidesaatev võim. Seadusandlikuks organiks on Rahvuskongress, mis koosneb senatist ja saadikutekojast.

Poliitilised parteid: *Leppimatute Radikaalne Kodanikuliit* — valitsev partei, kes ühendab põhiliselt kesk- ja väikekodanlust; imperialismivastane *Rahvuslik Rahvaühtsuse Liikumine; Rahva Radikaalne Kodanikuliit* — finantsistliku suurkodanluse ja maaomanike huve esindav partei; *Kristlik Demokraatlik Partei* — üks katoliiklikke organisatsioone; *Sotsialistlik Partei* — reformistlik partei; *Peronistlik Partei* — endise presidendi H. Peróni (1946—1955) pooldajate partei.

Töötajate huvide eest ja imperialismivastase demokraatliku rahvusrinde loomise eest võitleb *Argentiina Kommunistlik Partei,* kes tegutseb poollegaalselt.

Argentiina ametiühinguis on üle 2,5 miljoni inimese. Suurimad koondised: *Ametiühingute Tegevuse Ühtsust ja Koordineerimist Taotlev Liikumine* võitleb töölisklassi ridade ühtsuse eest; *62 Ametiühingu Koondis; 32 Ametiühingu Rühmitus.*

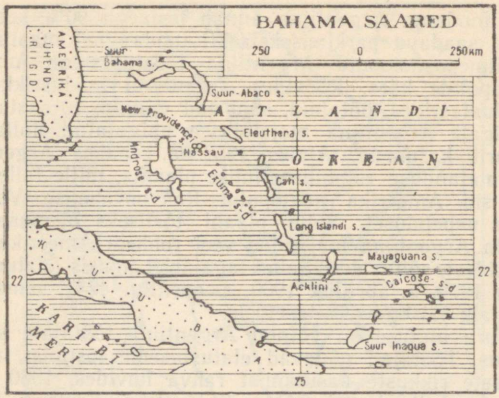

BAHAMA SAARED

Suurbritannia asumaa (1783. aastast) Lääne-Indias. **Territoorium** — 11 400 *km*². **Rahvaarv** — 105 000 (1960): ca 85% neegrid, samuti eurooplased (üle 10 000). **Administratiivne keskus** ja sadam: Nassau — 48 000 (1956).

Majanduse aluseks on maaharimine, mis on spetsialiseerunud ananasside ja tomatite kasvatamisele. Suurt osa etendavad kalapüük ja käsnloomade püük. Tööstus peaaegu puudub, välja arvatud puidutöötlemine (saematerjalide varumine), veetakse välja väärtuslikku puitu (punane, kollane ja raudpuu). Tähtsaks sissetulekuallikaks on turistide teenindamine. Üksikuid maa-alasid saartel kasutavad Ameerika Ühendriigid mereväe- ja lennuväebaasideks.

Asumaad valitseb Briti kuberner, kelle juures on Täidesaatev Nõukogu ja Seadusandlik Nõukogu.

BERMUUDA SAARED

Suurbritannia asumaa (1609. aastast) Atlandi ookeani loodeosas. Koosneb umbes 300 väikesest saarest ja rifist (20 saart on asustatud; seitse omavahel sildade ja raudteedega ühendatud saart moodustavad nn. peasaare —

Main Island). **Territoorium** — 53 *km*². **Rahvaarv** — 44 000 (1959): 60% neegrid. **Administratiivne keskus:** Hamilton — 3000 (1957).

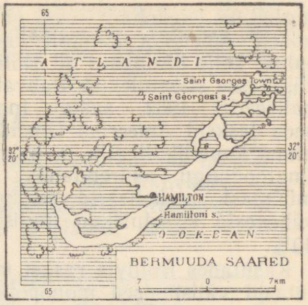

Kasvatatakse varaseid köögivilju, puuvilju (peamiselt banaane) ja lilli (veetakse Ameerika Ühendriikidesse). Saartel on arenenud kalapüük. Peamiseks sissetulekuallikaks on turistide teenindamine. Saari läbivad lennuliinid Ameerika Ühendriikidest Kanadasse, Lõuna- ja Kesk-Ameerikasse ning Euroopasse. Saartel on Briti mereväebaas, samuti Ameerika mereväe- ja lennuväebaasid.

Valitseb Briti kuberner, kelle juures on Täidesaatev Nõukogu.

BOLIIVIA

Riik Lõuna-Ameerikas. **Territoorium** — 1,1 milj. *km*². **Rahvaarv** — 3,5 milj. (1960): peaaegu pooled elanikest on indiaanlased. **Pealinn:** Sucre — 40 000, valitsuse asukoht La Paz — 339 000 (1957). Suuremad linnad: Cochabamba (81 000). Oruro (63 000), Potosi (46 000).

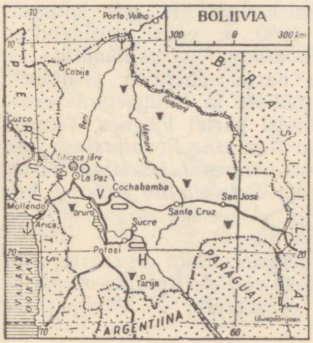

Põhilised majandusharud: mäetööstus, mis toodab ekspordi jaoks, ja poolnaturaalne põllumajandus. Boliivia annab 15—20% kogu kapitalistlike maade inglistinatoodangust (kolmas koht maailmas), 7—10% volframitoodangust, üle 15% antimonitoodangust (teine koht maailmas). Kaevandatakse ja veetakse välja ka pliid, tsinki, vaske, hõbedat ja vismutit. Boliivia põhiline rikkus —

inglistina leiukohad — oli palju aastaid välismaiste, peamiselt Ameerika kapitali käes. Välismaiste monopolide tulud, kelle käsutuses oli Boliivia inglistina, ületasid kõik riigikassa sissetulekud. Rahvaliikumise tulemusena natsionaliseeriti 1952. aastal inglistinakaevandused. Pärast seda lasksid Ameerika Ühendriikide monopolid inglistina hinna kunstlikult alla ja hakkasid igati takistama inglistinatoodangu suurendamist Boliivias (keeldusid talle müümast ajakohaseid seadmeid jne.). Selle tagajärjel vähenesid sissetulekud inglistina ekspordist rohkem kui 40%.

Kasutades Boliivia rasket majanduslikku olukorda, vallutasid välismaised monopolid paljud Boliivia naftaleiukohad, mida varem edukalt ekspluateeris riiklik naftakompanii. Käesoleval ajal on välismaiste, peamiselt Ameerika monopolide käes üle 11 milj. ha maad naftarikastes rajoonides.

Põllumajandussaaduste tootmine ei rahulda Boliivia vajadusi. Loomakasvatus on väikese produktiivsusega. 4 protsendile suurmaaomanikest kuulub 70% kogu maast.

Ameerika monopolide tungimine Boliivia majandusse avaldub eriti raskelt rahva elatustasemes. Boliivias laieneb liikumine selle eest, et ühendada patriootlikud ja demokraatlikud jõud ühtsesse rindesse, kes võitleb Ameerika Ühendriikide monopolide võimutsemise vastu, diplomaatiliste ning kaubandus- ja kultuurisidemete sisseseadmise eest Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maadega.

Boliivia on vabariik, mille eesotsas on president. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskongressile, mis koosneb senatist ja saadikutekojast. 1960. a. valiti presidendiks valitseva partei — *Revolutsiooniline Rahvusliikumine* — juht V. Paz Estensoro. See partei ühendab peamiselt väikekodanluse, samuti osa tööliste ja talupoegade esindajaid. Veidi aega enne valimisi partei lõhenes. Temast eraldus rühm, mille nimeks on *Autentne Revolutsiooniline Rahvaliikumine*. Peale selle on olemas *Liberaalne Partei* (tal on väike mõju) ja *Boliivia Sotsialistlik Falang*, kes esindab kodanluse ladviku ja Ameerika monopolidega seotud katoliku vaimulikkonna huve.

Ühtse rinde loomise ja demokraatliku agraarreformi läbiviimise eest, sotsialismi eest võitleb *Boliivia Kommunistlik Partei* (Keskkomitee peasekretär M. Monje Molina).

Ametiühingukoondis — *Boliivia Tööliskeskus* — ühendab kogu maa ametiühinguorganisatsioone (rohkem kui 200 000 töölist ja teenistujat ning üle 500 000 töötava talupoja).

BRASIILIA

Territooriumilt ja rahvaarvult kõige suurem riik Lõuna-Ameerikas. **Territoorium** — 8,5 milj. *km*². **Rahvaarv** — 70,5 milj. (1961): peamiselt portugallaste, itaallaste ja teiste Euroopast sisserännanute järglased, samuti mes-

tiitsid, mulatid ja indiaanlased. **Pealinn:** Brasiilia — 131 000 (1960). Suuremad linnad: São Paulo (3 674 000), Rio de Janeiro (3 220 000).

Brasiilia on agraarmaa. Kohvi tootmiselt (1960. a. 1,8 milj. *t*) on ta esimesel kohal (üle 40% maailma toodangust) ja kakao tootmiselt (195 000 *t*) teisel kohal maailmas. Kasvatatakse ka puuvilla (483 000 *t*), suhkruroogu, maisi, riisi, maniokki, türgi uba, banaane, apelsine, avokaadot, kookospalme. 1959. a. oli Brasiilias 71,4 milj. veist, 45,3 milj. siga, 19,9 milj. lammast. Brasiilia põllumajanduses etendavad tähtsat osa kapitalistid, sealhulgas välismaised kapitalistid ning suurmõisnikud (latifundiumide omanikud). 80% talupoegadest on ilma maata.

Brasiilia majanduselu sõltub põllumajanduskultuuride, eelkõige kohvi tootmisest ja väljaveost. Kohvihindade langus ja kohvi müügiturgude vähenemine viimastel aastatel on vabariigi majandusele ja rahva elule raskesti tunda andnud. 1959/60. a. moodustasid kohvi ekspordi ülejäägid 30 milj. kotti (52% maailma toodangust).

Peamised tööstusharud on: tekstiilitööstus (ca 1,3 milj. *m* puuvillast riiet aastas), toiduainete, metallurgia, keemia- ja farmatseutika- ning kummitööstus. Berülli- (90% maailma toodangust), kristallkvartsi-, tsirkooni- ja tööstuslike teemantide toodangult on Brasiilia esimesel kohal kapitalistlikus maailmas. Kaevandatakse ka rauamaaki, mangaani, kulda ja toodetakse naftat.

Tähtis positsioon Brasiilia majanduses on väliskapitalil (eriti panganduses, väliskaubanduses, maagitööstuses). Ainuüksi aastail 1947—1959 said Ameerika monopolid Brasiiliast 1 miljard dollarit kasumeid, teenides iga oma kapitalimahutuste dollari pealt 2,5 dollarit. Rahva elatustase on madal.

Rahvahulgad taotlevad oma elutingimuste parandamist. 1960. a. novembris toimus üks Brasiilia ajaloos kõige suuremaid raudteelaste, meremeeste ja sadamatööliste streike, millest võttis osa üle 1 miljoni inimese.

Brasiilia on föderatiivne vabariik, mille eesotsas on president. Presidendivalimistel Brasiilias 1960. a. oktoobris võitis Rahvuslik-demokraatliku Liidu poolt juhitava opositsiooniliste parteide bloki kandidaat J. Quadros, kelle poolt esitatud programm nägi ette mõningaid ümberkujundusi Brasiilia majanduselus ning suhete arendamisel kõigi maadega, sealhulgas NSV Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega.

1961. a. augustis läks J. Quadros reaktsiooniliste jõudude survel erru. Kuid töötajate massilised väljaastumised konstitutsiooni kaitseks ajasid nurja reaktsiooni plaanid. Presidendiks sai üks Brasiilia Tööpartei liidreid J. Goulart. Moodustati koalitsioonile valitsus eesotsas T. Nevesiga (Sotsiaaldemokraatlik Partei). 1961. a. novembris taastas Brasiilia diplomaatilised suhted Nõukogude Liiduga, mis katkestati 1947. a. oktoobris.

Seadusandlik võim kuulub kahekojalisele Rahvuskongressile. Poliitilised parteid: *Rahvuslikdemokraatlik Liit* — suurmõisnike, kapitalistide ja sõjaväelaste partei; *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — ühendab mõisnike, kodanluse ja jõukate talupoegade esindajaid; *Brasiilia Töö- (trabalistlik) partei* — ühendab osa kesk- ja väikekodanlust, intelligentsi ja töölisi jne., *Brasiilia Kommunistlik Partei*, kaitseb töötajate huvisid, kuulutati 1947. a. väljaspool seadust olevaks. 1961. a. mais algas Brasiilias rahvakampaania Kommunistliku Partei legaliseerimise eest. Kommunistliku Partei Rahvusliku Juhatuse esimees on L. C. Prestes. Brasiilia patriootlikke jõude ühendab *Rahvuslik Vabastusrinne.*

Brasiilias on rohkesti ametiühingukoondisi (*Tööstustööliste Rahvuslik Konföderatsioon, Kaubandustöötajate Rahvuslik Konföderatsioon, Transporditööliste Rahvuslik Konföderatsioon, Talurahva Liiga* jt.).

DOMINIKAANI VABARIIK

Riik Haiiti saare idaosas. **Territoorium** — 49 000 *km²*. **Rahvaarv** — 3 098 000 (1961): mulatid, kreoolid, neegrid. **Pealinn:** Santo Domingo — 334 000 (1959).

Dominikaani Vabariigi majandusel on ühekülgne iseloom. Põhiline põllumajanduskultuur on suhkruroog (igaaastane saak 5 milj. *t*). Suurte suhkruroo- ja banaaniistanduste omanike kätte on koondunud parimad maad, samal ajal kui 60% talupoegadest ei ole isegi viletsaid maatükke. Ekspordiks kasvatatakse samuti kakaod (üle 30 000 *t* aastas), kohvi (ca 30 000 *t*), banaane. Enamik banaaniistandusi on Ameerika «United Fruit Company» käes. Ainuke arenenud tööstusharu on suhkru tootmine (1959. a. 987 000 *t*). Ameerika erakapital laiendab iga aastaga üha enam oma positsioone Dominikaani Vabariigi majanduses, haarates enda kätte boksiitide leiukohad

ja paljude muude maavarade kaevandamise, nafta luure ja tootmise.

1961. a. mais tapeti diktaator R. L. Trujillo, kellel oli 1930. aastast alates Dominikaani Vabariigis tegelikult piiramata võim. Massiliste rahvaväljaastumiste tagajärjel oli Trujillo perekond sunnitud Dominikaani Vabariigist lahkuma. Kuid võim läks üle Riiginõukogu kätte (esimees R. Bonelly), kes astus tihedasse koostöösse Ameerika Ühendriikide valitsusega.

Täidesaatev võim Dominikaani Vabariigis kuulub presidendile (1963. a. on presidendiks Juan Bosch). Seadusandlik võim kuulub Riiginõukogule. Rahvuskongress (parlament) saadeti laiali.

Poliitilised parteid: *Rahvuslik Kodanikeliit* — valitsev partei, esindab suurkodanluse, mõisnike, sõjaväelaste, vaimulikkonna ja ametnike huve, kes on seotud Ameerika kapitaliga; *14. Juuni Revolutsiooniline Liikumine* — opositsiooniline partei, ühendab põhiliselt kesk- ja väikekodanlust, intelligentsi ja üliõpilaskonda; *Dominikaani Revolutsiooniline Partei* — esindab osa kondanluse ja intelligentsi huve, kes on seotud Ameerika Ühendriikide monopolistlike ringkondadega; *Natsionalistlik Revolutsioonipartei.*

Dominikaani Sotsialistlik Rahvapartei, asutati 1942. a. Kommunistliku partei baasil, kaitseb rahva huve, tegutseb illegaalselt.

Ametiühingukeskus — *Dominikaani Töökonföderatsioon.*

EKUADOR

Riik Lõuna-Ameerika loodeosas. **Territoorium** — 271 000 *km*². **Rahvaarv** — 4,4 milj. (1961): mestiitsid, indiaanlased, kreoolid, neegrid ja mulatid. **Pealinn:** Quito — 299 900 (1959). Suurim linn ja sadam: Guayaquil (430 000).

Ekuador on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Ekuadori majandust kontrollivad Ameerika ja Inglise monopolistid ning kohalikud latifundiumide omanikud.

Vähem kui 0,5% maaomanikke hoiab enda käes ca 50% haritavast maast, samal ajal kui 250 000 talumajapidamise käes on kõigest 7% maast. Paljud talupojaperekonnad on ilma maata. Põhilised eksportkultuurid on banaanid (1959. a. saak 1 790 000 *t*), kohv (31 500 *t*), kakao (32 700 *t* kakaoube).

Töötleva tööstuse põhiharudeks on toidu- ja maitseainete ning tekstiilitööstus.

Kaevandava tööstuse põhiharu on naftatööndus (1959. a. toodeti 360 000 *t* naftat). Raudteed, sadamad, elektrijaamad, tunduv osa kaevandavast tööstusest ja väliskaubandusest kuuluvad Inglise ja Ameerika kapitalile.

Ekuadori töötajad tugevdavad streigivõitlust. Rahulolematus Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia monopolistide poliitikaga haarab üha uusi elanikkonna kihte. Nad astuvad välja monopolistliku rõhumise vastu, agraarreformi elluviimise eest.

1961. a. lõpul läks president J. M. Velazco Ibarra massiliste rahvaväljaastumiste tagajärjel erru, tema kohale asus C. J. Arosemena Monroy.

Ekuador on vabariik, mille eesotsas on president, viimasele kuulub täidesaatev võim. Seadusandlik organ on kongress, mis koosneb senatist ja saadikutekojast. Peamised poliitilised parteid: *Kristlik Sotsiaalne Liikumine* — katoliiklik partei; *Konservatiivne Partei* — klerikaal-feodaalne partei, kes on seotud Ameerika monopolidega; *Demokraatlik Rahvusrinne* — sellel on mõju talurahva hulgas; *Liberaalradikaalne Partei* — rahvusliku kodanluse partei; *Sõltumatu Demokraatlik Liit* — esindab suurmaaomanike ja osa kodanluse huve; *Rahvajõudude Ühendus* — ühendab kodanluse ja intelligentsi mõjukaid ringkondi. *Ekuadori Kommunistlik Partei* on järjekindel võitleja rahva huvide eest (Keskkomitee peasekretär P. Antonio Saad). Kommunistliku Parteiga töötab koos *Sotsialistlik Partei*, kes tugineb väikekodanlusele ja osale töölis-

tele. Üle 500 mitmesuguse ametiühinguorganisatsiooni ja -koondise, kuhu kuulub üle 100 000 inimese, kuuluvad *Ekuadori Töötajate Konföderatsiooni.* On olemas ka *Katoliiklike Tööliste Konföderatsioon* ja *Rahvuslik Töörinne.*

FALKLANDI (MALVIINI) SAARED

Suurbritannia ja Argentiina vaidlusalune territoorium Atlandi ookeani edelaosas, koosneb 2 suurest ja ca 200 väikesest saarest. **Territoorium** — 12 000 *km*². **Rahvaarv** — 2000 (1959): peamiselt mestiitsid ja šotlased. Ainuke linn ja sadam: Port Stanley — 1 100 (1953).

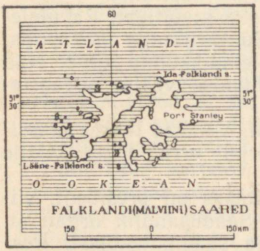

Elanikkonna põhitegevuseks on lambakasvatus (ca 600 000 lammast), mereloomade küttimine (hülged, vaalad), kalapüük. Tunduv osa maast kuulub suuromanikele. Saari kasutatakse vaalapüügibaasina.

Enne saarte vallutamist 1883. a. Suurbritannia poolt kuulusid need Argentiinale, kes nõuab nende tagasiandmist. Valitseb Inglise kuberner, kelle juures on Täidesaatev Nõukogu ja Seadusandlik Nõukogu, viimastel on nõuandev õigus.

GUADELOUPE

Prantsuse valdus (1635. aastast) samanimelisel saarel ja tema läheduses asuvatel saartel Väikeste Antillide saarestikus Lääne-Indias. **Territoorium** — 1780 *km*². **Rahvaarv** — 270 000 (1960): põhiliselt neegrid ja mulatid. **Administratiivne keskus:** Basse Terre — 26 000 (1954). Peamine kaubanduskeskus ja sadam: Pointe-à-Pitre.

Elanikkonna põhitegevuseks on põllumajandus. Peamine kultuur on suhkruroog. Kasvatatakse ka banaane, kohvi, kakaod, vanilli ja tsitrusvilju. Mõnevõrra on arenenud ka karjakasvatus (veised, sead, kitsed, lambad). Suur osa maast on eurooplastest plantaatorite käes. On olemas põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtted (põhiliselt suhkru ja rummi tootmine).

Guadeloupe'il on Prantsuse meretaguse departemangu staatus. Valitsevad prantsuse prefekt ja Peanõukogu.

Guadeloupe'i Kommunistlik Partei (2000 liiget; peasekretärid E. Ibéné ja R. Girard) kuulus 1958. aastani föderatsiooni õigustes Prantsuse Kommunistliku Partei koosseisu.

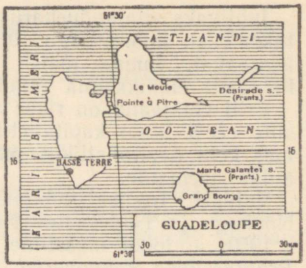

GUAJAANA

Guajaana asub Lõuna-Ameerika kirdeosas. **Territoorium** — 450 000 *km*². **Rahvaarv** — üle 860 000. Guajaana on jaotatud osadeks: Suurbritannia, Hollandi ja Prantsuse valdus.

Guajaanas leidub suuri loodusrikkusi, mida röövivad kolonisaatorid. Majandus on koloniaalse iseloomuga, sõltudes täielikult põllumajandusliku ja mineraaltooraine tootmisest. Hollandi ja Briti Guajaana peamiseks rikkuseks on boksiidid. Nende kaevandamisest saadavad tulud lähevad peaaegu täielikult Ameerika trusti «Alcoa» kätte.

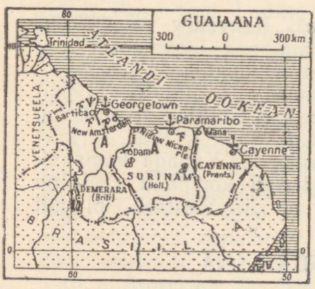

Kõigis Guajaana osades on põliselanikud tegelikult õigusteta ja elavad viletsuses.

Jälitamise tingimustes jätkab Guajaana elanikkond võitlust vabaduse ja sõltumatuse eest.

BRITI GUAJAANA

Territoorium — 215 000 *km*². **Rahvaarv** — 567 000 (1960): ca 50% elanikkonnast on indialased, 37% — neegrid, 12% — mulatid; põliselanikud on indiaanlased. **Administratiivne keskus:** Georgetown — 120 000 (1957).

Juhtivaks majandusharuks on maaharimine. Kasvatatakse riisi, suhkruroogu (90% läheb ekspordiks), bataati, kassaavat, jamssi, maisi, tsitrusvilju. Põllumajandus ei kindlusta elanikkonna vajadusi toiduainete osas.

Briti Guajaana on rikas maavaradest. Siin leidub boksiite (20% kogu kapitalistliku maailma toodangust; kolmas koht kapitalistlikus maailmas; 1959. a. 1 513 000 *t*), kulda, teemante.

Valitseb Inglise kuberner. On olemas Seadusandlik Nõukogu ja Täidesaatev Nõukogu.

1950. a. loodi massiline patriootlik organisatsioon — *Progressiivne Rahvapartei,* kes ühendab oma ridades osa töölisi (moodustavad tunduva protsendi iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast), talupoegi, väikekodanlust. Töötavate hulkade survel olid Inglise võimud sunnitud sisse viima kohaliku omavalitsuse. 1953. a. aga kuulutasid välja esimesed asumaa parlamendivalimised. 21. augustil 1961 toimusid Briti Guajaanas uued Seadusandliku Kogu valimised. Enamus hääli anti Progressiivsele Rahvaparteile, kelle liider Ch. Jagan sai peaministriks. Teised parteid: *Rahvuslik Rahvakongress* ja *Ühendatud Jõud.*

HOLLANDI GUAJAANA (SURINAM)

Territoorium — 143 000 *km*². **Rahvaarv** — 270 000 (1960): peamiselt Indiast sisserännanud, jaavalased, hiinlased, mestiitsid; põliselanikud on indiaanlased (ca 3000). **Administratiivne keskus:** Paramaribo — 107 000 (1958).

Boksiitide kaevandamise poolest on Surinam teisel kohal kapitalistlikus maailmas (varud 50 milj. *t*, 1959. a. kaevandati 3,3 milj. *t*), mis on Ameerika-Kanada kompanii «Surinam Bauxite Co.» ja Hollandi kompanii «Billiton Co.» käes. Põhiline toidukultuur on riis. Valitseb Hollandi kuberner.

PRANTSUSE GUAJAANA

Territoorium — 91 000 *km*². **Rahvaarv** — 30 000 (1959): põhiliselt indialased, kreoolid ja mestiitsid, kaugetes siserajoonides on säilinud indiaanlasi. **Administratiivne keskus:** Cayenne — 13 000 (1954).

Põllumajandus on nõrgalt arenenud. Rikkalikest mineraaliressurssidest kaevandatakse väheses ulatuses kulda, mis on peamine ekspordiartikkel. Elanikkonna peatege-

vuseks on suhkruroo tootmine, viimane läheb peaaegu jäägitult rummi valmistamiseks.

Kehtib Prantsusmaa meretaguse departemangu staatus. Valitsevad prefekt ja Peanõukogu.

GUATEMAALA

Riik Kesk-Ameerikas. **Territoorium** — 109 000 *km*². **Rahvaarv** — 3,9 milj. (1961): 54% indiaanlased. **Pealinn:** Guatemaala — 437 000 (1959). Suuremad linnad: Quezaltenango, Puerto Barrios.

Guatemaala on majanduslikult mahajäänud agraarmaa nõrgaltarenenud tööstusega. Tema põllumajandus spetsialiseerub kohvi (1960. a. saak oli 90 000 *t*, 75% ekspordist) ja banaanide (põhiline ekspordiartikkel) tootmisele. Majanduse ühekülgne iseloom on tingitud Ameerika monopolide pikaajalisest peremehetsemisest. Mõned Ameerika kompaniid, eesotsas «United Fruit Company'ga», on haaranud enda kätte peaaegu kõik banaani- ja kohviistandused, ekspluateerivad põllumajandustöölisi, kihutavad talupoegi oma maatükilt minema. Ameerika monopolid kontrollivad ka elektrijaamu, raudteid, tekstiili- ja toiduainete tööstust, kaubandust ja sidet. «United Fruit Company» on kolonialismi tugi Ladina-Ameerikas, taotleb reaktsioonilise režiimi kehtestamist «banaanirevolutsioonide», «vandenõude» ja «pöörete» organiseerimise teel. 1954. a. organiseeris ja finantseeris see kompanii relvastatud interventsiooni Arbenzi demokraatliku valitsuse vastu Guatemaalas. See valitsus oli läbi viinud maareformi, mis puudutas «United Fruit Company» huve. Pärast J. Arbenzi demokraatliku valitsuse kukutamist 1954. a. Ameerika imperialistide poolt anti välismaistele kapitalistidele 5 milj. ha Guatemaala maid. Ameerika imperialistid püüavad kasutada Guatemaala reaktsioonilisi jõude revolutsioonilise Kuuba vastu.

Guatemaala rahvas elab viletsuses. 3/4 elanikkonnast ei oska kirjutada ega lugeda.

Rahvas võitleb üha otsustavamalt vabaduse ja sõltumatuse eest. 1960. a. novembris puhkes Guatemaala pealinnas, samuti paljudes linnades maa idaosas relvastatud ülestõus diktaatorliku režiimi vastu. Ehkki ülestõus maha suruti, õnnestus paljudel sellest osavõtnutel mägedesse minna ja organiseerida seal partisanisalku. *Guatemaala Patriootlik Liit,* kes ühendab kogu maa demokraatlikud jõud, pöördus kõigi Guatemaala elanike poole üleskutsega ühendada oma jõupingutused võitluses kodumaa vabastamise eest.

1963. a. märtsis toimus Guatemaalas sõjaväeline riigipööre. Armee tagandas presidendi, seisatati põhiseaduse kehtivus, saadeti laiali Rahvuskongress. Pärast riigipööret moodustati valitsus eesotsas kolonel Peralta Azurdiaga. Guatemaala on vabariik, mille eesotsas on president.

Peamised poliitilised parteid: *Rahvusliku Lepitamise Partei* — tugineb Guatemaala suurmõisnikele ja reaktsioonilisele kodanlusele; *Rahvuslikdemokraatlik Liikumine* — esindab kodanluse ladviku ja plantaatorite huve, on tihedasti seotud Ameerika Ühendriikide monopolidega; *Guatemaala Revolutsiooniline Partei* — ühendab põhiliselt linna ja maa väikekodanlust: *Kristlik Demokraatlik Partei; Rahvuslik Vabadusliikumine.*

Guatemaala Tööpartei (Kommunistliku Partei järglane), kes kaitseb rahva huve, töötab illegaalselt (peasekretär B. Alvarado Monzon).

Ametiühingukoondised: *Guatemaala Töötajate Üldkonföderatsioon, Guatemaala Autonoomne Ametiühingute Föderatsioon.*

HAIITI

Riik Kesk-Ameerikas, võtab enda alla samanimelise saare lääneosa ning naabersaared Gonave ja Tortuga. **Territoorium** — 28 000 *km*². **Rahvaarv** — 3,5 milj. (1960): 95% neegrid. **Pealinn:** Port-au-Prince — 250 000.

1915. a. okupeerisid Ameerika Ühendriigid Haiiti ja muutsid ta tegelikult oma asumaaks. 1918. a. puhkes Haiitis rahva ülestõus, mis Ameerika vägede poolt julmalt maha suruti. 1934. a. olid Ameerika Ühendriigid massilise

liikumise survel sunnitud tunnistama Haiiti sõltumatust. Ameerika monopolid püüavad säilitada oma ülevõimu.

Haiiti on majanduslikult mahajäänud põllumajanduslik maa, kus võimutseb välismaine, peamiselt Ameerika kapital. Kõigist väliskapitali mahutustest kuulub Ameerika monopolidele 70%. Ka paremad maad on Ameerika kompaniide käes, kelle istandustes ulatuslikult kasutatakse sunniviisilist tööd. Haiiti põhiliseks loodusrikkuseks on kohv (1959. a. saak 30 000 *t*), mille müügist saadavad tulud on riigieelarves peamised. Eksporditavateks põllumajandussaadusteks on ka suhkruroog, sisal (35 600 *t*), kakao, eeterõlid, banaanid. Töötlev tööstus tegeleb põllumajandusliku tooraine ümbertöötamisega.

Ameerika imperialistide peremehetsemine Haiitis lasub raske koormana rahva õlgadel. Üle 20% iseseisvast tööst ja tulust elatuvast elanikkonnast on ilma tööta.

Haiitis üha paisub rahva vihalaine. Tundes hirmu tööliste ja üliõpilaste demonstratsioonide ulatusest, kehtestas Haiiti valitsus riigis sõjaseisukorra ja tugevdas repressioone. Kuid rahvahulkade väljaastumised aktiviseeruvad pidevalt.

Haiiti on vabariik. Täidesaatev võim kuulub presidendile, seadusandlik võim — Rahvuslikule Assambleele (1961. a. saadeti laiali ja asendati ühekojalise parlamendiga). 1957. aastast on Haiiti presidendiks F. Duvalier, kes on *Rahvusliku Ühtsuse Partei* juht. See partei esindab suurkodanluse ja ametnikkonna huve. Opositsioonilised jõud grupeeruvad peamiselt *Agraar-Industriaalse Partei* ümber, kes ühendab väikemaaomanikke ja talupoegi (on kuulutatud väljaspool seadust olevaks).

Töötajate huvide eest võitleb *Haiiti Rahvaühenduse Partei.*

Haiiti ametiühinguisse kuulub üle 10 000 inimese. Peamised ametiühingukoondised: *Töötajate Üldkonföderatsioon* ja *Haiiti Tööliste Rahvuslik Liit.*

HOLLANDI LÄÄNE-INDIA

Hollandi valdus Kariibi meres, koosneb 6 saarest: Curaçao, Aruba, Bonaire, Saba, Saint Eustatius ja Saint Martin (viimase põhjaosa kuulub Prantsusmaale). **Territoorium** — 947 *km*². **Rahvaarv** — 193 000 (1960): üle 80% neegrid ja mulatid. **Administratiivne keskus:** Willemstad (Curaçao' saarel) — 44 000 (1953).

Aruba ja Curaçao' saarel on naftatöötlemise ettevõtted (toornafta tuuakse Venetsueelast), mis kuuluvad peamiselt Ameerika monopolile «Standard Oil» ja Inglise-Hollandi monopolile «Royal Dutch Shell».

1954. a. kuulutati Hollandi «autonoomseks meretaguseks osaks». Hollandi kuberner määrab Vaatleva Nõukogu ja Täidesaatva Nõukogu, kellel on nõuandev õigus.

HONDUURAS

Riik Kesk-Ameerikas. **Territoorium** — 112 000 *km*². **Rahvaarv** — ca 2 milj. (1961). **Pealinn:** Tegucigalpa — 106 000 (1958).

Honduuras on üks kõige mahajäänum Ladina-Ameerika maa, kelle majandus sõltub Ameerika monopolidest. Põllumajandus spetsialiseerub paljude eksportkultuuride tootmisele: banaanid (1958. a. saak 435 000 *t*), mille istandused kuuluvad Ameerika kompaniidele «United Fruit» ja «Standard Fruit and Steamship», kohv, palmikultuurid ja abaka (manillakanep).

Tööstus on nõrgalt arenenud. On olemas hõbeda- (1957. a. veeti välja 68 000 kg hõbedat) ja kullakaevandused, väikesed köögiviljatöötlemise ettevõtted, seebi-, jalatsi- ja tuletikuvabrikud. Tööstuses tegeleb vaid 6% elanikkonnast. Paremad maad, metsad, maavarade, eriti kulla ja hõbeda leiukohad, raudteed ja sadamad kuuluvad Ameerika monopolidele, kelle kätte läheb kogu banaanide, puidu ja hõbeda ekspordist saadav kasum. Töötajate elutingimused on rasked.

Tundes hirmu rahvahulkade kasvava rahulolematuse ees, on Honduurase reaktsioonilised jõud korduvalt püüdnud seal kehtestada avaliku sõjalise diktatuuri režiimi. Honduurase progressiivsed jõud võitlevad patriootliku, imperialismivastase rahvusrinde loomise eest.

Honduuras on vabariik, mille eesotsas on president (Liberaalse Partei liider R. Vileda Morales), kellele kuu-

lub täidesaatev võim. Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele kongressile. Peamised kodanlikud poliitilised parteid: *Liberaalne Partei* (valitsev partei); *Natsionalistlik Partei* — ühendab suurkodanluse ja mõisnike esindajaid, tihedalt seotud Ameerika «United Fruit Company» huvidega, on valitsusega opositsioonis; *Rahvuslik Reformistlik Liikumine* — ühendab osa kodanlust ja intelligentsi, toetab Natsionalistliku Partei poliitikat; *Revolutsiooniline Demokraatlik Partei* — ühendab osa väikekodanlust ja intelligentsi, toetab Liberaalse Partei programmi.

Honduurase Kommunistlik Partei on 1946. aastast illegaalses olukorras.

Ametiühingutes on 20 000 liiget.

BRITI HONDUURAS

Suurbritannia asumaa (1862. aastast) Kesk-Ameerikas Jukatani poolsaare idaosas Kariibi mere rannikul. Guatemaala peab seda oma territooriumi osaks. **Territoorium** — 23 000 *km*². **Rahvaarv** — 90 000 (1960): üle 50% neegrid ja mulatid (minevikus siia veetud aafriklastest orjade järeltulijad), ca 30% maia ja kariibi indiaanlased (põliselanike järglased), mestiitsid (põhiliselt Mehhikost ja Guatemaalast väljarännanud). **Administratiivne keskus ja sadam:** Belize — 34 000 (1953).

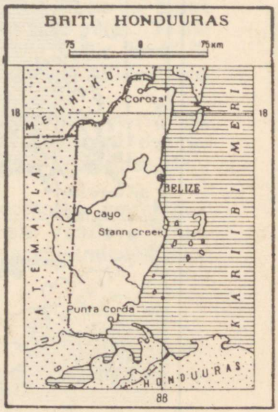

Elanikkonna põhitegevuseks on põllumajandus (sellel on tarbiv iseloom, rannikul kasvatatakse riisi, maisi, türgi uba), hinnaliste puiduliikide (punane puu, tõrvasmänd; kuni 80% ekspordi väärtusest) ja tšiklee (sapodiilipuu vaik, mis läheb närimiskummi tootmiseks) kogumine. Rannikul on banaaniistandused (kuuluvad kompaniile «British Honduras Fruit Co.»), tsitrusviljade, suhkruroo- (igal aastal ca 5000 *t* suhkrut) ja kookospal-

miistandused. Oma toiduainetest ei jätku. On olemas väikesed põllumajandusliku tooraine töötlemise ettevõtted. Raudteid ei ole.

Valitseb Inglise kuberner. On olemas piiratud õigustega Seadusandlik Kogu. Sõltumatuse saavutamise eest astub välja *Ühendatud Rahvapartei.*

JAMAIKA

Riik Lääne-Indias, Suurte Antillide saarestikus samanimelisel saarel Kariibi meres ning lähedal asuvatel Kaimani (Suur- ja Väike-Kaiman), Turksi ja Caicose saarel. **Territoorium** — 12 200 *km²* (sellest Jamaika 11 400 *km²*). **Rahvaarv** — 1 614 000 (1960): neegrid, mulatid. **Pealinn:** Kingston — 159 000 (1960).

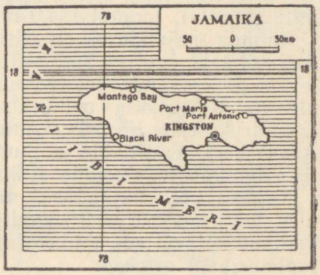

6. augustil 1962 langetati Jamaika pealinnas Kingstonis Briti lipp ja heisati Jamaika rahvuslipp. Juba 1961. aasta septembris astus Jamaika referendumil avaldatud rahva tahte kohaselt välja Lääne-India Föderatsioonist, mille Inglismaa oli peale sundinud oma koloniaalvaldustele Kariibi meres. Pärast seda oli Inglismaa valitsus sunnitud andma Jamaikale iseseisvuse.

Jamaikal leidub rikkalikult mineraalset toorainet, eriti boksiiti (varud 320 milj. *t*), mille ekspordilt kuulub talle esikoht kapitalistlikus maailmas (1959. a. kaevandati 6 475 000 *t*). Majanduse aluseks on põllumajandus. Kõige suuremad suhkruroo-, puuvilla-, banaani-, tsitrusviljade, kohvi-, kakao- ja kookospalmiistandused kuuluvad inglastele. Jamaika saarel on Ameerika Ühendriikide ja Kanada kompaniide käes ka boksiidi kaevandamine.

Jamaika valitsuse juhiks on *Leiboristliku Partei* liider A. Bustamante.

Riik Põhja-Ameerikas, tema piiridesse kuuluvad Kanada Arktika saarestik, Newfoundlandi, Vancouveri jt. saared. **Territoorium** — 9 974 000 *km*². **Rahvaarv** — 18,2 milj. (1961): põhiliselt Euroopast sisserännanute järglased; põliselanikud — indiaanlased ja eskimod — on peaaegu täielikult hävitatud. **Pealinn:** Ottawa — 350 000 (1960). Suuremad linnad: Montreal (1 826 000), Toronto (1 490 000), Winnipeg (440 000).

Kanada on arenenud industriaal- ja agraarmaa. Maailma kapitalistlikus tootmises on ta esikohal asbesti (1960 a. 1 046 000 *t*), nikli (194 000 *t*) ja paberi (6,1 milj. *t* ajalehepaberit, 102 milj. *t* paberimassi) tootmise poolest, teisel kohal kulla, plaatina ja tsingi kaevandamiselt ning alumiiniumi sulatamiselt (625 000 *t*), tööstusliku kogutoodangu poolest üldse on ta seitsmendal kohal. 1960. a. kaevandati 20,6 milj. *t* rauamaaki, 8 milj. *t* kivisütt, 25,7 milj. *t* naftat, toodeti 114,0 miljardit kWh elektrienergiat.

Kanada majanduses on tähtis osa välismaisel, peamiselt Ameerika ja Inglise kapitalil, mis kontrollib ligi $^3/_5$ tööstlevast ja kaevandavast tööstusest. Käesoleval ajal kuulub üle $^3/_4$ Kanadasse mahutatud väliskapitalist Ameerika Ühendriikidele. Kanada, Ameerika kontinendi maa, on Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia monopolide vaheliste teravate vastuolude allikas.

Kanada põllumajanduses, mis on üks maailma suurim nisu tootja (1960. a. 13,3 milj. *t*), valitsevad suurkapitalistlikud ettevõtted. Väikefarmerid laostuvad, täiendades proletariaadi armeed.

Tähtsat osa Kanada majanduses etendab väliskaubandus. Peaaegu $^1/_3$ oma toodangust müüb Kanada välisriikidele. Vaatamata Kanada (maa, kes kunagi ei ole tunda saanud sõda) suurtele loodusrikkustele ja majanduse kõrgele arenemistasemele, saavad töötajad siin tunda ekspluateerimist ja kannatavad elatustaseme languse all. Tööpuudus on krooniline. 1961. a. jaanuaris oli 693 000 töötut.

Kanada kuulub dominioonina Briti Rahvaste Ühendusse. Riigipeaks on Suurbritannia kuningas (kuninganna), keda esindab kindralkuberner. Kõrgeim seadusandlik võimuorgan — parlament — koosneb senatist ja alamkojast. Kanada on föderatsioon, mis koosneb 10 provintsist ja 2 territooriumist. Peamised poliitilised parteid: *Konser-*

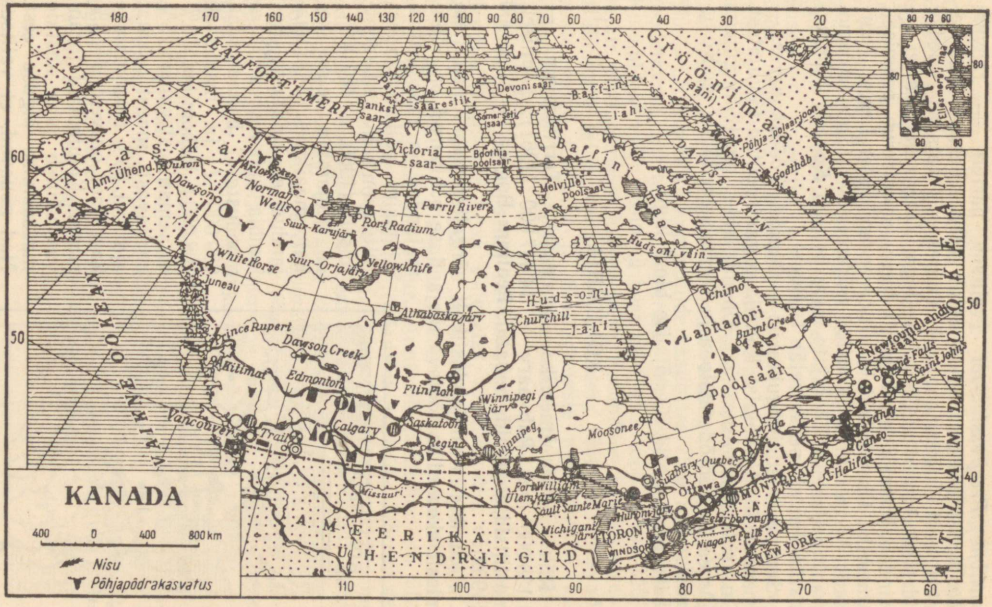
KANADA
400 0 400 800 km
Nisu
Põhjapõdrakasvatus
ALASKA
AMERIKA ÜHENDRIGID
BEAUFORTI MERI
Victoria saar
Banksi saar
Devoni saar
Baffini saar
Baffini laht
Hudsoni laht
Hudsoni väin
Melville'i poolsaar
Perry River
Port Radium
Suur-Karujärv
Suur-Orjajärv
Yellowknife
White Horse
Juneau
Prince Rupert
Dawson Creek
Edmonton
Vancouver
Calgary
Saskatoon
Regina
Winnipegi järv
Winnipeg
Moosonee
Churchill
Labradori poolsaar
Goose Bay
Gander
St. John's
Halifax
Sydney
Quebec
Montreal
Ottawa
Toronto
Hamilton
Niagara Falls
Detroit
Sault Sainte Marie
Thunder Bay
Fort William
Michigani järv
Missouri
NEW YORK
Grööni
Thule
Godthåb
Disko saar
Jakobshavn
Angmagssalik
Scoresbysund
Ammassalik
ATLANDI OOKEAN
110 100 90 80 70 60
180 170 160 150 140 130 120 110 100 90 80 70 60 50 40 30 20

vatiivne Progressipartei (valitsev partei) — rahvusliku kodanluse partei, kes astub välja sidemete tugevdamise eest Inglismaaga, kusjuures säilitatakse tihedad sidemed Ameerika Ühendriikidega; *Liberaalne Partei* — esindab Kanada suurkapitali huve, orienteerub peamiselt Ameerika Ühendriikidele, (liider peaminister Lester Pearson); *Kooperatiivse Koostöö Föderatsioon* (Sotsiaaldemokraatlik Partei). Töötajate huve kaitseb *Kanada Kommunistlik Partei* (peasekretär T. Buck).

Suurim ametiühingukeskus — *Kanada Tööliskongress* — ühendab üle 4/5 kõigist Kanada organiseeritud töötajatest. On sidemeis Ameerika Ühendriikide ametiühingutega (Ameerika Tööföderatsioon ja Tootmisametiühingute Kongress).

Kanada on NATO sõjalise bloki liige.

KOLUMBIA

Riik Lõuna-Ameerika loodeosas. **Territoorium** — 1 138 000 *km*². **Rahvaarv** — 14 447 000 (1961): põhiliselt mestiitsid, kreoolid, mulatid. **Pealinn:** Bogotá — 1 125 000 (1959).

Kolumbia on majanduslikult nõrgaltarenenud maa. Peamiselt ekspordiks töötava majanduse põhiharud on põllumajandus ja mäetööstus. Tähtsaim põllumajanduskultuur on kohv, mille tootmiselt (1960. a. 480 000 *t*) on Kolumbia teisel kohal maailmas. Põllumajandus ei kindlusta Kolumbia vajadusi. 1959. a. moodustas banaanisaak 259 000 *t* ja maisisaak 108 000 *t*. Vähem kui 0,5% maaomanikest valdab 25% haritavast maast, samal ajal kui 50% maaomanike kasutuses on veidi üle 3% maast. Kolumbia talurahvas võitleb juba aastaid **maasaamise** õiguse eest. Nad nõuavad, et valitsus

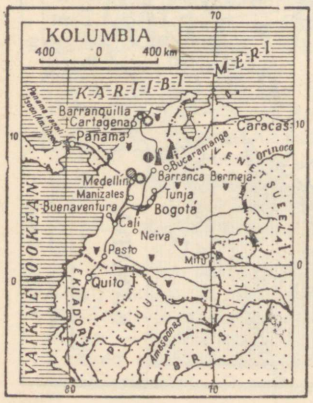

täidaks agraarreformi läbiviimise lubaduse. Smaragdi kaevandamiselt on Kolumbia esimesel kohal maailmas. Toodetakse ka naftat (1960. a. 7,7 milj. *t*), sütt, kulda, plaatinat, hõbedat, kivi- ja meresoola. Tööstusettevõtetest on olemas toidu- ja maitseainete ning tekstiilivabrikud.

Kolumbia majandus sõltub suuresti monopolistlikust, peamiselt Ameerika kapitalist. 85% kohvist eksporditakse Ameerika Ühendriikidesse. Suured kohvi- ja banaaniistandused on Ameerika kompanii «United Fruit Company» käes. Ameerika monopolid kontrollivad kulla kaevandamist ja elektrienergia tootmist. Kõige suuremat kasu toob Ameerika monopolistidele aga nafta leiukohtade ekspluateerimine. Koos Inglise-Hollandi trustiga «Royal Dutch Shell» on Ameerika kompaniide käsutuses 75% Kolumbias toodetavast naftast. Ameerika monopolid pumpavad Kolumbiast välja tohutuid kasumeid, mis toob kaasa töötajate elutingimuste halvenemise. Kolumbias kasvab streigiliikumise laine, eriti naftatööstuses; töölised nõuavad peale palga tõstmise ja töötingimuste parandamise ka välismaistele monopolidele kuuluvate ettevõtete üleandmist riigile.

Kolumbia on vabariik. Täidesaatev võim kuulub presidendile (Guilermo Leon Valencia), seadusandlik võim — kongressile, mis koosneb senatist ja esindajatekojast. 1957. a. kukutati Kolumbias Ameerika monopolistide soosiku Rojas Pinilla diktatuur. Kontrolli poliitilise elu üle kehtestasid kaks kodanlik-feodaalset parteid: *Liberaalne* ja *Konservatiivne Partei*. Koalitsioonivalitsuses tekkis lõhe valitsuse pooldajate ja demokraatlike ümberkujunduste pooldajate vahel. Viimased taotlevad, et Ameerika monopolidele ei tehtaks järeleandmisi.

Kolumbia Kommunistlik Partei, kes 1958. aastast töötab legaalselt, taotleb Kolumbias laialdase imperialismivastase rinde loomist. Keskkomitee poliitiline sekretär — G. Vieira.

Ametiühingukoondised: *Kolumbia Töötajate Konföderatsioon, Kolumbia Töötajate Liit, Kolumbia Töötajate Föderatsioon* ja *Kolumbia Töötajate Sõltumatu Konföderatsioon*. 1961. a. loodi *Ametiühingute Ühtsuse Komitee*, kuhu läksid nende föderatsioonide ja ametiühingute esindajad, kes võitlevad lõhestuspoliitika vastu.

Riik Kesk-Ameerikas. **Territoorium** — 51 000 *km²*. **Rahvaarv** — 1,2 milj. (1961): kreoolid. **Pealinn:** San José — 134 000 (1957).

Kostariika on agraarmaa. Põllumajandus tegeleb peamiselt banaanide (üle 300 000 *t* aastas), kohvi (1959. a. 55 500 *t*), kakaoubade (10 000 *t*) tootmisega ekspordiks. Tööstus (toiduainete, tekstiili-, jalatsitööstus) on nõrgalt arenenud.

Kostariika majandus sõltub välismaisest, peamiselt Ameerika kapitalist. Ameerika kompaniid «United Fruit Company» nimetatakse siin «riigiks riigis» ja «roheliseks polüübiks». See kompanii kontrollib suuri kohvi- ja banaaniistandusi ning veelgi enam, tal on Kostariikas oma raudteevõrk, sadamad ja laevastik. «United Fruiti» administratsioon rikub jämedalt tööseadust, streikidele aga vastab repressioonidega.

Valdav osa Kostariika elanikkonnast elab viletsuses. Kostariika talupojad tõusevad üha otsustavamalt võitlusele maa eest, oma õiguste eest, Ameerika monopolide võimutsemise vastu.

Kostariika on vabariik, mille eesotsas on president (1962. aastast üks Rahvusliku Vabastuspartei liidreid F. José Orlich), kellele kuulub täidesaatev võim. Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele kongressile — Seadusandlikule Kogule. Peamised kodanlikud poliitilised parteid: *Rahvusliit, Sõltumatu Partei, Rahvuslik Vabastus, Vabariiklik Partei.*

Kostariika Rahva Avangard mobiliseerib rahvahulki võitlusele majandusliku ja sotsiaalse progressi eest, tõelise vabaduse ja rahvusliku sõltumatuse eest, välismaiste monopolide võimutsemise vastu. 1948. aastast tegutseb Kostariika Rahva Avangard illegaalselt (peasekretär M. Mora Valverde).

Katoliiklikus ametiühinguorganisatsioonis «Rerum Novarum» on 14 000 liiget. Progressiivne ametiühingukoondis on *Kostariika Töötajate Üldine Konföderatsioon.*

KUUBA

Riik Lääne-Indias, samanimelisel saarel Kariibi meres ja lähedal asuvatel saartel. **Territoorium** — 115 000 *km²*. **Rahvaarv** — 7 milj. (1961): kreoolid, neegrid ja mulatid. **Pealinn:** Havanna — üle 1,2 milj.

1959. a. 1. jaanuari öösel kukutati Ameerika imperialistlike ringkondade kannupoisi Batistá diktaatorlik režiim. Võitis Kuuba revolutsioon. Kuuba rahvas likvideeris pehkinud sõjalis-politseilise ja bürokraatliku aparaadi. Vana kongress saadeti laiali, tühistati konstitutsioon, mis oli teeninud Batistá kliki huve.

Müüdav diktaatorlik režiim oli jätnud kuubalastele raske pärandi. Suured viljarikkad maamassiivid, maavarade kaevandamine, elektrienergia tootmine, nafta töötlemine, side — see kõik oli välismaiste, peamiselt Ameerika kompaniide käes. Nad said tohutuid kasumeid Kuuba loodusvarade ja inimeste rõövellikust ekspluateerimisest.

Enne revolutsiooni oli Kuuba monokultuurse majandusega agraarmaa, mis oli spetsialiseerunud suhkruroo kasvatamisele (78% haritavast maast). Peaaegu kogu maa oli Ameerika kompaniide ja kohalike latifundiumide omanike käes. 1946. a. loenduse andmeil oli 39 protsendil

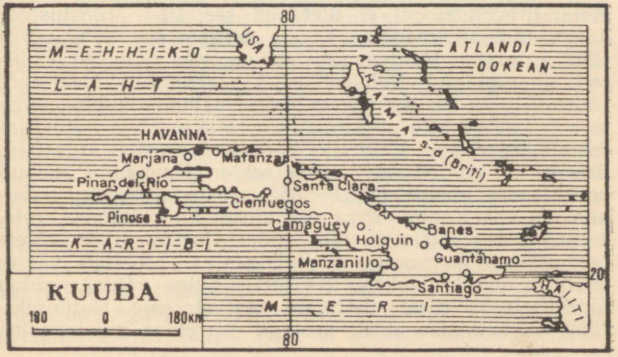

majandite üldarvust 3,3% kogu põllumajanduslikust maast, samal ajal kui 0,5% kõigist majanditest valdas 36% kogu maast.

1959. a. juunis astus jõusse agraarreformi seadus. Pärast 1959. aastat — vabanemise aastat — lahendas Kuuba rahvas edukalt 1960. a. agraarreformi aasta ülesandeid. 1960. a. lõpuks oli valitsuse kontrolli all juba üle 90% maadest, mis kuulusid agraarreformi seaduse põhjal eksproprieerimisele. Üle 30 000 talupojaperekonna sai omanduseks maad, millel varem peremehetsesid Ameerika kompaniid. 1961. a. keskel oli Kuubas loodud üle 800 põllumajanduskooperatiivi.

40% põllumajandussaadustest annavad riiklikud majandid (rahvamõisad), peale selle haarab riiklik planeerimine veel 40% põllumajanduslikust tootmisest, nimelt väiketalupoegade osas, kes on ühinenud Väikemaapidajate Assotsiatsiooni.

Agraarreform kutsus ellu Kuuba küla võimsad tootlikud jõud. 1960. a. saadi suur suhkruroosaak. 1961. a. suhkrutootmise hooajal toodeti aga 8 viimase aasta kohta maksimaalne hulk suhkrut — üle 6,5 milj. *t*. Veiste arv ületas 1952. a. taseme 1,5 milj. veise võrra. Võetakse kasutusele abinõud monokultuurse suunaga põllumajanduse likvideerimiseks.

Nüüd on tegelikult lõpp tehtud Ameerika trustide võimutsemisele vabariigi tööstuses. Tootmisvahendid on põhiliselt üldrahvalik omandus. Riigi käes on 80% tööstuslikust tootmisest, transport ja hulgikaubandus. Tööstustoodangu kasvutempo on 12% aastas (enne 1959. a. jaanuarirevolutsiooni ei ületanud see 1%). Tööstustoodangu üldmahult ületas Kuuba rohkem kui 40% võrra 1958. a. taseme. Valitsus on natsionaalsed rikkused põhiliselt üle andnud Rahvusliku Agraarreformi Instituudi kontrolli alla, kes suunab vabariigi põllumajanduse, tööstuse ja kaubanduse arenemist. Töötatakse välja industrialiseerimise plaane. Võimsaks hoovaks vabariigi industrialiseerimisel on tööstuse riiklik sektor. Kuuba on asunud nelja aasta plaani (1962—1965) realiseerimisele. Revolutsioon viis Kuuba rahva sotsialismi ülesehitamise teele.

Kuuba revolutsiooni juht Fidel Castro ütles: «Meie revolutsioon on vaeste revolutsioon, see teostati vaeste poolt ja vaeste jaoks.» Revolutsiooniline valitsus võtab tarvitusele abinõud töötajate elatustaseme tõstmiseks. 1959. a. suurenes 1958. aastaga võrreldes natsionaalne

tulu 17,2%. Palga üldsumma suurenes 21,7%. 1960. a. vähenes täielikult töötute arv 36%. On alanenud korteriüür, arstimite ja gaasi hind, telefoni- ja elektrimaks. Edukalt viiakse ellu laialdast elamuehituse programmi. 1960. a. kiideti heaks linnareformi seadus, mille ellurakendamisel kõik üürnikud saavad korteriomanikeks.

1961. aastat on nimetatud hariduse (ehk valgustuse) aastaks. Õpilaste arv koolides kasvas sel aastal 25%. Möödunud 50 aasta jooksul ehitati Havannas ainult üks kool, kuid ühel revolutsiooniaastal rajati neid 37. 1961. a. lõpul muutus Kuuba esimeseks maaks Ladina-Ameerikas, kes tegi jäädavalt lõpu kirjaoskamatusele elanikkonna hulgas.

Kuuba Vabariigi juhiks on president Osvaldo Dorticos Torrado. Valitsust juhib Kuuba rahvuskangelane Fidel Castro Ruz. 1961. a. moodustasid Kuuba revolutsioonilised jõud — 26. Juuli Liikumine, Sotsialistlik (kommunistlik) Rahvapartei jt. — ühe organisatsiooni — *Kuuba Ühinenud Revolutsioonilised Organisatsioonid* (rahvusliku juhatuse liikmed: Fidel Castro — esimene sekretär, Raul Castro, Ernesto Guevara, Osvaldo Dorticos, Blas Roca jt.). 1961. a. detsembris teatas F. Castro, et Kuubas on rajatud alus marksistlik-leninliku ühtse sotsialistliku revolutsiooni partei loomiseks.

Ametiühingukoondis — *Kuuba Töötajate Revolutsiooniline Konföderatsioon.* Ametiühingute liikmete üldarv on ca 1,5 milj. inimest.

Imperialistlikud jõud püüdsid blokaadi loomise teel uue Kuuba ülesehitamist takistada. N. S. Hruštšov on Nõukogude Liidu nimel korduvalt teatanud, et NSV Liit on osutanud ja osutab Kuubale igakülgset abi. Suureks panuseks kahe rahva vahelise sõpruse tugevdamisel olid Nõukogude-Kuuba läbirääkimised, mis toimusid 1960. a. oktoobris-detsembris ja 1961. a. septembris Moskvas.

Abi, mida Nõukogude Liit ja teised sotsialistlikud maad osutavad Kuubale, aitab Kuuba rahval likvideerida imperialistliku blokaadi raskeid tagajärgi ning võimaldab tal asuda paljuharulise kõrgeltarenenud majanduse loomisele.

Olles täis raevu oma positsioonide kaotamise pärast Kuubas, ei põrka Ameerika imperialistid tagasi ühestki vahendist, et takistada Kuuba patriootidel ehitada uut elu. Nad organiseerivad vandenõusid ja finantseerivad heldelt reeturite jõuke. 1961. a. aprillis võeti ette agres-

sioon revolutsioonilise Kuuba vastu. Kuid Kuuba rahvas, keda toetasid kogu maailma vabadustarmastavad rahvad, andis sellele agressioonile otsustava vastulöögi, purustas Kuubasse tunginud palgalised kontrrevolutsioonilised jõugud.

23. oktoobril 1962 kehtestasid Ameerika Ühendriigid Kuuba-vastase blokaadi ja nende militaristlikud jõud suunasid sündmuste arengut nii, et teostada kallaletung Kuubale. 29. oktoobril algasid New Yorgis NSV Liidu, Ameerika Ühendriikide ja Kuuba esindajate läbirääkimised U Tani osavõtul. NSV Liidu esindajana viibis kohal NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja A. Mikojan.

21. novembril 1962 tühistas Ameerika Ühendriikide valitsus Kuuba-vastase mereblokaadi ning kutsus oma sõjalaevad sellest piirkonnast ära. Samal ajal kinnitas Ühendriikide president, et Kuubale ei tungita kallale.

MARTINIQUE

Prantsuse valdus Väikeste Antillide saarestikus Lääne-Indias. **Territoorium** — 1102 *km*². **Rahvaarv** — 277 000 (1960): põhiliselt neegrid ja mulatid. **Administratiivne keskus:** Fort-de-France — 61 000 (1954).

Majanduse aluseks on põlluharimine. Kasvatatakse suhkruroogu (peamine kultuur), banaane, kohvi, kakaod, ananassi. Mõnevõrra on arenenud loomakasvatus. On olemas põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtted. 80—90% eksporditavate põllumajandussaaduste väärtusest moodustavad suhkur ja rumm. Sisse veetakse suurel arvul toiduaineid. Kogu Martinique'i kaubandus on koondunud Prantsusmaa kätte.

Üle 80% haritavast maast kuulub 10 perekonnale, kelle käes on ka suhkruvabrikud. Elukallidus on Martinique'is keskmiselt 60% kõrgem kui Prantsusmaal. Martinique'i töölised leiavad tavaliselt tööd 3—4 kuud aastas. 1960. a. lõpul arenes saarel elanikkonna ulatuslik võitlus elutin-

gimuste parandamise eest. 1961. a. kevadel haaras streigiliikumine kogu töötava elanikkonna. Prantsuse administratsioon võtab streikijate vastu tarvitusele repressioone.

Martinique'il on Prantsusmaa meretaguse departemangu staatus. Valitsevad Prantsuse prefekt ja valitav Generaalnõukogu.

Töötajate huvide kaitseks astub välja *Martinique'i Kommunistlik Partei* (ca 3000 liiget; Keskkomitee peasekretär Sylvestre Camille).

Ametiühingukeskus — *Martinique'i Ametiühingute Koondis.*

MEHHIKO

Kõige suurem Kesk-Ameerika riik. **Territoorium** — ca 2 milj. *km*². **Rahvaarv** — 35,8 milj. (1961): põhiliselt mestiitsid, indiaanlased; kreoolid ja hispaanlased. **Pealinn:** Mehhiko (pealinna föderaalses ringkonnas, 1960. a. — 4,6 milj.). Suuremad linnad: Guadalajara (734 000), Monterrey (601 000).

Mehhiko on agraarmaa, kuid seal on ka arenenud kaevandav tööstus. Põllumajandusega tegeleb 60% elanikkonnast. Põhilised põllumajanduskultuurid: mais (1960. a. saak 6 milj. *t*), nisu (1,4 milj. *t*), kaunviljad, puuvill, suhkruroog (1960. a. oli suhkrutoodang 1,6 milj. *t*), kohv, riis, tubakas, maapähkel, ananass, banaanid, tsitrusviljad, niinekultuurid — heneken (pool maailma saagist, 1960. a. 127 000 *t*). On levinud karjamaaviisiline loomakasvatus: 1956. a. oli 22,7 milj. veist, 9 milj. kitse, 5,7 milj. lammast, 9,6 milj. siga, 3 milj. eeslit. Mehhiko põllumajanduses valitsevad latifundiumid. 2 milj. talupoega on ilma maata.

Mehhiko on kapitalistlikus maailmas esikohal hõbeda kaevandamise (1959. a. 1371 *t*), teisel kohal plii (186 000 *t*) ning kolmandal kohal antimoni ja molübdeeni kaevandamise poolest. Toodetakse ka naftat (1959. a. 13,9 milj. *t*), tsinki, kulda, väävlit, mangaani, elavhõbedat, inglistina, arseeni, volframit.

Viimastel aastatel on märgatavalt arenenud metallurgia ja töötlev tööstus. Naftatööstuses, mis 1938. a. natsionaliseeriti, tegutseb riiklik ettevõte «Pemex». Kuid Mehhiko majandus on ikka veel tugevasti sõltuv välismaisest, eelkõige Ameerika kapitalist. 250 Ameerika kompaniile kuulub 80% Mehhiko majandusse paigutatud väli-

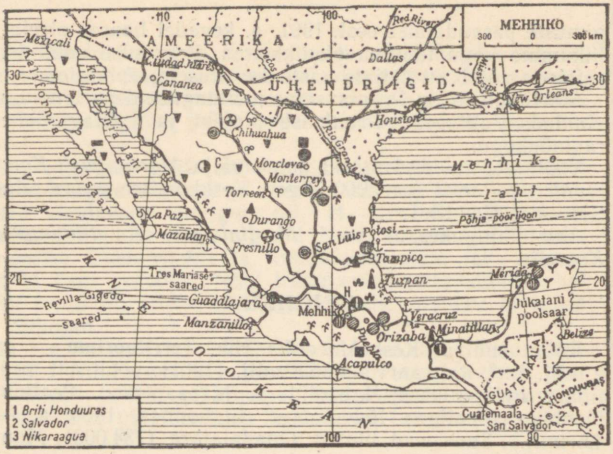

kapitalimahutustest. 3 Ameerika kompaniid kontrollivad 60% Mehhiko mineraalirikkuste kaevandamisest. 1960. a. võttis Mehhiko kongress vastu seaduse elektrijaamade natsionaliseerimise kohta, kus juhtiv koht kuulus kolmele Ameerika kompaniile.

Mehhiko on suurte sotsiaalsete kontrastide maa. Kapitalistid, kes moodustavad vähem kui 1% elanikkonnast, omastavad 57% natsionaalsest tulust.

Vabariigis tugevneb töötajate streigiliikumine. Mehhiko rahvas laiendab võitlusrinnet Ameerika monopolide sissetungi vastu, oma eluliste huvide eest.

Mehhiko Ühendriigid on föderatiivne vabariik. Riigipeaks ja valitsuse juhiks on president (A. López Mateos). Seadusandlik võim kuulub kahekojalisele kongressile. Valitsus on moodustatud *Konstitutsioonilis-Revolutsioonilise Partei* esindajaist. Selle partei pahempoolne tiib — endise presidendi Cardenasi (1934—1940) pooldajad — astub välja majanduse arendamise ja rahvuslike huvide eest. Teistest kodanlikest poliitilistest parteidest on tähtsamad: *Rahvuslik Aktsioon* — esindab suurkodanluse, mõisnike ja katoliku vaimulikkonna huve; *Sotsialistlik Rahvapartei* — ühendab linna ja maa väikekodanlust ning osa töötajaid.

Rahva huve kaitseb *Mehhiko Kommunistlik Partei.* Suuremad ametiühingukoondised: *Mehhiko Tööliste ja Talupoegade Üldliit, Mehhiko Töötajate Konföderatsioon, Tööliste ja Talupoegade Revolutsiooniline Konföderatsioon* jt.

NIKARAAGUA

Riik Kesk-Ameerikas. **Territoorium** — 148 000 *km*². **Rahvaarv** — 1,5 milj. (1960): mestiitsid, kreoolid, neegrid ja indiaanlased. **Pealinn:** Managua — 183 800 (1958).

Nikaraagua on majanduslikult nõrgaltarenenud agraarmaa. Ekspordiks kasvatatakse kohvi (1959. a. 25 500 *t*), banaane, suhkruroogu (75 000 *t* toorsuhkrut), seesamit, kakaod, tubakat. Maa mägises osas kasvatatakse veiseid (1959. a. 1,3 milj. veist), sigu, hobuseid, muulasid ja eesleid.

Põllumajanduses kuulub juhtiv positsioon Ameerika kompaniidele «United Fruit» ja «Standard Fruit and Steamship» jt. Nende käes on suured maa-alad ja metsamassiivid (ca 80% Nikaraagua territooriumist on kaetud metsaga, mis kõlbab tööstuslikuks ekspluateerimiseks), tähtsamate põllumajanduskultuuride tootmine ja eksport, merelaevastik. Ameerika kapitalil on otsustav positsioon ka mäetööstuses (kulla ja hõbeda kaevandamine) ja kaubanduses. Kautšuki tootmine on kontsentreerunud «American Rubberi» kätte. Tohutud Nikaraagua rikkused on diktaator Somoza perekonna käes. Töötleva tööstuse ettevõtteist on olemas suhkruvabrikud ja puuvillatööstuse ettevõtted.

Nikaraagua rahvas on sunnitud elama viletsates tingimustes. Riigis valitseb terav korteripuudus. Igast 100 inimesest on 17 tuberkuloosihaiged.

Nikaraagua on vabariik, mille eesotsas on president (L. Somoza Debaile), viimasele kuulub täidesaatev võim. Seadusandlik organ on kahekojaline kongress, mis koosneb senatist ja saadikutekojast. Riigis on

kehtestatud Somoza diktaatorlik režiim, mis tugineb Ameerika monopolistlikele ringkondadele. Politsei ja sõjavägi suruvad maha iga vähimagi rahulolematuse avaldused. Paljud patrioodid olid sunnitud kodumaalt lahkuma.

Poliitiline tegevusvabadus on valitseval *Rahvuslik Liberaalsel Parteil*, kes ühendab välismaiste kompaniidega seotud tööstuskodanluse esindajaid.

Mõisnike, kaubanduskodanluse ja klerikaalsete ringkondade huve esindab *Traditsioonilis-Konservatiivne Partei*. Kõik ülejäänud parteid (*Nikaraagua Konservatiivne Partei, Vabariiklik Mobilisatsioon, Sõltumatu Liberaalne Partei, Sotsiaalne Kristlik Partei*) kuuluvad jälitamisele. *Nikaraagua Sotsialistlik* (kommunistlik) *Partei* on põranda all.

On olemas 2 suurt ametiühingukoondist — *Üldine Töökonföderatsioon* ja *Demokraatlike Töötajate Natsionalistlik Konföderatsioon*.

Jälitamised ja terror ei ole suutnud murda rahva tahet. Nikaraaguas laieneb partisaniliikumine. Opositsiooniliste jõudude esindajad kirjutasid alla Nikaraagua revolutsiooni printsiipide ja miinimumprogrammi deklaratsioonile. Selles dokumendis öeldakse, et revolutsiooni põhiülesanneteks on diktaatorliku režiimi kukutamine, kõigi türannia vastu võitlevate jõudude esindajaist ajutise valitsuse moodustamine, agraarreformi läbiviimine, kõigi maadega sõbralike suhete kehtestamine.

PANAMA

Riik Kesk-Ameerikas. **Territoorium** — 74 500 *km²* (ilma Panama kanali tsoonita). **Rahvaarv** — 1 084 000 (1961): mestiitsid, neegrid ja indiaanlased. **Pealinn:** Panama — 300 000 (1960).

1903. aastani kuulus Panama Kolumbia koosseisu. Pärast seda, kui Kolumbia ei loovutanud Ameerika Ühendriikidele tulevast Panama kanali tsooni, organiseerisid Ameerika Ühendriigid «revolutsiooni», mille tagajärjel Panama lõi Kolumbiast lahku. Panama territooriumi jaotab kaheks osaks Panama kanali tsoon (pindala — 1400 *km²*, rahvaarv — 42 000), mis Panamale pealesunnitud lepingu kohaselt anti 1903. a. Ameerika Ühendriikidele kasutamiseks ja nende valitsemise alla.

Panama on mahajäänud põllumajandusega ja vähearenenud tööstusega (peamiselt toidu- ja maitseainete töös-

tus) agraarmaa. Põhilised eksportkultuurid: banaanid (iga-aastane saak ca 390 000 *t*), kakao (1959. a. 1500 *t*), abaka (kiudu 5200 *t*), kohv (5800 *t*). Suured banaaniistandused, piimakombinaadid, elektrijaamad, kaubalaevastik ja raudtee kuuluvad välismaisele (põhiliselt Ameerika ja Inglise)kapitalile.

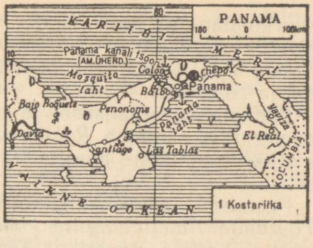

Panama majandus orienteerub suurel määral Panama kanali vajaduste rahuldamisele, mille tsoonis Ameerika Ühendriikidel on piiramatud õigused. Nad paigutasid siia suured relvastatud jõud ja ehitasid kindlustusi. Panama kanali tsooni valitseb kuberner, kelle määrab Ameerika Ühendriikide president. Ameerika Ühendriikide tulud kanali ekspluateerimisest, kus töötavad viletsa tasu eest peamiselt panamalased, moodustasid 1960. a. 90 milj. dollarit, Panama aga sai ainult 1,9 milj. dollarit.

Panama rahvas võitleb otsustavalt rahvusliku suveräänsuse kehtestamise eest kogu Panama kanali tsooni üle. Rahvaliikumise tulemusena teatas Panama valitsus 1956. a., et kanali tsoon on Panama territooriumi osa ja Panama kanal läbib tervenisti Panama territooriumi. 1958. a. detsembris kiitis Panama parlament heaks seaduseelnõu, mis nägi ette territoriaalvete laiuseks 12 meremiili varem eksisteerinud 3 miili asemel. Sel juhul jäävad kogu kanali tsooni veed Panama suveräänsuse alla. Ameerika Ühendriikide valitsus keeldus tunnustamast Panama territoriaalvete uusi piire. 1959. a. nõudis Panama valitsus, et Ameerika Ühendriigid maksaksid Panama riigikassasse poole kanali ekspluateerimisest saadavaist maksudest. Ta nõudis ka, et kanali tsooni territooriumil pandaks välja Panama lipud ning et hispaania keel muudetaks ametlikuks keeleks. Ent Ameerika Ühendriigid keeldusid rahuldamast isegi neid nõudmisi.

Panama on vabariik, mille eesotsas on president (1960. aastast R. Chiari). Presidendile kuulub täidesaatev võim. Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele Rahvuslikule Assambleele. Poliitilised parteid: *Liberaalne Partei* (valitsev partei), esindab plantaatorite-mõisnike ning Ameerika kapitaliga seotud kaubandus- ja finantssfääri kuuluva

suurkondanluse huve (liider R. Chiari); *Rahvuslik Patriootlik Koalitsioon; Sõltumatu Revolutsiooniline Partei; Rahva Liit* — ühendab opositsioonilisi kodanlikke parteisid ja rühmitusi.

Panama suveräänsuse ja sõltumatuse eest võitlejate avangardis sammub *Rahvapartei* (loodi 1942. a. kommunistlike rühmituste baasil, tegutseb 1950. aastast illegaalselt).

Peamised ametiühingukoondised: *Panama Vabariigi Töötajate Ametiühingute Föderatsioon* (üle 2000 liikme), kuulub Ladina-Ameerika Töötajate Konföderatsiooni ja Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni; *Töötajate Üldliit* ja *Panama Töötajate Rahvuslik Konföderatsioon.*

PARAGUAI

Riik Lõuna-Ameerika keskosas. **Territoorium** — 407 000 *km*². **Rahvaarv** — 1,8 milj (1961): indiaanlased-guaraanid ja mestiitsid. **Pealinn:** Asunción — 205 600 (1950). Suuremad linnad: Encarnación (40 000), Concepción (33 000), Villa Rica (28 000).

Paraguai on nõrgaltarenenud agraarmaa. Majanduse põhiharud on karjamaaviisiline loomakasvatus ja metsamajandus. 1959. a. oli Paraguais 3 666 000 veist, peamiselt suurmajapidamistes — estantsiates. Maaviljeluskultuuridest on levinud mais (iga-aastane saak ca 100 000 — 125 000 *t*), maniokk (ca 1 milj. *t*), riis, puuvill, suhkruroog, maapähkel. Põllumajandus ei kindlusta Paraguai toiduainete vajadust. Tööstus tegeleb peamiselt kohaliku tooraine töötlemisega. Juhtivat osa etendab kebratšopuust parkimisekstrakti (igal aastal üle 30 000 *t*) ja paraguai tee — matetee (8000 — 15 000 *t* aastas) tootmine. Paraguai majandus sõltub suuresti Ameerika monopolidest, kes on viimastel aastatel oma positsioone laiendanud niisugustes majandussfäärides nagu loomakasvatus, kohvi, puuvilla ja riisi

tootmine. Koos kohalike suurmõisnikega kontrollivad Ameerika kompaniid ulatuslikke maamassiive. 75% talupojaperekondadest on ilma maata, samal ajal kui 11 välismaise kompanii käes on üle 5 milj. ha viljarikast maad. 2/3 Paraguai naftat sisaldavast maa-alast on välismaiste kompaniide kasutuses.

Paraguai töötajate elatustase on väga madal. Kuni 5-aastaste laste surevus on 80%. Töölise keskmine palk katab vaevalt 40% elatusminimumist.

Paraguai on vabariik, mille eesotsas on president. Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele parlamendile. 1954. a. sai riigipöörde tagajärjel presidendiks-diktaatoriks kindral A. Stroessner. Stroessner on Paraguai ainukese legaalse partei — *Rahvuslik-Vabariikliku Partei* (Colorado) liider. See partei ühendab suurkodanlust ja mõisnikke, kes on tihedalt seotud Ameerika monopolidega. *Paraguai Kommunistlik Partei,* kes võitleb diktaatorliku režiimi vastu ja rahvusliku sõltumatuse eest, tegutseb illegaalselt.

Ametiühingukoondis — *Paraguai Töötajate Konföderatsioon* (üle 30 000 liikme) — on valitsuse täieliku kontrolli all.

Paraguai majanduselu desorganiseerimine, jälitamised ja repressioonid viisid selleni, et ca 0,5 milj. paraguailast olid sunnitud kodumaalt lahkuma.

Paraguai rahvas võitleb Stroessneri diktaatorliku režiimi vastu. 1959. a. loodi emigratsioonis Paraguai progressiivsete jõudude esindajaist *Paraguai Rahvusliku Vabastuse Ühisrinne,* kelle eesmärgiks on Paraguai vabastamine diktaatorist ja Ameerika monopolide võimu alt ning viia seal ellu agraarreform ja muud reformid, et parandada rahva olukorda.

PERUU

Riik Lõuna-Ameerika lääneosas. **Territoorium** — 1,3 milj. *km*². **Rahvaarv** — 10 857 000 (1960): indiaanlased, mestiitsid, kreoolid. **Pealinn:** Lima — 1 186 000 (1958).

Peruu on rikkalike mineraalressurssidega agraarmaa. Vanaadiumi ja vismuti kaevandamiselt on Peruu ühel esikohtadest maailmas (30—50% maailma toodangust). Kaevandatakse ka arseeni, hõbedat, plii- ja rauamaaki (viimast 1959. a. 3,5 milj. *t*), saadakse antimoni, naftat (2,6 milj. *t*) ja volframit. On olemas värviliste metallide sulatamise (1960. a. toodeti 73 700 *t* pliid ja 165 000 *t*

vaske), naftatöötlemise, toiduainete ja tekstiilitööstuse ning metsamajanduse ettevõtted. Peamised põllumajanduskultuurid on puuvill (1960. a. saak 115 000 *t*) ja suhkruroog (1959. a. toodeti 800 000 *t* suhkrut).

Peruu majanduses võimutsevad 240 Ameerika kompaniid. Üle 50% Ameerika kapitalist Peruus on mahutatud mäetööstusse. Ameerika kompanii «Serro le Pasco Corporation» hoiab enda käes kogu tsingi kaevandamist, 75% vase ning 50% plii ja hõbeda kaevandamisest. Peruu naftatööstuses on juhtiv koht Rockefelleri kapitalil.

Peruu rahvas võitleb üha otsustavamalt oma õiguste kaitseks. Aastail 1956—1959 registreeriti Peruus 607 streiki. Töötajad nõuavad nii elutingimuste parandamist kui ka välismaiste monopolide maalt väljakihutamist.

Peruu on vabariik, mille eesotsas on president, viimasele kuulub täidesaatev võim. 1956. a. kukutati Peruus president Odria diktatuur. Seadusandlik võim kuulub kongressile, mis koosneb senatist ja saadikutekojast. Peamised poliitilised parteid: *Pradistide Demokraatlik Liikumine* — mõisnike ja kodanluse valitsev partei (liider Peruu president M. Prado y Ugarteche); *Sõltumatu Demokraatlik Parlamendirinne* — parlamendirühmitus, kes toetab valitsust; *Restauratsioonipartei; Sotsialistlik Partei.*

Peruu Kommunistlik Partei, kes ühendab eesrindlikke töötajate huvide eest võitlejaid, on poollegaalses olukorras.

Ametiühingute tegevust (on olemas rohkem kui 10 föderatsiooni tööstusharude järgi, samuti mõningad regionaalsed ja eraldiseisvad ametiühingud) piiratakse võimude poolt.

PUERTORIIKO

Riik samanimelisel saarel Lääne-Indias. **Territoorium** — 8900 *km*². **Rahvaarv** — 2,4 milj. (1961): kreoolid, neegrid, mestiitsid; põliselanikud — indiaanlased-kariibid —

on peaaegu täielikult hävitatud. **Pealinn:** San Juan — 432 000 (1960).

Vallutanud 1898. a. Hispaanialt Puertoriiko, muutsid Ameerika Ühendriigid selle oma asumaaks. Vastavalt 1952. a. konstitutsioonile on Puertoriiko «Ameerika Ühendriikidega vabatahtlikult ühinenud riik». Kuid koloniaalvalitsemise alused on säilinud. Seadusandlik võim «autonoomia» raamides kuulub kahekojalisele Seadusandlikule Assambleele, täidesaatev võim — valitavale kubernerile. Puertoriiko Assamblee saadab oma esindajad Ameerika Ühendriikide kongressile (ilma hääleõiguseta). Puertoriiko välispoliitikat, relvastatud jõude, majandust — kõike juhivad Ameerika Ühendriigid, kes on rajanud saarele mitu sõjaväebaasi.

Puertoriiko majandusel on ühekülgne iseloom. Selle aluseks on plantaatorlik põllumajandus ja mangaani kaevandamine. Domineerivad eksportkultuurid: suhkruroog (iga-aastane saak ca 10 milj. *t*), tubakas (12 000 *t*), kohv, samuti tsitrusviljad, ananassid, banaanid. Kasvatatakse ka puuvilla, kookospalme, viinamarju. Tööstus tegeleb peamiselt põllumajandusliku tooraine töötlemisega. On olemas mangaani- (ca 2500 *t* aastas) ja rauamaagikaevandused, marmorimurrud ja kullakaevandused.

Puertoriikos peremehetsevad Ameerika monopolistid. 80% maast on Ameerika kompaniide käes. Neile kuuluvad ka kõik suuremad ettevõtted ja kaevandused.

Tugevneb Puertoriiko rahva rahvuslik vabadusvõitlus. On loodud *partei Puertoriiko Sõltumatuse Liikumine,* kes kutsub demokraatlikke organisatsioone üles liituma ühtsesse rindesse võitluseks sõltumatuse eest.

Peamised kodanlikud parteid: *Rahvademokraatlik Partei* — valitsev partei, esindab kodanluse ja ametnike huve, kes on seotud Ameerika kapitaliga; *Vabariiklik Partei* — taotleb Puertoriiko lülitamist Ameerika Ühendriikide koosseisu osariigina; *Sõltumatuse Partei* — esindab väikekodanluse huve; *Rahvuslaste Partei* — väikekodanlik partei, võitleb Puertoriiko sõltumatuse eest.

Kõige järjekindlam ja autoriteetsem võitleja üldrahvuslike huvide eest on *Puertoriiko Kommunistlik Partei*. Partei esimees J. Santos Rivera, peasekretär R. Mirabal.

Ametiühinguliikumine haarab vähemalt 50% töölistest. On olemas nn. sõltumatud ametiühingud ja Ameerika Ühendriikide ametiühingute osakonnad, mis kuuluvad Ameerika Tööföderatsiooni ja Tootmisametiühingute Kongressi koosseisu. 1961. a. veebruaris teatati *Puertoriiko Töötajate Ühtse Ametiühingukeskuse* loomisest.

SAINT PIERRE JA MIQUELON

Prantsusmaa valdus samanimelistel saartel Atlandi ookeani loodeosas Newfoundlandi saare lõunaranniku juures. **Territoorium** — 240 *km*². **Rahvaarv** — 5000 (1959): põhiliselt Prantsusmaalt ja Newfoundlandilt väljarännanud. **Administratiivne keskus** ja kalapüügisadam: Saint Pierre — 4000 (1950).

Elanikkonna peamiseks tegevuseks on tursapüük ja turskade töötlemine. Kalapüügihooajal (aprillist oktoobrini) viibivad siin Prantsusmaa kalapüügilaevad. Kasvatatakse hõberebaseid (ekspordiks, põhiliselt Prantsusmaale ja Ameerika Ühendriikidesse).

Saartel on Prantsusmaa meretaguse territooriumi staatus. Valitseb Prantsuse kuberner, kelle juures on valitav Konsultatiivnõukogu.

SALVADOR

Riik Kesk-Ameerikas. **Territoorium** — 20 000 *km*². **Rahvaarv** — 2,6 milj. (1960): põhiliselt mestiitsid, kreoolid ja indiaanlased. **Pealinn:** San Salvador — 222 000 (1958).

Majanduse aluseks on mahajäänud maaharimine, karjakasvatus ja istandused. Tööstus on nõrgalt arenenud. Ameerika monopolide pikaajaline peremehetsemine Salva-

dori majanduses on muutnud selle ühekülgseks. Kohvi ja puuvilla tootmisest ja ekspordist laekuv valuuta moodustab ca 95% (1959. a. toodeti 88 000 *t* kohvi ja 40 000 *t* puuvilla). Salvadoris kasvatatakse henekeni, banaane, ananasse, mangopuud, avokaadot, apelsine, indigot. Salvadoris on ligi 50 000 palsamipuud, mille vaigust saab peruu palsamit, mida kasutatakse arstiteaduses ja parfümeerias. Kasutades Salvadori sõltuvust Ameerika Ühendriikide turust, viivad Ameerika monopolistid süstemaatiliselt tema kaupade hindu alla, teenides tohutut vahekasu.

Suuri kasumeid annab Ameerika Ühendriikide kapitalistidele Salvadori kullakaevanduste, raudteede, telegraafi- ja telefonivõrgu ekspluateerimine.

Kõik progressiivsed jõud nõuavad Salvadoris põhjalikke majanduslikke ja poliitilisi ümberkujundusi ning sõltumatu välispoliitika teostamist.

1960. a. oktoobris kukutati Salvadoris relvastatud ülestõusu teel president Lemusi sõjalis-politseiline režiim, kes teostas Salvadori Ameerika monopolidele allutamise poliitikat. Võimu võttis enda kätte sõjaväe ja kodanike hunta. Kuid 1961. a. jaanuaris see hunta kaotas võimu. Võimule tulid parempoolsed jõud (sõjaväe ja kodanike direktoraat), kelle seljataga seisavad kohalik suurkapital ja väliskapital.

Salvador on vabariik. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskongressile, täidesaatev võim — presidendile (R. Cordon). Poliitilised parteid: *Rahvusliku Lepitamise Partei* — valitsev partei, esindab osa Ameerika-sõbralikult meelestatud kodanluse, mõisnike, kaupmeeste, vaimulikkonna ja sõjaväelaste huve; *Demokraatliku Ühenduse Revolutsiooniline Partei* — esindab suurkodanluse ja Ameerika monopolidega seotud mõisnike huve; *Sotsiaaldemokraatlik Partei* — kodanluse, kaupmeeste ja suurmaaomanike natsionalistlik partei; *«Aprill ja Mai»* — ühendab natsionalistliku kodanluse, intelligentsi ja mõisnike esindajaid. Mõningaid opositsioonilisi parteisid ja rühmitusi ühendab *Rahvuslik Opositsiooniliit.*

Riigis laieneb liikumine, mis nõuab *Salvadori Kommunistliku Partei* — töötajate huvide eest järjekindla võitleja tegevuse legaliseerimist.

Ametiühingud ühendavad 16 500 inimest. Kõige suurem koondis on *Salvadori Töötajate Üldkonföderatsioon.*

TRINIDAD JA TOBAGO

Riik Lõuna-Ameerika ranniku lähedal Lääne-India saarestikus. **Territoorium** — 5128 *km²* (sellest Tobago 300 *km²*). **Rahvaarv** — 827 957 (Tobago saarel 33 333) (1960): neegrid, mulatid, samuti indiaanlased. **Pealinn:** Port of Spain — 93 954 (1960).

Saartel on rikkalikud naftaleiukohad. Trinidadis on ka asfaldijärv — üks suuremaid puhta asfaldi leiualasid maailmas. Trinidadi ja Tobago ekspordis kuulub tähtis koht suhkrule. Peale nafta, asfaldi ja suhkru veavad Trinidad ja Tobago välja apelsine, banaane, kakaod, kohvi ja kookospähkleid. Tähtsamaks põllukultuuriks on suhkruroog. Samuti kasvatatakse tsitrusvilju, kakao- ja kohviube, banaane, tubakat ja riisi. Peetakse kodulinde ja -loomi, peamiselt sigu.

Kuni 1797. aastani kuulus Trinidad Hispaaniale. 1797. aastal, Napoleoni sõdade ajal hõivas Trinidadi Inglise ekspeditsioon ja 1802. aastal jäeti ta Amiens'i rahulepingu alusel Inglismaa valdusse. Tobago saar käis Inglismaa ja Prantsusmaa vahel korduvalt käest kätte ning kujunes alles 1814. aastal lõplikult Inglise asumaaks.

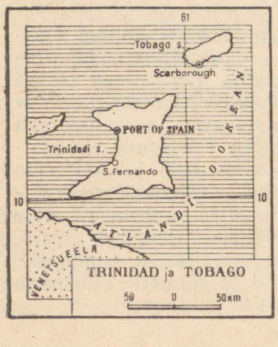

1958. aasta jaanuaris ühinesid Trinidad ja Tobago koos teiste Briti saartega Kariibi mere piirkonnas Lääne-India Föderatsiooniks. Ent Jamaika otsus (1961. aasta september) astuda välja föderatsioonist tegi lõpu Kariibi mere piirkonna kümne territooriumi poliitilisele liidule.

1962. aasta jaanuaris tegi Trinidadi ja Tobago valitsev partei *Rahvuslik Rahvaliikumine* ühel häälel otsuse, et

Trinidad ja Tobago taotlevad iseseisvust Briti rahvaste Ühenduse raamides.

31. augustil 1962 kuulutati Inglise asumaa Trinidad ja Tobago iseseisvaks riigiks. Peaministriks on E. Williams.

TŠIILI

Riik Lõuna-Ameerikas Vaikse ookeani rannikul. **Territoorium** — 742 000 *km*². **Rahvaarv** — 7,8 milj. (1961): peamiselt mestiitsid. **Pealinn:** Santiago — üle 1,5 milj. (1954). Tšiilile kuuluvad Chiloé, Saint Felixi ja Lihavõtte saar ning Tulemaa saare lääneosa.

Tšiili on arenenud mäetööstusega agraarmaa. Majandus sõltub suuresti salpeetri (1959. a. kaevandati ca 1,3 milj. *t*) ja vase (ca 40% maailma toodangust, 1959. a. 512 000 *t*) tootmisest ja ekspordist. Kaevandatakse rauamaaki (2 340 000 *t*), kivisütt (1 896 000 *t*), toodetakse naftat (1 038 000 *t*).

Kergetööstus ja põllumajandus ei rahulda Tšiili vajadusi. Tšiili põllumajanduses säilivad poolfeodaalsete suhete igandid.

Majanduses peremehetsevad Ameerika monopolid. Ainuüksi viimase 30 aasta jooksul viisid Ameerika firmad, kes valitsevad mäetööstuses, maalt välja 2 miljardit dollarit kasumeid. 3 Ameerika kompanii («Breden

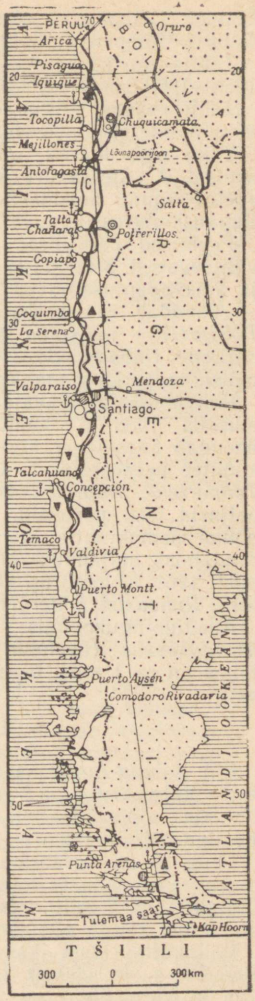

Copper Company», «Andes Copper Mining» ja «Chile Copper Company») kohta tuli 1959. a. 91% Tšiili vasest. Tšiilis on ligikaudu 300 000 täielikult töötut. Aastail 1958—1960 suurenes töötute arv 2-kordseks.

Tšiili rahvas võitleb oma õiguste eest, imperialistlike monopolide rõhumise vastu.

Tšiili on vabariik, mille eesotsas on president (1958. aastast J. Alessandri Rodriguez), kellele kuulub täidesaatev võim. Seadusandlik võim kuulub kahekojalisele Rahvuskongressile.

Peamised poliitilised parteid: *Radikaalne Partei* (üks valitsevatest parteidest) — esindab linna väikekodanluse ja maakodanluse huve; *Liberaalne Partei* (valitsev partei) — ühendab osa keskkodanlust ja mõisnikke: *Agraarne Tööpartei* — mõisnike ja jõuka talurahva partei; *Konservatiivne Ühendpartei* (valitsev partei) — esindab suurmõisnike ja kõrgema katoliku vaimulikkonna huve.

Rahvahulkade pikaajalise ja järjekindla võitluse tulemusena 1956. a. loodud *Tšiili Rahvaaktsiooni Rinne* ühendab käesoleval ajal *Kommunistlikku Parteid* (Keskkomitee peasekretär L. Corvalan), *Sotsialistlikku Parteid, Tööparteid, Imperialismivastast Radikaalset Parteid* ja paljusid teisi parteisid. Rahvaaktsiooni Rinde programm nõuab demokraatia arendamist, rahva elutingimuste parandamist, majanduse ja rahvusliku sõltumatuse tugevdamist. 1961. a. loodi progressiivne *Talupoegade ja Indiaanlaste Rahvuslik Föderatsioon.*

Ametiühingukoondis — *Tšiili Töötajate Ühtne Ametiühingukeskus* (ühendab enamikku Tšiili ametiühinguid, selles on ca 1 milj. liiget) — toetab Rahvaaktsiooni Rinnet.

URUGUAI

Riik Lõuna-Ameerika idaosas. **Territoorium** — 187 000 *km*². **Rahvaarv** — 2,8 milj. (1960): 90% Hispaaniast ja Itaaliast väljarännanute järglased, ülejäänud mestiitsid. **Pealinn:** Montevideo — 923 000 (1959).

Uruguai on agraarmaa, mis on spetsialiseerunud loomakasvatussaaduste tootmisele ja ekspordile. 1959. a. oli Uruguais ca 7 milj. veist ja üle 21 milj. lamba. Uruguai majandus sõltub põhiliselt Ameerika ja Inglise kapitalist.

Põllukultuuridest kasvatatakse peamiselt nisu (saak 1959/60. a. 182 000 *t*) ja maisi (85 000 *t*), õliseemnelist lina ja päevalille.

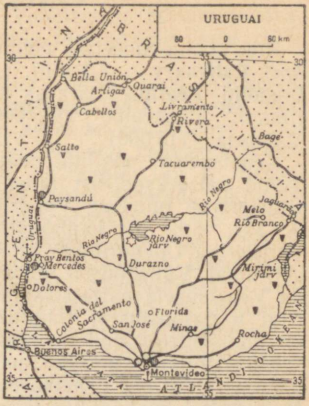

Pooled Uruguai talupojad on ilma maata, samal ajal kui 600 paruni ja loomapidaja käes on 30% kogu maast. Kõige suuremad maaomanikud on välismaised kompaniid. 3600 mõisa kätte on kontsentreerunud 3/5 kariloomadest.

Tööstuse põhiharuks on tapamajad ja külmutushooned (suurtes tapamajades tapetakse igal aastal ca 0,5—1 milj. looma). Kaua aega peremehetsesid Uruguai tapamajades ja külmutushoonetes Ameerika kompaniid, kes said tohutuid kasumeid. Uruguai proletariaadi otsustavate väljaastumiste tulemusena natsionaliseeriti nende kompaniide omand 1958. a.

Uruguai töötavate hulkade elatustase on madal. Siin on 70 000 töötut. Kasvab töötajate streigiliikumine.

Uruguai on vabariik. Riigipea funktsioone täidab Rahvuslik Valitsev. Nõukogu, mis koosneb 9 liikmest. Täidesaatev võim kuulub Rahvuslikule Nõukogule koos 9 ministriga, seadusandlik võim — Peaassambleele, mis koosneb senatist ja esindajatekojast.

Peamised poliitilised parteid: *Battlistlik Partei* — kodanluse ja suurmaaomanike partei, kes koos temaga liituvate parteidega moodustavad rühmituse «Colorado»; *Rahvuspartei* — valitsev partei, esindab suurkarjakasvatajate, -maaomanike ja osa kodanluse huve, kes on seotud Inglise ja Ameerika kapitaliga, koosneb fraktsioonidest, moodustab koos temaga liituvate parteidega rühmituse «Blanco»; *Kodanike Liit* — kodanlik katoliiklik partei; *Sotsialistlik Partei.*

Töötajate tõeliste huvide eest võitlejate esiridades sammub *Uruguai Kommunistlik Partei* (Keskkomitee esimene sekretär R. Arismendi).

Kõige suurem Uruguai ametiühingukoondis on *Uruguai Töötajate Ametiühingukeskus* (ca 300 000 liiget). On olemas ka *Uruguai Ametiühingute Konföderatsioon.*

VENETSUEELA

Riik Lõuna-Ameerika põhjaosas. **Territoorium** — 912 000 *km*². **Rahvaarv** — 7,4 milj. (1961): põhiliselt mestiitsid ja kreoolid. **Pealinn:** Caracas — 1,1 milj. (1958). Suuremad linnad: Maracaibo (330 000), Barquisimeto (150 000), Valencia (115 000).

Venetsueela põhiline majandusharu on naftatööstus. Tulud naftaekspordist moodustavad ca 70% Venetsueela riigieelarve tuludest. Vabariik on nafta tootmiselt (1960. a. 151 milj. *t*) kapitalistlikus maailmas teisel kohal (Ameerika Ühendriikide järel) ja nafta ekspordilt esimesel kohal. Välismaised kompaniid, kelle käes on 6,7 milj. *ha* Venetsueela naftatsisaldavaid maa-alasid, saavad selle riigi naftatööstusest tohutuid kasumeid. Nafta tootmine on kontsentreerunud peamiselt Ameerika (ca 75%) ja Inglise-Hollandi naftakompaniide kätte. Ameerika naftamonopolidest on Venetsueelas kõige tugevam positsioon Rockefelleri monopolil «Creole Petroleum Corporation». Peaaegu kogu Venetsueela nafta töödeldakse välismaal. ²/₃ neist kasumeist, mis Ameerika monopolistid saavad kogu Ladina-Ameerikast tuleb Venetsueelast.

Kaks Ameerika kompaniid — «United States Steel» ja «Bethlehem Steel» — on monopoliseerinud Venetsueela rauamaagi kaevandamise ja väljaveo. Ameerika kapitalil on otsustav osa ka tekstiili-, kummi-, automontaaži- ja toiduainete tööstuses.

Põllumajandus kindlustab vaid poole Venetsueela toiduainete vajadusest. 1959/60. a. saadi kohvi 45 000 *t* ja

maisi 650 000 *t*. Tunduv osa Venetsueela põllumajanduskõlvikutest kuulub väliskapitalile ja suurmõisnikele. 75% talupoegadest on rentnikud.

Rahvahulgad elavad alalises materiaalses viletsuses, 300 000 Venetsueela elanikku on ilma tööta. Laieneb võitlus Ameerika monopolide ja sisemise reaktsiooni rõhumise vastu. 1958. a. kukutas Venetsueela rahvas P. Jiménezi reaktsioonilise diktatuuri. Võimule tuli R. Betancourt'i valitsus. Ehkki valitsus lubas teostada töötajate pakiliste vajaduste rahuldamise poliitikat, ei ole elanikkonna laiade hulkade elutingimused paranenud. 1961. a. novembris suruti maha töötajate massilised demonstratsioonid, kes nõudsid elutingimuste parandamist. Venetsueela rahvas protesteerib repressioonide ja Ameerika naftakompaniidest sõltumise vastu. Venetsueela avalikkuse laiad kihid nõuavad Ameerika Ühendriikide kaubandusliku kokkuleppe revideerimist, mis sunniti Venetsueelale peale Jiménezi diktatuuri perioodil, ning taotlevad diplomaatiliste ja kaubanduslike suhete taastamist Nõukogude Liiduga.

Venetsueela on föderatiivne vabariik, mille eesotsas on president. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskongressile, mis koosneb senatist ja saadikutekojast. Peamised poliitilised parteid: *Demokraatlik Aktsioon* — valitsev partei, kes tugineb elanikkonna keskkihile (liider R. Betancourt); *sotsiaalkristlik partei «Copey»* — esindab maaomanike, osa kodanluse ja katoliku kiriku ladviku huve; *Vabariiklik Intergatsioon* — ühendab põhiliselt väikekodanlikke ja kodanlikke rühmitusi; *Pahempoolsete Revolutsiooniline Liikumine* — astub välja naftatööstuse natsionaliseerimise ja latifundiumide likvideerimise eest. Venetsueela töötajate huve kaitseb järjekindlalt *Kommunistlik Partei* (Keskkomitee peasekretär J. Faria). Nii Pahempoolsete Revolutsiooniline Liikumine kui ka Kommunistlik Partei keelati president Betancourti dekreediga 1962. a. mais.

Ametiühingukeskused: *Venetsueela Töötajate Konföderatsioon* — ühendab tööstusharude rahvuslikke föderatsioone, *Venetsueela Talupoegade Föderatsioon*, *Kaubandustöötajate ja Pangaametnike Rahvuslik Assotsiatsioon*, samuti *Osariikide Töötajate Föderatsioon*. Ametiühinguisse on koondunud 30—35% kõigist Venetsueela töötajaist, s. o. rohkem kui 1 milj. inimest.

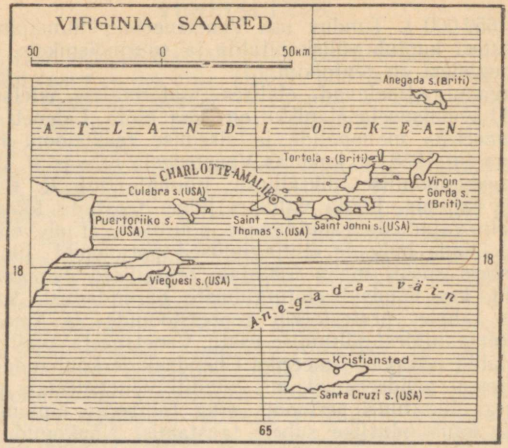

VIRGINIA SAARED

Rühm väikesi saari (ca 100) Lääne-Indias Kariibi meres. Neist ca 50 väikest saart (kõige suuremad nendest: Saint Thomas, Saint John ja Santa Cruz) kuuluvad Ameerika Ühendriikidele, ülejäänud — Suurbritanniale (**territoorium** — 200 *km*², **rahvaarv** — 7000 1960. a.). Ameerika Ühendriikide valduse **territoorium** — 345 *km*². **Rahvaarv** — 32 000 (1960): 80% neegrid. **Administratiivne keskus:** Charlotte Amalie — 11 400 (1950).

Elanikkonna põhitegevuseks on maaharimine (suhkruroog, köögivili, puuvili) ja loomakasvatus.

Saared avastati 1494. a. Cr. Kolumbuse poolt. Ameerika Ühendriigid omandasid need 1917. a. Taanilt. Saartel valitseb Ameerika Ühendriikide presidendi poolt määratav kuberner. Seadusandlikul kogul on piiratud võim.

VÄIKESED ANTILLID

Suurbritannia valdus Kariibi meres, kuhu kuuluvad paljud saared Antillide saarestikus (Barbados, Dominica,

Grenada, Saint Lucia, Saint Vincent, Antigua, Montserrat, Saint Christopher, Nevis, Anguilla). Üldine **territoorium** — 2372 *km²*. **Rahvaarv** — 680 048 (1960): neegrid, mulatid, indiaanlased jt.

Majanduse aluseks on põllumajandus. Kõige suuremad suhkruroo-, puuvilla-, banaani-, tsitrusviljade, kohvi-, kakao- ja kookospalmiistandused kuuluvad inglastele. Viimastel aastatel on intensiivistunud Ameerika ja Kanada kapitali sissetung. Antigual ja Saint Lucial on Ameerika sõjaväebaasid.

AUSTRAALIA
JA
OKEAANIA

Austraalia ja Okeaania on kõige väiksem maailmajagu, asub lõunapoolkeral. Territoorium — 8,6 milj. *km*². Rahvaarv — 17 milj. (1960). Austraalia on manner (pindala — 7,6 milj. *km*²; rahvaarv ca 10 milj.). Okeaania koosneb saartest, mis asuvad Vaikse ookeani kesk- ja edelaosas Malai saarestikust lääne pool Austraalia ja ookeani ulatusliku saarteta pooluse vahel põhjas, idas ja lõunas: Üldpindala — ca 1 milj. *km*², mis moodustab vähem kui $^1/_{50}$ ookeani pindalast, mille piirides need saared asuvad. Rahvaarv — ca 7 milj. Looduse ja rahvastiku poolest jaguneb Okeaania Melaneesiaks (kõige läänepoolsemad ja kõige suuremad saared). Mikroneesiaks (väikesed saared Melaneesiast põhja pool), Polüneesiaks (kõik ülejäänud väikesed saared) ja Uus-Meremaaks.

Tuhandeid aastaid tagasi oli Aasia manner Austraaliaga ühenduses, moodustades ühtse terviku. Hiljem aga maakoores tekkinud tohutute lõhede ja maismaa allavajumise tõttu uputasid mered iidse mandri madalama osa. Jäid ainult kõrgemad kohad, moodustades Indoneesia saarestiku (Aasias), mis koosneb peaaegu 3000 saarest, ja Okeaania, millest suurem osa on väikesed saared ja korallirifid.

Kuna Austraalia asus tähtsatest rahvusvahelistest liiklusteedest eemal, ei teadnud eurooplased temast kaua midagi. XVII saj. keskpaiku uuris tema põhjarannikut ja Tasmaania saart Hollandi meresõitja A. Tasman. Austraalia asustamine Euroopast sisserännanutega algas

XVIII saj. lõpul, pärast seda kui Inglise meresõitja J. Cook uuris kontinendi idarannikut ja kuulutas selle Inglise kuninga valduseks. Kuid Austraalia kiire ja massiline koloniseerimine algas alles XIX saj. keskel, kui avastati kulla leiukohti. Seoses XIX saj. lõpul alanud majanduse kasvuga, sise- ja välissidemete elavnemise ja komplitseerumise ning muude teguritega tekkis vajadus ühendada üksikud kolooniad ühtseks riigiks. 1. jaanuaril 1901 astus jõusse Briti parlamendi akt uue riigi-dominiooni — Austraalia Liidu loomise kohta. Austraalia Liit koosneb osariikidest, mis on endised kolooniad, kellel igaühel on eraldi omavalitsus. Austraalias ei takistanud kapitalistlike tootmissuhete arenemist feodalismi igandid. Suurt osa majanduse arendamisel etendas välismaise (peamiselt Inglise) kapitali juurdevool. Teise maailmasõja aastail ja sõjajärgsel ajal suurenesid Ameerika kapitalimahutused (sõjatööstuse harudesse, masinaehitusse, naftatöötlemisse, elektrijaamade ehitamisse, nafta ja uraani tootmisse jne.). Aastail 1947/48—1958/59 paigutasid välismaised investeerijad Austraalia tööstusse 945,4 milj. naelsterlingit (Inglise monopolid — 585,8 milj. ja Ameerika Ühendriigid koos Kanadaga ca 261 milj.). Samal ajavahemikul said Ameerika Ühendriigid 266 milj. naelsterlingit kasumeid.

Esimesteks eurooplasteks, kes tulid XVI saj. Okeaaniasse, olid Hispaania ja Portugali meresõitjad. Saarte vallutamisega imperialistlike riikide poolt kaasnes põliselanike orjastamine ja hävitamine. XIX saj. teisel poolel õitses Okeaanias orjakauplemine, mille keskuseks oli Melaneesia. Plantaažimajapidamise ja mäeasjanduse arenemisega hakkasid kolonisaatorid Okeaaniasse sisse vedama odavat tööjõudu Aasiast, mille tagajärjel kujunesid saartel indialaste (Fidži), jaapanlaste ja filipiinlaste (Mikroneesia) jt. rahvusrühmad. Imperialistid püüdsid õhutada rahvuslikku vihavaenu. Välismaise kapitalistliku kolonisatsiooni tõttu, mis leidis eest mitmesuguse ühiskondlik-majandusliku arenemistasemega Okeaania rahvaid, muutusid saared monokultuurse plantaažimajapidamisega troopilise maaharimise (kookospalmid, suhkruroog, ananass) ja mineraalse tooraine kaevandamise rajooniks. Okeaania saared annavad üle 90% ananassi ning tunduva osa kopra (kookospähkli tuum, 1958. a. 122 400 *t*) ja kookosõli (46 000 *t*) ülemaailmsest toodangust. On avastatud suured kulla-, hõbeda-, plaatina-, kivi-

söe-, inglistina-, tsingi-, plii- jt. varud. Soodsatel turutingimustel võivad Okeaania saared anda ca 2,5 milj. *t* fosforiite ja apatiite, ca 2 milj. *t* niklimaaki, üle 300 000 *t* raua-, kuni 70 000 *t* kroomi-, üle 40 000 *t* mangaanimaaki, üle 600 000 *t* naftat jne. Põllumajanduse saagikus on üks kõige madalamaid maailmas. Okeaania territooriumil toodetakse praegu iga elaniku kohta põllumajanduslikku toorainet ja toidukaupu vähem kui enne Teist maailmasõda. Tihtilugu on säilinud primitiivsed maaharimisviisid.

Töötingimused istandustes ja ettevõtetes on rasked. Okeaania elanikel tuleb taluda ekspluateerimist ja diskrimineerimist. Saalomoni saartel saab tööline ca 30 dollarit aastas ja süüa (päevas üks nael keedetud riisi ja odavaid kala- või lihakonserve). $^2/_3$ palgast makstakse töölisele välja alles lepingu tähtaja lõppemisel. 10—12-tunnilise tööpäeva juures saab Fidži tööline 5 korda vähem palka kui kvalifitseerimata tööline Austraalias.

Okeaanias on säilinud sugukondlikud, patriarhaal-feodaalsed ja feodaalsed suhted. Elanikkond on poliitilistest õigustest tegelikult ilma jäetud ning teda ekspluateeritakse nii välismaiste plantaatorite ja kapitalistide kui ka suguharu ladviku ja -juhtide poolt.

Käesoleval ajal koosneb tunduv osa Okeaania territooriumist imperialistlike riikide koloniaalvaldustest, ülejäänud territooriumi võtavad enda alla Lääne-Samoa, Uus-Meremaa (Suurbritannia dominioon) ja Uus-Ginea lääneosa (Irian) — Lääne-Irian (pindala — 416 000 *km*^{2}, rahvaarv — 700 000). Indoneesia rahvas võitles Lääne-Iriani vabanemise eest Hollandi kolonisaatorite rõhumise alt ning tema Indoneesia Vabariigiga taasühendamise eest. Seda võitlust toetasid kõik maailma vabadustarmastavad rahvad. 1963. a. maist kehtestati Indoneesia suveräänsus Lääne-Irianis.

Pärast Teist maailmasõda teravnes järsult imperialistlike riikide, peamiselt Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa võitlus Okeaania pärast. Aktiviseerus Jaapani ja Lääne-Saksamaa kapitali sissetung. Ameerika Ühendriigid ründavad teiste riikide positsioone Okeaanias, püüdes seal maksma panna oma monopoolset ülevõimu. Neile kuuluvad Vaikses ookeanis Midway, Wake'i, Johnstoni, Sandi, Howlandi, Jarvise, Bakeri jt. saared (üldpindala — 100 *km*^{2}, rahvaarv — 1100 1950. a.), samuti Guami saar ja Ida-Samoa. Cantoni ja Enderbury saar (Vaikses

ookeanis) on 1939. aastast Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa ühise valitsemise all ning neid kasutavad nende lennukompaniid. ÜRO hooldusterritooriumid, mis kuuluvad Ameerika Ühendriikide valitsuse alla, on Karoliini, Marshalli ja Mariaani saared. Imperialistlikud riigid ehitavad Okeaania saartel, millel on Vaikse ookeani piirkonnas strateegiline tähtsus ning mis asuvad peamiste transporditeede ja lennuliinide ristumiskohtades, suuri sõjalisi objekte. 1951. a. kirjutasid Austraalia Liit, Uus-Meremaa ja Ameerika Ühendriigid alla «vastastikuse kaitse» lepingule, mis avas uued võimalused Ameerika kapitali tungimiseks neisse maadesse. Alates 1954. a. kuuluvad Austraalia Liit ja Uus-Meremaa SEATO sõjalisse blokki. Paljusid Okeaania saari kasutatakse mereväe- ja lennuväebaasidena. Pärast Teist maailmasõda oli saartel suur hulk Ameerika sõjaväe-, mereväe- ja lennuväebaase, sadamaid, aerodroome jne. Marshalli saartel katsetavad Ameerika Ühendriigid aatomi- ja vesinikupomme. 1946. a. alates on Ameerika Ühendriigid sooritanud seeriaviisilisi tuumapommide katseplahvatusi. Aatomi- ja vesinikupommide katsetuste tõttu said kannatada Utiriki ja Rongelabi saare elanikud. Marshalli saarte elanikud olid sunnitud pöörduma ÜRO poole kaebusega Ameerika võimude seadusvastase tegevuse üle. Jõulusaarel ja Maralingil (Austraalia) on Suurbritannia polügoonid tuumaplahvatuste sooritamiseks.

Okeaania elanikkond peab visa võitlust koloniaalse rõhumise vastu, oma olukorra parandamise ja rahu eest. Kasvavad ja tugevnevad töötajate poliitilised ja ametiühinguorganisatsioonid. See etendab olulist osa Okeaania rahvaste rahvuslikus konsolideerumises. 1960. a. oli Austraalias ja Okeaanias üle 7500 kommunisti (1939. a. ligi 5000; 1957. a. — 6500).

Okeaania geograafilise ja etnilise killustatuse tõttu ning selle tagajärjel, et ta asub imperialismivastase võitluse peakolletest kaugel, ei ole seal kõiki saari haaravat ühtset imperialismivastast liikumist. Vabadusliikumine tugevnes märgatavalt sõja-aastail, kui see piirkond oli üheks sõjategevuse tandriks, ja areneb pärast Teist maailmasõda pidevalt edasi. Laieneb rahvuslik vabadusliikumine Uus-Hebriididel, Saalomoni ja Fidži saartel (massilised kolonialismivastased väljaastumised 1959. a.) jm.

Aastail 1950—1952 toimusid suured rahutused Uus-Kaledoonia saarel, millest võttis osa ca 70 000 inimest.

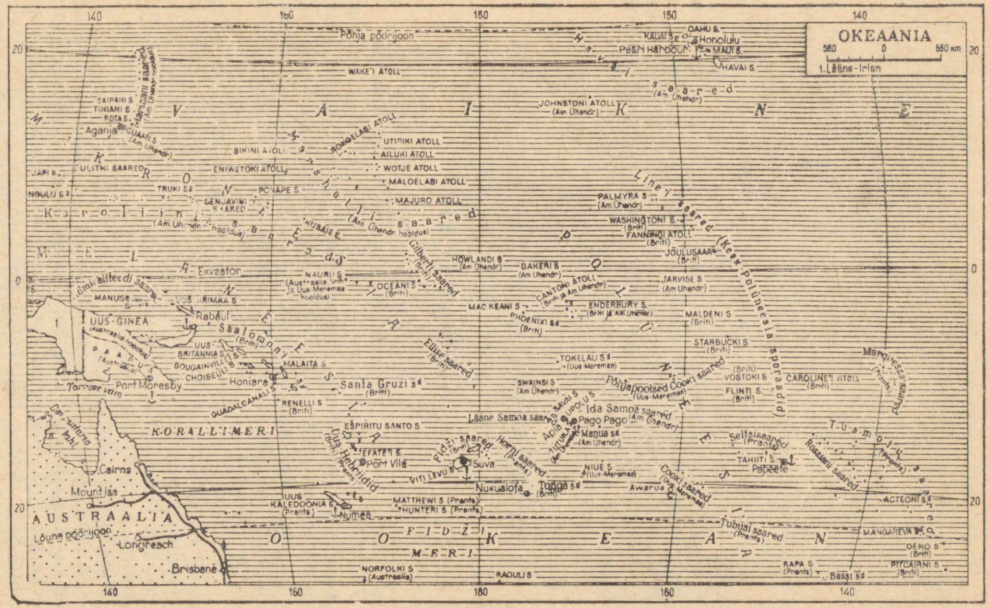
OKEAANIA
1. Bône-Irlen
140
160
180
150
20
0
Põhja pöörijoon
Lõuna pöörijoon
Ekvaator
VAIKSE ÕKEAANI SAARESTIK
KOMMUNISMI SAARED
KORALLIMERI
AUSTRAALIA
Cairns
Mount Isa
Longreach
Brisbane
Port Moresby
Honiara
Santa Cruz
Suva
Nukualofa
Tonga
Pago Pago
Apia
Honolulu
OAHU
KAUAI
MIDWAY
HAWAII
WAKE ATOLL
JOHNSTONI ATOLL
PALMYRA
WASHINGTON
FANNING ATOLL
JÕULUSAARED
JARVIS
BAKERI
HOWLANDI
GILBERTI SAARED
MARSHALLI SAARED
BIKINI ATOLL
ENIWETOKI ATOLL
KWAJALEIN ATOLL
MAJURO ATOLL
MALOELAP ATOLL
UTIRIKI ATOLL
AILUKI ATOLL
WOTJE ATOLL
NAURU
OCEANI
MANUSE
RABAUL
UUS-GUINEA
UUS-BRITANNIA
UUS-IIRIMAA
BOUGAINVILLE
MALAITA
CHOISEUL
GUADALCANAL
RENELLI
ESPIRITU SANTO
MALEKULA
EFATE
APIA
SAMOA
TOKELAU
SWAINSI
NIUE
ENDERBURY
PHOENIX
MACKEANI
MALDENI
STARBUCKI
VOSTOKI
FLINTI
CAROLINE ATOLL
TAHITI
PAPEETE
MOOREA
TUBUAI
RAPA
BASSI
PITCAIRNI
ACTEONI
MANGAREVA
OENO
NORFOLKI
RAOULI
MATTHEWI
HUNTERI
LOYALTY
KALEDOONIA
Fidži saared
Tonga saared
Samoa saared
Phoenix saared
Line saared
Polünesia saared
Tuamotu saared
Austraalia saared
Cooki saared
Tubuai saared
Marquesas saared
Society saared
Gambier saared
Põhja poolsaar
Lõuna poolsaar
Torresi väin
Bismarcki meri
Fidži meri
Tasmani meri
Vaikne ookean
Ekvatoriaal-vastuvool
Ekvatoriaal-vastuhoovus
Lõuna-Ekvatoriaal-hoovus
Lõuna-Ekvatoriaal-vastuhoovus
Lõuna-Ekvatoriaal-vool
Peruu hoovus
Kalifornia hoovus
Alaska hoovus
Kuro-Sivo hoovus
Kamtšatka hoovus
Kuriili hoovus
Põhja-Ekvatoriaal-hoovus
Põhja-Ekvatoriaal-vastuhoovus
Põhja-Ekvatoriaal-vool
Kanaari hoovus
Golfi hoovus
Antillide hoovus
Brasiilia hoovus
Lõuna-Ekvatoriaal-hoovus
Lõuna-Ekvatoriaal-vastuhoovus
Lõuna-Ekvatoriaal-vool
Guinea hoovus
Benguela hoovus
Lõuna-Atlandi hoovus
Falklandi hoovus
Lõuna-Atlandi vastuhoovus
Lõuna-Indiaani hoovus
Lõuna-Indiaani vastuhoovus
Lõuna-Indiaani vool
Agulhase hoovus
Mosambiigi hoovus
Lõuna-Indiaani vastuhoovus
Lõuna-Indiaani vool
Austraalia hoovus
Lõuna-Austraalia hoovus
Lõuna-Austraalia vastuhoovus
Lõuna-Austraalia vool
Lõuna-Ookeani hoovus
Lõuna-Ookeani vastuhoovus
Lõuna-Ookeani vool
Lõuna-Ookeani ringhoovus
Lõuna-Ookeani ringvastuhoovus
Lõuna-Ookeani ringv

Palju aastakümneid võitlesid oma vabanemise eest samoalased. 1. jaanuaril 1962 kuulutati Lääne-Samoa, endine ÜRO hooldusterritoorium, mis oli Uus-Meremaa valitsemise all, iseseisvaks. See on esimene maa Vaikses ookeanis asuvate hooldusterritooriumide ja asumaade hulgas, kes saavutas sõltumatuse.

Suuri kogemusi võitluses oma eluliste huvide eest on Austraalia ja Uus-Meremaa töölisklassil (Uus-Meremaa töötute näljaretk 1934. a. jt.).

Kasvab ja tugevneb rahukaitseliikumine. Uus-Meremaa rahupooldajate rahvuslik konverents (1956. a. mais) astus välja aatomi- ja vesinikurelvade katsetuste lõpetamise eest. 1959. a. novembris toimus Austraalia ja Uus-Meremaa kongress rahvusvahelise koostöö ja desarmeerimise eest. Rahvusvaheline Lenini preemia «Rahu kindlustamise eest rahvaste vahel» anti 1960. a. Austraalia ühiskonnategelasele William Morrow'le.

AUSTRAALIA JA OKEAANIA MAAD

AUSTRAALIA LIIT

Riik, mis asub Austraalia mandril, Tasmaania saarel ja paljudel teistel väiksematel saartel. **Territoorium** — 7 704 000 *km*². **Rahvaarv** — 10,5 milj. (1961): Euroopa, peamiselt Inglise päritoluga isikud; põliselanikke (austraallasi) on jäänud ca 40 000. Ametlikuks keeleks on inglise keel. **Pealinn:** Canberra — 39 000 (1958). Suuremad linnad: Sydney (2 016 000), Melbourne (1 726 000), Brisbane (555 000), Adelaide (548 000).

Austraalia Liidu valduses on Paapua koloonia (Uus-Ginea kaguosa), Norfolki, Cocose (Keelingi) ja Jõulusaar (India ookeanis) ning ta hooldab ÜRO volitusel kirdepoolset Uus-Ginead (Uus Ginea saare kirdeosa ja paljud teised saared) ja Nauru saari (koos Suurbritannia ja Uus-Meremaaga).

Austraalia on arenenud tööstuse ja põllumajandusega maa. Aastail 1957—1958 moodustas tööstuse netotoodangu väärtus 60% natsionaalsest tulust, põllumajandussaadused aga 34%. Kõige tähtsamad tööstusharud on: mäetööstus (peamine haru söe kaevandamine; 1959/60. a. 21,1 milj. *t*.,

sealhulgas 14,1 milj. *t* pruunsütt), metallurgia, masinaehitus, keemia-, toiduainete, tekstiili- ja õmblustööstus. Plii sulatamiselt (237 400 *t*) on Austraalia Liit kapitalistlike maade hulgas teisel kohal. 1959/60. a. toodeti 2 650 000 *t* malmi, 3 504 000 *t* terast, 118 000 *t* tsinki, 65 000 *t* vaske. 23,3 mljr. *kWh* elektrienergiat.

Austraalia Liidu majandust kontrollivad peaaegu täielikult viis kontserni — «Broken Hill Proprietary Company», «Collins House», «Imperial Industries of Australia and New Zealand», «British Tobacco» ja «Colonial Sugar Refining». Mõned neist on rahvusvahelised kompaniid, mida ühendab Inglise, Ameerika ja Austraalia kapital. Austraalia kompaniidel on oma kapitalimahutusi kullakaevandamise, inglistina, kautšuki, nafta ja suhkru tootmise ettevõtetes Uus-Gineal, Fidži saartel, Uus-Kaledoonial, Birmas, Tais, Malaias ja teistes maades. On suure-

nenud Austraalia kaupade eksport (peamiselt majanduslikult nõrgaltarenenud maade turgudele). Põllumajanduses etendab juhtivat osa loomakasvatus. Lammaste arvult (1960. a. 155,5 milj. lammast, neist ¾ meriino lambad) ja maailmaturu villaga varustamise poolest (ca ⅓ ülemaailmsest toodangust, 726 000 *t*) on Austraalia kapitalistlike maade hulgas esimesel kohal. 1960. a. oli Austraalias 16 milj. veist. Loomakasvatussaadused (juust, või, konserveeritud piim, liha) on üheks tähtsamaks ekspordiartikliks.

Põllunduses domineerib nisu kasvatamine (1960. a. 6,7 milj. *t*, sellest ca 40% eksporditakse), selle all on 50% kõigist külvipindadest. Ca 40% külvipindadest on söödakultuuride all. Kasvatatakse suhkruroogu ja tubakat. On arenenud aiandus ja viinamarjakasvatus. Suur tähtsus on kunstlikul niisutamisel. Põllumajandussaadused moodustavad üle 60% Austraalia ekspordi väärtusest. Põhilised maamassiivid on suurmaavaldajate käes (eraomandina või riigilt renditud), kes kasutavad palgatööd. Üle 1000 *ha* suuruste majapidamiste käes (veidi üle 10% farmide üldarvust) on keskmiselt 90% maast.

Viimastel aastatel on Austraalia majandusel tulnud taluda raskusi. Kasvab väliskaubanduse ja maksebilansside defitsiit, vähenevad valuutareservid. Mõnedes tööstusharudes tootmine aheneb, töötute arv suureneb (1961. a. oli ca 120 000 töötut). 1961. a. veebruari lõpus ja märtsi alguses toimus Austraalias massiliste rahutuste laine. Ca 20 000 töölist jäi tööta. Tööliste palk on paljudes Austraalia Liidu osariikides tegelikult 1953. aastast jäänud samaks, kuid hindade üle ei ole mingit kontrolli. Naelsterlingi väärtus langes aastail 1950—1960 2-kordselt.

Austraalia Liidus säilib tegelikult põliselanike rassiline diskrimineerimine, nad on sunnitud elama reservatsioonides, üksikutes tühjades või troopikarajoonides, eraldi asulates või ristiusu misjonialadel. Alles 1949. a. lubati põliselanikel demokraatlike jõudude survel valimistest osa võtta. Nende kohta aga ei kehti sotsiaalkindlustuse seadusandlus ja nad ei või vabalt ühest kohast teise liikuda.

Vaatamata ettevõtjate vastutegutsemisele ja erikohtutele laieneb Austraalias streigiliikumine. Töötajad nõuavad palga tõstmist, tööpäeva lühendamist, palgalist puhkust, töötingimuste parandamist jne. 1959. a. suvel toimus metallurgide massiline streik «Broken Hilli» kompanii

hiiglaslikes terasesulatamise tehastes Newcastle'is (Uus-Lõuna-Walesi osariik).

Austraalia Liit on Suurbritannia dominioon, osariikide ja territooriumide föderatsioon. Riigipeaks on Inglise kuningas (kuninganna), keda esindab kindralkuberner. Seadusandlik võim kuulub föderaalsele parlamendile, mis koosneb senatist ja esindajatekojast. Täidesaatev võim kuulub kindralkubernerile ja valitsusele, kelle määrab parlament. Igal osariigil on oma parlament ja valitsus. Peamised poliitlised parteid: *Liberaalne Partei* — kodanlik partei, kuulub valitsuse koalitsiooni, liidriks on peaminister R. Menzies; *Agraarpartei* — esindab suurmaaomanike ja -karjakasvatajate, samuti põllumajandusega seotud finantskodanluse huve, kuulub valitsuse koalitsiooni; *Leiboristlik Partei* — sotsiaalreformistlik partei; *Demokraatlik Leiboristlik Partei* — on seotud katoliku kirikuga. Töötajate huve kaitseb *Kommunistlik Partei* (Keskkomitee esimees R. Dickson, peasekretär L. Sharkey).

Tähtsamad ametiühingukoondised: *Austraalia Ametiühingute Nõukogu; Austraalia Töölisliit* (ühendab põhiliselt põllutöölisi, on töölisliikumises parempoolsetel seisukohtadel).

1951. a. kirjutasid Austraalia Liit, Uus-Meremaa ja Ameerika Ühendriigid alla «vastastikuse kaitse» kokkuleppele. 1954. aastast on Austraalia sõjalise bloki SEATO liige. Austraalia territooriumil, Maralingis ja Jõulusaarel asuvad polügoonid Suurbritannia tuumaplahvatuste sooritamiseks.

COOKI SAARED (PÕHJAPOOLSED)

Uus-Meremaa valdus Vaikses ookeanis, koosneb vulkaani- ja korallisaartest (kõige tähtsamad ja asustatud on Mangaia saar — 70 *km*² ja Rarotonga — 66 *km*²). **Territoorium** — 259 *km*². **Rahvaarv** — 18 000 (1959): peamiselt polüneeslased. **Administratiivne keskus** ja sadam: Awarua (Rarotonga saarel) — 6000.

Elanikkonna põhitegevuseks on kookospähklite kogumine, kalapüük, pärlmutrikarpide korjamine. Kasvatatakse tsitrusvilju, banaane, tomateid.

Avastati 1773. a. Inglise meresõitja J. Cooki poolt. 1901. aastast on poliitiliselt ja administratiivselt allutatud

Uus-Meremaa kindralkubernerile, valitsusele ja parlamendile. Valitseb Seadusandlik Nõukogu, mille eesotsas on komissar-resident.

FIDŽI

Suurbritannia asumaa (1874. aastast) samanimelisel saarestikul Vaikse ookeani edelaosas. **Territoorium** — 18 300 *km*². **Rahvaarv** — 394 000 (1960): põhiliselt fidžilased ja indialased. **Administratiivne keskus:** Suva (Viti Levu saarel) — 37 000 (1956).

Majanduse aluseks on põllumajandus. 95,4% põllumajandussaaduste ekspordist annavad suhkruroog ja kookospalmid. Suhkru tootmise on monopoliseerinud Austraalia kompanii «Colonial Sugar Refinery» (töötleb igal aastal üle 1,5 milj. *t* suhkruroogu). 1959. a. toodeti ja eksporditi 184 400 *t* suhkrut. On arenenud loomakasvatus (1957. a. 113 000 veist). Metsades kasvab mitu liiki hinnalisi puid. Majandivormiks on istandused, on levinud ka maa rendileandmine. On olemas kulla (Viti Levu saarel; 1958. a. kaevandati 2700 *kg*), mangaanimaagi (eksport 22 000 *t*), inglistina, nikli, kroomi, hõbeda ja tsingi leiukohti. Eksisteerivad väikesed toiduainete tööstuse ettevõtted. Kasvatatakse banaane, tsitrusvilju, kautšukipuid, puuvilla, kakaod, kohvi.

Valitseb kuberner, kelle määrab Suurbritannia kuningas (kuninganna). On olemas Täidesaatev Nõukogu (juhib kuberner) ja Seadusandlik Nõukogu. 1958. a. oli 40 registreeritud ametiühingut (üle 22 000 liikme). 1959. a. lõpus toimusid Fidžil massilised väljaastumised koloniaalrežiimi vastu, streigid, miitingud ning kokkupõrked politsei ja sõjaväega. Niisuguseid väljaastumisi esineb ka praegu.

GILBERTI JA ELLICE'I SAARED

Suurbritannia asumaa Vaikse ookeani läänеosas Mikroneesias, koosneb koralliatollidest (saartest). **Territoorium** — 956 *km*². **Rahvaarv** — 45 000 (1959): põhiliselt mikroneeslased. **Administratiivne keskus:** Tarawa — 29 000 (1952).

Kohalike elanike põhitegevuseks on kookospalmide, leivapuude, köögivilja ja puuviljade kasvatamine ning kalapüük. Kaevandatakse fosforiite.

Aastail 1764—1824 hakkasid saartele tungima Inglise mereväeohvitserid. 16 saart said kapten J. Gilberti nime, kes viibis seal 1788. a. Asumaad valitseb Inglise ülemkomissar.

GUAM

Ameerika Ühendriikide valdus samanimelisel saarel Vaikse ookeani lääneosas Mariaani saarestikus. **Territoorium** — 534 *km*². **Rahvaarv** — 67 000 (1960): hispaanlased, mehhiklased, filipiinid, põliselanikud — tšamorrod — on peaaegu täielikult hävinud. **Administratiivne keskus:** Aganja — 1300 (1950).

Kohalike elanike põhitegevuseks on troopiliste kultuuride kasvatamine (kookospalm, kohv, suhkruroog jt.).

Saare avastas 1521. a. Magalhães. 1898. aastani kuulus Hispaaniale. Vallutati 1898. a. Hispaania-Ameerika sõja tagajärjel Ameerika Ühendriikide poolt. Suur Ameerika Ühendriikide mereväe- ja lennuväebaas Vaikses ookeanis. Valitseb kuberner, kelle määrab Ameerika Ühendriikide president kooskõlas Ameerika senatiga.

IDA-SAMOA

Ameerika Ühendriikide valdus Samoa saarestiku ida-osas Vaikses ookeanis. **Territoorium** — 197 *km*². **Rahvaarv** — 20 000 (1960): põhiliselt polüneeslased. **Administratiivne keskus:** Pago Pago (Tutuila saarel, kus asub suur Ameerika mereväebaas) — 3500 (1959).

Ida-Samoa on 1899. aastast Ameerika Ühendriikide valduses. Kasvatatakse kookospalme, kautšukipuid, banaane, ananassi, leivapuud, tarot, jamssi. Veetakse välja koprat, kakaod, banaane, punutud matte ja muid kodutööndusetooteid ning konserveeritud kala.

Valitseb Ameerika kuberner.

LÄÄNE-SAMOA

Riik Polüneesias Savai ja Upolu saarel ning mitmel väikesel mägisel saarel (Manono, Apolima jt.) Samoa saarestikus Vaikses ookeanis. **Territoorium** — 2900 *km*².

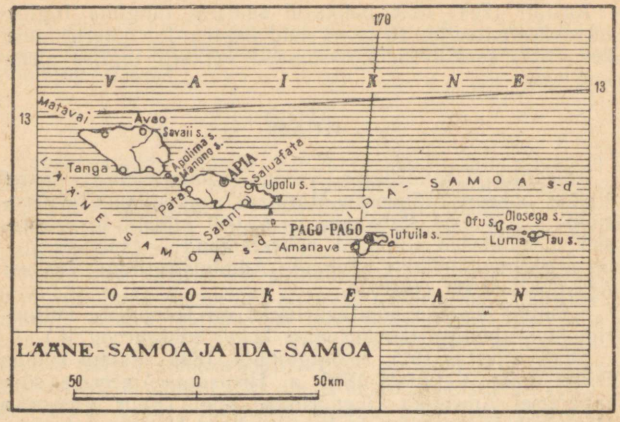

Rahvaarv — 110 000 (1961): põhiliselt polüneeslased. **Pealinn** ja sadam: Apia (Upolu saarel) — 18 000 (1956).

XVIII saj. hakkasid Samoa (Meresõitjate) saarestikule, mis asub Vaikse ookeani kaubateede ristumiskohas, tungima Euroopa kolonisaatorid. 1889 a. kuulutasid Ameerika Ühendriigid, Saksamaa ja Inglismaa Samoa saarestiku neutraalseks territooriumiks, mis oli nende ja Samoa valitsuse ühise valitsemise all. Pärast seda, kui Inglismaa loobus Samoa valitsemisest osa võtmast, saades Saksamaalt kompensatsioonina vastu saared Vaikse ookeani teistes osades, jaotati Samoa saarestik Saksamaa (Lääne-Samoa) ja Ameerika Ühendriikide (Ida-Samoa) vahel. 1914. a. augustis okupeeriti Lääne-Samoa Uus-Meremaa poolt. Pärast Esimest maailmasõda oli see Uus-Meremaa mandaatterritooriumiks, 1946. aastast aga ÜRO hooldusterritoorium, mis kuulus Uus-Meremaa valitsemisele.

Saartel kasvas ja laienes sõltumatuse eest liikumine. 1961. a. mais korraldati Lääne-Samoas ÜRO esindajate kontrolli all üldrahvalik referendum, mille vältel valdav osa Lääne-Samoa elanikkonnast hääletas täieliku sõltumatuse andmise poolt. 1. jaanuaril 1962 alustas Lääne-Samoa iseseisvat eksisteerimist.

Pikaajaline välismaine võimutsemine aitas kaasa feodaal-sugukondlike suhete säilimisele. Sugukonnarühma (aiga — sugulaste koondis) eesotsas on juht (matai — vanem). Majanduse aluseks on plantaažimajandus (kakao, banaanide, kookospähklite kasvatamine ekspordiks). Paremad viljarikkad maad on välismaiste plantaatorite käes. Elanikkonna hulgas domineerib naturaalmajapidamine, rannarahvas tegeleb kalapüügiga. Töötlev tööstus puudub, välja arvatud mõni saeveski. Koloniaalvõimud takistasid kultuuri arenemist. Peaaegu $^1/_3$ lastest puudus võimalus isegi alghariduse saamiseks.

Kõrgeim võim kuulub riigijuhile, kelle funktsioone täidavad kaks tegelast (Tupua Tamassese Mea'Ole ja Malietoa Tanumafili II). Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele parlamendile, mis koosneb põhiliselt mitmesuguste suurpereliste kogukondade esindajaist. Täidesaatev võim kuulub Ministrite Nõukogule, kelle eesotsas on peaminister (Fiame Mataafa Faimuina Mulinu'U II).

KAROLIINI, MARSHALLI JA MARIAANI SAARED

Ameerika Ühendriikide valitsemise all olev ÜRO hooldusterritoorium (Vaikse ookeani hooldusterritoorium), mis asub Vaikse ookeani lääneosas, koosneb rohkem kui 600 saarest. Üldine **territoorium** — 1800 *km*². **Rahvaarv** — 76 000 (1960): põhiliselt mikroneeslased ja Karoliini saartel polüneeslased. **Administratiivne keskus:** Truk.

Elanikkonna põhitegevuseks on maaharimine (kookospalmid, leivapuud, banaanid, suhkruroog, tsitrusviljad jt.) ja kalapüük. On olemas fosforiitide, boksiitide, rauamaagi- (Karoliini saartel), väävli-, mangaanimaagilademed (Mariaani saartel).

Esimese maailmasõja ajal vallutati saared Jaapani poolt. Pärast sõda sai Jaapan Rahvasteliidu mandaadi saarte valitsemiseks. Teise maailmasõja ajal olid need üheks Jaapani ja Ameerika relvastatud jõudude vahelise sõjategevuse piirkonnaks. 1944. a. aprilliks vallutasid Ameerika väed tähtsamad saared. 1947. a. anti saared ÜRO otsusel kui ÜRO hooldusterritooriumid Ameerika Ühendriikide valitsemise alla. Neil asuvad Ameerika mereväe- ja lennuväebaasid. Marshalli saartel katsetavad Ameerika Ühendriigid aatomi- ja vesinikupomme.

KIRDE-UUS-GINEA

ÜRO hooldusterritoorium Uus-Ginea saare (Iriani) kirdeosa koos Bismarcki saarestikuga ja Saalomoni saarte põhjaosaga, allub Austraalia valitsusele. Üldine **territoorium** — 241 000 *km*², **rahvaarv** — 1 402 000 (1960).

Enne Esimest maailmasõda oli Kirde-Uus-Ginea Saksamaa asumaa, 1920. aastast valitses teda Rahvasteliidu mandaadi alusel Austraalia, pärast Teist maailmasõda muudeti ÜRO hooldusterritooriumiks, mida valitseb Austraalia Liit.

Kuulub Paapuaga nn. administratiivsesse liitu, nende ühine keskus on Port Moresby (Paapua) — 14 000 (1956). On olemas Paapua ja Kirde-Uus-Ginea Seadusandlik Nõukogu.

Põliselanike põhitegevuseks on maaharimine (jamss, taro, maniokk, mais, bataat, banaanid, suhkruroog) ja kalapüük. Ulatuslikud maa-alad on suuristanduste all (kookospalmid, kakao, kohv, kautšukipuud). Toodetakse naftat, kaevandatakse sütt, kulda ja hõbedat. Monopolid «Burns Philips», «W. R. Carpenter» ja «Steamships Trading Company» on enda kätte kontsentreerinud kopra, kautšuki ja kakao tootmise, mis on Kirde-Uus-Ginea majanduse põhiharud. 1950. aastast on «Burns Philipsi» kapital kasvanud 3-kordseks, ulatudes 6 milj. Austraalia naelsterlingini, «W. R. Carpenter'il» aga 5-kordseks. Mõlemad kompaniid saavad ajakirjanduse ligikaudsete arvestuste järgi viimasel ajal iga aasta üle 2 milj. naelsterlingi kasumeid. Samal ajal ületab enamiku Kirde-Uus-Ginea tööliste keskmine aastapalk vaevalt 70 naelsterlingit, s. o. ligikaudu niisama palju kui Austraalia töölise kuuteenistus.

NAURU

ÜRO hooldusterritoorium, mis asub samanimelisel saarel (koralliatollil) Vaikse ookeani lääneosas Mikroneesias ning kuulub Austraalia, Suurbritannia ja Uus-Meremaa ühise valitsemise alla. **Territoorium** — 21 *km*², **Rahvaarv** — 4000 (1959): peamiselt mikroneeslased ja hiinlased. **Administratiivne keskus:** Nauru.

Elanikkonna peategevuseks on maaharimine (kookospalmid), kalapüük ja kodukäsitöö. Fosforiitide kaevanda-

misega (igal aastal ca 1,5 milj. *t*, varud ca 100 milj *t*) tegeleb Inglise monopol.

Saar avastati 1798. a., vallutati 1888. a. Saksamaa poolt. Esimese maailmasõja algul hõivasid selle Austraalia Liidu väed. Pärast sõja lõppu anti Rahvasteliidu mandaadi alusel Austraalia, Suurbritannia ja Uus-Meremaa ühise valitsemise alla.

Saart valitseb administraator, kelle määrab Austraalia Liit kooskõlas hooldavate maade valitsustega.

NIUÉ

Uus-Meremaa valdus Vaikses ookeanis. **Territoorium** — 259 *km*², **Rahvaarv** — 5000 (1960). **Administratiivne keskus** ja sadam: Alofi — ca 1000.

Elanikkonna põhitegevuseks on maaharimine (kookospalmid, banaanid, taro, jamss) ja kodukäsitöö.

Valitseb komissar-resident, kes esindab Saarenõukogu.

NORFOLK

Austraalia Liidu asumaa (1914. aastast) Vaikse ookeani edelaosas. **Territoorium** — 35 *km*², **Rahvaarv** — 1000 (1959): inglastest ümberasunute järglased. **Administratiivne keskus:** Kingston — 900.

Elanike põhitegevuseks on banaanide, tsitrusviljade ja ubade kasvatamine ning kalapüük.

Valitseb administraator, kelle juures on Nõuandev Nõukogu.

PAAPUA

Austraalia asumaa Uus-Ginea saare (Iriani) koguosas. **Territoorium** — 234 000 *km*², **Rahvaarv** — 503 000 (1960). 1884. a. kuulutati Briti protektoraadiks, 1888. a. — Inglise asumaaks, 1906. aastast Austraalia Liidu asumaa. Kuulub nn. administratiivsesse liitu Kirde-Uus-Gineaga, kusjuures ühiseks keskuseks on Port Moresby linn (Paapua) — 14 000 (1956). On olemas Paapua ja Kirde-Uus-Ginea Seadusandlik Nõukogu.

Elanike põhitegevuseks on maaharimine ja kalapüük.

PITCAIRN

Suurbritannia valdus, mägine vulkaanisaar Vaikse ookeani kaguosas. **Territoorium** — 5 *km*², **Rahvaarv** — 140 (1959). **Administratiivne keskus:** Adamstown.

Kasvatatakse kookospalme, tsitrusvilju, bataati, jamssi jt. On olemas kohalik nõukogu. Tegelikult valitseb Fidži kuberner.

PRANTSUSE POLÜNEESIA

Prantsuse valdus (endine nimetus — Prantsuse valdused Okeaanias), ühendab mitmeid saarestikke ja saari Vaikse ookeani idaosas, neist tähtsamad on Seltsisaared (pindala — 1600 *km*², rahvaarv — ca 57 000 1956. a., suurim saar Tahiiti), Marquesas', Tubuai ja Tuamoto saared. Üldine **territoorium** — 4000 *km*². **Rahvaarv** — 80 000 (1959): peamiselt polüneeslased. Suurem osa põliselanikest (maoorid) on hävitatud. **Administratiivne keskus** ja peamine sadam: Papeete (Tahiiti saarel) — 18 000 (1956).

On olemas kookospalmi-, banaani-, tsitrusvilja-, suhkruroo-, vanilli-, ananassi- ja teiste troopiliste kultuuride istandused. Rannaäärsetes vetes kogutakse pärlmutrikarpe, püütakse pärleid ja kalu. Ekspluateeritakse fosforiitide leiukohti (iga-aastane fosforiitide eksport ca 200 000 *t*). Paljud ettevõtted Tahiiti saarel toodavad koprat, suhkrut ja rummi.

Valitseb kuberner, kes juhib Salanõukogu ja Esindavat Kogu.

SAALOMONI SAARED

Saarestik Vaikses ookeanis Uus-Gineast ida pool. Üldine **territoorium** — 42 500 *km*². **Rahvaarv** — 149 300 (1955): peamiselt melaneeslased. Põhjapoolne saartegrupp (Bougainville, Buka, Nissan ja mitu koralliatolli) kuuluvad Austraalia Liidu hooldusterritooriumi — Kirde-Uus-Ginea koosseisu. Ülejäänud suur osa saari (Guadalcanal, Santa Isabel, San Cristobal, Malaita, Choiseul, Uus-Georgia, Santa Cruz jt.) on Suurbritannia protektoraat (**territoorium** — 29 800 *km*², **rahvaarv** — 115 000 1959. a., **administratiivne keskus** ja sadam: Honiara, Guadalcanali saarel — 1500).

Elanikkond tegeleb maaharimisega (kookospalmid, kautšukipuud, kakao, banaanid, ananassid), kalapüügiga ja

hinnaliste puuliikide (sealhulgas kauri, mille vaigust saab lakki) varumisega.

Avastati 1568. a. Hispaania meresõitja A. Mendania de Neira poolt. 1885., 1899. ja 1900. a. konventsioonide järgi olid jaotatud Suurbritannia ja Saksamaa vahel. 1920. a. anti endised Saksamaa valdused Rahvasteliidu mandaadi põhjal üle Austraalia Liidule (1946. aastast ÜRO hooldusterritoorium, mida valitseb Austraalia). Teise maailmasõja ajal toimusid saartel ägedad lahingud Ameerika Ühendriikide ja Jaapani vahel. Pärast sõda tugevnes kohalike elanike hulgas vabadusliikumine, eriti Malaita saarel, kus arenes juba sõja ajal alanud Masinga (liit, vendlus) liikumine.

TOKELAU (UNIOON)

Uus-Meremaa valdus (1948. a. kuulutati tema territooriumi osaks), 3 saart Vaikse ookeani lõunaosas Polüneesias. **Territoorium** — 10 *km*². **Rahvaarv** — 2000 (1959).

Elanike põhitegevuseks on käsitöö, kookospalmide kasvatamine ja kalapüük.

TONGA SAARED (SÕPRUSE SAARED)

Suurbritannia protektoraat, grupp vulkaani- ja korallisaari Vaikse ookeani lääneosas Polüneesias. **Territoorium** — 697 *km*². **Rahvaarv** — 62 000 (1959): polüneeslased. **Administratiivne keskus** ja sadam: Nukualofa (Tongatabu saarel) — 7000 (1948).

Kasvatatakse kookospalme, banaane, tsitrusvilju, ananasse, jamssi, tarot. On arenenud loomakasvatus ja kalapüük.

Tonga saarestik on polüneeslaste kuningriik, kuulub 1900. aastast Suurbritannia protektoraadi alla (valitseb Inglise ülemkomissar Vaikse ookeani lääneosas). Kohalikku valitsust (Salanõukogu) juhib kuningas (1918. aastast Salote Tupou). On olemas Seadusandlik Assamblee.

UUS-HEBRIIDID

Prantsusmaa ja Suurbritannia ühisvaldus (kondomiinium, 1906. aastast). Vulkaanilise tekkega saarestik

Vaikse ookeani edelaosas. **Territoorium** — 14 800 *km²*. **Rahvaarv** — 58 000 (1959): peamiselt melaneeslased. **Administratiivne keskus** ja sadam: Port Vila (Efate saarel) — 800 (1944).

Kasvatatakse istanduskultuure (kookospalmid, suhkruroog, kohv, kakao, puuvill), varutakse väärtuslikke puiduliike (sealhulgas sandlipuu kauri, millest saab lakki).

Valitseb Inglise ja Prantsuse komissar-resident.

UUS-KALEDOONIA

Prantsusmaa valduses olev saarestik Vaikse ookeani edelaosas. **Territoorium** — 18 600 *km²*. **Rahvaarv** — 70 000 (1959): peamiselt melaneeslased. **Administratiivne keskus** ja sadam: Numea — 22 000 (1956).

Majanduse aluseks on mäetööstus (1959. a. kaevandati 1,4 milj. *t* niklit, 1958. a. — 295 000 *t* raua- ja 47 000 *t* kroomimaaki), mille toodang moodustab 92% ekspordist. Nikli kaevandamine ja sulatamine on Prantsuse filma «La Nickel» käes. On olemas puuvilla-, suhkruroo-, kohvi-, banaani- ja kookospalmiistandused. Kasvatatakse maisi ja riisi.

Saared avastas Inglise meresõitja J. Cook. 1853. a. kehtestati Uus-Kaledoonias Prantsuse ülemvõim, 1860. a. eraldati saared üksikuiks asumaadeks. Pärast ägedat võitlust suruti 1879. a. maha põliselanike — melaneeslaste vabadusliikumine. 1864.—1896. a. kasutati saari maalt väljasaatmise kohana, aastail 1871—1872 saadeti sinna ligi 4000 Pariisi Kommuunist osavõtnut.

Saartel on Prantsusmaa meretaguse territooriumi staatus. Valitseb Prantsuse kuberner, kes on ühtlasi Prantsusmaa peakomissariks Vaikses ookeanis ja ülemkomissariks Uus-Hebriidide saartel. Elanikkond valib Territoriaalse Assamblee (nõuandev organ).

UUS-MEREMAA

Riik Vaikse ookeani edelaosas Cooki väinaga eraldatud Põhja- ja Lõunasaarel, samuti Chathami, Stewarti jt. saartel. **Territoorium** — 268 700 *km²*. **Rahvaarv** — 2 403 000 (1960): põhiliselt Inglise päritoluga isikud; põliselanikud on maoorid — 162 700. **Pealinn:** Wellington — 145 000. Suurim linn ja sadam: Auckland — 413 000.

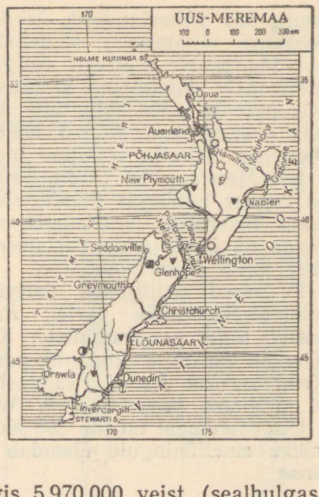

Uus-Meremaa valdused (Tokelau, Cooki ja Niué saar) kuuluvad «saarte territooriumina» dominiooni koosseisu. Uus-Meremaa (koos Austraalia Liidu ja Suurbritanniaga) hooldusaluseks territooriumiks on Nauru saar.

Uus-Meremaa on agraar- ja industriaalmaa, kusjuures põllumajandussaadused veetakse peamiselt välja ja nende osatähtsus on üle 50% Uus-Meremaa toodangu koguväärtusest. Majanduse aluseks on loomakasvatus, mille toodangu väärtus moodustab ca 90% põllumajandussaaduste koguväärtusest. 1959. a. oli riigis 5 970 000 veist (sealhulgas 2 milj. lüpsilehma), 46,9 milj. lammast. Lammaste arvu poolest on Uus-Meremaa kapitalistlike maade hulgas kolmandal kohal, villatoodangu (1960/61. a. 263 000 *t*) ja villa eksportimise poolest — teisel ning koorevõi eksportimise poolest — kolmandal kohal. Loomakasvatussaadusi (vill, liha, või, juust, kondenseeritud piim jt.) eksporditakse peamiselt Suurbritanniasse. Üle 50% põllumajanduses kasutatavast maast on kontsentreerunud farmerite kätte, ülejäänud maa kuulub riigile; see on antud suurte maatükkidena rendile. Suur osa eraomaduses olevast maast (üle 65% maafondist) on kontsentreerunud suurkapitalistlike farmerite kätte (suurusega rohkem kui 400 ha; üle 7,5% majandite üldarvust), kes kasutavad palgatööd. On arenenud vaala- ja kalapüük. Juhtivad tööstusharud on kerge- ja toiduainete tööstus. Domineerivad väikeettevõtted. 1960. a. kaevandati 2 999 000 *t* sütt ja toodeti 6,36 mljr. kWh elektrienergiat. Valitsev seisund majanduses on Inglise kapitalil (²/₃ kõigist otsestest väliskapitalimahutustest). Pärast Teist maailmasõda aktiviseerus Ameerika monopolide sissetung.

1840. a. vallutati Uus-Meremaa Inglismaa poolt ja muudeti asumaaks. 1872. aastaks oli inglastel, kes hävitasid

suure osa põliselanikest, korda läinud tõrjuda maoorid kehvema viljakusega rajoonidesse. Inglismaalt saabus Uus-Meremaale rohkesti emigrante. 1907. a. anti Uus-Meremaale dominiooni staatus. 1951. a. kirjutasid Uus-Meremaa ja Austraalia Liit ning Ameerika Ühendriigid alla «vastastikuse kaitse» lepingule. 1954. a. astus Uus-Meremaa SEATO sõjalisse blokki.

Uus-Meremaa on Suurbritannia dominioon. Riigipeaks on Inglise kuningas (kuninganna), keda esindab kuninga poolt määratud kindralkuberner. Kõrgeim seadusandlik organ on ühekojaline parlament (esindajatekoda). Valitsust juhib peaminister.

Peamised poliitilised parteid: *Leiboristlik Partei* — sotsiaalreformistlik partei; *Rahvuslik Partei* (valitsev partei, liider — peaminister K. Holyoake) ja *Sotsiaalse Krediidi Partei* — kodanlik partei. Töötajate huve kaitseb *Kommunistlik Partei* (Rahvusliku Täitevkomitee esimees M. Williams, peasekretär W. Wilcox).

Uus-Meremaal on üle 300 000 ametiühingu liikme. Enamikku ametiühinguid ühendab *Uus-Meremaa Tööföderatsioon.*

MÕNINGAID ANDMEID SOTSIALISTLIKU LEERI MAADE MAJANDUSE KOHTA

Tööstusliku tootmise dünaamika
(1937. a. = 100; praegune territoorium)

	Sotsialistlikud maad	Kapitalistlikud maad
1950. a.	190	149
1951. a.	225	162
1952. a.	257	165
1953. a.	292	178
1954. a.	326	180
1955. a.	362	199
1956. a.	404	208
1957. a.	445	215
1958. a.	521	210
1959. a.	610	231
1960. a.	681	244

Sotsialistlikes maades suurenes tööstustoodang 1960. aastal nende territooriumide 1937. aasta tootmistasemega võrreldes 6,8-kordseks. Kui arvestada, et 1937. aastal oli vaid 2 sotsialistlikku maad — Nõukogude Liit ja Mongoolia Rahvavabariik —, siis selgub, et sotsialistliku süsteemi tööstustoodangu maht kasvas selle aja jooksul 13,7-kordseks, samal ajal kui kapitalistliku süsteemi tööstus ei suurenenud isegi 2,5-kordseks.

Tööstusliku tootmise aasta keskmine kasvutempo sotsialistliku leeri maades ja kapitalistlikes maades aastail 1851—1900
(%)

Sotsialistlikud maad	Tempo	Kapitalistlikud maad	Tempo
Kõik maad	13,6	Kõik maad	5,0
Sealhulgas:		Sealhulgas:	
NSV Liit	11,7	Ameerika Ühendriigid	3,8
Hiina RV	28,4[1]	Suurbritannia	3,1
Poola	12,9	Prantsusmaa	6,6
Saksa DV	11,6[1]	Saksa FV	9,5
Tšehhoslovakkia	10,9	Itaalia	9,0
Rumeenia	13,0	Belgia	3,1
Ungari	10,4	Kreeka	8,0
Bulgaaria	14,8	Rootsi	3,3

Sotsialistlikud maad	Tempo	Kapitalistlikud maad	Tempo
Korea RDV	18,3	Holland	6,1
Vietnami DV	22,6[2]	Norra	5,1
Albaania	19,7	Kanada	4,3
Mongoolia RV	14,7[3]	India	6,6

[1] Keskmine aastail 1951—1959.
[2] Keskmine aastail 1958—1960.
[3] Keskmine aastail 1953—1960.

Tööstuse kogutoodangu kasv

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
	(Sõjaeelne aasta[1] = 100)						
NSV Liit	173	320	354	390	430	479	528
Hiina RV[2]	136	391	502	559	929	12,9 korda	...
Poola	224	475	518	569	618	674	747
Saksa DV	111	210	223	240	266	299	324
Tšehhoslovakkia	143	243	266	293	326	361	403
Rumeenia	147	299	331	359	393	433	502
Ungari	158	292	265	507	342	377	421
Bulgaaria	309	587	674	782	899	11 korda	12 korda
Korea RDV[2]	87	144	183	264	362	552	635
Vietnami DV[2]	—	—	198	273	320	414	504
Albaania	415	1146	1243	1565	1880	2250	2500
Mongoolia RV	...	...	361	450	539	578	738

[1] Sõjaeelseks aastaks siin ja edaspidi on võetud: Saksa Demokraatlikus Vabariigis (Saksa DV) — 1936. a.; Tšehhoslovakkias ja Poolas — 1937. a.; Ungaris, Rumeenias ja Albaanias — 1938. a.; Bulgaarias ja Vietnami Demokraatlikus Vabariigis (Vietnami DV) — 1939. a.; NSV Liidus ja Mongoolia Rahvavabariigis (Mongoolia RV) — 1940. a.; Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis (Korea RDV) — 1944. a.; Hiina Rahvavabariigi (Hiina RV) kohta on võetud maksimaalne toodang enne selle maa vabanemist.

[2] Hiina RV ja Korea RDV — 1949. a. = 100; Vietnami DV — 1955. a. = 100.

Tööstusliku tootmise kasv

(1960. aastal protsentides 1950. aastaga võrreldes)

NSV Liit	— 302,5	Tšehhoslovakkia	— 282,4	Korea RDV	— 997,6[2]
Hiina RV	— 1 294[1]	Rumeenia	— 340,0	Vietnami DV	— 504[3]
Poola	— 338,0	Ungari	— 266,0	Albaania	— 603,0
Saksa DV	— 293,0	Bulgaaria	— 397,0	Mongoolia RV	— 331,3

Sotsialismimaades kokku — 359

[1] 1959. aastal protsentides 1949. aastaga võrreldes.
[2] 1953. aastaga võrreldes.
[3] 1955. aastaga võrreldes.

Tähtsamate toodanguliikide tootmise kasv sotsialistliku maailmasüsteemi maade rasketööstuses (milj. *t.*)

	Toodang Teise maailmasõja eel	1950. a	1960. a.	Kasv 1960. a. %	
				1950. a võrreldes	sõjaeelse tasemega võrreldes
Teras	25,3	36,3	105,1	290	415
Malm	20,3	24,9	88,8	357	437
Nafta	38,3	44,0	167,3	380	437
Süsi (ümberarvestatult kivisöele)	332,1	438,9	1164,6	265	351
Tsement	14,5	20,5	86,7	422	599
Elektrienergia (miljr. *kWh*)	87,1	144,5	471,4	326	541

Terase sulatamine

(tuh. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria	6	5	74	130	159	211	230	253
Hiina RV[1]	923	606	2 853	4 465	5 350	8 000	13 350	18 450
Korea RDV	147	125	137	190	277	365	451	641
NSV Liit	18 317	27 329	45 271	48 698	51 176	54 920	59 971	65 293
Poola	1 468	2 515	4 426	5 014	5 304	5 663	6 160	6 681
Rumeenia	284	555	766	779	864	934	1 420	1 806
Saksa DV	1 199	999	2 508	2 895	2 895	3 043	3 207	3 337
Tšehhoslovakkia	2 300	3 122	4 474	4 882	5 166	5 509	6 136	6 768
Ungari	647	1 048	1 629	1 415	1 375	1 627	1 759	1 885

[1] Välja arvatud kodutööndusliku sulatatud teras.

Malmi sulatamine
(tuh. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria[1] . . .	—	3	8	10	54	91	177	192
Hiina RV[2] . . .	1 801	978	3 872	4 826	5 936	9 530	20 500	...
Korea RDV[3] . .	481	155	131	231	331	393	694	872
NSV Liit	14 902	19 175	33 310	35 754	37 040	39 600	42 972	46 757
Poola	791	1 533	3 112	3 506	3 682	3 864	4 374	4 563
Rumeenia	133	320	570	583	686	737	846	1 014
Saksa DV . . .	202	337	1 517	1 574	1 663	1 775	1 898	1 995
Tšehhoslovakkia .	1 675	1 951	2 982	3 282	3 563	3 774	4 244	4 696
Ungari	335	461	868	755	823	1 082	1 104	1 249

[1] Kaasa arvatud ferrosulamid.
[2] Välja arvatud kodutööndusliikult sulatatud malm.
[3] Kaasa arvatud paagutatud raud.

Elektrienergia tootmine
(milj. *kWh*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria	266	797	2 073	2 393	2 656	3 024	3 869	4 657
Hiina RV	5 960	4 550	12 280	16 590	19 340	27 530	41 500	...
Korea RDV	8 137	4 585	3 140	5 120	6 908	7 631	7 811	9 139
NSV Liit	48 309	91 226	170 225	191 653	209 688	235 350	265 112	292 274
Poola . .	3 628	9 421	17 751	19 495	21 157	23 962	26 380	29 285
Rumeenia	1 130	2 113	4 340	4 930	5 440	6 184	6 824	7 650
Saksa DV	14 000	19 466	28 695	31 182	32 735	34 874	37 248	40 305
Tšehhoslovakkia .	4 115	9 280	15 013	16 591	17 720	19 620	21 884	24 450
Ungari . .	1 399	3 001	5 428	5 201	5 447	6 479	7 093	7 615
Vietnami DV . . .	123	...	53	...	121	160	209	255

Sõe tootmine[1]
(milj. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria	2,2	5,9	10,0	10,8	11,9	12,7	15,4	17,1
Hiina RV	61,9	42,9	98,3	110	130	270	348	...
Korea RDV	5,7	3,6	3,3	3,9	5,0	6,9	8,9	10,6
Mongoolia RV	0,1	...	...	0,3	0,4	0,5	0,6	0,62
NSV Liit	166	261	391	429	463	496	507	513
Poola	36	83	101	101	100	103	108	114
Rumeenia	2,8	3,9	6,1	6,5	7,0	7,4	8,0	8,2
Saksa DV	105	140	203	209	215	218	218	228
Tšehhoslovakkia	37,2	46,0	62,9	69,7	75,2	82,7	80,2	88,2
Ungari	9,4	13,3	22,3	20,6	21,2	24,2	25,3	26,5

[1] Kivi- ja pruunsüsi ning ligniit.

Nafta tootmine
(tuh. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria	—	—	150	247	285	222	192	200
Hiina RV	321	200	966	1 163	1 458	2 264	3 700	...
NSV Liit	31 121	37 878	70 793	83 806	98 346	113 216	129 557	147 859
Poola	501	162	180	184	181	175	175	194
Rumeenia	6 594	5 047	10 555	10 920	11 180	11 336	11 438	11 500
Tšehhoslovakkia	18	63	107	108	108	106	123	137
Ungari	43	512	1 601	1 202	675	830	1 036	1 215

Rauamaagi kaevandamine

(tuh. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria . .	11	26	56	105	134	137	172	188
Korea RDV .	...	...	...	678	1 057	1 552	2 703	3 108
NSV Liit . .	29 866	39 651	71 862	78 079	84 339	88 816	94 015	106 017
Poola. . . .	792	680	1 699	1 802	1 785	1 962	2 014	2 182
Rumeenia . .	139	392	637	694	644	743	1 064	1 460
Saksa DV . .	406	401	1 664	1 757	1 478	1 506	1 599	...
Tšehhoslovakkia . .	1 836	1 604	2 490	2 539	2 810	2 800	2 968	3 120
Ungari . . .	298	369	353	351	331	371	439	516

Tsemendi tootmine

(tuh. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria	225	602	812	859	880	934	1 433	1 586
Hiina RV	2 290	1 410	4 500	6 390	6 860	9 300	12 270	...
Korea RDV . . .	894	...	360	597	895	1 244	1 926	2 285
NSV Liit	5 675	10 194	22 484	24 858	28 896	33 308	38 781	45 520
Poola	1 289	2 514	3 813	4 035	4 496	5 058	5 317	6 599
Rumeenia	510	1 028	1 936	2 098	2 355	2 572	2 851	3 054
Saksa DV . . .	1 686	1 412	2 971	3 269	3 460	3 558	4 205	5 032
Tšehhoslovakkia .	1 273	1 998	2 892	3 148	3 672	4 110	4 744	5 051
Ungari	323	797	1 175	995	989	1 302	1 432	1 571
Vietnami DV . .	306,8	...	8	197	165	302	381	408

Puuvillase riide tootmine

(milj. *m*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria . . .	34	83	132	142	153	170	209	218
Hiina RV . . .	2 790	2 520	4 360	5 770	5 050	5700	7 500	...
Korea RDV[1] . .	1,4	12,3	49	77	91	110	158	190
NSV Liit . . .	3 954	3 899	5 905	5 457	5 588	5790	6 150	6388
Poola	325	436	568	565	580	609	651	680
Rumeenia[2] . .	104	148	243	192	188	207	218	248
Saksa DV[2] . .	...	154	267	283	295	308	340	345
Tšehhoslovakkia	377	356	356	366	386	420	442	464
Ungari[2]	146	177	234	181	208	218	226	240
Vietnami DV .	55,6	...	8,8	47,9	68	66,3	78,4	76,0

[1] Kaasa arvatud siidriie.
[2] Milj. m^2.

Suhkru tootmine

(tuh. *t*)

	Sõjaeelne aasta	1950. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria . . .	25	37	107	117	149	129	171
Hiina RV . . .	414	242	807	864	900	1 130	...
NSV Liit[1] . . .	2 165	2 523	4 354	4 491	5 433	6 011	6 363
Poola	506	955	777	1 059	1 095	896	1 380
Rumeenia . . .	85	87	151	185	188	242	391
Saksa DV . . .	...	605	550	648	786	730	680
Tšehhoslovakkia	630	701	593	792	856	723	881
Ungari	101	179	216	301	269	321	380
Vietnami DV .	...	...	5,0	4,3	5,5	11,2	10,1

[1] Peensuhkur.

Põllumajanduse kogutoodangu kasv
(Sõjaeelne aasta = 100[1])

	1950. a.	1955. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria[2]	96	131	143	142	167	173
Hiina RV[3]	118	170	185	231	270	...
Korea RDV[4]	151[5]	...	198	218	...	224
NSV Liit	99	121	141	156	157	160
Poola[6]	98	103	116	114	118	124
Rumeenia	72	119	119	102	123	124
Saksa DV[7]	100	147,5	166,8	182,2	189,0	200,9
Tšehhoslovakkia[8]	87	95	97	99	98	104
Ungari[3]	106	128	127	134	142	134
Vietnami DV[9]	...	...	121	141	151	138

[1] Sõjaeelne aasta — praegustes piirides.
[2] Sõjaeelne aasta — aasta keskmine toodang ajavahemikus 1932—1938.
[3] 1949. a. = 100.
[4] 1946. a. = 100.
[5] 1949. a.
[6] Sõjaeelne aasta — aasta keskmine toodang ajavahemikus 1934—1938.
[7] Põllu- ja metsamajanduse kogutoodang; 1960. a. — esialgsed andmed.
[8] 1936. a. = 100.
[9] 1955. a. = 100.

Nisu kogusaak
(tuh. *t*)

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria	1 757	1 921	1 717	2 395	2 322	2 426	2 379
Hiina RV	14 500	22 950	24 800	23 650	28 950	...	...
Mongoolia RV	...	14,1	20,2	19,4	37,6	101,4	215,5
NSV Liit (milj. *t*)	41,3[1]	47,3	67,4	58,1	76,6	69,1	64,3
Poola	1 888	2 134	2 121	2 319	2 321	2 484	2 303
Rumeenia	2 219	3 006	2 436	3 701	2 914	4 000	3 450
Saksa DV	...	1 211	1 086	1 259	1 363	1 371	1 456
Tšehhoslovakkia	1 430	1 473	1 541	1 525	1 346	1 649	1 503
Ungari	2 085	2 131	1 845	1 959	1 487	1 909	1 768

[1] 1953. a.

Kartuli kogusaak
(milj. *t*)

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria . . .	0,2	0,4	0,2	0.3	0,3	0,4	0,5
Hiina RV[1] . .	49,9	75,6	87,4	87,6	181,6	. . .	. . .
Korea RDV . .	. . .	0,6	0,9	1,2	. . .	0,7	0,7
NSV Liit . . .	72,6[2]	71,8	96,0	87,8	86,5	86,6	84,4
Poola	36,1	27.0	38,1	35,1	34,8	35,7	37,9
Rumeenia . . .	1,6	2,6	2,7	3,1	2,8	2,9	3,0
Saksa DV . . .	. . .	11,2	13,6	14,5	11,5	12,4	14,8
Tšehhoslovakkia	8,2	7,9	9,6	8,8	6,6	6,3	5,1
Ungari	1,4	2,5	2,1	2,7	2,6	2,4	2,7

[1] Kaasa arvatud bataat (magus kartul).
[2] 1953. a.

Suhkrupeedi kogusaak
(tuh. *t*)

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria . . .	332	596	943	1 434	882	1 450	1 650
Hiina RV . . .	190[1]	1 596	1 646	1 501	2 900	3 683	. . .
NSV Liit . . .	23 173[2]	31 049	32 488	39 672	54 392	43 942	57 728
Poola	6 377	7 286	6 428	7 621	8 427	5 975	10 262
Rumeenia . . .	633	2 000	1 519	2 043	1 732	3 446	3 399
Saksa DV . . .	. . .	5 712	4 324	6 465	6 976	4 659	6 837
Tšehhoslovakkia	6 296	6 152	4 585	6 775	6 946	4 946	8 368
Ungari	1 640	2 241	1 948	1 878	2 070	2 679	3 370

[1] 1949. a.
[2] 1953. a.

Veiste arv
(tuh.)

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria[1] . . .	1 947	1 867	1 856	1 772	1 673	1 572	1 458
Hiina RV . . .	43 936[2]	65 951	66 601[3]	63 610	64 950	64 430	. . .
Mongoolia RV .	1 990	1 812	1 918	1 920	1 955	1 949	1 906
NSV Liit (milj.)[1]	58,1	56,7	58,8	61,4	66,8	70,8	74,2
Poola	7 200	7 912	8 353	8 265	8 210	8 353	8 695
Rumeenia[4] . . .	4 502[5]	. . .	4 800	. . .	. . .	4 394	4 450
Saksa DV . . .	3 615	3 760	3 719	3 744	4 145	4 465	4 675
Tšehhoslovakkia[1]	4 213	4 041	4 107	4 134	4 091	4 183	4 303
Ungari	2 222	2 128	2 170	1 973	1 937	2 004	1 971
Vietnami DV .	. . .	1 840	1 999	2 144	2 368	2 397	2 326

[1] 1. jaanuaril; 1950. a. — 31. detsembril.
[2] 1949. a.
[3] Aasta keskel.
[4] Aasta algul.
[5] 1951. a.

Lammaste arv
(tuh.)

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria[1] . . .	7 820	7 802	7 829	7 596	7 742	8 619	8 769
Hiina RV[2] . .	42 350[3]	84 218	91 650	98 580	108 860	112 530	. . .
Korea RDV[2] .	. . .	65	88	122	141	180	183
Mongoolia RV .	12 574	12 559	13 316	12 578	12 580	12 788	12 102
NSV Liit (milj.)[1]	77,6	99,0	103,3	108,2	120,2	129,9	136,1
Poola	2 199	4 243	4 223	4 040	3 882	3 778	3 662
Rumeenia[4] . . .	10 222	11 120	. . .	10 374	10 662	11 200	11 500
Saksa DV . . .	1 035	1 807	1 893	2 019	2 111	2 115	2 015
Tšehhoslovakkia[1]	531	1 017	1 000	956	889	817	727
Ungari	1 049	1 857	1 930	1 873	2 050	2 155	2 381

[1] 1. jaanuaril; 1950. a. — 31. detsembril.
[2] Kaasa arvatud kitsed.
[3] 1949. a.
[4] Aasta lõpul.

Sigade arv
(tuh.)

	1950. a.	1955. a.	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Bulgaaria[1] . . .	818	1 316	1 413	1 468	1 993	2 052	2 266
Hiina RV . . .	57 752[2]	87 920	84 026	145 900	160 000	180 000	...
Korea RDV . .	...	440	710	1 339	1 440	1 613	1 123
NSV Liit (milj.)[1]	22,2	30,9	34,0	40,8	44,3	48,7	53,4
Poola	9 350	10 888	11 561	12 325	11 959	11 209	12 615
Rumeenia[3] . . .	2 197	4 950	...	3 249	4 008	4 300	...
Saksa DV . . .	5 705	9 029	8 326	8 255	7 504	8 283	8 316
Tšehhoslovakkia[1]	4 218	4 771	5 285	5 369	5 435	5 283	5 687
Ungari	5 512	5 818	6 056	4 996	5 338	6 225	5 356
Vietnami DV .	...	2 137	2 500	2 950	3 985	3 626	3 751

[1] 1. jaanuaril; 1950. a. — 31. detsembril
[2] 1949. a.
[3] Aasta lõpul.

Natsionaalse tulu kasv
mõnedes sotsialistlikes ja kapitalistlikes maades
(1950. a. = 100)

	1955. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
	Sotsialistliku leeri maad				
NSV Liit	171	204	229	247	267
Hiina RV[1]	218	260	348	423	...
Poola	151	179	189	199	208
Saksa DV	173	193	214	232	243
Tšehhoslovakkia	148	167	180	192	207
Rumeenia	192	207	214	242	268
Ungari	136	149	158	170	183
Bulgaaria[2]	176	200	214	260	279
Korea RDV[1]	116	199	259	310	320
	Kapitalistlikud maad				
Ameerika Ühendriigid	121	125	123	131	135
Suurbritannia	112	115	115	118	125
Prantsusmaa	126	140	142	145	152

[1] 1949. a. = 100.
[2] 1948. a. = 100.

Arstide arv mõnedes sotsialistlikes ja kapitalistlikes maades

	Aasta	Arstide arv (tuh.)	Arstide arv 10 000 inimese kohta
NSV Liit	1960	402	19
Poola	1960	36,9	12,3
Tšehhoslovakkia	1960	24,0	17,6
Rumeenia	1960	25,0	13,6
Ungari	1960	15,7	15,7
Bulgaaria	1960	11,0	14,0
Mongoolia RV	1960	0,9	6
Ameerika Ühendriigid	1958	211,0	12,1
Suurbritannia	1958	58,9	11,4
Prantsusmaa	1959	48,6	10,7
Itaalia	1956	61,2	12,7
Jaapan	1958	92,4	10,0
Saksa FV	1959	72,8	13,7
India	1956	76,9	2,0
Türgi	1955	6,5	2,7
Iraan	1959	3,4	1,7
Pakistan	1954	5,5	0,7

Üliõpilaste arv mõnedes sotsialistlikes ja kapitalistlikes maades

	Aasta	Üliõpilaste arv (tuh.)	Üliõpilaste arv 10 000 elaniku kohta
NSV Liit	1960/61	2396	111
Hiina RV	1959/60	810	12
Poola	1960/61	158	54
Saksa DV	1960/61	102	59
Tšehhoslovakkia	1960/61	94	69
Rumeenia	1960/61	72	39
Ungari	1960/61	40	40
Bulgaaria	1960/61	55	70
Korea RDV	1960/61	97	100
Mongoolia RV	1959/60	6,9	72
Ameerika Ühendriigid[1]	1960/61	1913	106
Suurbritannia	1958/59	103[2]	19,8[2]
Prantsusmaa	1958/59	186	41
Saksa FV	1959/60	180	34
Itaalia	1958/59	173	35
Jaapan	1958/59	551	59
India	1956/57	765	20
Türgi	1957/58	40	15
Pakistan	1957/58	107	13
Iraan	1956/57	12	7

[1] Välja arvatud kolledžid ning muude kolledžite esimesed ja teised kursused, mis vastavad õppetasemelt keskkoolide vanematele klassidele.
[2] Ainult ülikoolide õpilased.

1000 inimese kohta ehitatud korterite arv mõnedes sotsialistlikes ja kapitalistlikes maades

	1953. a.	1956. a.	1957. a.	1960. a.
NSV Liit	6,6	8,2	10,8	13,6
Poola[1]	8,0	9,5	11,9	14,2
Saksa DV	1,8	1,9	3,5	4,6
Tšehhoslovakkia	3,0	4,8	4,8	5,6
Rumeenia	2,7	4,4	6,3	7,5
Ungari	1,7	2,6	5,2	4,2
Bulgaaria	...	...	5,7	6,3
Ameerika Ühendriigid	7,2	6,3	6,1	6,5
Suurbritannia	6,5	6,1	6,0	5,9
Prantsusmaa	2,7	5,4	6,2	6,9
Itaalia	3,2	4,8	5,6	5,4
Austria	5,5	6,0	4,9	5,1
Belgia	4,5	4,9	5,5	...
Hispaania	2,4	4,2	3,3	4,3
Taani	4,9	4,4	5,8	6,1
Holland	6,0	6,4	8,1	7,4
Norra	10,4	7,9	7,5	7,4

[1] Elutoad.

NSV LIIDU RAHVAMAJANDUS 1961. A.

Põhiliste tootmisliikide tootmine

Malm (milj. *t*)	— 50,9	Elektrienergia (mljr. *kWh*)	— 327
Teras (milj. *t*)	— 70,7		
Valtsmetall (milj. *t*)	— 55,2	Puuvillane riie (mljr. m^2)	— 4,9
Rauamaak (milj. *t*)	— 118	Villane riie (milj. m^2)	— 455
Nafta (milj. *t*)	— 166	Linane riie (milj. m^2)	— 493
Sūsi (milj. *t*)	— 510	Siidriie (milj. m^2)	— 683
Tsement (milj. *t*)	— 50,9	Nahkjalatsid (milj. paari)	— 442
Gaas (mljr. m^3)	— 60,9	Peensuhkur (milj. *t*)	— 8,4

Põhiliste põllumajanduskultuuride kogusaak

Kõik teraviljakultuurid milj. *t*	— 137,3
mljr. puuda	— 8,4
Neist:	
nisu	— 4,0
mais	— 1,47
toorpuuvill (milj. *t*)	— 4,5
Kõigi põllumajanduskultuuride külvipind	— 204,6 milj. ha

Loomade arv (1. jaanuaril 1962, milj.)

Veised	— 81,9
Sead	— 66,4
Lambad ja kitsed	— 144,1

Kui tööstustoodangu juurdekasv NSV Liidus moodustas 1961. a. 9,2%, siis Ameerika Ühendriikides kasvas toodang ainult 1%. 1961. a. alustas NSV Liidus tööd üle 800 uue suure riikliku ettevõtte ja hulk tsehhe juba tegutsevates ettevõtetes. NSV Liit jõudis Ameerika Ühendriikidest ette rauamaagi ja sõe kaevandamise, koksi, monteeritava raudbetooni, mootor- ja elektrivedurite, saematerjalide, villase riide, suhkru ja või tootmise, kalapüügi ning paljude muude produktide ja toodete väljalaskmise poolest.

Esialgsete andmete järgi moodustas NSV Liidu natsionaalne tulu üle 153 mljr. rubla ning suurenes 1960. aastaga võrreldes 7%. 1961. a. moodustasid ühiskondlikest fondidest elanikele tehtud väljamaksed ja soodustused 26,4 mljr. rubla (1957. a. 20,2 mljr. rubla).

Õppijate arv, kaasa arvatud kõik õppeliigid, ulatus ca 56 milj. inimeseni. Üldhariduslikes koolides oli 39 milj. õpilast, kõrgemates ja keskerioppeasutustes 5 milj. inimest, sealhulgas kõrgemates õppeasutustes 2.6 milj. Teadusliike töötajate arv suurenes 1961. a. lõpuks 400 000-ni. Linnades ja töölisasulates anti ekspluatatsiooni elumaju üldpinnaga rohkem kui 80 milj m² ehk ca 2 200 000 hästikorrastatud korterit. Peale selle ehitati maakohtades kolhoosnikutele ja maaintelligentsile riiklike krediitide ja kolhooside abiga üle 500 000 elumaja.

MÕNINGAID ANDMEID KAPITALISTLIKE MAADE MAJANDUSE KOHTA

Üksikute maade osatähtsus kapitalistlikus maailmas mõnede toodangulikide tootmisel 1960. a.

(%)

	Teras	Malm	Kivisüsi	Elektrienergia	Nafta	Tsement	Nisu	Mais
Ameerika Ühendriigid	40,4	36,8	37,5	47,5	39,1	23,5	27,0	67,4
Suurbritannia . . .	11,1	9,7	19,0	7,3	—	6,0	2,3	—
Saksa FV	15,3	15,5	13,7	6,2	0,6	11,4	3,7	—

	Teras	Malm	Kivisüsi	Elektrienergia	Nafta	Tsement	Nisu	Mais
Prantsusmaa	7,7	8,5	5,4	4,1	0,2	6,4	8,1	1,6
Itaalia	3,7	1,6	0,1	3,0	0,2	6,9	5,0	2,3
Jaapan	9,9	7,2	4,9	6,2	0,1	9,9	1,1	—
Kanada	2,4	2,4	0,8	6,4	2,9	2,4	9,8	0,5

Tähtsamate tööstustoodangu liikide tootmine

Teras valuplokkides
(milj. *t*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	111	153	219	190	211	237
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid[1] .	53,3	90,0	104,8	79,0	86,8	92,1
Saksa FV	15,6	12,1	24,5	22,8	25,8	34,1[2]
Suurbritannia	13,2	16,6	22,0	19,9	20,5	24,7
Jaapan	5,8	4,8	12,6	12,1	16,6	22,1
Prantsusmaa	7,9	8,6	14,1	14,6	15,2	17,3
Belgia	3,9	3,8	6,3	6,0	6,4	7,2
Itaalia	2,1	2,4	6,8	6,3	6,8	8,2
Kanada	1,4	3,1	4,6	3,9	5,4	5,3

[1] Kaasa arvatud terasevalu spetsialiseeritud ettevõtetes, kus ei toodeta terast valuplokkides, 1960. a. toodang oli ca 2 milj. *t* — ümberarvestatult vedelterasele.
[2] Kaasa arvatud Saarimaa.

Malm ja kõrgahju-ferrosulamid
(milj. *t*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	85	108	158	135	146	168
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	37,3	59,4	72,0	52,4	55,1	61,1
Saksa FV	13,1	9,5	18,5	16,7	18,5	25,9[1]
Suurbritannia	8,6	9,8	14,5	13,2	12,8	16,0
Prantsusmaa	7,9	7,8	11,9	12,0	12,5	14,1
Jaapan	2,4	2,2	6,8	7,4	9,8	11,9
Belgia	3,8	3,7	5,6	5,5	6,0	6,6
Kanada	1,0	2,3	3,6	2,9	3,9	4,0
India	1,7	1,7	1,9	2,1	3,1	4,2
Austraalia	0,9	1,3	2,3	2,3	2,5	2,9
Itaalia	0,8	0,5	2,1	2,1	2,1	2,8

[1] Kaasa arvatud Saarimaa.

Elektrienergia
(mljr. *kWh*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Üldse (kogutoodang[1])	429	846	1 527	1 587	1 729	1 871
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid (alajaamade kogumislattidelt väljuv)	146,5	388,7	716,4	724,8	795,3[2]	840,5[2]
Suurbritannia (kogutoodang)	33,1[3]	66,4[3]	105,5	113,2	120,8	136,6
Suurbritannia (alajaamade kogumislattidelt väljuv)	31,9[3]	63,3[3]	100,0	107,3	114,5	129,5
Kanada (alajaamade kogumislattidelt väljuv)	30,2	55,0	91,0	97,5	103,8	114,0

[1] osaliselt arvestatud.
[2] Ilma Alaskata ja Havai saarteta. Kui Alaska ja Havai saared kaasa arvata, siis oli toodang 1959. a. 798,1 mljr. *kWh*, 1960. a. — 843,6 mljr. *kWh*.
[3] Ilma Põhja-Iirimaata.

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Saksa FV[1] (kogutoodang) . . .	28,7	46,2	94,6	98,2	105,6	116,0
Saksa FV[1] (alajaamade kogumislattidelt väljuv)	28,0	45,0	91,3	94,6	101,4	111,5
Prantsusmaa (alajaamade kogumislattidelt väljuv)	20,0	33,0	57,4	61,6	64,5	72,1
Itaalia (kogutoodang) . .	15,4	24,7	42,7	45,5	49,3	56,2
Rootsi (alajaamade kogumislattidelt väljuv) . .	8,0	18,2	29,0	30,1	32,0	34,8
Norra (alajaamade kogumislattidelt väljuv) . .	9,3	17,8	25,8	27,5	28,6	31,3

[1] Kaasa arvatud Saarimaa.

Kivisüsi
(milj. *t*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	1 066	1 105	1 139	1 107	1 080	1 075
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid[1] .	451	508	470	392	390	394
Suurbritannia[2]	244	220	227	219	209	197
Saksa FV	117	111	133	133	126	142[3]
Prantsusmaa	44	51	57	58	58	56
Jaapan	49	39	52	50	47	51
India	25	33	44	46	48	53
Lõuna-Aafrika Vabariik .	15	26	35	37	36	38
Belgia	30	27	29	27	23	22
Austraalia	12	17	20	21	21	23
Hispaania	2	11	14	14	14	14
Holland	14	12	11	12	12	13
Kanada	13	15	10	9	8	8

[1] Kaasa arvatud ligniit (2—3 milj. *t* aastas).
[2] Välja arvatud Põhja-Iirimaa.
[3] Kaasa arvatud Saarimaa.

Nafta

(milj. *t*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	244	478	770	780	832	884
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	173	267	353	330	347	346
Venetsueela	27,2	80,0	145	139	147	151
Kuveit	—	17,3	57,3	70,1	69,5	81,9
Saudi Araabia	—	26,6	49,0	50,4	54,2	61,8
Iraan	10,3	32,2	35,5	41,0	45,6	52,0
Iraak	4,2	6,5	21,9	35,8	41,6	47,5
Kanada	0,3	3,9	24,5	22,3	24,9	25,7
Indoneesia	7,3	6,4	15,5	16,2	18,2	19,5

Tsement

(milj. *t*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	70,6	115	197	200	219	228
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	19,8	38,0	52,6	54,8	59,8	56,0[1]
Saksa FV	8,5[2]	10,9	18,8	19,4	22,8	24,9[3]
Jaapan	6,1	4,5	15,2	15,0	17,3	22,5
Prantsusmaa	4,3	7,4	12,7	13,6	14,2	14,3
Itaalia	4,3	5,1	11,9	12,6	14,1	15,6
Suurbritannia	7,8	9,0	12,1	11,8	12,8	13,5
Kanada	1,0	2,7	5,6	5,7	5,7	5,3

[1] 1960. a. andmed haaravad ca 95% kogu toodangust.
[2] 1936. a.
[3] Kaasa arvatud Saarimaa.

Puuvillane riie
(milj. m^2)[1]

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.[2]
Ameerika Ühendriigid	7 921	9 151	8 741	8 204	8 738	8 527
India[3]	3 735	3 354	4 860	4 500	4 480	4 615
Jaapan	4 035	1 295	3 216	2 652	2 760	3 222
Prantsusmaa	1 404[4]	1 123	1 251	1 297	1 259	1 366
Saksa FV	...	914	1 395	1 312	1 319	1 399
Suurbritannia	3 328	1 942	1 488	1 308	1 224	1 188
Itaalia	575[4]	765	801	785	827	904
Belgia	311	430	495	393	437	494
Holland	333[4]	344	386	354	370	365

[1] Ameerika Ühendriigid, India ja Suurbritannia — milj. *m*.
[2] Hinnang.
[3] Ainult vabrikutoodang.
[4] 1938. a.

TÄHTSAMATE PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE TOOTMINE

Nisu
(milj. *t*)

	1934.—1938. a. keskmine	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	93	111	123	136	131	136
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	19,5	27,7	25,9	39,8	30,7	36,8
Prantsusmaa	8,1	7,7	11,1	9,6	11,5	11,0
Kanada	7,2	12,6	10,1	10,1	11,3	13,3
India	7,4	6,4	9,5	7,9	9,9	10,2
Itaalia	7,3	7,8	8,4	9,8	8,5	6,8
Türgi	3,5	3,9	8,4	8,7	8,0	8,6
Argentiina	6,6	5,8	5,8	6,7	5,8	4,0
Austraalia	4,2	5,0	2,6	5,8	5,3	7,3
Hispaania	4,4	3,4	4,9	4,5	4,6	3,5

Mais
(milj. *t*)

	1934.—1938. a. keskmine	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	89	108	133	148	161	164
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	53,1	77,7	86,9	96,5	110,8	110,6
Brasiilia	5,7	6,0	7,4	7,8	8,6	8,3[1]
Mehhiko	1,7	3,1	4,5	5,2	5,5	5,5
Argentiina	7,9	2,7	4,8	4,9	4,1	4,9
Itaalia	3,0	1,9	3,5	3,7	3,9	3,8
India	2,2	1,7	3,1	3,4	3,7	4,0
Lõuna-Aafrika Vabariik	2,0	2,7	3,3	3,6	3,8	4,8
Prantsusmaa	0,5	0,4	1,4	1,7	1,8	2,6

[1] Hinnang.

Oder
(milj. *t*)

	1934.—1938. a. keskmine	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Kokku	27	36	49	51	51	54
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	4,5	6,6	9,5	10,3	9,1	9,2
Kanada	1,8	3,7	4,7	5,3	4,9	4,5
Prantsusmaa	1,1	1,6	3,6	3,9	4,9	5,7
Suurbritannia	0,8	1,7	3,0	3,2	4,1	4,3
Saksa FV	1,7	1,5	2,5	2,4	2,8	3,2
India	2,3	2,4	2,9	2,3	2,7	2,7
Türgi	1,9	2,0	3,6	3,6	3,3	3,7
Jaapan	1,7	2,0	2,2	2,1	2,3	2,3
Taani	1,1	1,6	2,6	2,5	2,3	2,8
Hispaania	2,4[1]	1,5	1,9	1,8	2,1	1,6
Argentiina	0,5	0,8	1,0	1,1	1,1	0,8

[1] 1931.—1935. a.

Puuvill
(tuh. *t*)

	1934.—1938. a. keskmine	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960 a.[1]
Kokku (milj. *t*) . . .	5,3	4,8	6,0	6,4	6,9	7,0
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid . .	2 756	2 171	2 387	2 506	3 170	3 115
India	1 154[2]	593	843	833	682	...
Mehhiko	69	259	461	508	368	452
Araabia Ühinenud Vabariik	400	382	405	446	457	488
Pakistan	...	265	306	275	295	306
Brasiilia	389	393	397	381	465	483
Türgi	52	122	135	180	195	195
Peruu	84	84	104	116	120	115

[1] Hinnang.
[2] Kaasa arvatud Pakistan.

Vill
(tuh. *t*; pesemata villa baasil)

	1934/35.—1938/39. a. keskmine	1950/51. a.	1957/58. a.	1958/59. a.	1959/60. a.	1960/61. a.[1]
Kokku (milj. *t*) . .	1,5	1,6	1,9	2,0	2,0	2,0
Sealhulgas:						
Austraalia	451	507	650	722	766	726
Uus-Meremaa	136	177	225	245	262	263
Argentiina	171	190	186	191	192	186
Lõuna-Aafrika Vabariik	118	111	136	143	145	135
Ameerika Ühendriigid	213	123	133	133	145	147
Uruguai	52	84	91	79	72	82
Suurbritannia . . .	50	40	51	53	56	54
Türgi	24	30	40	42	46	45
Hispaania	29	39	37	37	38	38
India	} 44	33	34	34	34	34
Pakistan		14	19	19	19	20

[1] Hinnang.

Liha
(tuh. *t*)

	1934.—1938. a. keskmine	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.[1]
Loetletud maades kokku	17 261	20 172	27 564	26 587	27 576	...
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	7 340	10 015	12 213	11 679	12 461	12 819
Prantsusmaa	1 660	1 901	2 605	2 581	2 749	2 855
Saksa FV	1 765	1 490	2 221	2 184	2 360	2 316
Brasiilia	1 325	1 226	1 843	1 764	...	...
Suurbritannia	1 277[2]	1 133[3]	1 423	1 450	1 428	1 469
Argentiina	1 129[4]	1 184[4]	2 907	2 775[5]	2 266	...
Austraalia	950	1 021	1 290	1 337	1 524	1 449
Kanada	643	869	1 128	829[4]	916[4]	844[6]
Taani[6]	438	437	815	835	896	828
Uus-Meremaa	416	565	649	670	715	731
Holland	318	331	470	483[6]	497	...

[1] Hinnang.
[2] 1936/37.—1938/39. a.
[3] Kaasa arvatud sisseveetud elusloomade liha.
[4] Tapamajades, mis alluvad inspektsioonile.
[5] Välja arvatud eksporditud elusloomade liha.
[6] Kaasa arvatud jalad ja söödavad siseelundid.

Vabrikus valmistatud või
(tuh. *t*)

	1937. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Loetletud maades kokku	2 006	1 755	1 975	2 035	2 042	2 087
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	737	629	638	630	605	630
Saksa FV	417[1]	259	311	359	376	406
Prantsusmaa[2]	208	225	319	340	330	...
Uus-Meremaa	180	172	202	222	221	211
Austraalia	169	172	193	175	194	198
Taani	183	179	174	157	168	167
Kanada	112	119	138	152	148	145

[1] Kogu Saksamaa.
[2] Kogu tootmine.

Piim
(milj. *t*)

	1934.—1938. a. keskmine	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Loetletud maades kokku	112	122	133	135	133	138[1]
Sealhulgas:						
Ameerika Ühendriigid	47,6	53,2	56,5	55,9	55,3	55,8
Prantsusmaa[2]	14,9	15,5	20,6	21,8	20,4	22,2
Saksa FV[2]	15,0[3]	13,9	17,3	17,9	18,4	19,2[4]
Suurbritannia	8,3	10,5	10,3[5]	10,0[5]	9,7[5]	10,7[5]
Kanada	6,8	7,0	7,8	8,2	8,3	8,4
Itaalia[6]	4,1[7]	5,3	6,6	6,9	6,9	...
Holland	5,1	5,8	5,1	5,4	5,6	6,1
Taani	5,3[8]	5,4	5,3	5,1	5,4	5,4
Rootsi[9]	4,6	4,9	3,4	3,4	3,3	3,3

[1] Hinnang.
[2] Kaasa arvatud piim vasikate toitmiseks.
[3] 1935.—1938. a.
[4] Kaasa arvatud Saarimaa.
[5] Müük.
[6] Välja arvatud piim vasikate toitmiseks.
[7] 1937. a.
[8] 1935.—1939. a.
[9] Farmidest saadav piim.

Tãielikult töötute arv peamistes kapitalistlikes maades
(ametlikult registreeritud; tuh.)

	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Ameerika Ühendriigid	3 350	2 936	4 681	3 813	3 931
Itaalia	1 615	1 757	1 759	1 689	1 546
Jaapan	440	520	560	580	430
Suurbritannia	341	347	501	512	393
Saksa FV	1 580	662	683	480[1]	237[1]
Kanada	185	278	432	373	448
Prantsusmaa	153	81	93	140	131
Austria	125	112	123	112	87

[1] Kaasa arvatud Saarimaa.

Täielikult töötute arv peamistes kapitalistlikes maades
(ametlikult registreeritud; % töötajate üldarvust)

	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Ameerika Ühendriigid	5,3	4,3	6,8	5,5	5,6
Itaalia	8,3	9,0	9,0	8,7	7,9
Jaapan	1,2	1,2	1,3	1,3	1,0
Suurbritannia	1,6	1,6	2,2	2,3	1,8
Saksa FV	10,2	3,4	3,5	2,4[1]	1,2[1]
Kanada	3,6	4,6	7,1	6,0	7,0
Prantsusmaa	...	...	...	...	...
Austria	6,2	4,9	5,3	4,8	3,7

[1] Kaasa arvatud Saarimaa.

Märkus. Esitatud ametlikud andmed töötute kohta kapitalistlikes maades ei ole täielikud. Tegelikult on töötute arv suurem kui kodanlik statistika avaldab. Töötute arvestuse ulatus, allikad ja meetodid on igas riigis erinevad. Mõningatel juhtudel võtab statistika töötute arvestamisel aluseks kogu iseseisvast tööst ja tulust elatuva elanikkonna, kusjuures see piirdub põhiliselt palgatöö tegijatega neis rahvamajandusharudes, mis ei ole seotud põllumajandusega. Töötute arv kapitalistlikes maades tehakse kindlaks tööbörsi ja sotsiaalkindlustusorganite andmete, tööpuuduse abiraha maksmise aruannete, ametiühingutelt saabuvate aruannete või elanikkonna valimisaegsete revideerimisandmete alusel. Niisuguse arvestuse puhul väheneb töötute arv tunduvalt. Ametlik statistika ei arvesta näiteks osaliselt töötuid, neid isikuid, kes on lõpetanud mingi õppeasutuse ja otsivad tööd, töölisi ja teenistujaid, kes on kaotanud õiguse saada töötatöölise abiraha, ja neid töölisi, keda ei hõlma sotsiaalkindlustusorganid, jne. Töötute protsendi arvutamisel on võetud ametlikult registreeritud töötute arv tööjõu üldarvust või töötajate ja töötute koguarvust.

Streigilikumine

	1938. a.	1950. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a.	1960. a.
Ameerika Ühendriigid						
Streikide arv	2 772	4 843	3 673	3 694	3 708	3 333
Streikijate arv (tuh.)	688	2 410	1 390	2 060	1 880	1 320
Kaotatud tööpäevade arv (tuh.)	9 148	38 800	16 500	23 900	69 000	19 100
Suurbritannia						
Streikide arv	875	1 339	2 859	2 629	2 093	2 797
Streikijate arv (tuh.).	274	303	1 356	523	645	814
Kaotatud tööpäevade arv (tuh.)	1 334	1 389	8 412	3 462	5 270	3 024
Prantsusmaa						
Streikide arv	1 220	2 586	2 620	951	1 512	1 494
Streikijate arv (tuh.) .	1 133	1 527	2 958	1 112	940	1 071
Kaotatud tööpäevade arv (tuh.)	...	11 729	4 062	1 136	1 938	1 070
Saksa FV						
Streikijate arv (tuh.) .	...	79	45	202	22	17
Kaotatud tööpäevade arv (tuh.)	...	380	2 386	782	62	38

Kommunistlikud ja töölisparteid

	1928. a.	1935. a.	1957. a.	1961. a.
Kommunistlikke parteisid kokku	46	61	75	88
Üldse kommuniste . . .	1,68 milj.	3,141 milj.	33 milj.	40 milj.
Sealhulgas kommuniste kapitalistlikes maades	443 000	785 000	ca 4,6 milj.	5,3 milj. (1960. a.)

Mõningaid admeid kommunistlike ja töölisparteide kohta

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Albaania Tööpartei	8. XI 1941. a. (kuni 1948. a. — Albaania Kommunistlik Partei)	«Zëri i Popullit» («Rahva Hääl»)
Alžeeria Kommunistlik Partei	Moodustati 1920. a. Prantsuse Kommunistliku Partei föderatsioonina. 1936. aastast eksisteerib iseseisvalt. Keelati detsembris 1962. a.	«Liberté» («Vabadus»)
Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei	1. IX 1919. a.	
Araabia Ühinenud Vabariigi kommunistlikud organisatsioonid	1920. a.	
Argentiina Kommunistlik Partei	6. I 1918. a. (kuni 1920. a. — Internatsionaalne Sotsialistlik Partei)	
Austraalia Kommunistlik Partei	30. X 1920. a.	«Tribune» («Tribüün»)
Austria Kommunistlik Partei	3. XI 1918. a.	«Volksstimme» («Rahva Hääl»)
Basuutomaa Kommunistlik Partei	1961. a.	
Belgia Kommunistlik Partei	4. IX 1921. a.	«Drapeau Rouge» («Punane Lipp») — ilmub prantsuse keeles; «Drapeau Rouge-Magazine» (päevane väljaanne) — prantsuse ja flaami keeles
Birma Kommunistlik Partei	1939. a.	
Boliivia Kommunistlik Partei	1950. a. jaanuaris 20-ndate aastate lõpul tekkinud kommunistlike rühmade järglane	«Unidad» («Ühtsus»)
Brasiilia Kommunistlik Partei	25. III 1922. a.	«Novos Rumos» («Uus Kurss»)
Bulgaaria Kommunistlik Partei	27. V 1919. a.	«Rabotnitšesko Delo» («Tööliste Üritus»)

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Dominikaani Sotsialistlik Rahvapartei	1942. a.	«Vanguardia» («Avangard»)
Ekuadori Kommunistlik Partei	1928. a.	«El Pueblo» («Rahvas»)
Filipiinide Kommunistlik Partei	7. XI 1930. a.	
Guadeloupe'i Kommunistlik Partei	Kuni 1958. a. — Prantsuse Kommunistliku Partei föderatsioon. 1958. a. märtsist eksisteerib iseseisvalt	«Etincelle» («Säde»)
Guatemaala Tööpartei	28. IX 1949. a. Guatemaala Kommunistliku Partei järglane, mis loodi 1922. a. ja keelati ära 30-ndail aastail	«La Verdad» («Tõde»)
Haiiti Rahvaühenduse Partei	1934. a.	
Hiina Kommunistlik Partei	1. VII 1921. a.	«Renmin Ribao» («Rahvaleht»)
Hispaania Kommunistlik Partei	15. IV 1920. a.	«Mundo Obrero» («Tööliste Maailm»)
Honduurase Kommunistlik Partei	1954. a. aprill	«Trabajo» («Töö»)
Iirimaa Töölispartei	1933. a.	Nädalaleht «Workers Voice» («Tööliste Hääl»)
Põhja-Iirimaa Kommunistlik Partei	1933. a.	«Vanguard» («Avangard»)
Iisraeli Kommunistlik Partei	1948. a. (aastail 1918—1921 — Palestiina Sotsialistlik Partei, aastail 1921—1948 — Palestiina Kommunistlik Partei)	«Kol Haam» («Rahva Hääl»)
India Kommunistlik Partei	1933. a.	«New Age» («Uus Sajand»)
Indoneesia Kommunistlik Partei	1920. a. mai	«Harian Rakjat» («Rahvaleht»)
Iraagi Kommunistlik Partei	1934 a.	

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Iraani Rahvapartei	1941. a. oktoober (1920. aastast kuni 1941 a. oktoobrini — Iraani Kommunistlik Partei)	
Islandi Sotsialistlik Ühtsuspartei	Loodi 1938. a. oktoobris Islandi Kommunistliku Partei (asutati 1930. a.) ja Sotsiaaldemokraatliku Partei pahempoolse tiiva ühinemise teel marksismi-leninismi alusel	«Thjódviljinn» («Rahva Tahe»)
Itaalia Kommunistlik Partei	21.I 1921. a.	«Unità» («Ühtsus»)
Jaapani Kommunistlik Partei	15.VII 1922. a.	«Akahata» («Punane Lipp»)
Jordaania Kommunistlik Partei	1951. a.	«Rahva Võitlus»
Jugoslaavia Kommunistide Liit	23. IV 1919. a. (kuni 1952. a. — Jugoslaavia Kommunistlik Partei)	«Komunist» — teoreetiline ajakiri
Kanada Kommunistlik Partei	1921. a. detsembris (1943. aastast kuni 1959. a. oktoobrini nimetati Kanada Progressiivseks Töölisparteiks)	«Canadian Tribune» («Kanada Tribüün»)
Khmeeri (Kambodža) Rahvapartei	1955. a.	
Kolumbia Kommunistlik Partei	17.VII 1930. a.	«Voz de la Democracia» («Demokraatia Hääl»)
Korea Tööpartei	Loodi 1946. a. augustis Kommunistliku Partei (rajati 1925. a.), Rahvapartei ja Uue Rahvapartei ühinemise teel marksismi-leninismi baasil. Partei tegevus on Lõuna-Koreas keelatud	«Nodong Shinmun» («Töö Leht»)
Kostariika Rahva Avangardi Partei	1930. a.	«Trabajo» («Töö»)

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Kreeka Kommunistlik Partei	17. XI 1918. a. (kuni 1920. a. nimetati Sotsialistlikuks Töölisparteiks)	«Neos Kosmos» («Uus Maailm») — teoreetiline ja poliitiline ajakiri
Kuuba Sotsialistlik Rahvapartei	1944. a. jaanuar (16.VIII 1925 kuni 1944. a. jaanuarini — Kuuba Kommunistlik Partei). 1961. a. astusid Sotsialistliku Rahvapartei ja teised Kuuba revolutsioonilised jõud Kuuba Ühendatud Revolutsioonilistesse Organisatsioonidesse	«Noticias de Hoy» («Tänased Uudised»)
Küprose Töörahva Progressiivne Partei	1941. a. aprill. 1926. aastast eksisteerinud Küprose Kommunistliku Partei järglane	«Haragvi» («Koidik»)
Laose Rahvapartei	1955. a.	
Liibanoni Kommunistlik Partei	1924. a. (1944. aastani tegutses kui ühtne Süüria ja Liibanoni Kommunistlik Partei)	
Luksemburgi Kommunistlik Partei	1921. a.	«Zeitung vum Letzeburger Vollek» («Luksemburgi Rahvaleht»)
Lõuna-Aafrika Kommunistlik Partei	1921. a.	
Madalmaade Kommunistlik Partei	1918. a. Loodi Sotsiaaldemokraatliku Partei pahempoolse tiiva baasil	«De Waarheid» («Tõde»)
Malaia Kommunistlik Partei	30.IV 1930. a.	
Maroko Kommunistlik Partei	1943. a. Loodi varem eksisteerinud kommunistlike rühmade baasil	
Martinique'i Kommunistlik Partei	Moodustati 1934. a. kui üks Prantsuse Kommunistliku Partei föderatsioon. 1957. a. septembrist eksisteerib iseseisvalt	«Justice» («Õiglus»)

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Mehhiko Kommunistlik Partei	1919. a.	«La Voz de Mexico» («Mehhiko Hääl»)
Mongoolia Rahvarevolutsiooniline Partei	1.III 1921. a.	«Uhen» («Tõde»)
Nepaali Kommunistlik Partei	1949. a.	Nädalaleht «Nava Jug» («Uus Sajand»)
Nikaraagua Sotsialistlik Partei	1939. a.	
Norra Kommunistlik Partei	4. XI 1923. a.	«Friheten» («Vabadus»)
Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei	1903. a.	«Pravda» («Tõde»)
Pakistani Kommunistlik Partei	1948 a. Loodi India Kommunistliku Partei organisatsioonide baasil, kes tegutsesid Pakistani koosseisu läinud rajoonides	
Panama Rahvapartei	1943. a. Loodi kommunistlike rühmade baasil, kes tegutsesid 20-ndaist aastaist	«El Maso» («Vasar»)
Paraguai Kommunistlik Partei	1934. a. Loodi kommunistlike rühmade baasil, kes tegutsesid 20-ndaist aastaist	«Adelante» («Edasi»)
Peruu Kommunistlik Partei	7. X 1928. a. Kuni 1930. a. nimetati Peruu Sotsialistlikuks Parteiks	«Unidad» («Ühtsus»)
Poola Ühinenud Töölispartei	Loodi 1948. a. detsembris. Poola Töölispartei (rajati 1942. a. jaanuaris) ja Poola Sotsialistliku Partei marksismi-leninismi baasil ühinemise tulemusena. Poola Kommunistliku Partei (rajati 16. II 1918. a.) järglane	«Trybuna Ludu» («Rahva Tribüün»)
Portugali Kommunistlik Partei	1921. a.	«Avante» («Edasi»)
Prantsuse Kommunistlik Partei	29. XII 1920. a.	«Humanité» («Humaansus»)

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Puertoriiko Kommunistlik Partei	1934. a.	«Pueblo» («Rahvas»)
Réunioni Kommunistlik Partei	1959. a. mai. Enne seda eksisteeris Prantsuse Kommunistliku Partei föderatsiooni õigustes	«Témoignage» («Tunnistus»)
Rootsi Kommunistlik Partei	17.V1917. a. (kuni 1921. a. nimetati Rootsi Pahempoolseks Sotsialistlikuks Parteiks)	«Ny Dag» («Uus Päev»)
Rumeenia Töölispartei	Loodi 21.II 1948. a. Kommunistliku Partei (rajati 8.V 1921. a.) ja Sotsiaaldemokraatliku Partei marksismi-leninismi baasil ühinemise tulemusena	«Scînteia» («Säde»)
Saksamaa Kommunistlik Partei	30.XII 1918. a.	«Freies Volk» («Vaba Rahvas»)
Saksamaa Sotsialistlik Ühtsuspartei	Loodi 1946. a. aprillis Saksamaa idaosas Kommunistliku Partei (rajati 30.XII 1918. a.) ja Sotsiaaldemokraatliku Partei marksismi-leninismi baasil ühinemise tulemusena	«Neues Deutschland» («Uus Saksamaa»)
Salvadori Kommunistlik Partei	1930. a.	«La Verdad» («Tõde»)
San Marino Kommunistlik Partei	1922. a.	«Scintilla» («Säde»)
Sansibari Kommunistlik Partei	1962. a.	
Soome Kommunistlik Partei	29.VIII 1918. a.	«Kansan Uutiset» («Rahva Uudised») antakse välja koos Soome Rahva Demokraatliku Liiduga
Sudaani Kommunistlik Partei	1946. a.	
Suurbritannia Kommunistlik Partei	31.VII 1920. a. (I asutava kongressi avamine)	«Daily Worker» («Tööliste Päevaleht»)
Süüria Kommunistlik Partei	1924. a. (1944. aastani tegutses kui ühtne Süüria ja Liibanoni Kommunistlik Partei)	

Nimetus	Moodustamise aeg	Keskhäälekandja
Šveitsi Tööpartei	Loodi 1944. a. oktoobris Kommunistliku Partei (rajati 1921. a.) ja Sotsialistliku Föderatsiooni marksismi-leninismi baasil ühinemise tulemusena	«Vorwärts» («Edasi») — ilmub saksa keeles; «Voix Ouvriere» («Tööliste Hääl») — prantsuse keeles; «Il Lavoratore» («Töötaja») — itaalia keeles
Taani Kommunistlik Partei	9. XI 1919. a.	«Land og Folk» («Maa ja Rahvas»)
Tai Kommunistlik Partei	1942. a. Loodi 1928. aastast tegutsenud kommunistlike rühmade baasil	
Tseiloni Kommunistlik Partei	1942. a.	«Forward» («Edasi»)
Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei	14. V 1921. a.	«Rudé Právo» («Punane Tõde»)
Tšiili Kommunistlik Partei	1922. a.	«El Siglo» («Sajand»)
Tuneesia Kommunistlik Partei	1917. a.	«At-Talia» («Avangard»)
Türgi Kommunistlik Partei	1920. a.	
Ungari Sotsialistlik Töölispartei	20. XI 1918. a. Ungari Kommunistliku Partei järglane. 1948. aastast kuni 1956. a. novembrini nimetati Ungari Töörahva Parteiks	«Népszabadság» («Rahva Vabadus»)
Uruguai Kommunistlik Partei	1920. a. september	«El Popular» («Rahvaleht»)
Uus-Meremaa Kommunistlik Partei	26. II 1921. a.	«People's Voice» («Rahva Hääl»)
Venetsueela Kommunistlik Partei	1937. a.	«Tribuna Popular» («Rahva Tribüün»)
Vietnami Töörahvapartei	1951. a. märts. Loodi Indo-Hiina Kommunistliku Partei (rajati 1930. a.) baasil. Vietnami Töörahvapartei tegevus on Lõuna-Vietnamis keelatud	«Nhan Dan» («Rahvas»)

DIPLOMAATILISED SUHTED NSV LIIDUGA[1]

Riik	Kehtestamise aeg
Afganistan	14.IX 1921[2] (NSV Liiduga — 23.VII 1923)
Albaania	17.IX 1934 (10.XI 1945)
Ameerika Ühendriigid	16.XI 1933
Araabia Ühinenud Vabariik	22.II 1958
Argentiina	6.VI 1946
Austraalia	10.X 1942 (märts 1959)
Austria	25.—29.II 1924 (20.—24.X 1945)
Belgia	12.VII 1935
Birma	18.II 1948
Boliivia	18.IV 1945
Brasiilia	2.IV 1945 (taastati 23.XI 1961)
Bulgaaria	23.VII 1934 (14.—16.VIII 1945)
Dahomee	juuni 1962
Dominikaani Vabariik	7.—8.III 1945
Etioopia	21.IV 1943
Ekuador	12.—16. VI 1945
Gaana	14.I 1958
Ginea	3.—4.X 1958
Guatemaala	19.IV 1945
Hiina Rahvavabariik	1.—2.X 1949 (Hiinaga — 31.V 1924)
Holland	10.VII 1942
Iisrael	24.—26.V 1948
India	13.IV 1947
Indoneesia	26.I—3.II 1950
Iraak	25.VIII — 9.IX 1944 (1. — 18. VI 1958)

[1] On toodud diplomaatiliste suhete esmakordse kehtestamise aeg. Mõnede riikidega on diplomaatilised suhted kehtestatud mitu korda, seepärast on neil juhtudel sulgudes märgitud diplomaatiliste suhete kõige hilisema kehtestamise aeg.

[2] 1921. a. 28. veebruari lepingu alusel.

Riik	Kehtestamise aeg
Iraan	26.II 1921 (NSV Liiduga — 23.VII 1923)
Island	22.—24.VI 1926 (27.VII — 21.IX — 4.X 1943)
Itaalia	7.—11.II 1924
Jaapan	25.II 1925[1] (12.XII 1956)
Jeemen	24.VI 1929[2] (30.III 1956)
Jugoslaavia	24.VI 1940
Kambodža	23.IV—13.V 1956
Kanada	12.VI 1942
Kesk-Aafrika Vabariik	7.XII 1960
Kongo	30.VI 1960
Korea Rahvademokraatlik Vabariik	8.—12 X 1948
Kostariika	8.V 1944
Kreeka	8.III 1924
Kuuba	5.—14.X 1942 (8.V 1960)
Küpros	16.—18.VIII 1960
Laos	7.X 1960
Libeeria	11.I 1956
Liibanon	31.VII—3.VIII 1944
Liibüa	31.VIII—4.IX 1955
Luksemburg	26.VIII 1935
Mali	8.—14.X 1960
Maroko	29.VIII—4.IX 1958
Mehhiko	4.VIII 1924 (10.—12.XI 1942)
Mongoolia Rahvavabariik	5.XI 1921 (NSV Liiduga — 23.VII 1923)
Nepaal	5.VI—9.VII 1956
Nigeeria	1.X 1960—12.I 1961
Nikaraagua	10.XI—12.XII 1944
Norra	15.II—10.III 1924
Pakistan	27.IV—1.V 194

[1] 1925. a. 20. jaanuari konventsiooni alusel.
[2] 1928. a. 1. novembri lepingu alusel.

Riik	Kehtestamise aeg
Poola	27.IV 1921[1] (2.—5.I 1945)
Prantsusmaa	28.X 1924 (23.X 1944)
Rootsi	15.—18.III 1924
Rumeenia	9.VI 1934 (6.VIII 1945)
Saksa Demokraatlik Vabariik	16.X 1949
Saksa Föderatiivne Vabariik	24.IX 1955
San Marino	6.—29.II 1956 (kehtestati konsulaarsuhted)
Saudi Araabia	16.—19.II 1926
Sierra Leoone	26.IV 1961 — 18.I 1962
Somaalimaa	1.VII—11.IX 1960
Soome	31.XII 1920[2] (6.VIII 1945)
Sudaan	17.III 1956
Suurbritannia	2.—8.II 1924
Süüria	21.—22.VII 1944 (30.IX—7.X 1961)
Šveits	18.III 1946
Taani	18.VI 1924
Tai	28.—31.XII 1946
Tanganjiika	11.XII 1961
Togo	1.V 1960
Tseilon	3.—6.XII 1956[3]
Tšehhoslovakkia	9.VI 1934 (18.VII 1941)
Tuneesia	16.VI—16.VII 1956
Türgi	2.VI 1920 (NSV Liiduga — 23.VII 1923)
Ungari	4.II 1934 (25.IX 1945)
Uruguai	21.—22. III 1926 (27.I 1943)
Uus-Meremaa	13.IV 1944
Vietnami Demokraatlik Vabariik	14.—30.I 1950

[1] 1921. a. 18. märtsi rahulepingu alusel.
[2] 1920. a. 14. oktoobri rahulepingu alusel.
[3] 1.IX 1956 — kommünikee diplomaatiliste suhete kehtestamise eelneva kokkuleppe kohta.

Jaanuar

1.	Kuuba	Revolutsiooni võidu päev (1959)
1.	Sudaan	Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamise päev (1956)
1.	Haiiti	Iseseisvuse aastapäev
1.	Kameruun	Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
1.	Lääne-Samoa	Iseseisvuse väljakuulutamine (1962)
4.	Birma	Iseseisvuse päev (1948)
11.	Tšaad	Iseseisvuse pühitsemine (kuulutati välja 11.VIII 1960)
26.	India	Vabariigi väljakuulutamise päev (1950)
26.	Austraalia	Austraalia päev (1788)

Veebruar

4.	Tseilon	Iseseisvuse päev (1948)
6.	Uus-Meremaa	Uus-Meremaa päev (1840)
18.	Nepaal	Nepaali rahvuspäev (1951)
27.	Dominikaani Vabariik	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1844)

Märts

6.	Gaana	Iseseisvuse päev (1957)
23.	Pakistan	Pakistani päev (1956)
24.	Iraak	Vabaduse püha (1959)
25.	Kreeka	Iseseisvuse päev (1821)

Aprill

4.	Ungari	Vabastuspäev (1945)
4.	Senegal	Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
17.	Süüria	Rahvuspüha (1946)
27.	Togo	Iseseisvuse päev (vabariigi iseseisvuse väljakuulutamine; 1960)
27.	Sierra Leoone	Iseseisvuse väljakuulutamine (1961)

Mai

5.	Etioopia	Iseseisvuse päev (1941)
8.	Saksa Demokraatlik Vabariik	Vabastuspäev (1945)
9.	Tšehhoslovakkia	Rahvuspüha (maa vabastamine fašistlikest röövvallutajaist; 1945)
9.	Iisrael	Iseseisvuse päev (1948)
14., 15.	Paraguai	Iseseisvuse päev (1811)
17.	Norra	Konstitutsioonipäev (1814)
25.	Argentiina	Revolutsiooni aastapäev (1810)
27.	Afganistan	Iseseisvuse päev (1919)

Juuni

1.	Tuneesia	Võidupäev (1955)
2.	Itaalia	Vabariigi väljakuulutamise päev (1946)
5.	Taani	Konstitutsioonipäev (1849)
6.	Rootsi	Konstitutsioonipäev (1809)
17.	Island	Vabariigi väljakuulutamise päev (1944)

24.	Tai	Rahvuspüha (1932)
30.	Kongo	Iseseisvuse päev (Kongo Vabariigi — endise Belgia Kongo iseseisvuse väljakuulutamine; 1960)

Juuli

1.	Gaana	Rahvuspäev ja relvastatud jõudude päev (vabariigi väljakuulutamise päev; 1960)
1.	Kanada	Konföderatsiooni päev (1867)
1.	Somaalimaa	Iseseisvuse päev (iseseisvuse väljakuulutamine; 1960)
4.	Ameerika Ühendriigid	Iseseisvuse päev (1776)
4.	Filipiinid	Iseseisvuse väljakuulutamine (1946)
5.	Venetsueela	Iseseisvuse väljakuulutamine (1811)
9.	Argentiina	Iseseisvuse päev (1816)
11.	Mongoolia	Rahvarevolutsiooni päev (1921)
14.	Prantsusmaa	Bastillé vallutamise päev (1789)
14.	Iraak	Vabariigi rahvuspäev (1958)
20.	Kolumbia	Iseseisvuse väljakuulutamine (1810)
21.	Belgia	Rahvuspüha (1831)
22.	Poola	Poola taassünni päev (1944)
23.	Araabia Ühinenud Vabariik	Revolutsiooni päev (1952)
25.	Tuneesia	Vabariigi väljakuulutamise päev (1957)
26.	Libeeria	Iseseisvuse päev (1847)
26.	Kuuba	Vabadusliikumise algus (1953)
30.	Peruu	Iseseisvuse väljakuulutamine (1821)

August

1.	Dahomee	Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
1.	Šveits	Konföderatsiooni moodustamise päev (1921)
6.	Boliivia	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1825)
7.	Elevandiluurannik	Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
10.	Ekuador	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1809)
14.	Pakistan	Iseseisvuse päev (1947)
15.	India	Iseseisvuse päev (1947)
15.	Korea Rahvademokraatlik Vabariik	Vabastuspäev (1945)
16.	Küpros	Iseseisvuse päev (1960)
17.	Indoneesia	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1945)
17.	Gaboon	Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
23.	Rumeenia	Vabastuspäev (1944)
25.	Uruguai	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1825)
31.	Malai Föderatsioon	Iseseisvuse väljakuulutamine (1957)

September

2.	Vietnami Demokraatlik Vabariik	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1945)
7.	Brasiilia	Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1822)
9.	Bulgaaria	Vabaduspäev (1944)
15.	Kostariika, Guatemaala, Salvador, Honduuras, Nikaraagua	Iseseisvuse päev (1821)

16. Mehhiko — Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1810)
18. Tšiili — Iseseisvuse väljakuulutamine (1810)
21. Gaana — Gaana asutamise päev (1909)
22. Mali — Mali Vabariigi rahvuspüha (iseseisvuse päev; 1960)

Oktoober

1. Hiina — Vabariigi väljakuulutamise päev (1949)
1. Nigeeria — Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
1. Kameruun — Kameruuni Föderatiivse Vabariigi väljakuulutamine (1961)
2. Ginea — Iseseisvuse päev (1958)
7. Saksa Demokraatlik Vabariik — Vabariigi päev (1949)
14. Malgaši Vabariik — Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
26. Austria — Austria lipu päev (neutraliteedi väljakuulutamine 1955. a.)
29. Türgi — Vabariigi väljakuulutamise päev (1923)

November

2. Etioopia — Konstitutsioonipäev (1930)
3. Panama — Iseseisvuse väljakuulutamine (1903)
7. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit — Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni päev (1917)
9. Kambodža — Iseseisvuse päev (1953)
17. Sudaan — Revolutsiooni päev (1958)
18. Maroko — Iseseisvuse päev
20. Mehhiko — Revolutsiooni aastapäev (1910)
22. Liibanon — Iseseisvuse päev (1943)
28. Kongo (pealinn Brazzaville) — Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
29. Albaania — Vabastuspäev (1944)
29. Jugoslaavia — Vabariigi päev (1945)

Detsember

1. Kesk-Aafrika Vabariik — Vabariigi väljakuulutamise päev (1960)
5. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit — NSV Liidu Konstitutsiooni päev
6. Soome — Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1917)
11. Ülem-Volta — Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
18. Niiger — Iseseisvuse väljakuulutamine (1960)
24. Liibüa — Iseseisvuse väljakuulutamise päev (1951)

Paljudes riikides peetakse rahvuspühaks seni eksisteeriva monarhi sünnipäeva — Luksemburgis (23.I), Kambodžas (5.III), Taanis (11.III), Jaapanis (29.IV), Hollandis (30.IV), Suurbritannias (2.VI), Etioopias (23.VII), Liihtenšteinis (16.VIII), Afganistanis (15.X), Iraanis (26.X), Rootsis (11.XI), Tais (5.XII) — või tema troonile astumise päeva — Jeemenis (2.X), Saudi Araabias (12.XI) — samuti kuningapüha — Belgias (15.XI) — või troonipüha — Marokos (3.III). Iirimaal tähistatakse rahvuspühana püha Patricku päeva, keda peetakse Iirimaa kaitsjaks (17.III)

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Aden	Ida-Aafrika šilling = 100 centi . .	—	—	7,142	20,00
Afganistan	afgaan = 100 puuli	100	4,50	20,00	56,25
Albaania	lek = 100 kintarit	100	1,80	50,00	140,00
Alžeeria	Alžeeria frank = 100 santiimi . . .	—	—	4,93706	13,82376
Ameerika Ühendriigid	Ühendriikide dollar = 100 centi	1	0,90	—	2,80
Andorra	Hispaania peseeta = 100 sentimot .	—	—	60,00	168,75
	Prantsuse frank	—	—	4,9145	13,833
Angoola	angolar = 100 sentaavot	—	—	28,67	80,25
Araabia Ühinenud Vabariik	Egiptuse nael = 100 piastrit = 1000 millieemi	1	2,59	0,348	0,975
Argentiina	Argentiina peeso = 100 sentaavot .	100	0,66	82,32	230,50
Austraalia	Austraalia nael = 20 šillingit = 240 penni	1	2,01	0,446	1,255
Austria	šilling = 100 krossi	100	3,48	25,85	72,76
Bahreini saared	India ruupia = 100 naia paid . . .	—	—	4,7619	13,30
Basuutomaa	rend = 100 senti	—	—	0,714	2,00
Belgia	Belgia frank = 100 santiimi	100	1,81	49,77	140,08
Bermuuda	Bermuuda nael = 20 šillingit = = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Betšuaanamaa	rend = 100 senti	—	—	0,714	2 00
Birma	kät = 100 paid	100	18,97	4,7619	13,30
Boliivia	boliviaano = 100 sentaavot	—	—	11910,00	24200,00
Briti Guajaana	Lääne-India dollar = 100 senti . .	—	—	1,714	4,80
Briti Honduuras	Briti Honduurase dollar = 100 senti	—	—	1,428	4,00
Brasiilia	kruseiro = 100 sentaavot	—	—	221,50	560,00
Bulgaaria	lev = 100 stotinkat	100	76,92	1,17	3,29

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Dahomee	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Dominikaani Vabariik	Dominikaani peeso = 100 sentaavot	—	—	1,00	2,80
Edela-Aafrika	rend = 100 senti	—	—	0,714	2,00
Ekuador	sukre = 100 sentaavot	—	—	15,00	50,00
Etioopia	Etioopia dollar = 100 senti	100	36,00	2,50	7,00
Fidži	Fidži nael = 20 šillingit = 240 penni	—	—	0,397	1.66
Filipiinid	Filipiini peeso = 100 sentaavot . . .	—	—	2,00	5,615
Gaana	Gaana nael = 20 šillingit = 240 penni	1	2,52	0,357	1,00
Gaboon	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Gambia	Lääne-Aafrika nael = 20 šillingit = = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Gibraltar	Gibraltari nael = 20 šillingit = = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Ginea (Ginea Vabariik)	Ginea frank = 100 santiimi	1000	3,65	246,86	687,50
Guadeloupe	Prantsuse frank = 100 santiimi . .	—	—	4,9145	13,833
Guatemaala	ketsaal = 100 sentaavot	—	—	1,00	2,80
Haiiti	gurd = 100 santiimi	—	—	5,00	14,00
Hiina Rahvavabariik	juan = 100 jiaod = 100 fengi . . .	100	45,00	—	6,875
Hispaania	peseeta = 100 sentimot	—	—	60,00	168,75
Hispaania Ginea	Hispaania peseeta = 100 sentimot .	—	—	60,27	168,75
Holland	gulden = 100 senti	100	25,03	3,62	10,16
Hollandi Guajaana (Surinam)	Surinami gulden = 100 senti . . .	—	—	1,89	5,28
Hollandi Lääne-India	Curaçao' gulden = 100 senti	—	—	1,89	5,28
Honduuras	lepmiir = 100 sentaavot	—	—	1,43	5,62

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Iirimaa	Iiri nael = 20 šillingit = 240 penni.	—	—	0,357	1,00
Iisrael	Iisraeli nael = 100 agorooti	100	30.00	1,80	6,06
India	ruupia = 100 naia paid	100	18,97	4,7619	13,30
Indoneesia	Indoneesia ruupia = 100 seeni . . .	100	1,97	45,00	126,00
Iraak	Iraagi dinaar = 5 reaali = 20 dirhemit = 1000 filsi.	1	2,52	0,357	1,00
Iraan	reaal = 100 dinaari	100	1,19	75,75	214,00
Island	Islandi kroon = 100 ööri	100	2,09	43,00	120,40
Itaalia	Itaalia liir = 100 tšenteesimot . . .	1000	1,45	625,00	1742,00
Jaapan	jeen = 100 seeni	1000	2,51	360,00	1008,00
Jamaika	Jamaika nael = 20 šillingit = = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Jeemen	Maria Theresia dollar ehk reaal = = 40 bogši.	—	—	1,82	5,00
Jordaania	Jordaania dinaar = 1000 filsi . . .	—	—	0,357	1,00
Jugoslaavia	dinaar = 100 parat	1000	1,20	750,00	2100,00
Kambodža	Kambodža reaal = 100 seeni . . .	100	2,57	35,18	98,50
Kameruun	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Kanada	Kanada dollar = 100 senti.	1	0,83	1,03	2,90
Keenia	Ida-Aafrika šilling = 100 senti . .	—	—	7,142	20,00
Kesk-Aafrika Vabariik	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Kolumbia	Kolumbia peeso = 100 sentaavot .	—	—	7,14	20,00
Komoori saared	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	63,00	176,4
Kongo (pealinn Leopoldville)	Kongo frank = 100 santiimi	—	—	50,00	140,00

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Korea Rahvademokraatlik Vabariik	von = 100 tšoni	100	74,93	2,57	7,20
Kostariika	koloon = 100 sentimot	—	—	6,45	18,05
Kreeka	drahm = 100 lepti	100	3,02	30,00	84.20
Kuuba	Kuuba peeso = 100 sentaavot . . .	1	0,90	1,00	2,80
Kuveit	Kuveidi dinaar = 10 dirhemit = = 1000 filsi	—	—	2,80	1,00
Küpros	Küprose nael = 1000 milli	—	—	0,357	1,00
Laos	kipp = 100 atti	—	—	80,36	225,00
Libeeria	Ameerika dollar = 100 centi	—	—	—	2,80
Liihtenštein	Šveitsi frank = 100 santiimi . . .	—	—	4,3217	12,1625
Liibanon	Liibanoni nael = 100 piastrit . . .	100	29,29	3,06	8,50
Liibüa	Liibüa nael = 100 piastrit = = 1000 millieemi	1	2,52	0,357	1,00
Luksemburg	Luksemburgi frank = 100 santiimi .	—	—	50,00	140,00
Lõuna-Aafrika Vabariik	rend = 100 centi	1	1,26	0,714	2,00
Malaia	Malai dollar = 100 senti	—	—	3,06	8,57
Malgaši Vabariik	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Mali	frank = 100 santiimi	1000	365	246,86	687,50
Malta	Malta nael = 20 šillingit = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Maroko	dirhem = 100 franki	100	17,78	5,06049	14,17
Martinique	Prantsuse frank = 100 santiimi . .	—	—	4,9145	13,833
Mauretaania	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Mauritiuse saar	Mauritiuse saare ruupia = 100 centi	—	—	4,7619	13,33
Mehhiko	Mehhiko peeso = 100 sentaavot . .	100	7,22	12,50	35.00
Monako	Prantsuse frank = 100 santiimi . .	—	—	4,9145	13,833

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Mongoolia Rahvavabariik	tugrik = 100 mungut	100	22,50	4,00	11,20
Mosambiik	Portugali asumaa eskuudo = 100 sentaavot	—	—	28,57	80,25
Nepaal	Nepaali ruupia = 100 paid	100	11,90	7,14	19,85
Nigeeria	Nigeeria nael = 20 šillingit = = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Niiger	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Nikaraagua	kordoba = 100 sentaavot	—	—	7,00	19,75
Norra	Norra kroon = 100 ööri	100	12,58	7,12	20,02
Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit	rubla = 100 kopikat	—	—	0,90	2,53
Omaan	india ruupia = 100 naia paid . . .	—	—	4,7619	13,30
Pakistan	Pakistani ruupia = 100 paid . . .	100	18,97	4,7619	13,30
Panama	balboa = 100 tšenteesimot	—	—	1,00	2,80
Paraguai	guarani = 100 sentimot	—	—	125,00	345,00
Peruu	sol = 100 sentaavot	—	—	26,85	78,00
Poola	zloti = 100 krossi.	100	22,50	4,00	11,20
Portugal	eskuudo = 100 sentaavot	—	—	28,56	80,25
Portugali Ginea	Portugali asumaa eskuudo = 100 sentaavot	—	—	28,56	80,25
Prantsuse Guajaana	Prantsuse frank = 100 santiimi . .	—	—	4,9145	13,833
Prantsuse Somaalimaa (Džibuuti)	Džibuuti frank = 100 santiimi . .	—	—	214,392	600,00
Prantsusmaa	frank = 100 santiimi	100	18,37	4,9145	13,833
Puertoriiko	Ameerika dollar = 100 centi	—	—	—	2,80

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Põhja-Borneo	Põhja-Borneo ehk Malai dollar = 100 centi	—	—	3,06	8,57
Réunion	Aafrika frank = 100 santiimi	—	—	246,86	687,50
Rodeesia ja Njassamaa Föderatsioon	Rodeesia nael = 20 šillingit = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Rootsi	Rootsi kroon = 100 ööri	100	17,32	5,17	14,49
Ruanda	Ruanda frank = 100 santiimi	—	—	50,00	140,00
Rumeenia	leu = 100 banit	100	15,00	6,00	16,80
Saksa Demokraatlik Vabariik	Saksa Demokraatliku Vabariigi mark = 100 penni	100	40,50	2,22	6,22
Saksa Föderatiivne Vabariik	Saksa Föderatiivse Vabariigi mark = 100 penni	100	22,56	4,00	11,20
Salvador	kolon = 100 sentaavot	—	—	2,50	7,04
San Marino	Itaalia liir = 100 tšenteesimot	—	—	625,00	1742,00
Sansibar	Ida-Aafrika šilling = 100 centi	—	—	7,142	20,00
Saravak	Põhja-Borneo dollar = 100 centi	—	—	3,06	8,52
Saudi Araabia	reaal = 20 kuruśśi	—	—	4,50	12,60
Seychelli (Seišelli) saared	Seychelli ruupia = 100 senti	—	—	4,7619	13,30
Senegal	Aafrika frank = 100 santiimi	—	—	246,86	687,50
Sierra Leoone	Lääne-Aafrika nael = 20 šillingit = 240 penni	—	—	0,357	1,00
Singapur	Malai dollar = 100 centi	—	—	3,06	8,57
Somaalimaa	somaalo = 100 tšenteesimot	—	—	7,142	20,00
Soome	mark = 100 penni	100	28,13	320,00	898,00
Sudaan	Sudaani nael = 100 piastrit = 1000 millieemi	1	2,58	0,348	0,975

Riik	Valuuta nimetus ja jagunemine	NSV Liidu Riigipanga ametlik kurss 1. I 1963		Ameerika Ühendriikide 1 dollari kurss vastava riigi valuutas	1 naelsterlingi kurss vastava riigi valuutas
		vastava riigi	(rbl. ja kop.)		
Suurbritannia	naelsterling = 20 šillingit = 240 penni	1	2,52	0,357	—
Svaasimaa	rend = 100 senti	—	—	0,714	2,00
Süüria	Süüria nael = 100 piastrit	100	23,38	3,57	10,02
Šveits	Šveitsi frank = 100 santiimi . . .	100	20,85	4,3217	12,1625
Taani	Taani kroon = 100 ööri	100	13,07	6,883	19,37
Tai	batt ehk tikal = 100 satangi. . . .	—	—	21,00	58,80
Tanganjiika	Ida-Aafrika šilling = 100 centi . .	—	—	7,142	20,00
Togo	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Tseilon	Tseiloni ruupia = 100 senti	100	19,00	4,7619	13,30
Tšaad	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50
Tšehhoslovakkia	Tšehhoslovakkia kroon = 100 hellerit	100	12,50	7,20	20,16
Tšiili	eskuudo = 100 senteesimot	—	—	1,053	2,95
Tuneesia	Tuneesia dinaar = 1000 franki ehk millieemi	1	2,14	0,42	1,175
Türgi	Türgi liir = 100 kurušši (piastrit) .	100	10,00	9,00	25,00
Uganda	Ida-Aafrika šilling = 100 centi . .	—	—	7,142	20,00
Ungari	forint = 100 fillerit (hellerit) . . .	100	7,67	11,74	33,12
Uruguai	Uruguai peeso = 100 senteesimot .	100	8,22	7,40	30,75
Uus-Meremaa	Uus-Meremaa nael = 20 šillingit = = 240 penni	1	2,50	0,359596	1,01
Vatikan	Itaalia liir = 100 tšenteesimot . . .	—	—	625,00	1742,00
Venetsueela	bolivaar = 100 sentaavot	—	—	3,35	11,86
Vietnami Demokraatlik Vabariik	dong = 10 haod = 100 sud	100	30,60	3,85	10,30
Ülem-Volta	Aafrika frank = 100 santiimi . . .	—	—	246,86	687,50

SISUKORD

Sotsialistlik maailmasüsteem kui ühiskonna arenemise otsustav tegur 9
Kolonialismi kokkuvarisemine ... 16
Kapitalistliku süsteemi langus ja lagunemine 22

EUROOPA

Euroopa ... 31
Albaania ... 39
Andorra ... 40
Austria ... 41
Belgia ... 42
Bulgaaria ... 44
Gibraltar ... 47
Hispaania ... 47
Holland ... 49
Iirimaa ... 51
Island ... 53
Itaalia ... 54
Jugoslaavia ... 57
Kreeka ... 59
Liihtenštein ... 61
Luksemburg ... 62
Malta ... 63
Monako ... 64
Norra ... 64
Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit ... 66
Poola ... 75
Portugal ... 77
Prantsusmaa ... 79
Rootsi ... 83
Rumeenia ... 85
Saksa Demokraatlik Vabariik ... 88
Saksa Föderatiivne Vabariik ... 91
San Marino ... 95
Soome ... 96
Suurbritannia ... 98
Sveits ... 101
Taani ... 103
Tšehhoslovakkia ... 105
Ungari ... 108
Vatikan ... 111

AASIA

Aasia ... 115
Aden ... 122
Afganistan ... 123
Bahrein ... 125
Birma ... 125
Borneo (Põhja-Borneo) 128
Brunei ... 129
Filipiinid ... 129
Hiina ... 132
Iisrael ... 136
India ... 138
Indoneesia ... 141
Iraak ... 144
Iraan ... 146
Jaapan ... 148
Jeemen ... 150
Jordaania ... 151
Kambodža ... 153
Katar ... 154
Korea ... 155
Korea Rahvademokraatlik Vabariik ... 157
Lõuna-Korea ... 158
Kuveit ... 160
Küpros ... 160
Laos ... 162
Liibanon ... 164
Malai Föderatsioon ... 166
Malediivi saared ... 168
Mongoolia ... 168
Nepaal ... 170
Omaan ... 171
Lepinguline Omaan ... 172
Pakistan ... 173
Saravak ... 174
Saudi Araabia ... 174
Singapur ... 176

Süüria 177
Tai 178
Timor 180
Tseilon 180
Türgi 182
Vietnam 184
Vietnami Demokraatlik Vabariik 186
Lõuna-Vietnam 188

AAFRIKA

Aafrika 193
Alžeeria 204
Angoola 207
Araabia Ühinenud Vabariik 209
Basuutomaa 212
Betšuaanamaa 213
Burundi 214
Dahomee 215
Edela-Aafrika 217
Elevandiluurannik 219
Etioopia 220
Gaana 223
Gaboon 225
Gambia 226
Ginea (Ginea Vabariik) 227
Ginea (Hispaania Ginea) 229
Ginea (Portugali Ginea) 230
Iini 231
Kameruun 231
Keenia 235
Kesk-Aafrika Vabariik ... 236
Komoori saared 238
Kongo 238
Kongo (pealinn Brazzaville) 242
Liibeeria 243
Liibüa 244
Lõuna-Aafrika Vabariik 246
Lääne-Sahaara (Hispaania Sahaara) 249
Malgaši Vabariik 250
Mali 252
Maroko 254
Mauretaania 256
Mauritius 258
Mosambiik 258
Nigeeria 260
Niiger 262
Püha Helena saared 264
Réunion 265
Rodeesia ja Njassamaa Föderatsioon 266
Rohelise neeme saared .. 269
Ruanda 270
Sansibar 272
Sao Tomé ja Principe .. 273
Senegal 273
Seychelli (Seišelli) saared 276
Sierra Leoone 277
Somaalimaa 278
Prantsuse Somaalimaa 281
Sudaan 282
Svaasimaa 284
Tanganjiika 285
Togo 287
Tšaad 288
Tuneesia 290
Uganda 292
Ülem-Volta 294

AMEERIKA

Põhja-Ameerika 299
Ladina-Ameerika 301
Ameerika Ühendriigid .. 308
Argentiina 315
Bahama saared 318
Bermuuda saared 318
Boliivia 319
Brasiilia 321
Dominikaani Vabariik .. 323
Ekuador 324
Falklandi (Malviini) saared 326
Guadeloupe 326
Guajaana 327
Briti Guajaana 327
Hol'andi Guajaana (Surinam) 328
Prantsuse Guajaana .. 328
Guatemaala 329
Haiiti 330
Hollandi Lääne-India ... 332
Honduuras 332
Briti Honduuras 334
Jamaika 335
Kanada 336
Kolumbia 338
Kostariika 340
Kuuba 341
Martinique 344
Mehhiko 345
Nikaraagua 347
Panama 348
Paraguai 350
Peruu 351
Puertoriiko 352
Saint Pierre ja Miquelon 354
Salvador 354
Trinidad ja Tobago 356

Tšiili 357
Uruguai 358
Venetsueela 360
Virginia saared 362
Väikesed Antillid 362

AUSTRAALIA JA OKEAANIA

Austraalia ja Okeaania 367
Ausraalia Liit 372
Cooki saared (põhjapoolsed) 375
Fidži 376
Gilberti ja Ellice'i saared
Guam 377
Ida-Samoa 377
Lääne-Samoa 377
Karoliini, Marshalli ja Mariaani saared 379
Kirde-Uus-Ginea 380
Nauru 380
Niué 381
Norfolk 381
Paapua 381
Pitcairn 382
Prantsuse Polüneesia ... 382
Saalomoni saared 382
Tokelau (unisoon) 383
Tonga saared (Sõpruse saared 383
Uus-Hebriidid 383
Uus-Kaledoonia 384
Uus-Meremaa 384

LISAD

Mõningaid andmeid sotsialistliku leeri maade majanduse koht 337
Mõningaid andmeid kapitalistlike maade majanduse kohta 401
Täielikult töötute arv peamistes kapitalistlikes maades 411
Streigiliikumine 412
Kommunistlikud ja töölisparteid 412
Diplomaatilikud suhted NSV Liiduga 420
Tähtsamad rahvuspühad
Maailma maade valuuta 426

СТРАНЫ МИРА
(краткий политико-экономический справочник)

На эстонском языке

Обложка Э. Пальмисте

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetajad M. Juske ja L. Riikoja
Kunstiline toimetaja L. Kruusmaa
Tehniline toimetaja H. Veber
Korrektorid E. Kask ja H. Kahar

Ladumisele antud 24. I 1963. Trükkimisele antud 10. VII 1963. Paber 70×90, 1/32. Trükipoognaid 13,625. Tingtrükipoognaid 15,94. Arvestuspoognaid 22,33. Trükiarv 20 000. Tellimise nr. 400. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tn. 54/58.

Hind 61 kop.

1—17

1 Ifni (Hisp.)
2 Senegal
3 Gambia (Brit.)
4 Ginea (Port.)
5 Sierra Leoone
6 Libeeria
7 Elevandiluurannik
8 Ülem-Volta
9 Togo
10 Dahomee
11 Kesk-Aafrika Vabariik
12 Ginea (Hisp.)
13 Somaalimaa (Prants.)
14 Uganda
15 Ruanda ja Burundi
16 Betšuaanamaa (Brit.)
17 Svaasimaa (Brit.)
18 Basuutomaa (Brit.)

Märkus: 28. novembril 1960 kuulutati välja Mauretaania sõltumatus. Kuid Maroko peab Mauretaaniat Maroko riigi territooriumi osaks, mis on ebaseaduslikult annekteeritud.

AASIA
USA
KANADA
USA
GRÖÖNIMAA
Bermuuda s-d (Brit)
Bahama s-d (Brit)
KUUBA
Jamaika s.
Curaçao (Holl.)
Neitsisaared (USA,Brit.)
Guadeloupe'i s. (Pr.)
Martinique s. (Pr.)
Trinidadi s.
MEHHIKO
KOLUMBIA
PERUU
BOLIVIA
BRASIILIA
ARGENTIINA
Falklandi s-d
Hawai s-d (USA)
VAIKNE OOKEAAN
ATLANDI OOKEAAN
1 Saint Pierre ja Miquelon (Prants.)
2 Guatemaala
3 Honduuras (Brit.)
4 Honduuras
5 Salvador
6 Nikaraagua
7 Kostariika
8 Panama
9 Haiiti
10 Dominikaani Vabariik
11 Puertoriiko (USA)
12 Venetsueela
13 Guajaana (Brit.)
14 Guajaana (Hollandi)
15 Guajaana (Prants.)
16 Ekuador
17 Paraguai
18 Uruguai

61 kop.

VIII
1950
II